

СЛОВАРЬ

РОСИЙСЬКО - УКРАЇНСЬКИЙ

ТОМ ДРУГИЙ.

К—П.

ЗІБРАЛИ І ВПОРЯДКУВАЛИ

М. Уманець і А. Спілка.

ДОДАТОК ДО „ЗОРІ“ 1894 РОКУ.

ЛВВІВ, 1894.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Відтворив з оригіналу у вересні 2009 р
Віктор Кубайчук
(Інститут теоретичної фізики
ім. М.М. Боголюбова НАН України)

СЛОВАРЬ РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ.

К.

Ка = лиш, лишень, но. — А ну лиш! —
Ходімо лишень (С. З.). — Глиди-но!

Кабакъ = шинок, шинк (С. З.), здр. —
шиночок, (переважно такий, де разом з
шинком і заїзд) — корчма, коршма, здр. —
коршміця, оранда (Прав.). — А п'яниця-
неробітниця, що день, що ніч п'є, а як прийде
із шинку до дому мене молодую б'є. н. п.
— Ще я був малим, як батько зве було,
та каже: „Синку! На посудину та збітай по
горілочку до шинку.“ В. Ц. — Як до цер-
кви, то й поги болять, а як до корчми, то
і в боки взяв ся. н. пр. — Піи каже: ідімо
до божниці, а п'яниця каже: ідімо до корш-
миці. н. пр.

Кабала = неволья (переважно кріпацька). —
Взвести на себѣ кабали = наклепати
на себѣ.

Кабалістика = 1. жидівське мистичне
тлумачення біблії.

2. д. Волхвованіє.

Кабалить, ся = повертати, запродавати,
ся в неволю, закевочувати. — Зане-
волив він наші землі, небавом і нас запе-
волив. Кн.

Кабальний = кріпацький, невольниць-
кий, невольничий.

Кабальщина = неволья, кріпацтво.

Кабаній = кнур'ячий (С. З.), кабанячий.
— У його козляча борода, а кнур'ячий стан.
н. п. — Кабаняча туша. С. З.

Кабань = 1. зоол. Aреx — кнур, вивала-
шаний — кабан, здр. кабанець, кабан-
чя, одгодований в сажу — сажовий ка-
бан. — Дикій кабанъ = дикий кабан,
вепрь, здр. — веприк. — Здоровий, як
кабан. — Мов кабани годовані, пикаті, пу-
заті. К. III. — Собака та перістий кабанець
уся його худоба. Кн. — Вже і доглядав дід

те кабанча, наче дитину. Кн. — Брат його
вбив за того веприка, що в саду рив. н. к.
2. скиба або бріла льоду або каміню,
(Д. Глыба).

Кабарга, зоол. Moschus moschiferus = Ка-
барда. — У Запорозийв шапки з сього
звірка звали ся кабардинками. Ев.

Кабакцій = шинковий, шиночський, шин-
карський. — У шинкаря і міра і віра
шинкарські. Кн.

Кабачить = шинкарувати.

Кабачникъ, ца = 1. шинкаръ, шинкарка,
здр. шинкарочка, корчмаръ, ка. — Шин-
каръ п'яницю любить, а дочки за його не
оддасть. н. пр. — Шинкарочко молода, успи
меду ще й вина! н. п. — По чарці та по
чарці, останній шат витрушує шинкарці. Гр.
2. п'яниця, гультьй, ка, піяк, піячка
(що по шинках волочить ся).

Кабачный = д. Кабацкій.

Кабачничать = по шинках волочити ся,
гультяювати, піячити.

Каблукъ = закаблук, підбѣр, підп'яток.
— Спиткнула ся та й упала, закаблуки по-
ламала. н. п. — Закаблукам лиха дам, до-
станеть ся й передам (танцюючи) н. п. —
Чоботи на високих підборах.

Каботажъ = поберѣжна плавба.

Кабріолѣтка, кабріолѣтъ = кабрітка, (про-
ста) — бідка, бідка. — Кабрітки вам не
запряжу, бо треба до коваля — гайка за-
губила ся. Кн. — Поїхав бідною. С. З.

Кабушка = голівка, галка (С. Аф. З.),
грудка (крутла). — Головка сиру.

Кабѣ = як бѣ, колі-б, коб, кобі (Гал.).
— Як би ковбасі крила, то щоб то за птах
був! н. пр. — Як би міні або сак або так,
як би міві запорожський козак. н. п. — Ко-
ли б міні, Господи, педілі діждати, то пі-

шла-б и до роду гудити. н. п. — Ой пішла-б и на музику, коб дав батько пятака. н. п.
Кавалерієст = кавалерієста, комбінник (С. З.), козак.

Кавалерієскій = кавалерієський, кінний.

Кавалерія = кавалерія, кінниця.

Кавалерієць, рос. *Passiflora* Juss. = мучениця. С. Пар.

Кавалерська зв'язка, рос. *Tribulus terrestris* L. = колючий, якорці. С. Ап

Кавалерський = кавалерський. — **К. цвітть**, рос. *Aquilegia vulgaris* L. = голубки, дзвонічки, брілки, оксаміт. — **К. шпори**, рос. *Delphinium consolida* L. = сокирки, польові сокирки, комарові носики, косарки, черевички, возуліни черевички, гострушки, косірки, зайчі ушки. С. Ап

Кавард'як = 1. мішанина.

2. гуща, фус, ф'усп. — На дні самий фус зостає ся.

3. розгордіж, колотніча.

Каверза = каверза, частіше мп каверзи (С. З.), хвиглі (С. Ш.), викруті, підступ. н. п. — Там ваших каверз не вважають. Кот. — Це вже його хвиглі!

Каверзять = каверзничати, крутити, підстроювати, підкопувати ся, зв'одити зв'одити. — Усе б добре було, коли б тільки він не крутив. — Усе зв'одити зводив: діду накаже за мене, а міні ка діда. Кр.

Каверзник, на = коверзун, каверзник, ця (С. З.), крутій, ка. — Коверзун він, з батьків коверзун, на тому й зуби проїв, щоб за плечима людям шкодити. Кн.

Каверзничать = д. Каверзять.

Кавейка, ком. *Iulus terrestris* = стоніга.

Кавічка, частіше мп. кавічки = ланки (знак „“).

Кагаль = кагаль (рада жидівських виборних, жидівська громада).

Каголка, шт. *Apas marila* = качка (морська).

Каділо = 1. каділо, кадіння. — Не може бабі каділо, коли бабю сказало. н. пр.

2. кадільниця, каділо. — Махав каділом, а з його кадіння диму нема. Кн.

3. рос. *Teucrium chamaedrys* L. = чебрець лісовий, самосіл. С. Ап.

Кадильник, кадільниця = д. Каділо 2.

Кадильний = кадний (С. З.); каділовий. — Дім кадний. — Каділова покривка.

Кадіть = кадіти (С. З.), куріти. — За чийсь душу поні ладан закурили. Кн.

Кадка, кадочка = діжка, здр. діжечка (С. Аф. З.), кадіб, кадовб, кадуб (С. Л.), на тісто — діжа (С. Аф. З.), з покривкою

і замком — бодня (С. З. Ш.), пірока на білизну то-що — балия (С. Ш.), на воду — діжка, відник, водянка (Чайч.), на квас і варево — квасник (Ман. Сп.), на масло, сир — фаса, фаска, хваска (С. Ш.), на мед, найбільше з липи — липівка, широкка і пизенька — шаплик, ширітвас, нереріз, зрізок. С. З. Л. — Хоч і повна діжа, та не йде на ум їжа. н. пр. — По надобі знайдеш і в кадовбі. н. пр. — Чебер води кринишної, хваску масла ярових порів. н. п. — От вам, хлопці, липівка меду. Кн. — Олеся у комору та хутій до бодні. С. З.

Кадочник = бондарь (що робить діжки).

Кадушка = д. Кадка.

Кадійка = д. Адамове яблуко 2.

Кадь = кадуб, кадівб. (Теж саме, що й Кадка, д. це слово, тільки більша).

Каємка, здр. сл. **Кайма** = д. Кайма.

Кажденіє = д. Каділо 1.

Кажодієвний, по = щоденний, щоденно, що дній. (С. З. Л.). — Щоденная праця, щоденні турботи забрали у неї всю силу. Чайч. — Не що дня бредш, де коли й правда. н. пр.

Каждый = кожний, кожен, кажний, кажен (Лів. С. З. Л.), жодний, жоден, жадний, жаден (Прав. С. Аф. З. Л.), усякий (С. Л. Ш.). — Кожна людина своє лихо носить. н. пр. — Кожна рука до себе горле. н. пр. — Кожен постачав зерна скільки уможено. Кн. — Хто йде, жодного частує. н. о. — Урожай жадний год був хороший. н. о. — Ту пшеницю жоден год старцям роздавали. К. З. о Ю. Р. — Усякий кулик до свого озера привик. н. пр. — **Каждый вечерь, годь, день, разь** = що вечора, що року, що году, що дня, що день, що разь, раз-у-раз, раз по раз. — Як ти милий що вечора йдеш, та до мене голос подаеш. н. п. — Плачуть чорні очі що день і що почі. н. п. — **Рішительно каждый** = кажнісінький, жаднісінький. — Жаднісіньке йому несе й веде С. Л.

Кажется, кажийсь = здається, бачить ся, бачця, либонь, мабуть. — Здається ся друже, а гадючку вишуд. н. пр. — Здається ся доволі тернів н в неволі. Руд. — Мене часто бере думка, чи то так здається ся, що бува заплаче радість, а лихо сьміється ся. Аф. — Ой бачить ся не журю ся, в тугу ве вдаю ся, а як виїду за ворота, від вітру валяю ся. н. п. — На щоб, баця, те згадувать, що давно минуло? К. Ш.

Казакінъ = капитан, здр. каптанок, козакін, козачка (Кн.), чумарка, чемержка. — Хоч денежка в каптані, то на сто рублів чвалі. н. пр.

Казакъ = 1. коза́к, ласк. — коза́ченько, поб. — козарлю́га. — Ой на горі та жєнці жнуть, а по́від горою козаки іду́ть. н. п. — Козаченько гарний, не ходи до Ганни, ходи до Марусі на білі подусі. н. п. — Васюришський козарлюга все п'є, та гуляє. н. п. — Запоро́жєкий каза́к = запоро́жський, пизовий, січовий коза́к, ви́зовець, січови́к. С. З.
2. ком. *Tytiscus marginalis* = козачо́к (С. З.), москалик.

Казарма = каза́рма, (у Запорожців) — ку́рїнь, (Гал.) — касарня.

Казарменний, каза́рмний = каза́рмовий, курі́нний.

Казать = показува́ти, вдава́ти, удава́ти. — Казать весё́лый ви́д = удава́ти ве́сєлого. — Вдає з себе янгола, а в думці примів би — з'їв. Кн.

Казатся = 1. здава́ти ся, показува́ти ся, бачи́ти ся, вбача́ти ся, видава́ти ся, вдава́ти (С. Л.), подава́ти, (пєсно) — мрі́ти, мая́чити, маня́чити, бовани́ти. — А як не бачиш того лиха, то скрізь здаєть ся любо-тихо. К. III. — Як стоїш оддалеки, то показуєть ся, мов то чоловік, аж воно ками́нь. Чайч. — Вдає мов чоловік там ходи́ть. С. Л. — На лиці паче б то чорний подає. Хар. Чайч. (Д. ще пр. під сл. Кажется і Види́ється).

2. подоба́ти ся. — Ї́та рабо́та сму не ка́жется = ся рабо́та йому не подоби́ється, не до вподо́би. (Д. ще під сл. Пра́виться).

Казакі́й = коза́цький, коза́чий. — Не хоті́лось в степу в лісі козацьку громаду з булавками, з бичуками збира́ти на пораду. К. III. — Степ та воля — козацька доли. н. пр. — Місяць — коза́че сонце. н. пр. — Коза́ккий можжеве́льник, рос. *Juniperus Sabina L.* = ялове́ць, міся́чник (С. Ан.).

Казаче́к = 1. козачо́к (здр. від сл. коза́к і крім того так зру́ть хлопців, що на послухах у панів, переважно в правобережній Україні).

2. коза́к, козачо́к (галець і му́зика до того танцю). — Як ушквари́ли коза́ка, так аж земля гуди́ть. — А ну лишєнь, заграй́те коза́чка!

Казачина = 1. коза́ки, коза́цтво. — Нєна́че птахи чорні в гаї коза́цтво сьміливо літає. К. III. — Коза́цтво, як і давні ки́ївські дру́жини, складало ся з людей усього ста́ну. Бар. О.

2. коза́ччина (коза́цька краї́на).

Казачка = коза́чка.

Казачи́й = д. Коза́ккий.

Казє́нка = 1. при́пічок. — На при́пічку сиді́ла, діткам кашку вари́ла. п. п.

2. ко́мірка, ко́мірчина (С. З.), хі́жа, хі́жка (С. З.), спі́жарня (Прав.).

3. ка́юта на байда́ках.

4. в гарма́тах і ру́шницях місце, де кла́дуть набо́ї.

Казє́нный = казє́нный, ска́рбовий. — По́кра́в ска́рбові гро́ші. Лев — Це земля на́пська, а це — ка́зенна. — Казє́нная ча́сть = д. Казє́нка 4.

Казистый = показни́й.

Казна́ = 1. ка́зна, ска́рб. — Ка́зна жа́лю не зна. н. пр. — Забра́вши усі ска́рби войськовіє, що старий Хмельни́цький зібрав. Л. Сам. — Которе вино полови́ца до ска́рбу на́шого, а дру́га полови́ца укривжо́му має́ть бу́ти запла́чона. Ст. Л.

2. д. Казє́нка 4.

Казначє́й = ска́рбник (С. З.), ска́рбівни́чий, (з рос.) — ка́значє́й. — Учили́ли з ме́жду себе ска́рбника войськового. Л. В.

Казначє́ство = ска́рбниця, ска́рбо́вня (С. З.), ска́рбівни́ця, (з рос.) — ка́значє́йство. — Зоста́ла ся ска́рбниця в ці́лості. Л. В. — Я би, ка́же, захо́пив ту́ю ска́рбівни́цю, та ще б та́ки того дня уті́к за гри́ницю. Руд.

Казначє́ша = ка́значє́ва жінка.

Казначє́я = ка́значє́я (Кл.), черни́ця, що доглядає ма́насти́рського господа́рства.

Казни́ть, ся = кара́ти, ся, стра́тити (С. З. Л.), ска́рати (С. З.), пока́рати, ска́тува́ти, на го́рло ска́рати, ста́ти, іста́ти. — Вє́лів Ко́учбєя і Іє́кру на го́рло ска́рати. Пр. — Про́пав, як кат істи́в. н. пр. — Ба́бину дочку приві́зав ко́ню до хвоста, та й пу́стив у поле; так її ска́тували. п. к.

Казни́ться = му́чити ся, кара́ти ся. — Прости́ мене! Я́ кара́лась ввєсь ві́к в чу́жій хаті́.. Прости́ мене, мій снє́чку! я.. я твоя́ ма́ти. К. III.

Казнохра́нитель, лише = д. Казначє́й, етво.

Казнь = ка́ра (С. Л.), кара́ння, ска́ра́ння (С. Л.), стра́та (С. З. Л.) — Хто на ко́го мови́ть, а не доведе́ть, тим кара́нем сам ќран б. має́т. Ст. Л. — Бог посла́в на лю́дей ка́ру — сара́ну та по́мєсть. — Го́лови обрубле́ні.. а по стра́ттю, ті́ла їх ле́жали в по́зор лю́дем. С. З.

Казо́вой = показни́й.

Казу́сный = незвичайни́й, надзвичайни́й, дивни́й, чу́двий.

Казу́сть = приго́да, о́казія, сто́рія, ди́во, чу́дасія. — Не розберемо́, що во́ло за приго́да і як її розсплута́ти: оди́о ка́же йти́ до по́на, дру́ге — до стано́вого — бо воно

щось певничайше, не довідомиє вам. Кн. — Трапилась така оказия, що...

Кайма = 1. крайка (С. З. Л.), окрайка, окравка, край, кромка (С. Л.). — Він з сукуляних крайок килими робить. Кн. — Одірвав окрайку і підперезав ся. 2. рубець.

Каймать = зарублювати (С. Аф.), підрублювати, рубити, лямувати, облямовувати (С. З.), обводити. — Треба зарубити скатертину. — Шовком шила, золотом рубила. н. п. — Обвів той папірець смужкою, наче в книжці. Кн.

Какадү, лт. *Psittacus cristatus* = какадү, білий папуга.

Каково = 1. як, яково. — Вам байдуже, а яково то нам було спини підставляти. Кн. — **Каково вамъ живітєся** = як ся маєте? 2. ач! чи-ба! чи ти ба! — **Каково!** онъ уже окончилъ роботу = чи ти ба! він уже доробив! Чайч.

Какотъ = який. — Яке коріння, таке й насіння. н. пр.

Какой = який. — Цігавне, якої ти віри? — А якої тобі треба? н. пр. — **Какой** небудь = який небудь, який будь (Кн.), де-який, де-не-який, аби який, сякий-такій. — Хоч би який небудь ціпчочок, щоб від собак одбитись. — Сякий-такій майстерок, та й натасав трісочок. н. пр. — **Какой-то** = якийсь. — Якимсь злілям напоїла, то воно й минуло. К. Ш. — В свитині латаній дріжала якась людина. К. Ш. — Прийшов якийсь чоловік — не знаю, хто він.

Какорва, рос. *Matricaria maritima* = роман, ромєн, маруна (С. Пар.).

Какъ = 1. як, як то. — Ізмерз, як пес, ізмок, як вовк. н. п. — Присохло як на собаці. Кн. — Як се трапилося? — Як то? можете ви тому віри няти. Чайч. 2. коли, як. — Коли почую, скажу вам. — **Какъ** будто = бущім, наче, неначе, наче-б, ніби, мов, не мов, либонь, мабуть. — Він так бущім і нечув. — Народ наче його й не чує. Кн. — Ніби на світ народилась, гралась, веселилась. К. Ш. — Неначе писанка, село, зеленим гаєм поросло. К. Ш. — **Какъ** бишь = як бо, якось, як бак, як пак. — Як бо його звати! от і з голеди вискомлю. Кн. — Як пак він казав? — **Какъ** бы = д. **Какъ** будто. — **Какъ** бы не такъ! = але ж бо, та ба, дєж пак, чому ні, чорта з два! — **Какъ** бы то ні было = як би там не було, будь що будь, хоч так, хоч так. —

— Як би там не було — я завтра піду. — Хоч так, хоч так — віп вишеп. Чайч. — **Какъ** бышь = що робити, діяти, чинити. — Ой сама я не знаю, що робити маю: чи брести, чи пасти — сама не вгадаю. н. п. — **Какъ** видно = знати, мабуть, либонь. — Знати, що він не нашого кодла. Кн. — Віп мабуть хоче утігти. — **Какъ** вдругъ = як ось, аж ось, коли ж цє, коли разом, раптом. — Він собі ані гадки, аж ось надходить звістка, що... — **Какъ** должно = як слід, як треба, як гоже, годить ся. — Серце-козаче, небоже, чом ти не робиш, як гоже? н. п. — Все справили, як годить ся бути. Кн. — **Какъ** можно! = хіба ж можна, як то так, як можна! — **Какъ** много = якого багато. — **Какъ** нибудь = як небудь, аби-як, дє-як, сяк-так, аби-то. — Зробив аби-як, та й думає, що гарпо. Чайч. — **Какъ** ни какъ = не як, аби як, сяк-так, так чи сяк. — **Какъ** нарочно = як на тє. — Зовсім ніколи, а тут як на те, ще й друге діло приспіло. — **Какъ** немало = аби як, як небудь. — **Какъ** прийдеться = як прийдесть ся, як трапиться ся, до чого дійдесть ся. — **Какъ** слѣдуетъ = як слід, як треба, до ладу, гаразд, добре. — **Какъ** скоро = скоро, як тільки. — Скоро вернув він до дому, зараз зробив. Чайч. — Скоро зазвечено трактатами гриницю, зараз починають ся втеки... К. Кр. — Отаман скоро прочув про се, зараз і послав двох козаків. К. З. о Ю. Р. — **Какъ-то** = 1. і-кось, якось-то. — Зайшов віп якось до мене. — Чудно якось дієть ся між нами. К. Ш. 2. як-то, а саме. — Багато усяких квіток, як-то: кручених паничі, королів цвєйт то-що. — **Какъ** угодні = про мене, як знаєте, як завгодно. — Про мене, робить, як хочете. — Не какъ = здаєть ся. — Здаєть ся то він іде. — **Какъ** такъ? = як то? — **Такъ** какъ = як, коли. — Коли ти міпї кажеш, то вже й я не мовчати-му. — Як він так зробив, то нехай йому... — **Какъ** только = тільки що і д. **Какъ** скоро. — **Кое** какъ = аби як, як небудь, як так, так-сяк. — Зробив аби як. — Сяк так на косяк, аби не по людськи. н. пр. — **Какъ** есть = зовсім, цілком.

Каламбуръ = прикладка (С. Л.), вігадка (власне двозначний вираз). — Він здатний на прикладки.

Каламѣнковый = калама́йковий. — Купив калама́йковий пояс. — Жупав чи з китайки, чи калама́йковий. С. З.

Каламѣнокъ = калама́йка (вовчина тканина).

Каланча = ба́шта. — Вартовий з башти подав знак, що пожежа. Кн.

Калачики, рос. *Malva officinalis* = проскуркі, проскурень, кала́чики.

Калачъ = кала́ч. — Тѣртый калачъ = бувальи́й, бувалець, бітий жак. — О, то битий жак! н. пр. — Був у бувальцях — знає, що кий, що палиця. н. пр.

Календаръ = календа́рь, поворо́чник. — Вісуював календаръ, та в помийницю впавав. н. пр.

Калєніє = розпика́ння, гартува́ння (про метали), сма́ження (про овоц).

Калєнный = розпечєний, гартований (про метали), сма́жений (про овоц). — Гартувале залізо, — Оріхів київських смажених, подтавських пудиків пражених. Кот.

Кали = ПОТА́ш (чистий).

Калиберъ, калибръ = міра, розмір (спеціально в арматій справі: розмір прогону дуда огнєпальної зброї, також величїнь кулі).

Калильный = гартовний. — Його пекли на огні гартовному. Кн.

Кали́на, здр. **Кали́нушка** = рос. а) *Viburnum Opulus* L. = кали́на, здр. калино́нька, б) *V. Lantana* L. = Гордовина, городовина, гордіна, чо́рна кали́на. С. Ан. — Червона калино́нька на яр воду схилила ся. н. п.

Калі́тка = хві́ртка (С. Л.), хві́рточка, фі́ртка (С. Ш.). — Я за ним, та тільки добили до воріт, а він шмиг у хві́ртку, та й засукує. — Піп у хві́рку, а чорт у дїрку. н. пр.

Калі́точный = хві́ртковий.

Каліть, ся = 1. розпика́ти, ся. — А він розпик залізо, та якось, забалакавшись, і вхопив ся рукою, аж зашкварчало.

2. гартува́ти, ся (С. Аф. Л.). — Ковалі кували, білее залізо гартували. н. п. — Гартували наче ту крицю. Кн.

3. сушити, сма́жити, ся (про овоц).

Каліться = випорожні́ти ся, ви́калювати ся.

Калкунъ, калкунка, пт. *Meleagris gallopavo* = индик, инді́чка. — Ходить, як индик переяславський. н. пр.

Калкуній = инді́чий, инді́чиний. — Инді́чий.

Каллиграфія = красно́писъ. С. Жел.

Калмыкъ = комлік. С. Ш. — Пика як у комлика. н. пр.

Калмы́цкий = комлі́цький.

Калоримѣтръ = тепло́мір.

Кало́ша = д. Гало́ша.

Калуга = калю́жа, боло́то, багно́.

Калужница, рос. *Caltha palustris* L. = калю́жниця, латате́, по́пики (С. Ан.), жа́бник (С. Пар.).

Калүферъ, рос. *Balsamita vulgaris* або *Tanacetum Balsamita* L. = калу́пір. С. Ан.

Каль = 1. кал, по́слїд, гівно́ 2. гній.

Кальцини́ровать = перепалюва́ти на ва́пну, ва́пнити. С. Пар.

Кальцій = ва́пник. С. Пар.

Кальци́къ = гартівні́к.

Калѣ́ка = калі́ка.

Калѣ́чить = калі́чити.

Калѣ́чный = калі́ка, скалі́чений, покалі́чений, калі́куватий. — Віп трохи калі́куватий. Хар. Чайч.

Калі́канье = базі́кання, верзіння, патя́кання.

Калі́кать = базі́кати, баля́си, баяндраси точити, верзти, теревє́ні правити, патя́кати. (Д. Болта́ть З.).

Калі́ки = базі́кання, баля́си, теревє́ні, баяндраси (Д. Болтовні́й).

Камбала, риба *Plevronectes* = камбу́ла, однобо́ка, однобо́чка.

Камедь, Gummi = ка́медь. — Ви́шнєвая ка́медь = глей (С. Аф.), Глей, часом навіть клей.

Камє́жникъ = камені́ще.

Камелє́къ = ко́міно́к (Кн.).

Камелі́на, рос. *Camelina* = ріжій. С. Ан.

Камє́ника, рос. *Rubus saxatilis* L. = камені́ця, костні́ця. С. Ан.

Камені́стый = ка́міні́стий, ка́міні́стий (С. Л.).

Камє́ніє = ка́міння. — Як почав шу́рять ка́міння.

Камє́нка = 1. ка́мінь (чирінь з камєвєм в лазні).

2. пт. *Motacilla oenante* = сині́ця (особливої породи).

3. фарба *Auripigmentum* = зо́лотокість. С. Жел. Пар.

Камє́нный = ка́мяний, ка́мінний. — Ка́менная лі́па, рос. *Phillyrea latifolia* = черемо́ха. С. Ан. — Ка́менная соль = ка́мїпка, ка́мяна, льодова́ сіль. — Ка́менный до́мъ = ка́мянї́ця (С. З.), му́рований буди́нок. — Ка́менное строє́ніє = му́рована буді́вля. — А там

близько був мурований стовп п. к. — **Каменний стіпа** = мур. С. З. — Грекович з того мешканця горою зашедши, кризь дах чрез мур спустив ся і утік. С. З. — **Каменний уголь**, Lithantrax = землячє вуґілля.

Каменоломня = каменоломня, каменарня (Гал.).

Каменоломщикъ = каменолом, каменяр (С. Пар.).

Каменщикъ = муляр (Прав. С. Л.), мурівщикъ (С. Пав. З.). — Дивлячись, як мулярі тешуть цегли. Фр.

Камень = ка́мінь, здр. — ка́мінець, ка́міньчик, ка́мінючка, поб. — ка́міню́ка, зб. — ка́міня, ка́міню́чя, ка́міня́чця. С. Л. — **Адєкій камень**, Lapis infernalis = пекельний ка́мінь. — **Драгоці́нный камень** = самоцві́тний ка́мінь, самоцві́т. — **Камень претєновєнія** = перешко́да, приті́чина. — **Красуго́льный камень** = основний, кутні́й, нарі́жний, ка́мінь. — **Мельничный камень** = ка́мінь млинові́й, жо́рек. — **Подводные ка́ми** = клі́ннї. — **Точі́льный камень** = брус, брусо́к (С. З. Ш.), то́чїло (С. Ш.). — **Нагіт**, як циган на то́чїло. п. пр. — **Надгробный камень** = надгробо́к. С. З. — (Дрі́бний к.) — жо́рствя́, рінь, рінь, ріня́к. — Стежки добре жо́рствою ипсипано. — Дво рі́чки наповненє рі́пню або рі́няками. Земл. — (З гострими краями) — ска́лкува́тий. — (Що лежить плити) — плиті́й. — (Ка́мінь для игра́шки) — кре́махи, кре́ймахи.

Каменьє = ка́міня.

Каменіть = ка́мянїти.

Каменєкъ = ка́мінець, ка́міньчик, ка́мінючка.

Каменьє = ка́мьво́лка, кұ́ртка, ку́ціна (без рукавів).

Каміла́нка = 1. підка́чок (у ченців). С. З.

2. ко́мїла́вка (у попів).

Камінь = ко́міно́к.

Каміньстий = д. Ка́менїстий.

Каміньце = ка́міню́ка. — Гену́в по по́пїлї, испа́че ка́міню́кою.

Каміня́нї = похід.

Камфар, Camphora = канхво́ра.

Камфо́рка = 1. д. Жо́ровня.

2. канфо́рка. (Кы.).

Каміше́вий = ко́мишо́вий, очере́тний.

Каміше́къ = д. Ка́мешєкъ.

Камішникъ = 1. ко́мишї, очере́тї. —

Тут кипу́лєсь за ним, а ві́нї пода́єсь в ко́мишї.

2. ит. *Parus biarmicus* — очере́тянка.

Камы́шъ, рос. *Arundo phragmites* = очере́т, ко́миш, (молоди́й) — спи́ча́к. — Ко́сьтї, бра́тці, очерет, та й наварим вечере́ть. Ко́сьтї, бра́тці, ко́мишу, та й наварим ку́лішу. н. п.

Кана́ва = рі́в, рі́вча́к (С. З. Л.), ка́на́ва, фо́са (С. Ш.), (круг села) — ді́льниця, (щоб вода збі́гала) — ри́штя́к. — Іди́ фо́су ко́пати. С. Ш.

Кана́ль = 1. кана́л, пере́кіп, ка́на́ва (рі́в, зробле́ний для злучє́ня рі́чок і озер, для осу́шки боло́т то-що).

2. прото́ка (в морі між двома берегами).

3. а́нато́міч. — жи́ла.

4. спо́сіб, за́сіб (Гал.).

Кана́льний = кана́льє́ський. С. З. — **Кана́льє́ска робота**, так звали ко́заки роботу на кана́лах.

Кана́льє́скїй = паску́дний, лєда́чий.

Кана́льєство = паску́дство.

Кана́ля = пога́нець, паску́да (С. З.), леда́що (С. З.). — А під нею молодою пога́нець сьміє́ть ся. К. Ш. — Чо́го ти так мене, паску́до, в бо́ги хає́шь? Грєб. — Пу́стив ся в леда́що. С. З.

Канале = кана́лея, кана́лка.

Канаре́йка, ит. *Fringilla Canarica* = ка́на́рка, (самчи́к) — ке́нар.

Кана́тъ = ка́на́т, ли́нва, ли́на (С. З.), для поро́ма — ко́до́ла (С. З.), тяга́ти ко́ницї — во́лок. — Із сті́н ки́зїє́рменє́ських ли́нами в лотки запо́рожє́кї по́спуска́вши ся. Л. В. — Ті́льки ви́хали на се́ред рі́чки, як уві́рвала ся ко́дола і повє́сло поро́м.

Канва́, канве́йный = канва́, канво́вий.

Канда́лы = кайда́ни, за́лізо, за́кові, пұ́то, (дереви́ні) — ко́ло́дки, скрі́пніцї, ді́би. — О́двага ме́д, ви́но пьє, о́двага і кайда́ни тре. н. пр. — Вироста́ли у кайда́лах слова́чєскї ді́ти і забу́ли нево́льни́ки чи́ вони ді́ти. К. Ш. — Держати́ велє́но в кайда́нах. С. З. — Бу́ти ж ми́ні у нево́лі, у за́лізі, у за́ковах. н. п. — У пу́та ку́тїї не куй. К. Ш. — То́ді́ бу́дєшь зна́ти, як бу́дуть кара́ти: і на но́ги і на ру́ки ди́би на́двати. н. п. — В ко́ло́дки поза́бивавши. С. З. — В кайда́ни та в скрі́пніцї. С. З. — Виза́ли ру́ки си́рицею, а ску́вали ні́жки та скрі́пницею. н. п.

Канде́лярь = сьві́тїльни́к. С. Пар.

Канде́й, канде́йка = д. Ендо́ва.

Канде́къ, рос. *Erythronium Dens Canis* L. = со́бачкї. С. З.

Кані́кулы = вака́ції. — Снї́ при́їхав з ві́коли на вака́ції.

Каникулярний, каникульний = вакаційний.

Канітель = тонка срібна або золота нитка для гапування. — **Тянуть канітель** = воловодити, марнувати час, затигати діло. — Доти воловодив своїми обцянками, доки міні огидло й ходити до його. Кн.

Каніфаст = димка. С. Пар.

Каніфоль = живиця (С. Аф. З. Л.), виварена з шингипарю — калифонія.

Канопіада = стріляння з кількох гармат.

Канопірь, канопірь = гармаш, пушкарь. С. З.

Канопінь = крилошанин. С. Пар.

Канопъ = церковне правило і церковна пісня в честь якого святото або свята.

Канпоистъ = москаленко (салдацький син), котрого виховують для військової служби.

Кантъ = 1. пісня хвальна.

2. кант, лямівка, облямівка.

Кануіт = 1. переддєнь. — **На кануіт** = в переддєнь, на передодні. — В переддєнь смерті ще підризував стільники в пастці. Кн. — Се було на передодні. Гал. —

Кануіт базара = підторжя. — **Кануіт Різдва Христова** = багатий вечір, святий вечір, багата кутя. — К. Св.

Кренція = голодна кутя. — К. Півного года = щедрий вечір, меланки.

2. коливо. С. З. — Почали обносити коливо — покійника поминати.

Канура = 1. будка, халабудка (для собак).

2. цюнка (маленька кімната). — Се була цюнка не більше шести кроків вдовж. Фр.

Кануть = 1. канпути, крапнути.

2. пропасти, зникнути, потонути; минути. — **Кануть въ вѣчность** = потонути на віки. Кн.

Кануферъ = д. Калуферъ.

Канцеляристъ = канцеляриста (С. З.), писарь, (писчий) — підканцеляриста, підписарь, писарчук. — Третій — підканцелярист із суда Скоробреха. Кот.

Канцелярія = канцелярія, писарня. — Не прогнівайсь, Олексію, на писарю річ мою, що я говорити сьмію про писарню же твою. Раз ми́ быть там доведо ся... Але ж скільки там товкло ся за столами писарів! Кот.

Канцелярное, канцелярское сѣмя = 1. ком. Coccus — червець.

2. сїпаки, сїпацький рід, сїпацьке кодро, чорнийльна віра, душа. — По-

сїпне сїпацьке кодро, тоді й правда на сьвітї буде. Кн.

Канюкъ, шт. Strix scop = каня, поб. — канюка. С. З. — Читає, як кані. п. пр. — Ой лєтіла канюка підстрелена з лука. н. п.

Канючить = канючити, циганити.

Кананіе = канання, крапання, каніж (Сп.).

Канать = канати, крапати, накрапати, капотіти С. Л. — Дощик, дощик канає дрібенцько... Дощик, аж із стріхи капотіть. п. п. — Крапнув дощик, та й нема. Чайч.

— А слюзи з очей тільки кап... кап... Чайч.

— **Крoвая каплетъ** = стріха протікає.

Канелька = крапелька, капелинка, капелиночка, крапелиночка. — Як бігла через гребельку, та вхопила водиці крапельку. н. п.

Канельный = краплистий. С. З. — Та нішов дощик крапистий, та й уродив черчик черчистий. н. п.

Канельный = малюсенький, манюсенький, малісенький, маісенький. — Малюсенька дитинка. — Та малісеньке соло-витко по деревцю лазить. п. п.

Капиталистъ = грошовитий, багатірь, дўка, дукач. — Набив кишеню — дужою — банкирем став. Кн. — Його батько грошовитий.

Капиталъ = 1. гроші, грошва, скарб, копитал. — У його грошви — нові скрині.

2. стовп (С. Л.), істе. — Росту ще не виплатив, а стовп само собою стоїть. С. Л. — Не тільки рост, а й істе пропало. Кв.

— **Наличний капиталъ** = готовина, готові, готові гроші, готівка (Гал.). — Готини він має усього сто карбованців. С. Л. — Купив на готові гроші.

Капитальный = 1. що належить до копиталу.

2. грошовитий. — Він чоловік грошовитий.

3. коштовний (С. З.), цінний. — Будинок у його коштовний. Кн.

Капитанъ = копитан. — Як п'янь, то й копитан, а як проспав сп, то й свині злякав ся. п. пр.

Каніонъ = відлога (С. З. Л.), кобка (С. Л.), богородиця (С. Ш.), у чещів — кантур. — Кобеляк з відлогою. С. З. — Ти накрий би голову богородицею, а то дощ як з решета. С. Ш. — Чорний кантур. К. Ч. Р.

Каніще = божниця (підольська). С. Ж.

Канкапъ = самолов, ступиця, лабети (С. З.), на дрібного звіра — ханка, лан-

ка, пастка, на птиць — сільце. — Піймає си в лабети. п. пр.

Кашля = кашлі, кашлі. — Дав міні кашля якесь кашлі.

Кашлюхій = короткоухий.

Кашлунить = скопити (півня).

Кашлунь = скіпонець, кашлун.

Кашлюжка, кашлюжикъ, ца = п'яничка (свиля, р.).

Кашлюшка = д. Кашелька.

Кашля = кашля, кашля, цята (С. З.), брызга, (жиру на воді) — скалка, здр. цятка і д. Кашелька. — Буду пити, пі кашлі не вичу, тоді тебе и забуду, як очі заплющу. п. п. — Не має води ні цяти.

Кашпуть = кашпнути. кашпнути. — Дощик кашпе, та й перестале.

Кашоть = халат, халатик (жіночий). — У негò кашоть въ карманъ = в кишень вітер гудить.

Кашризникъ, ца = вередун, ха (С. Аф.), вередій, вередник, ця, вигадько, вигадлици, перебендя (С. Л.).

Кашризничать = вередувати (С. Аф. З. Л.), вигадувати (С. Аф.), витребенькувати (С. Аф.), комезити ся, бришкати, їдзатись (С. Л.), химерувати, норувити ся, примхати, перебендювати (С. З. Л.). — Вередував, як в греблі біс. Кот. — Обід як обід, а вона ще почала витребенькувати. С. Аф. — Ще воно й комезити ся! Пиши, коли ведать. Мир. — Витребенькує так, що й міри нема: і того дай, і сього не хочу. Чайч. — Коли б вони та не бісцись, замовкли та не комезились. Кот. — Не перебендюй — бо так довго, солопоку, — бо я горю сама, де схочу, там пошу. Гул. Ар.

Кашризний = вередливий (С. Аф. З. Л.), вигадливий (С. Аф.), примхливий (С. Л.), витребенькуватий і д. **Кашризникъ**.

Кашризъ, мп. кашризъ = вередування (С. Л.), привередди, примха, примхи (С. З. Л.), порови, брик, витребеньки (С. Аф. З.), витівки, витінки (С. Л.). — Була б тобі переддлава, так і не сказати: за її вередування пікому й просвітку нема. Чайч. — Се тільки все для примхи їм. С. З. — На його брик падав, що нічим йому не догодити. — У неї вже без витінок не обійдеться си. Чайч. — Це все дівочі витінки. С. Л.

Кашуста, кашанна кашуста, рос. Brassica oleracea L. = кашуста, мп. кашусті. — **Цвітій кашуста, Brassica oleracea Botrytis v. Pomprejana L.; Cauliflora** = кучерява кашуста, цвітуха, червона кашуста. — (Порубана) — січена, крише-

на, шаткована кашуста. — (Молода для посадки) — росада. С. З. — (Без качанів) — голена́та кашуста.

Кашустний = кашустяний.

Кашуть = кашут, край, кінець. — Як ударив, тут йому й кінець.

Кашу́нь = 1. чернець католицький свв. Франциска.

2. рос. Теусіум маіус, Tropaeolum маіус

L. = красо́ля, красу́льки. С. Ап.

3. зоол. Simia carucina = ма́лія (америка́ська).

Кашю́нь = д. Кашюнь.

Кара = кара, карання, карність. — Хто на кого мовить, а не доведеть, тим каранням сам каран б. маєть. Ст. Л. — Май добру натуру, не приймеш карности на пшкуру. н. пр.

Кара́нь = кара́н (хоротка рушниц з широкою ду́рою).

Кара́каться = дра́ти ся, здира́ти ся, драпа́ти ся (С. Л.). — Ого дере́ть си скрізь по скелях, щоб тих кібців видрати. Чайч.

Карава́й = 1. хлі́б (житний, круглий), бухан, буханець (С. З. III.). — В а́ту нечь мо́жно посади́ть се́мь карава́евъ = в сю пічку мо́жна посади́ти сім хлі́бів. — **Карава́й хлі́ба** = хлі́б (один), бухан хлі́ба. — Я собакам догожу, бухан хлі́ба іспечу. п. п.

2. круг, го́ловка. — **Карава́й сїру** = круг сїру.

3. ба́бка пшени́шна на яйцях і молоці.

4. на весі́ллі — корова́й. — **На чужо́й карава́й рта́ не раззѣва́й**, да сво́й затира́й, н. пр. = на чужо́й корова́й очей не порива́й, а сво́й дбай. н. пр.

Карава́н = карава́н, валка. — Коли ж на захід одкотив си туман і рушив в доро́гу свою карава́н. Пч. — Валка чума́ків повертає з Криму.

Карава́нь = д. Верблю́жье сїно.

Карага́нь, Varietas canis vulpis = лиси́ця степова́.

Карага́тка, Anas rutila = ка́чка черво́на.

Карака́тица, Sepia officinalis = карака́тиця.

Кара́ковий = ка́рий, карогні́дий.

Кара́куля = криву́ля, здр. криву́лька, карлю́чка (про криве, незграбне писання або про криве дере́во). — **Писа́ть кара́кулями** = писа́ти криву́лями, карлю́чками, дря́пати, граму́зляти, ба́зврати. — **Кара́кули подме́тныя** = яки́рці (у Запоро́жцях) Ев.

Кара́куль = смушок (з середне-азійських овець).

Кара́кушки, кара́ушкомъ = рачки. — А вже Охрім, на глум усім, пьяненький лізе рачки. Гул. Ар.

Кара́ндашъ = карандаш, олов'яць (С. Жел.).

Кара́ніе = кара́ння.

Кара́нтінъ = калантір. С. З.

Кара́пузикъ = 1. карапуз, куцян, купак, курдупель, (про дітей) — карапузик, опецок, котигорошок.

2. Hister — комаха з породи хрущів.

Кара́сь, риба Cyprinus carassius = карась, здр. — карасик, зб. — карасячка (Хар. Чайч.).

Кара́тель, ница = кара́тель, ка. — Не чоловік він міні, а каратель. Кн.

Кара́ть = кара́ти. — Тоді будеш знати, як будуть карати. п. п.

Карау́литъ = стерегти, берегти, вартувати, калавурити (Кр.), пильнувати; чатувати (Кр.). — Полягали усі спати, а менший став вартувати. н. п. — Він давно вже чатує на його. С. З.

Карау́лка = сторожка, калавурня.

Карау́ль = 1. сторожа, варт (С. З. Л.), калавур (С. Л.). — Стоїть він, мов і справді москаль на варті. С. З. — Як ішов на варту, вишив квартиру, а як з варті — ще ішв квартиру. н. пр. — Гей кругом церкви січної та й калавурі стали. н. п. — **Вступи́ть на карау́ль** = стати на варту. — **Стоя́ть на карау́ль, отбива́ть карау́ль** = бути на варті, вартувати. — **Взя́ть подь карау́ль** = взяти під варту.

2. **Карау́ль!** = Івалт! рятуйте! пробі! хто в Бога вірує, рятуйте! — **Крича́ть карау́ль** = кричати пробі! на івалт кричати, івалтувати. — Кричить: пробі! її мати, щоб дівчину рятувати. н. п. — „Івалт! Рятуйте — хто в Бога вірує“ — на дворі голос що є сили. К. III.

Карау́льний = 1. вартовий, вартівний, сторож. — **Нача́льникъ карау́ла** = вартівничий.

2. вартовий, сторожевий, калавурний. С. З.

Карау́льня = д. Карау́лка.

Карау́льничъ = д. Карау́льний 1.

Карау́ль = капут, кінець, смерть.

Карабу́куль = 1. кáмiнь з гранатової породи, Carbunculus.

2. надто шкодлива болячка, карбу́нкул.

Карабу́шиъ, зоол. Mus cricetus = хом'як. С. Жел. Пар.

Кара́ль, шт. Anas tadorna = пирнікоза́, цира́нка (С. З.), чирі́нка, здр. — чирі́ночка (С. З.). — Ой на ставу, на ставочку там плавають чиріночки. п. п.

Ка́рда = грелбó (дротяна щітка, котрою чешуть вовну або льон).

Каре́та = карі́та, берлін (С. Аф. З. III.), ридва́н (С. З.), кару́па (С. З.). коч. — Іде шляхом до Києва берлін шестернею. К. III. — Ридваном їхав пац, а курява стовпом від коней та коліс зняла ся над шляхом. Б. Б.

Каретникъ = 1. колісник, стельмах (Шрав. С. З.).

2. возовня, возівня (С. Аф.).

Карикату́ра = карикату́ра, потво́ра (С. Л.), криву́нда (С. Пар.).

Ка́рій = ка́рий. — За карії оченята, за чорні брови серце рвало ся, сміялось, виливало мову. К. III. — **Сь ка́рими гла́зми** = каробкий. — Виростає — та й вироста Ганца кароока, як тополя серед поля, гнучка та висока.

Ка́рканіе = крякання, кру́кання.

Ка́ркатъ = кря(а)кати, крjó(у)кати, кáвкати. — Ой криче, криче та чорненький ворог та й у лузі над водою. н. п. — Щоб на тебе вороги кракали. п. пр. — Кавкає, як воропа, а хитрий, як чорт. н. пр.

Каркашу́пъ, рос. Aristolochia Clematilis L. — філі́льник, філі́йник, філб́ник, хва́лі́льник. С. Ан.

Каркни́ъ = рак (хвороба).

Ка́ркнутъ = кря(а)кнути, крjó(у)кнути, кáвкнути.

Ка́рликъ, ка́рло, ка́рлиця = ка́рлик, ця, куцян, купак, качан, курдупель. (С. З.).

Ка́рукъ = карю́к, ка́ру́к (С. З.).

Ка́рлұ́чий = карю(у)ко́вий.

Ка́рлұ́шина, рос. Rhamnus frangula L. = кру́шина. С. Ан.

Карма́зинъ = карма́зин. С. З.

Карма́зинный = карма́зиновий. — Гетману Сатайдашному прислав палатку свою кармазинову. Л. В.

Карма́нный = кишéнный. — **Карма́нный де́ньги** = похі́пні ко́пійка.

Карма́нелъ, карма́ничъ = кишéнька.

Карма́нъ = кишéня. С. З. Л. — (У жінку, пригвоззаний зверху) — карма́н. — Вложи руку в кишéню, та виймай грошей жменю. н. п. — Всі кишéні вертає, аж там грошей вже чорт має. н. п. — Хоч ми й брати, та кишéні наші не сестри. н. пр. — Чи бач які роскоші, а в кишéні чорт ма грошей. н. пр. — У него́ карма́нь жидо́къ, пу́сть,

топокъ = у його в кишеньї пúсто, вi-тер гуде. — У него тугъ карманъ = у його мiднiа кишeнiа (багатий та ску-пий). — **Держи карманъ!** = наставляй кишeнiю! овва!, не дiждеш! чóрта з двiа! — У него тóлетъ, густь карманъ = у його пóвна кишeнiа. — **Пабiть карманъ** = напхати кишeнiю, забaгaтiти. — **Не по карману** = не по грóшax, не вистачає грóшей. — **Это векóчить въ карманъ** = се влiзе в копiйку (доро-го обiйдесть си).

Кармашекъ = д. Карманецъ.

Карминый = кармазиновий, бакановий.

Кармиъ = кармазин, бакан (С. Ш.). — Зори загорiла ся рожевим свiтом i обли-вала хату, немов вона була кармазином об-мазана. Мир.

Карнавалъ = мiсниця (у кателiкiв), власне заиуст, пúщання на мiсницi.

Карпiзъ = карпiз (С. Л. Пар.), мiд дахом — пiддiшок, пiдкришок, коло печi — примурок.

Карповий = кóроновий, сазановий.

Карпъ, риба *Surginus carpio* = кóроп, осо-бливої породи — сазан. — Вiсiм хур про-вадив риби; там був оселедець, лiщ, сазан. (Макар.)

Карре = батiва, батовá. С. Аф

Карта = кáрта, здр. кáртка, (географiчна) — кáрта, (гал.) — мáпа. — **Карта пи-кóвая, трéфовая, бубнóвая и червóнная** = винóва кáрта або винó, жирóва кáр-та або жир, хрестi, дзвiнкóва кáрта або дзвiнка, чирвóва кáрта або чiрва.

Картавить = гаркáвити. С. Аф.

Картавленiе = гаркáвиння. Кп

Картавость = гаркáвка.

Картавий, ая = гаркáвий, гаркáва (С. Аф.), гаркáвецъ, гаркúша, гаркáвка.

Картежникиъ, ця = кáртник, ця (С. З), кáртiвник, ця, кáртяр, ка. — Тут-то кáртники гультаi нехай паучать ся. Киев. Ст. — Ознаймив товаристу кáртникам, тихо в кáрти гравшим. Л. В. — Ой як був він не жопагий, то то був гуляка! i пiяниця i кáртiвник, козак забiлка. н. п.

Картежничать = у кáрти вкидати ся (Чайч.), кáртничати.

Картежный = кáртярський.

Картежъ = кáртярство.

Картечь = кáртeча.

Картина = кáртiна, óбраз, малювáння.

Гарним малюванням стiпи обвiшанi. К.

Д. С. — Дивне малювання ожило на по-лотнi. Лев. — Живий образ старославян-ського вiча доховав ся в старочеськiм „Суд Любушi“. Бар. О.

Картинка = малюнок, образок, кúнштiк. — Оповідання про комах. З 45 малюнками — О. Стеловика. К. 1882 р. — I у Ромiї з кúнштiками книжечку кúшила К. Ш.

Картинный = картинний, образовий; мальовничий.

Картишки = кáрточка.

Картоизъ = кардóн.

Картофелина = картоплiна, картопелi-на (Чайч.), здр. картопелинка, картопе-линочка.

Картофель, рос. *Solanum tuberosum* L. = кáртóпля, кáртóшка, кáртóхля, (по де куди) — барабóля, барбóля, иньколи теж, хоч i рiдко — бóульба, з рожевою шкур-кою — полiвiвiяна кáртóпля, самий овоч, що не вживаєть ся — бóульяхи. — Огiрки поїли свинi i картопки зрили. С. З. — Пiш-шов же я до дiвчини — велить мiнi сiсти, дають мiнi бараболi печищенi їсти. Я на тий бараболi бiсом поглядаю, на полицi вa-реницi очима проймаю п. п.

Картофелька = кáртóпелька, барабóлька. — А на Стi мудрий Пiмець картопельку садить. К. Ш.

Картофельный = кáртóпiяний.

Карточка = кáртка, кáрточка.

Карточный = кáртóвий.

Картузъ = 1. пáчка. — **Картузъ табакú** = пáчка тютюну.

2. кáртуз (Дiв.), кашкét (Прав.). — Тим я i пiзпала, що по сивий пашцi, а хоч не по пашцi, та по каргузочку, а в того ми-лого брови на шпурочку. п. п. — Усi в шапках, а вiн один в кашкетi.

Карусель = релi, крутiлка, крутьóлка. С. Л.

Каршá = корч, частiше мн. корчi. — За корчами не можна проїхати, скрiзь позава-лювало.

Каршевикъ = корчi.

Каряка = розкаряка.

Карячить, ся = 1. карячити ся, розка-ричувати (поги)

2. кобенiти ся, опинати ся.

Касáние = торкáння, доторкáння, доти-кáння, черкáння.

Касательный, по = дотiчний, що тiчить ся, що до... — Що до цього, то він пi-чого мiнi не казав. Чайч.

Касáтникъ, касáтка, касáтникъ = д. Ко-сáтникъ i т. д.

Касаться = торкáти, ся, тiкати ся, до-

торкати ся, дотикати ся, черкати, ся; займати, зачіпати. — Де болять, там і торкнеш п. пр. — Хоч сотні є таких, що треба все їм знати, що не торкається ні їх сіней, ні хати. К. Д Ж — Се ти, бурко, козака заморозила? Я до його й не-доторкала си. п. п. — Тут єсть щось таке, що тикається си твоєї милості. Ч. К — Як ластівка перед дощем черкала по воді крильцем Пч — Чути було, як човен черкав ся об дно. Чайч. — Він ніколи чужого не займає. — **Что касается меня** = що тічить ся до мене, що до мене, як на мене. — Як на мене, то про мене — пехай і „Семене“. п. пр. — **Это діло мало меня касается** = се діло мало мене обходить.

Каска = шелом, шипак.

Каскадъ = водоспад. С. Нар

Каса = 1. скарб, каса. — Зарадьте з каси грінши на хату. Ки.

2. скарбниця, скарбівниця (див. **Казначейство**), у старих міських урядів — скринька. — Вдова, випи будучи до скриньки міської грошей. Київ. Ст.

Кассиръ = касувати.

Кассиръ = скарбник, касир, касиєр (Гал.).

Кастаньєты = брязкало, брязкітка. — У бубни грали, у брязкітки брязкали. п. д.

Кастелянша = кастелянша, клішниця (що доглядає за білизною).

Кастраторъ = валашіал (Мап.), холощій (Ки.), перевертайло (що завертає бугаїв). Ніс.

Кастратъ = вахла (С. Ж.), скіп, скопонець, обрізанець (С. Нар).

Кастрировать = д. Валашить.

Кастрюля = кастрюля (Лів.), мідниця, рондель (Прав).

Катавасія = 1. церквний спів на два хори (ірмоси).

2. буча, колотнеча; розгордїши, гармідер. — Таку бучу збили, що хоч з хати тікай. Чайч.

Катакомби = печери, що в їх Римляне ховали покійників.

Каталогъ = список, реєстр. — До реєстру книжок чомусь не заведено Гомерової Одиссеї. Ки. — До реєстру заборонених книжок заведено і Євангелію, надруковану у Відні українською мовою. Ки.

Катальний станокъ = маголь. Прав

Катаніє = 1. катання, (з гори на тринджолах або громаку) — спускання.

2. кичання (білизни рублем і качалкою), маїлювання (маїлем).

Кітанки = д. Віленки.

Катаракта, катарактъ = полу́да. — Їздив у Київ, там Караваєв зняв йому з очей полу́ду. Ніс.

Катаръ = у носі — нежить (С. Л). нежит, нежідь (С. З.), в бронхах — хрипоти.

Катать, ся = 1. котіти, точіти (С. Ш.). — Котити колоду. — Скаже вопа міні робити: під гору камінь точати. п. п.

2. возити, катати, ся, їздити. — Вчора катали ся на човні.

3. качати ся. — Діти качають ся долі. — Ой за час годинку, за малу хвилинку качається ся Нечасна голова по ринку. я. п.

4. **Катается со смѣху** = сьміється, аж за боки береть ся.

4. качати (білизну рублем і качалкою), маїлювати (маїлем). — Почала качати сорочки

5. розпліскувати (метали), біти, валіти, валіяти (вовну). — Хлопець розплескав шматок міді. Чайч. — Валити сукню. С. Аф.

6. д. Вять.

Катафалкъ = мари. — Тіло на марах служі і гайдуки гетьманські несли. С. З. — Щоб тебе на марах винесло! п. пр. (лайка).

Категорія = розділ.

Катеръ = байдак, (менший трохи) — дуб, (у Запорожців) — чайка. — Войску казапо готовити ся і байдаки за пороги провадити. Л. С. — Чайки, байдаки спускали, гарматами ристували. К. Ш.

Катиполе, рос. Gypsophila paniculata Led. = покотиполе, перекотиполе. С. Ап. — А ти, як сухея перекотиполе, не знаєш, куди тебе вітер несе. Аф

Катить, ся = котити, ся, точити, ся. — Котили ся вози з гори, та в долині стали. п. п. — Котить ся зірка по небу. — Так з гори і поточив ся. С. Л. — І покотились із очей на рису слози. К. Ш. — **Катить ся клубкомъ** = клуботати ся.

Каткій = котючий.

Каткость = котючість.

Катокъ = 1. качалка (на котрій що качають або котять).

2. качальня, маголь, в ньому та качалка, на котру повертають білизну — маїльниця.

3. грудобій (розбивати грудки).

4. коток, що ним молотять хліб, а на гармані — гарманка. (Херс. Чайч.).

5. ковзалка, сковзалка, скобзалка. С. З. — Ходім на ковзалку сковзати ся.

Катодикъ = кателік. С. З. Л.

Католицізмъ = кателіцтво. С. Л.

Католицескій = кателіцький.

Католичка = кателічка.

Каторга = катарга, сібір та иньше місце, куди засилають на тяжку роботу; тяжка робота, тяжке життя.

Каторжникъ, ца = катаржий, на.

Каторжный = катаржий, сібірний. — От сібірне життя!

Катръ, рос. *Serratula tinctoria* L. = серп, будячок, страхополох. С. Ан.

Кагушка = цівка (С. З.), мітійця. — Мітійця ниток.

Катышъ, катышэкъ = балабуха, балабушка, галка.

Каурый, каурка = буланый, буланко (кінь буленої масти). С. ПІ.

Каучукъ, каучуковый = резіна, резинувий. (*Resina elastica* або *gummi elasticum*, живиця з *Jatropha elastica*).

Кафтанецъ, кафтанішко, кафтанчикъ = каптанецъ, жуванок, свитинка.

Кафтанъ = каптан, каптаніна, жупан, жупаніна, черкеска, (простого сукна) — свита, свитіна. — Хоч денежка в каптані, та на сто рублів чвані. н. пр. — Який пан, такий і жупан. н. пр. — Що люди не роблять, та в жупанах ходять, а я роблю, дбаю — і свити не маю. н. п. — Придбав строма грошенят, одержу справив, жупанину. К. ПІ.

Качалка = 1. коліска. С. З. — Яке в коліску, таке і в могилку. н. пр. — У колісці дитя кричить, а на пічі буркун бурчить. н. п.

2. крило на закрутляних з обох боків полозків.

3. нощі. — Упав і підвестись не міг, та вже на посах віднесли його до дому.

Качаніе = хитанія, колиханія, гойданія, колісанія, качання (д. Качать, ся).

Качать, ся = 1. хитати, ся, колихати, колісати, коливати, гойдати, ся. — Головка хитнулася, коса розвинулася. К. Х. — Доколі буде на мене ледачі думки в серці мати, мов тин лихий мене хитати і під погами рів конати? К. П. — Багатою чорт діти колише. н. пр. — Оце тобі, мамцю, за твою пауку, сиди собі у залічку, колиши опуку. н. п. — Не білая билиночка в полі коливаєть ся. н. п. — Сидить дід над водою коливає бородою? н. з. — Очерет. — Плаче дівчина, дитину гойдаючи, сьмієть ся козак, коня сїдлаючи. н. п.

2. качати. — Ставай до смоку качати воду з колодязи.

3. тіліпати ся, мотати ся. С. ПІ. З. Л. А китиці то сюди то туди тіліпають

ся. Кв. — Що то у тебе з заду тіліпаєть ся (мотаєть ся)?

4. колихати ся, гойдати ся. С. Л. З. Аф. — Ми співали, на колісці гойдали ся. О. Мир. — А на вігах гойдають ся нехрищені діти. К. ПІ.

Качель = ореля (С. Пав. З.), релі (С. Л.), коліска, гойдалка, гойданка. С. З. Л. Аф. — Сїла гойдати ся на орелі, та як упаде, так у неї рука на двоє. Кн.

Качество = (про людей і всяку живу тварь) — вдача, (про тканину) — добротність, добротливість, (про всяку иньшу річ) — якість, яковість. (С. Жел.). — Воскова вдача — аби до тепла, так і тане. н. пр. — Від — як від, та вдача у його ледача. Кн. — Дивити ся й добре суконце, та добротливість ледаченька. Кн.

Качимъ = д. Катиполе.

Качка = хитання, колихання.

Качкій = хиткий, хібкий (С. З.), хисткий. — Хиткий човен.

Качкость = хиткість, хібкість, хисткість (Чайч.).

Качнутъ, ся = хитнути, колихнути, ся, схитнути ся, похитнути ся. — Човен як схитнесть ся, а всі як закричать. Чайч. — Лозина тихо похитнулася К. ПІ.

Качокъ = похит.

Каша = 1. каша, (рідка) — куліш, (з пшона) — пшоняна каша, (з гречаних крухів) — гречана каша, (з яшних крухів) — яшна каша, а на Подолі по де-куди — грўця, густа пшенишна — логава, густа яшна з горохом — пенцїак. Под. — Ко сїть, братці, спорипу, та й наварим кулішу. н. п. — Гречана каша сама себе хвалить. н. пр. — Каша — мати наша. н. пр. 2. каша, розгордіяш, гармідер, буча, колотнеча.

3. рос. *Achillea millefolium* L. = деревій, кривавник, серпуриз. С. Ан.

Кашеваръ, кашеварка = кұхаръ, куховарка, кашовар, ка.

Кашель = кашель, бухікання.

Кашница = кашка, куліш, кулішник. С. Л. — Хоч куліш, та з перцем. н. пр. — Іва-сик — Телешику, зварю тобі кулешику. н. к.

Кашка = 1. кашка (здр. від сл. Каша).

2. д. Дятлина.

Кашлюнь, кашлюня = бухікало (спільн. р.). — Оце ще бухікало, як почне бухікати, хоч з хати тікай!

Кашляніе = кашляння, бухікання, кашікання.

Кашлять, кашлянуть = кашляти (С. Л.),

бухикати (С. III.), кахикати (С. З.), за-
кашляти, бухикнути, кахикнути. — Бу-
хикає цілий день. — Раз кахикнула, трьох
Ляшків приликнула, вдруге кахикну — пя-
тьох приликну. н. пр. — Ой ти старий
„бухи-бухи“, я молода „хі-хі-хі-хі“! н. п.

Кашникъ = кашник, здр. кашничок.

Каштанъ, рос. *Fagus castanea*, **кашта́новий**
= каштан, каштановий.

Кашей = 1. кістяк, сухорлявий, як кістяк.
2. бавшна особа в російських казках.
3. скіара, скупердяга. С. З. (Найбіль-
ше прикладаєть ся до старого і скумого,
що дріжить над грішми).

Каяніе = каяття, каяння. — Є каяття, та
воротя не буде. н. пр. — По смерті нема
каяння. н. пр.

Каяться = каяти ся, покутува́ти. — Не
кай ся, рано вставши, а молодю оженив-
шись. н. пр. — Ми за гріхи яхихсь незна-
них предків покутувати согні років мусим.
К. Б. — Маєть еще до году при церкві по-
кутувати. Ст. Л. — Покаяв ся злодій у я-
годах. н. пр.

Кае́дра = 1. кате́дра.

2. каза́льниця, проповідниця. С. Жел. Пар.

Каео́лическій = всесвѣтній, повсесвѣтній

Квадратный = квадрато́вий, квадро́вий.
С. Жел.

Квадра́тъ = квадрат, (на шахматовій дош-
ці) — вічко.

Ква́канье = крякання, крюкання, кум-
канья.

Ква́кати = (про качок) — кря(а)кати, ках-
кати, (про жаб) — крюкати, кректа́ти
(С. Л.), кумати (С. Л.), кумкати. — Чую,
десь качки крякають. — Кахнула утка —
на мурі чулка, збігли ся дітки не одні
матки. н. з. — дзвін. — Жаби крюкають
у болоті. Чайч

Кваку́ша = крякавка, крячка (качка),
кряку́ша (жаба).

Кварти́ра = квартира, ста́нция (Гал.). —
Наняв собі квартиру за 10 рублів в місяць.
— **Войскова́я кварти́ра** = кіш. — Біля
Уманы кошом стали.

Квартира́нтъ = д. Жиле́ць.

Квартиро́вати = квати́рювати, жи́ти на
кварти́рі, у сусідах, в підсусідках, у ко-
мірному. (Под).

Кваси́ть = кваси́ти. — Квасити буряки.

Квасно́й = квасни́й, квасови́й.

Квасну́ть = квасну́ти; кінсу́ти. — Шип-
лять і квасну́ть буряки. Кот.

Квасцо́ватый = галуно́ватий.

Квасцо́вый = галуно́вий С. Л.

Квасцо́вати = галу́нити (С. Аф.). — Треба
крашанки галу́нити.

Квасцы́, *Alumet* = галу́н, здр. галу́нець,
галу́нчик. С. Аф. З. Л. — Блощиді добре
галуном виводити

Квасъ = квас, (хлібний, житний або яшний)
— сирівець, (в котрому вимочують яблу-
ка) — піспа.

Квасы́ = 1. гу́ща сирівцю́, 2. кушя́р-
ський квас.

Ква́ша = 1. запара, опара. С. Аф. З.

2. д. Дро́жжи.

Кваше́нка = д. Квашни́й.

Кваше́нникъ = ві́ко (в діжі).

Квашни́й = ді́жа. — Винувата діжа, що не
йде в душу їжа. н. пр. — З одної діжі і
хліб і пироги. н. пр.

Квита́нція = квит, квито́к.

Квита́ться = квити́вати ся.

Квита́ть, або **кві́ты** = квит, платні́. — Ми
з тобою платні́.

Ке́гли, **ке́гая** = кра́гли, скра́клі, кра́клі,
скрако́ль. С. З. Л. Пав. — Давай грати
у скраклі! — Хто у краклі, хто у лозу,
хто в хрепці з дівоньками гуляє. Бодняський.

Кедро́вка, пт. *Corvus coracatactes* = кри́ч-
ка. С. Жел.

Кедръ, рос. *Pinus cedrus* = кедр, кедрі́на.

Келари́нця, **келари́я**, **келаре́ка** = комо́-
ра, комірка, хіжа, хйжка, (прав.) — спі-
жарня (при монастирі).

Ке́ларь = ке́ларь, шапа́рь, клію́шник (ма-
насти́рський).

Келе́йникъ = по́слушник, слима́к (С. З.).

Келе́йно = на самоті́, самото́ю, віч-на-
віч; нішком, та́ємно (С. З.), пота́ємно,
криткомá. — Самотою не прожати. Г. Барв.
— Він собі самотою вигадував. К. Х.

Келе́йный = 1. келі́йний.

2. та́ємний (С. III.), пота́ємний.

Келі́я, **келья́** = келі́н. — Кортить ченцю
з келі́, та ігумен не спить. н. пр.

Ке́нги = кінді́, кіньді́ (С. З.). — Набув
на пога кінді́ нові. Кот.

Ке́рвель, рос. *Scandix cerefolium* L. = те-
ребу́ля, трембу́лька. С. Пар.

Кере́жа = повозка на взір чо́вна, в ко́-
тру запрягають оленів.

Ке́ркатъ = кі́ркати (С. З.), кі́рчати (про
крик зайців, ва́люшнів і курей, коли у їх
ниють).

Кероси́нъ = гас, гас (Кр.), караси́н. —
Та все довго сидимо з вечора, та так ба-
гато гасу вигорєє. Чайч. — Догорів гас,
а без свѣтла яка робота. Кн.

Кесарь, кесарекій = кесарь, цїсарь, цїсар (Гал.), кє(цї)сарський.

Кефаль, риба Magel = лобань, лобас.

Кибітка = 1. будка, будка, халабудка. С. III. Л. (Будка на новозці або й повозка з будкою). — Ми поїдем будкою. С. III — Повозка з будкою.

2. курінь, будка, намет, шатро. (Житло кочових народів, зроблене з тичин, обтігнутих повстями або шкурами).

Кивать, кивнуть = кивати, хитати, коливати, кивнути, хитнути. — Киває, як колила головою у Спасівку. п. пр — Сидить дід над водою, коливає бородою. н. з. — очерет. — Я що подивляюсь на його, а він і хитне головою. — Слухає, та журливо головою хитає. Кн.

Кивокъ = кив. — Добре боїть ся кива, а ледаче не боїть ся й кия п. пр.

Кивотъ = 1. КОВЧЕГ (скринька, де ховали ся скрижалі).

2. кіота, божник, божниця. (С. Л.).

Кидальщикъ = кидальник. Сп. С. 3.

Киданіє = кидання.

Кидать, ся, кинуть, ся = 1. кидати, ся, метати, ся, кинути, ся, метнути, ся, майнути, шатнути, ся, (юрбою) — сунути, гунути (С. Л. д. ще: **Бросать, бросить, ся**). — Дурень кине камінь у воду, а десять розумних не знайдуть. н. пр. — Козаки кинулись на ворога. — Недужа все кидалась на ліжку. — Метнулі ся по курінях запасу шукати. н. п. — А як се дівка зачула, тай із улиці майнула. н. п. — Як вирветь ся він з рук, як майне степом! Чайч.

2. кидати, покидати, лишати, залишати, занехаявати, кинути, покинути, лишити, залишити, занехаяти. — Милый милу покидає — вороги раденькі. н. п. — Куди милый од'їзжаєш, кому мене покидаєш? н. п. — Він лишив її. — Нехай, нехай, та й зовсім занекаєш. н. пр.

3. розкидати, гайнувати, ціндрити, мантачити, переводити (добро, худобу). — Кидать взоры, жребій, кидаться въ глаза = д. під сл. **Бросать, бросить**.

Кидкій = 1. кидкий.

2. швидкий, жвавий, хапкий, хапливий, сквапливий, похіпний, мотбрний.

3. ласий, хтивий. — Ласий на ковбаси. н. пр.

Кизилевый = деревовий, кизіловий. —

Кизилевая пастойка, кизилевка = деревівка.

Кизиль, рос. Cornus mas L. = дєрен, кизил. С. Ан.

Кіка, кічка = очіпок (особливий, високий у московок.).

Кікї, рос. Zea mays L. = кукурүза, кіях, кіяникї, пшеничка, пшїнка. С. Ан. (качан ті) — качан, кіях, початок.

Квкїмора = маря, домовик, дідько.

Кіла = 1. мед. Hernia — гїлї, гїлї. (Д. ще: Грыжа 1.).

2. гїля, моргїля (на дереві).

Кілавий, кіластий = гїлавий, гїлїн.

Килевать = нахилїти судно на бїк.

Килевий = килевий (належачий до кіля). —

Килевїя кічка = колиханїя судна вдовш.

Кільчпый = кільковий.

Киль = киль (спід судна).

Кілька = кілька (рибка з породи оселедців).

Кильшопогій = клишоногий.

Кілякъ = 1. гїлавий, гїлїн.

2. кїур. С. 3.

Кимбаль = цимбали. С. 3. — Ой заграйте цимбали, щоб піжечки дріжали. н. п.

Кимїнь, рос. Cuminum Cuminum L. = кмїн. С. Ан.

Кимамонъ, рос. Cinnamomum Burm. = кориця (С. Ан.), цинамон. С. 3.

Кипжалъ = кипджал, чингал. — Турецькі кипджали однакї завдовжки і одного майстра. К. Ч. Р.

Киповарь, Cinnabaris = цїнобра. С. Пав. 3

Киповїя = монастирь братський.

Кінуть, си = д. Кидать, ся.

Кїна = пїка, пїчка, вїзка, вїзанка (С. Л.), тютюну листового — палїша. — От виносить він цїлу пачку палєрів. — Та продала дївчина душу, та купила козаку палїшу. н. п.

Кипарїсний = кипарїсовий. Лев.

Кипарїсь, рос. Cupressus sempervirens = кипарїс, цїприс.

Кїанень = 1. окріп (С. Л. 3.), укрїп, (С. III.), вїр. С. Аф. Л. — Чорта в окріп, а чорт утік. н. пр. — Погана баба варом омпарила собаку. С. Л.

2. джерелї, жєредо. (Д. Ключъ 2.)

Кїпный = пачковий.

Кипнось = пачкарь.

Кипрей, рос. Eoilibium angustifolium L. = плакун, льонїк. С. Ан.

Кипїчьсть = кипїчїсть.

Кипїчий = кипїчий.

Кипїлка = ванна.

Кипїніє = кипїння.

Кипїть = 1. кипїти, шумувати, (про ванну) — мусувати, (дуже) — кїкотати, (пускаючи бульки) — булькати, буль-

котати (С. Ш.). — Кипить, аж шум в горю скаче. Кн. — На чоботі сав'язь рипить, а у борщі трясця кипить. н. пр. — Кама — мати пама, аж клекоче, та в рот хоче. н. пр. — Молода кров клекогом клекоче. Кн. 2. киіти, комаіти ся. — Людей аж киинить на майдані.

Кипятільникъ = казан, чавун. — Яку казані кипить.

Кипятить, ся = 1. гріти, ся (поки закипить), киіти, (молоко) — топіти, пріжити, парити.

2. лютувати, киіти, заналати ся. — А він що більш програє, то більш лютує.

Кипятокъ = д. Кипень 1.

Кипяченый = грітий, переварений, (про молоко) — топлене, пріжене, парене.

Кіраса = панцирь.

Кірасирскій = панцирный, панцерный. — Панцирный полк. К. Д. — Которий чоловік будь боярин панцирный. Ст. Л.

Кірасірь = панцирник, панцерник.

Кірасть = д. Кіраса.

Кірка = копанія (С. З.), мотика; оскард.

Кірка = кірха (протестанська церква).

Кірказіть, рос. *Aristolochia clematitis* L. = філілник, філійник, філонник, хвалільник, царська борідка. С. Ал.

Кірочний = мотиковий; оскардовий (д. Кірка).

Кірочний = кірховий (д. Кірка).

Кіричникъ = цегельник (С. З. Л.). — Цегельникам за роблення цегли виїмало золотих 30. Кіев. Ст.

Кіричний = цегельний, цегляний. С. З. — **Кіричний заводъ** = цегельня. С. З. — **Кіричний домъ** = мурований дім, каміньця. — **К. цвѣтъ** = цегловий, цеглястий колір.

Кіриць = цегла, (одна штука) — цегліна, здр. цеглінка, (черепалений) — залізняк, (недопалений) — недопал, (ще не палений) — сирець, (з печі) — печина, (гнойовий) — кізяк, (з глини і соломи) — лимпач. — Принеси цеглину або кахлю з груби. К. Ш.

Кіса = кіса, кашук, гаман. — В кого цін та коса, в того й грошей кіса. н. пр. Новай кашук грошей.

Кіса = кійця. — Пішла кядя по водицю, та й ушла у криницю. н. п.

Кісейный = серпанковий.

Кісель = кісіль, здр. кісѣлик, (з бузини) бузинник, (з груш) — грушовник, (з яблук) — кісѣлиця. — Стій, ми-

ла, не вмірай, кісселику дожидай. н. пр. — **Овсяной кісель** = жур, джур. — **Дать кіселя** = чернецького хліба дати (вдари ти ззаду коліном). — **Кісель морської**, *Medusa* = морське серце (Адес).

Кісельный = кісѣлевий.

Кісѣтъ = гаман, кісѣт. — Гаман, люльку ще й кресало. н. п.

Кісей = серпанок, серпанка (С. З. Л), сійко. — Серпанків вісім на намітки. Кот. — Вибивайте кілочки, де висіли биндючки, забивайте повії на серпанки топкі. н. п. — Вся дитина як би вкрита була срібним серпанком — сивим туманом. Бар.

Кісека = кійця, кійцяном.

Кіселенькій = кісѣльський.

Кісѣть = кісѣти, квасѣти.

Кіслица, рос. *Oxalis Acetosella* L. = зайчий щавель, щавух. С. Ал.

Кісличний = щавлевий.

Кісловатый = кісѣнький, кіслявий. С. Л.

Кіслородный = кісѣнный. С. Жел.

Кіслородъ, хим. *Oxygenium* = кіслорід, кісѣнь. С. Жел.

Кіслооть, кіслота = кісѣість, (хим.) — квас, кіслотѣ. С. Жел. — **Кіслоты** = кіслоці. С. Жел. — **Сѣрная кіслота** = вітрогіль, сірчаний квас.

Кіслотворъ = д. Кіслородъ.

Кіслушка = кіслиця, кісличка. — Адам з'їв кісличку, а у нас оскома на зубах. н. пр. — Я то кіслиця, з нас то квас! н. пр.

Кіслый = кіслий, квасний, (дуже) — кіслючий. С. Л. — **Сдѣлать кіслую міну**, кіслоє лице; показати кіслий видъ = скривити ся. — А хлопчик скривив си — от от заплаче. Чайч. — **Кіслия щи** = квас (особливий, що шумує).

Кіслѣть, кіснуть = кісѣти, квасѣти, кіснути, кваснути. — Шиплять і кваснуть буряки. Кот. — Та лають батьків своїх, що замалеку двенькати не навчили, а то тепер і кисни в чорниці. К. Ш.

Кіслѣтина = кіслощі. Сп.

Кістѣнь = кістѣнь, обушок. — Хто би кого кіям, кістѣнем, булавою або пугами забив. Ст. Л.

Кістѣтый = гроністий.

Кісточка = д. здр. від сл. **Кисть**.

Кисть = 1. (руки) — **КИСТЬ** (долоня з пальцями). С. Л.

2. (ягід, зерна): винограду, сосяннику, ягід то що — грона, грона, здр. гронка, грінка, грона і т. д., кетят, кятят, китиця, кіях, кіяхх (д. від сл. Грозь), про-

сп. — ВОЛОТ (С. Аф.), ВОЛОТТА (Сп.), оче-
рету — КУНИЦЯ (Мал.), КУКУРУЗИ — ПОЧА-
ТОК, КАЧАН, КІЯХ, КІТАГ (С. Л.).

3. (з пикот або шнурів) — КИТИЦЯ (С. З.
Л.), КУТАС, здр. КИТИЧКА, КУТАСИК. — А
китиці то сюди то туди тіліпають ся. Кв.

4. (з щетини або шерсти) — ЩІТКА напр.
мазати хату), КВАЧ, здр. КВАЧИК, МАЗІЛО,
здр. МАЗІЛКА, ПОМАЗОК (підмазувати або
фарбувати що), ПЕНВЕЛЬ, здр. ПЕНЗАЛИК
(малювати що) С. З. Л. — Не пензлем так
її, класем малює. Гул. Ар.

Кисъ-кисъ = **киць-киць!** **кицю-кицю!**

Кисышка = д. **Кіска**.

Китайка, китайчатый = **китайка**, **ки-
тайковий, китайчалый**. — На козакові
посади вказові, а опучі китайчалі. н. д.

Китовый = **китовий**.

Китель = **китель** (С. З.), **полотняника, ка-
танашка**. — Китель білий, ківер чорний,
хлопець гарний і моторний. н. п. — Ще
коли там те літо, а москалі вже в полотняни-
ках. — Через тин утівав, катанашку подрав,
і гудики погубив, що дівчану полюбив.
н. п. (Катанашка певно здр. сл. Катанка —
літня куденька одежина, д. Київ. Ст. 1893
12 ст.).

Китъ, зоол. Cete = **КИТ**.

Кичаться = **пишати ся, чванити ся** (С.
З.), **бундючити ся** (С. З.), **пипдючити
ся, пирожити ся** (С. З.), **приндіти ся,
индічити ся**. — Пишаєть ся, як корова
в хамугі. н. пр. — Коли не пиріг, то й не
пирожи ся. п. пр.

Кичка = 1. д. **Кіка**.

2. **димарь** (в солеварні).

Кичливость = **пиха, чвань, чванливість**.

Кичливый = **пихатий, чванливий** (С. З.),
чванькуватий, чванько.

Кишечный = **кишковий**.

Кишка = **кишка**. — **Прямая кишка** =
күтия кишка, кутяиця, гузнянка. —
Кишкою = **ключою, ключем, низкою**.
— Із вирию журавлі летять високо ключа-
ми. К. Ш. — Гуси летять низкою. — **Лізьте
пзъ кишокъ** = **з шкури лізти**. — А він
аж з шкури лізе та свого допинаєть ся.

Кишмишъ, Vitis vinifera arupena = **ВИНО-
ГРАД** (дрібний) і **родзівки** з такого ви-
нограду.

Киснецъ, рос. Coriandrum sativum L. =
коліндра, колєндра, конюче зілля. С. Ан.

Кислые = **кишиня**.

Кисить = **кишити, копати ся**.

Кис **кій, кийок**, (загнутий і з буліною)

— **гирліга**. — Був у бувальцях — знає
що кій, що палиця. н. пр.

Кієвъ, кієвланинь, ка, кієвскій = **Київ,
кйинин, кйини, кйянка, кйівський**. —
Язык до Киіва доведе і до кия. н. пр. —
Ой Кйяне громада, погана ваша рада. н. пр.
— Кйини не могли шанувати такого кйязя,
що приводив на них чужинців. Бар. О.

Кіюга = д. **Кивоть 2**.

Кладбище = **кладовище, гробовище, гроб-
ки, могилки, кладвище**, (переважно в цер-
ковному дворі або коло церкви) — **цвин-
тарь, церковники Лев.**, (старе кладовище
або місце, де колись було кладовище) —
погребіще. С. З. Л. — Ой як міні не хо-
дити на цвинтарь тужити — поховала ми-
ленького, zostали ся діти. н. п. — І років
через сто на цвинтарь прийде внук, де
грішні кості їх в одну копицю сперли.
Гул. Ар. — Її немає: під осінь журливу
на гробовище однесли. І. Г.

Кладбищенскій = **кладвищанський**. —
Кладвищанська церква.

Кладбищный = **кладовищний**.

Кладеный = 1. **кладений, покладений**.
2. **валашений, вивалашений, вихоло-
станий**.

Кладень = **підвалина**.

Кладовая = **комора** (С. Л. З.), здр. **комір-
ка, комірчина, хйжа** (С. Л. З.), **хйжка,
хйжина, хйжінка, спіжарня**, (особо від
хати) — **комора**, а в де яких місцях —
шпихлїр. — Ой місяцю, місяченьку, зайди
за комору, нехай же п з своїм милим тропи-
ки поговорю. н. п.

Кладчикъ = **кладільник, кладїй**.

Кладъ = **скарб**. С. З. — Бог дав Макси-
мові — Максим багатий став, Бог скарб
Максимові послав. І. Б. — Колись діди над
сією річкою козакували, по всій річці
скарби поховали; як будете скарби нахо-
дити, будем з вами пополам ділити. н. п.

Кладъ = 1. **клажа, поклажа, вага** (С.
Аф. З.). — Коли йдуть вози з вагою, то
треба звертати. С. Аф.

2. **кладка**. — Ой у полі річка, через річку
кладак. н. п.

3. **кладъ** (проносні ліки, що дають коням).

Клажа = 1. д. **Кладъ 1**.

2. **поклажа, склад; сховок**. — Віддав
йому на сховок.

3. **валашання, викладання** (д. **Валошмть**).

Кланяться = **кланяти ся, вклоняти ся,
поклоняти ся, уклоняти ся**, (в ноги) —
колїнкувати. — Інший в ноги кланяєть
ся, а за пята кусає. н. пр. — Одїзжаючи,
він павочку зняв, низенько вклонив ся. н. п.

Похильне дерево похильєть ся, а покїрми-
ве дитятко поклоняєть ся. н. п. — **Кла-**
нять ся чѣмъ = дарувати що.

Клапанъ = хліпавка (С. Жел.), хлібѣкъ, хліпѣць, кляпка (С. Жел.). — Треба краще приробити хліпавку до смоку. — **Съ клапанами** = хлишкѣваний. — **Клапанобразный** = хлишкѣватий.

Кларнѣтъ = каларнѣтъ.

Класи́ческий = класи́чний.

Классный = 1. классовый, клясовый (Гал.).

2. ранговій, ранґовій.

Класъ = 1. Віддѣл, роздѣл.

2. клас, кля́са (Гал.). — Школярі пішли
вже в клас. — Він перейшов у другий клас.

3. стан, ранг(Γ).

Класть, ся = 1. кла́сти, ся, поклада́ти, ложі́ти. — Заказала Настя плахту в скриню класти. п. пр. — Поклади долі.

2. **песті́ ся.** — Кому вѣдѣть ся, то ѣ и пѣ-
вень пѣсѣть сл. п. пр.

3. валашáти, викладáти і д. Валóшитъ.

4. цѣніти, цѣнувати, кла́сти цѣну. —

Він цінує свою хату в 200 рублів. — **И** сляд^а ко^г ми^я не кладі^т = щоб і ног^а тво^я в мене не бу^ла. — **Класть** слова на па^пи^р = компонува^ти музику, укла^дати музику до слів. — Слова Т. Шевченка. Музику уложив М. Лисенко. — **Класть** мисл^и на бума^гу = компонува^ти. С. З. — **Класть** краєк^и на карт^ину = ма^люва^ти, розмальовувати. — **Класть** на щ^етах^х = виклада^ти на щ^отах, кид^ати на щ^оти (Чайч.). — **Класть** земн^ие пок^лони = біти пок^лони. — Вий пок^лони і пл^оть стар^ец^у усмир^яй. Б. III.

Клева́ніе = **клюва́ння**, **клю́кання** (С. Л.),
дзюба́ння (С. Л.), **дзю́бання**.

Клюва́ти, ся = **кльо́вати**, ся (С. Л.), **дзю́-**
бати (С. Л. З. Аф.), **дзю́бати** (С. Л. З.
Аф.), **кльо́кати** (С. Л. З.). — На маківці
сиділа, дрібен мачок дзюбала. н. п. — пше-
ниці не дзюба, водичі не пше. н. п. — Кльо-
ють очі козацькі, а трупу не хочуть. К. Ш.
— Щось сьогодні риба зовсім не клює.

Клевáчь = оскáд, оскáрда.

Клеверъ, рос. *Trifolium* = кашка, коню-
чина. — Клеверъ красный, *T. pratense*
L. = конюшина, іваснк, вязіль, дятло-
вийна, троян, трой-зілля. — Як квітка,
то іваснк, а як травка, то влизиль зветь ся.
Г. Ап. — К. білий, *T. repens* L. = хре-
щитій барвінок, хрестикц, горішки, сіре
зілля, лишки. С. Ап.

Клеветá = на́клєп (С. Л. З.), обмóва, здр. обмóвонька, покліп, поговір, сла́ва. — Була слава, була слава, теуер поговори, та на ту́ю дівчиноньку, що чорні́ брови. н. п. — Людська обмова тось мя обману́ла, що казали, що ти вмер, я той час за́була. н. п. — По хатах ходить та па дівча́т покліп розно́сить. Кн.

Клеветать = обмовляти (С. З.), обговорувати (кого), клепати (на кого), набріхувати (на кого), обріхувати, ганити, ганьбити (кого).

Клеветникъ, ца = обмѣвця (С. Ж.), по-
клѣвник, ця, (С. Жел.), наводник, ця.

Клевѣцъ = д. Клевѣчъ.

Клеврѣтъ = товариш, спільник, побічник, прибічник.

Клевцы = зѹбья (борони).

Кля́въ = клюва́ння. — Сего́дня хоро́ший
кля́въ = сьо́годні рі́ба до́бре клює.
— Кля́въ на у́д! = помога́й бі! (При-
віта́ння риба́лді).

Клетаніе = клекіт, клет (С. З.). — Ор-
личий клекіт високо чути. н. пр.

Клетати = клетати, буркотати. — Вилітали орли з-за крутої гори, вилітали, буркотали, роскопії шукали. н. п.

Глєсѡвѣтый = клеювѣтій, липкій, беручкій.

Клеевой = клейовый, карюковий.

Клеєпіє = клёйивя, карючіння (Чайч.).

Клейка = перата (Прав.), воцанка. С.
 Пар. — На йому шапочка з игельської це-
 рати. Н. П.

Клеёчатый = ператовый.

Клей = клей, ілей (на пр. вишневий), клей-стер (з борошна або крохмалю), пісна (з житнього борошна). С. З. — Столярний, рибій клей = карюк, карук. С. З. Л. — Краще всього карюком зклеїти.

Клѣйка = д. Клеѣніе.

Клейкій = клейкій, липкій, держкій, беручкій. — Не держкій цей клей — уже й розклеїлось. Чайч.

Клейковáтый = д. Клеевáтый.

Клёйкость = клéйкість, ліпкість.

Клейльщикъ, ца = клѣѣльник, карючник.
Чайч.

Клеймѣніе = значѣнія, тавруванія, штеп-
пунванія.

Клеймённый = значеній, таврований, штемпований. — Онде злодій штемпований, он розбійник катований. К. III.

Клейніть — клейніти (С. Л.), значіти, таврувати, штемпувати.

Клеймó = клейнó (С. Л.), знак, таврó, штемп. — А клейно на тих мірах вядовее положити мають. Ст. Л. (Овещ на У-країні клейнять надрізуючи вуха, і кожний знак має свою назву: притьмó —, скісок \, порóтина |, стрілка V, кúлька О, ерлєць > або <, вищик С, пічка L, сорóча лáпка /|, підрізка — надрізують пів уха. — Коней і волів значуть цифрами, літерами або кривульками, випікаючи на шерсті, все те зветь ся — таврó. Птиць значуть — надрубуючи кігті або надрізуючи полотенець, що зветь ся — порóтина). Ман.

Клейстеръ = клéйстер, (з житного борошна) — піспа. С. З.

Клейть, ся = клéйти, ся, карючиги, ся. (С. Пав.). — Я зшиватиму, а Василь нехай карючить спинки в книжок. Чайч. — Дѣло кле́ится = дѣло добре йде. — Не кле́ится = не йде в лад.

Клейщикъ = д. Клейщикъ.

Клекъ = 1. жабур, жабу́риння (жабляча икра; так зоветь ся теж і жабляче гніздо). 2. гульга́йство, поганіцї. — Собрали́сь что ни клекъ и разби́ли каба́къ = зібра́ло ся самé гульга́йство і разби́ли шинóк.

Кленъ, рос. *Acer platanoides* L. = клен, в піснях — клен-дрéво, здр. кленóк, одна деревина — клені́на. С. Ал. — Ой умру я, моя мамо, ой умру, зроби мінї, моя мамо, з клен-древа труну. н. п. — На горóді росла клени́на така, що в дві обіймиці. Кн. — Кленъ нѣмецкій, *A. Pseudoplatanus* L. = явір. С. Ал. — Стоїть явір над водою. н. п.

Кленáло = д. Бі́ло 1.

Кленанъ = тонéнькі і узéнькі залі́зні або бля́шані шта́би, котрими окóвують скрі́ні то́що.

Кленáть = 1. клепа́ти, збивáти, скóувати. — Коваль клепає, покіль тепле. н. пр. 2. клепа́ти (на ко́го), брехати, оббріхувати (кого).

Кленка = 1. клепа́ння.

2. клéпка. С. З. — Понеси відро до бондаря — нехай пере́минить одю кле́пку.

Клерова́ть = ціди́ти, проці́жувати, очища́ти (про рі́дке що).

Клєсть, клєстовка, ит. *Loxia curvirostra* = кривоніс. С. Нар.

Клєцки — галúшка. С. Аф. З.

Клєшнїй, *Chela* = клєшнїй, мн. клєшнїй (у раки).

Клєщáкъ, ком. *Forficula* = щипавка.

Клєщевина, рос. *Ricinus communis* L. = рай-дрéво, дрісли́вий біб. С. Ал.

Клєщєно́гий = клишоно́гий, чеверно́гий.

Клєщї = 1. клі́щі, обцє́ньки (С. З.), рак, дерев'яні — лє́щата. С. З. (струмент для тримання або витягання).

2. клі́щі (у хамута).

Клєщинець, рос. *Arum maculatum* L. = ко́зяча борода́. С. Ал.

Клєщъ, ком. *Acorus redivivus* = клі́щ. — Клі́щі з дуба поспадали, голово́ньку покусали. н. п.

Клі́каніє = клі́кання, гукáння.

Клі́кати = клі́кати, гукáти. — Клічу, клічу — він не йде, нехай же він пропаде! н. п. — Гукни на його — нехай іде.

Клі́каться = пере́гукувати ся.

Клі́куша = криклі́виця, наві́жена, при́чїнна, наві́сна, біспува́та. — Тільки що засні́вали херувимську, як почала якась біснүва́та несові́м голосом неса́мовито кричати.

Клі́къ = крик, гук, гукáння.

Клі́ннїть = 1. кли́нцова́ти, кли́нүва́ти (розко́лювати, забиваючи клин).

2. клі́ншїти, заплі́шувати. С. Аф. (забивати клин, щоб держалось). — Заплі́шні сокиру.

Клі́но́къ = 1. клине́ць, клино́к, (що забиваєть ся, щоб краще держалось) — заплі́шка (С. Аф.), в одежі — косячо́к (С. З.).

2. лі́зко, залі́зко (шаблї то що).

Клі́но́къ = д. Клино́къ 2.

Клінообразный = клино́ва́тий.

Кліно́ва́тъ = кли́нцова́ти (забивати клинцями стїну).

Клі́нчатый = клино́ва́тий.

Клі́нчикъ, клі́нышекъ = д. Клино́къ 1.

Клі́нь = клі́н, (залі́зний) — глоба́, (для ко́лопачення) — глобї́й, (дерев'яний, що забивають, щоб краще держалось) — заплі́шка, (в одежі) — кося́к (С. З.).

Клі́ри́къ = духо́вний; причётник.

Клі́рось = кри́лас. — На два кри́ласа не можна сьні́вати. н. пр. — На кри́ласї стане та й сьні́ває з дяком таки. К. Ш.

Клі́рь = духо́венство, духо́вні.

Клі́стїрь = промї́вка; дúдка (Ніс.), лєва́тїва (Прав.). — Пробі кри́чав на живіт, доки не зробили йому промивки, зараз і полєгшало. Кн.

Клі́торъ, анат. *Clitor* = се́мєн, ка́чка (С. Жел.).

Клі́чанинъ = гучо́к, клі́кач (С. Нар.). — Огочня́ лєс і здрал надрідил гучків полохити змїра.

Клічка = прикладка, прізвиське, назва, назвище (Чайч.). — Як склепле прізвиське, так з ним і в домовину ляжещ. Бн.

Кличч = поклик. — Поклик до братів Слаб'ян. Стар.

Клобук = каптур, а власне намітка черпача. — Инокія, которая от монастыря утечет, тратить каптур. Б. Н.

Клокастий = кудлатий, пелехатий.

Клокати́ть = кудлати, кудовчати, палтати.

Клокоті́ня, клоко́ть = клéкіт, клекоті́ня, бў́лькот, булькоті́ння.

Клокотáть = клекоті́ти, бў́лькоті́ти (С. Ш.). — Смола там в пеклі клекоті́ла. Кот. — Сонце хвилю червоніть; перед ними море миле гомонить і клекотить. К. Ш.

Кло́к = пук, здр. пучок, жмут, здр. жму́тик (С. Аф. З.), пáсмо, волосся — чупрі́на, чуб, пéлех, у Запорозців — о-селедець, сі́на або що на вилах — наві́лок, наві́льник, наві́лля, паперу, ткапини то що — шма́ток, кла́пот, здр. кла́птик. — Так жмут конопель і вирве. К. З. о Ю. Р. — Жмут шовку. С. З. — Видрав цілу чуприну. — Взяв клопот паперу і написав. — Подрав свиту, так клапти і висять.

Кло́нїть, ся = 1. хилі́ти, нахиля́ти, гну́ти, ся, схиля́ти ся. С. З. Л. — Лихо люди, всюди лихо, пі́нде пригорта́ть ся: Куди, кажуть, хиле доля, туди й треба гнуть ся. К. Ш. — Хилить ся густі дози, відки́ль вітер віє. н. п. — Къ чому́ в́то кло́нїть-ся? = до чо́го воно́ йде́ (або йде́ть ся?). — Я вже бачу до чо́го воно́ йде, та напéкача.

2. бли́зтити ся, наближа́ти ся, надхо́дити. С. Л. — День кло́нїтся къ вéчеру — надхо́дить вéчир, вже близько вéчир. Со́ще низенько, вéчир близьенько. н. п.

Кло́нець, рос. *Alectorolophus crista galli* = бубовні́к, бря́згітка, конопля́ник, липчи́ця, (Гал.) — дві́нець, звя́ночки. С. Ап.

Кло́новий = блощи́чий.

Кло́новник, рос. *Ledum palustre* L. = ба́гно, бо́лотник, голово́лом. С. Ан.

Кло́нь, ком. *Cimex* = блощи́ця. С. Аф. З. Л. — Блощи́ці ино́ді дуже вже напложую́ть ся. Степ. О. — Безкры́лый древе́сний кло́нь, *Pyrhocoris apterus* = кова́лик. С. Жел.

Кло́ть = гáлка, я́блуко (на вітря́чку або що).

Клохта́ня = квокта́ння.

Клохта́ть = квокта́ти. С. З.

Клохту́ня = квочка. С. З. Л. — Квочка з курчатами.

Клоче́к = пучо́к, жму́тик, чубо́к, кла́птик. (Д. Кло́к). — **Кло́чки** = кло́чча. С. З. — Кло́чча так і висить.

Кло́чийстий = д. Клока́стий.

Кло́чить, ся = д. Клокати́ть.

Клобу́ть, ся = клобу́тати, ся, клобу́чити, ся, ви́хорити ся.

Клобу́їнка, рос. *Fragaria collina hortensis* = полу́ниця, полу́ниці, поло́вниця, полу́їшник. С. Ап. — Ой цві́ли, цві́ли та вже і посні́ли ягоди полу́ниці, ой минаю́ть ся молоді́й Марусі́ ули́ці й вéчерниці. н. п.

Клобу́їнковка = полу́ниці́вка (пали́вка на полу́ницях).

Клобу́їчка = полу́їчка.

Клобу́їчниця = 1. полу́їшник (мі́сце, де росте полу́ниця, і ласи́й до полу́ниці).

2. д. Клобу́їнковка.

Клобу́їчний = полу́їцеві́й, полу́їшний.

Клобу́їй = клобу́ковий; клобу́вий. (Д. Кло́б).

Кло́б = 1. кло́бок. — То під я́спе небо ду́па за́бігає, а димом по полю́ кло́бками качає. н. п. — Відьма перевернула́ ся кло́бом, та й по́гогала ся. н. к. — Сюди́ смик, туди́ скок — на́пряди, ді́ду, кло́бок. н. пр. — При́йде́ть ся пичо́чка до кло́бчка. н. пр.

2. кло́б, кло́б (Гал.). — Па́почки по́їхали в кло́б.

Кло́мба = грáдка (кві́ток).

Кло́ма = 1. пт. *Corvus monedula* — га́лка. зб. га́лич.

2. квочка. — Па́дув е́ш, як квочка в до́нц. н. пр.

Кло́й = 1. й́кли. С. З.

2. па́зурі, остро́гі (у півні́й).

Кло́кастий = и́клистий, и́кластий, и́кла́тий. (Чайч.). — Вісі́м и́кластих сви́ней і дво́х ситих бикі́в кривоно́гих. Ніщи́нський.

Кло́к = й́кла, мн. й́кли. С. З. Пав.

Кло́тка = 1. клі́тка, (для свйсько́ї пті́ці) — ко́єць, ќуча, (на шпакі́в) — шпакі́вня. — Наку́пив гу́сей пове́й ко́єць. — Треба ку́рей повки́дати в кучу́. Чайч.

2. (в тка́нині) — ка́рта, гра́тка, кра́тка, клі́тка.

Кло́точка = клі́точка.

Кло́ту́шка = здр. від сл. **Кло́ть**.

Кло́тча́тка, анат. *Tela cellulosa* = плі́ва.

Кло́тчатий = карта́тий (С. Л.), карта́цький (С. Л.), к(г)ратча́тий (С. Л.), к(г)ратча́стий. — А де ж тво́ї, дочко, карта́ті́ пляхти? н. п.

Кля́ти = комо́ра, коми́рка, коми́рчина, хи́жа (М. Л.), хи́жка, хи́жина.

Кля́ути, *Rostrum avium* = дзю́б, дзю́б. С. Аф. З. Л. — Старий гусак наставив свою певелічку голову з червоним широким дзюбом. Фр.

Клюка́ = 1. ко́стур (палиця, ціпок загвугтий), загострений — **клю́чка**, з булавою — **ковінька**. — Діду Сидоре, собак бою сп! — А з костуром бабко! н. пр. — Візьми ключку та пасмикай сіна. — Взяв ковіньку, пішов у свинки грати.

2. **кочерга́**, ко́цюба́ (залізна на заводах).

Клю́ква, рос. *Vaccinium oxycoccos* L., *Oxycoccus palustris* Pers. = жураві́на, жура́віха, журахві́на. С. Ан.

Клюкова́тий = **ключова́тий**, **карлю́чковова́тий**.

Клю́ковий = жураві́ний, журахві́ний.

Ключе́вина = 1. боло́то (від не проточно-го джерела), **моча́р**.

2. **дірка** в замку́.

Ключе́вій = 1. **ключо́вий**, від **кляча́**. (д. **Ключь** 1.).

2. **джереловий**, **крини́шний**, **крини́чаний**. — Ой пліють мене по воду по кринишню, мене молоду неprivишню. н. п.

Клю́чик = **здр.** д. під сл. **Ключь**.

Клю́йца, анат. *Clavicula* = **дужка**, **пéрепéло**. (Чайч.). — Дивлю ся, що воно в не-репéлах — чи не вибито. Ніс.

Клю́чий = **клю́шник**, **комі́рник**, **ша́хварь** (Ев.).

Клю́чица = **клю́шиця**, **госпо́діня**, **око́ношка**.

Клю́чи́чати = **клю́шникува́ти**, **ша́хварюва́ти**.

Ключь = 1. **ключ**, **здр.** **кля́чик**. — Загубив ключ від скрині. — Ключем понатягував струни. — Візьми ключ та приверни гайку. — Ключем вирвав зуб. (В пилці) **розві́дка**. — **Ходіть вь ключа́х** = д. **Клю́чи́чати**.

2. **джерело́**, **же́рело**, **дже́рело**, **здр.** **джерéльце**, **жі́ла**, **живе́ць**, (роскопаний) — **ко́панка**, (оброблений) — **крини́ця**, **керни́ця**, **здр.** **крини́ченька**, (де саме б'є вода) — **крини́човина**. — Як напив ся, то до криниці задом обернув ся. н. пр. — Ой у полі криниченька, з неї вода протікає, ой там чумак молоденький сірі воли наповне. н. п. (Ильні пр. д. ще під сл. **Нето́чникь**). — **Бить ключе́м** = **джерéлом бити**, **ринути**. — **Кли́ть ключе́м** = **клекотіти**.

Ключь тра́ва, рос. *Salvia aethiopis* L. = **ведме́же ўхо́**, **дівина**, **ба́бки**, **ра́нник**. С. Ан.

Кля́ка = **жид**, **пля́ма** (на папері від чорнила). — Схопив зразу перо та такого жиди здорового посадив.

Кля́ччати = **кани́ючити**, **цига́нити**.

Кля́нець = д. **Кляп** і **Калка́нь**.

Кля́нник = **книш**, **книше́ць** (ніж шевський).

Кля́нник = **здр.** д. **Кляп**.

Кляпоно́сий = **плесконо́сий**.

Кля́нці = **лабе́ти**, **самоло́в**, **сту́пця**. — **Пона́ється вь кля́нці** = **пона́стись в лабе́ти**. — А що! попав ся в лабети!

Кля́нь = 1. **за́тичка**, **пу́рка** (паличка, котра вживається в дитячий гри або для стигування чого). — Обшнуровали кругом та ще й пуркою закрутили. — Цурка далеко відскочила за город.

3. **поперече́чка** на ви́лах або на **ра́тиці** (щоб простро́млений зві́р не до́ляз до мисливця).

Кля́ньш = 1. **за́стїжка** (С. Аф.), **шио́нька** (С. З. Л. Пав.).

2. **здр.** д. **Кля́нь**.

Кля́нь = **кля́сти**, **прокля́ти**.

Кля́сья = **присяга́ти**, **ся**, **заприсяга́ти**, **ся**, **кля́сти** **ся**, **Бо́гом** **свѣдчи́ти** **ся**, **бі́гма́ти** **ся** (С. Ш.). — **Присягаю** **пéбом**, **земле́ю** і **не́клом**. К. Д. — І ти мене покидаєш!... А ти ж **присягав** ся! К. Ш. — **Присягались** **спі́нці**, що своїми очима бачили. н. пр. — **Бо́гом** **свѣдчи́ти** **ся**, а **чорту** **душу** **запрова́д**. н. пр. — Та не **бі́гма́ти** **ся**, бо **гріх**! К. Ш. — Він **почав** **кля́стись**, що не **знаю** **чолові́ка** **сього**. К. Св. II.

Кля́тва = 1. **кля́тьба́** (С. Л.), **прися́га**, **божи́ня**.

2. **прокля́н** (С. Л.), **прокля́н**. — **Отце́ва** і **матчи́на** **моли́тва** **зо** **дня** **моря** **риту́е**, а **прокля́н** у **калю́жі** **топи́ть**. н. пр.

Кля́твенно = **під** **прися́гою**, **за** **прися́гою**, **прися́гаю́чись**.

Кля́твенний = **прися́жний**.

Кля́твопресту́плені́е = **кривоприся́га**. С. Жел.

Кля́твопресту́пникъ, **ца** = **кривоприся́ж-ник**, **ця**, **кривоприся́жца**. (Л. Сам.).

Кля́тьба́ = д. **Кля́тва**.

Кля́уза = **кля́уза**, **ка́верза**; **карлю́чка**.

Кля́узить = **крути́ти**, **карлю́чки** **гну́ти**.

Кляузникъ, ца = крутій, ка, крутаръ, ка, коверзун, каверзник, ця, карлючка (спільн. р.).

Кляузи́нчатъ = д. **Кляузи́ть**.

Кля́ча, **клячо́нка** = шка́па (С. З. Л.), шка́пина, шка́лка (Чайч.), **патья́ка** (С. З.), **хабе́та** (С. Ш.), **шевля́га**, **шкі́нка**, **шкён-дя**. — Ві́вса шка́па з'їла, та й ві́з поби́ла. н. пр. — Ма́шталі́р зна́й свої́х патя́к по-га́ли. Кв. — Переки́нь шта́ни на шевля́гу (себ-то сидь верхи на шкапу), та бі́жи мер-щій. Полт.

Кни́га = **кни́га**, **кни́жка**. — Ві́н чита́є кни́жку. — Наку́пив ба́гато кни́жок. — Все за́писано у кни́жці. — **Кни́га для́ чте́нія** = **чи́танка**. — Чи́танка, пер́ша кни́жка пі́сля гра́матки. Зложі́в Хуторні́й. К. 1883 р. — **К. метри́ческа́я** = **ме́трика**. — Ві́н не за́писавши́ у метри́ку. — **К. поминна́лая** = **гра́матка**. С. Аф. — **К. родосло́вная** = **кни́га родо́вѣду**.

Кни́гопеча́тальне = **друкува́ння**.

Кни́гопеча́тникъ = **друка́рь**, **друка́рь**. — Друка́рю! не дри́май: де тре́ба, то́чку став. Б. Б.

Кни́гопеча́тня = **друка́рня**. С. З.

Кни́гопро́давець, **кни́готорго́вець** = **кни-га́рь**.

Кни́гопро́давче́ский = **книга́рський**.

Кни́жѣ́нка = **кни́жка**, **кни́жчина**. — Аби́ яка **кни́жчина**. Чайч.

Кни́жечка, **кни́жичка** = **кни́жечка**.

Кни́жища = **кни́жище**.

Кни́жка = 1. д. **Кни́га**. 2. д. **Желу́докъ** (3-й ж.). 3. д. **Бума́жникъ**.

Кни́жникъ = 1. **уче́ний**.

2. д. **Грамоте́й**.

3. **книга́рь**.

Кни́жний = **кни́жковий**. — **Кни́жная ла́вка**, **кни́жный магази́нъ** = **кни́гарня**. С. З. — Та́к прика́зок тих це́ма по кни́гарнях. К. Х.

Кни́жчатый = **кни́жковий**.

Кни́пка = **гвіздо́к**, **цѣвях**, **цѣвѣшо́к** (з вели́кою і гарно обробленою головою).

Кни́тикъ = **бати́жок**. С. З. Аф.

Кни́тище = **бато́жйще** (С. Аф. З.), **бату́ра**, **бату́га** (С. Аф.), **бату́га** (С. Ш.).

Кни́тові́ще = **пу́жално**, **пу́жально** (С. З. Л.), **пу́жало** (С. З. Л.), **бичи́сько** (Под.). — Взя́в чорт бати́г, нехай бере і пу́жално. н. пр.

Кну́ть = **бати́г** (С. Аф. З. Л. Ш.), **пу́га** (С. З. Л.), **довгий** — **бич**, **бату́ра** і д. **Кну́тище**, **довгий** **чередникі́в** або **чаба́нський** —

байда́ра (С. Л.), **гара́нник**, **коза́цький** або **для кара́ши** **через ката** — **нага́й**, **ка**, **ма-лаха́й**, **канчу́к**, **карба́ч**. — Як є **батько** в **хаті́** — **мачуха** як **мати**, **скоро** **батько** **за порі́г** — **мачуха** **за багі́г**. н. пр. — **Бато́га** **з пі́ску** не **уплети́ш**. н. пр. — **Не з тако́ю пу́гою** до **Кри́му** **ходи́ти**. н. пр. — **Ля́снула** **пу́га** **над кі́ньми** і **гні́ді** **попесели́сь** **мов** **ла-крилах**. О. Мир. — **Не вті́кає** **пес** **від ка-лача**, **ті́льки** **від бича**. н. пр. — **Татар** **бу-сурме́в** **малаха́ями**, **як** **чере́ду**, **у** **поло́н** **за-ганя́є**. н. п. — **Пан** **звелі́в** **зібрати́** **хло́пів** і **деся́того** **одшма́гати** **канчу́ками**. О. Ст.

Княгі́ня = 1. **КНЯ́ГІНЯ** (жінка князева і волода́рка князі́вства).

2. **МОЛО́да**, (на **весі́льному** **обря́ді**) — **КНЯ́ГІНЯ**. — **Кня́зь** з **кня́ги́нею** **своєю** **госпо́ди-нею**. Кв.

Кня́же́къ, **рос.** *Atragene alpina* L. = **ВЬЮ-ні́ць**. С. Ан.

Кня́же́нїка, **кня́же́нїца** = **трава́** і **я́годи** **рос.** *Rubus arcticus* L. (з **поро́ди** **мали́ни**, **що** **росе́** в **півні́чній** **Росі́ї**).

Кня́же́ніе = 1. **КНЯ́ЗІ́вство**, **кня́зьство**. — **Все́волод**, **бажа́ючи** **уступи́ти** **своє** **кня́зі́в-ство** **брато́ві** **И́горю**. **Бар. О.** — **Кня́зі** **сі́-дали** **на** **кня́зі́вство** **по** **вы́бору**. **Бар. О.** — **Ста́тут** **Ве́ликого** **кня́зства** **Лито́вського**. **Ст. Л.** 2. **кня́зюва́ння**. — **Се** **бу́ло** **за** **кня́зюван-ня** **Яросла́ва**.

Кня́же́ски = **по** **кня́зьськи**, **по** **кня́зько́му**, **по** **кня́жо́му**.

Кня́же́скій = **кня́зьський**, **кня́зі́вський**, **кня́же́цький**, **кня́жий**, **кня́зі́в**. — **Ві́че** **вва́жало** **за** **собо́ю** **право** **кара́ти** **кня́зі́вських** **ури́дників**. **Бар. О.** — **Пали́ли** **коза́ки** **шля-хетський** **двори́** і **кня́же́цький** **замки**. **К. Ч. Р.**

Кня́же́ство = 1. д. **Кня́же́ніе**.

2. **титу́л** **кня́зя**.

Кня́же́ствовать, **кня́жи́ть** = **кня́зюва́ти**, **кня́жити**. — **Ві́че** **покли́кало** **до** **себе** **кня́зювати** **Ізисла́ва**. — **Кня́зювати** **у** **Ки́їві** **сї́в** **Черні́говський** **кня́зь**. **Бар. О.**

Кня́жий = д. **Кня́же́скій**.

Кня́жнїа = **кня́зі́вна**, **кня́гі́внїа**. — **Визво-лив** **кня́зі́вну** і **ода́в** **кня́зю**. н. к.

Кня́жой = д. **Кня́же́скій**.

Кня́зе́въ = д. **Кня́же́скій**.

Кня́зе́къ = 1. **КНЯ́ЗІК** (Чайч.), **кня́зько́**, **кня́жїа**, **кня́жїа**, **кня́гнїа**, **кня́зі́ятко**. — **А** в **танці́** **ходи́ть** **кня́гнїа** **Іва́нко**. н. п. — **То** в **ті́й** **гале́рі** **Алкан-Па́ша**, **Трапе́зопське́е** **кня́зя** **гу́ляє**. н. д.

2. **пти́чка** *Parus coeruleus*, з **поро́ди** **сини́ць**.

3. **бі́ла** **ми́ша**.

Кня́зь = 1. **КНЯ́ЗЬ** (**волода́рь** **кня́зі́вства** **або** **пан** **кня́зьского** **титу́лу**).

2. молодій, (при весільному обряді) — князь (Д. Княгіня 2.).
3. грéбінъ (на покрівлі).
4. верхній брус на брамі.

Ко = до. — Він прийшов до мене.

Кобель, кобелѣк = пес, пѣсик. — Измерз, як пес. н. п. — Скажепому кобелі ступай ся з дороги. н. пр.

Кобенить = корчити.

Кобеняться = корчити ся; викривляти ся, кривити ся.

Кобецъ, лт. Falco arivorus = кібець. С. З.

Кобульцъ, лт. Falco pygargus = канюк. С. Пар.

Кобыла = 1. кобіла, здр. кобілка, кобильчина, (при табуї) — стадниця, (що не була ще жеребною) — лошниця (С. З.). — Взяв карую лошлицю. н. п.

2. кобіла (дошка, на котрій катували).

Кобылиця = д. Кобыла 1.

Кобилій = кобілячий. — Стукотить, гримотить кобіляча голова. н. к.

Кобылка = 1. кобілка, кобильчина. — Запріг кобілячину та й поїхав.

2. кобілка (в муз. струменті).

3. білик (у кушнірів, вищипати мезку).

4. кобілка, місто́к (С. Пар.), грудна кістка у птиці.

5. ком. Cicada — кобілка, ко́ник.

Кобылочка, кобылушка = д. Кобыла 1.

Кобылятина = коніна, кобілятина.

Кобысь = вигран, дрімба.

Коваль, ный = коваль, ський. — Дме, як мих ковальський. н. пр.

Ковальня = кузня, здр. кузенька. — А у тій же кузельці ковалі кували. н. п.

Кованецъ = гак, здр. гачок (рибальський).

Кованіе = кування.

Кованый = кутий, кований. — Непаче срібло куте, биге і сеникратне, перелите. К. III.

Коварный = лукавий, хитрий, облудний, зрадливий. — Його облудні думки л взяли за шпирі. Кп.

Коварство = лукавство, хитрощі, облуда, підступ, частіше мп. підступи. — Знаряддя підступу і душоубства. К. М. X. — Як би його, підступом узивши, вбити. К. Св. II.

Коварствовать = лукавити, лукавнувати, хитрувати.

Ковать = кувати, клепати, (коней) — підковувати, (про комах) — тріщати, сьвірчати. — Коваль клепле, поки тепле. н. пр. — Підкував коней тай доїхав.

Ковачество = ковальство, ковалювання.

Ковачъ = коваль.

Ковѣркать = корчити, кривити, мняти; калічити, нівечити, псувати.

Ковѣркатся = викривляти ся, кривити ся.

Ковѣрникъ, ца = килимник, ця, коцарь, коцарка (С. З.), коверник, ця. (С. З.). — Жінка ткаля, дочка килимниці. С. З.

Ковѣрный = килимовий, коцарний, коверний.

Ковѣръ = килим (С. З. Л.), коць (С. З.), ковер (С. З.), кобер (С. З. Л.), здр. килимок, килимець, коберець (С. Л.), з цуккої вовни — верета, веретка. — Будем жити, вино пити, яничара бити, а курині килимами, оксамитом крити. К. III. — Лавки були хороші, липові, із спинками, ще й килимцями позастилані. К. Ч. Р. — Білий килимом все поле зима вже покрила. Кп. — Як підемо до церковці, станем на кобері. н. п. — Нема ж мого миленького, нема мого серця, десь він буде почувати в полі без коверця. н. п. В.

Ковка = кування, (коней) — підковування.

Ковкій = ковний (С. Пар.), ковальний.

Ковкость = ковальність.

Коврига = хліб (круглий), бухан, здр. бухапець; скиба, скібока, шматок (хліба). — Собака узив з столу буханець хліба. Чайч. — Одрізапа скиба від хліба — вже її не пригулиш. н. пр.

Коврижка = 1. д. Коврига (здр.).

2. прієник (Лів.), пірник (Прав.), па меду — медяник (С. З.), медівник.

Ковровый = д. Ковёрный.

Ковчѣгъ = 1. д. Кивчѣгъ.

2. корабель, ковчег Ноїв.

Ковшикъ = ківшик, корячок.

Ковшъ = ківш, коряк. — Яких тільки ковшів він не вирізував. Кп. — Знатимеш, почім ківш лиха. н. пр. — Коряк ріжків. С. З. — Льохи з вінами, з медами обступили Запорожці, та й тнуть коряками. К. III.

Ковъ, частіше мп. ковы = підступ, підступи, лукавство. — Стрѣбѣть ковы = підковуватись під ко́го, чига́ти на ко́го, лиху думку мпата.

Ковѣль, рос. Stipa pennata L. = кійло, ковилля, ковилль, шевкова трава, тирса. С. Ан. — Часом і межі кропивою росте кійло. н. пр. — Юрасько кійло косить, та до коника посить. н. н. — Вігер ковилу по степу розсипає. н. д. — Де пасли ся ваші коні, де тирса шуміла. К. III.

Ковыляніе = шкандибання.

Ковылять = шкандибати, шкитильгати

(С. З. Л.), коливати. — По улиці вітер віє та сніг замітає, по улиці попід тишю вдова шкардібає. К. III.

Ковыряніе = колупання.

Ковырять = 1. колупати, копирсати, ко́рпати (С. З. Л.), кописати, чо́пати. — Не колупай печі. Кн. — Паличкою копирсає. С. З. — Не копай в носі. Кн.

2. копирсати, партачити. — Вона не шпє, а партачить.

Когд́а = коли́, як. — Коли ти прийдеш? Після обід, а то вже, як сонечко зайде, а коли можна, то й до обід. — Повинен слухати, коли тобі кажуть. — Коли Москаля каже: сухо — задупись по уха. н. пр. —

Когда́-бы = коли́-б, як-би́, коб. (Под.). — Коли-б дав Бог! — Як-би міні або сик або так, як-би міні запорозський козак! н. п. — Ой пішла-б я на музики, ко-б дав батько пятака. н. п. — **Когда́ бы то ні было**, **когда́ попалó** = абі коли́, коли́ припадé. — Маже коли припаде: і під Івана і під Степана. Кн. — **Когда́ ли́бо**, **когда́ нибудь**, **когда́ ни ёсть** = коли не-будь, абі коли́. — Се можна зробити абі коли. С. Аф. — **Когда́-то** = коли́сь, **ко-ли́сь-то**. — Коли́сь і в лаше віконцє засьвітить сонце. н. пр. — Був колись оріх, а тепер свиступ. н. пр. — Коли́сь-то було, та тепер загуло. н. пр.

Когда́шній = коли́шній С. З. — Що вже його коли́шнім дорікати. Ч. К. — Задали чорг зна коли́шнє. Кот.

Коготь = кіготь, кіхоть, па́зур, здр. кіх-тик. — Здаєть ся їй мала пташка, та кітї гострі. н. пр. — Розгріба своїми кіхтями пісок на грєбі. Ос. — Як кішечка підкара-деть ся, та й запусить пазурі в печінки. К. III. — Пазурі у сплячу загнав. н. к.

Когті́стий = кігті́стий, пазу́ристий.

Когть = д. **Коготь**.

Кое-гд́а = де-де, де-не-де́, де-не-де́сь, подекуди, місцями, місти́ною. — А білдіий місяць на ту пору з-за хмари де-де виглядав. К. III. — Усе небо похмарило, де-де блищать зорі. С. Аф. — А там із року на рік стала подекуди пробивать ся трава, став рости де-не-де́сь шельог. н. о. — Жито місцями посиходило. — **Коё-како́й** = який не-будь, абі-який, сякий-такий, який-такий. — З його не абі-який чоловік вийде. — Сякий-такий панок, а про людей душа добряча. Кн. — **Кое-какъ** = абі-як, як не-будь, сяк-так, так-сяк. — Зробив абі-як. — Узив секиру, тай полагоди́в абі-як. С. Аф. — Сяк-так на косяк, абі не по людськи. н. пр. — **Кое-когда́** = коли́ не коли́, де-коли́, в ряді́-годі́. — Зовсім

не пью горілки, хіба де-коли у свято. С. Аф. — І сліпа курка де-коли знайде зерня. н. пр. — **Кое-кто** = де-хто, хтось. — У нас ніхто не бува, хіба коли не коли де-хто прийде. — **Кое-куда́** = де-куди́, абі ку-ди́. — Міні хоч абі куди, абі в хату, та на піч. Кн. — **Кое-что, коё-что** = де-що, абі-що, де́щиця, абіщи́ця, щось. — Піду я, то може де-що зароблю. н. к. — Треба б робить де-що, так рука болять. С. Аф. — Позбірала де́щицю, тай до міста. Кн. — **Кое-чегó** = де-чогó, абі-чогó. — Багатий? — Багато де-чогó не має. н. пр. — Йому хоч трохи, та м'яса, міні хоч абі-чогó, та багато. Кн.

Кожка = 1. шку́ра (укр.), иноді — **ко́жа**, **шкі́ра** (Гал. С. З.), здр. **шкурка**. — Бри-чить, аж з шкури лізе. н. пр. — Коза з вовком тпала ся, тільки шкура зостала ся. н. пр. — Його салом, та по його ж шкурі і мажуть. н. пр. — **Части́ни шку́ри**: верхня — **лі́чко**, середня — **за́живок**, слідня — **ніздря**. Ман. — **Гуси́ная ко́жа** = д. під сл. **Гуси́ный**. — **Зми́ная ко́жа** (після лляння) — **липо́вище**, **липо́вьсь-ко**. — **Липови́ще** гадюче. Пр. — **Сыромя́-ная ко́жа** = **си́риця** (С. Л.), **си́рець** (С. З.). — **Не ви́чинена** або **хоч ви́чинена** та з **во́вною** або **ше́рстю**: **пгвчя** — **смүшок**, з мергворожденного ягяти — **ві́н-поро́ток**, **ви́порток**, з того, що переліту-вало — **перелі́ток**, овеча — **ли́нтьва́рь**, козлова — **козлі́на**, **козля́тина**, з дохлої вівці, облізла — **голі́ця** (Сп.), **корови́ча** — **ялови́ча**, **кіньська** — **шка́пова**, **шка-по́вина**, з старої вівці — **стари́ця**. — **Ви́чинена** для **обу́ва** або на **які́ ви́ро-би**: **това́р**, (з телят або лоша́т) — **оно́-йок**, (годовиків) — **габе́лок**, **ви́росток** (С. З. Л.), **воло́ва** — **ю́хта** (С. Л. З.), **кіньська** — **шка́пова**, **шка́пина**. — **Зробле́ний з тако́ї шку́ри**: **опо́йковий**, **ви́ростковий**, **юхто́вий**, **шка́повий**. — Купив товару на черевки. — Юхтові чоботи. С. З. — Чом, чорнобров, чом до мене не прийшов? Ма-буть в тебе, чорнобров, чобіг не має? — Їсть у мене пара, єсть у мене дві, **шкапо-вий** обидві. н. п. — **Части́ни ви́чинено́ї шку́ри**: від **хвоста** — **хоз**, **да́льше** к **го-лові** — **підпередо́ва**, **передо́ва**, на **шпі́** — **оши́йок**, **під горлом** — **підго́рля**, між **рогами** — **за́рязок**, **під черевом** — **по́ли**, **товста**, на **підшви** — **ре́мїнь**. — У пев-ців сі частини зовуть ся ще так (починаючи від хвоста): **хоз**, **клу́бова**, **се́редня**, **пах-**

виста, передова́, ошийок. Василенко. — (Шматок старої шкіри) — шкурат (С. З.), шкураток, шкурлат. — Дметь ся, як шкурат на огні. н. пр. — Сдира́ть ко́жу = бідува́ти. — Беруть вони ту лошицю, теплу ще білують. Руд.

2. шку́рка, ко́жушók, лушпáйка, лушпíна, зб. — лушпíния (С. З.). — Зріже шкурку з яблука, та тоді й їсть. — Лушпíння з оріхів. С. З.

Кожаний = шкуратíний, шкуряний, шкіряний, (як із якої шкіри) — юхто́вий, шкапо́вий і т. д. д. під сл. **Ко́жа**. — Се ще тоді діялось, як шкуратині (або: шкурні) гроші були. н. к. — Славні бубни за горами, а зблизька — шкуратині. н. пр. — Шкуратиним кашпуюком чванить ся. С. З.

Кожевенный = чинба́рський, гарба́рський. (Прав.). — Кожух за пів милі чинбарським квасом пахне. Ос. — **Кожевенный заводъ** = д. під сл. **Заво́дь**. — **Кожевенное дерево́**, рос. *Rhus Cotinus* L. = рай дере́во, ско́мпія, шве́ське д. С. Ан.

Кожевникъ = чинба́рь (С. З. Л.), ко́жумя́ка (С. З. Л.), гарба́рь (Прав.).

Кожевничать = чинбарю(у)ва́ти, гарбарюва́ти.

Кожевнический = чинба́рський, гарба́рський. (Прав.).

Кожевничество = чинба́рство, гарба́рство. (Прав.).

Кожевничий = д. **Кожевнический**.

Кожевня = д. **Заво́дь коже́венный**.

Кожемья́ка = ко́жумя́ка, мне́ць, ко́жа́рь.

Ко́жица = 1. шку́рка (верхня частина шкіри), личко (Ман.). — Хоч і дуже вдарив, але тільки зідрав шкурку.

2. шку́рка, шку́рочка, плі́вка. — А він спив зверху молоко, та тоді й каже: натягни Бог шкурку, поки мати прийде. н. к. — Нічого вона так не любила, як плівку з молошної каші. Кн.

Ко́жний = шку́рний, шкі́рний.

Кожу́ра, ко́журина, ко́журка = шку́рка, ко́жушók і т. д. д. **Ко́жа** 2.

Кожу́ристий = товстоко́рий. — Товстоко́рий кавун.

Коза́ = 1. коза́ здр. кізка, кізонька. — Дика́я коза́ = сайга́к, суга́к (степова). С. З.

2. ко́зли (ноші у мулярів).

3. недо́жинки.

Козакíнь, коза́к і т. д. = д. **Казакíнь, Каза́к і т. д.**

Коза́чка = 1. коза́чка (жінка або дівчина козацького стану).

2. че́піга (в плузі).

Козеле́ць, рос. *Scorzonera humilis* L. = ра́нник, ужо́вник. С. Аф.

Козе́ль = 1. цап (С. З. Л.), козе́л, виваланий — перч (С. Л.). — Вуси честь, а борода і у цапа єсть. н. пр. — Скубни громадського цапа за хвіст, от тобі і рукавиця. н. пр. — Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, махнув борідкою, замакав, засакав. Гр.

2. козли́на, козля́тина, козло́ва шку́ра.

3. коби́лка, ла́вка, що на їй в старовину бито дітей в школі.

Козе́ль рожки́, рос. *Bidens tripartita* L. = ре́п'яшкí, соба́чі ре́п'яшкí, череда́, приче́ла, стрі́лки. С. Ан.

Козе́льникъ, рос. *Tanacetum vulgare* L. = пи́жмо, навро́тнич, при́воротень, коро́вай, навро́тень С. Ан.

Кози́ца = кізка, кізонька.

Козíй = козячий, козяний, козі́ний, козі́нячий. — Козячий кожух, вербові дрова — біда готова. н. пр. — Вербові дрова, а козяний кожух, то й випре дух. в. пр. — **Козья мо́рда, козі́й ростъ**, рос. *Veronica Beccabunga* L. = ібу́нка. С. Ан.

Козка = кізка, кізонька.

Козле́нокъ = 1. кози́ня, цаци́ня.

2. д. **Козе́ль** 2.

Козлі́нь = д. **Козе́ль** 2.

Козлі́ний = козля́чий, козло́вий, цаци́ний, ца́повий. — А чи в тебе, старий діду, та козли́ча борода? н. пр. — Пропа́в ні за цапову душу. н. пр.

Козлі́ть = кози́ дёрти (погано і верескливо співати).

Козлі́ться, ко́зліться = ко́тіти ся, око́тити ся. С. З. — Кози́ котить ся. — Коза́ окотила ся.

Козло́ня = хаба́тарня (де чинять козлину і вироблюють сап'ян).

Козло́вий = д. **Козлі́ний**. — Козлові чоботи. — **Козло́ва борода́**, рос. *Tragopogon pratensis* L. = козе́лець, козе́льки, козе́льці. С. Ая.

Козлы́ = ко́зли, коби́льніця (яа котрі́й пиляють дрова), стёлю́ги, рш́т (у бондарів).

Козлы́ = передо́к (у екипажа). — На передок зі́із парубок і прибрав віжки до рук. О. Мир.

Козля́тина = козли́на, козля́тина.

Козья́, часті́ше мн. **Козня́** = д. **Ковь́**.

Козодо́й, нт. *Caprimulgus Europaeus* = ле́лик, ле́ляк, сілю́ха, дремлю́га. С. Л.

Козо́нь = д. **Ба́бка** 3.

Козочка = кізка, кізонька,

Козуля, *Cervus capreolus* = сарна. — Мов сарна в таю. К. III.

Козыристый = козырный. — От у його козирна карта — повна рука козирів.

Козырка = 1. козыриня.

2. козырь. — Пішов з козири.

Козырнѹть = козырнѹти, покозирѹти, зайти з козири.

Козырь = 1. козырь, той, що свѣтить — свѣтка. С. З. — **Открываѹть козырь** = свѣтити. — **Вѣмѣняѹть козырь** = вѣсвѣтити. — **Свой козыри** (гра) = віз (К. Ст. 1887—6), візок (С. Аф. З.). — Давайте грати у воза.

2. козырь, жвавий, смѣливий. — Козирь дѣвка! Кв.

Козырѹть = 1. козырѹти, ходѹти козири, заходити з козири.

2. кѹяти, кобенѹти, коренѹти.

Козюля, козюлька = д. Змій.

Козывка = кѹзка, команька.

Козьнеподобный = козуватий.

Кой, кѹя, кѹе = якій, котрій. — **Кой-гдѣ**, **кой-какъ**, **кой-кто**, **кой-что** і т. д. = д. Кѹе-гдѣ і т. д.

Койка = 1. ліжка (висюче на кораблях).

2. піл або тапчан (замѣсть ліжка).

3. тѹчка.

Кѹка = кѹко. — Ось тобі кѹко — курочка знесла. — **У него кѹка съ сокомъ** = він дуже багатий.

Кокать, ся, кокнуѹть, ся = 1. ударити, ся, бити, ся.

2. товкати, навѣити бити ся (кранамкамп на Великодних свѣтах). — Дай, Боже, дѣждати — йцѹми товкати. п. пр. — Давай навѣити бити ся.

Кокѣтка = придзильѹванка (С. З.), дженджуриха, дженджуриста, манїриця. — Там придзильѹванки журились, що нікому вже підморгнути. Кот. — Така вона дженджуриха: усмѣхнеть ся, гляне, моргне — таки привабить до себе. Черн. Кв.

Кокѣтливый = придзильѹваний, дженджуристий, манїрний. — Яка дженджуриста — купив я їй оксамитку, ще хоче й памиста. н. п.

Кокѣтничать, **кокѣтствовать** = манїрити ся, бѣсики підпускати, пускати (С. III.); лицѹти ся, умігувати ся (С. III.), хпзувати ся. — Давай вона лицѹти ся до його. п. к. — О вона така, як почне бѣсики пускати — хоч кому в око впаде.

Кокѣтство = манїрність, лицѹння.

Коклюха = веретѣпо, веретѣнце.

Коклюшъ = кашлюк (С. Жел.). кѹгили, кѹклюш (С. Жел.). — А підняла ся на ноги — кѹр, гвѣздочки та кѹгили, страшні залливѣ кашлѣ, підконували дитячі сили. О. Мир.

Кокѹватъ = кувати, кукѹкати. — Почала вже зозуля кувати. — Як явір зелений голубоньку склюпе, зозуля кукукне, дѣброва застогне. н. п.

Кокѹвка = довбня, довбѣшка. С. З.

Кокѹнь = гнѣздекко, кашшучок.

Кокѹтѹть = сокотѹти, цокѹтѹти (С. З.). — Кури сокоцуть, у мѣх не хочуть. п. к.

Кокѹткѣ = щѣколѹтки (на пальцѹх). С. З.

Кокѹтка = хльѹрка, повѣя, шльѹндра, кѹрва (С. З.). — Вона у мене не хльѹрка, парубків не заманює, а чесно по божому кохає. Кв. — У Бога не без дурни, в селѣ не без курви. п. пр.

Кокѹтѹнь, **кокѹтѹня** = сокотѹн, цокѹтѹн, ха.

Кокѹшить = бити, лупити, лупцювати і т. д. д. Вить.

Кокѹшникъ = кибѹлка або очѣпок (у москвоук). — Сховала під кибѹлку мѣчку, щоб не свѣтила ся коса. Кот.

Кѹкошъ = кѹчка.

Кѹковѹватъ = перепѹлювати землянѣ вугілля.

Кѹкѹ = кѹкус (перепалене земляне вугілля).

Кѹкѹнь = порѹда кѹчки *Anas cluеrata*.

Кѹкушечий = зозулячий.

Кѹкушка, пт. *Cuculus canorus* = зозуля, здр. зозулька, зозуленька, зозульчка. С. З. Л. Аф. — Ой ти, моя родинька, не цурай ся мене, хоч сизою зозулею перекуй до мене. н. п. — Прилетѣла зозуленька, та й крикнула: ку-ку! п. п. — Десь узялась сиза зозуленька, у головках сѣдала, жалѣбно кувала. п. д.

Кѹкушкинъ = зозулин. — **Кѹкушкинъ сапожки**, **башмачкѣ**, рос. *Surgipedium Calceolus* L. = жѹвѣт зозульки, черевички, зозулини черевички. С. Ап. — **Кѹкушкинъ слѣзки**, рос. *Orchis latifolia* L. = зозулини рушничкѣ, лѹбка, лѹбка. *O. militaris* L. = зозульки, зозулини слѣзки, лѹбка, лѹбкѣ. С. Ап.

Кѹланецъ = черепѹк.

Кѹлѹчъ = д. Калѹчъ.

Кѹлѹба = 1. риба *Syrpinus gobio* — піскаръ.

2. бѹнька (склина, глиняна або металѹва) з прямою шийкою.

Кѹлѹбасѹ = ковбасѹ. — Холодцем та ковбасою закусили. Кот. — Як би ковбасѹ крила, то луччого паха не було-б. н. пр.

Кѹлѹбасникъ, ца = ковбасник, цѹ.

Колбасний = ковбасний.

Колганъ = 1. відрі з товстях кленок, на кнє.

2. коріто певеличке, видовбане з шия, на підло телятам.

Колдованіє, колдовство, колдовать = д. Волхвованіє і т. д.

Колдунникъ, рос. *Lycopodium clavatum* L. = дереза. С. Ап.

Колдунница, колдунова трава, колдуха, рос. *Circaea lutetiana* L. = відьминне зілля, осот. С. Ап.

Колдунъ = чарівників, чарівницький, відьмаків, відьмацький, чаклунів, характерників, характерницький, знахаревий.

Колдунъ = д. Волхвователь.

Колдуншиъ = відьмин, чаклунщица, знахарчин.

Колдунья = д. Волхвовательница.

Колѣбаніє = 1. колихання, хитання.

2. вагання (С. Л.), нецвѣнність.

Колѣбать, ся = 1. колихати, ся, хитати, ся, колівати, ся, гойдати, ся, хвіяти, маяти, ся, хилити, ся. — І вітер не віє і гилля не колише. н. п. — Не білая бляшочка в полі коливаєть ся. н. п. — А без домі біле личко — як квітка на полі: несе сонце, гойда вітер. К. Ш. — Вітер віє, гилля має. н. п. — Вітер траву хилити. н. п. — Старословянська рівноправність стала хитати ся і вироблювати ся нерівність станів. Бар. О.

2. вагати ся (С. Л.), вагувати ся (Фр.), хитати, ся, хилати, ся, варувати ся (С. З.), ковбасити ся. — Не будем більше вагуватись, чи так, чи так тобі їти. Ш. — Козаченьку! сватай не варуй ся. н. п.

Колѣблющійся = д. Зибкій 1.

Колѣватый = жорсткий, твердий, цупкий, шкарубкий (про шкуру).

Колѣистый = коліистий.

Коленкоровый = церкалевий.

Коленкоръ = перкаль.

Колеристый = колористий.

Колѣрь = колір.

Колесить = 1. колувати. С. З. — Хто колує, той дома почує, а хто дуже простує, той дома не почує. н. пр.

2. говорити на здогад, брати на об'їздку. — Ти не бери на об'їздку, а кажи просто, як перед Богом. Кп.

Колесішко = колісцє, коліщя, тко.

Колесникъ = коліа.

Колѣсникъ = колісник, колодій (С. Л.). стельмах. (С. З.).

Колесница = колісниця.

Колѣсний = колісний, коловий. — **Колѣсная мазь** = коломазь. — Папі, як папі, та до підшов коломазь пристала. н. пр.

Колесо = колесо, коло, здр. колісцє, коліщя, тко. — Треба, як п'ятого колеса до воза. н. пр. — Оглядай ся на задні колеса. н. пр. — Ой зійди, зійди, пеній м'яцю, як млиновсе коло. н. п. — (Колесо без обода) — острога. — **Зубчатое колесо** = пальцове, палешне колесо. — **Маховое колесо** = гончак (у млині). — **Наливное к.** = корчак (С. Пар.), маленьке — медвѣдик. (Ніс.). — Крутить ся, як медвѣдик у млині. н. пр. — **Подомѣное, подливное, подбивное, почвєное к.** = підсвідник, підсубінок, підсубітник. (Так зоветь ся і самий млин з таким колесом). — **Шлифовальное к.** = точило. С. Жел. — **Колесо счастья** = хвортуна (С. Ш.), доля. — (4 колеса до воза) — стан коліс.

Колесовать = колесувати (катувати на колесі).

Колесовина = д. Колесникъ.

Колесовой = д. Колѣсний.

Колѣсо = колісцє, коліщя, тко.

Колѣско = обідєць (С. З.), перестенки, каблўчка, обрўчка. С. З. — І перестенки у Варвари невістці достала. К. Ш.

Колѣй = колія.

Коліка = коль, кółка, (в животі) — завійна, завійниця, (в кишках) — соняшниця, (в пальцях від холоду) — зашпари, (в ухах) — цурування. — Кółка в боки коле. С. З. — Завійниця всупула ся в боки. С. З. — Щоб тебе завійна ухопила! С. Аф. — Соняшниці знати. С. З. — Це й досі зашпари щемлять. Кот.

Колірвать = щепити, прищєплювати, колірувати, очкувати. (Останні два дієслова на Україні прикладають ся власне до щєплїня брунькою — очком).

Коліровка = щєплїня, прищєплювання, колірування.

Колічественный = скільковий, числовий.

Колічество = скількість, кількість (С. Жел.), числò (С. Пар.), численність. — Ми вже бачили причини, що збільшали скількість козаків. Бар. О. — Напам зручнїше було правити земськиї умови з меншою численністю людей. Кп.

Кółка = 1. колівня, штрикання, шнигання.

2. рубання (на при. дров).

Кółкий = 1. кїлкий. — Кїлкі дрóва.

2. уразли́вий (С. Л. III.), колю́чий, у-
щипли́вий (С. III. 3.), шку́льний (С. 3.),
шку́лий, доткли́вий. (С. 3.). — Речі до-
ткливі, ущипливі. С. 3. — Колоче слово
його — наче те шило. Кн. — Вона й рота
до мене не роззвить без шкулого слова. Кн.

Кіолко = уразлизо, ущипливо, ущипле,
шку́лко. — Ущипле в тім писаню мовить.

Кіолкость = 1. кілкість.

2. уразливість, ущипливість, шку́листь.

Колегіальний = коле́гійний.

Колле́гія, колле́жскій = коле́гія, коле-
гійний. — **Колле́жскій Регистраторъ,**
Секретаръ, Ассессоръ, Совѣтникъ =
урядовці 14, 10, 8 і 6 рангу.

Коллективний = гуртовий.

Коллекція = збір, збірка.

Коллодіомъ, Collodium = спайон. С. Жел.

Колобо́къ = 1. буханець. 2. голівка. (Д.
Карава́й 1 і 2).

Колобро́дить = колобро́дити (С. 3.), бро-
́їти (С. III.), веремія крутіти. — Цілу
пічку колобро́дить, за собою челядь водить.
н. п. — Ой ти крутин веремія, а я б ска-
зав, та не вмію. н. п.

Колобо́ъ = д. Карава́й 1 і 2).

Коловоро́тъ = 1. свердел, свердло (ко-
ловоротне).

2. д. Вововоро́тъ.

Коловра́тний = 1. коловоротний.

2. зміний, перемінний, непевний, не-
стагетчний.

Коловра́щеніе = кружа́ння, колува́ння.
(С. Пар.).

Колово́й, коловый = 1. кілковий.

2. тичий. С. III. — Тична квасоля.

Коло́да = 1. коло́да, пень (одрубаний). —
Черезъ пень коло́ду вали́ть = робіти
що аби як.

2. коріто, жо́лоб (зроблене з колоди).

3. домовина, труна (видовбана з колоди).

4. гловень (верхній одвірок); поріг. —
Коло́да ве́рхня і ни́жня у дверей =
гловень і поріг.

5. частіше коло́дка — діби, здр. дібки,
диби́ці, диба́та, скрипи́ці, скрипи́ця,
коло́да, частіше — коло́дки, гуса́к (Київ.
Ст. 1885 — XI — 552). — Тоді́ буде́ш зна-
ти, як бу́дуть кара́ти і на ноги і на руки
диби па́дівати. Ой на ноги ди́бки, на руки
диби́ці, — оце́ ж тобі, джи́гу́не, гарні мо-
лодо́ці: ой на ноги ди́бки, на руки ди́бата,
оце́ ж тобі, джи́гу́не, гарні́ дівчата. н. п.
— Не става́ло в цих кайда́нів, — забу́вали
в ди́бки. К. Д. — Вдовиче́нка леда́цицю за-

били в скрипи́цю та й повезли до при́йому.
К. III. — Ноги в коло́дки забу́ти. С. 3.

6. коло́дка (дуже довга свѣчка, що засві-
чуєть ся в піст).

7. коло́да, та́лія (С. III.). — Не повна
та́лія карт. С. III.

Коло́дезний = коло́дажний; кри́нишний.
Коло́дажна вода. С. 3. — Посылає по воду,
по кри́нишню́ мене молодую, не приви́з-
ную. н. п.

Коло́дезь, частіше коло́дець = коло́дазь
(С. 3.); не глибокий — кри́ниця, кери́-
ця. (Д. під сл. Исто́чникъ).

Коло́дка = 1. коло́дка і т. д. д. Коло́да (здр.).

2. копіл, копи́ло, зд. копи́лля, коло́д-
ка (у шевців). — На одню копи́ло чорт усіх
Ляхів строїв. н. пр. — Шве́ць копи́лом ха-
ту переки́нув. н. пр. (Кажу́ть, як усі́ за-
мовки́нуть). — Розгуби́вся, як шве́ць з ко-
пи́ллям. н. пр.

Коло́дникъ = д. Ареста́нтъ.

Коло́дническая = д. Ареста́нтская.

Коло́зень = у́лик, коло́дка, борть.

Колоко́ленка = дзвіні́чка.

Колоко́лений = дзвіні́чий.

Колоко́ль = дзві́н, здр. — дзвіно́к, дзвіо́-
ник, дзвіно́чок, поб. дзвони́ще, дзвоні́-
ня, мн. — дзвони́. С. Аф. 3. Л. —
Піш у дзві́н, а чорт у калатало, тай каже,
що його голосі́ше. н. пр. — Де́сь великий
дзві́н ллѣ і пусти́ли таку пого́лоску, щоб
голосі́ший був. н. пр. — Та вдали́ли зра-
зу у великий дзві́н, се ж по тому́ чумако́ві,
що ходив на Ді́н. н. п. — Ой у неді́лю ра́но
по равенько́ усі́ дзвони́ дзвоня́ть. н. п.
— Вѣ́чево́й колоко́ль = д. під сл. Вѣ́чево́й.

Колоко́льчикъ = дзві́нчик (С. 3.). дзвоні́-
ло́тій, дзвоня́р. С. Пар.

Колоко́льний = дзвоновий. — **Колоко́ль-
ний масте́рь** = д. Колоко́льчикъ.

Колоко́льня = дзвіні́ця, здр. дзвіні́чка.
С. 3. Л. — До утре́ні завив з дзвіні́ці ве-
ликий дзві́н. К. III. — Дме́ть ся, як пугач
на дзвіні́ці. н. пр.

Колоко́льчатый = дзві́нчастий, дзві́н-
кова́тий.

Колоко́льчикъ = рос. 1. Campanula L. —
дзвоні́чка, дзвоні́к, дзвіно́чок, дзвоні́-
ник. 2. Aquilegia vulgaris L. — голу́бкі,
дзвоні́чок, о́рляки, о́ксаміт. С. Ан. —
Колоко́льчики нави́лишніє, повелі́чнє,
рос. Convolvulus L. = бері́зка, пові́йка,
павути́ця. С. Ан.

Колоко́льчикъ = дзвоні́к, дзвіно́к, дзвоні́-
чок. — Усе з дзвоником ї́здить. К. X.
— **Колоко́льчикъ полево́й, лугово́й, лѣ́с-
но́й,** рос. Campanula glomerata L. = ска-

вѣтник, скучень, скучник, страхополох.
С. Ан.

Колокільникъ = д. **Колокільникъ**.

Колокъ = кілок, кілочок.

Колольщикъ = колій (Кр.), колір. С. Жел.
— Піде поросля до колія. н. пр.

Коломазь = коломазь. С. З.

Коломвика = каламайка. — Каптап з китайки і поєз з каламайки. Кот.

Колонизаторъ = осадчий. С. Л.

Колонизація = осадництво. — В Познапціні поступає скоро справа німецького осадництва на польській землі. Бат.

Колонизувать = осажувати, осадити. С. З. — Наш край людьми осадили. С. З.
— Почали вони осажувати слободи. Кн.

Колонієть = колонієт (із перших) — осадчий. С. Л.

Колонія = колонія, осада, слобода. (Перше слово прикладаєть ся звичайно до чужоземців).

Колонна = 1. стовб, стовп, слуп. С. З. Л.
2. батова (в козацькому війську). С. Аф. Ев.

Колосистий = колосистий, (про просо) — вологістий. С. Аф. — Хвилюють ся жовті ниви житом колосистим. К. Д.

Колосіть ся = колосіти, викидати колос. — Тоді саме жито колосило ся. Кн. — Жито почало вже викидати колос.

Колосніє = 1. рос. *Elymus arenarius* L. = колосняк, дікий ячмінь. С. Ан.
2. колосник, рұшт (Вол. в горнах).

Колосница, рос. *Stachys* L. = чистець, чистийак, счисток, жабрій. С. Ан.

Колосный = колосовий.

Колосоватъ = гарманити, гарманувати (молотити хліб возами або віньми).

Колосальный = величезний.

Колось = колос, здр. — колосок, коло-сочок (на пр. жита, пшениці то-що), проса — волот (С. Аф.), волоть (С. Л.), здр. волоток, волоточок (С. Аф.), поб. — волотіще, волотяка (С. Аф.), зб. волоття, волостя (С. Аф.), на ниві після жнив — обид.

Колосной = колосовий.

Колотило = калатало, калатайло, клепало, стукало, стукачка, торохкалка. — Пін у дзвін, а чорт у калатало, та й каже, що його голосніше. н. пр. — Сторож черстає стукати у стукачку. К. З. о Ю. Р.

Колотить, ся = бити, ся, колотіти, ся, лупити, лущити, товмачити, лупцювати і т. д. д. **Бить**.

Колотіє = колоття і д. **Колка**.

Колоткій = вибістий, грудковатий, хряпкий. — Путь був грудковатий; снігу нема, вдарив мороз, дорогу після дощу розмісили, вона й взялась грудю. Кн.

Колотівка = 1. колістка.

2. илетуха, брехуха, слизькоязика.

Колотушка = 1. д. **Колотило**.

2. довбня, довбешка. — Як хвате довбнею по голові. н. к. — Носить ся, як дурень з довбнею. н. пр.

3. стусан, штурханець. — А вже тому хлопцеві у шевця, то що-дня достаєть ся штурханців.

Колотирить = 1. крамарювати (дріб'язком)

2. плесті, брехати, брехні переносити.

Колотирка, колотырница = д. **Колотівка** 2.

Колотирникъ, колотырь = брехун, брехачка, плетун, слизькоязикий.

Колотырничать = д. **Колотирить**.

Колотъ, ся = 1. колоти, ся, шпигати (С. Л.), штрикати, штірх(к)ати (С. Л.). — Кольнула чи не кольнула раз голкою, — уже й кидай роботу. Чайч. — Підколола собі палець шпичком. Чайч. — Правда очі коле. н. пр. — Штрикав шилом. — Штрикнув виделкою у м'ясо. Чайч. — Шпичина дуже колить ся. — Колоти кабана. — Почало мене штитати в грудях. — Закололо в боці.

2. дорікати, докоряти (С. Л.), корити, цвѣкати в очі.

Колотьба = 1. д. **Колка**.

2. бідування, злідні.

Колотье = д. **Колка** і **Коліка**.

Колпакъ = 1. ковпак (гостроверха шапка, скляна або металова покривка). — Під одним ковпаком сімсот козаків. (п. з. = со-нишиак.)

2. телешень, тютій, роззява.

Колтунъ, мед. *Pisca Polonica* = ковтун (С. З.), ковтун.

Колча = клишонігий, кривий, кульгавий (Кн.), кулявий (С. Л.).

Колчаный = сагайдаковий.

Колчанъ = сагайдак, сайдак. С. З. — Гей виїхав нап Ревуха в чистий степ гуляти, перебісав через плечі сагайдак багатий. н. п. — Стріл з сагайдака взяли два десятки. К. Ст. — Колмики мали сагайдаки і стріли з пюциями. Л. С.

Колченігий, колченіжка = д. **Колча**

Колченіжить, колчить = шкандибати, шкитильгати. — По улиці вітер віє та сніг замітає, по улиці по під тинню вдова шкандибає. К. III.

Коль = 1. кіл, здр. кілок, кілочок, поб. коляка, зб. кіля, накіл, палья, (забитий,

щоб припинати) — при́кол, при́колень, (дуже загострений) — гостро́кiл, (тонкий, невеличкий) — па́тiк, па́ти́чок, (тонкий та високий) — ти́чка, ти́чина, ти́чинка, (за-мість вил) — шти́ль, (в санях) — ро-же́н, (з тину) — кі́л, ко́ля́ка, ти́нина, (що до його прив'язують порон або пліт) — ра́ло. — Серця на приколень не при-пнеш. н. пр. — Шти́лі, що солому носять. Номис. С. З. — А довбня, як скоче з шти-ля, та її по потилиці. Сп. — Хіба рожня ти захотів? Кот. — Чи не той то хміль, що по тичині вьєть ся? н. п. — А в мого двора нема ні кола, тільки росте один куц калини, та й та не цвіла. н. п. — Поса-ди́ть на́ ко́ль = посади́ти, настро́йити на па́лю. — Розби́шак посади́ли на па́лю. С. З.

2. кіло́к, сіка́ч (С. Нар.).

Колыбѣлка = д. Колыбѣль 1.

Колыбѣль = 1. ко́ли́ска, здр. ко́ли́сочка, ко́ли́сонька. С. З. Л. — Яке в ко́лиску, таке і в моги́лку. н. пр. — Те сонечко, що бачило тебе у ко́лисці, побачить і в домо-вині. О. Мор.

2. ро́ді́на (С. З.), ко́ли́ска.

Колыбѣльный = ко́ли́скови́й. — Ко́ли́ско-вих пісень не багато.

Колымага = ридва́н, ковче́г.

Колышекъ = кіло́к, кіло́чок і т. д. д. **Ко́ль**, запутий — кля́чка. — У сієї бли-зенької рушник на кілочку, а в тієї дале-кої брівки на шпурочку. н. п.

Ко́люшка = ка́лі́чик, бара́нці́ць (закрутка на новій вірьовці). — Розкручу́й добре, щоб бара́нці́в не було. — Гну́ть ко́люшки = тереве́ні гну́ти, пра́вити.

Ко́ль = як, ко́ли. — Як при́йде — скажи́ йому. — Ко́ли люби́ш — люби́ дуже, а не люби́ш — не жаргуй же. н. п.

Ко́лье = кі́лля, па́кілля, ти́ччя (С. Ш.).

Ко́лево́й = кі́лкови́й.

Ко́льми́ па́че = тим па́че (Кн.), на́дто, тим бі́льше. — Молодому, а па́дто дурно-му доводи́ть ся проца́ти. Чайч.

Ко́льну́ть = ко́льну́ти, зако́ло́ти, шпи́г-ну́ти, штри́кну́ти і т. д. д. **Ко́лоть**. — Зако́лоло у бік.

Ко́льцево́й = 1. кі́льча́тий. — Кі́льча́тий ла́нцюг.

2. пересте́ньови́й, ка́блú́чкови́й. — Пер-стеньови́й ка́мінець.

Ко́льцеобра́зны́й = кі́льча́тий, ка́блú́чко-ва́тий.

Ко́льцо́ = 1. кі́льце́, о́бід, ка́блú́чка, (за-лізне для скріпи) — рі́хва, (у коси) —

па́тка. — Воро́та на ка́блú́чках. — Ще́дрик-ве́дри́к! да́йте варе́ник, грудо́чку кашки, кі́ль-це ко́вбаски! н. п.

2. пе́рстѣ́нь, здр. перстни́к, перстени́к, о́биде́ць, ка́блú́чка. — Вѣ́нча́льне, о-бру́ча́льне ко́льцо́ = обру́чка. С. З. — На ру́ці у його́ повно́ перстѣ́нів та ка́блú-чок. Кн.

Ко́льча́тий = д. Ко́льцево́й 1.

Ко́льчу́га = па́нцир (кі́льча́тий).

Ко́льчу́жни́къ = панци́рник.

Ко́льщи́къ = дровору́б.

Ко́льни́ко = ко́ліно.

Ко́ліно, мн. ко́лі́ни = 1. ко́ліно, мн. ко-лі́на. — Вѣ́ ко́ліно, по ко́ліно = по ко́ліна. — Грязю́ка по ко́ліна. — На ко-лі́ни, на ко́лі́нях = на́вко́лішки, на-вко́люшки, на́вко́лки, на́вко́лі́шках. — А во́на впа́ла на́вко́лі́шки, та й дава́й Бо́гу мо́литись. п. к. — А вони́ його́ ці́лу-ють та на на́вко́лки́ пе́ред ним па́дають. п. к. — Ви вмі́те і пла́нать і бо́жить ся і ра́ді ста́ть на на́вко́люшк. І. Г. — Ді́д на-вко́лі́шках мо́лить ся в це́ркви. Кн.

2. про росли́ни, про пі́сні — ко́ліно, ча́стіше ко́лі́нце, (про хлі́бові росли́ни) — па́тка. — Одрі́зав оче́ретину́ саме на ко-лі́нці. — Про́сьпівав од́но ко́ліно.

3. рі́д, ко́ліно, по́колі́ння. — Бо́ я пан-ського́ роду, не ходи́ла бо́са з роду. н. п. — З на́шого́ роду не́ було зло́дія. Кн. — По-ко́лі́ння по́колі́нню об то́бі роска́же і тво́я, Ко́бзарю, сла́ва не вму́ре, не по́ляже! Ку-лик. Ос.

Ко́лі́нча́тий = ко́лі́нува́тий.

Ко́літь = 1. ду́бі́ти, ду́бну́ти, дере́вня́-ти. — Ру́ки від холо́ду ду́біють.

2. гну́ти, до́хну́ти, зді́хати. — Ві́вці до́хну́ть.

Ко́лю́ка, рос. *Carlina vulgaris* L. = одка́сник.

Ко́лю́честь = ко́лю́чість.

Ко́лю́чий = ко́лю́чий, ко́льки́й, шпи́чаку-ва́тий, о́стькува́тий. — Та́й ко́лю́ча в те-бе боро́да. Чайч. — Ко́лю́чого́ слова́ зроду ві́н не ска́же. Кн. — Мужича́ пра́вда ко́лю-ча, а па́вська́ на всі́ бо́ки гну́ча. н. пр. — Ко́лько по сте́рні́ йти. Чайч. — Ко́лю́чий те́рєн. — О́стькува́та боро́да.

Ко́лю́шка = 1. ко́лю́чка, шпи́чка. — На ре́пяху́ бага́то ко́лю́чок.

2. рос. *Carduus gaertn.* — будя́к, дра́па́ч, чо́ртопо́ло́х, *C. crispus* L. — будя́к, хра́буст, *C. nutans* L. — будя́кі, ре́пях, ре-пяхи. С. Ан.

Ко́лю́шка = 1. ри́ба *Gasterosteus aculeatus* (pungilius) — ко́лю́чка. С. Жел.

2. рос. *Elyngium planum* L. = будячок, синя колючка, сині колючкі, миколайки, миколайці, миколайчики, любка, любкі, перенос-зілля. С. Ан.

Коляда = колядування, колядки.

Колядовать = колядувати (під Різдво і на різдвних святах, а під Новий рік) — щедрувати. С. З.

Коляска = коляса. С. З.

Командировать = виправляти, виправити, відряджати, відрядити, ординувати. — До города Москви виправили. С. З. — Пап Гетьман ординув наш полк в Задуїпреда Дорошенка. К. Ч. Р.

Командовать = командувати, старшинувати, начальникувати.

Комарій = комаровий, комаринний, комарячий. — Прийшов Спас — пролав комарилий бас. п. пр.

Комаровъ = комарів, комаревий.

Комаръ = 1. ком. *Culex* — комарь, (Гал.) — комар, зб. — комарня. — Комарь з дуба впаде та скінне. п. пр. — Прийшла друга Пречиста — взяла комаря нечиста. п. пр. — Комарі здорово боять ся холоду. Степ.

2. машинна для пробивання дірок в залізних або мідяних листах.

Комедіантъ, ка = комедіян, ка, ко(у)медійник, ця, кумедник, ця, штукарь. ка.

Комедія = 1. ко(у)медія. — Крути та не перекручуй, комедія в 4 діях О. Мирного. — **Кюкольная комедія** = вертеп (С. З.), кумедія.

2. кумедія, чудасія. (С. З.). — Оттаку кумедію він счинив, що довго всі сьміялись. Кн. — Кому воно здалось, кому в пригоді? Кумедія тай годі! Думитрашко. — Та тут чудасія, моспане! Гоголь.

Комелёк = 1. комінок. Кн.

2. рос. *Thlaspi arvense* L. = вередник, волоскі, талабан, чорне ребро, дзвонець, гречичка, білиця (Гал.). С. Ан.

Комель = 1. прикорень, окоренок, відзёмок (товстий кінець деревини).

2. низовий кінець волоса.

3. гічка (зв'язаний кінець у віника, мітла то-що).

Комета = комета, мітла, віха (С. Л.). — Мітла на небі — то перед війною. п. к. — Мітла огнена зійшла, і степ, і гори осіяла. К. Пн. — Он бачите над Київом мітла простигла си, а над Дніпром і Тисмином земля затригла си. К. Пн.

Комитетъ = рада.

Коміческій = комічний; кумедний (С. З.). **Комкать, скомкать** = м'яти, м'яти, зім'яти, б'гати, зо(і)бгати, ж'ужмити, зж'ужмити. — Зобгав у жменю. С. Л. — Зжужмив мою керсетку. Кн.

Комковатый = грудковатий, грудуватий. (С. Пар.).

Комкомъ = ж'ужмом, ж'ужком, жмачком. — Поліз у шафу, а там все жужмом лежить.

Комментарій = коментарь, тлумачення (С. П.), з'ясування (Кн.).

Комментаторъ = коментатор, тлумач (С. П.).

Коммерція = торг (С. Л.), торгівця (С. П.), гандель (С. Л. З.). — Нема торговлиці без жидівської головці. п. пр. — Нема здатнішого до гандлю, як жиди.

Коммерческій = торговий (С. П.), торговельний, гандльовий.

Комната, комнатка = світлиця, світличка, хата, хатка, хатина, горниця, горничка, покой, кімната, ківната (С. Л. З.), літня без печі — хіжка, хіжка. —

Комнаты = хаті, горниці, покої. (Найбільше спільне значення мають слова: Хата, покой; слова світлиця і горниця переважно визначають більші покої за-для гостей, а кімната — невеличка; слова світлиця, горниця, хата і покої визначають теж і цілий будинок.) — Наша горниця з Богом не спорить ся. — Поставлю хату і кімнату, садок, тайочок розведу. К. Пн. — Скільки у вас хат паймаєть ся? — Надав дві хати або дві хаті, а сам живе в кімнаті. — Пішов у горницю. — Не займай чужої хижі, аби твоя була заметена. п. пр. (Д. теж під сл. Изба). — А в моїм дворі штири покої, а пятая світличенька для ти самої. п. п. Б.

Комнатный = хатний, покойовий, горнишний, світличний. — **Комнатная дѣвка** = горнишна, покойовка. (С. Л.).

— **Комнатный служитель** = покойовий.

Комодъ = камода.

Комокъ = д. Комъ (здр.).

Комолый = д. Безрогий.

Компактный = стислий, щільний. — Книжка надрукована стислим друком.

Компанейскій = товариський (С. П.), ко(у)мпанійський.

Компанія = товариство, ко(у)мпанія, купанство, гурт. — Він в товаристві завжди веселий. — Зібрала ся компанія — невеличка, але чиста. п. п. — Заі компанія і доброго чоловіка занеують. п. пр. — У гурті, то і смерть не страшна. п. пр. —

Торгова́я, проми́шленна́я компа́нія = спілка, товариство. (Пр. д. під сл. Акціонерная компанія і Ассоціація). — **Вступити́, войти́ въ компа́нію** = ста́ти, приста́ти у спілку. — **Въ компа́нії дѣла́ть** = в спілці, на-спіл робити. — У тебе є город, а я достану чого, та й посіємо на-спіл. н. к.

Компаніонка = товаришка.

Компаньонъ = товариш, спілник. — Піший кішному не товариш. н. пр. (Д. ще під сл. Акціонеръ і Ассоціація).

Комплéсія = штату́ла, стату́ра.

Комплéментъ, часті́ше мн. комплéменты́ = мило́щі. — Почав їй говорити всякі мило́щі.

Компо́сть = гно́ївня. — **Компо́стная я́ма** = гно́йрка, гно́ївка.

Компо́тъ = узва́р. С. Ш. — Узвар на базарь, а кути на покуті. н. пр. — Друга слава у Спасівку стала, що Маруся козакові узвару прислала. н. п.

Компніть = д. Бити.

Комъ, комо́къ = гру́да, гру́дка, гру́дочка (С. Аф. З. Л.). — Бідна головочка: сьватки ідуть, а глини ні грудочки. н. о. — Цур дурня, та масла грудка. н. пр. — Щедрик, ведрик, дайте вареник, грудочку кашки, кильце ковбаски! н. п. — (Тіста) — балабух, галка, галушка. — (Спру, масла) — гру́дка, гру́дочка. — (Глини заміналої) — ва́льок, ва́лька. — (Глини — замазувати шпари) — шпа́рун. — (Снігу) — сніго́ва ку́ля, гру́дка сні́гу, а велика — ба́ба. — (Ниток, вовни то-що) — жу́т. — (Ягід злиплх до купи) — кі́тят(х), кі́тхях. — Спілі вишні злипались китками. Лев. — Вишні так і висіли ким'яхами. Чайч. — (Волосся, що скімшилось) — ко́втю́х. — **Сбі́тсья въ ко́мъ** = скі́мшити ся, скло́ччїти ся. — Из рота піпа все котилась, як повесть та борода скімшилась. Кот. — Волосся на голові й на бороді склочило ся йому. Кн.

Комя́га = каю́к, душогу́бка. (Човник, видобаний з однієї деревини).

Кона́тсья = мі́ряти ся. — А давайте мі́ряги ся, кому почивати.

Конве́нція = конве́нция, умо́ва (між державами).

Конві́ктъ = пансіо́н, бу́рса.

Конво́й = конво́й; ва́рта, калаву́р. — **Подо́ конво́емъ** = під ва́ртою, за калаву́ром.

Конво́йрова́ть = конво́юва́ти; вартува́ти. (С. Л.).

Конву́льсія = ко́рчі, перелóги. С. Л. З.

Конгрéсь = ра́да, збі́зд (вищих осіб з різних земель по політичним справам).

Конди́торская, конди́торъ = пекарня, цукерня, цукорня (С. Пар.), пекарь (С. З.), цукерник, цукорник (С. Пар.).

Конéвина = коні́на, коня́тина (С. З.), кобиля́тина.

Конéвий, конéвъ = кінський. — **К. дукъ**, рос. Teucrium Scordium L. = ди́кий часник, ско́рдія. — **К. щавель**, рос. Rumex L. = кінський щавель.

Конéкъ = 1. ко́ник, ко́ничок, ко́ниченько, лоша́чок. — Козак молоденький, під ним коник вороненький. н. п. — По середині пан хоружий, під ним коничелько, під ним вороненький, сильно дужий. н. п.

2. ко́ньок, часті́ше мн. ко́ньки, ско́бзун, лі́жва, лі́жви (Гал. С. Пар.), ко́стяні — на́рти. — В лижви чоботи прибрав, та по льоду легесенько з саночками він погнав. (Дзвінок).

3. ко́маха Gryllus — ко́ник. — Наш коник — стрибунець живе так саме, як і сарана. Степ. — Жвавий коник скакунець доцьвірінькав ся в кінець. Старцький. Байки.

4. риба Syngnatus hippocampus — ко́ник (морський).

5. гре́бінь (в стрісі).

6. гло́вень (верхній одвірок).

Коне́ць = 1. кіне́ць, кра́й. — Кінець лавки.

2. у шевців — дра́тва. — Сучити дра́тву.

3. шма́ток, (цільний) — шту́ка, ці́льний, су́вій. — Штука сукна. — Су́вій полотна.

— **Вконе́ць, до конца́** = до кра́ю, до оста́нку, до ре́шти, у пе́нь, до щепту, до послі́дку, по сам кіне́ць (Кл.).

— Як не дав Бог змалку, не буде й до останку. н. пр. — Тільки що простяг своє в багатті ризо, а полум'я його до щенту обомалило. Гр. — Ляхів у пень рубайте, кров їх з піском мішайте. н. д. — **Дзю сь концо́мъ** = та́й го́ді, та́й шаба́ш!

— **На ко́кій коне́ць** = на що? — **На худо́й коне́ць** = у всякім разі. —

Въ ко́нці = в кінці, кіне́ць. —

Сидить батько кінець стола. К. Ш. —

Конці́ хоро́ніть, прятать = кінці́ хо-
ва́ти. — **Подо́ коне́ць** = на кінці́, на

приконце́нню, на приконе́ччі, на при

кінці́, на сходи́, на́ре́шті. — **Съ конца́**

въ коне́ць = од кра́ю до кра́ю. — І

дивлюсь я округ себе од краю до краю:

що ж там милого знайду я, що я там зга-

даю. В. П. — Нехай душі козацькі в У-

крайні витають: там широко, там весело од

краю до краю. К. Ш. — **Приводи́ть къ**

концү = до краю доводити, краю доводити. — Треба краю доводити. К. III. — Тутъ тебѣ и конецъ = тут тобі й край, тут тобі й канүт! — Хазово́й конецъ = показний кінєць, край.

Конечно = а вжеж (С. Л.), аджеж (С. Л.), таджеж (С. Л.), та вжеж, а тож, а жеж, (С. З.), конєчне (С. З.), певна річ (С. Л.); певне, запевне (Кр.), звичайно. — Та хіба ж ти бачив? — А вжеж або атóж! — Почне казати казку, звичайно, про змія. н. к. — „Бреше“, скажуть, „сякий-такий!“ звичайно, не в оці. К. III. — Конечно будемо у його. С. З.

Конєчности = рүки, нóги або крїла.

Конєчность = 1. кінєць, край.

2. кінєчність.

Конєчний = кінєчний; остáнный.

Кони́к = рундучо́к (лавка і разом скриня в хаті біля дверей). — Старі чоботи мабу́ть у рундучку.

Кони́на = 1. д. Конєвина.

2. шкаповина, шкапи́на.

Кони́ческий = конічний, стожковий (С. Пар.), гостроверхий, шпичастий.

Конкля́в = збі́д, ра́да (кардиналів).

Конкорда́тъ = умо́ва (з напою).

Конку́рєс = конкурєс. (Збір позичальників для розділу маєтку неспроможного довжника і суперництво між кількома). — На конкурєс, конку́рєри = навперевагі, на перебі́й. — Ми будемо вчити ся навперевагі. Сп.

Кони́ца = д. Кавалерія.

Кони́ный = кінний; кінський. — Кони́ный во́никъ = коза́к, комо́нник (С. З.). — По полю мчались козаки... є пів десятка комо́нників. К. Ч. Р. — Кони́ное риста́лище, ко́нная ска́чка = бігові́сько. (Под. С. III.).

Коновийкъ, рос. *Trifolium montanum* L. = вязы́ль, іва́сик, кю́ряча ла́пка, сорóчі ла́пки, ко́тики, каю́шіна. С. Ан.

Коново́дъ = 1. коновóд, заві́дчик (кінський).

2. д. Заво́дчикъ 2 і Зачи́пщикъ. — Він у нас на всю околицю приві́дця. Кн.

Коновязь = 1. пү́та (що путають коней, як пускають на пашу).

2. при́пін, коно́вяз. — На при́поні пасли коні сі́длані, готові. К. III.

Копо́натити = копо́нати, на́клявати, гло́бити (С. Аф.), замазкою — шпа́лювати.

Копо́наты́й = д. Весно́ватый.

Копо́нать = копо́нать, копо́натька, па́кля, кльо́ччя (для копоначєння).

Копо́нєль, копо́нля, здр. копо́нєлька, рос. *Cannabis sativa* L. = коно́пля, частіше мн. коно́плї, здр. копо́нєльки, одна стеблина — копо́плина. — Безсѣмянна́я копо́нля = плóскінъ. — Сѣмянна́я копо́нля = ма́тїрка. — (Витїпана, що йде на пряжу) — прядиво, (а що лишаєть ся) — кльо́ччя. С. Ан. Л. — На городі копо́нєльки, вершки зеленєнькі. н. п. — Стрімкий як копо́плина. Кн. — На городі копо́нєльки, не ви́брана плóскінъ. н. п.

Копо́нєльникъ, рос. *Eupatorium cannabinum* L. = сї́даш, сї́дач. С. Ан.

Копо́нєльний = коно́пляний.

Копо́нля = д. Копо́нєль. — Копо́нля ту́ре́чья = д. Кле́щєвіна.

Копо́нляникъ = підме́т (С. З.), коно́плище, коно́плисько (Гал.).

Копо́нлянка = 1. пт. *Fringilla linaria* = коно́плик (С. Жел.), коно́плянка, ма́кодзьо́б. (С. Пар.).

2. рос. *Bidens tripartita* L. = череда́, стрі́л-кї, соба́чі ре́яхи, причє́па, ре́яшкї. С. Ан.

Копо́нляный = коно́пляний. — Копо́нля́ное ма́сло = сї́мянна́ олі́я.

Копо́нля́мъ = ра́да хїка́рска.

Кони́скїй = кінський, коня́чий. — Кони́ская грї́ва, рос. = д. Копо́нєльникъ. — Кони́скїй воло́сѣ (з кінського хвоста) = воло́снї, воло́сїнь. (С. Аф.). — Кони́скїй хвостъ, рос. *Equisetum palustre* L. = кру́тля́к, *E. hiemale et sylvaticum* L. = хвощ, *E. arvense* L. = пестині́, по́льова со́сонка. С. Ан.

Копє́нє́рє́ровать = сектува́ти ся.

Копти́нє́нъ = суході́л.

Контраба́нда = пачка́рство. — За́ниматє́ся, промышля́ть контраба́ндой = пачка́рювати.

Контраба́ндный = пачка́рський.

Контраба́ндиръ, контраба́ндє́тъ = пачка́рь, пачка́р (С. Жел.), пачковóз.

Контраба́сє́тъ = 1. басы́стий. — Басы́стий не має де сїсти (бо з басом тісно). н. пр. 2. о́кта́ва (в хорі). — То все басы, а о́цен о́кта́ва.

Контраба́сѣ = бас. — Він добре на басы́ грас.

Контра́кты́ный = контра́ктовий.

Контра́сѣтъ = сўпро́ть. — Бі́ле і в сўпро́т. чорно́му. Кн.

Контрибу́ція = о́куп, да́нїна. — Город Львів о́куп за себе дав Орді́ і Хмельницко́му. Л. Сам.

Контролёръ = контролї́р, нові́рник.

Не можна жінкам шахрувати — над ними є повірник. Кн.

Контролювати = повіряти, контролювати, доглядати.

Контузити = контузити, підбити, вдарити, імнетом. — Воно ле ранило, а тільки ноги міні підбило імнетом. Кн.

Конұра = д. Канұра.

Конусный = конусовий.

Конусовидный, конусообразный = д. Конический.

Конусъ = конус, стіжок, кружіль. С. Жел.

Конфеты = канхвѣти, цукѣрки. — **Конфетка** = канхвѣтка, цукѣрка.

Конфѣтникъ = д. Кондиторъ.

Конфиденціальныи, но = таємний (С. Ш.), таємно, по́тай, нішком.

Конфискація = конфіска́та. Гал.

Конфисковать = конфіскувати, одібрати добро на скарб, (про книжки, часописи то-що) — заборонити, запинити, затримати.

Конфузить, ся = соромити, ся, стидати, ся, (аж червоніти) — некти раків.

Конфузный, но = соромний, соромно, сором (С. Л.), ніяково (С. Л.). — Соромно якось стало.

Концентрический = односередний. С. Нар.

Концовый = лощман (що проводить судья з одного місця до другого).

Концовый = штуковий (що продаєть ся цілими штуками), цільний.

Кончатъ, кончить, ся = 1. кінчати, ся, доводити до кінця, до краю, кінчити, скінчити, ся, (роботу) — доробляти, доробити, ся. — На тім розмова ся і скінчилась. К. Х.

2. вмірати, конати, вмерти, сконати. — Бодай тобі так тяжко конати, ой як тепер міні тяжко віку доживати. н. п. — Чули, чули Запорожці з далекого Крику, що конає Гетьманщина, неповинно гине. К. Ш. Як Лахи конали, як Сьміла горіла. К. Ш. — Сім рік будеш хорувати, а осьмий конати! То я буду памятати, з кого се сьміяти. п. п. Б.

Кончикъ = кічик.

Кончина = 1. кінєць, кінчанья.

2. смерть, сконання.

Кончить, ся = д. Кончатъ, ся.

Конь = кінь, коні́ка, здр. коник, конічок, коничєнько, коненя, мн. коні, коненята, (з великою гривою) — гривань, патляч. — Гей кінь ворогий, а сам молодий. н. п. — Запріг коняку, тай поїхав.

(Д. ще під сл. Конєкъ). — **Конь водный** = Гиппопотамъ).

Конюхъ = конюх, стаєнний. (Прав.).

Конюшенный = стаєнний.

Конюшня = станя (С. З. Л.), ста́йня (С. Л.), ста́йниця, ставні́ця, коню́шня (Лів.). — Ой коню мій воронєнький, чого ти стоїш на стані смутнєнький? н. п. — Як коня украли, то й станю замкнули. н. пр. — Взяла коня у ста́йницю, а милого у сьвітлицю. н. п.

Коняковка, рос. *Vicia sativa* L. = ві́ка. С. Ан.

Кона = мнїло, млявий, маку́ха, мнїха, лемішкуватий, лемішка, палұша, вайло, вайлюка (всі про чоловіка).

Коналу́ха = д. Глухарка 2.

Копальщикъ = копач, копальник, грабарь (С. Аф.). — Наняз грабарів рів копати.

Копанецъ = рівчак.

Копани = 1. конаниці (полозки у сапог з коріньковими передками).

2. ко́рчі, нні (викопані з землі, де був ліс).

Копаница = д. Заступъ.

Копаніє = конання.

Копань = ко́панка, (коло джерела) — сажавка, сажівка. С. З.

Копатель = д. Копальщикъ.

Копать = конати, ріти. — Конати яму.

Копаться = 1. копати ся, ріти си.

2. копати ся, вовту́зити ся, шпо́ртати ся, валантати ся.

3. копати ся, кишпорити, шукати.

Копѣчка = копѣчка, копійчина. — Виплакала тую копійчину, та Пречистій поставила свѣчку за сина. К. Ш.

Копѣчный, копѣшный = копійчаний, копіяшний. — Копійчана свѣчка.

Копѣйка = копійка, здр. д. Копѣчка. — Засьмія ся, Матвійку, дам копійку. н. пр.

Копѣйникъ, копѣйщикъ = пікінер. С. З. (Вояка, узброєний списом).

Копѣйный = 1. копі́йний, списовий. — Чи не носить хто кляти списової? Я пишу, у мене й ратища вистругані. К. Х.

2. д. Ко́пєєчний.

Копѣистъ = пісарь, копіста.

Копѣйщикъ = д. Ко́пєєйникъ.

Копѣнка = копійчка.

Копѣнный = копі́шний, в копі́ях. — Сію в копіях.

Конєрь = 1. рос. *Anethum graveolans* L. = укрі́н, окрі́п, крі́н. С. Ап.

2. рос. *Laserpitium latifolium* L. = старо-дуб, лиході́йна трава, воло́ннієва трава. С. Ап.

3. станок для баби, що нею забивають палі. — **Копра** на дѣло, **копра** съ дѣла = посувнути станок ближче до палі або одсунути од неї.

Копетень, рос. *Asarum europaeum* L. = конитень, копитці, копітник, копитняк, конитець, підлістник, підолішняк, підорішник. С. Ал.

Кобець = 1. д. **Кобець**.

2. **копач**.

Копілка = скарбнічка, карнавка.

Копированіє, копіровка = копіювання, списування, переписування.

Копировать = копіювати, списувати, переписувати, здійсмати копію. — Той лист зкопіювавши, послав. Л. В.

Копировщик = копіста.

Копить, ся = збірати, ся, збивати, ховати. — Збивав гроші копію до копійки. — Цілий рік ховав, дітм не давав, а згоді спожили. Кп. — Назбирав грошей повну скриню.

Копія = копія, вініє, список. — З таких листів копії мають бути давати. Ст. Л. — Зробив собі список з того малюнку. Кп. — До книг записувати і вініє давати. Ст. Л.

Копка = копанія.

Копкий = пухкий. — Земля пухка — легко копати. Кп.

Копленіє = збирання, ховання.

Копна = 1. кұна, здр. кұпка. — Купою на купи. К. Ш. — Чорт біса с під купи бачить. н. пр.

2. (хліба на 60 сполів. — **копá**, (сїна або хліба в споліх) — **копіця**, **копчяк**, здр. — **копичка**, **копчячок**, (на 30 сполів) — **полукінок**, (багато, густо кіп) — **кочно**, (що кладе коп) — **копільвик**. (Сп.). — Більш копів лиха не буде. н. пр. — По-в'яжуть у снопи, покладуть у копи. н. н. — Поскладаєм в копи, та вдаримо в гоши. н. н. — Дивлюсь, а він лежить під копицею сїна.

Копоткій, копотливий, копотный = 1. млявий, марудний, маруда. — В роботі вона млява. Кп. — Оце ще маруда, як почне що робити, то поки він палагодить ся.

2. **морочливий**. — Морочливе діло.

Копоткость, копотливость = марудність.

Копотунъ, копотунья = маруда.

Копоть = 1. сажа, кіпоть, кіштява. — Кіптю боюсь, я удушлива. Лев.

2. **смолярня, смолюрня, дегтарня**. (Яма, де голять смолу або дьготь).

Копашить, ся = ворухіти, ся, копати-ти ся.

Копіальня = димарня. (Вол. зап. Сидоренко).

Копіть, ся = копіти, копчонити, ся.

Копілка = д. **Копіля**.

Копіть, копіня = д. **Копотунъ**.

Копішка = копичка (сїна або трави).

Копітень = д. **Копетень**.

Копітнестий = копитастьий.

Копітникъ = д. **Копетень**.

Копітний = **Копатовий**.

Копіто = **копіто**, (роздвоєне) — **ратиця**, (у свипі) — **ракотиця**, (сторчовс) — **кўкса** (Мал.). — Мясо розідрати судам на рівні часті, лисци ж ратиці віддати. Гр.

Копіто дівчине, рос. *Alchemilla vulgaris* L. = **пріворотень**. С. Ал.

Копітчатый = **копитоватий**.

Копішиться = д. **Копашить**.

Копъ = **копальця**, **рудокопія**, (глини) — **глинище**, (вапш) — **вапнярка**, **вапнище**, (соли) — **солонийця**, (земляного вугілля) — **шахта**, (заліза) — **рудня**, **рудоконя**, **рудокопі**. (Волинь, зап. Сидоренко).

Копѣ = спис (С. З. Л.), **копіє**, (держалю до його) — **ратище**. — Не всяк козак, хто списа має. н. пр. — Держить в руці спис довгенький, а у руці меч іспанський. н. н. — Ой кинув с я нап Сава до гострого меча, взяла його на три списи від правого плеча. н. д. — Іде козак, копією опираєть ся. н. д.

Копьвище = **ратище**. С. З. — Козакові без ратища, як дівчині без наміста. н. пр.

Корá = **корá**, (товчела чипити шкур) — **здубиця**. — **Покри́ться**, **взя́ться коро́ю** = **заскорі́нті**. — Струп **заскорі́в**. Кп.

Корабѣльный = **кораблевий**.

Кораблѣщикъ = **кораблевий**.

Корабль = **корабѣль** (С. З.), турецький в давнину — **галѣра**, **галѣра**. — Тую галѣру з грівної гармати привітайте, гостиниці дайте. н. д.

Корáлловый = **корáлевий**.

Корáлль = **корáлі**.

Корáлькй = **корáлі**, **дóбре намісто**. — Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли. н. пр. — Повна шия доброго наміста.

Корáльковий = **корáлевий**.

Корá = 1. д. **Ворóна**.

2. **старá баба**, **баба-ягá**, **вѣдьма**.

Кордегáрдя = **буцегáрня**.

Кордо́нъ = **кордо́н**, **цеп** (військовий).

Коренáстый = 1. **кореністий**, **корінчастий**, **корчáстий**. — Дай Боже, щоб моя капусточка була на коріння кореністат. а із листу головистат. н. пр. — Дуб кор-

частей. — Рості редька корениста — на зіму сховаю. н. п.
2. присадкуватий, нато́птуваний (Чайч.), крѣкотень.

Кореневий, корневий = 1. корі́невий, корі́нний, корчовий.

2. коріньковий (зроблений з коріня). — Корінькова люлька.

Коренистий = д. **Коренастий** 1.

Коренний = 1. ґрунтовий, корі́нний.

— Се наше право ґрунтове, споко́нвіче. Кп.

2. первістний, споко́нвічний. — **Коренніє жителі** = тубольці. С. Л. Ш. —

Зайди принесли до тубольців культуру. Кп.

— **Коренний зубъ** = кутній. — Сьмій

ся, засьмієш си колісь на кутній. н. пр. —

Коренная лошадь = голобельний кінь. С. Аф. — **Коренний разсоль** = ронь.

— **Коренная рыба** = велика риба, добре просо́лена, просіл.

Корень = корінь, здр. корі́нець, корі́нчик, зб. — корі́ння. — Или лѣлоць

дворъ, или корень вонъ = або ман, або пропав. н. пр. (Або велике щастя або велике лихо).

— **Запращъ въ корень** = задрягті в голоблі.

— **Корень водчий бѣлый**, рос. *Ascum lycopodium luteum* = царь-зілля, царь трава. С. З. — **К. громовый**, рос. *Asparagus sylvestris* = шпарага, заячий холодок. — **К. животный** = д. **Горіць**. — **К. красный**, рос. *Anchus officinalis* L. = медунія, медешник, краснокорінь, румянка, рум'ячик, свинюшник. — **К. макаринный** = д. **Горіць**. — **К. солодковый**, рос. *Glycyrrhiza echinata* L. = солодкий корінь, вербець солодкий, солодець, солодіка, якориця. — **К. скипидарный** = д. **Копетень**. — **К. сухотный**, рос. *Agum maculatum* L. = козяча борода. — **К. царский**, рос. *Imperatoria Ostruthium* L. = царь-зілля, стародуб. С. Ал.

Кореникъ = голобельний (кінь). С. Аф.

Коріць = 1. коріць (С. З.), коряк (С. З.), здр. кірчик, корячок, ківш, ківшик. —

Купив коряк ріжків. С. З. — Знатимеш —

почім ківи лиха. н. пр.

2. (у млині) — КІВИ (жуди борошно силеть ся).

Корешокъ = 1. корі́нець, корі́нчик. —

Корешки = (тютюну) — корі́нці, рубанка.

2. (в оправі книжок) — спінка. — Оправа скрізь добра, тільки спинка трохи потіскалась. Чайч.

Коржавить = коржавити, шка́ру́бити

Коржавѣть = коржавіти, шка́ру́бити, шка́ру́бнути.

Коржанъ = д. **Кавсякъ**.

Корзина, корзинка = кош, ко́шик (С. З.), кіш, кошіль, кошовка (С. Л.), (з соломи)

— кошіль, солонья́ник, (з ремію, з лик)

— козубенька, (з лози) — лозани́к, (з лози, обмазана глиною) — стуга, стужка.

— Прийшли з кошелями, увесь коровай забрали. н. п. — Випустив з кошеля. Кр.

— Із лип плетеві козубеньки, з якими ходять по оленьки. Кот. — Мудра жопа: як дві стуги пшона, третя гороху, то вопа й буде носить по троху. н. пр. — Узяли стужку з калачами. К. Ч. Р. — Понаїдалися і пазбірали окрушин 12 нових кошків. К. Сьв. П.

Корзинщикъ = кошика́рь. С. Пар.

Корінка, *Passulae minores vitis viniferae arupenae* = корі́нка (родзинка кориньська, дрібна).

Користый = товстокорі́й. — Товстокорі́й кавун.

Корить = дорі́кати, докоря́ти, коріти. С. Л. З.

Кориться = коріти ся, покоря́ти ся. С. З.

Коріця, рос. *Cinnamomum* = корі́ця, цинамон. (С. З.).

Корічневий, корічний = 1. корі́цевий, цияамо́новий (властивий кориці або зроблений з неї).

2. корі́чний, рудова́тий (колір).

Коріандръ = д. **Кни́нець**.

Корка = 1. (на садовині або городині) — шкурка, шкү́рочка, лушпайка, лушпйна, лушпійка, зб. лушпіння. — Із лавуни, та показали скрізь лушпиння.

2. (на хлібові) — шкорінка, скорі́на, скорі́нка, скі́рочка, (спідня) — спідка.

— Кортити Маринку шкорінка. н. пр. — Гризеш шкорилку із киша, та днеш сивуху із ківиша. Сніп. — Дайте хліба хоч скі́рочку, дерев'яні ложки і сироватки трошки. н. п. — Люблю шкоріаку та це спідку. — Его отдулі на обѣ корки = вибили на всі боки.

Корма = корма́, зад, задня́к (С. Пар.), гу́за (корабля або якого иншого судна). — Хвилі заливали човен, а він був на кормі. К. Сьв. П.

Кормѣжка = кормі́вля, годі́вля, годува́ння, харчува́ння (коней, волів) — по́пас.

Кормилецъ = 1. кормі́тель, годува́льний (Чайч.), пити́ий. — Він йому пити́й батько.

2. добродій.

Кормилиця = 1. мамка. — У неї боліли груди, то вона напаяла до дитини мамку.

2. питима. С. З. — Питима мати.

3. добродійка.

Кормилицинь = мамчин.

Кормило = стерно́, деменó (С. Аф. З. Л.), кёрма (С. Жел.), у плота — тренло́. С. Л. — Ой сидить козак та на демені, він демено повертає, на чорне море поглядає. н. д. — Сідай на стерно, а ми будем громадити.

Кормить, ся = годувати, ся, кормити, ся, харчувати, ся, живити, ся, (дуже) — ситити, тліти, (худо́бу в доро́зі) — понаса́ти, кормити. — Господь буде помогати сиріт годувати. н. п. — Трудяща копілка годує до віку. н. пр. — Ситого гостя добре годувати. н. пр. — Ой як міні жити, в світі горювати, ой як міні діти в світі годувати? н. п. — Багатий дивуєть ся, як убогий годуєть ся. н. пр. — Уже ж се мусить всякий знати, що військо треба харчувати. Кот. — Нехай багач дивить ся, як убогий живить ся. н. пр. — Ой щож будем робити, нічим волів кормити. н. п. — От доїдемо до Охматової, то тут треба коней понасати. — Уже вони й тлять того кабанця ціле літо. Сп. — Пустельник мусів годувати ся своєю працею. Бар. О.

Кормка, кормленіє = д. Кормёжка.

Кормля = 1. д. Кормёжка.

2. харч, харчі, їжа, страва, корм, по́корм, (для худо́би) — па́ша. — У нас добрі харчі. — Не буде й скотини па́ші. С. З.

Кормный = 1. гладкий, ситий. — Ситий віл.

2. паши́стий. — Паши́сте поле. — Паши́ста солома (що дає багато па́ші).

Кормови́ще = випас, па́ша, па́стівник, ви́гін, степ (де випасають худо́бу).

Кормове́ = харчо́ве, харчо́ві гро́ші. — По карбованцю в дель, та харчового по золоту.

Кормово́й = 1. стерновий.

2. харчовий.

Кормчи́й, ко́рмщикъ = стерник, стерничий, стирнік. (С. З. Л.). — Один стерник сам керує, весь корабель управує. Мазепа. С. З. Л.

Кормъ = д. Кормля 2. — Подно́жный кормъ = па́ша. — Пустив волів на па́шу.

Корна́ть = обтніва́ти, обци́ржувати, (крила птиці) — бо́ркати. С. П.

Корневи́к, корневи́на, корневи́ще = корені́ще.

Корнево́й = д. Кореневóй.

Корнепло́дный = корінеплі́дний.

Корне́тъ = хору́ижий. — Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник. н. пр.

Корни́стий = д. **Корена́стий** 1.

Корни́оніа = огіро́чок, пуп'яно́к (огіро́к ма́ленький для ма́риновання).

Корноу́хій = карнау́хій, шельмо́ваний (з надрі́заним або одрі́заним ухом).

Корный = кірний.

Коробе́йникъ = коробочник, розно́щик, кра́марь (що носить дрібний крам).

Коробить, ся = ко́рчити, ся, шка́рубити, ся, па́чити, ся, ду́бити, ся. — Дошка на сонці подубила ся. Кн. — Лихоманка аж корчить.

Коробка, здр. Коробочка, Коробушка = 1. ко́робка, ко́робочка, ко́роб, ко́робок, (з лу́ба) — ко́зуб, ко́зубка, ко́зубе́нька, (з кардо́ну) — шаба́тура, шаба́турка.

2. доща́на обти́вка на лу́тки або одві́рки.

Коробъ = д. **Коробка** 1. — Нагово́ри́а́ть сь три ко́роба = набала́кав сїм ми́шків гре́ча́ної во́вни (багато ка́зна чо́го).

Коро́ва = ко́рова, здр. — ко́рівка, ко́ріво́нька. — До́йна́я ко́рова = дї́йна. — Я́лова́я ко́рова = я́лова, я́лівка, я́лови́ця, зб. — я́лівник, через рі́к тї́льна — переді́йка.

Корова́й = д. Карава́й.

Корове́нка = ко́рівка, ко́ріво́нька, ко́ріви́чна, мн. ко́рівки, ко́рівча́та.

Корові́й = ко́ров'ячий.

Корівка = 1. д. **Корове́нка**. 2. д. **Дя́гиль**.

Коро́вка бо́жья, ком. *Coccinella* = со́нечко. — Со́нечко — зовсі́м кругле, зве́рху опу́кле, голо́вка й ні́жки ма́десенькі. Степ. — Со́нечко, со́нечко! ви́глянь в ві́конечко: он Та́тари ї́дуть, тебе за́ри́жуть. (Промовляють ді́ти, пускаючи со́нечко, щоб ле́тіло).

Корови́къ = 1. ко́ровник, хлі́в, рі́чківня, рі́чка́рня, я́лівник.

2. д. **Дя́гиль**.

Корови́ця = ко́рівниця, до́йльниця, рі́чка, до́йрка. — Одну дочечку мала, та й ту утерла: із поля робітницю, од печі то́пильницю, од ко́рів ко́рови́цю. н. п. (Д. ще під сл. До́йльниця).

Корово́дъ = танóк, танóчок. С. П. Л. — Ой у місті Немирові ді́вок танок ходи́ть. н. п. — Сім дочок — свій танóчок. н. пр.

Коровошникъ = д. **Дя́гиль**.

Корову́шка = д. **Корове́нка**.

Коров'я́къ, рос. *Verbascum thapsus* L. = ко́ров'я́к, ве́дме́же ў́хо, ди́вана, дрябча́к, св'я́чі. С. Ал.

Корівья петру́шка, рос. *Anthriscus sylvestris*

Нoffm. = свербігуз, бугіла, борщів-
ник. С. Ан.

Корівья трава, рос. *Camelina sativa* Crantz.
= рижий. С. Ан.

Корів'я́т = д. Бездодна.

Королéва = королéва, кра́ля (С. З.), ко-
ролі́ха, коро́лиця. (Останні два тільки в
знач. жіпки короля, а перші і в знач. дер-
жавної володарки). — А короля нема дома,
короліха сама дома. п. п. — Царь, цариця
— королиця. (з нар. гри).

Королéвина трава, рос. *Lappa major* Gartin.
= дідовник, липух, реп'яхи. С. Ан.

Королéвич = королéвич, королéнко, ко-
ро́ля, королéня, мн. королéвичі, коро-
ля́та, королéня́та.

Королéвна = королі́вна, здр. королі́в-
но́вка. — Чи ти царі́вна, чи королі́вна? н. к.

Королéвський = королі́вський, королі́в.

Королéвство = королі́вство.

Королéвствовать = королюва́ти. С. З.

Королéвъ = королі́в.

Королéкъ = 1. коро́блик (збр. Король).

2. пг. *Motacilla regulus* = коро́блик. Вол.

3. д. Кробо́ликъ.

4. померанець ма́льтеський (в середині
червоний).

5. корали́на (намистина з коралів).

Король = 1. коро́ль, здр. коро́блик, ці-
сарь (Гал.).

2. (в картах) — коро́ль, (в особливий гри)
— барда́дін.

3. порі́г (в опусті, в лотоках).

Королькі = д. Коралькі.

Королькі садовы́е, рос. *Capsicum annuum* L.
= стручковий перець, перці́ця. С. Ан.

Королько́вий = коро́ликовий, кро́лєвий,
кро́лячий. — Королько́вое о́жерє́лье =
д. Коралькі.

Корольсо = 1. коро́мисло, (у терезів) —
буга́й, (у колодязя) — жураве́ль, (у дзво-
на) — рұ́чка.

2. ком. *Libellula* — ба́бка, самчик — ба-
бич. С. П. — Огже бабка страшенний во-
рог усім двокрилим комахам. Степ.

Корона = коро́на, здр. коро́новка, ві-
не́ць.

Короні́ий = коро́нний; державний.

Корона́ція, коронова́ние = коронува́ння,
вінча́ння на ца́рство.

Коронова́ть, ся = коронува́ти, ся, він-
ча́ти, ся на ца́рство.

Коробета, мед. *Scabies* = коро́бета, (псудужий)

— коро́стявий, (особлива кімната для їх)
— коро́стява.

Коробставик, рос. *Scabiosa arvensis* = ку-
палка, наголо́ватор, огі́рчак, христо́ва
палочка, повня́к, сия́йка, жовті́ль-
ниця (Гал.) С. Ан.

Коросте́ль, пг. *Rallus cteх* = дерка́ч, здр.
дерка́чик. С. З. Л. Аф. — Тільки чути, як
далеко деєь деркач дирчить.

Коростовий = коро́стявий.

Коростові́ть, коросте́тъ = коро́стявити.

Корота́ть = корота́ти, калата́ти. — Чи
коротави́ вк в журбі, чи то за поставцем
горілки. Гул. Ар. — Та не дай Боже ніко-
му, як міні́ тепер старому — у неволі про-
падати, марне літа коротати. К. П. — Жи-
ву, калатаю, віку доживаю. Кн.

Коротенький = коротéнький; куце́нький.

Коротéхонéкъ = короті́сенський.

Коротизна́ = короткі́сть.

Короті́ть = короті́ти, в(у)короча́ти,
в(у)корочува́ти, при́корочува́ти.

Короті́й = 1. корот́кий, ку́ций. — Ко-
роткі́ руки — не все те досягну́ть, що очі
бачу́ть. Кн. — Ой Сербине чорноусий, чого
в тебе жупан куций? п. п. — Піймав ку-
цого за хвіст. н. пр.

2. недале́кий, близь́кий. — Недалекий
шлях.

3. недóвгий, корот́кий. — Як зімою день
не довгий.

4. близь́кий. — Близький приятель.

Коротко, коротко́ = ко́ротко, коротéнь-
ко; б́лізько (д. Корот́кий 1, 3 і 4).

Короткова́тий = коротéнький, куце́нь-
кий, по́короткий (д. Корот́кий 1 і 3). —
Жупанок на йому якийсь куце́нький — Та-
кий по́коротка ця свита. Чайч. — Де́нь ко-
ротéнький.

Коротковогі́й = куцоногі́й, куцолані́й.

Коротко́сть = 1. короткі́сть, корота́.

2. прія́знь.

Короткохво́стий = ку́ций, куцохво́стий.
— Піймав куцого за хвіст. п. пр.

Короткоше́рстний = низькоше́рстий.

Короткоше́я = короткоші́й.

Короты́шка = 1. ку́цяя, ку́ца одéжина.
2. куца́н, куца́нчик, курду́пель, коті-
горошок (дигина малого зросту).

Короты́шъ = 1. оцу́пок. С. Л. З.

2. д. Короты́шка 2.

Короче́ = корот́ше, ку́ціше, б́лізше (д. Ко-
рот́кий).

Корочка = д. Корка.

Корочуйнѣ = капут, смерть. — Тут йому й капут!

Корождѣ, ком. Bostrichus = короїд.

Корніа = понітчина (Ніс.), смиканіна, торочкї (С. Ш.). — Лікарь захпхув у виразку смиканини, а вона зараз і випала. Кн.

Коріть = нїдїти (С. З.), слїпати (над яким ділом).

Коррѣкторъ = корѣктор, спрѣвщик, виправщик.

Коррѣктѣра = корѣкта. С. Жел.

Коррѣктѣрный = виправщицькїй. — Працював над отисю тяжко нудною виправщицькою працею: виправлять оттакє, як оцї приказки, то не играшки! Номіс.

Корреспондѣнтъ = дописувач, дописник. (С. Жел.).

Корреспондѣнція = донісь (С. Жел.).

Корреспондїровать = дописувати, писати (до кого), листувати ся (з ким).

Корридѣр = коридѣр, коритѣр (Гал. С. Жел.), узенькїй — суткї, суточкї. С. З. — Завївши мене в суточки, та й каже: Пристальмо й ми, братїку, в колїї. К. Х.

Корсаръ = ушкал, ушкїйник (морський або річний розбїйник). С. Ш. — То не верби луговї зашумїли, як безбожні ушкали палѣли, Хведѣра Безрїдного пострѣляли, порубали. н. д.

Корсѣтъ = корсѣт, шнурївка (Кн.), шнуровїцї. (С. З.). — Продай, мамо, двї телицї, купи мїнї шнуровїцї: в мене цїнї три-сутцї, з мене хлопцї сьмїютьця. н. п.

Кортѣма = д. Арѣнда.

Кортѣмѣ = здавати в посѣсїю.

Кортѣчки = карѣчки. — Сїдѣть на кортѣчкахъ = сїдѣти карѣчки (зїгнувши ноги).

Корча = корчі, перелѣги. С. З. Л. — От се напали перелѣги. С. З.

Корчага, корчѣжка = горщѣк, гѣрщѣк (глинистїй, без ушка), здр. — горщѣ і т. д. Горшѣкѣ.

Корчѣжнїй = горшѣковїй.

Корчѣжаніе = корчѣваннїя.

Корчѣвать = корчѣвати. — Корчѣвали чагарники довго, за теж і просо продило не пречудо. Кн.

Корчѣвой = корчѣвїй, перелѣговїй (д. Корча).

Корчѣмникъ, ца = 1. корчмѣрь, шинкаръ, ка.

2. корчѣмник, ця (що перевозить або продає горїлку без акцизу).

Корчѣмничать = 1. корчмарювати, шинкарувати.

2. корчѣмничати (продавати або перевозити горїлку без акцизу).

Корчѣмничество = 1. корчмарюваннїя, шинкаруваннїя.

2. корчѣмство.

Корчѣніе = корчїня.

Корчїть, ся = 1. корчїти, коцїобити, канцїобити, кривїти, карлїючити, ся. — Бїдний багатому певний слуга, корчїть ся, гнѣть ся пред ним як дуга. Кот.

2. корчїти, удавати (С. Ш.), стрѣїти (з себе). — Удає з себе напа.

Корчмѣ = корчмѣ, здр. коршмїця, оранда, шинк, шинѣк. (Пр. д. під сл. Кабакѣ).

Коршунъ, лт. Falco milvus = шуліка, шуляк, шульшїка. С. З. Л. — Коршунъ курїтникъ, Milvus regalis = каня, канїѣк.

С. Жел. З. — Гудє свистѣть, посѣть ся піка, як зверху за курчам шульшїка. Кот. — Лебедитѣк поховала, стала грїть, а сама схїляє голову — глядїть, чи не мріє де шульшїка у горї, чи не зробить вїн пригоди дїтвѣри. В. Ш. — Читає як капи. н. пр.

Корїстнїй = 1. корїстнїй, пожітѣчний. — Своє воли добра та не пожітѣчна. н. пр.

2. корїстливїй.

Корыстѣлюбѣць, корыстѣлюбївзїй = корїстливїй, корїстѣлюбїй.

Корыстѣлюбїе = корїстливїсть, корїстѣлюбѣство.

Корїсть = 1. корїсть, зиск, вжїток, прибуток. — Корїстї за два шага, та й тї шербатї. н. пр. — З прибутку голова не болїть. н. пр. — Із нашого жениханнїя нї слави, нї вжїтку. н. п.

2. д. Корыстѣлюбїе.

Корїто = корїто, (невелике) — нѣцви, ваганїй, ваганкїй, (у рибалѣк на рибу і сїтки) — сѣтѣлѣ.

Корь, мед. Morbilli = кір. С. З. (Пр. д. під сл. Коклїонѣ).

Кѣрюха, кѣрюшка, риба Salmo eperlanus = кѣрюка.

Кѣрѣвїй = 1. кривїй, кѣрѣкуватїй, кѣрѣчѣкуватїй. — Дерево такє кѣрѣчѣкувате, що й на палицю не вибереш. н. к.

2. рѣбїй, дѣюбатїй, дѣюбанїй, таранкуватїй, вїспуватїй. — Ой хоч бож я дѣюбата на лѣбу, таки ж бо я зроблена до лѣду. н. п.

3. шкарубкїй, кѣрѣжѣвїй.

Кѣряга, кѣряжнїя = корч, корчі. — Тут де глибоко під берегом, самє корчїв багато, та й що до году круча обвалюєть ся і дуби нападнѣть, то за тїми корѣжнї і риби ловити не можна. н. о.

Кор'ячиться = д. **Кар'ячиться**.

Коса́ = 1. коса́, здр. кіска, кісонька, поб. — косище, вінець коси — чубрик, миршавешка кіска — косиця, коси дрібненько заплетені — дрібушки, дрібушечки, зложені вілком — джегерелі. (С. З.). — Тай заплета кісоньку в дрібушки, щоб розплітали всі дружки. п. п. — Тут заплітали джегерелі, дрібушечки на головах. Кот.

2. (у косарів) — коса́, (з граблями) — грабки, коса́ з грабками, (без грабелъ, зоветь ся ще) — го́ла коса́. Частини коси: держак — кісся́, задня частина самої коси коло держака — п'я́тка, кільце — напéрсток, клин — па́склин. — Пашла́ коса́ на ка́мень = паткну́ла ся коса́ на ка́мiнь, тра́пила коса́ на ка́мiнь н. пр. 3. коса́, стрілка, ріг. — Недалеко й од'їхали від берега, як наткнули ся на косу. н. о. — Коса вигналась трохи аж не на середину Дніпра. н. о.

4. хвіст ріби.

Коса́къ = коса́рь.

Коса́рить = вирубувати молодий ліс.

Коса́рь = 1. коса́рь. — Вийшли в поле косарі косить ранком до зорі. п. п.

2. колодій, колодiч (великий ніж з довгою колодкою), коса́рь (кривий ніж).

3. паучок *Phalangium orillo* = коса́рь. С. Жел.

Коса́тникъ = 1. рос. *Agrostis Calamus* L. = айр, татарське зілля, гав'я́р, *Iris Pseudacorus* L. = коси́ці, ужачкі, півник, болотні півники, ро́гоза́, лепешняк. С. Ан.

2. *Lapis chelidonium* = ка́мiнець ла́стівки.

3. любий, милий.

Коса́тка = 1. пт. *Hirundo orus* — з породи ла́стівки.

2. зоол. *Delphinus orca* — морська свиня́.

3. ла́стівочка, я́сочка, зіронька. — Чорнява, чорнобрива ясочка моя. н. п. — Я ж тебе кохаю, моя ясочка!

Коса́тникъ, рос. L. = півники, косарі. С. Ан.

Коса́точка = д. **Коса́тка** 1 і 3.

Коса́тушка = д. **Коса́тка**.

Коса́чь, пт. *Tetrao tetrix* = тетéра, тетéря, тетеру́к, саміця — тетери́ця. С. Ш. — Глухий, як тетерук. н. пр. — Як дома кури, так у лісі тетера. п. пр.

Косе́нний, по = косий, скісений, кривий, убичний, навкося́, скісно, навкосі́.

Косе́ць = коса́рь.

Косе́лка = самоко́ска.

Коси́ть, ся = 1. коси́ти, ся. — Пішов косити жито.

2. ко́со диви́ти ся, бо́чи́ти ся (С. Ш.), з ко́са, з'уко́са, скрива́ диви́ти ся, погляда́ти (на кого). Пр. д. під сл. **Н'єкоса**.

Коси́ца, коси́чка = кіска, коси́ця.

Косма́ = пасмо, чуб, чуприна, пучок волóсся або шерсті, що на кінці скімши́ло ся. — Ко́смы = па́тлі, кудла. — **Растрепа́ть ко́смы, оборва́ть ко́смы** = відрати́ за чуба, обі́рвати па́тлі. — Натовмачив і па́тлі обі́рвав. Кв.

Косма́та я́ трава́, косма́тка = д. **Гри́зниця** 2.

Косма́тий = 1. кошла́тий. С. З.

2. патла́тий, патла́нь, патла́ч, кудла́тий, волоха́тий, пелеха́тий, коструба́тий. С. З. — Собака кудлатий. — Йому тепло, пац багатий — йому добро́. п. пр.

Косма́ть = кошла́тити, кудла́тити, волоха́тити.

Косма́чь = патла́нь, патла́ч, кудла́нь, (найбільше про собаку) — кунде́ль. — Па́тлі йому обтяли і з волохатого патлани зробили голомозого. Кв.

Космі́ческій = світовий, мировий.

Космоно́жка = го́луб волоха́тий.

Космопо́літь = космопо́літа, всесві́тник.

Коси́къ = 1. мале́нька поду́шечка, що набива́еть ся чим важки́м і виліта́еть ся в косу моско́вськими дівча́тами.

2. продаю́чий ко́си.

Коси́тель, ни́ца = мару́да (смілп. р.), забарлі́вий, зага́йний, на.

Коси́тельни́й = мару́дний, забарлі́вий, зага́йний.

Коси́ть = бари́ти ся, га́яти ся, ба́вити ся (д. Ме́длеть, ме́шкать).

Косно́ = забарно́ (С. Л.), зага́йно, ба́вно (С. Л.).

Косно́й = кісний (належачий до коси 1 і 2).

Косно́сть = барі́ння, га́яння, забарли́вість, зага́йка.

Косноязи́чний = недорі́кий, недорі́ка (С. З. Л.), недомов́ний, недомо́ва, за́йка, за́йкливий (С. Л.), гугня́вий, гугни́вий, гугня́вий. (Пр. д. під сл. **Зайка**).

Косну́ться = торкну́ти ся, доторкну́ти ся, доткну́ти ся, черкну́ти ся. — Хотів же був я приступити до неї, бою́сь догортну́сь рученьки біло́. п. п. — Чарка, так і за́давеніла, як черпнула ся об його́ зуби. Лев. (Д. Каса́ться).

Косны́й = 1. д. **Коси́тельны́й**.

2. задубілий, закау́блій, запéклий (З. Л.), заклáклий, забі́сований (С. Л.), за-
ча́пий. — Зача́пий дід: на чому став
— з того ніхто його не зіб'є. Усі люди
йдуть залізною дорогою, а він ні за що. Кн.
Косити = кля́кнути, ка́у́бити, ка́у́бну-
ти, ча́пати, дубі́ти, бу́ти запéклим, за-
ка́у́блим і т. д.

Косо = ко́со, криво́, навко́ся, на́вкось,
навко́сі, навко́сі.

Косова́тий = косе́нький.

Косова́ще = кі́ся (д. Коса́ 2), кі́лочок ва
кі́сі — ру́чка.

Косово́ртка = со́рочка з ко́сим ко́міром.

Косогла́зіє = ко́сість, визова́тість.

Косогла́зый = ко́сий, ко́соо́кий, криво-
о́кий, визова́тий (С. З. Л.), живо́о́кий. (Кн.).

Косого́рь = ко́согір, ско́согір (Чайч.). —
Перекину́лись саме на ко́согорі.

Косой = 1. ко́сий, кривий. — Ко́сія са-
же́нь = ко́совий са́жень. (Мірадовжини,
що лічить ся примірно від лівої ноги до
кінця правої руки, піднятої в гору, у до-
рослого чоловіка).

2. д. Косогла́зый.

Косоло́пий = клишоно́гий. — Та воли в
його круторогі, а погоничі клишоногі. н. п.

Косоло́гий = кривий, кривоно́гий.

Косоо́кий = д. Косогла́зый.

Косопле́тина, косопле́тка = кі́сник, здр.
кі́сничо́к. — Забажала гірзав кісничків.
н. пр. — В коси новенькі кісники позача-
ли́тала.

Косору́кий = кривору́кий, кривору́чка.
(Кн.).

Косо́сть = 1. ко́сість, криві́сть, криви-
на́, косина́ (Кн.).

2. д. Косогла́зіє.

Косоуго́льникъ = кривоку́тник.

Косте́нь = 1. косте́нiti.

2. кля́кнути, дубі́ти. — Руки від холо-
ду кля́кнуть.

Костёр = 1. о́гнище, о́гнисько (Под.),
бага́ття, (що тільки тліє) — жариво. —
Над річкою Синюхою о́гнища горіли, ой
вже ж наші козаченки без харчів змарві-
ли. н. п. — О́гнища падають. К. Д. —
Квітки пахнуть ясним ранком, соловейко
свище, край дороги догоряє забу́те о́гнище.
Аф. — Став розкладати о́гнище: кому ва-
рити. н. о. — Розвели бага́ття, почали грі-
тись. н. о. — Так, мабу́ть чоловік біля ба-
га́ття грів ся, та їдучи й покинув так
його. Гр.

2. (в коноплі і в льону) — Костри́ця, що
зостає ся після тертиці — термі́ття,

термі́тча. — Термі́тча залізло в палець.
С. Ш.

Костёр, рос. *Вро́nus secalinus* L. = ко́с-
ти́рь, сто́колос, сто́колосник, жити́як,
костю́льки. С. Ан.

Косте́ра = д. Косте́рь 2.

Костя́тий = 1. кі́стлявий, кі́стявий, ко-
ща́вий. (С. З. Л.). — Риба дуже кощава —
такого багато кісточок, що й їсти не можна.
2. ко́стистий, оку́стуватий (що має міцні
й широкі кістки).

Кости́ца = костомáха. С. Л.

Костка = кі́стка, кі́сточка.

Костя́вий = д. Костя́тий 1.

Костля́вий = худору́лявий, сухору́лявий,
коща́вий.

Костова́рка = костопáльня. — Оце позбі-
рада кістки, понесу на костопáльню, продам.

Костоло́мъ = ло́мота, госте́ць (С. З. Пар.).
— Мпе, як госте́ць бабу. н. пр.

Косто́чка = кі́сточка.

Косто́да, мед. *Caries* = косто́їд, ме́ртва
кі́стка, косто́їдниця (С. Жел.), косто-
жі́р (С. Пар.).

Костра́ = д. Косте́рь 2.

Костре́ль = глі́ця, хво́йна, хво́їнка (від
ялини). — Хво́йна в руку залізла. С. Ш.

Костре́нь = 1. кри́ж, частіше мн. кри́жі.
— Ломи́ть у крижах.

2. сте́гнo, о́кіст (верхня частина заднього
стегна, одрубана з кісткою).

Костри́ка, костри́ца = д. Косте́рь 2.

Костри́коватый = костри́чуватий.

Косты́гъ = ші́ло широ́ке, криве (що пле-
туть ним личаки).

Косты́ль = 1. ко́стур. С. З. — Старий дід
ле́дє ходи́ть з ко́стуром.

2. ко́стиль (гві́здок загнутий).

3. дра́бина (у мулярів).

4. ко́жух (у водяному млині).

Косты́лять = 1. бі́ти, дупи́ти, дупцю-
ва́ти (палицею, ломакою), дуба́сити.

2. шкандиба́ти, шкити́льга́ти. — Коло
пуетки на милаці москаль шкандибає. К. Ш.

Косты́нь = перо́ гу́саче.

Кость = кі́сть, кі́стка, здр. кі́сточка, поб.

— костомáха, (окрім риби) — масла́к, здр.

— маслачо́к, зб. — масла́ччя. — **Кость**

бе́рцовая = (верхня) — суре́ля, (нижня)

— го́мілка. — **К.** плечева́я = ці́вка. —

К. сьда́нищная (os ischiadicum) = клу-

би́ця (С. Жел.). — **К.** осе́тровая, бѣлу́-

жья, се́врюжья (на спині) = скаба́. —

Мов пси толоді за маслак гризуть ся зно-

ву. К. Ш. — Собаки гризли маслаки. Кот.

— Посмоктати маслаки. С. З. — Поїв усе і кісточок не зосталося.

Костюміровать, ся = убірати, ся, рядити, ся, одягати, ся.

Костюмъ = одѣжа, одѣж, убрання, убір. С. III. — Молодиці гріх убіратись в дівочий убір. Лев. — Яке на йому убрання? — Не то турецьке чи що.

Костюшка = дрібна рибка (дуже коцшава).

Костякъ = кістяк, кістняк, снасть. С. З. — А я така, що тільки снасть моя була, тай годі, так вихудала в тяжкій роботі. К. Х. **Костянець**, рос. *Stellaria holostea* L. = зорочник, чистець лісовий, нѣхворощ, хвощ, біліло. С. Ан.

Костяника, костяница, рос. *Rubus saxatilis* L. = костяниця, каменійця. С. Ан.

Костянка = 1. костянка. — Груші костянки (дуже тверді).

2. костяшка (кістяний тудзик).

Костяной = кістяний, кістковий.

Костяшка = д. Костянка 2.

Косюля = 1. рало (соха, що у неї леміш глибоко ріже землю).

Косюшка = чвѣртка (¹/₄ частина звичайної кварти, коли річ про горіаку). — В шинку випис чвѣртку.

Косъ, нт. *Merula* = шпак (особливої породи).

Косы = 1. коси (д. Коса).

2. косиці (пірря в хвості у півнів та інших птиць, яа кінці звислі).

Косіня = 1. д. Косоглазый.

2. д. Кбосость.

Косірь = косарь (кривий піж).

Косъ = д. Кбосость.

Косьба = косіння, косовиця. — Почалась косовиця сіна. — Виряжала мене мати тай на косовицю, зачисала чорні кудрі аж на потилицю. н. п.

Косьє = кісся (д. Косовище).

Косѣтъ = косіти, кривіти. (Чайч).

Косякъ = 1. (у дверей) — одвірок, (у вікон) — лутка, (верхній у дверей) — гловарь, гловень, (боковий) — стоян (у ляди) — приляда, (що на йому кладеть ся полиця) — припніл. — Ногами за поріг зачіпає, а руками за одвірок хапає. н. п. — Одвірки затряслись мов ряма, і снасть уся тріщить. Кот. — А наймичка у порогу вхопилає руками за одвірок. К. III.

2. цѣгла, цегліна (стесана навкося).

3. дзвоняк (частина колісного обода).

4. косяк (коней). — Притнав косяк коней.

5. сходи, сходня (судна).

6. долото (токарьське).

Косаной = кіспій (Д. Коса 1).

Косащатый = (про вікно) — з лутками.

Котѣль, здр. *котелокъ* = казан (С. З. Л.), здр. казанок, казаночок, котѣл, (мідний) — мідень (С. З. Л.), мідяг, (чавунний, без ручки) — чвѣўн, чугун. С. З. Л. — Тоді саме казани гріли та мителъ їй готували. Кн. — Як у казані кипить н. пр. — Один мідень уживаний. Ст. Оп. Київ. Ст. — Жінка наставляє в шч чавуни, горшки. — Вареники у чавуні. С. З. — Вітер віє, повіває, казаночок закипає. В. III.

Котѣльникъ = котляр. С. З.

Котѣльничать = котлярувати.

Котѣльничій = котлярський; котляревий.

Котѣльный = казановий, котловий.

Котѣнокъ, котѣночекъ = кошеня, котеня, тко. — Запишав ся, як кошеня в попелі. н. пр.

Котикъ = 1. котик, котичок, коток, коточок. — А ти коток, коточок, заховав ся в куточок, піймав собі мишку, та зів' у зашишку. н. п. — Котику срінький, котику волохатий, не холи ти коло хати, не збуди 2. КОТИК (шкурка морського кота).

Котіться = котіти ся. — Кінька окотила ся.

Котликъ = д. Котѣль (здр.).

Котліна = 1. ковбана, яма, глибиня (в ставу).

2. лігво, барліг (де залягло стадо вепрів).

3. норá лисіці (снідня).

Котлови́на = низина, улогівина, доли́на, ви́долинок, макітра (С. Л.), корито (С. Жел.). — Долина глибока, глина висока. н. п.

Котловый = д. Котѣльный.

Котовікъ, рос. *Nepeta cataria* L. = кошача мнята, польова мнята, шанта, шандра, матошник. С. Ап.

Котівникъ, рос. *Glechoma hederacea* L. = котики, кошечник, росхідник, лісова жъята, шандра. С. Ап.

Котовъ, котовый = котячий.

Котомá, котомка = торба, торбіна, здр. торбонька, торбочка, торбінка, торбѣшка, (на обидва боки) — сакві, (з липи) — беса́ги. — З чужої торби хліба не жалують. н. пр. — Сьогодні з мішком, а завтра з торбиною. н. пр. — Котила ся торба з великого горба, а в тій торбі хлібпалавиця, кому доведеть ся, гому і жмуритъ ся. н. пр. — Старця нагодуєш, а торба його ні. н. пр. — Хто носить хліб у торбі, той пообідає й на горбі. н. пр. — Давно торба кошелем стала. н. пр. — Хоч

Іду в гостину, то беру хліб в торбинку. в. пр. — Привязав сакви до троку, взяв кова за повід. Макар.

Котомочный = торбинковий. С. Ш.

Который = який, що, котрий (С. З.), котрий. — Яка година? — Се той чоловік, що ми його бачили. Чайч. — Бувай здоров із тиею, котру ти кохаєш, а від мене вірнішої по віки не знайдеш. п. п. — Которий чоловік отця-матір шанує, поважає — щасливий той чоловік буває. п. д. — **Который нибудь, который ни есть** = д. **Какой нибудь**.

Коть = кіт, здр. д. **Котикъ**, ласк. — **Котусь** (С. З. Л.), поб. — **котюга**, зб. — **котва**. — Котюзі по заслугі. п. пр.

Коты = кинді. — Набув на ноги кинді пові. Кот. (Д. Кеньги).

Котя = д. **Котенокъ**.

Кофе, **кофей** = кохвій, кава (С. З.). — Овоч Coffea Arabica і напиток з його. — Всім панам чолом дає, в мирового кохвій п'є. Кропін. — Коли б міні зранку кави филижанку. п. п. — Випили по филижанці кави. С. З.

Кофейный = кохвійний, кавовий.

Кофенія = кавярня. С. Пар.

Кофта = юпка (С. З.), юпчина, (на хутрі) — **кожущанка**, **хутрянка**. С. Л. Київ. Ст. 1893—12 ст. 449.

Кофенійка = куціна (коротенька жіноча свитина або юнка).

Кочанъ = голівка (капусти).

Кочеванье = табування, кочування.

Кочевать = табувати (С. Ш.), кочувати.

Кочевіще = таборіще (С. Ш.), кочовище (С. З.), кочовисько.

Кочёвка = д. **Кочеванье**.

Кочевой = кочовий, перехожий. — Трохи по троху вони залишали життя перехожих і привизчали ся до осілости. Вар. О.

Кочёвые = д. **Кочеванье** і **Кочевіще**.

Кочегаръ = качагар (топильник на пароходах, сахарнях, винницях то-що). Д. **Истопникъ**.

Кощень = д. **Кочанъ**.

Кощеньтъ = кліякнути, дубіти. — Руки від холоду кліянуть.

Кочерга = (залізна) — **кочерга**, здр. **кочерёжка**, (деревяна) — **коцюба**, (держалю) — **кочержильно**, (пряма деревина замість кочерги) — **бжуг**, (місце в хаті, де ставлять кочерги то-що) — **кочерёжник**. — Постаріли, брате, та чужий хати, кочерги, доплати. п. п. — Ой доню, доню, та небудь дурною — бий того жевжика хоч кочергою. п. п. — За коцюбу, за доплату, та й вигнала його з хати. п. п. — Та дить,

невістко, не розлускай губи, як ухвачу коцюбу — позбавеш зуби. п. п. — Рубай, сипу, ясенину, буде кочержильно. п. п. — Візьми ожуг та перебий в грубі головешки. — Як не маєш дати, вигоди з хати хоч кочергою, хоч лопатою. п. п.

Кочерыга, кочерыжка = качан. С. Л. З. — І між доброю капустою чи мало гнилих качанів. п. пр.

Кощеть, кощотокъ = иівень, здр. **півник** (Лів.), **когут** (Гал. Прав. С. З.). — Сидить иівень на загаті, крикнув! ку-ку-ріку! п. п. — Кому щастя ведеть ся, то й иівень несесть ся. п. пр. — Не знала того, що зліля уміє, що Гриць умре, нім когут заіє. п. п.

Кочка = грудка, зб. **грудка**, **груддя** (С. Аф.), **купа**, **купина**, зб. **купця**. — Погано їхати — дуже велика груда.

Кочкарникъ = купина, (від кротів) — **кروتівина**, (Гал.) — **кертвиння**.

Кочковатый = грудуватий. — Грудоната дорога.

Кошелькъ = 1. **капшук**, здр. **капшучок**, **камітка**, **киса**, **гаман**, здр. **гаманецъ**, **гаманок**, (в поясі) — **чѐрес**, здр. **черешок**. — Поки Сидір не женив ся, були в його гроші, а як оженив ся — капшук загубив ся. п. п. — А в мене мисль така: здоровя нам миліше капшучка. В. В. — Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш. п. пр. — Лікарям чи допоможись, чи не можись, а калитка розвижись. п. пр. — В кого влі та коса, в того й грошей киса. п. пр. — Прокинув ся чумақ вранці, та й поглянув у гаманці. п. д. — Сидить козак на могилі, онучі латає, як кинув ся до чересу — кошики не має. п. п. — Не здобувайте собі грошей у черепи ваші. К. Св. П. 2. рос. *Capsella Bursa pastoris* Moench. = **рижуха**, **мішочки**, **гірчак**, **гріцики**, **зокульник**, **сірики**, **сухотник**, **червішник**. С. Ан.

Кошель = 1. **кошіль**, **кошик**, **кошовка** і д. **Корзина**.

2. **сітка**.

3. (у млині) — **кіш**, **кош**.

Кошельковъй = капшучковий, калітководий, гамановий.

Кошениль = 1. ком. *Coccus* — **червѐць**.

2. **кармазін** (Аф.), **манія** (С. З.), **бакан** (С. Ш.). — Червона фарба, що добуваєть ся з червеця.

Кошенильный = 1. **червѐвий**.

2. **кармазиновий**, **червчастиий**, **бакановий** (жолір).

Кошеніе = д. **Косёба**.

Кощеий = кошачий. — **Кощеий глазъ**

камінь самоцвітний *Silex catophtalmos* = котяче око. С. Пар. — **Кощечій хвостъ**, рос.: а) *Asparagus caudatus* L. = д. Амаранта, б) *Hippuris* L. = хвостняк, со-сенка. — **Кощече золото**, *Mica aurata* = котяче золото. — **Кощечья мята** = д. Котовникъ і Котовикъ. — **Кощечья петрушка**, рос. *Cicuta virosa* L. = бех, Віха, вомига. С. Ап.

Кощечка = кішечка, кітка, кйцька, кйця, кйценька, кйціюня. — Пішла кйця по водицю, тай унала у криницю. н. п. — Як кішечка підкрадеть ся. К. III.

Кощка = 1. кішка (Лів.), кйцька і д. Кощечка.

2. котиця, якір (з чогирма або п'ятьма лапами).

3. рос. *Agrimonia Eupatorium* L. = парило, парник, гладішник, кішка, ко-жущка, лішник, репашкі. С. Ав.

Кощки = 1. канчук, тройчатка (С. III.). — Батіг або малахай з трьома або й більше кіпцями.

2. вірбовки, що за їх тягнуть бабу, вбиваючи палі.

Кощкодёръ = котолуп.

Кощлокъ = бобёр (камчатський).

Кощна = повесть, повстїна (велика і тонка).

Кощница = д. Корзіна.

Кощуля = кожушанка.

Кощута = ланя.

Кощёй = д. Кащёй.

Кошунникъ, ца = блюзнір, ка, блюзник, ця. — Блюзніри не можуть правовати ся ані свідчити, але повинні горлом бити караніи. Б. Н.

Кошунство = блюзнірство. (С. Л. З.). — Блюзнірство есть слова земливїи проти Богу или Святим. Б. Н. — Нехай буде проклять, поки аж блюзнірства свого перестанеть. Уст. Луц. братства. С. З.

Кошунскій = блюзнірський.

Кошунствовать = блюзнїти (С. Ж. III.), блюзновати.

Кошунъ = д. Кошунникъ.

Краденое = крадене.

Крадивать = красти, злодіювати. — Їх усе кодро з того і живе, що злодіює. Кп.

Краевой = крайній, що з краю.

Краеугольный = кутній, наріжний (Гал.), основний. (Д. під сл. Камень).

Краешекъ = крайок, кінчик.

Кража = крадіж, крадіжка, крадіжство (С. Ж.), злодійство. — Його піймали на крадіжці.

Край = 1. край, кінець, берег, пруг, (посуди) — віння, (судна) — облявок, (чого гострого, на пр. дошки, лийники) — руб, рубець. — Хоч з краю та в божім раю. н. пр. — Візму хваргух дорогий, срібні, золоті береги. н. п. — Поставив паяш-ку на самому березі столу. С. Л. — Насипала борщу по самі віння. — Повні чарки всім наливайте, щоб через віння лило ся. н. п. — Ударив рубом лийники. — Ударив ся об двері, об самий руб. С. Л. — На-кришечка з середини і береги озолочува-нні. Ст. Он. К. Ст. — Верхній пруг широ-кої смуги світової. Кп.

2. край, країна, україна, сторона, здр. країнонька, сторононька, стороночка, (чужа) — чужина, здр. чужинонька, (тепий, куди птиці одлітають на зиму) — вірій, ірій. — Свій край — як рай, чужа країна (або: чужа чужина) — як домо-вина. н. пр. — Виржала мати доньку в чужу сторононьку. н. п. — Хто всім ковер-зів, зневажа країну, свого не шанує, а слү-жить чужині — от той то безрідний, от той сиротина. Кп. — Терешко блукав все десь по чужих країнах, а далі якось заві-тав спочити й на рідних руїнах. Пч. — Буде нас, нене, по горах, по долинах, буде нас, нене, по чужих країнах. н. п. — Пташ-ки, що в літку так співали, у ірій вже по-одлітали. Гр.

3. край, кінець. — Тут йому й край.

Крайне = дуже, вельми, надто, навмір (С. Л.), через верх (С. Л.), над міру.

Крайній = 1. крайній, скрайній, остан-ній. — По крайней мёртв = принаймні (С. З.), прещїнь (Гал.). — Треба принаймні раз в рік сповідати ся. Б. Н. — Я мов на світ народив ся, прещїнь не дармо гроші віддав. Фр. — **Крайняя плоть**, anat. Pteru-rium = залупа. С. Аф.

2. конечний, надзвичайний, над міру, навмір (С. Л.), через верх (С. Л.).

Крайность = 1. скрута, притуга (С. Л.), пригода, халела (С. З. III.), пужден-ність. — У такій притузі мусів воли про-дати. С. Л. — Не з добра помандрував в довгі лози, нужденність погнала. Кп. — Та-ка скрута, що хоч удавись.

2. надмірність. — У него во всім крайности = у нього все над міру.

Кракавіє, кракати = д. Карканіє, каркати.

Крамбала = колотнеча (С. З.), розрух, бунт, повстання.

Крамольникъ, ца = колотник, ця (С. З.), кадамутник, ця, баламута (С. III.), баламутка, бунтарь, ка, галабурда (Гал.),

бутовник, ця (С. З.). — І через колотників вносяло ся межі народ порізнєднє. Л. В.
Крамольничий = колотницький, бунтарський, бунтовничий.

Крамольний = бунтовливий, бунтливий.
Крамповать = грешлювати (вовну).

Крапъ = 1. крап (метал. шп з ключем). — Одвернув крап, та й забув ся, а самовар увесь і витік.

2. лисіця, підвага, журавель (машина, щоб піднімати вагу).

Крапати = капати, крапати, накрапати.
 — Дощик, дощик капає дрібненько. н. п. — Дош почав крапати. — Дош накрапає..

Крапіва, рос. *Urtica* = кропива, *U. dioica* L. = кропива жалюча, *U. urens* = жаліва, жигучка, жижка, жигавка, жалючка, жижуха. С. Ан. — **Крапіва глухія** = д. під сл. Глухой.

Крапівникъ, лт. *Motacilla troglodites* = Кропівниця, кропів'янка (Чайч.), волове очко. Вол.

Крапівниця = кропівниця, красуха. — Не бійтесь, це не кір, а красуха.

Крапівний = кропів'яний. — **Крапів'яна** лихорадка = д. Крапівниця. — К. малина, рос. *Cuscuta* = новітиця, привітиця. С. Ан. — **Крапів'яне сьмя** = чорнійла душа, віра, сїпакі, сїпакіке коділо.

Крапина = 1. крапія, адр. крапелька, — Як бігла через гребельку, та вхонила водиці крапельку. п. к.

2. крапка, кайка, цятка (С. З.).

Крапелений, крапчатый = крапчастий (С. З.), крапел'ястий, цяткований (С. З.), цятатий. — Привіз їй з ярмарку хустку крапел'ясту: по синьому полю червоним маячком посиіано. Кн.

Крапъ = 1. крапкі і д. Крапина 2.

2. рос. *Rubia tinctorum* L. = маренá. С. Л.

Краса = краса, врода, урода (С. Ш.). — Краси на тарільці не подаси. н. пр. — Чудова, чарівнича краса наших степів. Кн. — Не жури ся, стара мати, що білого роду, візьмуть люди твою доню за хорошу вроду. н. п. — Довго, довго дивувались на її уроду. К. Ш.

Красава = д. Красавица.

Красавецъ = красюк, красень. — Красюк був Гвмен. Кн. — Що вже хороший — на все село красень. (Д. Красивый).

Красавица = 1. красуня, красоліця. — Хіба у нас на селі мало дівчат красунь? О. Ст.

2. д. Белладона.

Красавчикъ = д. Красавецъ.

Красивый, во = гарний, но, гожий, гоже, красний, но, вродливий, уродливий (С. Ш.), красоліций, лепський, ко, хоробший, шє, порівп. — гарніший, вродливіший, кра́щий, кра́шійший, ліпший. — Гарна, як квітка гайова, як ягідка. н. пр. — Гарний, як намацьований. н. пр. — Хоч не гарно, аби добре. н. пр. — Іхав козак гожий молоденький, ізняв з мене вінок рутвиенький. н. п. — Ой там ходять козак тожий, що на личенько хороший. н. п. — Наша сестра хороша й вродлива, тільки Бог їй дав, що доля нещаслива. н. п. — Не родись багатий та вродливий, а родись при дозі та щасливий. н. пр. — Дочка уродлива, мов тополя, виростає сьвітлові на диво. К. Ш. — Три зіроньки ясні, три дівоньки красні. н. п. — Не роди ся красна, та роди ся щасва. п. пр. — Лєсєвський то десь город Харьків. Кв. — Облїхав я, Марисю, усі города, та не найшов крапшої, як ти молода. п. п. — Гарніша од усіх паночок. — Крапої од неї на все село нема.

Красивѣтъ = кращати, гарніти, гарнішати, кращішати. — На неї коли не подивись, то все немов гарніє. — Вона ще більш погарнішала.

Красікъ = д. Красавецъ.

Красильный = красильний, фарбовий. — **Красильный корень** = д. Крапъ 2.

Красильня = красільня, фарбарня (С. Ш.).

Красильщикъ, ца = красильник, ця, фарбар, ка (С. Ш.), що синить — синільник, ця, що білить — білільник, ця.

Красить, ся = 1. красіти, ся, малювати, розмальовувати, фарбувати (С. Ш.), як якою фарбою — білити, жовтіти, зеленіти, синіти, червоніти, чорніти і т. д. — Мити, білити — завтра Великдень. п. пр. — Ой Дніпре мій, Дніпре! Багато ти, батьку, у море носив шляхетської крові... Червоня ти синє, та не напоїв. К. Ш.

2. красіти, скрашати. — Такі воли увесь гурт скрашають. С. Л.

Краска = краска, фарба (С. Ш.), барва (С. Ш.). — І фарбоньки накупую і брівоньки намаляю. н. п. (Розмальовувати посуду) — машляк, (біла) — побіль, (жовта) — жовтіло, жовтка, (жовто-гаряча) — жовто-жар, (клеєва) — кольфарба, (червона) — червінка.

Красенський = червоненький.

Красіхонекъ = червоп'їсний.

Красина = краска (в лиці, на виду); червона пляма.

Красно = 1. червоно (про колір). — Що

солодко, то й добре, а що червоно, то й гарно. н. пр.

2. го́дяно, го́діняно (про погоду). — На дворі го́дяно.

3. кр́асно, красно́мовно, пром́овисто (про річ). — Говорив він промовисто, виразно. Кн.

Краснобай, ка = балаклівий, ва, балакун, ха, балаклій, ка, щebetун, ха. — Щebetун він у нас такий щebetун; цілий вечір язиком грає, хоч часом і не тее, а слухави його бесіду. Кн. — Не балаклій він, а справжній речник.

Краснобұры́й = червопобұры́й.

Красновáтый = червонéнький, червоня́стий, червоновáтий, про́червоновáтий. (Полт. Чайч.).

Красноголóвникъ, рос. *Sanguisorba officinalis* L. = родовик, сухозлóтиця, ужáче зілля. С. Ап.

Красноли́дий = червонові́дий, червонолі́ций (К. Ш.), червóний (на в́мду).

Краснопéрка, риба *Cyprinus erythrophthalmus* = краснопéрка, краснопéра.

Краснорѣ́чйый = красномóвний, красномóвця, пром́овистий (К. Д. Ж.), прорéчистий (Вол.).

Краснорѣ́чье = красомóвство.

Красно́та = черво́ність, красно́та (С. Л.).

Красноще́кий = румя́ний, краснощóкий.

Красный = 1. червóний (С. З. Л.), кр́асний. — Та виконай глибоку могилу, та посади червону калину. п. п. — Ой у лузі червона калина, ой тож не калина, то моя дівчина. п. п. — Черевички мої червоенькі. н. п. — Червоце сонечко зійшло. К. Ш. — Сонце піднялось ще вище і його красне проміння освітило верби зелені. Ст. Х.

2. д. Красівый. — Красная гóрка = про́води, провідна́ неділя, особливо — понеділок провідно́ї неділі. — Проводи у перший понеділок після Великодня. С. З. — Се було на проводи або на провідній. —

Красная дѣвица = красу́ня, дівчина, дівка го́жа, красна. — Дівчино го́жа! хай тобі ласка божа! н. п. — Ой місяцю, місяченьку, і ти зори ясна! Ой, сы́ніти там по подвірю, де дівчина красна. н. п. — Засни, засни, красна дівко, заляж сної очі. п. п. — **Красный дворъ** = двір, а чорний — задвірок. — **Красные дни** = дóбра го́дина, щасливі дні. — При добрій го́дині — куми й побратим, а при лихій го́дині — не має й родичи. н. пр. —

Красный желе́знякъ = червóна руда. С. Пар. — **Красный звѣрь** = вóвки, лиси́ці то-що. — **Красный ко́рень**, рос.

Anchusa officinalis L. = меду́нця, медийши́ник, краснокóринь, румя́нка, румя́нчик, воло́вий язик, сви́нющник. С. Ап. — **Красный лѣсъ** = бір, здр. бóрик (сосна, ялина то-що). — Бір шумить. С. Ш. — **Красное окно́** = вели́ке ві́кно посе́редь сті́й. — **Красная рыба** = безко́ста, хрящовá (осятри білуги, сірюги то-що). — **Красное солнышко** = я́сне со́нце, со́нечко. — **Красное словцо́** = ви́гáдка, при́кладка, догéтлне слівце́ (С. Пар.). — **Красная строка́** = новий ря́док в пи́сьмі. — **Красный това́рь** = кра́мний това́р (що продаєть ся на арши́ні). — **Красный уго́ль** = по́куть, по́куття, (для молодих) — поса́д. С. З. —

Кути на покуті, а узнар на базарі. н. пр. — Сидить на покуті. — Пора вже молодим сидати на посад. н. к. — **Красный цвѣтъ**, рос. *Phaseolus multiflorus* Willd. = коро́лів цвѣ́т, червóна квасо́ля. С. Ап. — **Красное крыльцо́** = передній га́нок. — **Кр. хлѣбъ** = пше́ниця. — **Красная изба́** = свѣ́тлиця.

Краси́ть, ся = черво́нити, краси́ти, румя́ніти, ша́рити, (про огонь) — жéврити, палені́ти, (від сорому) — пекти́ ра́ки. — Із-за лісу, з-за туману місяць вишляває, червоніє круголяций, горить, а не сие. К. Ш. — У лузі маківка весною зацвіла, проміж других квіток, як жаром черво́їла. Гр. — Пробрехав ся, та тепер і пече ра́ки.

Крася́нка = д. Золототы́сячникъ.

Красо́ваться = красува́ти ся, пишáти ся, пишні́ти ся. (М. Вов.) — Де дівчата красують ся свѣтові па диво. К. Ш. — Пишаєть ся над ногою червона калина. К. Ш.

Красо́та = красá, вро́да (С. Л.), урóда (С. Ш.), здр. вро́донька, урóдонька, лі́потá, ла́дність (С. Пар.), по́доба, го́жість (С. Пар.). — Краси на тарі́льці не подаси. н. пр. — Де вро́да, там і сила. н. пр. — Ус — козацький скус, коса — дівочька краса. н. пр. — Ой дбай, мамо, дбай, мене заміж оддай, та не давай за ледачого, бо вро́доньки жалé. н. п. — Горé ж тому ко́законі із хоро́шою вро́дою, що за його́ дівчата бьють ся, молодичі позивають ся. н. п. — Де уро́да, там і смак. н. пр. С. Ш. — Шко́да мні́ уро́доньки й висо́кого росту — при́йшло́сь мні́ уто́питись з висо́кого мо́сту. н. пр.

Красо́та ты́сячная, рос. *Amarantus caudatus* L. = д. Ама́ра́нтъ.

Красо́тка = д. Красівца.

Красочный = красковий, фарбовий.

Красть = кра́сти, ха́нати (С. Ш.), зло-

дійчити. — Не той злодій, що праде, а той, хто крадене переводить. н. пр. — Телит боїть ся, а воли краде. н. пр.

Красться = красти ся, підкрадати ся. — Як кішечка підкрадеть ся. К. Ш.

Красть полевой = д. **Живокость**.

Кра́теръ = джерелó (С. Аф.), сопұх. — Отвір, з котрого у вулкані бурхає огонь і дим або мул зоветь ся сопұх. Земл.

Кра́ткий = д. **Короткий**.

Кратковре́менный, но = не довгий, го, скоротечний, но, недовгочасний, но, за малу годину. — Ви́шем по повній — вік наш не довгий. н. пр. — За малу годину вчинили ся великі бунти на Україні. н. д.

Кра́ткость = короткість.

Крахма́ль = крохмаль.

Кра́ме = кращо, кращіше, ліпше, гарчіше, теж — кращій, а і т. д. — Є в мене сестра менша від мене, краща від мене. п. н. — Не ходи до мене, кучерявий хлопче, бо до мене ліпший доріженьку топче. н. п. (Д. теж під сл. **Кра́сний**).

Краше́нина = крашани́на, тяжі́на (С. З.), фарбува́нка (С. Ш.).

Краше́нный = з крашани́ни, з тяжі́ни зроблений, тяжі́новий. — Тяжі́нові штапи. С. З.

Краше́ние = кра́сіння, фарбова́ння (С. Ш.).

Кра́шеный = кра́шений, ма́льований, фарбова́ний (Д. Кра́сить). — А в нашої господарки ма́льовані лавки: та як сіли, прикипіли, до дому ні гадки. н. п.

Крайо́ха, крайо́шка = окра́єць, окра́йчик, цілу́шка. С. З. Л. — Як окраєць на столі, то і душі веселій. н. пр. — Одрізає цілушку хліба.

Кредити́вый = віруючий.

Кредити́въ = віרו́ха гра́мота (послові).

Кредити́ый = креди́товий. С. Жел. — **Кредитное учре́ждение** = креди́товий заклад, ба́нок. — Віддав свої гроші у ба́нок. — **К. биле́тъ** = папі́рка, бома́жка. (С. Ш.). — Розміняв бома́жку на дрібні гроші.

Кредито́ръ, ка = позича́льник, ця. С. Ж.

Кредитова́тъ = позича́ти (кому), боргува́ти, наві́ряти, на віру, на́бір дава́ти. (С. Ш.). — А котро́му би брату допома́ли в бідах, позичаючи йому́ пінязей, не маю́ть од них ляхвити. С. З. — Пі́нкарочка мене знає, на сто рублів наві́ряє. н. п.

Кредитова́ться = позича́ти (у кого), боргува́ти, на віру, на́ бір бра́ти. (С. Ш.). — Позичав у всіх, та й напозичав ся, що й худоби не стане на росплатку. — Візьми на віру, коли грошей нема.

Кредитъ = креди́т, ві́ра, борг. (С. З.). — Борг умер, зачекай не жие. н. пр. — **Давать, отпуска́тъ въ креди́тъ** = д. **Кредитова́тъ**. — **Брать на креди́тъ** = д. **Кредитова́ться**.

Крейси́ровать = кружа́ти, кружля́ти (по морю для догляду за ворожими кораблями або для оборони пристані).

Креме́нь, ка́мінь Silcx pyromachus = кре́мінь.

Креме́шекъ = кремі́нець, кремі́нчик, (для гри) — кре́ймах.

Кре́мль = за́мок, крі́ність, форте́ця (посеред міста).

Кре́мнёвый = кремі́нний.

Кре́мнезёмъ = кремі́нція. (С. Пар.).

Кре́мністый = кремі́нстий.

Кре́ндель = ка́лачик, бара́нок (С. Ш.), бу́блик, бу́бличок, су́хий — су́щик (С. З.).

Кре́ндельщикъ, ца = ка́лашник, ця, бу́блишник, бу́блешница, бубле́йница. (С. Ш.).

Кре́нить = нахи́ляти на бік (про судна).

Кресло = кресло́ (С. Л. З.), крі́ця. — Сі́рничків тоді ще не було, огонь добували креслом. н. о. — А тютюн та люлька, кресало та губка западоби́ть ся. н. п. — Достав з тамака крицю і кремінь, випресав огню. Кп.

Кресло = крі́сло.

Кре́сь садовой, кре́сь-сала́тъ, рос. Lepidium sativum L. = жиру́ха. С. Ап. — **К. луговой, Cardamine pratensis L.** = бо́лотно жиру́ха. С. Ап.

Кресте́нка = полу́кінок (в 16 сно́пів).

Кресте́ць = 1. полу́кінок (в 25 сно́пів, зложених навхрест).

2. криж, кри́жі, пригу́зок, (про птиць) — ку́нер, ку́про, ку́прик (С. З.). — Уда́рив по пригу́зку.

Кре́стикъ = хре́стик, кре́щик.

Кре́стѣльница = 1. хре́стѣльница, хре́стѣльница (С. Пар.), купе́ля.

2. орда́н (власне поміст для водосъятти на Орда́ні).

Кре́стѣльный, кре́стинный = хре́стинний, (про те, чим завивають дитину) — крижмо́вий. — Там Пречиста у крижмове сповивала, а сповивши, у василечки вложила. н. п.

Кре́стѣны = хре́стѣни (самий обряд і гулянка, а на другий день гулянка) — похре́стѣни. С. Л.

Кре́стѣтель = Хре́стѣтель.

Кре́стѣтъ, ся = 1. хре́стѣти, ся, хре́сто́м обво́дити. — Ти його хре́сти, а він каже

пусти. н. пр. — Умовляє її та хрестом обводити. Кн. — Хрестить ся, що не брав.

2. хрестити, ся, охрестити ся, у віру, у хрест уводити. — Приходять тоді Ісус з Галилеї на Йордань до Івана охреститись від його. К. Св. П. — Вона його і у хрест уводила. — Учора із вечора сна вродила, і к білому світу у хрест увела. н. п. — Дитячу ввели у віру 28. Лютого. Кн.

Крестникъ, ца = хрещеник, похрестник, ця. — Хрещеник або хрещениця приносять на святавечір батькови вчерю. н. к.

Крестный = хрестний, хрещений. — **Крестный отецъ, крестная мать** = хрещений батько, хрещена мати. — **Крестный сынъ, крестная дочь** = д. **Крестникъ, ца.** — **Крестный братъ, крестная сестра** = брат, сестра по хресту. — **Крестный ходъ** = процесія, (круг церкви) — обхождення, (хрести та корови під час процесії) — охрести, святючі. — Хапай бики, бо процесія йде. н. пр. — Охрести рушниками перевязували. К. 3. о Ю. Р. — **Крестное цѣлованіе** = присяга.

Крестовал = церква архиєрейська.

Крестовидный = хрещатий, хрещастий, хрестатий. — Хрещатий барвінок. н. н.

Крестовка = 1. крижак, лисця (що в неї шерсть від ший до крижа по між червоною і бурюю чорна).

2. (в картах) — хресті, жир, жолуді. — Жир козирь.

3. рос. Crucianella — дід, старець, крижівниця. С. Пар.

4. метелик подуношник (Phalaena).

Крестовникъ, рос. Senecio Iacobea L. = мерковей, жовтоголовник, свиріпа. С. Ан.

Крестовый = жировий. — Жирова краля. (д. **Крестовка** 2). — **Крестовый братъ** = названий брат, побратим. — **Крестовая сестра** = названа сестра, посестра. — **Крестовая церковь** = д. **Крестовая**.

Крестовосецъ = хрестовосецъ (С. Пар.), крижак.

Крестообразно = навхрест, нахрест (С. Л.), охрест, в перехрест, перехрестям (С. Л.), хрест навхрест (Кн.). — **Покладывать крестообразно** = похрещувати, покласти навхрест, хрестом і т. д.

Крестообразный = д. **Крестовидный**.

Крестополонная недѣля = середохрестний тиждень, хрестії. С. 3.

Крестцовый = крижовий; хрещатий, хрестатий.

Крестчатый = д. **Крестовидный**.

Крестъ = хрест (християнський і кавалерський знак), криж (тільки християнський знак), фігура (на роздорожжі або коло села в Прав. Україні), охрести (церковні хрести з корогами). — Де три дороги сходять ся і з фігури. н. к. — Як охрести та мари принесли. Кр. — **Крестъ пѣ крестъ** = д. **Крестообразно**. — **Цѣловать крестъ** = присягати. — Хрести на могилах бувають з голубцями, на могилі парубка — з прапорцями, прапирками. М. Л. — Високою могилу висипали і прапірок (спис з рушником) у головах устроювали. н. д.

Крестянинъ, крестянка = селянин, селянок (С. 3.), селянка, селючка (С. 3.), хлібороб (С. Ш.), мужик, мужичка, (Прав. і Гал.) — **ХЛОП**, (стар.) — посполитий, а. — Почали жінок та дівчат козацких, міщанських і посполитих безчестити і мордувати. К. Ч. Р. — **Крѣпостной крестянинъ, крестянка** = кріпак, кріпачка (С. Л.), кренак, креначка (С. 3.), підданець, підданка (С. 3.).

Крестянский = селянський, хліборобський (С. Ш.), мужицький, (Прав. і Гал.) — **хлѣбський**, (стар.) — посполитий, (про кріпаків) — кріпацький.

Крестяństwo = селянство, мужицтво, хлѣнство, поспільство, кріпацтво; селяни, мужики, хлѣни, посполіті, кріпаки, крепаки. — Козаки zostались козаками, а нас у поспільство повсрнено. К. Ч. Р.

Кречеть, шт. Falco gyrfalco = кречет, білозор, білозорець (С. Ш. Жел.), Falco buteo = **раріг**. С. 3. — (з породи соколів). — Закуркують кречети сизі, загадують ся орляки хижі. н. д.

Крещать = д. **Крестить**.

Крещеніе = 1. Хрещення, хрестіяня. (См.) 2. д. **Вогоявленіе** 2.

Крещенскій = орданський. — Орданська вода.

Крещеный = хрещений. — **Крещеный еврей** (або з пильної якої віри в християнську) = віхрест, перехрест. С. Аф. 3. — Чоловік худородний, з жида перехрест. С. 3.

Кривая (лінія) = крива, кривуля, коління.

Кривда = кривда, неправда. — Правда кривду переважить. н. пр.

Кривизна = кривина (С. Л.), кривість (С. Ж.), кривизна (С. Пар.), кандзіоба. Ман.

Кривить, ся = кривити, ся, карлючити, ся. — **Кривить душою** = кривдити,

ламати́ ду́шу, бра́ти гріха́ на ду́шу, криві́ти душе́ю.

Кривля́ться = криві́ти ся, викривля́ти ся.
— І ходи́ти і руки́ держати́ не так, як люди́ — усе́ яко́сь викривляе́ть ся.

Криво́ = 1. криво́, ко́со, навко́ся, на́вкось, навко́си.

2. неправди́во, неправе́дно, не попра́вді.
— Не по правді́ суди́ть.

Кривова́тий = криве́нький.

Кривогла́зый = кривоо́кий.

Криводу́шничать = криві́ти душе́ю, кривди́ти, не по правді́ робі́ти, жи́ти, лама́ти ду́шу. — Кажі́ правду, не криви́ душе́ю. Кп. — Та туман яром, мороз доли́пою, та не по правді́ та козаче́нько живє́ з дівчи́ною. н. п.

Криво́й = криві́й (непря́мий, слі́пий на одне́ око і неправи́вий), про дере́во — криве́, корячу́вате.

Криво́к, лт. *Haematorus ostralegus* = морска́ со́ро́ка. С. Жел.

Криволи́нійний = криву́льний.

Кривонóгий = кривонóгий, клишоно́гий, курла́ний.

Кривонóсий = кривонóсий, кривоні́с.

Криворóгий = криворóгий, турка́тий (що має ро́ги, як у тура́).

Кривору́кий = кривору́кий, кривору́чка, курла́ний.

Криво́сть = д. **Кривизна́**.

Кривосуді́е = неправи́лий суд.

Кривотóлак = крути́й, крута́р.

Кривоу́стый = криворóтий.

Кривоше́я = кривовѣ́зий, кривовѣ́за.

Криву́лина = криву́ля, карлю́чка.

Криві́ть = калі́чити око́, одноо́ким става́ти.

Криві́сь = ріша́юча хви́ля (С. Пар.), в хворобі́ — перелом, перемо́га, економі́чний — лихолі́ття, ли́ха го́дина.

Крикля́вий = крикли́вий (С. Л.), галасува́тий (К. Кр.), горла́стий, горла́тий, ротати́й, пашчекува́тий. — **Крикля́вое дитя́** = кри́кса, піска́вка.

Крикну́ть = кри́кнути, гукну́ти (С. Аф. Л. З.), гукону́ти (С. Л.), завола́ти, за́речегува́ти (С. Л.), зикну́ти, (від болю) — йо́кнути (Фр.). — Рече́, лю́те Візанті́я, рука́ми бере́г достає́, доста́ла, зикну́ла, ве́стає і на но́жах в кро́ві ні́міє. К. Ш.

Крикунь, крику́ня, крику́ша = крику́н, ха, горла́нь, горла́ч, горлопа́нь, горла́тий, горла́та, пашеку́н, ха, ротати́й,

та, вереску́н, ха, гала́кало (сп. р.), ре́ва (сп. р.).

Крикь = крик (С. Л.), гук (С. Аф.). по́-крик, кілько́х то́лосів — гукан́ня, га́лас (С. Аф. З. Л.), галасува́ння, кри́княва (С. Л.), з плаче́м — ре́пет, речегува́ння (С. З. Л.), ле́мент, дуже́ си́льний — і́валт. — Кула́ком намі́рительця́ на мене́, так ді́ти в кри́к, у ле́мент. Г. Бар. — Гарми́дер, га́лас, гам у́ таю́, срамотні́ сы́нови аж ля́цають. К. Ш. — Гей гу́к, ма́ти, гу́к, де коза́ченьки пью́ть. н. п. — (*Горобля́чий*) — цьві́ринька́ння. — (*Гусля́чий*) — геркотня́, герготан́ня, гелготан́ня, іері́готан́ня, гелі́готан́ня. — І зведе́сь на ста́ві геркотня́, гусине́ діло́ заки́шло. Гр. — (*Жабля́чий*) — крју́(у)кан́ня, кужка́ння. — (*Журавли́ний*) — курлю́кання. — За́де́лка де́сь чу́ти було́ курлю́кання журавлі́в. — (*Кані́*) — ко́вкання. — Чу́ти ковка́ння ка́п. Фр. — (*Кури́чий*) — со́котан́ня, квотан́ня, кудкуда́кання. — Чу́ти кудкуда́кання ку́рей. Фр. — (*Кошчи́й*) — ня́вкання. — (*Лебе́дів*) — яча́ння. — (*Деле́к*) — кле́кіт. — (*Овечи́й*) — ме́кання. — (*Орля́чий*) — кле́кіт, кле́кт. — Орля́чий кле́кіт (кле́кт) за́де́лка чу́ти. н. пр. — (*Півня́чий*) — ку́куру́кання. — (*Пере́селли́чий*) — підвї́дьомкання́, а сампи́ці — хававка́ння. — (*Порося́чий*) — кві́к, кві́кання. — Не ма́ла ба́ба кло́поту, та ку́пила поро́си: поро́ся у кві́к, а ба́ба у кри́к. н. пр. — (*Сміву́чили́тиці*) — щебетан́ня. — (*Соро́чий*) скре́котан́ня, скре́котня́. — (*Піві́рку́нів*) — цьві́рчання́. — (*Ча́йки*) — ки́гкання́.

Кри́пка = горщо́к, го́рщик (повнобо́кий, з ву́шком).

Кри́ночний = горшко́вий.

Кринь, рос. *Lilium candidum* L. = крин. С. Ав.

Кристаллиза́ція = кришта́люва́ння.

Кристалли́зовать, ся, кристалли́зовать, ся = кришта́люва́ти, ся, (про во́ду) — стрі́лкува́ти ся.

Кристаллі́ческий = кришта́левий.

Криста́ль, *Crystallus* = кришта́ль, кришта́л (С. Жел.), оди́н — кришта́лина, (льо́довий) — ска́лка.

Криста́льний = кришта́левий. С. З.

Кри́тика = 1. крити́ка, розбі́р.

2. погово́р, сла́ва, ганьба́. (С. Аф.). — Бу́ла сла́ва, бу́ла сла́ва, ста́ли погово́ри, та

на тую дівчиноньку, що чорні брови. н. п.
— Полюбила Петруса, поговору бою ся. н. п.
Критиковать = 1. критикувати, розбірати.
2. славити, судити, хаяти (С. Ш.), гаянати (С. З.), ганьбити, цирклювати. (С. З.). — Почали її по всьому селу славити. — Як стацуть цирклювати, то не знати меш, що й робити.

Критикъ = 1. критик.

2 осудник, судисьвіт.

Критическій = 1. критичний. С. Жел. — Критичний розбір.

2. осудливий, глушливий.

3. тяжкий, небезпечний. — **Критическое положеніе** = скрута, притуга, халепа. С. З. — У такій притугі мусів воли продати. С. Л. — Така скрута, що не знаю, що й робити.

Кричаніе = гучок, загонщик. — Оточили лїс і зараз вирядили гучків полахати звірі.

Кричаніе = д. Крикъ.

Кричать = кричати, гукати, (дуже) — галасувати, репетувати, на цуп кричати, зіпати, (з плачем) — лементувати, ревити, (журливо з плачем) — скиглити, скимлити, (верескливо або швидко) — верещати, лящати, порощати, (на кого, сварячись) — гримати, гарикати, гомоніти. — Кричить не своїм голосом. — Кричить, аж з шкури вилазить. н. пр. — Кричить ув одну душу. н. пр. — Як гукнеш, так і одгукнеш ся. в. пр. — Гукай піма на глухого. н. пр. — Ой пьють вони й гуляють, на шинкарку гукують. н. п. — Кричить баба, репетує — піхто її не рятую. н. пр. — Та що ти зіпнеш? Нікого не дозовеш ся. С. Л. — Чую, щось у куточку скиглити. — Годі вам гримати на мене! — На кого люди гомопять, на того й свині хрюкають. н. пр. — **Кричатъ караулъ** = пробі кричати, івал кричати, івалтувати. — Кричить пробі її мати, щоб дівчину рятувати. н. п. — Гайдамаки почули, як той чоловік став івалтувати, і прийшли. н. о. — (*Коли річ про птиці баранці*) — кругикати. — (*Про ворони і гави*) — крякати, кракати, крюкати, каркати. — Ой кряче, кряче та чорненький ворон та й у лузі над водою. н. п. — Закрюкали чорні кряки. К. Ш. — (*Про горобців*) — цвирінькати, цвиріньчати. — (*Про гуси*) — гелготати, геготати, геллотати, геготати. — (*Про жаби*) — кумкати, куммати, крюкати, кря(а)кати. — Аби озеро, а наддєть ся жаба, що буде кракала. н. пр. — (*Про жураві*) — курлюкати,

курлюкати. — (*Про индики*) — къркати, белькотати. — (*Про кози*) — мекекати. — (*Про кишки*) — нявкати, нявчати. — (*Про качки*) — кахкати, крякати. — Бахнула утка — на морі чутка. н. з. — (*Про кречети*) — къркати. — Закуркають кречети сизі, загадають ся орлики хижі. н. д. — (*Про лебеді*) — ячати. — Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать? н. д. — (*Про лелеки*) — лелєкати, клекотати. — (*Про орли*) — клекотати, буркотати. — То не орли чорнокрильці клекочуть і під небом літають. н. д. — Вилітали орли з-за крутої гори, вилітали, буркотали, розкопні шукали. н. п. — (*Про перелети*) — підпідьомкати, а самиці — хававкати. — (*Про півні*) — кукурікати. — (*Про порослята*) — кувікати, квічати. — (*Про сойки*) — скрекотати, скреготати, крякати. — Сорока на тину скрегоче — гості будуть. н. пр. — Ходить сорока коло поточка, тай криче. н. п. — (*Про пугачі, сови та сичі*) — пугати, (а сови й сичі ще) — нявкати. — Ой не пугай, пугаченьку, в зеленому байраченьку! Ой як мінї не пугати, що велить пани лїс рубати. н. п. — (*Про свині*) — хрѡкати, рѡхкати, вищати. — (*Про чайки*) — ки-гикати. — А кулик чайку взяв за чубайку. Чайка кигиче: згипь ти, куличе! н. п. — (*Про цвѣркуні*) — цвѣркати, цвѣркотати. — (*Про кури*) — сокотати, квоктати, кудакати, кудкудакати. — Хто хоче сокоче, а хто хоче — кудкудаче. н. пр. — (Тут заведено слова про крик таких тварів, до яких в російській мові можна прикласти дієслово: кричать.)

Криченъ = д. Кричаніе.

Кровавить = кривавити.

Кровавникъ, рос. Convallaria polygonalium L. = купина, куп-зілля, ракові шийки, чемеріця, журавлині стрючки. С. Ан.

Кровавый = кривавий, рудяний.

Кровавый цвѣтъ, рос. Tropaeolum majus L. = красоля, красульки. С. Ан.

Кровавѣтъ = кривавити.

Кроватъ, кроватка = кроватъ, ліжко (С. З. Л.), ліжниця. — Та через сіни у кімнаті лежить козак на кроваті. н. п. — Та й уже ж Палій меду й горілки напив ся, ой уже ж він та на панське ліжко та спатоньки положив ся. н. п.

Крѡвельный = даховий. — Сопечко вже по даховому моху красним сьвітом грає. Ос.

Крѣвельщикъ = вкривальник, критник (С. Жел.), крыльщик, (соломою, очеретом) — вшивальник, (гоптою) — гонтарь, (залізом) — бляхнір. — Напив критників укрити хату. — За побити бабей на церкві білим желізом ремесникам бляхнірам 10 коп. дали. К. Ст.

Крѣвеніть = д. Крѣвѣвить.

Крѣвеносный = кровеносный. — **Крѣвелосный сосудъ** = жила.

Крѣвинка = кривця, крапля, крапелька крові.

Крѣвистый = кривавистий.

Крѣвля = кривля, покривля (Лев.), верх, (переважно деревяна або залізна) — дах, (соломина або очеретина) — стріха, (край її) — острішина, острішок. — Білий будинок з блищалим дахом зеленим. Кп. — Подальше біліла величезна коршма під го́птовим дахом. Бар. — Злізъ з даху, не псу́й го́вт. н. пр. — А на школі́ горобців до стило́й мамі, так і вью́ть сп по над дах ці́лими мі́рками. Руд. — Вилетів, пк горобецъ з стріхи. н. пр.

Крѣвный = рідний, крѣвний. — Се був пройдисвіт і не певний і всім відьмам був родич крѣвний. Кот. — Ой як тяжко та важко на чужій чужині без крѣвної родини помірати. н. д. — **Крѣвные денежки**, моє крѣвное, крѣвний трудъ, крѣвний заробѣтокъ = кривавиця. — Чоловик кривавцею добува той насущник. Номис. С. З. — Це моя кривавиця! — **Крѣвная лошадь** = заводський, племінний кінь. — **Крѣвная нужда** = нагла потреба. — **Крѣвная обида** = тяжка образа.

Крѣвожа́дничать = жа́дати крѣви.

Крѣвожа́дный = лютий, хижий, крѣвожа́дний (С. Жел.), крѣвожа́да (Кп.). — Ой ти крѣвожадо лютий! мало тобі горілки, крові моєї хочеш. Кп.

Крѣвожа́дность = хижість, лютість, крѣвожа́дність (С. Жел.), хижа́цтво.

Крѣвомѣ́ніе = крива́ва по́мета.

Крѣвообра́щеніе = кровобі́г, кровокру́ження. С. Жел.

Крѣвопѣ́ство = кровопи́йство і д. Крѣвожа́дность.

Крѣвопѣ́ця = кровопи́й, кровопи́йця (С. Жел.); д. Крѣвожа́дний; жи́роїд, глѣ́тай, паву́к, п'я́вка.

Крѣвопролі́тіе = кровопролі́ття, ри́занина.

Крѣвопролі́тний = кривави́й. — По́літ в кривавому бою.

Крѣвосмѣ́ситель = крѣвомі́сник (Г. С.), крѣвомі́шник, крѣвозмі́шник. С. Жел.

Крѣвосмѣ́шеніе = крѣвомі́ство (Г. С.), крѣвозмі́шення (С. Жел.), крѣвомі́шення. (Б. Н.).

Крѣвосѣ́ска, ком. Hippobosca = крѣвосі́сень (С. Жел.), Hippobosca equina = клі́щ кі́нський.

Крѣвотече́ніе = крѣвотѣ́ча, крѣвоті́к, крѣвоті́ч. С. Жел. — І жінка одна, що була в крѣвоті́чі ро́ків 12 і багато витерпіла. К. Св. П. — **Останови́ть крѣвотече́ніе** = за́тумувати, за́гамувати крѣв (С. П.), замо́лянням — за́мови́ти крѣв. С. Аф.

Крѣвоточи́вый = крѣвотече́ний.

Крѣвохлѣ́бка, рос. Sanguisorba officinalis L. = родо́вік, сухозлѣ́гця, ужа́че зі́лля.

Крѣвочислі́тельное = крѣвоті́н. — Се до́брий крѣвоті́н (про сироватку) — вона крѣв чи́стить. Кп.

Крѣвь = 1. д. Крѣвля.

2. покрѣ́ва, за́ступ, за́хист (С. Аф. З.), притѣ́лок (С. З.). — Не знаходичи собі приту́лку помі́ж лаке́вувати́ми лю́дьми, шу́кає по́вого за́хисту. К. Х.

Крѣвь = 1. крѣв, крѣв, крѣ́ва (С. Л.), здр. — кривця́, ма́зка (С. З. Л.), на́сока (С. З.), рѣ́да (С. З. Л.), ю́шка, переважно у жінок підчас міся́чки — кра́ска. — З правого кри́льця поте́че кривця́. н. п. — Руда — не вода, розливати́ шко́да. н. пр. — Вдарю́ така, що й ма́зка поте́че, що й па́сокою вмеш са́. — Треба ко́неви руду пу́стити. С. Л. — Треба йому́ ма́зку пу́стити. Кр. — **Крѣвью на́житѣе** = кривави́ця. (Д. під сл. Крѣвний). — **На́бѣ́тъ въ крѣвь** = об́ьюши́ти. — **Нѣ́стѣ́къ крѣвью** = зі́йшов крѣвью.

2. рід, плі́д, плѣ́м'я, поро́да, найбѣ́льше знева́жливо — ко́длю. С. З. Л. — Бо я па́нського ро́ду — не ходила бѣ́са зро́ду. н. п. — Добра поро́да та ли́ха вро́да. н. пр.

Крѣвни́стый = кривави́стий.

Крѣвяно́й = крѣв'яни́й, рудяни́й.

Крѣо́ніе, крѣ́йка = крѣо́ння, кра́яння.

Крѣо́льница = стѣ́льнийця, кра́мниця (дош-ка, на котрій шевці рі́жуть ремі́нь).

Крѣо́льщикъ, ца = кра́яльник, ця. С. Жел.

Крѣо́йтъ = крѣо́тіт, кра́яти. — Кра́вецъ кра́е, як су́гна ма́е. н. пр.

Крѣо́щикъ = д. Крѣвѣ́щикъ.

Крѣо́лковый = крѣо́лячий.

Крѣо́ликъ, Lepus sspiculus = крѣ́ль, кро́ль, сами́ца — крѣ́льця (С. Л.), коро́лиця, здр. — крѣ́лик (С. Жел.), крѣ́лик, коро́-

лик, трусь, здр. — тру́сик. С. Ш. —
Очі, як у кроля червоні. н. пр.

Кролічій = д. **Кроліковий**.

Кромá = скиба, лúста, бáйда, (хлiба з краю) — окрáець, цiлу́шка, здр. — ски́бка, ски́бочка, лúстка, бáйдця, окрáйчик. — Одрiзана скиба од хлiба, вже її не притулиш. н. пр. — Миску борщу дала та лусту хлiба одрiзала. Кн.

Кромка = 1. д. **Кромá** (здр.).

2. крáйка (С. З. Л.), окрáйка, óкрáвка. — Він з сукняних крайок килими робить. Кн. — Окрайкою підперезала ся.

3. край, окрáйок, окрáець (дошки пиляної).

Кромéати, **кромéати** (С. Ш.). — На ви́що так чикрижити? Треба б до ладу порiзати.

Кромé = окрiм (С. Л.), окрóме, крiм, опрiч (С. Л.), опрóче, прiч. — Не влажай ні на кого, окрiм Бога. н. пр. — Крiм його нікого не було. — Опрiч любови, що к тобі маю, я всiм убога — того ве таю. в. п. — Не можна виправити, опроче як судом. Кр. — **Кромé того** = окрiм тóго, що до тóго.

Кромéшний = окрéмний.

Кронáтель, ница = 1. партáч, ка. С. З. — Та який з його майстер? Так собі партач та й годі.

2. писáка, писáчка (сп. р.). вiршомáз, ка. — А я дурний, не бачивши тебе, цяцю, й разу, та й повірив тушорилим твоiм вiршомазам. К. Ш.

Кронáть = коперéати, партáчити (шиги або як). — **Кронáть стихi** = вiршi складáти (теж або як або й зовсiм погано).

Кропiло = 1. кропiло, здр. — кропiльце. — З чим його стрiвати? чи з кадилом, чи з кропiлом? Кн.

2. рос. *Melilotus officinalis* Lam. — жóвтий буркун, луговий буркун, зáячий холодо́к, чемиря́к. С. Ап.

Кропiть, ся = кропiти, брiзкати, прiска́ти, по́рeска́ти, ся, (розсолом, ропою) — ро́пiти.

Кропiкий = крихкий. — Камiнь якийсь крихкий. — Ялина не гнучка — крихка деревина. Кн. — Черенки добрi та леза крихка (про пiж). Кн.

Кропiко́сть = крихкiсть.

Кропотáть = д. Брюзжáть, Ворчáть 1.

Кропотiкий, кропотли́вий, кропоту́н, кропоту́ня = 1. д. Брюзгá.

2. клопотли́вий, клопоту́н, морочли́вий;

жару́дний, на, жару́да (сп. р.), чо́вна (сп. р.).

Кропé, рос. *Anethum graveolens* L. = крiп, укрiп, окрiп. С. Ап.

Кросна́, кросны́ = 1. кросна, веретáт (ткацький).

2. полотно́ (нововигкане), новина́.

Кротéпок = кротеня́.

Кротiкий = тихий, сми́рний, ла́гiдний, бла́гий, (надто, — плохий, плоху́та.

Кротови́к = д. **Котóвник**.

Кротови́на = кротови́на, кúпина, керти́чна (С. Жел.), кертовиння (С. Жел.). — Изгiгнув ся під Нечаєм коник на купину, зловив Ляшок, вражий син, його за чупину. в. п.

Кротéсть = ти́хiсть (С. Жел.), ла́года, ла́гiднiсть. (К. Св. П.).

Кротé, зоол. *Talpa Europaea* = крiт (С. Л.), керти́ця (С. Жел.), потура́й (С. Л. Харьк.), особливо́ї породи — вiнське щеня́. (С. З.).

Крохá, крохотка = кри́хта (С. Л., кри́шка, крихти́на, здр. — крихiтка, крихотка (С. Л.), кришечка, росiнка, здр. рiска, рiсочка, одрóбина, мн. крихти, кришки, окрúшки (С. З.). — Бач скiльки накришили хлiба! Позбiрай крихти та понеси курам. — Росинки в ротi не було, а вони вже й пообiдали. Кн.

Крохотний = малюсенький, манюсенький, дрiбненький, дрiбнeсенький.

Крошево = капúста шаткóвана.

Крошечка = д. **Крохá** (здр.). — **Крошечку** = кришки, трóшки, крихти, трiшки, трiмечки, трiньки, трiсi. (Ча́йч.). — Вам сьмiшки, а мiнi нi кришки. в. пр. — Не хай вам Бог здоров'я прибавить в ручки, в нiжки i в животок трiшки. в. пр. — Миски, ложки, хлiба трошки. в. пр. — Не вже не любиш мене нi крихти? К. К.

Крошечный = д. **Крохотный**.

Крошiть = 1. кришiти, локши́ти, (капусту) — сiкти, (шаткiвницею) — шаткувати С. Л. — Покришив на локшину. Кн. — Хто чим попав, той тим локшив. Кот. — Молоди́цi заходили ся кришати локшину.

2. кришiти. — Їж, та не криши.

Крошiться = кришiти ся. — Зуби вже кришуть св. — Камiнь такий крихкий, так i кришиг ся. — Яловичину крише на тарiлку.

Крошка = д. **Крохá** (здр.), про дитину — малюсеньке, крихотка, канелiнка, капiлька. — Мати над труною голосила:

дитячочко-капличочко! Кв. — **Крошка та-баку** = країнина, різання тютюну.

Крошня = д. Корзина.

Кругленький = круглєнький.

Круглєхонекъ, круглєменекъ = круглєсєнький.

Кругли́на = круглість.

Кругли́ть = круглити, кругля́ти (С. З.), **закругля́ти, округля́ти, обкругля́ти.**

Кругло́ = кругло.

Круглова́тый, то = кругля́стий, то, **кругля́стий, то, круглєнький, ко.** — Попробовив кругласті мєлї. Кв.

Круглоли́ций = повноли́ций, повнові́дий, **круглові́дий (С. Л.).**

Кругло́сть, круглота́ = круглість.

Кругли́й = круглий, округлий. — **Кругли́й годъ** = цілий, цілісєнький, увєсь рік. — **К. дура́къ** = д. під сл. Дура́къ. — **К. сиротá** = сиротá (без батька й матері), **кругом сиротина.** — Штали в його податані, подрапа свитина, куди не гляп — кругом бідний, кругом сиротина. Кв.

Кругли́шь = **кругляк** (пєньок або камінь круглястий). С. З.

Кругля́ть = **закруглювати** ся, **закругля́ти** ся.

Кругля́къ = д. **Кругля́шь.**

Кругля́шь = д. **Кругля́шь** (про пєньок).

Кругови́дний = **кригові́дий.** — Місяць круговидий лебедем плинув по небу. Кв.

Кругови́на, круговє́нька = **круг, ко́ло.** — Стаймо в коло дружєньки пильнєнько. Ніц. — А так стаймо усе в коло. ц. п.

Кругово́й = **кругови́й, колови́й.** — **Кругова́я чаша** = **ручкова чарка** (велика, з когрію пьють усе гості, передаючи з рук до рук). — **Пить кругові́ю** = **кружати, кругляти** (С. З.). — Журба в шинку медгорілку поставцем кружала. К. Ш.

Кругозо́ръ = **кругогля́д, видокру́г, кругосє́віт (Ос.)** і д. **Горизо́нтъ.** — Прозорий воздух розширяв кругогляд далеко. Лев. — **Съ широкимъ кругозо́ромъ** = **широкогладий.** — Широкогладий політик. Батьківщина.

Круго́м = 1. **о́круг, округі́, круг, вкру́г, навкру́г, круго́м, навколо́, надо́коло, звідусі́ь.** — Округ курява лягає на битій дорозі. Кв. — Округи села все левади. Кв. — Не їдь навкруги ставу, не топчи отаву. Кв. — Округ церкви січової калавурі стали. н. п. — Круг містечка Берестечка на чотири милі мене славні Запорожці своїм трупом вкрили. К. Ш. — Золотошоша — кругом хороша. н. пр. — У

Лудьку усе не по людську: надоколо вода, а по середині біда. н. пр. — Гуде, аж округи луна іде. Гр.

2. **цілком, геть усе, геть чісто.** — Геть усе подіпували і продали.

Кру́гом = **кружка́, кружо́м, кружко́м (С. Л.), в ко́ло, очертом; обертом.** — Сіли кружка та й давай пити. — Тоді то козаки очертом сідали. н. д. — (Д. ще під сл. **Кругови́на**). — Так нездужаю, що й годі! у пятах шпиг, шпиг, а голова обертом іде. С. Л.

Кругообра́зний = д. **Кругови́дний.**

Кругообра́щеніє, круговра́щеніє = **обертання** вко́ло (С. Ж.), **коловорот, кружля́ння.**

Кругосє́вітний = **кругосє́вітний.**

Кругъ, здр. кружє́къ = **круг, кружо́к, кру́жало, кружа́тно, кружалъце, ко́ло, кільце; обід, обідєць; покотє́ло, покоті́ло (сп.), покотьо́ло (С. З.).** — Памалюйте два круги, оди́л більший, а другий, в середині його, менший. Де-що про Св. І. — Найбільший круг землі робить своєю серединою. Д. про Св. І. — Мов покотє́ло черво́нє, кри́зь хмару сонце занялось. К. Ш. — **Круги на воді** = **жмурки.** — **Сдє́лать кругъ** = **обї́хати круго́м, навко́ло.** — **Кругъ общества** = **ко́ло, товари́ство (С. Ш.).** — Мовили, їж тую справу їх духовному ко́лу належить. С. З. — Поцав в таке товариство, що пїчного путнього не вийде. — **Въ семе́йномъ кругу́** = **в рідній сімї́, в ріднім ко́лі.** — **Въ своє́мъ кругу́** = **поміжсво́їми.** — **Спїтьсє́я кругу́** = **розпї́ти** ся, **зпї́ти** ся.

Кружево́й = **мере́жевий, мере́жковий.**

Кружево = **мере́жка, мере́жево.** — Рукавчата шовком шиті, а в подах мережка, до дівчини чорнявої утоптана стежка. н. п.

Кружє́къ = д. **Кругъ.** — **Въ кружє́къ** = **кружка́, кружко́ма, кружо́м, в ко́ло, очертом.** — Пр. д. під сл. **Кругови́на** і **Круго́мъ.**

Круже́ніє = **кружля́ння, круті́ння.**

Кру́жечка = д. **Кру́жка** (здр.).

Кру́жечный = **кру́жковий, кұхлевий, карна́вковий** і т. д. д. **Кру́жка.**

Кружи́ть, єя = **кружля́ти, кружа́ти, круті́ти, єя, верті́ти, єя, ви́гнати** ся, (в до-розі) — **кругля́ти, колува́ти, (про голу)** — **морочі́ти, єя, круті́ти, єя, чмаї́ти.** — То орли кружляють під хмарами. Кв. — Що літаєш ти, кружляєш, що у гаю ти шукаєш? Пч. — Крутіть єя, вертіть єя, не знає, де діть єя. н. з. — Хто колує, той дома не ночує. н. пр. — Голова

крутить ся. — Дивлюсь було, знялись з води утята, закахкають і ну степом кружлять. Гр.

Кру́жка, здр. **кру́жечка** = 1. **кру́жка**, **ку́холь**, здр. — **ку́хлик** (С. З. Л.), на воду — **водя́нчик**. — Та візьмемо кухлі старі, поливають горілкою наливані. В. Ш.

2. **квар́та** ($\frac{1}{10}$ частина відра), **ко́нов**, **ко́новка**, **ко́новочка**. С. З. — Куплю тобі конов меду і другу пива. н. п. — Куплю тобі гарнец меду, коновочку пива. н. п.

3. (церковна) — **карна́вка** (С. З. Л.), **скарбни́чка**. — Ходить по церкві з карнавкою, збирає гроші.

Кру́га = **крупі́**, (дрібні) — **підто́чини**, (подерті) — **дерть** (С. Аф.). — Гречані, інші крупі. — Нема крупів. — Чорпа гречка, білі крупи, держимо ся серце куш. н. п. — Треба собакам дерті дати.

Крупе́никъ, **крупе́ня** = 1. **ка́ша** (крута).

2. **ба́бка** (з крупів з маслом, яйцями і сиrom часом з цукром і родзинками).

Крупе́нка, **крупни́ка** = **куліш**, **куле́шник**, **крупни́к**, **крупни́чок**. — Косить, братці, комишу, га й паварим кулішу. н. п. — Івасенку-Телесіку, зварю тобі кулешику. н. п.

Кру́нина, **крупни́нка** = 1. **крупни́на**, **крупни́нка**, **зерно**, **зерня**, **тко**.

2. **д. Кроха́**.

Крупи́ца = **д. Кроха́**.

Крупи́чатий = **крупича́стий**, **питльова́ний**. — Питльована мука́.

Кру́нка = 1. **д. Круи́а**.

2. рос. *Граба верна* = **рижу́ха**, **чисте́ць**. С. Ал.

Крупи́ватий = **чима́лий**.

Крупи́ний, **но** = **вели́кий**, **здоро́вий**, **буйни́й**, **буйно**, **цупкий**, **цупко**, (про дощ) — **крапли́стий**, **крапчи́стий**, (про овоч, зерно) — **дорі́дний**, (про сіль) — **дрібча́стий**. — Буйний колос, буйна трава. С. Аф. Ш. — Учений вехай читає тільки буйну печат. К. Г. — Буйно книжку друковано. Чайч. — Цупка сіль. — Цупко сіль зім'ято. Чайч. — Та пішов дощик краплистий. н. п. — Дощ не дуже крапчастий. Чайч. — Дорідні вишні. — Цього року дорідна пшениця. Лев. — Дорідні сливи. Кр. — **Говорі́ть кру́пно** = **говорі́ти з се́рцем**, з **пересе́рдя**, **сварі́ти ся**.

Крупи́ть = **більша́ти**.

Круподе́рня, **крупору́шка**, **крупору́шня** = **круподе́рня** (С. Л.), **дра́чка** (С. Л.), **крупору́шка**, **пшовору́шка**.

Крупча́тка = 1. **нитель**, **питльови́й млин**, **крупча́тка** (С. Л.).

Крупча́тний = **питльови́й**. — **Крупча́та́** **мельни́ца** = **д. Крупча́тка 1**.

Крупча́тий = **крупни́стий**.

Крупі́, **мед** = **крупі́а**.

Крупяно́й = **крупя́ний**. — **Крупя́на каша**.

Круте́нець = **ва́лах**, **скі́н** (д. під сл. **Ба-ра́нъ 1**).

Круте́нь = 1. **ві́хор**. 2. **д. Водоворо́тъ**.

Крути́зна = **кру́ча** (С. З. Л.); **кру́тість**.

Крути́ть, **ся** = 1. **крути́ти**, **ся**, **ві́ти**, **ся**, **звива́ти**, **ся**, **сукати́**, **ся**. — Вірьовки вити, крутити. — Нитки сукати́.

2. **крути́ти**, **верти́ти**; **куйовди́ти**, **ся**. — Крути́ть ся, верти́ть ся, не знає, де діть ся. н. з. — У віконця мати слуха, як на дворі завірюха крути́ть, стріху розриває, снігом хати замітає. В. Ш. — На дворі завірюха куйовдила, буря сумно вила у димарь. О. Мир. 3. **ві́ти** **ся**, **звива́ти** **ся**. — Там, де Ягрань круто вьєть ся, де по каміню біжить. н. п.

Крутобе́регій = **крутобе́регий**, **бережи́стий**, **прини́куватий** (Сп.). — Щоб Дніпро крутоберегий і лапи і гори було видно, було чу́тно. К. Ш.

Круто́й, **круто** = **крути́й**, **то**. — **Круга го́ра**. — **Крути́й берег**. — **Круга каша**. — **Круте яйце**. — **Круто́й морозъ** = **лю́тий мороз**. — **Круто** **собра́вся вь доро́гу** = **разом**, **ра́птом** **зібрав ся в доро́гу**. — **На дво́ръ стои́ть кру́то** = **на дво́рі ду́же хо́лодно**.

Круть = **д. Крути́зна**.

Круте́ть = **крути́шати**.

Кру́че = **крути́ше**.

Круче́ние = **крути́ння**, **верти́ння**, **сукання́** (**д. Крути́ть**).

Кручи́на = **журба́**, **ту́га**, **сум**, **сму́ток**, **печаль**, **иноді** — **кручи́на**. — Журбою поля не перейдеш. н. пр. — Була роботяща людина, та журба зв'язала. н. пр. — Без вірного друга велика туга. н. пр. — Нудьгу годую, журбу словиваю і сум колишу. н. пр. — Бо куди я не ударюсь, у які країни, то ніколи не минаю гори та кручини. Аф.

Кручи́ннь = **здава́ти жалю́**, **сум на-во́дити**, **жури́ти**, **круши́ти**. — Не здавай серцю жало, бо і в чужім краю. н. п. — Та не журь мене, моя мати, бо я й сам журую ся. н. п. — Журба сунить, журба крушить козаченька молодого. н. п.

Кручи́ннься = **жури́ти ся**, **ту́жити**, **су-мува́ти**, **в ту́гу вдава́ти ся**, **смути́ти ся**. — Не журись, та Богу помолись. н. пр. — І жив не любила, і вмер не тужила. н. п. — Ой не плаче, не журітєсь, в ту́гу не вдавайтесь: **заграв мій кінь вороненький**,

пазад сподівайтесь. н. п. — Годї сумувати — кинь лихом об землю.

Кручинный, но = журний, но, сумний, но, тужний, но (С. Ш.), журливий, во, смутний, но. — Поливали доріженьку, та й курить ся курпо, розважали дівчиноньку — та й журить ся журпо. н. п. — Смутний та пвеселий сидів пан сотник. Кв.

Крушение = зруйнування, розбиття.

Крушина = рос. *Rhamnus cathartica* L. — жостір, жостер, крушина, хробост, жостеліна, *R. Frangula* L. = крушина, кручина. С. Ал. — Кручиною хату топати, у сусіда соли просити. н. п.

Крушинный = жостіровий, крушиновий. — Рубай дрова до порога, крушинові до ослона. н. п.

Крушить = 1. руйнувати, розбивати.

2. д. Кручинить.

Крушиться = д. Кручиниться.

Крыжовниковка = аг(т)русівка.

Крыжовниковый = аг(т)русовий.

Крыжовник = аг(т)рус (С. Ш.), аг(т)руст, атрест (укр.), верпина, веприна. (Гал.). С. Ал. — Агрус почав уже роспукувати ся. С. Ал.

Крылатый = крилатий, криластий (С. Л.). — Полинув орлом криластим. С. З.

Крылёчко = ганочок, рундучок. (Д. Крыльцо).

Крылёчный = ганковий, рундуківий.

Крыло, мн. **крылья** = крило, мн. **крыла** (у п'яць, комах, вітряка, певода, теж кінци військової лави), у брили — **криси**.

Крылышко = крильце, крилечко, криля, мн. **крилята**, **крилечка**. — Гуси, гуси, гусята, візьміть мене на крилата. н. к. — Там голуби водк пили, воркотіли, крильцями стрепенули. н. п.

Крыльный = криловий.

Крыльце = лопатка (у тварів). — Під лопаткою болить.

Крыльцо = ганок, ганок, ганки, присіпки, (верх над ганком) — піддашок, піддашня (без верху) — рундук, сходи, східці. С. З. Л. — Ой сиділа Марійка на ганку та крапла червону китайку. н. п. — Та підемо до замку, постаємо на ганку. — Незабаром біля ганку стояла пара добрих копенят. О. Мир. — В присінках все пани сиділи, на дворі ж вкрут стояв парод. Кот. — На брехні собачі вибігла на рундук ще заспана, не розчесана Паталя. О. Мир. — Угала дівка на рундук. Гр. — Коні привернули до рундука. Кв.

Крыльцовый = д. Крылёчный.

Крыльцовый = лопатковий (д. Крыльце).

Брымчакъ = крімець. С. Жел.

Брынка = д. Бринка.

Брыса, *Mus rattus* = пацюк, на Подолі і в Галичині — щур. С. З. Л.

Брысеюкъ = пацяток (С. З.), щүрик (Под. Гал.).

Брысьтеся = вивьірати ся (на кого). — Так вивьірив ся на мене, що я аж зликалась. С. Аф.

Брысей = пацюковий, пацючий, щүровий.

Брыть, ся = 1. кріти, ся, укривати, ся, (хату дошками або соломкою) — настелювати, (снопами) — вшивати, (хворостом) — шивити. — Купуй сукню шиту, а хату укриту. н. пр.

2. ховати, ся, переховувати, ся, кріти, ся. — Крий, ховай погане, а вопо такі гляне. н. пр. — Не той злодій, що краде, а той, що краде не переховує. н. пр.

3. тайти, ся. — Тайла від Бога та чортів сказала. н. пр. — Дерево тліє, але воно тайть ся десь в щім. С. Ш.

4. біти, (у)вбивати, побивати. — Тузом побив мою краю (в картах).

Брыша = д. Кровля.

Брышка = покрішка, накрішка, накриття, (на джү, бодю, трупу) — Віко, (на улик) — палуба, покрівець, (на одержу) — верх, покрива, покрівка. — Своя хага — покрішка. н. пр. — Год у год діла віком накриваєть ся? (н. з. — річка замерзає). — А сажають коровай в щі з віка. С. Л. — Зробили йому труну з горбатим віком. Кв. — На бодні не було віка. Кв. — Кожух липтваревий, а верх з доброго сукна.

Брыпительный = кріпучий. — Оце горілка так не нашої! і смаковита і кріпуча. Кв.

Брыпть, ся = крі(е)пити, ся, укрі(е)пити, ся, скрі(е)пляти, ся, зміцняти. С. Аф., умі(о)цняти. (С. Ш.). — Укріп Бог, як черепаху. н. пр. — Щоб йому жити молодечий скрепляло. н. д.

Брыпться = перемогати ся, нестунати ся.

Брѣкий = міцний, цупкий, крі(е)пкий, твердий (С. Ш.), здоровий, сильний, дужий. С. З. Л. — Нехай б'ють ся, коли мцві голови мають. н. пр. — Не поможе міцний Боже і воскова свічка. н. п. — Здоровий мороз. С. Л. — Здоровий вітер. — З дужим не борись, з багатим не судись. н. пр. — Тверда Русь — все перебуде. н. пр. — Тверда зима. С. Ш. — **Брѣкал** стража = пильна сторожа. — **Брѣкал** водка = міцна горілка. — **Брѣпок**.

на ухо = не дочуває, глухенький. —
Крѣпокъ на языкъ = мовчазний, мов-
 чун. — **Крѣпкій сонъ** = міцний, тов-
 стий сон. — Спить товстим сном. н. к. —
 Не зробив то за тим, то за сям, то за сном
 товстим. п. пр.

Крѣпко = крі(е)пко, міцно, цупко, твёр-
 до (С. Ш.), дуже, здорово, вельми. —
 Хоч не гладко, але міцно. п. пр. — І цупко
 кулаки зтулювши, Дареса битися викликав.
 Кот. — Підтикав ся, підперезав ся і пояс
 цупко підтягнув. Кот. — **Крѣпко на крѣп-
 ко** = дуже сильно.

Крѣковатый, то = кріпкенький, міц-
 ненький, ко.

Крѣкоголовый = (про коней) — твердо-
 ўздий, твердий, короткоўздий.

Крѣколобий = твердолобий.

Крѣкоўздый = д. **Крѣкоголовый**.

Крѣпнуть = 1. кріпшати, міцнішати, дуж-
 чати, твердішати, твёрднути (С. Ш.),
 твердіти, тужавіти (С. Ш.). — Мороз
 дужчає. — Сила міцнішає. — Грязюка тужавіє.
 2. клякнути, дубіти. — Руки від холоду
 клякнуть.

Крѣпнький, крѣпонецъ = д. **Крѣковатый**.

Крѣпостной = 1. кріпостний, замковий,
 фортєчний. — Замковá церква. — Крі-
 постна брама.

2. кріпацький, піддáньський, пáньський,
 панщáнный (Лев.), панщанський, крі(е)-
 па́к, крі(е)па́чка, піддáнець (С. З.), пан-
 щáн, панщáнин, панщáнна. (Лев.). — Же-
 пих твій крепак; (пехай йому болячка!)
 через нього і ти стала, не хто, як крепач-
 ка. Кв. — Хіба ми панщáнні? Кр. — **Крѣ-
 постное право** = пáньське право, крі-
 па́цтво. — **Крѣпостное состояніє** =
 піддáнство, кріпа́цтво, па́нщина.

3. кріпостний (акт).

Крѣпостничество = д. **Крѣпостной** 2. (К.
 право, состояніє).

Крѣпость = 1. міць (С. З.), міцність,
 кріпотá, твёрдість, твердотá (С. Ш.),
 сила. — Божої моці ніхто не переіможе.
 н. пр. — Для міцности зашиго двічі. Чайч.
 2. кріпость, óкрін, фортєця (С. Ш.), в се-
 редині міста — замо́к. — Побачивши нову
 кріпость, козаки кинули ся, взяли її
 приступом і вирізали цілу залогоу. Бар. О.
 3. кріпость (акт). — **Купчая крѣпость**
 = купча. — **Закладная к.** = заставна́,
 заставний лист.

Крѣлчатъ = кріпшати, дужчати, міцніти,
 міцнішати. (Чайч.). — Вітер дужчає.

Крѣпче = крі́нше, дужче, міцні́ше. —
 Хто дужчий, той і луччий. н. пр.

Крѣпшъ = 1. дужак, дѣбелень (Кв.), мо-
 ца́к, кремезний, кремязний. — Хоч і
 більш шестидесяти було, кремязний ще дід
 був. Номис. С. З.

2. скупіяга, скупердя́, га, скна́ра (сп. р.),
 жмі́крут, кре́котень.

Крюковатый = карлю́чковатий, криву́ль-
 чатий, ко́ліпкуватий, кривий.

Крюкъ, крючокъ = гак, гачо́к, крю́к,
 крючо́к, (з двома або чотирма гачками) —
 козу́лька, (дерева́ний) — карлю́ка, кар-
 лю́чка, закарлю́чка, ключ, клію́чка,
 (з булавою) — кові́нька, (в одежі мета-
 лічний) — га́плік, га́пличок, (разом з пет-
 лею або бабкою) — дід і ба́бка, ко́ник
 і ко́білка (Под. Вол.), коло дверей — за-
 щі́пка, для гри на струнах — бі́йце. —
 А на гаку червик все хвостиком киває.
 Гул. Ар. — Взяли Байду ізвѣзали, та за
 ребро гаком, гаком зачепили. н. п. — Ри-
 балка удочку закинув, надівши на гачок чи-
 малый червячок. Б. Б. — Кожна ручка собі
 карлю́чка. п. пр. — Ой се ж та крини-
 ченька і ключ і відро. н. п. — Візьми ключ-
 ку та пасмикай сіна. — Вбірала ся шпет-
 ненько: шнурочок до шнурочка, гапличок до
 гапличка. М. В. — А хата була на зачеп-
 ці. н. к. — **Согну́ть въ крюкъ** = в ду-
 гу зігну́ти, на поро́х стёрти.

2. карлю́чка, закарлю́чка (чоловік —
 причена або кру́тий або й само кру́тиство
 і ябеда). — Закарляючки гнуть. С. З. —

Вверну́ть крючокъ = карлю́чку загну́ти.

Крю́чить, ся = 1. карлю́чити, ся, кри-
 віти, ся, гну́ти, ся, згинáти, ся, за-
 гинáти, ся, козу́бити ся.

2. утискáти, угні́тати. С. Ш.

Крюковатый = 1. карлю́чковатий (С.
 З. Л.), гачковатий; закарлю́чений. —
 Всякі знаки з під моїх рук виходили криві,
 гачковаті. Фр. — Закарляючений хвіст. —
 Чабани з довгими закарляюченими тирляла-
 ми. Зіньк.

2. приче́па, приче́пливий.

Крю́котворецъ, крю́котворъ = крючо́к,
 карлю́чка. (Прикладаєть ся звичайно до
 урядників, що гнуть карлючки в судових та
 інших справах).

Крю́котворствовать = карлю́чки, закар-
 лю́чки, артику́ли гну́ти, загинáти.

Крю́чникъ = робочий, що переносить
 вагу крю́чком.

Кряжъ = 1. окорéнок, при́корень, пенё
 (одрубаний).

2. кряж, пасмо, стяг. — Пасмо гір. — Стягові гори. — Кряжові гори. С. Жел.
 3. grunt, шар, верствá (землі). — Піскуватий grunt. — Шар піску, шар глини.
 4. grunt (тверда земля). — Доконались до ґрунту.

5. д. Кръи́ишъ 1.

Кря́кати, кря́кну́ть = кря́кати, ка́хкати, кря́кнути, ка́хнути. — Кахнула утка — на морі чу́тко. н. з.

Кря́ква = ка́чка, свійська і переважно *Anas boschas* — кря́жня (С. Л.), кря́жанка (С. Жел.).

Кря́кну́ть = д. Кря́кати.

Кря́куша = д. Кря́ква.

Кряхтѣ́ть = крехта́ти, крехта́ти (Фр.). — Утер трохи не с пів відерка, напивсь і тільки що крехтав. Кот. — Винив, покрехтав, утер ся. Чайч.

Кста́ти = до речі, до діла, до слова, на́руч (С. Л.), на́ру́чно, на ру́ку кові́нька. — **Не кста́ти** = не до речі, не до слова, не до діла, не до ладу́, не до шми́ги. — Так до діла, як свини шта́ни наді́ла. н. пр. — Бо чужа жі́нка тобі не до речі, дознає́ть ся чолові́к — поб'є́ тобі плечі́. н. п. — Вміє́ до слова своє́ вставити́. Кн. — А міні́ й на руку кові́нька. О. С. — Не до шмиги твое́ слово. Кн. —

Кста́ти случи́ться = нагоди́ти ся. — Як раз і во́ни нагоди́ли ся. Кр.

Кти́торъ = 1. фунда́тор (церкви). С. Ш.

2. титарь, помі́шник його́ — підти́тарій, підти́тарний (С. З.), жі́нка — титарѐ́ва, титарі́ха, син — титарѐ́нко, дочка — титарі́вна. С. Ш.

Кто = хто. — **Кто бы ні́ былъ** = хто б не був. — **Кто ни́бу́дь, кто ни́ сѣть, кто ли́бо** = хто не́бу́дь, а́би хто. С. Л. — **Кто́-то** = хтосѣ́. — Прийшов хтосѣ́, та звиз цосѣ́, бі́гти за ним — не знаєш за ким? (н. з. — вітер). — **Кого́-то** = ко́гось. — Завидно, що в когосѣ́ видно. н. пр.

Ктому́ = до того́, к тому́, окрім, опрі́ч того́. — Руда та погана, до того́ ще й кирпата. — Сонливая моло́да неві́стка, а ще ктому́ не хоче робити. н. п.

Куба́риться = крути́ти ся, верти́ти ся, як дзи́га, клубо́м коти́ти ся. — Кинув ся в двері́ та клубо́м по лева́ді. Кн.

Куба́рь = дзи́га (С. Л.), верті́лка. — Крути́ть ся, як дзи́га. н. пр. — Як дзи́га сві́т мі́лі́ крутивсь. С. З. — **Скати́ться куба́ре́м** = котко́м, клубо́м покоти́ти ся; полеті́ти сторч, сторчака́, берки́цьнути ся. — Так і полеті́в сторчака. Кр.

Кубі́ческій = кубі́чий.

Кубова́стий, кубова́тий = банька́тий, круглобо́кий. — Банька́тий глечик.

Кубо́к = кúбо́к (С. З.), пúга́рь, ча́рка (вели́ка, найбільше́ металі́чна з покришко́ю). — Що з тих кубі́ків, як повні́ слі́з. н. пр. — Кубі́ків паристих, в се́редині́ вилзочо́них 4. Ст. Оп. — Ві́п з пугаре́м у руці́ саме до кра́ювка розі́гнав ся. К. Ч. Р. — Повні́ чарки всі́м налива́йте. н. п.

Кубъ = 1. алѐмбик, лѐмбик (С. З. — Пере́гати́ти горі́лку через лѐмбик.

2. (геометр. і ари́хм.) — куб.

Кубы́шечки, рос. *Nuphar luteum* Smith. *Nymphaea lutea* = глѐчики жо́вті, жо́вте лата́ття, во́дяний ма́к, кві́тки — ба́бки, ово́ч — зба́нок, збано́чки, листя — ка́пелю́ші, корі́нь — товсту́н. С. Ап.

Кубы́шка = ба́нька (С. Ш.), кубу́шка. (Банька́тий глечик). — Ба́лька на олі́ю. — Ві́зьми-по ба́лька, та на́бери́ води. С. Ш. — І́м повну на́лили кубу́шку. С. З. — І́ гро́шки гото́венькі́ в кубу́шечка́х у схові́. Зі́ньк.

Кубы́шникъ, рос. *Cytisus biflorus* L'Her. = зя́юва́ть, дере́з, ра́кітник, ра́кітовий ку́щ. С. Ап.

Кувши́ний = глѐковий, глѐчиковий, ж(в)ба́новий.

Кувши́нички = д. Кубы́шечки.

Кувши́нь, кувши́ничкъ = глек, глѐчик, глѐничок (С. З. Л.), широ́кий — гладу́ш, гладу́щик, глади́шка (С. Аф.), круглобо́кий — жбан, збан (С. Аф. З. Л.), банька́тий з ву́зенькою пийко́ю — д. Кубы́шка. — Ї́ в глеку́ моло́ко, та голо́ва не влі́зе. н. пр. — Ві́зьме хлі́ба, глек з водо́ю, серпи́ по під па́ху. С. З. — Хоч на мі́ні жу́пан дра́н, є́ й у мене́ гроше́й жа́п. н. п. — По́ти збан водо́ю посити́, поки́ у́хо не ві́рветь ся. н. пр.

Кувы́рканьє = перекида́ння, переверѣ́ти.

Кувы́рка́ться, кувы́рки́уться = перекида́ти ся, переверѣ́тати ся, перекину́ти ся, переверну́ти ся, берки́цьнути ся. (С. Ш.). — Серде́шний зві́р переки́дав ся, пли́гав, верті́в ся і качав ся. Кот.

Кувы́ркъ = берки́ць. — Берки́ць у водо́у. С. Ш. — **Кувы́ркoмъ** = берки́ць, пере́кидьки, переверѣ́гом, сторч, сторчака́ ви́асти, полеті́ти. — Як дав йому́ по по́тилиці́, так і полеті́в сторч.

Буда́ = 1. куди́, кудо́ю. — Куди́ йде́ш? До до́му. Чайч. — Кудо́ю тут проі́зхати́ до Па́влівки? Чайч. — Кудо́ю йти́? Зі́ньк. — **Буда́ ли́бо, куда́ ни́бу́дь, куда́ ни́ сѣть** = куди́ не́бу́дь, а́би куди́. — **Буда́-то**

— кудись, десь. — А де він? Пішов кудись.

2. на віщо, на що. — На віщо йому стільки грошей?

Кудá какъ = диво як, а́ч як! — **Кудá какъ хоро́шо!** = де вже пак не гарно. Чайч.

Кудáхтаньс = кудкуда́кання. — Чути кудкуда́кання курей. Фр.

Кудáхтатъ = кудкуда́кати, кокотіти. — Біжи, он курка кудкуда́че — візьми яйце. — Хто хоче — соко́че, а хто хоче — кудкуда́че. н. пр.

Куделица, кудель = куделя (С. З.), кудели́ца, кудель (на гребіні) — мичка, кў́кла. — Ой кужілю, мій кужілю! я робити не здужаю. н. п. — Сама сіла кудели́цю прости. н. п. — Білаа Гва, одну з древа зірвала кудели́чку; збулась власти, треба прости на гребіні мичку. У. в.

Кудель-барашки, рос. *Primula veris* L. = божі ручки, біла б́ківця, медя́ник, медя́нички, медя́ник-зі́мля, сорочі ла́пки, ко́тики, перво́цвіт, про́ліски (укр.), клю́чики, га́динниця (гал.). С. Ап.

Кудерь, частіше мн. **кудри** = куче́рь, частіше мн. куче́рі (С. З. Л.), іподі звиваєть ся теж і куд́рі. — Була в мене дівчина Ори́ся — тоді ж міні́ сі куче́рі вили ся. Була в мене дівчина Варва́ра — вона ж міні́ сі куче́рі порвала. н. п. — Трапляєть ся, що і в шолудивого куче́рі вьють ся. н. пр. Кн. — Ви́ряжала мати́ сина та й на косови́цю, зачесала чо́рні куд́рі аж на по́тилицю. н. п. — Ой піду́ я мо́лодай по па́д гі́ровьками, та роспу́чу чо́рні куд́рі по па́д б́ривовьками. н. п.

Кудесить = 1. чарува́ти, чаклува́ти, відьмува́ти.

2. ко́лобродити (С. З.), б́ро́їти (С. Ш.), шу́руб́ирити. — Що ти тут па́броїв? — По у́лиці хло́пців водити, всю у́лицю ко́лобродити. н. п.

Кудесникъ, ца = 1. ча́рівник, ца, зна́харъ, ка, ча́клун, ча́клівни́ця, відьма́к, відьма, воро́жити, воро́жка.

2. шу́ка́рь, ка, га́лабу́рдник, ца,

Кудесы = ча́ри, зна́харство і д. Во́лхвова́ніє.

Кудренатый = куче́рівенький.

Кудри = д. Куде́рь.

Кудрявецъ, рос. *Chenopodium Botrys* L. = ма́рь. С. Ап.

Кудрявить = куче́рівити, куче́рі звива́ти. — Ой хто ж то́бі сі куче́рі звиває? Була в мене дівчина Улья́на, вона ж міві́ сі куче́рі звивала. н. п.

Кудрявчикъ = куче́рівчик. — Ма́ленький хлопчик куче́рівчик.

Кудрявый, во = 1. куче́рівий, во. — Куче́рива голова. — Пливе чо́веи води по́вен, та й накри́гий лубом; не хваста́й ся, ко́заченьку, куче́ривим чу́бом. н. п.

2. (про дере́ва) — д. В́етви́стий, (про трави і кві́ти) — куче́рівий, па пр. Ку́черива м́ята.

Кудрявьтъ = куче́рівіти.

Кудряжка = куче́рівчик, куче́рівка (куче́ривий хлопчик або куче́рива дівчинка).

Кужель = д. Куде́ль.

Кузнєцкій = кова́льський. — Дме, як мих кова́льський. н. пр.

Кузнєцьовъ = кова́лів.

Кузнєць = кова́ль, жи́нка його — кова́лі́ха, сип — кова́ле́нко, кова́льчу́к, дочка — кова́лі́вна. С. З. Л. — Коли не кова́ль, то й клі́ців не по́галь. н. пр. — Тому кова́лю ли́ше, що на два михи ку́в. Кн.

Кузнєческий = д. Ку́зні́чий.

Кузнєчество = кова́льство, кова́люва́ння. — За́ниматися ку́зні́чествомъ = кова́люва́ти.

Кузнєчикъ, ком. *Gryllus* = ко́ник (С. Л.), ко́билка, Tetrix — ко́билі́ця (С. Жел.). *Locusta* — тра́в'яний ко́ник. — Наш ко́ник стри́бунець живе так саме, як і са́рана. Степ. — Ж́вавий ко́ник — ска́кунець до́цьві́рінкав ся вќіпець. Байки Ста́рицького.

Кузнєчїха = кова́лі́ха. С. З.

Кузнєчний = кова́льський. — Зди́хнув тяжко та ва́жко, мов мих кова́льський. н. пр. — Со́пе, як кова́льський мих. н. пр.

Ку́зниця = ку́зня, мн. ку́зні (Кр.), іподі звиваєть ся і кова́льні́я. С. Л.

Ку́зничний = ку́знячий.

Кузове́нка, кузово́к = ко́шик і т. д. д. **Корзи́на** (зар.).

Кузовъ = 1. д. **Корзи́на** (на́йб́ільше з д́ля або ко́ри бе́рзової).

2. кі́ш, ко́роб (е́кіпажа).

Кузове́ = у́лик (плетений, що ві́шаєть ся на дере́ві для прина́ди ро́в'я, рі́йни́ця).

Куканъ = 1. ку́кан, на́низка (Вол.). — Пі́ймав здоро́вого оку́па, та тільки хоті́в на ку́кан на́лизати, а він і вискли́знув у воду.

2. н́зка, в́язка. — Ку́пив н́зку ри́би.

Кўкинь = ду́ля (С. Аф. З. Л.), фі́га (С. Ш.), хви́га (С. Л.), моско́вська бу́руль-ка (С. Ш.). — Ой лю́ді, лю́ді! чу́жим ді́тям ду́лі, а па́шому на́чалі, щоб спа́в у де́нь і в по́чі. н. п. — Він ду́має, що я кли́чу, а я йому́ ду́лі ти́чу. н. п. — На відьмо́! кри́чала вона, тика́ючи ду́лі. О. Мир. — При-

везе тобі тато з міста московську бурул-
ку. — Давати, крутити кўкишъ = ти-
кати, давати, сукати думі. — Показу-
вати кўкишъ въ карманѣ = показувати
фйгу в кишені (С. III), кивати пальцем
в чоботі. (Бар.).

Кукла = ляля, лялька, лялечка. С. З. Л.
— Була в мене наміточка, і ту дїтки вкра-
ли, на ляльки подрали. н. п. — Говорить
мамуня, що доня Галюня, як лялечка таа
гарченька. Пч.

Куклеванецъ = кукільван. С. З. — По-
труїв рибу кукільваном. (Насіппи Colo-
quintus).

Кўлина = луппайкі, шабатўрка (од
льопу).

Куклянка = кожухъ з відлогою з олене-
вих шкур (в Сибірі).

Кувати = кувати. — Мінї буде соловей
щебетати, тобі зозуля кувати. н. п.

Кўколка = 1. лялечка, лялька (д. Кўкла).
2. Рух — лялечка (в змїпах комах), у
мурашок — подушка, подушечка (Степ.).
— З гробачка цього робить ся лялечка,
а через 20 днѣ з лялечки вилупить си
справжній жушок. Степ. — Цїх біленьких та
крутленьких мурашиних лялечок люди взи-
вають подушками. Степ. — Комашки, ко-
машки, ховайте подушки, он татари йдуть
і всі заберуть. п. пр.

Кўколъ = рос. *Lolium temulentum* L. —
кукіль і *Luchnis dioica* De. — кукіль,
куколиця, купальник, слїпак. С. Ал.

Кўкольный = ляльковий. — Кўкольный
театръ = вертѣн (С. З.), кумедия. —
Ходїм, подивїмся на кумедию.

Кўкситъ = терти очі (кулаком), кулаки
росити.

Кўкуль = д. Клобукъ.

Кукурўза, рос. *Zea, Zea Mays* L. = куку-
рўза, кукурўдза (Прав.), пшеничка,
пшїнка (Лїв.), вживаєть ся теж — кияхї,
початки. С. Ан.

Кукўшка, кукўшечка, лт. *Cuculus canopus*
= зозуля, зозульчечка, зозуленька, зо-
зўлька. С. Аф. З. Л. — Прилетїла зозу-
ленька та й крикнула: ку-ку! н. п. — Ой
коли б же я зозуленька, то я б собі криль-
ця мала, ой стрепенулась, полинула б та
до свого сина Івана. н. п.

Кукўшечій = зозулячий. С. Аф.

Кукўшинъ = зозулин. (Д. теж Бокўш-
кинъ.)

Кулага = кваша. С. З.

Кулакъ = 1. кулак. — Будеш вік тужи-
ти, часом горювати, будеш кулаками сльози
утирати. н. п.

2. мѳлот (у мулярів).

3. палля (котру забивають на березі для
причалу), рало.

4. кулакї (вроблені у млиповий вал).

5. глитай (Броц.), жмїкрут (С. Аф.), де-
рїтюд (Лев.), доюн. — Такий глитай, що
й з рідного батька злупить. — Попадись до
його: він тебе так видоїть, що без сорочки
підеш. Сказано доюн. Кп.

Кулганъ = жбан, збан (метал. з посиком
і покришкою. Пр. д. під сл. Кувшінъ).

Кулебїка = пирїг (довгий з кислого тїста,
з рибою то-що).

Кулѣкъ = кульбѳ (з рогожки). — Попасть
изъ кулькѣ въ рогожку = в дощу та
під ринву. п. пр.

Кулемѣ = д. Западнї (для лову соболев і
песців).

Куліга = 1. д. Куликъ особ. породи *Sco-
lorax fœda*).

2. зруб, налещїна, повинѣ (де зрубано
і випалено лїс під оранку).

Куликѣло = виливѣло, птьянїця, шїяк,
птьянїюга.

Куликѣтъ = запивати, в горїлку вки-
дати ся.

Куликъ, лт. *Scolorax* = кулик, зар. ку-
личок. — А кулик чайку взяв за чубайку.
п. п. — Далеко кулику до Петровѣ днї
= далеко кўцоу до зайця. п. пр.

Куліса, частїше мп. кулісы = лаштўнки.

Кулічїй = куликовий.

Кулічки, у виразї: у чорта на кулічкахъ
= кѣзна де, далєко, у чорта в зубѣх.

Кулічъ = паска, (висока) — папушник,
баба. — Христос воскрес! Рад мир увесѣ,
дїждали ся ласки, тепер усяк наїсть ся в
смак свѣичепої паски. Укр. в. — Обїйдеть
ся Великдень і без грѣхопої паски. н. пр.

Культепѣ = кўкса (з преламаними паль-
цями).

Культивїровать, культиваторъ = культи-
вувати, культўрник. С. Жел.

Культь = 1. кікоть. (Рука або нога, ко-
трїй бракує всїх пальцїв).

2. безпальчий, безпалько. С. III.

Культьвий = д. Культь 2.

Культьвѣтъ = шкандибати, шкитилѣгати.

Культьпка = д. Культь 2.

Кумѣ = кумѣ, кўмонька, кумѣся, кумѣ-
севька, (жїнка кумова батькам дитини) —
пакушка. — Вона мїнї кума — мого синка
Івасюка у хрест уводила. — Кума, кумовь-
ка ти моя, як лебїдка білая ти моя. н. п.

Куманѣкъ = кумѣсь.

Куманіка, куманіха, рос. *Rubus caesius* L. = ожіна, ожіник (укр.), чорпція (гал.). С. Ап.

Куманьковъ = кумасѣв.

Кумачъ = китайка (червона).

Кумачный = китайчатий (з червопої китайки).

Куминъ = кумін, кумасин.

Кумиръ = божок, їдид, бован.

Кумиться = кумати ся. — Ми з нєю покумали си — разом у хрест уводили.

Кумовство = кумство (С. З.), кумівство. — Як умерла дитина, то й кумство пропало. п. пр.

Кумовъ = кумів.

Кумушка = кумонька, кумася, кумасенька.

Кумушкинъ = д. Куминъ.

Кумъ, мн. кумовья = кум, здр. кумасѣ, мн. куми (прохані, стрічані і одкупні. Ман. ст. 183), батько дитини жінци кума — накум.

Кумысъ = напїток з кобїлячого молока.

Куна, куница, зоол. *Mustela* = куниця, кўна, кўночка. С. З.

Купий = купичий.

Купяты = купати, окунїв ловити. — Хто слуха, а хто окунїв ловить. Кв.

Купало, рос. *Ranunculus acris* L. = козѣлецъ, дрібноцвѣт, жовтобрюшник, зілля од трїсці (укр.), терпї-бїдѣ (гал.). С. Ап.

Купальница = 1. д. Купало.

2. рос. *Trollius eugoraeus* L. = вѣвча лапа, вѣвчий колїт, прикрит (укр.), волѣве ѳко, волївочко (гал.). С. Ап.

Купальный = купальовий.

Купальщикъ, ца = купальник, ця.

Купаніе = купання, кўпанка. (Лев.).

Купать, ся = купати, ся, (в калюжі, болѣті) — калюжити, ся.

Купель = купѣля, христїльниця, хрещальниця (С. Нар.).

Купѣна, рос. *Convallaria Polygonatum* L. = купїлля, купїна, раковї шийки, чемерїця, натягач, одхасник. С. Ап.

Купѣць = купецъ, крамарь, дочка — купцївна, крамарївна, син — крамаренко, крамарчўк.

Купѣческий = купецький (С. Л.), крамарський. — Купецький гандель. С. З.

Купѣчество = купѣцтво.

Купѣствовать = купцювати, крамарювати.

Купина = куш, крак, корч. — А в мого двора пєма пї кола, тїльки ростє один куш калїни, та й та не цвѣла. п. п. — Де крак, там і козак, а де байрак, там сто козаків. п. пр.

Купитъ = купити, (свѣчку в церкві) — одмінити свѣчку. (Лев.). — **Купленный** = куплений, купований. — Куповалий розум. Кв.

Куплѣтъ = 1. (у віршах) — куплѣт, колїно. — Просьпївав одно колїно та й перєстав.

2. сьпївомѣвка. — Сьпївомовки Ст. Руданського. Видав Н. Г. Волинський. К. 1880 р.

Купля = кўпля, пѣкуп, куповання. — Купля руки пече, а продаж грїє. п. пр.

Купно = вкўпі, укўпі, разѣм, гуртѣм, спїльно. — Як робити вкупі, то не болїти-ме в пупі. п. пр.

Купный = спїльний, гуртовий.

Куполь = бѣня (С. Аф. З. Л. Ш.), верхушка — макївка. — Був у Кїві і лавїк на дзвїницю аж під самїсеньку баню. С. Аф. — Лазить чоловїк по церкві і примощує до банї драбину. п. о.

Купорить = затикати й засмѣлювати.

Купоросный = купервасовий, вітрогѣлевий.

Купоросъ, Vitriolum = купервас, вітрогѣль. — Зелєный, желѣзный, самѣжный купоросъ, V. martis = купервас. С. З. — Мѣдный, сїний купоросъ, V. coeruleum = сїний камїнь. — Бѣлый, цїньковий купоросъ, V. album = вітрогѣль, крїмза (С. Жєл.). — Пїду до мїста, куплю купервасу, намалюю брови та дяя того часу. п. п. — Купервасу куповала, чорпї брови маловала. п. п.

Купрь = кўпра, лїдхвїстя, (у птицѣ) — кўприк. (С. З.).

Купцовъ = купцїв, купецький.

Купчая = кўпча. — Купив землю, та ще купчої не зробили.

Купчиха = куччиха, купчиха (Чайч.), крѣмарка.

Купчиха = крамарчўк. С. З.

Купыръ, рос. *Angelica* = дзѣвгѣль.

Купыръ красеный, рос. *Anthriscus sylvestris* Hoffm. = бугїлѣ, борщівник, свербїгуз, ганус. С. Ап.

Куранты = дзигарї (з музикою). С. Пав. — Дзигарї теленькають. К. Ш.

Курбѣтъ = дїбки, цѣпки.

Курганъ = морїда, (межовий) — копѣць, (з пїску) — кучугўра. — Ой у полї мо-

гила з нітром говорила. п. п. — Гривацію проводили, частіі копці висипуючи. Л. В.
Кургузый = **куцій**. — Піймав кучого за хвіст. п. пр. — Цо гусарип черноусий, що на йому жупан кучий. К. Ш.

Курёніе = 1. куриння.

2. кúрево, каділо.

Курёный = курінний. С. З. — Курінний отаман.

Курёнокъ = курча, курча́тко, курче́ня, куря́, куря́тко, мн. курча́та, курче́нята. С. З. — Возить ся, як квочка з курчатами. я. пр.

Курень = курінь.

Курілка = 1. наро́дня великору́ська гра, в ко́трій передаю́ть запале́ну скі́пку, примовля́ючи: „живь, живь курілка!“, а в ко́го пога́сне, той да́є фант.
 2. кі́мната для курі́ння тютю́ну.

Куріло = гуля́ка, гульта́й, гульві́са. С. З. — А гульта́й той усе п'є, при́йде до до́му, мене б'є. н. я.

Курільница = каді́льниця, каді́ло.

Курільщикъ, ца = куре́ць, курі́й, ка, (з лю́бки) — лю́лешник, ця. С. Л. З. — Добрий куре́ць май свою лю́льку і тютю́нець. п. пр. — Коли куре́ць, то в кресало й гама́ноць. п. п. — Курі́й, що потя́гне з лю́льки, то й плю́не. н. о. — Та́кий лю́лешник, що й не ви́пускає лю́бки з ро́та.

Куріный = куря́чий. С. Л. — Куря́ча слі́пота. — Безшта́ноко — куря́чий ди́дко. п. пр. (Дра́жнить малих хло́пців, що ходять без шта́нів або не хочуть одяга́ти я́танів).

Куритель, ница = д. Курі́льщикъ, ца.

Курительный = курі́льний; каді́ний (С. З.). — Курі́тельный таба́къ = тютю́н, здр. тютю́нець. — Курі́тельная тру́бка = лю́бка, здр. лю́лечка. — Курі́тельное веще́ство = кúрево. — А тютю́н та лю́лька ко́заку в доро́зі знадо́бить ся. я. п.

Курить, ся = 1. каді́ти, ся, курі́ти, ся, (ла́далом) — ла́данати, ся. — Од чу́жи лі́карі лю́дей і товар ку́рили. Макар. — Поча́в дяко́н каді́ти. — Ку́рять димо́к, го́ловешки то там, то сям та́ють. Аф.
 2. (тютю́н) — ку́рити, па́літи (С. Л.), пі́хкати, па́хкати. (Останні три слова про курі́ння з лю́льки). — Ку́рять ли́хий по доро́зі. я. пр. (Одказу́ють, як хто просить ку́рити). — Ой хо́де він, хо́де, похо́жає, він лю́лечку ку́ре, ку́ре, розку́ряє. п. п.
 3. (горі́лку) — гна́ти, ку́рити, ся. — Гна́в горі́лку на ви́пниці, те́пер мене же́нуть з ви́пниці. Кн.

Кúрика = кúрка, кúря (С. З.), здр. — кúрочка, ласк. — ку́ріпочка, ку́рінка, (галанська) — га́ла́нка, (особливо́ї поро́ди) — га́ла́ганка, (ді́тське) — т́ютя. (С. Ш.). — Кому не ве́десть ся, то й ку́рка не несе́ть ся. п. пр. — Це ще т́ютя з поли́в'яним чо́сом. н. пр. — Бува́є і в ку́рей не без кло́пів: чи мо́же з яко́ї там печа́лі, чи бу́в на про́со недорі́д, але ку́ріпочки не́здужа́ть ста́ти. Зі́ньк. — Підса́пала ку́ріпочку, щоб ви́вела ді́ти. я. п.

Кúрий = д. Курі́ний. — Ку́ри́чя слі́пота́ = 1. рос. а) *Ranunculus arvensis* — ку́ряча слі́пота́, б) *Chelidonium majus* L. — глекопа́р, глечкопа́р, глади́шник, глади́шник, чистоті́л, сре́ зі́лля, проза́рник, в) *Caltha palustris* L. — ла́та́ття, ка́лужни́ця, по́ники. С. Ап.
 2. мед. *Noctalgia* — ку́ряча слі́пота́ (С. З.), ку́рочка.

Кúрий = д. Курі́ний.

Курі́йкаты = курі́юкаты, кургі́каты, курлі́каты. — Пере́пели піді́дбю́кають, жу́равлі́ де́сь курлю́кають на тирла́х. Номис. С. З.

Кúринькъ = 1. кúрі́г (з ку́рити́ною).
 2. ку́риньк (хлі́в), кúча (в ха́ті), ко́бець, ко́йка (клі́тка). С. Л. — В мене ку́рка та й ви́крадена, че́рез ку́риньк проно́сена. н. п. — Не́ма де ку́рей держа́ть, тре́ба ко́вець зроби́ти.
 3. ха́та без ко́міна й дима́ря́.

Курі́йскы = кúри́я, кúрпата́.

Курі́ськы = кúрпáтий. С. З. Л. — Пере́хрести́ ніс, щоб вели́кий рі́с, а то кúрпáтий. н. пр.

Курі́ой = без ко́міна й дима́ря́. (Д. Изба́ ку́ріан, Кúринькъ З).

Курі́йкаты = му́гикаты. С. З. — Му́гиче собі́ під ні́с яку́сь пі́сню.

Курі́йськы, рос. *Euphorbia* = мо́лоча́й, мо́лоча́к. С. Ая.

Куро́къ = ку́ро́к, за́йчик. (Полт. і Вол.).

— Та в́же ша́лі заржа́віли, му́шкети без ку́рків, а ще се́рце ко́зацьке не бо́їть ся Ту́рків. я. п.

Куро́лєсєть, куро́лєсєнчать = пу́стувати́, фі́глі́ стрі́іти, бро́іти (С. Ш.), коло́бро́дити.

Куро́лєсєнєкъ, ца = пу́стун, ха, шту́ка́рь, ка.

Куро́патка, кúро́пать, шт. *Tetrao perdrix* = ку́ропáй, ку́ропáйтко (Кр.), ку́рі́шка, здр. — ку́рі́почка (С. З.), мо́лода — кú́рі́ня́.

Куро́паткинъ, куро́пáчий = ку́рі́п'ячий. — Ку́рі́п'ячі́ яй́ца. — Назива́в ку́рі́п'яче гні́здо.

Курослѣвникъ, курослѣвъ = рос.: а) *Cornus sanguinea* L. — свидіна, свидва, спиж, свидовѣ дѣрево (С. Ап.), б) *Apagallis arvensis* L. — кúрячі́ о́чки, кúряча слѣпотá. С. Ап.

Куроцáпъ = курохвát (С. З.), куроцáп. (Що краде курей і хабарник дрібний). — Мов в школу з торгу курохвát. Кот. — Не дурно його куроцапом, цього урядника дражнять: навѣть з бублейниць хабарі луштити.

Куртáжний = фáкторний.

Куртáжъ = факторóве, фáкторне, факторóвие (С. Ш.), вирутáрне. — Через фактора позичив гроші і заплатив йому факторового 10 карбонанців.

Кúртка = кúртка. куці́на (на хутрі) — кажанóк. (С. З.).

Курúшка = кúрево, (з смоли) — козубéць, (з туля на дєревi) — скрену́ха. — Підкурив пчiл скренухоу.

Курчáвка = кучеря́вка, кучеря́вочка.

Курчáвий, курчáтый = кучеря́вий. (Д. Кудрáвий 1).

Курчáвъть = кучеря́вити.

Курчсвáтый = кучеря́венький.

Курчéнокъ = д. Курéнокъ.

Кúры, 2 вiдм. — куръ = кúри, курéй. — На базáрѣ мно́го куръ = на базáрі багáто курéй. — Стрóбить кúры = бiсики пускáти.

Куръ-зѣлье, рос. *Mercurialis perennis* L. == прiдiески, бажáнна травá. С. Ап.

Курьёзный = кумéдный (С. З.), чудпiй, чудасiйний.

Курьёзъ = чудасiя, кумéдия.

Курьёръ = гiнeць. С. Аф. З. — Хмельни́цький послав гiнця до Хана.

Куря́ = 1. курчá і т. д. д. Курéнокъ.

2. индичá, индичáтко, мп. индичáта.

Куря́тина = кúрятина.

Курятникъ, ца = 1. д. Кúриникъ 2.

2. курола́шник, ця (що торгують кури́ми). — Усiх курей продава куролашникам.

3. курохвát, ка, куроцáп, ка, (що краде курей). С. З.

4. рос. *Galeopsis* — жабрiй, жáбрик. С. Ап.

Курятный = кúрячий.

Курятія = д. Кúриникъ 2.

Куря́чий = д. Куря́ний. — Куря́чья травá, куря́чий черёвы, рос. *Stellaria media* Smith. = мокрeць, мокрiця. — Куря́чья слѣпотá, рос. *Lamium purpureum* L. = шáндра, красна кропивá і д. Кúричья слѣпотá і Курослѣвникъ.

Кусáка = 1. кои. *Mordella* = щiпавка. — Щипавка хоч і не дуже добре, а все ж лiтає. Степ.

2. кусáка, куслiвий, кусючий. — Звiгнлого не бiй сл, а кусливого. н. пр.

Кусáние = кусáння.

Кусáти, ся = 1. кусáти, ся, грiзти, ся. — Скажений собака і хазiйна кусає. н. пр.

— Гриземо ся, мов собаки, за маслак смердчий. К. Ш. — Кусáючийся = куслiвий, кусючий (д. пiд сл. Кусáка 2).

2. щипáти, ся, пекти́. — Перець пече в ротi. — Товáръ кусáется = дúже до́рогий, до́рого коштúє.

Кусáще = кусáн, кусeнь, шмат, скiба і т. д. д. Кусóкъ (поб.). — Одрiзав отгáкий кусáп. — За шмат гнилоi ковбаси у вас хоч душу попроси, то вiддасте. К. Ш.

Кусóковий = кусóвий.

Кусóкъ, кусóчекъ = кусóк, кус, кúсeнь. поб. кусáн, здр. — кусóчок (С. Л.), шмáтóк, шмат (С. З. Л.), шмáтóчок, кавáлок (С. З.), кавáлочок (прав. і гал.), хлiба — скiбка, скiба, скiбочка (С. З.) шмáтóк, дúста, дúстка, дúсточка (С. З.) бáйда (С. Ш.), в краю одрiзаний — край.

окрáецъ, окрáйчик, м'яса — шмáтóк, кусóк, дрiбнeнько покрайного — кри́шен-ник, кришенiна, чого крижкого, на пр.

соли — дрiбóк, дрiбóчок (С. Л. З. Аф.) сáхарю — грúдка (С. З. Аф.), грúдочка масла, кашi, глини то-що — грúдка, здр.

грúдочка, поб. грудомáха, глини замiшаноi — шпáрунок, паперу — клáнтик.

тканини — клáпотъ, клáнтик (С. Л. З.) шмáтина, цiльний — штúка, цiльник.

про поло́гю — сувiй, сувiйчик (С. З.) шкури староi — шкурáт (С. З.), шкура-тóк. — Не сама ж я пряла, кума помогала.

дала а їй миску шпона, ще ї три куски сала. н. п. — Вiдвалив криги отгáкий кусeнь. н. п. — Прохавий шмáток горло дере.

н. пр. — Добрий борщ і каша, як в шмáток м'яса. н. пр. — В чужих руках завпiсь бiльший шмáток. н. пр. — Хлiба нi шматка соли нi дрiбка. н. п. — То і курку, і печeню і кавалок кишки, все, що було у торбинi, стеребив до кришки. Руд. — Штука.

сухна, сувiй полотна. — Одрiзана скiба охлiба, її не притулиш. н. пр. — Не починала нi лусточки хлiба, нi ложечки соли. н. п. — Як окрáецъ на столi, то і душi веселий. н. пр. — Грудочку кашки, кiльцo ковбаски. н. п. — Цур дурня та масла грудка! н. пр. — На полудeнь ковбаси або кришеникiв сала. Ос. — Дметь ся, як шкурáт.

на огні. н. пр. — Тобі, мамо, та навійчики, а мінї та сувійчики. н. п. — Кусень хліба. Кр.

Кустарникъ = чагарник (С. З.), чагарникъ (К. З. о Ю. Р.), чагаръ (С. З. Л.), чагарі, куші, корчі, (в балді) — байракъ. (С. Аф.). — Ідуть вони темними лісами, ідуть чагарями, ідуть вони пустим зрубом, буйними ланами. Руд. — Тоді Ляхи догадливі бували, усі по кущах, по лісах повтікали. н. д. — Прощу вас, братця, як будете до байраків перебувати, тернові гілки рубайте, мінї признаку покидайте. н. д.

Кустарный = чагарниковий і д. **Кустистый**. — **Кустарный промыселъ** = дрібний промисел. — **Кустарная мадѣля** = домашні вироби, (про полотно) — домоткане, домоткан (С. З.), про сукно — домоцільне. — Полотно домоткане. — Гарна у напа свитка, мабуть не з домоцільного сукна. Кн.

Кустаръ = дрібний промисловець, що готує різні вироби дома, руками, без фабричних машин, або на простих станках.

Кустикъ = кущик.

Кустистый = кушистий, купчистий, корчистий, (про хліб і траву) — рунистий. — Жито таке рунисте, що аж за очі бере. Кн.

Куститься = купити ся, корчити ся, (про хліб і траву) — рушити ся. — А трава як щітка: одна одну пре та рушить ся. Кн.

Кустовой = кушовий, кушастий, кушований. — Ся цибуля в стрілку не йде, се кушаста. Кн.

Кустъ, кустокъ, кусточекъ = кущ, здр. кущик (С. Л.), крак, корч. — А в мого двора нема ні кола, тільки росте один кущ калини, та й та не цвіла. н. п. — У нас де крак, там і козак, а де байрак, там сто козаків. (Костомаров — Б. Х.).

Кусъ = д. **Кусокъ**.

Кутать, ся = кутати, ся, обгортати, ся, тушковати, ся. (С. Ш.). — **Кутать печь** = затуляти, затикати. — На віщо ви так тушкуєте дітей?

Кутѣжъ = гульня (С. Л.), гульба, загра. — Шукаю його та шукаю, а він у шийку з чаркодзями загра справля. Кн.

Кутѣний = духовний, (зневажливо) — книшохват, книшолан.

Кутерня = 1. д. **Вьюга**.

2. гармідер, розгордіяш, шарварок (С. З.), сумяття (С. Л.), колот, колотнеча, буча, колотий (С. З.). — Такий гармідер, пещаче Орда підступна. С. Аф. — За очу та збили таку бучу. н. пр.

3. риба *Salmo lacustris* = головатиця. С. Пар.

Кутило = гультий, гуляка, гульвіса (С. З. Л.), чаркодуй, заграй, бражник. — Гультий не робить, тільки п'є, прийде до дому, мене б'є. н. п. — Такий заграй, що всю батківщину з москалями сплюндрав. Кн. — Голіпний бражник — як почне гулять, на цілий тиждень. Кн.

Кутить = 1. крутити, вихровати (про вітер). — Крутить, стріху розриває, снігом хату замітає. В. Щ.

2. гуляти (С. Л.), гультякувати, пійти-гуляти, курити, бенкетувати (С. Ш.), пійчати. — Троянці добре там курили. Кот.

Кутинкъ = куча (курний під лавкою або під полом). С. Л.

Кутокъ = 1. алат. *Cantus oculi* — куток, куточок. — Ще добре що в куток, а не в середину ока понав.

2. д. **Кўтиньк**.

Куть = 1. кут, куток (в хаті коло дверей).

2. матній, гузірь (невода). С. Аф.

Кутья = коливо. С. З. — Панахиду п'їли, а кутїя не їли — панахиду одсєкївали, а колива не їли.

Кухарить = куховарити, кухарювати.

Кухарка = куховарка (С. З. Л.), кўхарка. — Я б тебе цілував, мїлував, а до нечі куховарочку палил. н. п. — Їх дочки стануть кўхарками, сини в неволі пропадуть. Кн.

Кухарникъ = куховарчин, кўхарчин.

Кухарничать = д. **Кухарить**.

Кухмейстеръ, кухмістръ = 1. кўхар, кўхар. (С. Л. З.).

2. **Кухмайстер**.

Кўхня = кўхня, пекарня. (С. З. Л.). — Пекарня дух любить. н. пр. — А дворян неборака не хоче робити, лиш від станї до пекарні люльку закурити. н. п. Б.

Кўхонный = кухенний (С. З.), кухняний (Кн.), пекарняний.

Кўча = 1. кўча, здр. кўчка, кўча, здр. кўчка, поб. — кучугўра, (зернового хліба, полови) — вóрох, (хворосту, лому) — валява, (буриків, огірків то-що) — бурт. — Чорт біса з під купи бачить. н. пр. — Труп купую на купи. К. Ш. — Пшениці ворох був не вкритий. С. З. — Забравсь, як свиня у ворох. н. пр.

2. багатю, сїзла, кўча, тиск. (С. Ш.). — Куча яроду. С. Л. — І панства чортів тиск було. Гр.

Кучеляба, рос. *Strychnos Nux vomica* L. = цимбўха.

Кучерская = маштарня. Вол.

Кучерской = візничий, поганійлівський (Номис.), машталірський.

Кучеръ = візник. (С. Л.), возниця, поганійло (С. З.), погонич (С. З.), машталір. — А коні правив машталір. Кот.

Кучить, ся = 1. згрібати, згромажувати, ся, кучити, ся, скучлювати, ся.

2. кучити, докучати, набридати. — Кучити послам, аби домовляли ся. С. З.

Кучища = кучугура.

Кучка = д. Куча (здр.).

Кушакъ = пояс, пас (С. З.), шкуратиний разом з таманом на гроші — черес. (С. З.). — Сидить козак на могилі, сорочку латає, він кинув ся до череса — копійки не має. н. п. — Черес із червінцями. Кр.

Кушаніє = їдення, їда, їдіння. (Кр.). — Заслав його за їдою.

Кушанье = страва, потрава, їжа, їство, їда, наїдки, (варене) — вариво, варєне, (печене) — печєня, печїсте, печєне, (скоромне) — скоромина, скоромне, (пїсне) — пїснїна, пїсне. — Голодному кожна страва добра. н. пр. — Хлїба не пїк, страви не варив. Кп. — Яка приправа, така й потрава. н. пр. — На їжу був трохи вередивий. Кп. — Були там усякі їства штурчї. Кот. — Хлїб та вода — то козацька їда. н. пр. — Сьогодні варива нема, тільки печене. С. З. — Все стоїть на столї: і напїтки і наїдки. Кр. — *Різні страви народні на Україні*: білос або білус (ковбаса або м'ясо, печені або варені з квашеною капустою з салом), бріиза або гліганий сир (сир з овечого молока), бұцик або бұцики (галушки або варениці, смажені на маслї, їдять з сметаною або з медом), варєники (перїжки з сиром або ягідми, варені), варениці (шматочки тіста, зварені, їдять з маслом і сметаною), галушки (галки або шматочки тіста з юшкою з олією або салом), голубці (каша часом з м'ясом, загорнута в капустяних листах), затїрка (юшка з тіста, розтертого дрібненько з олією або маслом), катлама (корж в баранячому смальці), груця (янина каша з горохом), кваша (соложене тісто з грушками або калиною), кутї (пшениця зварена з медовою ситою або риж з родзинками з мідяним молоком, обрядова страва на Свѣтвечір або на Голодну кутю), лемішка (запарене окропом борошно з молоком або маслом), локшина (різане тольсько тісто, зварене), макоржєники (рі-

зані яблука, спечені в яйцях), мамалїга (кукурузяне борошно, запарене окропом, з маслом), орішки (пальчики з тіста на смальці), пампушки (бухаїки з олією і цибулею або часником), пенцїк (каша з цїлих яшних крупів), постромї (сушена на сонці баранина), пўтря (рідка лемішка), рябкó (з пїсона з м'ясом), тетєря (з гречаної муки з пшопом, з олією), ўтрібки (солянка з пєінок і тельбухів), хомї (тертий горох з сїм'ям), шарпанїна або баба-шарпанїна (пшенишне тісто з юшкою з тарані або чабака), шийник (з ракових пшійок), шуликї (коржики з маком і медовою ситою), шунонїя (горох з пшонаю кашою). Про українські народні страви д. Маркевича — „Обычаи, повѣрья, кухня и напитки Малороссїянъ“. К. 1861.

Кушать = їсти, годувати ся, живїти ся, кормити ся, хлїба-соли вживати, власне їсти й пити, особливо — обїдати й вечеряти. — **Кушайте!** = годуйтеся, живітеся, кормітеся, трапезуйте; пийте. — Не турбуйтеся, люди добрі, годуйтеся па здоров'я! Ос. — Живіть ся дїтки, щоб росли як квітки. Кп. — Корміте ся (за обїдом) люди, бо полудня не буде. Кп. — Трапезуйте, люди добрі! Лев.

Кушачекъ = поясок, черешок (д. Кушакъ).

Кушачный = поясовий.

Кушетка = калашка, калаша (м'яка).

Кушуръ, рос. Сеірус = осїтній. С. Ан.

Куша = намет, шатрò, курїнь, капрїга. С. З. — **Праздникъ кұшей** (у жидів) = кўчки.

Кушкі = тилїгї. (С. З. III, К. Ч. Р.).

Къ = до, на, під, к, як. — **Къ востòку**,

къ за̀наду, **къ сѣверу**, **къ югу** = на

схїд, на захїд, на швнїч, на південь.

— **Къ вєчеру** = над вєчїр, прòти вє-

чера. — **Прибѣгати къ Бòгу** = удава-

ти ся до Бòга. — **Ідти къ кому** =

їти до ко́го. — **Пїшов до попа**. — **Лю-**

бòвъ къ лю́дямъ = любòвъ до люде́й.

— **Ідєть лицу** = до лиця, лїчить. —

Їй дуже лїчить червона керсетка. — **При-**

глаєть къ обѣду = позвати на обїд.

— **Приговорїть къ смєрти** = засудїти

на смєрть. — **Къ сожалѣнію** = на жаль.

— На превеликий жаль, я не міг роздобути

тїї книжки. — **Къ стыду** = на сором. —

Лю́дям на сьмїх собї на сором. н. пр. —

— **Къ концу** = на кінці, на прикінці,

на кїнець. — **Перемѣнитъся къ лүчше-**

му = змінітись на краще, на ліпше.
— Къ псмѹ, къ ней = до нѣбо, до нѣй.
— Къ чемѹ клонитєся = до чо́го идѣть

ся. — Я вже бачу, до чо́го воно йдєть ся, та навтікача.

Кумвѣль = д. Кимвѣль.

Л.

Лаба́зникъ = 1. мучні́к (крамарь, що торгує борошно́м та крупа́ми).

2. рос. *Spigaea Ulmaria* L. = бузи́ня́ бо-
ло́тна, меду́ница, гіро́шник, огіро́шник,
ка́шка, жа́б'ячі конопе́льки. С. Ал.

Лаба́зня, лаба́зь = крамни́ця (де прода-
ють борошно́ і крупи).

Лаба́зитєся = ла́стити ся, ла́щити ся (С.
Л.), лабу́зити ся, підлабу́зювати ся,
підсе́йняти ся. — Бій ся не того собаки,
що гавкає, а того, що ла́стить ся. п. пр. —
Чо́го ж так ла́щить ся тепер до мене? Гр.
— Підлабу́зюєсь до горлиці́ горо́бець, наче
й справді́ запоро́зький молодець. Ї. Г. —
А до мене губерець підсе́йняєсь і любови
добиваєсь. Кот.

Ла́ва = 1. ла́ва, гаму́ла. — Засипало лавою.

2. кла́дка. — Ой у полі́ річка, через річку
кладка. н. п.

3. живи́й міст.

Лави́на = ски́ба сні́гу, що звали́ла ся
з го́ри.

Лави́ровѣть = кру́жити, кру́тити ся, бар-
ді́жати (вживаєть ся на Дні́прі); снови-
га́ти. — Сновитає між людьми́ й між на-
пами, щоб не зачєнитє ся за кого. Кн.

Ла́вка = 1. ла́ва, ла́вка, ла́вонька, (ру-
хома) — ослі́н, ослі́нець, ослі́нчик. С.
З. Л. — Як на лавці́ лежав, було́ міні́ трохи
жалє, як до гробу́ понєсли, то всі́ жалі́ ві-
дйішли. н. п. — Коло́ його́ стара́ мати си-
дять на ослоні́. К. Ш. — Я б ставив ха-
то́ньку, ти б помога́ла, я б робив ла́воньку,
ти б ге́мблювала. н. п.

2. крамни́ця (С. З. Л.), крама́рня, кра́м-
ка, склеп. (Гал. Прав.). — Ой ті́кала Бо́н-
да́рівна по ме́жї крамниці́, та й вистрели́в
пан Ка́лбовський з пово́ї рушниці́. н. п. —
На цюли́ці у крамни́ці́ всякого́ товару́ повно́
було. Кп. — У Ки́ві, чи в По́лтаві, чи в
самі́й столиці́ з мазни́цею му́жик ходи́ть
поме́жї крамниці́. Руд. — А ко́мора у жи́д-
ка́ була і крамни́ця, часо́м і різни́ця. Руд.
— **Кни́жна ла́вка** = кни́га́рня. — Так
самих приказо́к Гребі́лки нема́ по кни́га-
ря́х. К. Х. — **Сапо́жна ла́вка** = шє́вня.
С. З.

Лаво́чникъ, ца = кра́марь, кра́мар, ка,

зневажли́во — кра́марчу́к. С. З. — Кра-
марь за́правив так ці́ну, що нема́ чо́го й
торгува́тєся. — А ти як хоч зови́ — на
все позво́ляю, аби́ тї́льки не кра́марем, бо
за те й по́лаю. К. З. о Ю. Р. (з напису
під ма́льованим Запо́ро́жцем).

Лаво́чниковъ, лаво́чницѣнь = кра́мар-
ський, кра́марів, кра́марчин.

Лаво́чний = кра́мний (С. З.), кра́мський,
кра́мовий. — Дай́ міні́, мили́й, кра́мну́ю
сорочку. Де́ж то́бі, ми́ла, кра́мнини шу́кати?
Буде́ш ми́ленька в плоскі́нній ле́жати. н. п.
— Кра́мні́ платки́ купува́ти та лі́рпика́м да-
рува́ти. н. д.

Лавръ, рос. *Laurus nobilis* L. = лавр, лав-
рина. С. Жел. — **По́жипа́ть, соби́ра́ть
ла́вры** = сла́ви зажива́ти, залуча́ти, до-
бува́ти. — Ой хоті́в ко́зак Со́прон та й
славо́ньки за́жати, ге́й зібрав ві́йсько запо-
ро́зьке та й пішов О́рду бити. н. п. —
Ге́й нум, бра́тти, до збро́ї, на ге́рц погу-
ляти, сла́ви залуча́ти! М. Лобода. — **Почи-
ва́ть на ла́врахъ** = спочи́ва́ти ні́сля
вели́кої й сла́вної пра́ці.

Лавчо́нка = кра́мни́чка.

Ла́герный = табо́ровий, обо́зний.

Ла́геръ = та́бор (С. З. Л. Ш.), кі́ш (С. З.
Л.), обо́з (С. З.), ста́н (С. Л.), ста́но-
ви́сько (С. З.), місце, де був та́бор — Та-
бо́рище. (С. Ш.). — Про́шу я вас, до́бре
да́йте, на ля́дські табо́ри наї́зджа́йте, ля́д-
ські табо́ри на три ча́сти розби́вайте, ля́хів
у пень ру́байте. н. д. — Со́бор поді́лив ся
на два табо́ри. Бар. О. — А вони́ сто́яли
ко́шем у Ве́ликих ку́рганів. С. З. — Ге́й
лети́ть бомба́ з моско́вського ста́ну, та й по-
сре́д Сі́чу впа́ла. н. п. — З того́ стано-
ви́ська́ рано ру́шивши. Л. В. — **Ста́ть,
распо́ложі́тьсѣ ла́геремъ** = та́бором, ко-
ше́м, обо́зом ста́ти, ота́борити ся. —
От він ота́борив ся з ві́йсько́м над мо́рем.
н. к. — **Сто́ять ла́геремъ** = та́бором, ко-
ше́м, обо́зом сто́яти, та́борува́ти. — Бі́-
ля Мото́вильовки ро́ку 1665 та́борував з ві́й-
сько́м Ге́тьман Брю́ховецький. Кн.

Лагу́на, мн. лагу́ны = лимѣ́н (коло́ Аде-
су), о́зеро, що відді́лило ся від мо́ря,
я́мї з мо́рсько́ю водо́ю коло́ мо́ря.

Лагу́нка = мази́нця. — Пропив дрюки і важи́нці і з дьогтем мази́нці. н. п.

Ла́дити, ся (С. З.), ла́дити, ся, лаштува́ти, ся (С. З.), рештува́ти, ся; єди́нати, ся, зго́жувати ся, годі́ти ся, умо́вляти ся. — Лагодить віз у дорогу. — Лагоди, мати, пості́й: сім подушок пухових під пана молодого. н. п. Под. — Та заходились рештовать вози в далекую дорогу. К. Ш. — Почали годяти ся за ціну. — Не страшно женити ся, страшно пошв єднати. н. пр. — **Ді́ло ла́диться** = діло в лад, на лад пішло. — **Ді́ло не ла́дится** = діло не в лад пішло. — Коли мов не в лад, то я з своїм назад. н. пр. — **Онъ со всі́ми ла́дить** = він зо всіма в лад, в добрій злагоді. — **Не ла́дять ме́жду собо́ю** = між ними нела́года. — Ой ти старий, я молода — чом між нами нела́года? н. п.

Ла́дно = 1. ла́гідно, в лад, в злагоді, у зго́ді (С. Л.). — Живіть, дітки, любенько, у згоді. С. Л. — Живім у злагоді, при добрій годині. С. Л.

2. добре, гаразд, сількісь, инбси. — А що як пошив свиту? Добре. — Приходь завтра! Добре! (або гаразд, сількісь!).

Ла́дний = 1. ла́гідний.

2. добрий, хороний, гарний, не згірний.

Ла́донка = 1. ла́данка, подушечка.

2. каді́льниця, каді́ло.

Ла́дончатый = долонястий. (Д. Ладо́нь 1.)

Ла́донъ = ла́дап, каді́ло. — **На ла́донъ ды́меть** = на Божій дорозі, на тонку пряде (шуткуючи) — три чисниці до смерті. — Сидить така безцасна, — подумаєш — три чисниці до смерті. Чайч.

Ла́донъ = 1. долоня, здр. долонька. С. Аф. З. (Д. Ладо́ша).

2. тік. — Як на току не молотить ся, то в хаті колотить ся. н. пр.

Ладо́ша, частіше мн. ладо́ши = долоня, долонька, долоньки, долоньки. (С. Аф. Л.). — Іде хлопець, іде малий, та в долоні плеще: гулий, мати — нема батька іще. н. п. — **Буть вь ладо́ши** = плеска́ти в долоні, в долоньки, (до дітей) — ла́дки робити, ладу́си, ладу́сеньки. — Ла́дки — ладу́си! а де були? В бабусі. — А що іли? Башку. (Примовляють до дітей, плещучи в долоні).

Ладу́шка = ладі́вничка, здр. ладі́вничка. С. З. — У ладі́вничці яї однісінького набою. н. п.

Ла́дъ = 1. ла́д. — Добрий вечер, нене, чи є лад без мене, чи заметені двори, чи за-

стеляні столи. н. п. Под. — Погано сплявають — зовсім ладу яема.

2. ла́года, зго́да, зла́года. С. Л. — Живуть у добрій злагоді. — А вже тій сварці годі. Дай рученьку, жиймо в згоді. н. п. Под. — Лучче солом'яна згода, як золота згада. н. пр. — Спільники у згоді жили, то й нікого не бояли ся. Зінк. — Як будете одноставно в згоді жити, ніхто вас не по доліє. Зінк.

Ла́дья = чо́вен і д. Ло́дка.

Ла́жный = промі́нний.

Лажъ = промі́нне, різниця від промі́ну яко́ї монети на іншу.

Лазаре́тъ = д. Больни́ца.

Ла́зати, ла́зить = ла́зити, по́взати, плазува́ти (С. З.), на гору — зла́зити, ви́лізати, де́рти ся, з гори — злі́зати, рачки — рачкува́ти. — На стіну дереть ся. Чайч. — Молодиця капусту шаткує, а дитина за нею рачкує. н. п.

Лазе́я, лазе́йка = прола́зка, нила́зка (С. Л.), ла́зівка (С. Жел.). — Свині в горобі — мабуть десь нила́зка є. С. Л.

Ла́зка = ла́зіння, по́взання.

Ла́зня = сту́панка, до́шка з ді́рками, за́мість драбі́ни.

Лазо́рєвка, лт. *Parus coerules* = сини́ця (блакі́тва).

Лазо́рєвый, лазу́рєвый = блакі́тний (С. З.), блакі́тний. (С. Л. Ш.). — У блакі́тному безмірі сонде палине і палає, гори, ліс, дуги і річку теплим світлом обливає. В. Ш. — А по над всім блакі́тне небо сладось і сонце йшло та хутору сьміялось. В. Ш.

Лазу́рь = 1. фа́рба блакі́тна.

2. блакі́ть, блакі́ття, блакі́т (С. Л. Ш.). — І небесна блакі́ть вся зірками горить. Як. — Тут небо ясністю цвѣло, блакі́тню повнее було. Пч. — Тут густа блакі́ть неба рідшає і мінить ся. Кн.

Лазу́тчикъ = пласту́н (у Чорноморських козаків), виві́дач; шни́г, шни́гул.

Лазъ = пере́смік, про́смик (місце, кудюю зьвірі проходять).

Лазы́ = ві́чко, о́чко (в улику).

Лай = гавка́ння (С. Л.), про кі́льиох чи ба́гатьох собак — гавко́тня (С. Л.), валува́ння. — Ось вам па те ваше собаче гавка́ння: тьфу! і плюнула. Кн.

Лайка = соба́ча шку́рка ві́чинена, що з неї звича́йно робля́ть рукави́чки.

Лайко́вый = зробле́ний з „Лайки“.

Лайкі́й = гавку́чий, звя́глівий. — Чуть свого гавку́чого бровка, як станем близитись до рідного кутка. К. Д. Ж. — Була б

вам гавкуча — усю ніч як дзвоник. Чайч.
— Звигливи собака, Номис.

Лакэй = лакей (Лів.), зневажливо — ла-
кúза, лакйза, лакизка (Лів. С. З.), лóб-
кай, лóкай (Гал. і Прав.), покойовий, па-
хóлок (С. Л.), у правобережних панів мо-
лодий паходок при покоях — козачóк. —
Будка проїхала, коні басували і лакизка
ззаду кунив. Номис. С. З.

Лакейничать = лакеювати (Лів.), лока-
ювати, льокаювати (Гал. і Прав.).

Лакейський = лакейський (Лів.), лóкай-
ський, льокайський (Гал. і Прав.); лаке-
юватий. (С. З.). — Де-які людці лукаві,
лакеюваті. К. Х.

Лакейшко = лакйзка, лакúзка. (Д. Лакей).

Лакіровать = лакувати, лачіти (Сп.), по-
кóщувати, лощіти. — **Лакірований**
= лачений (Сп.).

Лаконець, лакома (сп. р.) = ласу́н, ла-
су́нка, ласу́ха, ласй, ка, здр. — ласу-
нець, ласощохліст (С. З.), лягоминець,
лагоминець. — Ласун худобу вею на ла-
сощі проїв. Б. Б. — Ласунець ти, Василю,
усе б тобі солодке тільки. Кн.

Лакониться = 1. ласувати. — Коли ла-
сувати, то ласувати — бий, жінко, ціле
яйце в борщ. н. пр.

2. д. Зариться.

Лаконство = ласощі (С. З. Л.), лóкоти
(С. З.), ла(я)гомінки (С. З.), смакощі
(С. Пар.), при́смаки. С. З. — Чуже лихо
за ласощі, а своє за хрін. н. пр. — І ла-
сощі все тільки їли: сластьони, коржики,
стовпці. Кот. — Книшці, вареники і всякі
лагомияки. Гр.

Лаконий, мо = ласй, ласо, сласний,
сласно — На ласий шматок знайдець ся
куток. н. пр. — Та ви дружечки ласі, з'їли
шматок м'яса. н. п. — Ласй до м'яса.
н. пр. — Ласй на ковбаси. н. пр. — Хто
ласо їсть, той твердо спить. н. пр. — Лю-
била солодко пити, сласно їсти, хороше хо-
дити. Кн.

Лакрица, лакричник, рос. *Glycyrrhiza echi-*
pala L. = локриця, солóдкий корінь,
вербець солóдкий, солóдець, солóдка.
С. Ан.

Лак = лак, лóкост (Вол.), полі́ва. (Кн.).
— Наведу на сгіл поливу і кінець. Кн.

Лампа = лампа (Лів.), лямпа (Прав.), гас-
ній, гасниця, гаска, гасочка (Полт.),
гасло (Київщина. Кн.). — **Поднять, опу-**
стять лампу = підкрутити, прикрутити
гаснік. (Кр.).

Лампада = лампа́дка (Лів.), лямпа́дка.
(Прав.).

Лампась, частіше мн. **лампасы** = ві́пуск,
ві́пуски, па́сма, па́сми (С. Пар.), кра́йка,
крайкі. — Штани у його з широкими
червоними випасками. Кн. — Тепер у його
штани наче в генерала, з червоними ви-
пусками. Кн.

Лампафть = крайобраз, краєвід.

Ландшафт, рос. *Convallaria majalis* L. =
конва́лія, ва́нник. С. Ан.

Ланита, ланиты = щока́, здр. щі́чка, мп.
— що́ки, ли́ця, здр. ли́чка. — Ударив
по щоці. — Поки була молодиця, щодува-
ли мене в лиці. н. п. Под. — Як літняя
свежа рум'янець на лидах у тебе панить,
як зімная крига холодне серденько у грудях
лежить. Зіньк. — Чай поглянуть на ті
личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні.
що огнем горять. Руд.

Ланіась = д. Лампась.

Ланцётъ = пушадло. — Побіжи до коно-
вала, нехай візьме пушадло — треба пусти-
ти кров коневі. Ніс.

Лань = ланя.

Лана = ланя, здр. ланка, ланочка, ла-
понька, поб. лапице. — **Въ лану** (те-
слярське) = в замо́к, в замкі, в а́руб.

Лана лъвиная, рос. *Achemilla vulgaris* L. =
пріворотень. С. Ан.

Ланцетий = ланатий, ланастий.

Ланотникъ = ланотінник (Кн.), ланаци́н
(про Білорусів). — Вже й ми, будім ті ла-
нацини, перейшли з чобіт на постолі. Кн.

Ланоть, мн. **ланты** = (личані) — личак,
личакі, з рос. ланоть, ланті, (шкурата-
ну) — постіл, постолі (часом і личані зо-
вуть ся теж постолами), місцеві назви або
назви яких особливих постолів — ко́жа-
нець, кожанці, верзу́н, верзуні, ходак,
ходакі, легенькі на Подолі — ра́вники,
поворозки до постолів — волóкки (С. З.).
— Живхтали мокрі личаки. С. З. — Пи-
шаєть ся, як московський ланоть. н. пр. —
Кому як постіл, а міні як сокіл. н. пр. —
Росходив ся, як московський постіл. н. пр.
— Господи благослови стару бабу на по-
столи, а молоду на кожанці. н. пр. — Ко-
ли б мя чобіт гриз, тоб не жаль, а то хо-
дак. н. пр.

Ланоухий = капла(о)ухий. — По толоці
капкаухі йдуть, аж уші геліпають ся. Но-
мис. С. З.

Ланочка = 1. д. Лана (здр.).

2. (до жінки, ласкаюче) — зіронька, ясо́ч-
ка, се́рденько. — Ах ти, ясочка моя!

Лашта = гі́лка (гра, в котрій одні гилать

- опуку, а други ловлять). — Давайте грати у гилки. С. З. — Як ми гуляли ся у гилки, то він як затилив мяч, так хто й зна куди закинув. Чайч.
- Лалухъ, лалушникъ**, рос. Лапъ = допұх, L. major Gartn — дідовник, репъяхі. С. Ан.
- Лалушка** = д. Лалочка 2.
- Лалчатка**, рос. Potentilla anserina L. = гусятник, гусячі ланки, золототисячник, золотийк, підбіл, повязок (укр.), мъякұш, білочник. (Гал.). С. Ан.
- Лалчатый** = лалатий.
- Лалша** = локшина, локша. С. З. Л. — Ой піхто не знає, хто в нас локшину качає. н. п. — Ръзати лалшу = локшити (С. З.), локшину кришити (Чайч.).
- Ларецъ, ларчикъ** = скринька (С. Л.), шка-тұла (С. З.), подорожній — погребецъ (Лів.), пуздо, пуздёрко (Прав. С. З.).
- Ларь** = 1. рундұк (С. З.), штандарк. — Оцінки пороскадали на рундуку за-для ярмарку, а москаль і вхопив. С. З.
2. (у мянұ) — скриня.
- Ласа, ласна** = пляма (довгаста). С. З.
- Ласить** = плямити.
- Ласица**, зоол. Mustela nivalis = ласка, ласочка.
- Ласка** = 1. ласка, ласкавість; милування, милощі, голубіння. — Ласки дівочі. К. Ш.
2. д. Ласица.
- Ласкатель, ница** = д. Лътецъ, лътеца.
- Ласкательный** = д. Лътевий.
- Ласкательство** = д. Лътевость.
- Ласканіє** = милування, голубіння, пестування. — Ну, звичайно, як дитина, пестує старого, а старому не до того — иншого якогось гриховного пестування старе тїло просить. К. Ш.
- Ласкаты** = ласкавити, голубити (С. Аф.), жалувати, пестувати, пестити (С. З.), милувати, (собак) — лашити. — Цілувала, милувала, до серденька пригорнала. н. п. — Дивлюсь, вона його жалує, по голдовці гладить. Чайч.
- Ласкаться** = ластити ся, лашити ся (С. Л.), підлизувати ся, підсипати ся, лабұзити ся, підлабұзювати ся. — А Сирко до мене так лашить ся. Чайч. (Д. же пр. під сл. Лабұзиться).
- Ласковость** = ласкавість.
- Ласковый, во** = ласкавий, ввічливий, во.
- Ласица** = д. Ласточка 2.
- Ластка** = д. Ласица.
- Ластовень**, рос. Vincetoxicum officinale Mönch. = бородач, зміїний корінь, ранняк, стручкі (укр.), ломиніс, ломиліс, лупиніс (Гал.). С. Ал.
- Ластовица** = 1. ластка, ластівка (клин в сорочці під пахою).
2. д. Бородавникъ 3.
- Ластовка** = д. Ластовица 1.
- Ласточка** = 1. д. Ласица.
2. пр. Hirundo urbica = ластівка, здр. — ластівочка, ластівонька, мале — ластівинія, ластівія, тко. — Горобець молодець, а ластівка краща. п. пр. — А Гануся коло його, як ластівка вить ся, йому туго розважає, жартує, смієть ся. Галуз. — Як ластівка: і кружить ся й вертить ся веселенька, і ледве землею крилами торкне, і Г. Ласточкинъ = ластів'ячий, ластівчаний. — Ластів'яче гніздо.
- Ластушка** = ластівочка, ластівонька (до жінки, ласкаюче).
- Ластъ** = 1. міра (12 чегвертеп), 2. вага (120 пудів).
- Латина** = лата (довга дерев'яна планиця).
- Латникъ** = панцирник.
- Латунъ** = жовта мідь.
- Латы** = ланцир, (з залізних або срібних дощечок, нашитих на охсабиті, сукні або шкурі) — тилигі. С. З. Ш.
- Лафа** = користь, зиск, удача: роскіш. — Роскіш йому тепер — живе собі аві гадки. Чайч. — Емұ во всёмъ лафа = йому у всьому ведеть ся, щастить.
- Лафетъ** = станок під гармату.
- Лаканъ** = одворот (в одежі).
- Лачұга, лачұжка** = хатина, хатчина (С. Ш.), хижка, халұпа, халұпка (С. Ш.). крита землею — землянка. — Саме на узліссі стояла маленька обідрана хатчина. — В своїй і халупі не болітиме в цупі. н. пр. — Ой там на моріжку та поставлю я хижку. н. п.
- Лаяніє** = д. Лай.
- Лаять** = гавкати, брехати (С. З. Л.), про багатьох собак — валувати. — Мале щеня, та й те гавкає. н. пр. — Чи гавкає Рябо, чи мовки нічю спить. Гул. Ар. — Собака й на Св'ятого гавка. н. пр. — Собаки так і валують. Сп.
- Лобовый** = лобовий, череповий.
- Лганьє** = брехання, брехня, брехні.
- Лгать** = брехати, москаля везти або підпускати, (явколи) — побріхувати, (за другим) — підбріхувати, (на сповіді) — поца возити в рёшеті (кажуть в жарт). — Язиком брехати — не ціпом махати.

пр. — Хто бреше, тому легше. н. пр. — Старий, як пес, а бреше, як щеня. п. пр.

Лгунішка = брехунець, брехачка. С. З. — Зовсім не шкодливий він брехунець. Кн. — Як вже в людей пішов за брехунця, то з брехунців не вийдеш до кінця. Зінк.

Лгунь = брехун, брехач, брехачка, плетюга, (дуже здатний брехати) — чисто-бреха, скоробреха, (що багато бреше) — стобреха, (що помагає другому брехати) — підбрехач. — Паллант і сам був зля брехачка — язик його тож не клесачка. Кот. — Сам брехач, та й язик у його як той квал. Кн. — О, вже цього чистообреху не піймаєш, хоч як забрешеться — викрутить ся. (Д. ще під сл. **Враль**).

Лгунья = брехуха, брехунка (С. Ш.), брехачка (С. З.), брехтя (С. Ш.).

Лебеда, рос. Chenopodium i Atriplex = лободі, стебло її — лободина (належачий до лободи або зроблений з неї) — лободяний. — Лободине листя.

Лебедінок = лебедя, тко, мн. лебедята, і лебедята веселі попливли. В. ІІ.

Лебедка = 1. лебідка, лебедка, лебі(е)-дочка, лебі(е)донька. — Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю. К. ІІІ. — Випливала лебедочка по воді, дождала не минучої біди. В. ІІІ.

2. коліворот.

Лебедь, нт. Anser cygnus = лебідь, самиця його — д. **Лебідка** 1.

Лебезить = крутити ся (перед ким), лабузити ся, підсипати ся, підлещувати ся (до кого).

Лебяжий = лебедячий, лебедячий (Чайч.)

Левкэситъ = ґрунтувати.

Левкэсь = ґрунт (ґрунтова фарба).

Левъ = лев, здр. левик (Чайч.), мп. леві, мале і самиця = д. під сл. **Львѣпокъ**, **Львица**.

Легать = посыланець (від Пали).

Легель = лежак (в будові).

Легкій, легко = легкий, легко; вільний, по; латвій, во; (про їжу) — варкий, легкостравний; (про екіпаж) — роскошистий; (про землю) — пухкий. — **Легокъ на номінъ** = про вівка помівка, а вовк і в хаті. н. пр. — **Легко сказать да трѣдно сдѣлать** = легко жувати та трѣдно контати. п. пр. — **На лёгкую руку** = на швидко руку, аби як (зробити що). — **Лёгкаго поведѣнія** (про жінку) = повія, слаба на уторі.

Лёгкія = д. **Лёгкос**.

Легковатый = легенький.

Легковоспламеняемый = палкий (С. З.), займистий (Кн.).

Легковѣріе = легковірність. С. Жел.

Легковѣрный = легковірний (С. Жел.), імовірний (С. Жел.), легкодұхий.

— Легкодұхи зараз попили йому віри. Кн.

Легковѣный = легкий, легковажний. — Велика штука та легковажна; візьми до рук, зараз бачиш, що нема ваги й на пуд. Кн.

Лёгкое, мп. лёгкія = лёгке, лёгки, лёгёня, лёгёні (Чайч.), легушка (Полт.). — Дуєть ся, як легке в горшку. н. пр. — Прийшла смерть моя, легке точить ся. Руд. — Морж не риба, а зьвір — дихає легеньми, а не забрами. Чайч.

Легкомысленный, но = легкодұмний, но (С. Жел.), нерозважний, но.

Легкомысліе = легкодұмство (С. Жел.), легкодұмність, пуста́та. — Легкодұмність не покинула його і на старости літах. Кн.

Лёгкость = лёгкість, легкота. (С. Жел.). — Коники поганесцькі, а біжать, бо на возі легкота, клажі нема. Кн.

Леголькій, легонько = легенький, ко, мовільний, но, поволі, по малу, злегенька. (Чайч.).

Легохонѣкъ, легохонько = легесенький, легесенько.

Лёгочница = д. **Бѣлостойка**.

Лёгочный = легковий (С. Пар.), легеньвий (Чайч.).

Лёгочный лишай, мохъ, рос. Sticta pulmonacea Ach. = дубова лапа. С. Ан.

Легчать = лёгшати, відлегати, відлягати, тихпати.

Легче = лёгше, латвіше. — Латвіше брати, ніж вертати. н. пр. — **Смѣ легче сдѣлалось** = йому полёгшало, лёгше стало. Чайч.

Легчить = 1. легчати.

2. д. Валощить.

Лѣдвенецъ, рос. Lotus corniculatus L. = горіцьвіт, горобіний горішок, струпінний горіх, лядвенець, перстинець, трійчисте зілля. С. Ан.

Леденецъ = цукор перепалений.

Леденить = заморозувати, крижніти.

Леденіть = леденіти (С. Жел.), крижніти (С. Жел.); про тіло — клікнути, дубіти, холоннути. — Моє серце зледеніло. п. п. — Руки від холоду дубіють. — Холодне серце, як згадаю, що не в Україні поховано. К. ІІІ.

Ледошникъ, *пт.* Alcedo ispida = зиморо-
док. С. Жел.

Ледникъ = льодовня, льодовник (К. З.
о Ю. Р.), льбдник, лідниця (С. Жел.),
ледниця (С. Л.); глетчер — ледовѣць,
крижана річка. С. Жел. — Хата не льо-
довня — не годить ся снігу ваносити. н. пр.
— Льодовня брусована, а на версі инбар.
Ст. Оп. Кіев. Ст.

Ледовитый = льодовитий, крижаний. —
Серед крижаного моря. Оповідання В. Чай-
ченка. Адес. 1892 р.

Ледовицькы, ледоколь, ледокольщикъ =
бительник (Вол.), бительщик (Ман.).

Ледорѣзь = лідоріз.

Лѣдъ = лід, крига, (на річці дрібний) —
шѣрех, шѣрешень, шѣршінь, (з снігом) —
сало, (на дорозі голий лід без снігу) —
голощок. — І лід тріщить і вода плю-
щить. н. п. — Із льоду бурулька, що знай-
крутом бряжчала, уже зовсім пообпадали.
Гр. — Забажав печеної криги. н. пр. —
Чистий, як крига. п. пр. — Хоч искрами
блищить, мигоче крига, а теплої води вона
не пустить. К. Б. — На Дніпрі стояла ще
товста крига. Кн. — Усього прояв холод,
немов хто криги приложив до серця. Мир.
— Нева тихесенько кудись несла тошеньку
кригу похід мостом. К. Ш. — На Дніпрі
тоді саме йшов шерех.

Леділка = громак. — Наробили громаків,
тай давай з гори спускати ся. — Або гро-
мак або санчата таскали. Бодипський. С. З.

Ледяной = ледяний, льодовий, крижа-
ний. — Ледяній сосулька = бурулька.
(Пр. д. під сл. Лѣдъ).

Лѣжа = лѣжма, лѣгма, лѣжма, лѣжачи,
навлѣжачки. — Оттак лѣгма день крізь
день і марує час. Кн. — Навлѣжачки за-
робила серечечки. н. пр.

Лѣжальный = лѣглий, злѣглий, злѣжальный,
завалѣющий. — Злѣгле борошно. — Злѣ-
жалі грушки. — Завалѣющий крам.

Лѣжаніе = лѣжання, лѣжа, лѣжня, лѣ-
жанка. — З снання не буде коня, з лѣжі
не буде одежі. н. пр. — Від лѣжні аж боки
болять. — За лѣжною ніколи й посидіти. н. пр.

Лѣжанка = 1. лѣжанка, пріпічок.

2. д. Вальдшнепъ.

3. триба, трибок (у млинѣ).

Лѣжать = лѣжати. — Не лѣжѣть сѣрдце
— не пристає сѣрдце, не лѣжѣть душа.
— Не пристає мов сѣрдце та з иншими же-
нихати ся. н. п.

Лѣжачка = 1. д. Лѣжаніе. — Вь лѣжач-
ку = д. Лѣжа.

2. д. Вероника.

Лежебокъ = лѣжень, лѣжун, лѣжух (С.
Жел.), лѣжнюга, лѣжнюка (С. Жел.),
лѣга, лѣгари (Ман.), лѣжачка, лѣгѣза, лѣ-
гѣйда, полѣжай, полѣжаха, вайло. —
Лежунів Бог щастя дає. н. пр. — Не лѣж-
нюга я, мамо, робота я. Кн. — Не ро-
бітниця з тебе, а лѣжачка. Кн. — Буду я
дома пробувати, будуть мене люди пічкуром
полежам прозивати. н. д.

Лѣжень = 1. лѣжень, лѣгари, підвалина.

2. д. Лежебокъ.

Лѣжка = 1. д. Лѣжаніе.

2. лігво, барліг. — Знайшли лігво і мед-
вѣжат забрали. н. о.

Лѣжмя = д. Лѣжа.

Лѣзвіе = лѣза, лѣзво (С. Жел. Л.), гострій
(Чайч.), гостріє (С. Л.), гостриця, жало.
— Черенки добрі, а лѣза крихка. Кн.

Лексиконъ = словарь, словниці, збі-
рослов. (Номис — Приказки).

Лелѣять = лелѣяти, лелѣти, пѣстувати,
пѣстити (С. З.), милувати, голубити.
С. Л. — Годувала, лелѣяла, потіхи ся на-
дѣяла. н. п. Б. — З малку лелѣла, в найми
не пускала. н. н. — Йосиф святий ся ра-
дує, що на руках Бога пѣстувє. н. п. — Ну,
звичайно, як дитина, пѣстувє старого. К. Ш.
— Цѣгувала, милувала, до сѣрденька при-
горала. н. п. — Голубить в сѣрці надії
великі. К. Д.

Лѣмехъ, лѣмешъ = лѣмѣш. С. З. — Пола-
годив лѣмѣш у плузі. — Нема пад тев ре-
месло, як лѣмѣш та чересло. н. пр.

Лѣмникъ = д. Вѣдольникъ.

Лѣнта, лѣнточка = стѣбжка, стѣбжечка,
(С. З. Л.), стѣбнжка (Прав. С. З.), бин-
да, биндочка (Прав. С. Л.), широка —
стрічка, стрічечка (С. Л. З.), червона,
вовняна — жичка, оксамитова — окса-
митка, що в косу вилѣтаєть ся — кіндяк,
скіндяк, мн. скіндяки, частіше здр. —
скіндячки, що зав'язує кінєць коси —
кісничі, кісничок, підкісничі, вилѣток.
— В запасѣ гарній фаналевій, в стѣбжках,
в памисті і в ковтках. Ког. — Ой скиньє
ся, хлопці, по грошу, купіть мінѣ бинду хо-
рошу. н. п. — Ой дай мінѣ, моя мамо, ще
й шовкову бинду, не зачиняй, мамо, двері,
бо я зараз прийду. н. д. Под. — Де тут
була Марііша мати, що сказала биндочки
скидати. н. п. — Що дівочки гуляють, стрі-
чечками мають. н. п. — За віночок та у та-
ночок, за стрічечку, та на уличку. н. п. —
(Стрічкою зовѣть ся теж голов'яний дѣв-
чий убір з стѣжок).

Лѣнточный = стѣбжковий, стѣжковий,
биндовий, стрічковий, кіндяконий.

Лѣнь, рос. *Linum* = **ЛЪОН**, (що не дає во-
лока) — **МОСКАЛЬ**. — **ЖѢЛТЫЙ ЛѢНЬ**, *L.*
flavum *L.* = **ЖОВТИЙ ЛЬОН**, **ВІТОШНИК**, **за-**
ВІВОШНИК. *C. An.*

Лепістковий = **лепістковий**, **целюст-**
ковий.

Лепестокъ = **лепістка**, **лепісточка**, **пе-**
люстка. *C. Жел.* — На рожі розгорнули
ся усі лепісточки. *Кн.*

Ленестъ = **І. клáпоть**, **клáптик**, **шматок**,
шмат, **шматочок** (*тканини*).

2. лист, **лісток**, **лісточок** (*рослини*) і **д.**
Лепестокъ.

Лепетáніє = **лепетáння**, **бѣлькот** (*C. Аф.*),
бѣлькотáння.

Лепетáть = **бѣлькотáти** (*C. Аф. 3. Ш.*),
бѣлькотіти (*C. Ш.*), **лепетáти**, **допотіти**;
джеркотáти, **джеркотіти** (*C. 3.*), **гер-**
готá(ї)ти. — От і одрубав йому голову,
а голова качаєть ся по траві, та знай бѣль-
коче изиком. *н. к.* — І всі ми знаємо сю
науку Христа і лопочуть ті наші грішні
уста. *Риб.* — Джеркочуть, як гуси, по пі-
мецьки. *Гр. (Д. ще під сá. Говоріть).*

Лепетáливый = **лепетливий**, **бѣлькотливий**.

Лепетунъ, **лепетунья** = **бѣлькотун**, **бѣл-**
коту́ха, **бѣлькоту́шка**, **бѣлькоту́шечка**.
— Дитиночко-бѣлькотушечко моя любá! го-
ворила пеня, цілюючи своє немовляточко. *Кн.*

Лепеть = **д. лепетáніє**.

Лепѣха, **лепѣшка** = **І. корж**, **коржик**
(найбільше з цеквашеного тіста на салі;
кажуть теж не тільки про тісто, а й про
інші речі плескаті і разом круглі), **пе-**
рѣпічка (з квашеного тіста на маслі або
салі. *C. 3.*), **підпáлок** (трохи підпечена),
горóхвяник (з гороху. *C. Аф.*), **медівник**
(з тіста з медом), **маківник** (з маку з ме-
дом), **мандріка** (з сиру з яйцями. *C. 3.*),
мишшка (з тіста з сиром. *C. 3.*), **варени-**
ця, **варяніця** (варена з тіста. *C. Аф. 3.*),
жйáяник, **жйáваок** (що печеть ся без ма-
сла і сала, в Жйáвий понеділок). — На-
вчить бѣда коржі з салом їсти. *н. пр.* — Як
коржа, то коржа; як спечемо, то й дамо.
н. пр. — Треба зробити медовий коржик
та й прикладати до рана. *Ніс.* — Три пе-
репічки на маслі. *C. 3.* — Розквасив губу,
як варяніцю. *н. п.*

2. гергѣна, **гаргáра** (гладка жінка).

Лепѣшникъ, рос. *Iris Pseudoaragocus* = **д. Ко-**
сáтникъ.

Лѣса = **волосня**, **волосівъ** (*C. Жел.*). —
Почав сукути волосню до удки. — Піймав
було таку велику рибу, що й волосінь пор-
налась і удлище трохи не зломилось.

Лѣстный, **но** = **І. д. Лѣтйвый**.

2. бажáний, **жадáний**, **принáдний**,
знадний.

3. похвáльний.

Лѣстовка = **чóтки** (*у роскольников*).

Лѣсть = **лѣстка**, **лѣстоцѣ** (*C. 3. Л.*), **лá-**
щіння, **влѣщування**, **у(в)лѣсливѣсть**
(*Кн.*), **підлѣсливѣсть**, **похлѣбство**.

Летáніє = **лїтáння**.

Летаргія, **летаргіческій** = **летаргія**, **об-**
мірáння, **замірáння**, **летаргічний**.

Летáть = **лїтáти**, (*швидко і сильно*) — **шугáти**. — Щаслива голубка: високо лїтає.
Б. П. — Чорні крюки шугають. *Лев.*

Лѣтокъ = **вїчко**, **очко** (*в уляку*). — Зараз
же бджоли починають мегушити ся, вила-
зючи що разу з вїчка. *Степ.*

Лѣтучѣсть = **летючѣсть**.

Лѣтучій = **летючий**. — **Лѣтучая мышь**,
Vespertilis = **кажáн** (*укр. C. 3. Л.*), **лі-**
лик (*Гал. Под. C. Пар.*). — **Лѣтучій отрядъ**
= **летю́чка**. — **Летючка** — *себ-то*, бачите,
санітарні виділи під час холери. *Кн.* — **Лѣ-**
тучій огонь = **огник**, **вóгник**.

Лѣтъ = **летіння**, **лїт**. — Усі усяди вона
облѣтає, та з того льоту одна лиш шкода.
Кн. — **Лѣтомъ**, **леткомъ** = **лїттю** (*C. 3.*),
мїгом, **мїгком**.

Лѣтѣніє = **летіння**.

Лѣтѣть = **летіти**, **лїнути**. — Ой як би я
зозуля, я б до тебе лїнула. *н. п.* — Минає
лїто, мина й друге, а на третє лїнуть пре-
славні компанійці в свою Україну. *К. Ш.*

Лѣчь = **лягті**, (*про кількох*) — **полягáти**.
— Усі вже спати полягали, тільки вона не
снить з думками своїми. *Чайч.*

Лѣщедъ = **лѣщата**, **щїпавка** (*кліщі* — *зри-*
вати садовину).

Лѣщевина = **лящина**.

Лѣщкъ = **лящик** (*д. Лѣщъ*).

Лѣщина, рос. *Isorugum* *L.* = **пúкалка** (*Под.*
C. Ан.).

Лѣщъ, *рыба Cyprinus brama* = **лящ** (*C. 3.*
Л.), *особливої породи Abramis brama* =
тарáнник (*C. Ш.*), ще инші з породи *ля-*
щів — **гúстри** (*C. Аф.*), **підлящ**, **під-**
лящик.

Лжєприсяга = **кривоприсяга**.

Лжєсвидѣтель = **кривоприсяжник** (*C. Ж.*),
неправдйивий свѣдок. — **Кривоприсяж-**
ник, *который дав ся перекупити*. *Б. Н.*

Лжєсвидѣтельство = **кривоприсяга**, **кри-**
восвѣдо́цтво (*C. Пар.*), **неправдйиве**,
кривѣ, **фальшивѣ свѣдкóвання**. — **Во**

з серця беруть ся ледачі думки, душоубство, криве свѣдчування. К. Св. П.

Жесвидѣтельствовать = ламати присягу, не по правді, фальшиво свѣдчити.

Жеученіе = фальшива наука.

Жѣць, жѣвица = д. Лгунь, лгунья.

Жѣвость = брехливість, фальшивість.

Жѣвый, во = брехливий, фальшивий, во, не по правді.

Жи = чи? — Чи то правда? — Чи здужа? С. З.

Жѣбо = абѣ. — Або пан, або пропав. н. пр. — Або добути, або дома не бути. н. пр. — Як би міні або так, або сяк, як би міні запорозький козак. п. п. — **Жто жѣбо** = хто нѣбудь; абѣ хто. (Д. під сл. **Жто**).

— **Жакѣй жѣбо** = якѣй нѣбудь; абѣ якѣй. (Д. під сл. **Жакѣй**. — **Гдѣ жѣбо** = де нѣбудь; абѣ-де. (Д. під сл. **Гдѣ**). —

Жогдѣ жѣбо = колі нѣбудь; абѣ колі. (Д. під сл. **Жогдѣ**). — **Жудѣ жѣбо** = кудѣ, кудѣ нѣбудь; абѣ кудѣ. — Хай поки ви куди піде, а тоді прийде. Чайч. (Д. під сл. **Жудѣ**). — **Жотѣрый жѣбо** = котрий нѣбудь, якѣй нѣбудь. (Д. під сл. **Жотѣрый**). — **Жто жѣбо** = що нѣбудь; абѣ-що.

Жѣванъ = ладан.

Жѣвень = ливний дощ, злива (Кр. С. Л.), злива, сильний — хлюща, сильний та не довгий — туча (Кр.), тучний дощ. С. Ш. — Ливний дощ, як з відра, падав на нас. Кн. — Піде злива, дощ великий. Зіпк.

Жѣверъ = 1. гусак, гусачок (печінка і легке з горляною у зарізаній худоби). 2. духовик. — Піди лишень мерщій, натяни духовиком пина з бочки.

Жѣвмя лить (про дощ) = літи як з відра, цюркѣм літи, періщити, піжити, хлющити. — Дощ як з відра. — Там такий періщить, що й вятнутись з хати не можна. — А дощ, аж хлющить.

Жѣвный = ливний. (Д. теж **Жѣвень**).

Жѣврей = либерія (С. З. Пар. К. Б.), барва. — Довгі поли локайської либерії запиняли йому ходу. Бар. — Слуги умножають, їм барви справують. Київ. Ст. — Слуги в барвах позлотилих гуляють по ринку. К. Д.

Жѣзѣть, лѣзнѣть = лизати, лизкати, лизнути. — Лизкає кров собака. Чайч.

Лѣзоблѣдъ = д. Влодолѣзъ.

Лѣзунчикъ = цуцк, цуценя, щеня.

Лѣзунъ, лѣзунья = лизун, лизуха.

Лѣкеръ = лікер (міцний і духовитий трюпок з горілки і овочів).

Лѣковѣть = радіти, радувати ся. — Ра-

діюгъ старі, діждавшись сина з далекої мандрівки. — Ой радуй сп, земле, син Божий народив ся. н. п.

Лѣкъ = 1. хор, крилас.

2. образ. — Образ сьв. Юрія.

3. радість.

Лѣлейный = лплійний. К. Д.

Лѣлѣя, лѣлія, рос. *Lilium candidum* L. = лїлѣя (К. Ш.), лелія (Лев.), крин (Кот.), *L. Martagon* L. = лїсова лїлѣя, маслянка, масляничка. С. Ан. — Лїлѣя снігоцвіт. К. Ш. — Лелія біла. Київ. Ст.

Лѣловый = бузковий, фіялковий, фіолетовий (С. Ш.), масаківий. — **Тѣмно-лѣловый** = вишневий. — Яка спідниця? — Наче попова ромилавка — масакова. Кн. — Веселка має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, зелений, блакитний, синій і вишневий. Де що про Св. Б.

Лѣмонадъ = лимонада (напиток з води, цукру і лимони).

Лѣмонный = лимонний (Київ. Ст.), цитринний.

Лѣмонъ, рос. *Citrus medica* = лимона, цитрина. (Прав. С. Л.).

Лѣмфа = пісока.

Лѣмфатическій = пісоковий.

Лѣневѣніе = линіяння. — На саме линіяння пішла ціла година. Кн.

Лѣневѣть = линіяти, линювати.

Лѣнейка = лнїїка (довга рівненька дощечка, щоб линіяти і теж довгі джогки). — **Бить лнїейкою** = палї давати. — Було як почне палї давати, аж долоні попухнуть. Кн.

Лѣнейный = лнїїний.

Лѣнейкъ = джгут, здр. джгутік, поб. джгутяка. С. Аф. З. Л. — Нераз доходило до зуба, як загудило ся в джгута. Кот. — А ви як уперіце його джгутом межі плечі. (У матросів — обсмолена вірвовка, що вживає ся для карання матросів).

Лѣнія = 1. лінія, ріса, ріска, пруга, пружок. — Ломанная лінія = кривуля, коління.

2. лава, ряд. — Військо було вишоговапе у три лави. — Кругом в три лави обступили Зевеса ліктори. К. Ш.

3. покоління, коліно, рід. — Він міні доводить ся якимсь далеким родичем з батьківського коліна.

4. перія, ряд (хат, крамниць, вулиць). — Він живе на одній вулиці по пнїжній перії. Чайч.

5. лінія (кріпості по гряниці). — У горі у Глухові у вої дзвони дзвонять, та вже наших козаченків на ліпю гонять.

н. п. — Іхав козак на линію, та вельми падув си; іде козак із линії, як лихо зігнув си. н. п.

Линійний = линіюк, линієць (про птицю, що виляляла).

Линовище = линовище, кожушок (гадюки).

Линь = 1. риба *Syrpinus tinca* — лин, здр. линіок, м'ясо лина, а часом і ціла риба — линіна. — Не має риби над линяну, не має м'яса над свинину. н. пр.

2. тоненька віршовка, не товща як 1½ палі, зсукана в 6, 9 або 12 сталюк.

Линька = линієння.

Линючість = линючість.

Линяніє = линієння.

Линя́ти = 1. линя́ти, обля́зити, па́дати. — Птиці линяють. — Шерсть на собаці почала облязити.

2. линя́ти, бля́кнути, блякува́ти (С. Ш.), здава́ти, поло́віти, обля́зити. — Сиге́ць почла здавати. — Китайка половіє. (Коцюбинський). — Перкаль облязити. (Коцюбинський).

Ліпа, рос. *Tilia* L. = лі́па, лі́пина, здр. лі́пка, лі́по́нька. — Прихилилось я до липоньки, а липонька та й не матіпка, вітер віє, гілля ломе, вона ж мене не пригорне. н. п.

Ліпець = лі́пець (мед, що збирають з липових квіток, і трунок, що варить ся з такого меду).

Ліпкий = липкий, липучий, бер лі́й, чіпкий. — Яке воно липке, так і прикипало до дерева. Кп. — Вжолний віск дуже липучий. — Наче пластирь беркий. Кп.

Ліпкість = липучість. С. Л.

Ліпнуть = 1. липну́ти. — Живиди липне до рук.

2. чіпля́ти ся. — Віи до всіх чіпляють ся.

Липняк = липня́к, липня́ (липовий ліс).

Липовица = липовий сік.

Ліповка = лі́півка (діжечка липова і порода яблук).

Ліповий = лі́повий. — 1. ко́ра = лі́ко.

Липучість, липучі́й = д. Лі́пкість, лі́пкий.

Ліра = лі́ра, ре́ля. — Корба крутить — ліра грає. н. п.

Ліри́чеський = лі́рний; лі́ричний. — Лі́рна струна. — Лі́рична поезія.

Лиса́ = 1. *Canis vulpes* — лисі́ця, здр. лисі́чка, са́мець = лис, лисові́н. — Лисичка-сестричка, вовчик-братик. н. к. — У нічі як лис, а за очі як біс. н. пр. — Лисові відтато хвоста у пастці. Зіньк. — Лис уліз поміж отару. Зіньк.

2. лисе́льва́га (у возі).

Лисі́нок = лисині́й, лисини́й, лисі́тко.

Лисе́рова́ти = замальовувати, лачи́ти (образ).

Лисі́ця = д. Лиса́.

Лисі́цький = лисі́чий. — Тут таке діло, що треба часом вовчі зуби, а лисі́чий хвіст.

Лисі́й = лисі́чий. — Лисича пора.

Лі́ска = д. Лиса́ (здр.).

Лисохвóсть, рос. *Alopecurus pratensis* L. = пирі́й. С. Ан.

Лі́ствени́ця, рос. *Larix* L. = со́сна, Гал. — мо́дри́на, му́дри́к, му́дрень, чу́ба́тник. С. Ап.

Лі́ствá = лі́стя, лі́ства, у городни — гі́чка, гі́чка, ба́дилья, у моркви — моркво́внина, у буряка — буря́чийня, свекла, ботві́на, у капуста — пелю́стки. — Подихнув холодний вітер, трава пожовтіла, перемінився гай зелений лі́ства зашуміла. Коп. — Поміж густої лі́стви зазирає блакіть. Кп. — Голуби́ї робля́ть, завиваю́чи ниппо у пелю́стки.

Лі́ствени́й = лі́стови́й, лі́ствя́ний; (про дерево рясне або широколисте) — лі́ста́тий. (С. З. Л.). — У лі́стови́ному лі́ті не те, що в бору. Кп. — Лі́стата лі́на. н. п.

Лі́ствя́ть = лі́стві́ти.

Лі́стово́й = лі́стови́й.

Лі́сть, лі́стя́к = лі́ст, лі́сто́к, лі́сто́чок (рослини, паперу і всякої мильної речі), а́ркуш, а́ркуши́к (тільки паперу. С. З. Ш.), спі́ддя сторо́на росли́ного лі́ста — підбі́л. — Лі́стья = д. Лі́ствá. — Прилі́п, как ба́ний лі́сть = при́чепив ся, (або: приста́в,) як шівелька смо́ла до чо́бота. н. пр.

Лі́та́ври = котла́й (С. З.), тала́мбáси, те́лембáси. С. Ш. — Сті́ уні́версали, оголо́шши перед наро́дом котла́ми во́йсковни́й і вели́ким дзво́ном, чита́но перед наро́дом. С. З.

Лі́та́ври́цьк = до́вбши́ (С. Аф. З. Л.), котла́р. — Грі́ми у бубни, до́вбши́у, до бою. К. Б.

Лі́тви́нник = ву́жа́лка (лозина, що нею звязують дерева на лотах), у́жа́лка, у́жа́вка. С. Ш.

Лі́те́йна = лі́я́рня, лива́рія (С. Пар.), гісе́рня. (Под. Коцюбинський).

Лі́те́йни́цьк = лива́рник (С. Жел. Пар.), котла́р, гісе́р. (Под.).

Лі́те́ра́тор = пи́сьме́нник, пи́сьмо́вець, зве́зжа́ливо — пи́сьма́к, пи́са́ка.

Лі́те́ра́ту́ра = лі́те́ра́ту́ра, пи́сьме́нство. Де в краю убожестві, ляди́й, там осаві-

та і писемство ніколи не спроможні написати ся. Кп.

Литовсьє = литўг (д. н. сл. Желудокъ).

Литой = виливаній. — Се не виливане, а куте. Кп.

Литонья = книжка (д. під. сл. Желудокъ).

Литургия = служба б́ожа, об́дня.

Лить, ся = 1. лити, ся, сінати, ся, багато разом — бурити, сильно — цебенити, струєю — дзюрчати, дзюркотити (С. З. Л.), дзюрити (С. Аф.), про дощ — лити, ся, про великий дощ — періщити, піжити, хлюдити, тюжити, про кров — юшити. — Сид горілки, жиде Юдко, чумакові дуже жутко. п. п. — Цебенить, мов з відра. п. пр. — Кривці аж дзюрчять. С. Л. — Трищали кості, ребра, боки, летіли зуби, пухли щокви, з носів і уст ющила кров. Кот. — Дощ тюжить. Чайч. — **Лить слюзы** = лити, проливати слюзи. — **Лить кровь** = проливати кров.

2. лити, виливати, ся. — Десь мабуть великий дзвін виливають, що пусгли таку поголоску. п. пр.

Лифь = стап (в одежі).

Лихачъ = хват (С. III.), хвацький (С. III.), моторний, жвавий.

Ліхо = ліхо, біда, горе. — Горе, лихо і біда — не дають за тебе, Олесью, серце моє, пожалій ти мене. Кв. — Киш лихом об землю — не журишь. — Не слюзи поміч в лиці, а залізо. І. Г.

Лихой, ліхо = 1. лихий, злий, ліхо, зле. — Лихий попуга. Мир.

2. хвацький, ко, моторний, по, жвавий, во, (про коня) — баский. — Тай хвацько ж танцює. Кп. — Та й хвацька ж то колінь була козацька мати! Еге!.. була, та поплила; її не вергати. Гул. Ар. — Баскі коні за мить перелинули міст. Чайч.

Лиходій, ка = лиходій, ка, ворог (сл. р.). — Він душогубу, лиходію в раю зустріть дав надію. Стар. — Вона мні ворогом стала.

Лихоймець = хабарник і д. Взяточникъ.

Лихоймний, лихоймственный = хабарний, хантүрний.

Лихоймство = д. Взяточничество.

Лихоймствовать = хабарничати і д. Взятки брать.

Лихора́дка, Febris = лихоманка (С. З.), трясця (С. З. III.), трясови́ця, прона́сниця, по́ганка, хіндя (Пис. С. III.) —

Жёлтая лихора́дка = корчій. — **Излурительная лихора́дка** = гвѣтючка. — Трясуть ся, мов лихоманка їх буде. п. к. — Пашеть, як трясця: на кого схоче, на того

й нападе. п. пр. — Гамац (жидівський) — не свята, а трясця не хвороба. п. пр. — Па́ бік хлопці, бо чорт мужа несе; як побачить мене в вами, його трясця затрясе. п. п. — Дріжжя, мов лихоманка його трусила. С. Х. — Шептала баба від пропасниці і блато де-кому помогала. п. к. — Теня Л. Симонова лежала тоді в пропасниці. К. Св. п. — Хай тебе хіндя попотрясе. п. пр.

Лихора́дочный = лихоманський, трясцевий пропасний. — Справдило ся моє сподівання трясцеве. Кп. — **Лихора́дочная трава́**, рос. *Gratiola officinalis* = золототисячник, дрислівець. С. Ап.

Лихоше́рный = лихий, злий (про собаку). — Як до тебе ходити? І собаки лих. серце моє. п. п.

Лицевать = лицювати, ницювати. — **Лицеванный** = лицюваний, перелицюваний. С. З.

Лицевой = лицевий, верхній, окопінний. (С. З.). — **Лицевая сторона́** = з лиця. — З лиця замазалось, треба на виборіт перелицювати.

Лицедій, ка = лицедій, ка.

Лицедѣйство = лицедійство. — Комедия — сиріч лицедійство. Кот.

Лицедѣйствовать = 1. лицедіяти.

2. вдавати, удавати. С. III.

Лицезрѣніе = глядіння.

Лице́мрять = лицемірити (С. Нар.), вдавати, удавати з себе доброго або побожного (С. III.), прикидати ся добрим або побожним; лукавити, хитрувати, хвалышувати. — Удає з себе чоловіка побожного — як стане молиги ся, то не мож живий до Бога лізе, а з людей останню свитину здирає.

Лице́мрѣе = лицемірство (С. Нар.), фальш, хвальш, ф'хв)альшіство, облуда (С. З.), лукавство, не щірість. (С. Ж.). Людей з розумом, коли вони зазнають від кого лукавство, лицемірством вже не облудриш. Зівьк.

Лице́мрѣный = лицемірний, хвальшівий, облудний, лукавий, підступний, не щірий. — Не ймуть йому віри — підступна він людина. Кп.

Лице́мрѣъ = лицемір, облудник і д. Лице́мрѣный.

Лице́мрѣіе = спріятельство. — Хоч він йому й сват, а спріятельство в суді гріх. Кп.

Лице́мрѣітый = стороничний (С. Нар.), угодливий (С. III.), несправедливий.

Ли́м спріятѣтвовать = спріятельствувати.

— Нехай судить по правді, по закону, не сприяєствує. Кн.

Личо = 1. личе, обличчя (С. З.), вид, тварь, твар (С. Ш.), зайливо або шуткуючи — пика, писок. — Ой дівчино, дівчинонько, слава на обличчя. н. п. — Обличчя, постать, очі — усе я бачила вже деє давно. К. К. — У доброго чоловіка сором на виду, а у ледачого під підпошвою. Кн. — Я на досвітки йду до тієї дівчиноньки, що хороша на виду. н. п. — Глянь на вид, та не питайся за здоров'я. н. пр. — Та не давай стиду — бриду цідувати свого виду. н. п. — Твар у діда повна, червона, свіжа. Кн. — Пика, як у комлика. н. пр. — **Къ личу, не къ личу** = до лиця, не до лиця, не подоба, не пристало. — І той рубець йому красою служить і до лиця, як лідарю йому. К. К. — Ся хустка вам не до лиця. Кн. — Тобі не подоба, не пристало до лоба. н. п. — **Личомъ къ личу** = лице в лице, око в око, віч-у-віч. — Ми стояли мовчки, лице в лице, око в око. Кн. — **На нѣмъ лица нѣтъ** = на себє не похожий став. — **Перемѣнитъсь въ лица** = зміняти ся на виду. — **Съ лица на лицо** = віч-на-віч. — Поставили його з сьвідком віч-на-віч. — **Убитое лицо** = сумний вид. — **Хорошѣ, хороша лицомъ** = гарний, хорошій, а на виду, на вроду, на вигляд. — Я на досвітки йду до тієї дівчиноньки, що хороша на виду. н. п. — Повна та хороша на виду. К. З. о Ю. Р. — Іде козак молоденький, їде він до броду, ой там живе дівчинонька — хороша на вроду. н. п. 2. особа, парсуна (С. З.). — **Знѣтное лицо** = значна особа. — **Чѣстное лицо** = приватна особа. Ч. К. — **Смотрѣть на лица** = вважати на когось. — Не вважай на те, що я певець — говори за мною, як з просвіти чоловіком. н. пр. 3. особа, дієва особа, лицедій (в драматичному утворі). — В повній драмі Карпенка Барого "Багькова казка" усі дієві особи знайшовані правдиво. 4. лице, перед. — **Личомъ, на лицо** = лицем, на лице, с переду. — Хата у його лицем па вулицю. Кн. — Не показуй з виворугу, покажи на лице. Кн. — На виворіг сукно ще добре, а спереду зовсім вигерлось. — **На лицо** (про гроші) = готовими грішми, готівкою, готовизною. — Готовими грішми (або: готовизни) маю сто рублів, та треба ще сотню позичити.

Личовка = 1. личювання, личювання. 2. справляля, щоб полірувати металеві вироби.

Личко = личко, личенько, видок, видочок. — Ой лихо не Петрусь! біле личко, чорний ус. н. п. — Ой знати, знати, в кого єсть мати — личенько білее, як у павяти. н. п. — Розважайте мою миленькую, щоб з личенька не спала. — Так пож, так нуж, та й поцілую, та й у той видочок, повний, як гурочок. н. п. — Опустила карі очі, на руку схилилась, по хорошому видочку сльоза покотилась. О. Пч.

Личіна = 1. личіна (С. З. Л.), наліпична, машкарá (С. З.). — Вдіваєт на себе машкару. Л. В.

2. бляшка з дірочкою з околичного боку дверей протї замка.

Личинка = гробачок (Степ.), личінка (С. Жел.), гусень, хрущів — борозняк, бджіл — черв'я, мух — м'ухимка. — Із яєчка виходить гробачок — тварючка зовсім не подібна на справжню комаху. Степ.

Лично = особно (С. З. Л. Сам.), особисто, отевісто, налічно. — Я чув се особно. С. Л. — Я його особисто не знаю, а чув. Ч. К. — Особисто проти його нічого не маю. Кн. — Я був там очевисто. Кн. — Пап його милость очевисто Паньку розказати рачив, аби... Кіев. Ст. — **Лично знать когось** = знати у лице, знати особисто.

Личность = особа; особистість.

Личной = 1. лицевий (що належить до лица до обличчя).

2. д. лицевой.

Личний = особистий (що належить до особи). — Сноконвічного права особистої волі не проковтнула перевага громадської могутєстї. Бар. О.

Личавый, личавѣтый = личаюватий.

Личай, Impetigo = личай, особливий — пістрійка (С. З. Пар.), пч дереві — личай, особливий — обрієник. (С. Жел.).

Личать, ся, личить, ся = рішати, ся, збавляти, ся, позбавляти, ся, відбирати, утрачувати, збувати, рішити, ся, збавити, позбавити, ся, відібрати, естратити, утратити, збути, ся. — Усього рішивсь — нема нічого. С. Л. — Усього худобя рішу ся, а на своє поставляю. Кн. — За більшим пожепись, то й посліднього рішесь. н. пр. — Тєпер я тебе рішена, радість моя душєвна. н. п. — Позбавили Тараса і того догляду, що зазнав він від нені. Кн. — Закладались, тай хвостів позбавались. н. пр. — Умер, тай усього збув ся. н. пр. — Збув ся одного ворога, друге в хату. Кн. — Збув ся свого ворога. Кн. — Паньська ласка до порога, а поріг пересугнивь, то й ласку утратив. н. пр. — **Личить когось живни** = зігнати, згубити з світу,

віку збавити (К. Ш.). — **Л.** собі жінки = самому собі смерть заповідати. — **Л.** когò здоров'я = збавити здоров'я. — **Лішїться здоров'я** = стратити здоров'я, збути ся здоров'я. — **Лішїть когò у́мá** = обезглуздити, збезглуздити (Чайч.), відбити глузд. — Який вас обезглуздив кат? Кот. — **Лішїться у́мá** = обезглуздити, збезглуздити (Чайч.), збожеволіти, з глузду зсунутись, здуріти. С. Л. — **Лішїть когò права слова** = умкнѣти мову (С. Ш.), замкнѣти уста, заціпити, заціткати. — Почав він говорити, а земський зараз і заціткав його. — **Лішїться чувствъ** = зомліти. С. Аф. Л. — **Лішїться силъ** = виснажити ся, висилити ся, знесилити ся, знемогти ся. — **Лішїться довѣрія** = зневірити ся. С. Аф. — **Лішїть чести** = від чести відлучити. — Кажали злодійв прив'язавши публично бити і від чести людської одлучити. Київ. Ст. — **Лішє́ний** = позбавлений, утрáчений (С. Ж.). — Народ, позбавлений усіх прав горожанських, робив не на себе. Кн.

Лішєкѣ = лішка. С. З. — Чіт чи лішка? (гра).

Лішє́ніє = позбавлє́ння; втрáта, утрáта (С. Ш.). — **Лішє́нія** = недостáтки, злїдні.

Лішїний = лішний, залїшний, зайвий (С. Аф. З. Л.), гулящій, (про землю) — вакащівба, (про групи) — лєжачі. — Винив залишило чарку. Чайч. — У мене нема лежачих грошей. Сп.

Лішь = лиш; тільки, лєдвє. екòро, по. — **Лішь бы** = абї, абї-б, абї-то, колї-б. — Абї були побрязкачі, то будуть і послухачи. н. п. — Абї люди, а піп буде. н. пр. — Абї болото, а жаби будуть. н. пр. — **Лішь бы то** = абї-то. — **Лішь бы гдѣ** = абї-де. — Хіба на світі одна вода, чюпка і абї-де панцят сп. н. пр. — **Лішь бы что** = абї-що.

Лобань, лобастый = лобань, лобатий.

Лобзаніє = цілування.

Лобзѣть, ся = цілувати, ся.

Лобный = 1. лóбовий, чóльний.

2. кáрний. — Се місто, не при вас згадуючи, карне, тут було усе кат катє. Кн. **Лобокѣ** = лóбок.

Лобѣ = лїб (К. З. о Ю. Р.), лоб, чóло. — Добре лоба пабив об двері. Чайч. — Болить мнє головошка під самого чола. н. п. — Зробили ж ми се діло, аж нам чола нари-

ло. н. п. — На чолі не написано, хто який. н. пр.

Лобзѣть, ся = цілувати, ся.

Ловець = ловець, ловчий (К. Х.), мисливець (С. З.).

Ловеласъ = зальòтник, джиг(г')у́н, женихайло, бабій (С. Ш.), вечєрнийшик, ласу́н, волоцюга (С. З.), бахур С.З.Ш.). — На все село зальòтник — дівчини нема, щоб він до неї не залицав ся. Кн. — Ой на ноги дьбки, на руки дьбита — оце ж тобі, джигуне, гарні дівчата; ой на ноги дьбки, на руки дьбиці — оце ж тобі, джигуне, гарні молодіці. н. п. — Познайте молодіці гожі: з Енеєм бахурі всі схожі. Кот.

Ловеласничать = залицѣти ся, женихати ся, волочити ся.

Ловїтва = д. Ловлє́ніє.

Ловїтель = д. Ловець.

Ловїть, ся = ловїти, ся, халати (С. Ш.), навперейми — переймѣти, арканом — арканити, сачком — сачити. — Лови ся рибка велика і маленька! Гул. Ар. — Не все те переймати, що по воді пливе. н. пр. — Переймай волі! гукан він. Чайч. — З самого ранку сачили, а й на юшку не піймали. Кн.

Лòвий, ко = 1. зрúчий, по (С. З. Л.), рúчий (С. З. Л.), про палицю то-що — замашний (С. Аф.). — Несручно батіг держати, бо ругана довгі. С. З. — Замашна гилка. — Смерге страшна замашная косо! Скворорода.

2. меткий (С. Л.), моторний, по (С. З.), сиритний, по, жв́авий, во, хв́атський, хв́ацький, ко (С. Ш.), шаякий (С. З.), зрúчий, по, рúчий, зграбний, по, до влучання в мету — влúчий, влúчий, в(у)лúчен (С. Ш.). — Меткий хлопець. — Веселий, ручий молодик, пасьменний, смілий, балакальний. Мет. — Отце ж Сира хоч і стара, іа, бач, жінка руча. У. в. — Цей кіг дуже сиритний. Кр. — Бог хоч не скорен, іа влúчен. н. пр.

Лòвкостѣ = зрúчість, моторність, жв́авість, сиритвість, зграбість.

Ловлє́ніє, ловля = ловіння, вловн, ловінїю (Мал.). — Та пойдь старосго, іа влови, та піймай купичку. н. п.

Ловушка = пастка (С. З.), лабєти (С. З. Л.), халка, лалка, поланка, па пгиць — сільцѣ. Деєє назвала лисенці у лісі пастку, а там м'ясо було положене. н. к. — Розставляй, чи не розставляй свою пастку, а мене не зловини. Кн. — Не пастай ся, як миша по пастці. н. пр. — Піймав ся в лабєти. н. пр. — Я не горобець — на сільцє не піду. Кн.

Ловчий = **ЛОВЧИЙ** (К. Х.), **ЛОВЕЦЬ**. — Служив и у пана ловцем. Кн.

Ловь = д. **Ловленіе**.

Логвина = **ЛОЩИНА**, **ВЛОГОВИНА**, **ПАД** (Херс.), **ПАДЬ**.

Логовище, логово = **ЛІГВО**, **ЛІГВО**, **ЛОГВО** (С. З.), **БЕРЛІГ** (С. Л.), **ВОВКІВНИЙ**. — Найшли лігво і вовка й вовчат. Б. Б. — Знай свиня своє лігво. н. пр. — В тім берлозі ведмеді було окубили ся. Кн.

Логъ = 1. **ДОЛІНА**, **ЗДР. ДОЛІНКА**, **ДОЛІПОНЬКА**, **ПІВНИЙ**, **ДІЛ**, **ВІДОЛИНОК** і д. **ДОЛІНА**. — Ори ся ж ти, моя пшо, долом та горою. К. Ш. — А по ярах, та видолинках було ще чорніше, ще сумніше. Коцюбинський.

2. **РІЧИНЬ**, **СТРИЖЕНЬ**. — Глибину, котрою плине річка, звець ся річинею. Зем.

3. **ПЕРЕЛІГ** (С. З.), **ОБЛІГ**. — Може з'орю переліг той, а на перелозі я посію. К. Ш.

Лодка, лодочка = **ЧОВЕН**, **ЗДР. ЧОВНИК**, **ЧОВНИЧОК** (С. З. Л.), **НЕВЕЛИЧКИЙ**, **ВИД** **ВБАНИЙ** з деревини і сяк так обшитий дошками — **КАЮК**, **КАЮЧОК** (С. З.), **ВИДОВАНИЙ**, **БЕЗ** **ОБШИВКИ**, **ХИБКИЙ** — **ДУШОГЇБКА** (С. З.), **ЗРОБЛЕНИЙ** з дощок — **БАРКАС**, **БАРКАСИК**, **БІЛЬШИЙ** на Дніпрі і в Херсонщині — **ШАЛАНДА**, **ДОВГИЙ**, **ЩО** на **ДНІПРОВИХ** **ПЕРЕВОЗАХ** — **ДУБ**, **ДУБОК** (С. З. Л.), **ВЕЛИКИЙ** з щоглою — **БАЙДАК**, **БАЙДАЧОК** (на байдаках часом і млин ставлять і тоді такий млин теж зоветь ся байдаком), у Запорожців **РІЧНИЙ** або **МОРСЬКИЙ** **ЧОВЕН** — **ЧАЙКА**. — Я що почі йду до річки, беру човен, невеличкий, молод весла підіймаю, на той берег носпішаю. В. Ш. — Човен човном, а байдак байдаком. н. пр. — Пливе човен води поведе. н. п. — Ой щож тебе принесло, чи човничок, чи весло? н. п. — За водою каюк тихо сунеть ся, то заверне у бік, то закрутить ся. С. Х. — Того ж року у Києві млет на байдаках зроблено широкий. Л. С. — Чайки, байдаки спускали, гарматами рештували. К. Ш. — Ой на лимані морі замула хвилі, та стали чайки поринаги. н. п. — Днище тих чайок вони (Запорожці) робили з видовбаної верби або липи, а до них накладали дошки від 2—8 сажнів заввишки; чайки були без чардака, з двома кормилами і щоглою. н. о.

Лодочникъ = **ПЕРЕВІЗНИК**.

Лодочный = **ЧОВНОВИЙ**, **ЧОВЕННИЙ**, **КАЮКОВИЙ**, **БАРКАСОВИЙ**, **БАЙДАКОВИЙ**, **ЧАЙКОВИЙ**. — Підіймалась високо і керма човенна. Ніщ.

Лодчѣнка = д. **Лодка** (здр.).

Лодыга, лодыжка, anat. Malleolus = **ПАЦЯ**, **КІСТОЧКА** (з пилу гомілки). — Якось не

так ступив, у кісточці нога й болить с того часу. Чайч.

Ложка = 1. **ПРИКЛАД** (у рушниці).

2. **ЛОЖА** (в театрі).

Ложбина = д. **Логъ** 1.

Ложке = 1. **ЛІЖКО** (С. З.), **ЛІЖНИЦЯ**, **ПЕРУХОМЕ** — **ПІЛ**, **ПРИМІЕТ**. — Ой уже ж Палій меду-горілки напив си ой уже ж він на панське ліжко та спатовьки положив си. н. п. — Іди, іди, Якове, з хати, бо на псчі батько та мати, а на полу батькові діти — лігде тебе, Якове, діти. н. н.

2. д. **Логовище**.

3. д. **Логъ** 2.

Ложемѣтъ = **ОКІН** (рівчак злхнцсвий тарасом).

Ложечникъ = **ЛОЖКАРЬ**. — Кожний ложкарь має свій особний спосіб, свою форму ложок. Фр.

Ложечный = **ЛОЖКОВИЙ**. — **Ложечная ручка** = **РУЧКА** від **ЛОЖКИ**, **ДЕРЖАК**.

Ложжина = д. **Ложбина**.

Ложжить = **ЖОЛОБИТИ**.

Ложитъся, лечь = **ЛЯГАТИ**, **ЛЯГТИ**, **ЛЯГОВИТИ** ся, **КЛАСТИ** ся, **ПОКЛАСТИ** ся, **ПРО** **РОСЛИНИ** — **ВИЛЯГАТИ**. — Пора лягати спати. — Пора вже класти ся. — Лягай же, дочко, спати. Кв. — Ляговись! крикнув на мене. О. Ст. — Жито від донців та вітру геть чисто вилягло.

Ложка = 1. **ЛОЖКА**. — **Разливальная, разливная** (велика, що нею розливають страву на тарілки) — **ОПОЛОНІК**, **ПОЛОНІК** (С. З.), **ХОХЛЯ**, **ЩО** нею **МІНАЮТЬ** **ВАРИВО** — **ВАРІХА**, **ВАРІЖКА** (Под.), **ЩО** **ЗНІМАЮТЬ** **ШУМ** — **ШУМІВКА**. — Видно між ложками ополоник. н. пр. — Замішав ся, як між ложками полоник. н. пр.

2. **ЛОПАТЕНЬ** (говстий сьверса).

Ложкомъ = **ВДОВИШ**, **ВДОВИШ**, **ЛІЖКОМ** (класти цеглу).

Ложность = **Ф(ХВ)АЛЬШИВІСТЬ**, **НЕПРАВДІВІСТЬ**.

Ложный, но = **НЕПРАВДИВИЙ**, **ВО, Ф(ХВ)АЛЬШИВИЙ**, **ВО** (С. Ш.), **КРІВДНИЙ**, **НО**, **БРЕХЛИВИЙ**, **ВО**. — Неправдивий свідок.

Ложь = **БРЕХНІЙ**, **Ф(ХВ)АЛЬШ** (С. Ш.), **КРІВДА**. — Гірка правда краща від солодкої брехні. н. пр. — Брехнею світ пройдеши, та назад не вернеш ся. н. пр. — Правду кривду перевези. н. пр.

Лоза = 1. **ВІТКА**, **ГІЛКА**, **ГАЛУЗКА** і т. д. **ВІТКА**.

2. **ЛОЗИНА**, **РІЗКА** (С. Л.).

3. д. **Вѣтла, Ива**.

Лознякъ = **ЛОЗИ**, **ШЕЛОГ**, **ШЕПЛОГ**, **ВЕР-**

- болііз.** — Сховав ся у лозак. — А він, як побачив нас, та й под'в ся у шелог.
- Лозунгъ** = гасло С. Аф. З. Евл. — Сьогодні гасло — Марія. С. З. — Горе, горе лукавому, що в гасло певолі обергає хрест всесенний — гасло правди й волі. І. Г.
- Локаніє** = хлентанія, жлуктанія.
- Локать** = хлентати (С. III.), жлуктати (С. Аф.), глюхтати (С. I.), хлэнати (С. III.), лпгати. — Це пог не море, що собаки хлечугъ. К. пр. — Тут з сатом галушки лигали. П. р.
- Локомотівъ** = паровіз, машинна.
- Локонъ** = нуколь, (у жидів) — пейс. — Волоси втору зопл., а з боків ще й цуклі пустили. — Жид крутив голову, аж пейси згелінались. Чайч.
- Локотникъ** = рұчка, нұруччя (у крісла). С. Пар.
- Локотной** = локтєвий (що належить до лікія або що продаєть ся на локті).
- Локотокъ** = ліктик.
- Локоть** = лікотъ (в руці і міра довжини від лікті до кінця середнього пальця = мало не 14 вершків). — Лікотъ трудно вкупити. П. пр.
- Ломать** = 1. ламати, (що ехс.) тро- щити (С. I. III.). — Гуде вітер велич в полі, реве, діє ламає. В. Забла. — Тро- щити сонгу надрізки. П. п.
2. тратити, мити, терти, корчити. — Мене, як гостець б бу. П. пр. — Усього мене корчить, і сече і ламає. — **Ломать надъ чьмъ голову** = морочити ся, мизкувати. — **Ломать конюло** = бити, терти, тінати конюлі (С. III.). — На городі терти сама трє. П. п. — **Ломать мідь** = надрізувати стільники. — **Ломать хлѣбъ** = переорювати (засіати по- ле, як нічого не знісало).
- Ломаться** = 1. ламати ся, тїощити ся (С. III.), про кригу на річці — ерєспути. 2. вивертати ся, викрұчувати ся, вяттиати ся, викривляти ся, корчити ся. — Викривляєт ся, лєваче комедіи. 3. опинати ся. — Його ведуть, а він ще й опинаєть ся. 4. чванити ся, бундұчити ся, пиндұ- чити ся, индұчити ся (д. Важничать). 5. полювати, бігати, тїкати ся. — Ко- роля почали полювати. — Коло Галин За- чати вонки гїкають ся.
- Ломить, ся** = ламати, ся. — **Ломить цѣ- ну** = тїути цїну, загипати, правити, заправляти. — Заправив, як за батька. П. пр. — Гне таку цїну, що пі приступу.
- Ломка** = 1. ламання.
2. д. Калєнолѣнія.
3. розгордіиш, гармідер і д. Возиш.
- Ломкий** = ламкий, ламұчий; крихкий. — Понав ся ламкий ремінь — за тиждєнь чо- боти хоч кинь. Кр. — Крихко залізо.
- Ломкость** = ламкість, крихкість.
- Ломливый** = чванливий, чванькуватий, пихатий.
- Ломовикъ** = плуговік, робічий кінь.
- Ломовой** = ломовий (що ним ламають). — **Ломовая лошадь** = д. Ломовикъ. — **Ло- мовой извозчикъ** = підводчик, що пе- ревозить вагу в городі.
- Ломоносъ**, рос. *Clematis erecta* Ал. = ло- миніє, ломоніє, кривавник, ломенецъ, С. *integrifolia* L. = забій крұга, порұш- па травя, стулістник, циганка, галай- зїля. С. Ал.
- Ломота** = ломота, гризь, гостецъ (в ко- стях). С. З. — Мене, як гостець бабу. П. пр.
- Ломѣть, ломтикъ, ломтїще** = скїб- ка, екибочка, екиба, шматок, шматок- чок, шмат, лұстка, лұсточка, лұста (С. Пав.), лупѣта (С. Пав.), лұтка (Лев.), ку- сѣк, кусбочок, кус, кусмїл, бїйда (С. III.), бїйдїця (Фр.), кавалок, кавалочок (Под. і Гал.), дрізатїй з краю (про хлїб) — край, окрѣць, окрѣйчик, цїлұшка, на мові старців — мїнтує (С. Л.), круг- лешкий — крихївна. — Та принесла ри- бку і ще хлїба скибку: оце тобі, мое серце, вечеря на пивку. П. п. — Одрїзала екиба від хлїба — її не притудили. П. пр. — Вкра- дв свекор луску, як клеювого алегу. П. п. — Порїзав редьку крамївками. Кр. (Д. ще нїд сл. *Кусокъ*).
- Ломъ** = 1. лом. — Неправляли труби на заводі та зробили багато лому. 2. лом, з ламками — лїпа, з двома зуб- цями — кұлує, розлаєжаний на кінці — плєшня, плєшень.
3. д. Ломѣта.
- Лѣно** = лѣно (С. Жєл.), пїдрѣ (С. З. Пар.), грұдї, пєрса. — Щось до лѣна пригор- тає. К. III. — З магерцього лѣна. К. Д. — Нехай Господь тї прийме на своє надро! М. Вов.
- Лѣпанецъ** = лѣпанецъ (горщик, що легко трїєкаєть ся від жару).
- Лѣпаніє** = лѣнання, трїєкання.
- Лѣпастъ** = 1. стѣжка в чєщї.
2. лѣпастъ, пелюстка (Сп.). — Як повер- нув весло, так воно по саму лѣпастъ і зло- милось, так я тоді давав держакѣм гребти.

Лопа́та = (дерев'яна) — **лопа́та**, (що віють хліб) — **віячка**, (з залізним наконешником) — **за́ступ**, **риска́ль** (Под.), **ко́зирь**, місце, де ставають ногою — **ступі́ак**, **держалю** — **заступи́льно**. С. Аф. — Тоді не розлучать ні отець, ні мати; хіба нас розлучать заступ та лопа́та. н. пр.

Лопа́тка = 1. **лопа́тка**, **заступе́ць** (С. Аф.).
2. (у косарів) — **манта́чка**, **лопа́тка** (правити косу), **клепа́ло** (С. З.).
3. (у мулярів, затирати) — **шпа́гтя**, **лопа́тка**.

4. **лопа́тка**, **о́кіст** (плечева кість). — **Вжа́ть**, **дуть во всь лопа́тки** = **бігти** на всі за́ставки (С. Аф.).

Лопа́ть = 1. **лопа́ти** ся, **трі́скати** ся (С. Л. Ш.), **ре́пати** ся (С. З. Л.), **про** квітки — **пу́кати** ся (С. З. Л.). — **Гори́ти** по-чав **трі́скати** ся. — **Сті́ни** **трі́скають** ся. С. З.
2. **лопа́ти**, **трі́скати**, **же́рти**, що **рі́дке** — **лига́ти** (С. З.). — Наша **певі́тка**, що не дай, то **трі́ска**. н. пр. — **Лига́й**, **Марти́не**, **мати** ще **підки́не**. н. пр. — **Жери** **мовчки**.

Лопате́ся = д. **Лопате́** 1.

Лопну́ть = **ло́пнути**, **трі́спути**, **ре́спнути** (С. З.), **лу́спути**, **розлу́пити** ся, **розсі́сти** ся. — **Трі́снув** **гори́тик** від **краю** аж до **дна**. — **Коли** **па́всь**, **проси** Б **га**, щоб не **ро́зсе́всь**. н. пр.

Лопну́й = **трі́ск**, **лук**.

Лопуха́, *Variolae aquae* = **гві́здочки**, **ві́сна вітря́на**. — А **підня́ла** ся на **ноги** — **кір**, **гві́здочки** та **кашлі́** **підко́шували** **дитячі** **си́ли**. **Мир**.

Лосі́на = **Лоси́на** (**лосьова** **вичи́шена** **шкура**).

Лоси́нний, **лосі́й** = **лосьови́й**.

Лоску́тникъ, **ца** = 1. **танди́тник**, **ця**, **тапди́тничка** (С. Ш.), **лохми́тник**, **ця**, **старові́щник**, **староже́чник**, **ця** (Прав.).

2. **обі́дренець**, **обі́дранка**, **голодра́н(б)е́ць**, **обша́рпане́ць** (С. Л.), **обша́рпанка**, **обі́рване́ць** (С. Л.), **голоко́ліне́ць**, **шари́ак**, **дранто́гуз**, **дранти́юга** (Д. Гольши́з 2).

Лоску́тний = **кла́ноньки́й** (зроблений з **клапти́ків**). С. З. — **Лоску́тний** **ря́д** = **товку́н**, **товку́чка**, **танди́та**. С. Ш. — **Купи́в** на **товку́ні**. — **Купи́в** на **танди́ті**. С. Ш. — **Лоску́тний** **цві́тъ** = д. **Васпа́лекъ**.

Лоску́ть, **лоскуто́къ**, **лоску́тикъ** = **кла́но́ть**, **кла́птик**, **шма́то́къ**, **шма́ти́на**, **шма́то́чок** (тканини, паперу то-що). С. З. Л. — **Оді́драв** **кла́пот** **наперу́** і **паписа́в** **прось**. — **По́шила** **конди́рю** з **клапти́ків**. — **То́рик** **йому** **при́рі́зали** **кла́пот** **ле́жі**.

Лоску́тье = **кла́пті**, **шма́ття**.

Лоскь = **лиск**, **по́лиск** (С. Л.), **бляск** (С. Ш.), **блиск**; **гля́нець**. — **Въ лоскь** **по́ложити**, **лежа́ть** = **по́котом**. С. З. — **Зійшло** **сонце** — **ляшки** **панки** **по́котом** **ле́жали**. К. Ш.

Лосни́ться = **лиси́ти**, **ся**, **лиси́ти** **ся**, **липа́ти**, **лощи́ти** **ся** (С. Л.), **блища́ти**, **вилі́скувати** **ся**, **по́лискувати** **ся**. — **Наво́сена** **до́лівка** **лища́ла** **паче** **скло**. Кв. — **Лисина** **почала** **на́че** **бі́льш** **вилі́скувати** **ся**. К. Ч. Р. — **От**, **прось** **лиси́єть** **ся**, **чи** **не** **вода**? С. З. — **Чоботи** **нава́ковані**, **аж** **вилі́скують** **ся**.

Лось, *Cervus alces* = **лось**, **лосю́нь** (С. Нар.), **соха́тий** (Вол.).

Лото́къ, **лото́чекъ** = 1. **почо́вки** (С. З.), **вага́нкі** (С. З.), **не́цьки** (Под.).

2. **рй́нва**, (у **водно́му** **млині**) — **лото́кі**. — **З** **до́щу** **та** **під** **ринну**. н. пр. — **Як** на **лото́ках** **вода** **бі́жить**, **так** **щоб** **до** **нас** **хлопці** **бі́гали**. н. пр.

3. **кі́вш**, **кі́вшник**, **ко́рець**, **ко́ря́к**, **кі́рчикъ**, **ко́рячо́къ**. С. З.

4. **япдо́ла** (С. З.), **полу́мисок** **довга́стий**.

Лотъ = 1. **пчо́вц**, **вага́ні**. С. Аф. З. (Д. **Лото́къ** 1.).

2. **ЛО́Т** (**на́га** = 3 **золоти́ка** або $\frac{1}{32}$ **фунта**).

3. **оливни́ця** (С. Аф.), **гі́рька** з **ві́рбо́вою** (**мі́ряти** **глиби́ню**).

4. д. **Ле́двене́ць**.

Лохань, **лоханка** = **ба́лія** (С. Ш.), на **по́мй** — **по́мийни́ця**.

Лохмоти́никъ, **ца** = д. **Лоску́тникъ**, **ца** 2.

Лохмотье́ = **лахми́ття**, **лахма́нина** (С. З.), **лахма́ни** (С. Л.), **хлами́ття**, **дра́нты** (С. Л.), **дра́нка**, **ру́ббья**, **ра́мья** (С. Л.), **мапа́ття** (С. З.), **рі́ззя**. — **Розду́мав** **ся**, **наза́д** **верну́в** **ся**, **ста́ре** **лахми́ти** **по́скидав**, **в** **шкано́ві** **чоботи** **обув** **ся**, **соро́чку** **бі́лую** **узяв**. **Мет**. — **Вачи́ть** **бабу** **в** **які́сь** **лахма́ниці**. П. Пр. — **Треба** **справити́** **хлопце́ві** **оде́жину**, **бо** **вже** **дра́тним** **сві́тити**. **Ко́цюб**.

— **Ти** **у** **ма́ми** **ходи́ла** **у** **дра́нтви́й** **дранці́**, **а** **у** **нас** **будеш** **ходи́ти** **в** **черво́ній** **кита́йці**. н. п. Под. — **Дасть** **соро́чку** **мі́ні**, **бо**, **бач**, **са́ме** **рубля́**. н. к. — **Він** **скину́в** **тес** **рамля́**, **па́дів** **соро́чку**. п. о. — **Старе́ць** **ско́рчив** **ся**, **тру́сять** **ся** **в** **ді́ряво́му** **ри́ззі**. Г. Бар.

Лошаде́нка = **ко́ня́чка**, **ко́ні́на**, **шка́пійка**, **мн.** **ко́ня́чки**, **ко́неці́та** (Ос.). — **А** **пу**, **ку́пу**, **ка́же**, — **добра́н** **копи́на**. **Руб**. — **Зго́ри** **бі́вають** **мої** **ко́пє́ята**, **аж** **ві́з** **то́рохти́ть**.

Лошади́ный = **кі́ськи́й**, **ко́ня́чий**, **шка́пови́й**. — **Лоша́дина** **ко́жа** = **шка́пова́**

шкүра, шкапіна, шкановіна. — Шкапові чоботи набув. С. З.

Лощадка = коник, конячка, дїтське — кося. — Вь лошадки игратъ = в коней гратиць.

Лощадь, *Equus caballus* = кінь, коніна, здр. — коник, конячка, поб. — коняка, конячина (С. З.), зб. — кінва, мп. коні, самець — д. Жеребець, самця — д. Кобыла, на першому році — стригун, стригунець, стріжачка, на другому році — лошак, лошниця, лошачок, лошійка, на третьому — третяк, третяток, малий на зріст — куцан, мупик, ще до того й товстий — бутуз, поганенький — шкана, шкапійка (д. Кляча), що ходить під верхом — верховий кінь, верховий, румак. — Ой поїхав з України козак молоденький, червоне сиделечко ще й кінь вороненький. п. п. — Гей у мене був коняка, був коняка розбишака. В. Ш. — Взяв карую лошницю. п. п. — Вач, скільки кінви пасеє ся. Чайч. — Дали шкапі віска, а вона й віз побила. п. пр.

Лощадь водяная = д. Гиппопотамъ.

Лощаків ух, рос. *Symphytum Toup. S. officinale* L. = живокіст, живокіст, прівокіст, костолом, волівий язик. С. Ан.

Лощаківый = ослюківий.

Лощакъ = ослюк (від осла і кобили). — Як ослюк хвицане — в полицію не йти. п. пр.

Лощачій = д. Лощаківий.

Лощал собака = овчарка (С. З.), чабанська собака.

Лощить = заорювати, від'орювати.

Лощілка, лощіло = гладіло, гладій, клесачка (справила щоб лощити).

Лощина = д. Ложбина.

Лощить = лощити, полірувати, клесувати, глянцювати.

Лубової, лубочный = луб'яний.

Лубъ = луб, лубок, (в санках) — глібці.

Лубяної = д. Лубової.

Лубяність = шарубіти, шарубитись.

Луга = Гадля (котрим обливають пікуру в чинбарській сирани).

Луговіна = цїлина, повиня (неорана земля).

Лугової = луговий: лучний. (Д. Лугъ). — Луговий гоїн. п. п. — Лучне сіно. Чайч.

Лугова рута, рос. *Thalictrum flavum* L. = одхасник, вередовець. С. Ап.

Луговіца, луговка, лт. *Tringa vanellus* = чайка.

Лугъ = лука, луки (С. З. Л.), з лісом — луг (С. З. Л.), на трисовині — оболоня,

оболоня (С. З. Л.), коло берега — бережнїа, понад річкою — плавії. — **Поємний лугъ** = луки, заплава (Чайч.). — Вкупі з Трипольськими луками в аренду пущені. С. З. — Ой у лузі та і при березі червона калина. п. п. — Ой не шуми, луже, дібрового дуже. п. п.

Лудильникъ = лудильник, мідник.

Лудить = лудити, біліти (С. Ш.), побіляти.

Лужа = калюжа, (глибока) — баюра, (що не висихає) — ковбаня, ковбанюка, (від колес) — коловіна, ковдобина, (з жабми) — жабарь, (де свині барложать ся) — барліг. С. Л. — З чужого воза хоч серед калюжі. п. пр. — Отцева і матчина молитва зо дна моря ригує, а проклин у калюжі топить. п. д. — Попали в базору, та ледве воли витягли. — Свині в барлозі барложать ся.

Лужайка = муріг, муріжок, мурава, муравія (С. Жел.). — Ой там на муріжку та поставлю я хижку. п. п.

Лужекъ = д. Лугъ (здр.).

Лужєніє = лудіння.

Лужный = калюжний, баюровий. — Ой пийте Ляхи води калюжні, води болотяні, гей що пивали на Україні вина та меду ситні. п. п.

Лугъ = д. Глузгъ.

Лукъ = 1. коліно, залом (Мап.), кривина, закрут. — Коліно річки.

2. лука (в сідлі). — Держить в руці меч ясенький, а у луці спис довгенький. п. п.

Лукавить = лукавити, лукавувати, хитрувати, на хитрошах ходити — Лукавши, моя галочко, а сама добре знаєш. Кот. — Лукавдуй хоч до смерті, а я знаю, що ти шпаканами годовалий. Кн.

Лукавство = лукавство (С. Пар.), хитрощі, облуда (С. З.).

Лукавствовать = д. Лукавить.

Лукавый = 1. лукавий, хитрий, облудний. — Його облудні думи я взяв за щирі. Кн. — Облуда мова. С. З.

2. біс, чорт, диявол, печистий.

Лукать = кидати, швиргати, шпурляти, жбурляти (С. Пар.).

Лукаватый = виплукуватий і д. Извивистый.

Луквица = 1. цибуля, цибулька (д. під сл. Лукъ 2).

2. голівка, цибулька (коріна), на пр. голівка чапнику.

Луквичный = 1. цибулевий, цибульний (Чайч.), цибульковий. 2. цибулістий.

Луквовий = д. Луквичиний 1.

Лукоморье = морський берег вилукуватий.

Лукшкo = козуб, козубенька, (від сита) — обичайка. — Козубеньки, з якими ходять по опеньки. Кот.

Лукъ = 1. лук, здр. лучок, іноді теж і сагайдак, сайдак, але власне значини сих слів див. під сл. Коцапъ. — Як патигну лук, бразну тетивою, то мусить утікати хан кримський з ордою. К. З. о Ю. Р. (з напису під малюванням запорожцем). — Прострілив би я вас з лука, так з лука не палко, положив би, вічно спати, та все чогось жалко. Руд. — Ой скажи, царю, лучка дати тобі на вечерю голубочка зняти. п. п. — Забравте, діти, сагайдаки срібні, накладайте стрілочки мідні і пускайте в чужі землі. п. к. — Вооруженный лукомъ = сайдакёр. — Воєнних мушкетерів і сайдакерів. Д. В.

2. рос. Allium Сера L. = цибуля, здр. цибулька. — Івановъ лукъ, A. ascalonicum L. = трибулька. — Луговой, полевой, дікий лукъ, A. angulosum L. = скорода, зяятий часник. — Камений лукъ, A. fistulosum L. = татайка. — Лукъ-порой, A. Porrum L. = паж, прас. — Лукъ зубчатий, мелкій, рѣзанецъ = трибулька. С. Ал. — Лукъ сѣянецъ, сѣженецъ = сѣянка, сѣжанка.

Луна = місяць, ласк. — Місяченько. — Одніи місяци: молодік або перша кватиря, перекрѣй або друга кватиря, підпівня або третя кватиря, повня, повний місяць, старік або четверта кватиря, далі як іде на ущерб — щербатий. Де-що про Св. В. — Ой місяцю, місяченьку, не свѣти пікочу, тільки мойму миленькому, як іде до дому. п. п. — Ой місяцю перекрѣю, зайди за комору, нехай же п з своїм милим трошки поговорю. п. п. — А блідий місяць на ту пору з-за хмари дѣ-де виглядав. К. Ш. — Свѣтит молодик срібнопорогий. К. Д.

Лунатикъ, лунатичка, Noctambula = місяшник, ця (С. Ж.), сновіда.

Лунка = ямка (в землі), дучка (для гри дитиною). — Хто до цурки, хто будку в дучку загання, хто в хрещик грає. Бодняський. С. З.

Лунный = місяшний; місяцевий. — Чудова місячна ніч. — Місяцевий день. Де-що про Св. В.

Луночка = 1. д. Лунка.

2. ямка в яснах і щелепах для зубів.

Лунь, лр. Falco rusticolus (Circus) = сокіл

лунь. С. Жел. — Бѣль какъ лунь = білий як молоко, сівий як голуб.

Луинъ, рос. Lupinus hirsutus L. = верний соңце, L. alba = кохва. С. Ал.

Луиить = лунити, облунлювати, здирати, (шкуру) — білувати, (лушпиння) — лущити, вилущувати, облущувати, злущувати. С. З. Л. — Лулennyй = луплений, облуплений, вилущений. — Голови лулено. С. З. — Беруть вони ту лошницю, телу ще білують. Руд. — Я коза лулена, за три копн куплена. п. к.

Луииться = лунити ся, облунлювати ся. — Луяется цыпайта = вилунлюють ся курчата.

Луска = лушинна, лушайка, шкаралупа, шкарлупа, шкаралуща, здр. лушинка, шкарлупка, зб. лушинця. С. З. Л. — Лушпины з орѣхів. С. З. — Мишка висѣвок заколотила, лушпайок в підситок. К. Х.

Лутонка = липина молоді, що з неї здѣрто кору.

Лучевой = промішний, проміньовий.

Лучеварный = променістий (С. З. Л.), промішний. — Ідея та променіста паскриз пронизала його. Кп. — Утхайте ночі і печалі. Стогодня нам промішні радості возсіяли, промішні радості і гарніи сладості. п. п. — Зійшло сонечко за віконечко, як промішное коло. п. п.

Лучекъ = д. Лукъ 2 здр.

Лучеобразный = промє(і)ністий. Лев.

Лучина, лучинишка = скалка, скалочка (С. Л.), скінка, скіночка (С. З.), тріска, трісочка. — Стала скалка догорити, стала потухати, а п за ті варешки, та і вишшов з хати. п. л. — І скіночку засвѣтила і сокирку взяла, тоді стала та й думати, як би го рубала. п. п. В.

Лучинный = скілковий, скінковий.

Лучистый = д. Лучеобразный.

Лучить = біти рибу у воді, освѣщаючи скілкою.

Лучной = цибулевий, цибульовий.

Лучокъ = 1. д. Лукъ (здр.).

2. брूपька (у шаповалів). Ман.

Лучиий, луче = країний, е (С. З. Л.), ліпший, е (С. Л.), луччий, е, гарніший, е, гарнійший, е. — Сиділа б з навами, країцями як з вами. п. п. — Чи є що краще, лучче в свѣті, як у куні жити? К. Ш. — Лішка скрини — добра господаря. п. пр. — Ліпше без вечері лягати, та без довгів вставати. п. пр. — Лучше всего = най-

краще всього, найліпше, найлучче од усього, за все, на усе краще і т. д. — **Какъ** пельзі **лучше** = найсамкраще, як найкраще і т. д. — **Лучшимъ** сдѣлаться = покращати, поллуччати, поліпшити, погаріти(ш)ати. — Чале й люди міні туг погарішали. Чайч.

Лучъ = 1. промінь (С. З. Л.), зб. проміня, парус, мн. паруси. С. Л. — Сонце силе гаряче проміни на високі гори. Фр. — У день видно, як оченки, мов проміням грають. О. Пч. — Зірко вечірняя на своїм проміні подає милому вісточку. К. К. — Крутом якому сяюває ізвитий рід живих квіток, в горі лампадка ясно сіє проміня силе на вінок. Як. — Сонце паруси папускало. С. Л.

2. пучок скалок, гапачених у печі, як бьють рибу (д. **Лучіть**).

Луча, лучина = д. **Луска**.

Лучить, ся = лускати, ся (С. Л.), лущати, ся (С. З.), лұати (С. Л.), лұгати, ся. — Лускати горіхи, насіння. — Пішли, на присіп поїдали, та все горіхи знай лущать. Мет. — Спілі оріхи легко лускають ся.

Лыжа = ліжва, мн. ліжви. — В лижви чоботи прибрав та по льоду легесенько з сапючками він погнав. Фр. — **Навостріть, направить лыжи** = дати дріала (С. З.), дропака дати (С. З.), павтікача пуститись, дременути (С. Аф.), чкурнути, п'ятіми наживати. — Дременує, аж лютками креше. п. пр. — А він побачив, що не переливки, та павтікача.

Лызнуть = утікти (С. З.), втікти. — Собака від хліба не утіче. п. пр. — Вік не втік, а побігти можна. п. пр.

Лызокъ = утічка. С. З. — Дать лызка = утікти і д. під сл. **Лыжа**: „Навостріть лыжи“.

Лыко = ліко, здр. лічко. — Краще своє личко, ніж чужий ремінець. п. пр. — **Лыка не вяжеть** = п'яний як хліноха, як піч, язиком не поверне, хоч викрути. п. пр. — Не всяке лыко в' строкі = не все те переймати, що по воді пливе. п. пр.

Лыковий = лічаний (С. З.). — **Лыковыє ланты** = личаки (д. під сл. **Ланоть**). — Хоч личаче та не позичене. п. пр. — Погана пуга личина, а й без неї погало. п. пр.

Лысастый = лісний, лісак.

Лысачъ = лобатий, лобань.

Лышена = лісина, пліш.

Лысуха, пт. *Fulica atra* = ліска, С. Жел.

Лысей = лісний, лісак, голомозий (С. З.). — Багато, як у голомозого чуприни. п. пр.

Лысѣтъ = лісїти. — Десятый десяток тяпу, а голова не лісѣ. Кн.

Лычный = д. **Лыковий**.

Лыбѣпокъ = левчук, левеня, тко, левятко. — У катїці сиділо має левенятко. Кн.

Лыбный = лєвовий, лєвів. — Пійди, достань лєвового молока. п. к. — **Лыбный хвостъ, лыбихвостъ**, рос. *Leopontus Sagittata* L = глуха кропива, кропивничок, сїпидра. С. Ап. — **Лыбная лапа**, рос. *Alchimilla vulgaris* L. = привороженіє. — **Лыбный зубъ**, рос. *Taraxacum Dens Leonis* Desf = кульбаба, бабка, бранки, летючки, жидівська шапка. С. Ал.

Лыбца = лєвіця, лєвіла. — Лєвиха стоїть і своїх дітей язиком облизує. п. к.

Лыбовъ = д. **Лыбный**.

Лыбѣта = вільбѣта, вільга. С. Л. — Наділи їх землями, грішми і великими вільготами від податків та отбутків. Кн.

Лыбѣтныи = вільбѣтний.

Лыдина, лыдица = крижіна, крижілка. — Ой ще по горах сїйженськи лежали, он ще по долинах криженськи стояли. п. п. — Стрибайте, дядьку, на огу крижину, а то на цій провалитесь. Чайч.

Лыбистый = льодовий.

Лыбаной = д. **Лединой**.

Лыз = мѣжна.

Лынуть = 1. лінути, приставати, чіпляти ся. — Присав, як шевська смола до чобота. п. пр.

2. лінути, туліти ся, горнути ся, пригортати ся, лашити ся, ластити ся. С. З. — До пасливого всяке лице, а вщасного і рідний брат локнє. Кн. — Семене, не тули ся до мене. п. пр. — Ой дівчина горлиця до козака горнє ся. п. п. — Коли б літа вернули ся, то ще б хлопці горнули ся. п. пр. — Горнєть ся, лице до неї листочки. Кн. — Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горю ся, що слави бою ся. п. п. — Пригортайтєсь до хорошенських дівчат, хіба ж мало є хороших бровенят? Б. Г. — А вона лашить ся до його.

Лыбнище = льонїще.

Лыбника, рос. *Linaria vulgaris* Mill = лєвоніки, зайців льон, лєнок, льонок, молжничок, остудник, чистець, зозуліни черевічки, стоголовік, сокірка. С. Ап.

Лыбаной = льонний, лянний. — Льонна сорочка. Чайч. — Надїв міні лянну сорочку та поховай у вишневім садочку. п. п. — **Лыбанѣ маєло** = льонний олій. Чайч.

Лытець, лєтївєць, лєтївица = лєстун, ха (С. З.), вієсник, ця, обдєсник, ця

лестобатник, ця, похлібець (С. З.), лизуп, ха, підліза (сп. р.), підлізник, підлизуха, лабұзник, ця, потакач. — Лестуи без сорому, то йому й добре вежди. Кн. — Влєсниця вопа, а йому й хліба не давай, тільки влєсцуй. Кн. — А Барабаш похлібець людський. С. З. — Лизув перед великими, а гордий для пизних. Бар. О. — Потакач тим і живе, що изиком грає. н. пр.

Льстивий, во = в(у)лєсливий, во (С. Л. Ш.), здр. в у)лєсливенький (С. Ш.), облєсливий, во, облєсний, по, лєстивий, лєсливий, підлєсливий, во, підлізистий, підлємливий (Лєв.), підлєсний (Лєв.), лакеюватий (К. Х.). — Влєсливий, наче лисця. Кн. — Треба напоїть її улєсливими речами: день у день говорить, що вопа гарна. К. К. — Облєсливий як собака. н. пр. — До-які людиці лукаві, лакеюваті. К. Х.

Льстивость = в(у)лєсливість (Кн.), облєсливість, підлєсливість (Лєв.).

Льстити = лєстити, улєщати (С. Ш.), підлєщувати ся (С. Л.), у(в)лєщувати (Кн.), облєщувати, підсипати ся (С. З. Л.), підстилати ся (С. З.), хлібити, підхлібувати ся, лабұзити ся, язиком мастити, лєси підпускати. — Дарами нас не можна підкупити, шкода й словами пишними лєстити. К. Б. — Він мене язиком мастить, а мене з того аж гідота бере. Кн. — Підпуквай дівчатам лєси, старим бабам балшадри. Кн.

Льститися = лєсити ся, квєпити ся; сподівати ся. С. З. Л. — Лєсать ся, як кіт на сало. н. пр. — Полаєв ся на чуже добро. С. Л. — Не квєплять ся на се воши. Кот. — Я не квєплюсь на тебе. С. З. — Ні не квєш си, пічим не поживиш ся. С. Л. — Не сподівай си з жука меду їсти. н. пр.

Льстива = лівіяця, лівий бік.

Льво = на лівю, на ліву руку, ліворуч; цобє (С. З.).

Льва = 1. лівя рука.

2. лівий (С. Л.), лівшұи (Лєв.), шульга (С. З. Л.), мацькó, мацькút (С. Пар.). — Що це він лівюю рукою пише? Та він же шульга.

Львацьк = д. Львшя 2.

Львий = лівий, (про воля або коня, що запряжені з лівого боку) — підручний. —

Львою рукою = ліворуч. — По лєвую сторону = на лівю, ліворуч.

Льзти = лїзти, злєзати, вилєзати, злїзати, вилїзати, (в гору, силуючись) — дєрти ся, сипіати ся, пнўти ся. — Лїзе на хату. — Почав він лїзти (або:

злєзати, злїзати з горіща). — Злїз з дерева. — Вилїз на дерево. — Вилїз з ями. — Чоботи не лїзуть на ногу. — Волосєя лїзе (або: вилєзати). — Пороєя спилєсть ся на тил. Чайч. — Дерєть ся на дерево. Чайч. — Пнєть ся, як жаба на купу. н. пр. — **Льзти на чєтерєнькахъ** = рачки лїзти, рачкувати. С. З. Л. — Дитина рачкує. — **Льзти кь комў, кудá** = сїкати ся, сїкати ся, налєзати, ихати ся, мїкати ся. — Чого він сїкаєть ся до мене? — Сичєть єп в вічі, мов оєа. н. пр. — Не пхай си, де тебе не треба. н. пр. — Коли не піл, то й не микай ся в рязи. н. пр. —

Рубáха лїзєть = сорóчка розлєзєть ся.

Лькарєв = лїкарів.

Лькарка = лїкарка, (з простих бабів) — знáхарка, шептўха, баба. — Ця лїкарка така, що й проти погальнєкóй баби не втис. Чайч. — Сто баб — єто слабостів. н. пр.

Лькаркинъ = лїкарчин, знáхарчин, бабін. — Лїкарчин брат прїїхав. Чайч.

Лькарєкий = лїкарський. — У його є уєсика лїкарєська справа, мов у справжнього лїкаря. Чайч.

Лькарєвєпний = лїкарєвєнний. — Випийте бо це — це ж лїкарєвєнна горілка. — Пивидло медонє і кофій лїкарєвєпний. К. М. Х.

Лькарєтво = лїк, частїне мн. лїки, лїкарєтво. — Пошлє Бог вік, то даєть і лїк. — Як даєть Бог на вік, то пайдєть ся й лїк. н. пр. — Кому на вік, тому й на лїк. н. пр. — На цю, мамо, лїки дбати, треба, мамо, дощок купувати. н. пр. — Стодай тї лїки пропали на віки. н. пр. — Сто баб — єто лїк. н. пр. — Хго здоров, тої лїків не потребує. н. пр. — Ой ходила дівчинонька по крутїй горі та збирала тронького зїлля на лїки мїні. н. п. Под. — О лїки си поєтєраю, щоб ти ратувати. н. п. Под. — Треба купити лїкарєтво.

Лькарєтво = лїкарєтво, лїкарюванїя.

Лькарь, лькарша = лїкарь, лїкарша, дóхторь, дóхторша. — **Лькарємъ быть** = лїкарювати. — Лїкарїя чи поможєсь, чи не поможєсь, а калитка розвєляєсь. н. пр. — У молодого лїкаря горбастий цвєптарь. н. пр. — Уже пьятий год цєй лїкарь у нас лїкарює. Чайч.

Льстивець, льстивца = 1. лєдащó, лєдащїця, зєжєнь (С. З.), лєдай (С. Л.), лєдарь, лєдарка, лєжўх, лєга, лодарь, лóдарка, лєгєза, лєдацўга, лїшогўз, лїштўга, нерóби (сп. р.), нерóбитник, ця, полєжáха (Сп.), вайлó, вайлóка. — Таке лєдащó — пічóго не хоче робити. — Сказано лєдай, тільки спить та лєжить. С. Л.

— За хліб його не візьму — лїнтого він.
Кн. — А пияниця — не робітниця. п. п.

2. зоол. *Bradurus* = лїнівець. С. Жел.

Лїнівність, лїнівство = ледяцтво, ледарство.

Лїнівний, ая = ледячий, ча, лїнівний, ва, неробітний, (трохи) — ледяченький, ка, полїнкуватий, та. — Така ледача, що й на сорочку собі не наряде. п. к. — Ледача шкапа скрізь припинки має. п. пр. — Ледачим не наробити ся. п. пр. — Скупий двічі тратить, лїнівний двічі робить. н. пр. — **Лїнівне** це = капустняк (особливий борщ з сьвіжою капустою).

Лїніться = лїнувати ся, ледячити (С. Л.), ледарювати, байдикувати, байдики, баглаї бити. — Таке стало ледаче — лїнуєть ся і причепурити ся. Чайч.

Лїньність = д. Лїнівність.

Лїнтій, ка = д. Лїнівцець.

Лїнь = лїнощі (С. Л.), здр. лїньки, ледарство, ледяцтво, баглаї (С. Ш.). — Не здужає на лїнощі. Кн. — Тобі вже лїньки й те зробити. Чайч. — **Напала лїнь** = лїнощі, баглаї обсіди.

Лїньтє = лїпити, зліплювати, (книжки, шишки, короваї) — бгати. — Ніхто не вгадає, хто в нас шишки бгає. п. п.

Лїньтєся = 1. лїпити ся, зліплювати ся. 2. туліти ся (С. Ш.), щуліти ся. — Їде по скелі, та так щулить ся над проваллям. Кн.

Лїнка = лїпівня.

Лїнкий = лїпкий, беручий.

Лїнної = лїпний. — **Лїнної** украшеніє = на лїнка.

Лїнчикъ = лїпник, лїпяр. С. Жел.

Лїса = 1. рештування (С. З. Л.), рештунк (С. Л.), рештовання. — **Лїса** поставитъ = обрештувати, порештувати. 2. д. Леса.

Лїсенка = драбінка, драбіночка, східці.

Лїсіна = цївка, деревина. — Прошав мій дуб з тїллям і цївкою. К. Х.

Лїсийтий = лїсийтий, лїсий. — У нас лїснб. Чайч.

Лїсийко = лїсок, гайок. (Д. Лїсь).

Лїсийкъ = 1. лїсий, лїсийчий, карбівний (що доглядає за лїсом). — Вийшов з хати карбівний. К. Ш.

2. лїсий, лїсовик (що торгує лїсом). — Він з батька з діда лїсовик; аби весна, він плоти по Дніпру жене, з того й розвив ся. Кн.

Лїсийство = лїсийство. — Кохает ся в лїсийстві — на степу завів лїси та бори. Кн.

Лїсийчий = д. Лїсийкъ 1.

Лїсній = лїсий, лїсовий, лїсковий, гайовий, (про бір) — боровий, (про лїс, що на низині) — луговий. — Гарпа, як квітка гайова. п. пр. — То не верби лугові зашуміли. п. п. — Оріх лїсовий, лїсковий. Кіев. Ст. — **Лїсна** стража = кордбн, бекбт. — **Лїсна** фисташка, рос. *Staphylea pinnata* L. = клокічка, клокічка, дєрево клєкбчка. С. Ан. — **Лїсна** фіалка = пілїсок.

Лїсондство = лїсийство.

Лїсовщикъ = д. Лїсийкъ 1.

Лїсовой = лїсовий, гайовий.

Лїсбк = лїсок, гайок, гайбчок. — Садок, гайбчок розведу. К. Ш.

Лїсонїя = лїсорїзия, пїльня, (подїна) — тартак, здр. тартачок (С. Ш.).

Лїсонромїшленникъ = д. Лїсийкъ 2.

Лїсовбк = ділїниця, ділїнка. — Вирубав одну ділїнку, а другу вже на той рік лїшив.

Лїсохазїйпъ = властїтель лїсу.

Лїстница, лїстничка = драбїна (С. Аф. З. Л.), здр. драбїнка, поб. — драбїнка (С. Аф.), боківі її частини — драбїнище, штаги, поперечні — щаблі, кожний парїзо — щабель, драбїнка у возі — полудрабк, (перухома, що коло будови або що) — сходи, сходці (С. З.), сїдїці, ступанка, (теж саме і така, що приставляєть ся, на пр. на паракоди або що), боківі частини в нїй — поручі. — Немаїти драбїни, щоб до пеба достала. п. пр. — Яксь ваяла ся драбїна коли тину. Та падало господареві взяти драбїну та й поставити до хати. Зїньк. — Полїз циган на горїще, а чоловік і одставив драбїну. п. о. — Трохи я не долїз, як щабель поламав ся; я повис, схопившись за драбїнище і ледве удержав ся, поки спусив ся до нижчого щаблі. — Сходи високі, мабуть ступнїв шїстдесят, коли не більше.

Лїстничный = драбїновий, драбїнковий, сходовий. — **Лїстничны** ступенї = щаблі. (Д. під сл. Лїстница).

Лїсь = лїс, здр. лїсок, лїсбчок, невеликий, хоч часом і густий — гай, гайок, гайбчок, в яру — байрак, байрачок, в долині — дібрбва, здр. — дібрбонька, молодий — молодник, молодничок, дрібний — чагарь, чагарник, кущі, вирублений — віруб, зруб, вигорїлий — вигорь, великий і густий — нїща, цїлинний — нєтря, нєтрі, що під горою — стїшка, що витїнує ся в поле вузенькою

смуглою або розкинув си смужками по полю — перелісок, частина лісу, що заняла облава — бступ, на пизу або пад річкою — луг, березовий — березина, березняк, дубовий — дубина, дубинка, дубняк, боровий — бір, вільховий — ольшина, олішина, вільшина, олішняк, ореховий — ліщина, здр. ліщиновка. — Лѣсъ лиственный, чѣрный = листовий ліс. — Лѣсъ красны, хвойны = боровий ліс, бір. (Пр. д. підсл. Лиственный. — Теллий Апрель, мокрый Май — буде жито, як гай. н. пр. — Ой гаю мій, гаю, та густиї, не прогляну. н. п. — Ой у темній лузі не свина зозула закувала. н. п. — Ой не нуми луже, зелений байраче. н. п. — Шумить гуде дібрібонька, плаче, тужить дівчинька. н. п. — По пущах по петрих ховались. н. д. — А над берегом була дуже здорова пуща. н. к. — Зелена ліщиновка, чом не горини, та все курини є? н. п. — Пішов у бір по шишки. Кв.

Лѣтній = літній. — Лѣтня дорога, лѣтнє жилиє = літній. С. Л.

Лѣто = 1. літо, літечко, частина літа під кінець, коли муха бѣе худобу — дроко-нїця, ківень, стип погоди літом — поліття, політок. — Як діждемо літа, та нажнемо жита. н. п. — Се було саме в дроковидю. — Не на всяке літо добре поліття. н. пр. — Добре поліття для живих, для бджіл. — Лѣтомъ = літою, у(в)літку, в літі, облітку, літньої доби. — В літку у мене скрізь хата. Кв. — Привітне сонечко що єв і як у літку гріє, а літо вже від нас втікає — холодний вітер віє. Як. — Діти — діти! добре нам в літі, а змучувати, то горювати. н. пр. — Вѣ разгарѣ літа = в росповні літа. — Саме в росповні літа, коли жита аж плакали та просились жати. Кв. — Каждое лѣто = що літа, літо крізь літо. С. Л. — Проводить лѣто, проведѣть лѣто = літувати (С. Л.), перелітувати. — Літо перелітували ми на селі. Кп. — Лѣто-лѣтеники = ціле (або: усе) літо, літечко.

2. д. Годъ. — Вашихъ лѣтъ = вашої доби, у вашу діб. — Два молоді — так, вашої доби. Чайч. — Вѣ преклонныхъ лѣтахъ = у похилих літах. К. Д.

Лѣтовать = літувати.

Лѣтописатель, лѣтописецъ — літописець. Лѣтопись = літопис.

Лѣторасъ = нагіп, парієт. — Яблуня на-гопи пустяла.

Лѣточисленіе = літощбт. — У нас літо-

щот ведеть си від того дни, як Христос народив ся.

Лѣтоєъ = торік. — Дай Боже в Новий рік, щоб було краще, як торік. н. пр.

Лѣтошій = торішній. — Багато ще торішнього сіна засталося. — В його й торішнього смігу не випросиш. н. пр.

Лѣчебникъ = лічєбник (лікарська книжка).

Лѣчебница = лікарня і д. Больница. —

Взали його до лікарні, а він там і помер. Чайч.

Лѣчебный = лікарський; лікарствєнный.

Лѣченіе = лічіння, лікування (ліс.), гбіння, курування, курація (Вол.). — Яке вже лічіння, коли в його сухоти.

Лѣчить, ся = 1. лічити, ся, лікувати, гбїти, ся, курувати, ся. — Лічили, лічили, поки ті безталану в трупу положили. К. III. — Хто єн лічить, того біда дівчїти. н. пр. — Ой ходила дівчина по крутїй горі та збирала троякого зілля на ліки мїні. Лікуй, лікуй, молода дівчино, ой лікуй гаразд, а як видку і з сїї причини, візьму ти зараз. н. п. Под. — Зїлля гірке, чим слабїєть курують. О. Пч.

2. лікарювати. — Потім ті й сама стала вчить лікарювати: пкі трави, що од чого і де їх шукати. К. III.

Лѣчѹха, рос. Medicago falcata L. = буркун, бурунчѹк, черевїшиник, M. sativa = буркунець, мїшїй стєповий. С. Ан.

Лѣшійъ = д. Лєшїть.

Лѣшій = лісовїк, лѣсѹн, полісѹн, гайовїк. — Віп вірив, що н лісі живуть лісовики чи полісѹни. Лев.

Любеобильный = любячий.

Любезникъ = зальбїтик, любас (С. Жел.).

Любезничаеъ = зальбїт (С. З.), женихання (С. З.), заличання, лицяння.

Любезничать = женихати ся (С. Аф. З. Л.), лицятн ся (С. Л.), заличати ся (С. З.); лясн, бісикн пускатн, підпускатн. — Та ще казав, щоб з тобою поженяхати єл. Кв. — Підпускай дівчатам лясн. Кв.

Любезность = 1. любяність.

2. ввічлївість, грєчність.

Любезный, по = 1. любїй, бо (С. З. Л.), мїлий, ло, коханий, по, люблязний (С. З.), любязний, по. — Ой, дочко, дочко, що мїні почати, де ж любизного зїтя достати? Кот.

2. ввічлївий, во, грєчний, по.

Любінець, любїница = любчик, любка, коханець, коханка, улюбленець, улюбленка, милованець, мїлованка, у цїлої родини — рідкокоханець, рідкокоханок. Ика, про дітей — мамїй, ка, ма-

зуб, мазуничик, мазуха. — Навкруги я-
блуні квітня — коханець сестри моєї. Кн.
— Кому ж співати сю співанку, як не тобі,
рідокоханку? Мет.

Любийий = любий, коханий, любітний,
улюблений, улюбаний. — Дитино моя,
люба! — Ой, силу мій Іване, дити моє ко-
хане! н. п. — Лячко моє рум'яне, мусиш
бути коханець, чи попові, чи дякові, чи про-
стому мужикові. н. п. Под. — Хороший —
чорту на гроші, поганий — Богу коханий.
н. пр. — Це його улюблена книжка. Чайч.
— Любимая вещь = любіщина.

Любітель, няца = любітель, ка, лю-
бець (С. Жел.), прихильць, охочий, ча.
— Охочий до меду, а не до полино. н. пр.
— Охочий до чужого добра. Кн.

Любить, ся = любити, ся, кохати, ся,
милувати, ся, (остатні два дієслова вжи-
вають ся переважно що до відносин між
людьми, найбільше що до любові), про на-
рихка й дівчину, що подали слово — же-
нихати ся. — Нехай тебе Бог любить, а
мене молодіці. н. пр. — Віп любить спів-
вати. — Любите ся, брати мої, Україну лю-
бите! К. Ш. — Ой хто любить гарбуз, а п
люблю диню, ой хто любить господи-
ри, а п господино. н. п. — Нехай мене той голу-
бить, а хто мене вірно любить. н. п. —
Так люблю, як сіль в оці. н. пр. — Чу-
жий и у долі, чужий у людей, хіба ж хто
кохає не рідних дітей. Мет. — Кохайте си,
чорнобриві, та не а москалями. К. Ш. —
З ким люблю ся — не наговорю ся, з ким
кохаюсь — не розмовляюсь. н. п. — Кого
кохає, за тим і згіхає. н. пр. — Не всі тії
сади цвітуть, що весною розвивають ся,
не всі тії вінчають ся, що вірненько та
кохають ся. н. п. — Цирю кохав ся пап у
горілках та медах. Чайч. — Кохаєт ся він
у гарних конях. Чайч. — Мав такий зви-
чай, що тільки настан ранок, зараз сіда на
коня і їде на мюлювання, бо кохав ся у
полюванні. н. к. — Було таке, що й жени-
халсь, та розійшли ся, не побрались. К. Ш.

Любоваться = любовати, ся, милувати
ся. — Любую не налюбую з сього роскіш-
ного краєвиду. Кн. — Багатий вийшов —
любався тим, що він такий багатий, що
йому орють і сїють, а він тільки дивить ся
— любує. н. к. — Царівна підпила стрілку,
любую. п. к. — Він милував ся тією моло-
дою парєю. Лев.

Любовник, ца = лю́бо (С. Л.), здр. люб-
чик, любка, коханець, коханок, кохан-
ка (С. Л.), милу́н, милода́н (С. З.), ми-
лоді́лка, облюбленник, облюбленець,
облюбница, облюбниця (С. З.), об-
любля́нка, що несказано кохають ся —
почубовник, ця (С. Л.), бахур (С. Ш.),

підложник. — А дівчина за козаком білі
руки ломить, ломить вона з мезиного паль-
ця: нема та й не буде козака кохаща. н. п.
— Та вже мінї не ходити ранком по під
замком, та вже мінї не стояти із моїм ко-
ханком. н. п. — А я усе Бога прошу з ве-
чера до ранку, щоб ти усе був щасливий,
мій мий й коханку. н. п. — Іваску, коза-
чиську, к-ли любиш мене, коханечку, мій
батьєнку, їду я за тебе. н. п. — Задря-
гайте коні в сани, поїду я до коханки.
н. п. — Стук-грук в вікопечко: виїди, сер-
це кохачко. н. п. — Ой поїхав мій ми-
ленький до млина, а я собі любчика приве-
ла. н. п. — У чужину б подітла п до свого
милодана. н. п. — Держить у себе підлож-
ницю. — Така роспустина жінка, все з ба-
хурамн волочить ся.

Любовный, но = любовний, по, улюб-
ний. по. — Вона любовно, ласкаво вчила
дітей. Кн. — Любовный напѣтокъ =
любощі, кохачі-зілля. — Дати любовіц,
щоб його любила. С. З. — Дала дівчина ко-
закowi кохачі-зілля спити, а щоб йому мо-
лодому на світі не жити. н. п.

Любовь = любов, кохання, здр. кохін-
нячко, закохання, любощі, любощі-ми-
лющі. С. З. Л. (Окрім першого, всі останні
прикладають ся тільки до відносин між людь-
ми, що до любові.) — Боже, Боже! що
та любов зможе! н. пр. — І от тепер та
мучена любов до краю мене жене в дале-
ку чужину. Стар. Рада. — Любов до ді-
тей. — Вірному кохання і Бог не против-
ник. н. пр. — Нехай мене той займає, хто
кохання в серці має. н. п. — Нема мого
ми єнького, нема закохання. н. п. — Чи п
тобі не казала, та казали й люди, що зна-
шого закохання нічого не буде. н. п. — Ой
моя могла крає сього моря; полагли лю-
бощі і ц ра розмова. н. п. — Ви любощі,
ви чарощі, щож ви мінї заробили? н. п. —
Коло млина, коло броду два голуби пили
воду, вони пили, воркотіли, про любощі
гов рили. н. п. — Чи усім людям закоха-
ни так си діє? Нічку не сплю, день думаю,
серце мліє. п. п. Под. — Хто не знає за-
кохання, той щастя не має. н. п. — По
любві = по любові, по любості, до
любви. — Взяв жінку до любови. — Одру-
жив ся по любості. — Тільки ж мінї до
любви, що чорні брови. н. п. — Не по
любві = не до любви. — Та взяв
жінку та не до любви. н. п. — Съ любо-
вью = залюбки. С. З. — Чого потребує
пужда, те залюбки доставлю. Мет. — Поети
нам свої видумують книжки і ми читаємо
їх залюбки. К. Д. Ж.

Любодѣй, ка, ство, вать = д. Блудникъ
і т. д.

Любозпательность = цікавість. — Така

вже цікавість, що все хочеться самому ба-
чити й знати. Чайч.

Любозна́тельный = допитливий, цікавий.
— Усе йому треба знати, про все розпитує
— такий допитливий. Кн. — Його допит-
ливий розум не вдовольнила наука. — Який
цікавий був тоді, як пильно прислухався
до всього, хотів усе знати. Зінк. — Ма-
веза, яко чоловік цікавий і довірливий, на
ласку у Самоїловича скоро заслужився. Л. В.

Любой, любо = любий, любю. — Єсть ба-
гацько городинок — вибирай любую, ти пан
Возний, тобі треба — не мене сільську. Кот.

Любопытный, но = цікавий, во. С. Ж. З.
Л. — Цікавий, як чиган до бджіл. п. пр. —
Таке цікаве, аж бульки з носа дмуть. п. пр.
— Цікаво порівняти дуже схожі релігійні
обряди прибалтійських Словян з нашими.
Бар. О.

Любопытство = цікавість. — Мій Савка
аж горить з нетерпачки і цікавості. Фр.

Любоэра́стие = похить, похитливість.

Любоэра́стие = похитливий, женихливий.
— Чоловік я стар, а жінка людина женн-
лива, от воно й теє. Кп. — **Любоэра́стная**
болѣзнь = пранці.

Любоэжа́ние = захопчивість (К. Св. П.)
і д. Корыстолюбіє.

Любоэжа́тельный = захопчивий (К. Св.
П.) і д. Корыстолюбивий.

Любушка = любка, кохання, коханочка.
— Оженися, синку, візьми собі любку, ці-
луй її, милуй її, як голуб голубку. н. п. —
Стук-гряк в віконечко: вибди, серце коха-
ночко! н. п.

Люди = 1. люді. — У церкві було багато
людей.

2. слуги, челядь (С. З.), челядники,
наймити і наймички. — Ой як крикне
царь турецький та на свої слуги, слуги мо-
лодецькі. п. п.

Люди́шки = людиці. С. З. — Де-які людиці
лазеюваті. К. Х.

Людность = людість.

Люди́ный, но = людний, но, велелюдний
мирний, но. — На розпутьях велелюдних.
К. Ш. — В корчмі було мирно, як і що
неділі. Под. Коцюбинський. — Місто людне.

Людоѣ́дъ = людоді, песіголовець. —
Кати, кати, людоді! К. Ш. — Пиймали
його песіголовці, годують на сало, щоб
з'їсти. н. к.

Людека́я = людська (Лів.), некарня (Прав),
челядня. С. Пар. (Особлива хата про слуг).

Людеко́й = людський (С. Л.), людяний (С.
З. Л.), чоловічий. — Вигадає півтора
людського. п. пр. — З бабиного сина піч-
ого людяного не буде. п. пр. — Чоловічий
нік. С. Л.

Людеко́сть = людскість, звичайність.

Люк = 1. ЛЮК (на суднах).

2. ляда. С. З. — Ляда була одчинева, а я
не бачив, та й упав у погріб.

Люлі = ирисьні до веселіх московських
пісень.

Люлька, люлечка = колиська, колисьочка,
колисьонька. С. З. — Яке в колиську, таке
і в могилку. н. пр. — Одно каже: каші,
друге просить папи, третє кричить у ко-
лисіці, хоч тікай із хати. н. п. — У ко-
лисіці дитя кричить, а на пічі буркун бур-
чить. н. п.

Людю́каты = колихати, колисати, зако-
лихувати (дитя в колисьці), котка сьпівати,
люляти.

Людя́нь = д. Лупинь.

Людстра = паникаділо. С. З. — Купив у
церкву паникаділо і два ставника.

Людникъ = рос. *Ranunculus acris* L. — ко-
зелець, дрібноцвіт, жовтобрюшник,
зілля од трясці, ломатник, маслянка,
Aconitum Napellus L. — борець, зозулі-
ни черевички. С. Ап.

Лютість = лютість, жорстокість.

Лютый, то = лютий, то, жорстокий, ко.

Лютѣтъ = лютіти, лютішати.

Людѣрна = д. Лѣчуха.

Люденьки = д. Люлі.

Ляга́вал соба́ка = віжел (С. Л.), ірланд-
ської породи — меделян. С. Л.

Ляга́ние = брикання, брик, хвицання,
віхання.

Ляга́ть, ся, лягну́ть = брикати, ся (С. Л.),
брикнути, хвицати, хвицкати (С. Ш.),
хвицнути, хвицкнути (С. Ш.), вихати,
вихонути. — Тимить кінь, з якого боку
брикаєть ся. н. пр. — Знай, кобило, з яко-
го боку брикати. н. пр. — Як ослик хвицкне,
в полицю не йти. н. пр. — Кобила як ви-
хонє задом, так я і репау ся. Чайч.

Ляглі́вый = бриклівий. С. Ш. — Брикли-
вий кінь.

Лягу́ха = д. Лягушка.

Лягуше́нокъ = жабиня, тко.

Лягуше́чий = жаб'ячий.

Лягуше́чникъ, рос. *Hydrocharis Morsus Ranae* L. = жабурник. С. Ан.

Лягу́шка, *Rana* = жаба, здр. жа́бка, ве-
лика риба — роу́ха, що дуже плигає —
скакилюха.

Лягу́шкинъ = жабин, жаб'ячий.

Лягу́шникъ = 1. д. Лягушечникъ.

2. рос. *Ranunculus C. Baulh.* = жабинець.

лютий цвіт, бо іотне зілля, козелець. С. Ап.
Ліда = га'ява, зга'рище або пахоть в лісі, що заросла молодником; чагарник, ч.га'рі.
Лідвенець = д. Ледвенець.
Лідвея = стегно́, здр. стеге́нцє. С. З.
Лідунка = д. Ладунка.
Лідь = халепа, пригода. — Вже як заїць перебіжить дорогою, то без халепа не обійдеш сл. К. Х. — Ну те кь ліду! = геть к бісу, к нечистому! піди геть!

Лішка = ліма, ліміна, тягло́, шлея́. — Надів шлею і тягну її, і тягги му вже до віку. Кп.

Лівають, ліянуть = ліяти, лйкати, лйянути. — А він його, як лйше по щці.
— Ліянуть словечко = лйянути, блявк-нути, уяїти до галічків. — Він щось і блявкнув с простоти. К. Ч. Р. — Ото, у-тин до галічків! Хіба ж можна так казати?

Лішка = стегно́, здр. стеге́нцє. С. З.

М.

Мавро́тъ, рос. *Cytisus biflorus* L' Her. = зїновать, дере́за, ра́кітовий ку́щ. С. Ап.
Магазі́нний = мага́зинповий, мага́зєний.
Магазі́нь = мага́зин, для торго́влі — крам-нийця і д. **Лівка 2**, громадський, де хлб зсипають. — мага́зин, мага́зєя, мага́зєй (С. З. Л.), шийхлір (Гал.), партовий при мага́зєі — мага́зєйник. — Хлба в мага́зєі зовсім не багато. — І на писаря і на мага́зєйника, на всіх плати. — **Кни́жний ма-газі́нь** = кни́гарня. (Пр. д. від сл. Кни́ж-ний).

Мага́річъ = мо́рич, мо́горіч (С. З.), смат-там, як приймають хлб і пов'язують сватів — пов'язі́в.

Ма́гикъ = ча́рівник і д. Волхвова́тель.

Ма́гиль = ма́голь, ма́гіль (що на йому во-скові святичі вироблюють).

Магнетри́тъ = ра́туша.

Магі́чєскій = ча́рівний, ча́родійний. — Це моя яка ча́родїйна сила.

Ма́гія = 1. ма́гія, чорнокі́жєство.

2. ча́ри і д. Волхвова́нє.

Ма́гнєва́тъ = ма́гнєва́ти (робити воскові святичі на ма́глі).

Ма́гнєа́тъ = ма́гнєа́т, ве́зний паш. — Як би розказав історію при́кду якого ма́гнєа, то б переказав саме не́що можна. К. Ш.

Ма́гнєити = ма́гнєити́вати (С. Жел.), па-ма́гнєчувати, ма́гнєсува́ти (С. Жел.).

Ма́гнєитный = ма́г(т)и́тний, ма́гнєсовий (С. Жел.).

Ма́гнєи́тъ, *Magnes* = ма́г(т)и́т, ма́гнєє (С. Жел.), морське залізо, тя́гуєць. — Як павів на голку тя́гуєця, вопа гак і ери-бонула в іору. Кп.

Магъ = ча́рівник і д. Волхвова́тель.

Маєра́нъ, рос. *Origanium Majorana* L. = ма-йора́н, майбо́рці, розма́йрап. С. Ап. З.

Ма́зальникъ, ца = ма́зальник, ма́зіль-ник, ця (Лів.), ма́стїльник, ця (Прав.). — Ма́зальники й ма́зальниці випули роботу, та й собі до гургу. Кп. — Треба ланить ма́зїльницю. — хлбу обмазати. — Віддам то-бі пенєску, до хати ма́стїльницю, у поле робітницю. п. п. Под.

Ма́зальє = ма́зання, ма́зіння, ма́зінка, ма́зінь, ма́марува́ння. — Ну, почала вже жі́нка ма́зінку — треба гікати з хаги. Чайч. — Паче не було другого часу на оцю ма́злю... ви́брали б пену годину, а то під мряку. Кп.

Ма́занка = ма́занка, лі́плянка (аби яка хагня — плєнянка, обма́зана глиною).

Ма́зати, єя = ма́зати, єя, ма́стїти, єя

(С. Л.), ма́(с)марува́ти, єя (С. З. Л.), олією

о́ліяти, дже і довго — я́лєзїти, дже,

мор би качем — ква́цюва́ти. — Хва́-

лїти, як би ме́дом ма́стєв. п. пр. — Хто

ма́стєв, тому віз не скрїпїти. п. пр. —

Б їдовниця білолида і ка знову, що ма́ст. ть

єя. Риб. — Стали нови ма́марувати. Чайч.

Я́лєзлили все сма́лєдем губи. Ког. — Ма́-

заный = ма́занїи, ма́щенїи, ма́марова́-

нїи і т. д. В доро́зі товари́щ мо́вийи

сто́їть за віз ма́маровийи. п. пр.

Ма́зілка = 1. квач, здр. ква́лик, ма́зіло,

здр. ма́зілка, номазо́к. (Д. від сл. Кисть 4.)

2. ма́марово́з. С. З.

3. ма́мір (аби який), ква́чомаз (Чайч), бо-

гома́з (що ма́лює образи).

Ма́зілярниця = ма́зілярка. — Про́тив дру́жк

і ва́жницї і з дьогте́м ма́зілицї. п. п.

Ма́зілярникъ = д. Ма́зальникъ і Ма́зілка 2.

пії, трієї (Чайч.), не гурт. — А я так мало, не багато благав у Бога — тільки хату. К. Ш. — Трохи, як комарь наплав. п. пр. — Де орс сошка, там хліба трошки. п. пр. — Ой у полі зацвіли волошки, тим я тебе полюбив, що рум'яний трошки. п. п. — Сьвіту в Кремлі на омал, а дзвону сила. Кп. — Та його вже не гурт зосталось. Чайч. — Мало-по-малу = по тріхи, по тріху (С. Л.), по малу, по малу-малу, по малу-малу, по волі, споквобу (С. Л.). — По троку став розживатись. — По малу-малу та й окукобилась на своєму дворішці. Кп. — Як би се спокволу купувати, а то разом. Ніс.

Малова́жність = **малова́жність**, не велика ва́жність, ва́жниця.

Малова́жний, **но** = **малова́жний**, **матова́жний**, **но**, **малекува́тий**, **то**. — Річ то маловажна. Кп.

Малова́то = **тро́шки**, **трі́шки**, **о́мал**, **о́мал**, **за ма́ло**, **на ма́ль**, **на ма́лі**, **о́мал**, **кува́то**. — У ворожки хліба трошки. п. пр. — Одво лихо: землі в нас памал. Чайч. — Хліба й без ваги на око не знати, що омадувати? Кп.

Малова́тий = **невели́чкий**, **по́малій**, **малекува́тий**. — На зріст невеличкий. — Оці сьвічки по́малі. Чайч.

Малова́ір, **малова́рка** = **малова́р**, **недовірок**, **ка**. (С. З.).

Малова́сний = **легкова́жний**.

Малоду́шество, **малоду́шіє** = **легкоду́шність**.

Малоду́шествовать, **малоду́шничать** = **нада́ти**, **запена́дати** **ду́хом**, **пиді́ти** (С. З.).

Малоду́шний = **легкоду́хий**, **легкоду́шний**, **легкоду́х**.

Малозна́чащий, **малозна́чащий**, **малозна́чительний** = **д. Малова́жний**.

Ма́лой = **1. хло́печ** (слуга). — **Ма́лой!** **поді сю́да!** = **Хло́пче!** **іди-но сю́ди**.
2. па́рубко, **хло́печ**. — **Славий хло́печ**.

Малозна́вство = **маловідо́мість**.

Малозна́вственный = **маловідо́мий**.

Маломо́уний = **незна́можний**, **маломо́шний**. — **Господарь з його маломо́шний**, не спроможеть ся на такі видатки. Кп.

Маломо́ушний = **невмі́лий**, **неза́датний**, **недо́тєпний**, **недо́тєна** (сп. р.), **неза́добний**.

Малокро́віє = **малокро́вва**, **блі́дниця**.

Малолі́є = **малолі́ся**, **безлі́єся**.

Малолі́тє, **малолі́тність**, **малолі́тство** = **ма́льство** (С. З.), **дити́нство**, **недо́літ-**

ство. — Через **недо́літство** **дітей** **мушу** **спродавати** **худобу**. Кп. — **Сь ма́лолі́тство** = **зма́лку**, **зма́лечку**, **зма́лечку**, **з ма́льства**. — Не було змалку, не буде й до стапку. п. пр. — З ма́лу геро́ям тво́їм привикав **дну́ватись** **ніко́ляр**. І. Г. — **Ку́ди ж ді́ду**, **що побачу**, **що уже покину́в**? **Лучче** **б було** **із малечку** **на віки загину́в**. П. Пр. — **Терпі́ла з ма́льства** **всьяке** **зло**. **Мет**

Малолі́тний, **малолі́ток** = **малолі́т**, **малолі́ток**, **недорослі́й**, **недо́літний**, **недо́літок**. — **В мене ді́ти** — **малолі́ти**: **не** **зду́жають** **в степ** **леті́ти**. п. п. — **І як** **по** **ма́тері** **малолі́тки** **сумують**, **так сум** **підмі́й** **обав** **у́сю** **госпо́ду**. К. М. Х. — **Ді́тки** **малолі́тки**. К. Д. — **Ді́тей** **таких** **недорослі́х** **з опе́кунами** **їх**. Ст. Л. — **Він** **зростом** **ви́сокий**, **а** **це** **недо́літок** — **на** **14-му** **годі** **тільки**. Кп.

Малолі́діє, **малолі́дінь** = **малолі́дство**.

Малолі́дний = **малолі́дний**, **не** **лю́дний** (С. Л.).

Ма́ло-ма́льєки = **хоч** **тро́шки**, **ма́ло** **на** **ма́ло**. — **Гни́де**, **то** **й** **справді** **дешево**, **а** **що** **хоч** **тро́шки** **краще**, **то** **таке** **доро́ге**, **що** **під** **при́ступу**. — **Хоч** **би** **мало** **на** **мало** **вмі́ла** **лю́дина**, **то** **б** **зараз** **ї** **полагоді́ла**. Кп.

Маломо́щность = **неси́ла**, **неду́жність**.

Маломо́шний = **1. неду́жий**, **малоси́лий**, **легкоси́лий**, **кво́лий**. — **Та** **воли** **ж** **мої** **неду́жі**, **та** **випити́ть** **ма́жу** **з** **калю́жі**. п. п. — **Легко** **є** **ле** **хло́пця**. Кп.

2. д. Маломо́уний.

3. малоси́льний, **маломі́сний**, **безси́лий**.

Маломі́рний = **маломі́рний**, **недомі́рок**.

Малонасе́бність = **д. Малолі́діє**.

Маломі́сний = **невмі́лий**.

Маломі́сний = **малоземе́льний**, (**про** **пай**) — **пайо́к**, **підпайо́к**, **полу́панок**. С. З. — **Напай**, **підпай** **на** **і** **слугам** **давали** **в** **пеклі** **добру** **хля́бу**. **Кот**.

Малоросі́й = **ма́лий**, **ни́зько́росі́лий**, **ку́ций**.

Малоросі́я = **Украї́на**, **Вкраї́на**, **Русь-Укрі́на**, **Мала́ Русь**, **за** **часів** **ге́тманських** — **Ге́тманщина**. — **Захури́лась** **Украї́на**, **бо** **під** **їм** **прожи́ти**, **ви́топта́ла** **Орда** **кнѣ́ми** **мале́нькі** **ді́ти**. п. д. — **Як** **із** **десяти** **годи́н** **зипали** **си** **великі** **во́йни** **на** **Украї́ні**. п. д. — **Полки**, **жалі́ючи** **утрати** **Украї́ни**, **рі́єм** **сві́та** **єди́нарчаху**. Л. В. — **Гей** **у** **лузі** **черво́на** **калі́на** **похи́лила** **си**, **чого́сь** **наша** **славна** **Украї́на** **засму́тила** **си**. **Ой** **ми** **ж** **туту** **черво́ну** **калі́ну** **та** **підні́мемо**, **а** **ми** **свою** **славну** **Украї́ну** **та** **розвесели́мо**. п. п. — **У** **нас** **Украї́на** — **треба** **самому** **собі** **хлі́ба** **укра́яти**. п. пр. — **Ой** **по́хор** **в** **Мо-**

сковщину, та й там і загинув, своєю рідку Україну на віки покинув. н. п. — Україно, Україно! серце моє, неенько! — Як згадаю тебе, краю, заплаче серденько. К. Ш. — Гей не дивуйте, добрий люди, що на Вкраїні повстало. н. п. — Папа Хмельницький добре вчинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив. н. п.

Малоросійський, малоросей, ка = українське, українка, русин, ка (Гал.), руснак (на Буковині). — Ніхто тоді Українців не ритував, ніхто за їх молитов не покладав. н. д. — Ой дівчина, моя квітка гарна, гарна Українка. н. п. — Татари везуть Волиночку, молоду Україночку. н. п. — Упертий, як Русин. н. пр. — Біда Польку спокусила, пішла Полька за Русина. н. пр. — І кажу так простим руснакам. Федь.

Малоросійський, малоруський = український, вкраїнський, українсько-руський, руський (Гал. від сл. русин) малоруський, руснацький (Буковина). — Як іде український козак та порчму минає, а шид вибігає та українського козака за чуб хващає. н. д. — Якої то я на Україні слави зазнавав, що мене козак український ще й вельможним п ном назвав. н. д. — Товариші-гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відомстити вкраїньку неволю. н. д. — Чого твої очі, такі ясні очі, як зірки вкраїнські о самій півночі? Мет. — Сідай, любко, коло мене на лавці близенько, схилай міні українські пісеньки, серденько. Галуз. — Українсько-руське письменство і геть то розвинувлось з останніх роки. Кн. — Визволь, Господи, невольника з неволі, на простій дорожці, на пені зорі, на руський берег, на край веселий. н. д. — Пилипе Дістегер тихий, як той руський народ. Федь.

Малосидущий = малозняючий, малосвідомий.

Малосиліе = малосилля, кволість.

Малосильный = малосильий, маломіцний, недужий, кволий (С. Л.), легкосильний. — Коняка у мене малосила, стільки не поведе. Кн. Д. ще під сл. **Маломощный**.

Малосложный = малоскладний.

Малость = 1. малість, малізна.

2. дрібниця, дещиця, дурниця. — Через дрібницю діло розійшлося. — За дурницю посварились.

Малоумный = недоум (К. Ш.), недоумок (С. Л.), пришепенуватий.

Малоупотребительный = малоуживаний.

Малоцінный = не дорогий, не цінний, не коштовний.

Малочисленный = не численний.

Малуха = найменша дочка або сестра.

Малый = 1. малий, не великий. — Малия діти = малі, дрібні діти, діточки. — Грають ей, як малі діти. — Ой не кляни пилицю мого: всть у мене діточка дрібенькі, горе міні без нього. н. п. — **Малъ** **мала менше** (про дітей) = одво бдного менше. — **Безъ малаго** = тріхи не. — Трохи не з рублів.

2. д. Мάλοу.

Малыш = 1. малий, малюк, маленя, тко (Чайч.), маля, приземок, (в жарт) — кучий, купак, курдупель (С. З.).

2. найменший син.

Мальва, рос. Malva l. = калачики, проскурки, зінзівер, дзінзівер. С. Ан. — *Althaea officinalis* = рожка. Ал.

Мальга = 1. малюк (С. Л.), малючок, маля, малишко (С. Л.), в жарт — пудьвіронок, зб. — малеча, дрібнога, дрібязок. — Ой пудьвіронку Купидоне! Кот. — Шеєтерко дітей та сама малеча. Кн. — А дитвора, все такий дрібязок, так і обступили. С. З.

2. (про рибу) — мільга, мілька.

Мальченко = хлопця, хлопця, хлопчатко.

Мальчикъ = 1. хлопень, здр. хлопчик, хлопця, тко, хлопчя, тко, поб. хлопчин, хлопчак, хлопцюга, хлопчійсько (Под.), більшешкий, що часом справля вже парубочку роб ту — парубійка. С. З. Л. — У його багато дітей та все хлопці. — Віддала свого хлопця у школу. — Сходити ся мають хлопчята до школи. С. З. — Й маленький хлопчик зііз на етовничик, у дучку граю. Христа забавляю. н. в. — Бо долі ще змалку здаю си не любий, и паймий у неї, хлопцюга прибудний. Мет.

2. хлопень, нахолок, здр. нахоль, тко. С. Л. — Наймитів не держу, а взяв хлопця до двору, то той міні й допомагає.

Мальчишка = д. Мальченко.

Мальчуга, мальчуганъ = д. Мальчикъ 1. (поб.).

Малѣтъ = маліти, зменшувати.

Малютка, малюточка = дитинка, дитинчя, (немовляче) — немовлятко, див. ще **Мальгá** 1.

Малыка = д. Мальга 2.

Малыритъ = малювати.

Мамá, мамка = 1. мама, мамочка, матінка, матіночка, мамця, мамуля, мамуся, мауся, матусенька, нєня, нєнька, нєнечка. — Мамо! дай пани. — Не плач, мамо, не жури ся. Кот. — Ой мамочко, ви не лайте мене: коли я вам докучила, то віддайте мене! н. п. — Ой ма-

тінко, голубоцько! рятуй мене, лебідонько! Старицький, Чорноморці. — Уновала, мамцю, на керю, думала бути понадею. п. п. — Ой змилуй си, моя нене, біла мене хоч присядь. п. п. — Ой ненько мои, а я донька твоя! Т. д. було вчити-бити, як маленька була. п. к.

2. мамка. — Груді болять, так наняла мамку до дитини.

Маменька = д. Мама 1.

Маменькиль, мамінь = мамил, мамусин, матусин, неньчин. — Маменькиль стіноньк = мамій (С. З. Л.), мамун (С. Л.), мазунчик, мамейн.

Мамкиль = мамчин. Д. Мама 2.)

Мамона = багатство, роскіш, роскоші.

Мамушка = д. Мама 2.

Мамушкиль = д. Мамкиль.

Мана = принада. С. З. — Чи ти міні принаду дала? п. п.

Манєжить = манїжити, обїздіти. — Почали обїздити неук.

Манєжиться = манїжити ся і т. д. д. Жеманїється.

Манєж = манїж.

Манєра = д. Манєрь.

Манєристий, манєриться = д. Жеманїстий, жеманїється.

Манєрь = 1. манїр, взір (С. Л.), спосіб, нбїт, роб (С. Л.), кшталт, шталт, штиб. штиль (С. З.). — На який манїр повернув. — На взір того, як у Німців робить си. — Узняши злодійським способом тоє жито. К. Ст. — Той Ляшок збудував собі палац на кшталт замку. С. Л. — Почали значні козаки жити на лядський кшталт. К. Ч. Р. — Всі ми на один шталт шти. К. Ш. — На панський штиб паску спекла. Ніс. — Яким би то побитом роздобути грошей? С. Л. — Такімъ манєромъ = Такім побитом, робом. Чайч.

2. звичай, поведєння. — Вже така їх московська поведєння. — Манєра говорити = говірка. — Це вже у його така говірка.

Манжєта, частіше мн. манжєты = бріжжі (збори на рукавах або на комірі) С. Ш.; рукавички, чохла.

Манжєтка = 1. д. Манжєта.

2. рос. Al-hemilla — приворотень. С. Ап.

Манїть = 1. кивати, мигати (кивом або мигами кликати до себе).

2. вабити, пидити. С. Л. — До обозів своїх вабили. С. З. — І роскішна природа Вкраїни у величній красі вабить погляди неї, паче личко вродливе дівчини. Сам. — Як не знає, то й не вабить. п. пр. — Манїть = кортити. — Живіт бодить, ма-

буті на піч кортити. п. пр. — Так кортити, як злодій вкрасти. п. пр. — Кортити Маринку шкоринка. п. пр. — Не скажемо, нехай кортити. С. З.

Маніє = мах, кпв, миг, морг.

Маніца, Манна = 1. сік з ясеня. Fraxinus огнюs rotundifolia.

2. маніца небєсна. — Не хотіли жиди манни їсти, нехай же чорта зїдять. п. пр.

Маніцал круна = 1. зєрна з манної трави.

2. манні крупі (дрібнєвкі крупі з пшениці або з грєки).

Манічикъ, рос. Glyceria fluitans = манна трава.

Мановєніє = д. Маніє.

Мантіліи = мантілька.

Мантія = керєя. С. З.

Манускрїитъ = рукопис.

Мануфактура = фабрика (де роблять сукно, полотно і всяку тканину).

Мануфактурний = фабрицький. — М. топарь = крам. — В новій чорній катанці з фабрицького сукна. Лев. — Бєть у мене свита, єсть у мене дві, фабрицькі обидві. п. п. — Рабе і в крамї дороге. п. пр.

Маразмъ = чивїда, виспєтєння (від старости або від хвороби).

Мараніє = калїяня; ба́ гранія.

Маратєль = базгрєч, парїєч, (про малирів) — квачомєз, богомєз, (про цїтїв) — віршомєз. — Наш віршомєз Тухтїй старих людей манувє: Гарасько як звелить, так він і компоує. Гул. Ар. — А я дурний, не бачивши тебе, цїцїю, й разу, та й повірив туворилим твоїм віршомєзам. К. Ш.

Маратї, си = 1. калїти, ся, мєзати, си (С. Л.), бє́удити, єз (С. Ш.), паскє́дити, ся. — Добра птиця свого гїзда не калєє. п. пр. — Тільки честь свою калєє. — Не займай огиди, не калїй вида. п. пр.

2. базгрєч, (про писмо) — дряпати, (про малювання) — мєзати, лїпати.

3. вичіркувати, поправлїти. — Як почав вичіркувати, то й половини не зосталось.

4. чорнити, гєнити. — Служив Москві Іване, а вона ж його гєнить. п. пр.

Маргарїта = перліца, перлінка.

Маргарїтка, р. e. Bellis perensis L. = стокротъ, стокротки. С. Ап.

Марєна, рос. Rubra tinctorum L. = марєна. С. Ап.

Марпєадъ = мєка.

Мариновать = маринувати, мєжити (готувати з оцтом, цукром або медом і корїням). — Маринованїє огурцї = мариновані, мєкєні або оцтові огіркі. —

Сомн. лиці на шарпаліну, межені оєтри до хріну. Мет.

Маринь башмачокъ, рос. *Surgipedium Calceolus* L. = жовті зозульки, черевічки, зозульці черевічки. С. Ал.

Марка = 1. д. **Мараніс**.

2. марка (гербова, штемплява то-що, пімецька монета, вага = 8 унцій).

3. квитокъ. — Однеси майстрови, нехай переробить, та гляди візьми квиток.

Маркій = мазкий, плямістий; грязький, кальцій.

Маркотно = маторошно. С. З. — Жінко, мій чогось маторошно. Кот. (Д. ще під сл. **Жу́тко**).

Мародёръ = здобішник.

Мартовскій = марціовній.

Марть = марець (С. З.), березіль (Ос. С. Л.), березень. — Прийшов Марець — задер бороду старець. н. пр. — Настає Марець, замерзле ще під типом старець. н. пр.

Мартишка = 1. *Sergipilescus* — мавна. — Раз мавпа в дзеркалі зобачивши свій лик, тихесенько ведмідь штовх у бік. Старицький, Байки.

2. ит. *Sterna* — ласівка морська; падрічками — мартин, риба́лка.

Марушка = синяк, пляма (на тілі).

Маршруватъ = маршрувати, мушрувати. Ся. — Іди по людськи, не маршуй, наче москаль на муштрі. Кп. — А москалі мушрують ся. К. Ш. — Лучче б було чорту здіть ся, як тепера мушрувать ся. н. н.

Маршировка = муштра. С. З.

Маршъ = 1. марш, хода. — **Маршъ!** = гайда (С. Аф. З.). хода (Кр.), рушай! — Іду я тихою ходою, аж ось дивлюсь передо мною, непаче дива виризають. К. Ш. — Була колісь правда, кожила, тай гайда. н. пр. — Скавав, та й хода! — А він швидче хода! Кр.

2. марш (муз. утвір). — Як прийдемо з церкви, то глядіть, щоб марш узять заграли нам. Мет.

Маска = личийа (С. З. Л.), палиціна, машкара. (С. З.) — Вдіває на себе машкару. Л. В.

Маскарадъ = машкара. — На Різдва у нас хлопці з машкарою ходять.

Маскироватъ, ся = личкувати, ся.

Масленая = масна, масниця, здр. масничка, масна неділя, масляна, оєтанній день — пущання, перший день — колодій. — Масниця — напращання. н. пр. — Були на масниці вареники, та у піст на пербу повтікали. н. пр. — Ой масничко, яка ж бо ти гарна! Як би тебе сім тижив,

а посту. один. н. н. — Масляна-баламутка: обіждала масла й сиру, та не хутко. н. пр. — На пущання — як зав'язало. н. пр. — **Масленикъ** = 1. маслянка (узенька діжечка, що в їй колотять масло).

2. д. під сл. **Грибъ** (*B. luteus* і *B. scaber*). **Масленистий** = маслістий, масткий, (про рослине масло, себ-то олію) — олійний. — Насішня сопляника дуже олійне. Чайч.

Масленница = 1. маслянка. — Наклади масла новлу маслинку.

2. д. **Масленая**.

Маслѣни = масліниці.

Маслennyй = 1. масний, масткий; масляний (С. Л.), про рослине масло — олійний. — Слова масний, та цироти пісний. н. пр. — Олійні фарби. Чайч.

2. засмалцьований, зяяловений. — Засмалцьований хвартух.

Маслина, рос. *Olea Europaea* = масліна. **Маслина дікая**, рос. *Elaeagnus hortensis* = цареградська лоза, олійне дерево, масліна. С. Ал.

Маслістий = д. **Масленистий**.

Маслѣтѣ = мастіти, масьобіти. — Хлопа масти лєм, а він смердить гноєм. н. пр.

Маслѣный = олійний, масліновий.

Масло коровье = масло, ласк. **маслечко**.

— **Масло деревяное** (з олійного дерева) = оліва. С. З. Л. — Правда, як олива, завжди поверх виїде. н. пр. — **Масло постное** (рослине: з обіжника, коноплі то-що) — олія, здр. олійка. С. З. Л. —

Масло конопляное = сім'яний олій. — **Масло куноросное**, *oleum vitriolicum* = вітротол. — **Масло черное**, **каменное** = нафта. — **Масла прибавить** = підмастити. — **Намázать масломъ** = намастити, помастити.

Маслобой = олійник. С. З.

Маслобойный = олійний.

Маслобойня = олійня (С. Л.), олійниця (С. З.). — Піду до олійниці, олію бити му. Кп. — Вернулася вона з олійниці до дому, а він стоїть, та й питає: чи багато олії набрала? н. о.

Маслобойщикъ, ца = олійник, ця. С. З.

Масляникъ, гриб *Boletus granulatus* = масляк.

Масляница = д. **Масленая**.

Масса = маса, кұна, громада. С. Л.

Масѣный = важкий, великий, (про метали) — літій, кутій (а не дутій), — Непаче срібло куте, літе. К. Ш.

Мастеріть = майстру(у)вати. — Що він там майструє? С. Л. — Тепер колісочку

добелу майстроу в сінях. К. Ш. — Майстрував ослів, а вийшла підтока. н. пр.

Мастеріца = майстриха (С. З.), майстрівня (Фр.), тімаха (С. Ш.). — Швейная мастеріца = швачка. — Ковёрная мастеріца = килимниця, коцарка. С. З. — Ну!.. уміли готувати і на стіл давати! Зпаль тімахи коло печі і дочка і мати. — І снівають і талцювати на заказ тімахи. Макав.

Мастеровой = майстровий, ремесник (С. З.), рукомесник. — Ой збірайтесь, хлопці, та все народ майстровий, п. п. — В ремесника золотая рука. п. пр.

Мастерская = майстерня, майстрівня, майстровія, робітня (Гал.), малярева — малярня (С. Л.), римарева — швальня, шевцева — шевня, кушнірева — кушнірня, ткачева — ткачня, кравцева — кравецня, шподі швальня. — Усі майстри в майстрівні. Кп.

Мастерскій = майстерно, шіучно (С. З. Л.), по мистецькому. — Дожок визлочованих майстерної роботи 12. Ст. Он. К. Ст. — Булава ерібнан, зіло майстерно зділаная. Л. В. — Списки з тих творів майстерних. Кп.

Мастерскій = майстерний, шіучний, мистецький.

Мастерской = 1. майстровий.

2. д. Мастерскій.

Мастерство = майстерство, ремёство (С. Л.), рукомёсло (С. Л.), ремёсло. — Було ремёсло, та хмелем заросло. п. пр.

Мастеръ = 1. майстер (С. З. Л.), здр. майстерок. — По роботі пізнати майстра. п. пр. — Майстер майстру не указник. п. пр. — Такий з його майстер, що й рівні йому нема. Кп. — Такий майстер, як з мене піи. н. пр. — Сикий-такій майстерок, та й патесав трісочок. п. пр. — Верёвочный мастеръ = мотузарь. — Жестяныхъ дѣлъ мастеръ = бляхарь. — Золотыхъ дѣлъ мастеръ = золотарь. — Колокольный мастеръ = дзвонник (К. З. о Ю. Р.). — — Портняжный мастеръ = кравець. — Саножный мастеръ = швець. — Швець знай спос шівство, а в кравецтво не мішайсь. н. пр. — Сѣдальный мастеръ = сідляр. — Часовой мастеръ = годинникарь (Старицький — Ав.), дзигар-майстер.

2. майстер, мастік (С. Л.), митець, мистіок, тімаха (С. Ш.). — Майстер до чужих майстер. п. пр. — Митець до . . . кпичи. п. пр. — Ти здався був митець

росказувати. В. Р. — Рибалонька, митець усе в воді ловити, бажаючи піймать вьюнів, в болого вершу засторчив. Гр. — Програв „Марусеньку“ мистіок, соплки не спускавши з рук. Мет. (Д. Пекунікь). — Мастеръ лгать = чистобрёха. — На всё мастеръ = до всього, на всё здатний. — На все здатний: до любощів, до пісень. Б. Г.

Мастіка, Mastix = 1. живіця, смола (з дерева Pistacia Lentiscus L.). 2. кит, замазка.

Маститый = свійкий (про мпро). — Маститый старецъ = кремезний, кремязний дід. — Хоч і більше 60-ти було, кремязний ще дід був. Помпе. С. З.

Мастъ = 1. масть. — Про волі: ласий, підласий, підчеревий (темний з білим черевом), мурий (чорний з білими цевеличками плямами), муругий (темно-рудий з чорними смугами), перістий (сірий з чорними плямами), половий (сірий і жовтий), непелястий (сірий, мов попів), рябомизий (сірий з темно-рудими або чорними плямами на морці). — Про коні: білий, буланний (наче жовтий), вороний, гнідий, карий (темно-гнідий), дерешуватий (попелясто-сірий з чорними плямами), мишастий (попелясто-буланний), строкатий (білий з чорними або темними плямами чи смугами), шнаковатий (темно-сірий, печаче з сивкою). — Про гуси: гліві, заглівисті гуси (жовтиво сірі). — Про кури: возулясті (рябі). — Про свині: перісті (чорні з білою смугою виносерк). С. З. Л. — (Про масть інших тварів теж саме часом прикладають ці назви). — Ой воли ж мої, та половий! н. п. — Ой дам тобі, чесний отче, перісту теляцю. п. п. — Листка подала у суд таку бому, що бачила вона, як попелястий вил.. Гр. — Кит мурий. С. З. — У бур'яні лежав Бровко (собака) муругий. Кот.

2. (в картах) — масть: 1. вно, 2. жир або хресті, 3. дзвінка і 4. чірва. (Д. під сл. Карта).

Матекъ = остуди (плуми на виду у вагітних жінок).

Матерікъ = 1. грунт. — На силу докопались до грунту.

2. суходіл. С. Л.

Матеріпка = д. Душіца.

Матерінеки = матеріне, як слід матері.

Материнскій, материнъ = материй, матрин, матчин, матусин, неньчин. — Отцева і матчина молитва зо дня моря ря-

тує, а прокляти у калюжі топяти. н. пр. — Се не куля нас постріляла, ее отцева і матчину молитва нас покарала. п. д. — Катериша Григоровна й сама ще вимагала матчиного догляду. Ку. — Матушине благословення. О. С. — Материнське пасадіє, пмущество = материзна. — Годів 17 їй було, велику материзну мала, а з тим д. бравопа не знала, терпіла змалетства венте зло. Мет.

Матеріаль = материял, знадібок, надібок, мв. знадоби.

Матерія = 1. материя; реч, річ. — Це річ дуже морочлива.

2. гній; пасока, мазка, (з мертвого чоловіка) — ролі. С. З. Л. — Багато з бочачки гною витікло. — Ми прибігли, а у його вже рона з рота тече.

3. тканина, ткапка. С. Ш. — Ніхто ве пришивав латки з нової тканини до старої одєжі. К. Св. П. — Перебери ей з ткани в переперанку. п. пр. — Продай, дівчино, ткавку шерстянку. н. п.

Матеркать, матеркуть = матюкати, по матері лаяти ся, матюки загинати, по москоському лаяти ся, матюкнути, матюка загнати, віляяти ся по москоському. — А він як почав матюка загинати, аж сором слухати. — Яременка в пикку тиче, по москоськи лас. К. Ш.

Матерникъ = д. Вѣлконіатникъ.

Материниъ, матервій = д. Матерійскій.

Матеріо, матеріни словами бранить = д. Матеркать.

Матерчатий = шовковий. — Шовкове плаття.

Матероб = 1. ґрунтовий. — ґрунтова земля (не пасипана).

2. дороблий, здоровий, великий. — Дороблий хлопець. — Здорови куна.

Матерішка = лайка по матері, матюк. — Бранить по матерщинъ = д. Матеркать.

Матерь = мати, магір, пані-матка, здр. мама, матішка, матуся, матусенька, мамусенька, мамуся, мамця, мамуля, матіпошка, пенія, пелька, пенечка. — Зараз знати, в кого єсть мати. п. пр. — Мати рве пазуху, дітям збираючи, а діти, від матері ховаючи. п. пр. — Мати ж паша, мати! Де ж нам тебе взяти? — Намалюю матір, на божник поставлю, на божничок глянну, матір іспом'яну. п. п. — Яка мама, така й донь. н. пр. — Доки був я в пан-отця тай у пані-матки, були в мене на голенці куцерики гладкі. п. п. Под. (д. це пр. від ся. Мама).

Матерѣтъ = 1. рості, підростати, ви-

ростати. — Виростали мої діти, мої славні квіти! К. Ш.

2. міцніти, дужчати, тверднути, твердіти, твердішат. С. Ш.

Матица = 1. сволок, здр. сволочок. С. З. П.в. — Стеля така важка, що аж сволок паче угнув ся. — На сволоку було вирізано, к. лн поставлено хату.

2. сінанка (в горні). Бол. Сидоренко.

Матица бѣлая, рос. Bryonia alba = переступень. Ап.

Матичный = сволоковий. — Матичное дерево = дерево на сволок.

Матка = 1. д. Матерь.

2. матка, саміця. — Остатив три матки на пайд. — Оведь у його дуже багато: самої матки сот сім. — В кожному рою тільки одна матка, бо, справді, вона ніби та матір останим бджолам. Степ. — Липніть ся матки = зматичтись. — Коли рід зматчить ся... Степ.

3. маточка (у рослині). Степ.

4. ават. Uterus — матка, ураз. С. Л. Ш.

5. гніздо (оцу).

Маткинь = д. Матерійскій.

Матовий = матовий (без блиску, на пр. позолота), про скло — мутний. С. Л.

Маторѣтъ = д. Матерѣтъ 2, Заматерѣтъ і Закосиѣтъ.

Маточникъ = 1. квітка, маточник. — Трутнені яєчка складають си у гранчасті чашечки, в маточні — у оєобливо великі й довгасті, ці чашечки звивають си маточниками. Степ.

2. маточник (у рослині).

3. рос. Melissa officinalis L. = маточник, каділо. С. Ап.

Матраць = матрац, набитий єїном — сінний.

Матрѣнка, рос. Thalictrum flavum L. = одхасник, вередовець, трав'яна грушка. С. Ап.

Матуха = ведмедія (що має ведмежат).

Матушка = матінка, паніматка, паньматуся і д. Мама 1. і Матерь. — Не жалуй, матінко, за мною, не беру я нічого з собою. п. п. — Будь здорова, паньматуся, обійдуєш без Насуєї п. п.

Матушкинь = матусин, паніматчин і д. Маменький і Матерійскій. — Матушкинь сьніокъ = д. Маменький сьніокъ.

Матъ = 1. мат (в золотаревній роботі і в шахматах).

2. кінєць, край, капут. — Тут йому й край.

3. матка (плетенка з содами або що).

Мать = д. Матерь. — **Крѣстная мать** = хрещѣна мати. — **Посажѣная мать** = за матір, головата. — Вона була у мене на весіллі за матір. — Сама пий, мати голова, всю повну чисто до денця, та піднеси старому свату. Мет. — **Пріємная мать** = питима мати.

Мать и мачеха, рос. Tussilago Toura. Т. Farfara L. = підбіл, мачушиник, ранняк.

царь-зілля (укр.), підбіл (гал.). С. Ап.

Матюкаты = д. Матеркаты.

Мауны = д. Болдрияны.

Махало = д. Вѣсръ.

Маханіе = махання.

Махаты, ся, **махуты**, ся = **махати**, ся, **хитати**, ся, **коливати**, ся, **маяти**, ся, **кивати**, **повивати**, **махути**, **хитути**, ся і т. д., (погами) — **дриг(г)ати**, **дриг(г)нути**. — Почав махати руками. — Тільки слухає та головою хитає. О. Мир. — Сидить дід над водою, коливає бородою. (п. з. — очерет). — Дівки гуляють, кісками мають, а мене не приймають. п. п. — Ходить лишок по базарю, шабелькою має, козак лишка не боїть ся, шапки не здимає. п. п. — **Махути** = **майцяти**, **чкурити**, **почухрати**, **дремнути**. — А як сее дівка зачула, та і з улиці майнула. п. п. — Чкурнув, аж литками креше. — Дремнув, аж курива встала. Чайч. — **Махути** на веє **рукую** = **пустити** ся **бѣрега**. С. Ш.

Махлевати = **махлювати**, **шахрувати**, **дурити**.

Маховикъ = **маховѣ колесо**, (у водяному млині) — **гончак**.

Маховой = **маховий**. — **Маховая сажень** = **маховий сажень**. — **Маховое колесо** = д. **Маховикъ**.

Маховикій = д. **Крѣсечный** і **Маленькій**.

Махорка = **мархѣтка**. — Се не мархѣтка, а турецкий тютюн.

Махѣтка = 1. д. **Малѣтка**.

2. **горщик**, **горщак**, **тко**, **горняк**, **тко**, **горщѣчок**. — Ціле горпачко капи зъїв.

Махотный = д. **Крѣсечный** і **Маленькій**.

Махунка, **махункова ягода**, рос. Physalis Alkekengi L. = **мохунка**, **мохурка**, **мухурка**, **жидівські груші**, **пухлятика**. С. Ап.

Махруный = (про квітки) — **півний**. — Повні гвоздики, повняки.

Махъ = 1. **мах** (С. З.), **замах**, **кив**. — За одним махом усіх розігнав. — За одним замахом пригломшу тебе. Кп. — **Махомъ** = **махом**, **вмах**, **дұхом**, **міття**, **вмити**. — В мах збігав до шинку. — **Дати маху** = **обмахнути** ся.

2. **крило вітрика**.

Мачеха = **мачуха**.

Мачихинъ = **мачушин**. — **Мачушине сердце**, як зімнее сонце. н. пр.

Мачта = **щогла**. С. Л. — Про судно, що має багато щогл **щоглістий**. — Стоїть корабель, сам золотий, щогли срібні, а паруси шовкові. н. к. — Вітри бурхливі щоглу на двоє зламали. Ніц. — Скриплять щогли, падають вітрила. Зільк. — Падав з щогли в шумне море. Макар. — З щоглістими кораблями палає Скутара. К. Ш.

Мачтовой = **щогловий**. — **Верхи щоглови** на кроштадському рейді. Піс.

Машина = **машіна**. — **Стѣнобитная машина** = **таран**. С. Ш. — Татари підвели під мури свої тарани і почали ними розбивати мури Кітѣва. Бар. О.

Машинистъ = **машиниста**, **машинистий**, **машинник**. — Ого машини бігають, то ними верують ті машинники, що на їх їздять. п. о.

Машинный = **машіновий**.

Маятникъ = **маятник**, **вагадло**. — І щоб твого (годинника) вагадла дзик не чутний був мінї по вік. В. Ш.

Маяться = **томити** ся (С. Ш.), **маяти** ся, **знамагати**, **нудити** ся, **свѣтом нудити**. — Не питали б люди, що в мене болять, не питали б за що проклиная долю, чого пужу свѣтом?.. К. Ш.

Мгла = **мла**, **пмла** (С. З. Л.), паче з дрібним дощем — **мряка**, **суха** — **юга**. — Ой имла по полю лигла. п. п. — В почі і ожеледі і мряка. К. Ш. — На дворі така юга, пеначе димом заволокло.

Мглистый = **имлістий**. С. Л.

Мгновѣніе = **мити**, (С. Л.), **мент**, **мах**, **хвилька**, **хвилинка**. (С. Л.). — В одну мить збігав до чоловіка. С. Л. — Одним ментом замішу ї спечу. Кп.

Мгновѣно = **вмити**, **міття** (С. З.), **вмент**, **ментом**. — Ментом полумья поцпало цілу скірду. Кп.

Мебель = **мебель**, частіше мп. **меблї**. — Накупив меблів.

Мебельный = **меблевий**.

Меблировать = **меблювати**.

Медаль = **медаля**.

Медальеръ = **різбяр** (що медалі робить).

Медальонъ = **дукач** (С. З. Л.), з мідиною бляхи — **лічман**. — Нампсто з дукачем. К. Х.

Медальщикъ = д. **Медальеръ**.

Мѣдвеникъ, ком. Bombilius = **джміль**, **чміль**. — Самиці джмелів прокинувшись весною, одшукують ямку, вироблюють з воску скільки чашечок, наносять туди меду і кладуть по

скільки ячюк. Степ. — Джемелі збирають той мед і з деяких отрутих квіток. Степ.

Медвѣдина = ведмѣдина, медвѣжина. С. Жел. — Я ніколи не їв ведмѣдини, а кажуть дуже смашна.

Медвѣдица = 1. ведмѣдиха, ведмѣдиця (С. Аф.), медвѣдиха, медведиця. С. Жел.

2. Большая медвѣдица = віз. С. Аф. З. — Мала медвѣдица = малий віз. — Та не тільки наука, і парод означає деякі купи зірок різними призвищами, на пр. Віз. Де-що про Св. Б.

Медвѣдище = ведмедяка, ведмедюка, ведмедіще. С. Аф.

Медвѣдка = 1. д. Медвѣдокъ.

2. Гембель (великий).

3. бендіог, бе(и)ндюг. С. Ш.

4. ведмідь (папикот з кави з ромом або коняком). С. Аф.

Медвѣдокъ = 1. ком. *Gryllus gryllotalpa* = ведмѣдка, ведмедчук (С. Жел.), медвѣдик (Под.), вовчок (С. Жел.), земляний рак. — Поміж комаством земляний рак мов той крит між звірями, бо те ж ристь ся в землі. Степ.

2. *Mus talpinus* = крит, кертія. (С. Жел.).

Медвѣдь = 1. *Ursus arctos* — ведмідь (С. Аф. З. Л.), ведмѣдь (С. Л.), медвѣдь (С. З.), медвѣдь, здр. — ведмедик (С. Аф.), ведмѣдець, поб. — д. Медвѣдище. — Не то розумний, дурень знає, як скрізь ведмідь той мед тягає. Б. Г.

2. д. Медвѣдка 4.

Медвѣжатица = д. Медвѣдина.

Медвѣжатиць = ведмѣдник. С. Аф.

Медвѣжінокъ = ведмедя, тко (С. Аф.), ведмедча, мп. ведмеджата. — Ведмедиха й каже: спасибі тобі, що ти мене пустив, дарую тобі ведмедча. п. к.

Медвѣжина = д. Медвѣдина.

Медвѣжий = ведмеджий, ведмедячий. — Ведмедий суд. Гр.

Медвѣжий виногра́дъ, м. толокня́шка, м. ягоди, рос. *Arctostaphylos officinalis* Moench. *Uva Ursi* L. = бовчі ягідки, муциця, розхобник. С. Ап.

Медвѣжья лапа, рос. = а) *Heracleum spondylium* L. — борщівник, б) *Alchemilla vulgaris* L. — приворотень. С. Ап.

Медвѣжье ухо, медвѣжьи ушки, рос. *Verbascum Thapsus* L. = ведмедже ухо, сьвічі, коров'як, дрябчак, дівана. С. Ап.

Меделянка = меделян, британ. (С. Ш.).

Медикаментъ = д. Лікарство.

Медикъ = д. Лікарь.

Медистый = медистий. — Гречка медиста.

Мѣленно = поволі (С. Л.), повагом (С. З. Л.), тихо, не швидко, повколом (С. Л.), проволоком, с протягом. — Лихо швидко приходить, а поводи відходить. п. пр. — Стали дзвонити у всі дзвони повагом та жалібно. К. З. о Ю. Р. — Понагом тихо йде отара. Як. — Руїна йшла поволі і тим-то й коріння пускала вона глибше. Кн. — Спускав ся він із скель повколом, нудивсь ходивши низькодолом. Мет. — Як кажете с протигом, то й розберу. Чайч.

Мѣленность = гаяння (С. Л.), гайка (С. Л.), загайка, баріння, бавіння (С. Л.). — Ну бо швидче! тут саме піколи, а він у гайку грає. Кн.

Мѣленный = повільний, нешвидкий, тихий (про ходу); забарлвий, забарпий, гайний, загайний. — Забарпан Марусь, забарпан, забарила ся на селі, а ні дружечки на морозі. п. п. — Забарпий дружечки забарили ся в хаті. п. п. — Робітник з його щирий та гайний: що й зроблю за день, на те у його двох мало. Кн. — Загайна се робота: здаєть ся й робиш, а воша чапє... забарпа. Кн.

Мѣлитель, ница = маруда, проволочка (сп. р.). — Ну тай проволочка з тебе! десь раз прихожу по сокиру, а він і досі не станив. Кн.

Мѣлительность, мѣлительный = д. Мѣленность, мѣленный.

Мѣлить = барити ся, гаяти ся, бавити ся (С. Аф. З. Л. Ш.), длати ся (Лев.). — Коли б тобі, як тепер міні, дівчині небозі, то ти б не барив ся в великій дорозі. п. п. — Ішла мила до крипиці й не довго барила ся, чого ж така сумна стала, чого зажурила ся? п. п. — Де які, гаючись, не дбали, то ті в лісі загубили. п. п. — А ти, Іванку, не гай ся, піди собі з иньшою звічай ся. п. п. — Веди скоріш та не гай ся. Мет. — В Єгипет тікаєш, часу не гайте, бо вже Прод дітей убиває. Ст. в. — Мабуть десь бавить ся, що й досі не має. С. Аф. — Ой їдь, милий, та не бав ся, бо ти міні сподобав ся. п. п.

Медовікъ = медяник, медівник. С. З. — Хлопці понапасили на вечерниці оріхів, медяників.

Мѣдовка = д. Маточникъ 3.

Медовчикъ = медовчик. С. З. — Медовчик їде, віз меду везе. п. п.

Мѣдовый = медяний (С. Л.), медний, медянийший. — Медяна діжечка. — Медянийші горішки. С. З. — **Мѣдовый пры́нокъ** = д. Медовікъ.

Медоточивый = солодкомовний. — Він був пашч високий, повний, чорнявий, красивий, сладкомовний. Кот.

Медуница, рос. *Pulmonaria officinalis* L. =

меду́нка, меду́нчики, медя́нйк, медя́ника, медуни́шник, шемели́на, воло́вий язик, брат і сестра́, згар, дзвони́ки (Укр.), кро́кіш (Гал.). С. Ал.

Медуничникъ = д. Лабазникъ 2.

Меду́нка = д. Лѣвчу́ха.

Меду́за = морське́ серце. Адеc.

Медъ = 1. мед, здр. медо́к, дѣт. — ме́дя (Укр.), мѣд (Гал. і Под.), з липового цвѣту — липецъ, кавушовий — бекме́с (Херс.), вигітлий — на́тока, випізаний з улика — підрі́к, підсі́к, розведений з водою — сита́.

2. (паниток з меду з хмелем) — мед, ме-до́к, мѣд (Гал. і Под.). — А від пива болить сипа, а від меду голова. п. п. — Ой чомусь мінї, миле братти, мед-вино не п'єть ся. п. п. — З чого ми будем вінки вити, за що ми будем мід-горівку вити. п. п. Под.

Межа́ = межа́, гра́нь, поміж пивами не за-сїяна смужка — міжнї́к (Чайч.), обмі́жок, обні́жок (по боках пива), сѣ́голов, сѣ́головок (в голопах пива). — Пішов поміж пивами на обмі́жках. К. Х.

Межгорнйй = межигі́рний.

Межгорье = межигі́рря.

Междорѣчье = межирі́ччя.

Междоусоби́ца = 1. пезго́да (С. З.), пел-ла́года, пезго́дина, свѣрка (С. З. Л.), ко-лотнѣ́ча, колотнї́я, гравнї́й (С. Л.). — Ой ти старий, п. молода — тим між нами пел-лагода. п. п. — Іди, синку, геть від мене, через тебе сварка п. мене. п. п. — У їх у хатї така колотнѣча, що крий Боже; то син з батьком заведуть сп, то невістка з евекрухою раз у раз гризуть ся.

2. д. Междоусобі́е.

Междоусобі́е = усоби́ця (С. Ш.), чва́ра, частіше — чва́ри. С. З. — Не боїть ся козак ні тучї, ні грому, ні хмари, ні чва-ри. п. п. — Скільки гетьманів було; про-пала через військові чвари. І. Г. — Скільки пройшло літ по малу, а військові чвари все літали по Україні, мов чорний хиари. О. Пч. — Усобици князів звївечила лад. Кн. — З часом усобиці втихомирили ся трохи. Кн.

Ме́жду = між, поміж, меж, межї́, про-мі́ж, сумі́ж. С. З. Л. — Як між гадюки чорний ву́ж. Кот. — 1 по той бік гора, і по сей бік гора, а між ними та гіронь-ками сходила зоря. п. п. — Поміж тих роз-логих дубів рушила ся ліщина. Кн. — От і пішов поміж чужї люди. Федь. — Промі́ж людьми козак ходить. п. п. — Ме́жду себѣ = я межї́ себе, з посередь себе. — А брати́й кожного року мають вибрати з межї себе старших. С. З. — Обірайте його з по-

серед себе отаманом. С. Л. — Ме́жду тѣмъ = тим часом; про те. — Якось справи-лі діло, а тим часом і він приїхав. — Сїм літ гороху не родило, про те голоду не було. п. пр. — Ти казки слухай, а проте роби. С. Л. — Ме́жду прѣчимъ = між иньшим.

Междугорье = д. Межгорье.

Междугорный = д. Межгорный.

Международный = межина́родний. — Пра-во межина́родне не дає йому підбити під себе ту країну. Кн.

Межева́ніе = межува́ння, розмежува́ння.

Межева́ть = межува́ти, розмірю(у)вати, ставлячи поміж стовпи — стовбі́ти, ви-сипаючи конці — ко́пцюва́ти.

Меже́вка = д. Межева́ніе.

Межеви́цьк = д. Земле́тїрь, помішник його або робочий, що тягне ланцюг — лан-цю́жник. — Пішли ланцюжники на ме-жу. Кн.

Межево́й = межево́ий. — Межева́я я́ма (з висипаним коло неї горбом) — ко́пѣць. — Гриничи проводили, частїї конці висипуючи. Л. В.

Межни́к = міжнї́к, обмі́жок, обні́жок, сѣ́голов, ок. (Д. під сл. Межа́).

Межъ = д. Ме́жду.

Мезга́ = 1. заболонь, біль (Albumini в деревї).

2. жма́ки, жми́хи (з буряків або картоплї); гаму́з. — Жмаками добре свиней годувати. С. Л. — Не йди, бо н тобі голову на гамуз побую. п. о.

Мездрѣ = мїздрѣ, мїздрѣ́. Мал.

Мездряный клей = карю́к.

Мекать = думати, гада́ти.

Мѣлево = млі́во.

Меледїть, меледкость, меледность = д. Мѣдїть, мѣдленность.

Мѣленка = мліно́к, мліно́чок. (Д. Мѣль-ница здр.). — Ой у полі ставочок, на тім ставку мліночок. н. п.

Мѣлєгъ = 1. рúчка (жорна).

2. мако́гін.

Мѣленькій = д. Мѣлкій (здр.).

Мѣливо = млі́во.

Мѣлизна́ = 1. дрі́бність.

2. мї́лкість.

Мѣлино́тъ = д. Дѣлная трава́.

Мѣлня́ = млі́на, ко́са (довга й вузька).

Мѣлїеа = д. Ма́точникъ 3.

Мѣлїть, ся = дробі́ти, ся, кришї́ти, ся.

Мѣлкій, ко = 1. дрі́бний, но, дрі́бен, здр. дрі́бенський, ко, дрі́бнїю́тий (Чай). — Ой виїхав козаченько за густий лози, та й об-

лили дівчиноньку дрібенькийї слъози. н. п. — Туман поле покриває, дрібен дощик накрапає. н. п. — А я ж тобі козаченько укладю си, дрібними слізеньками умую си. н. п. — Я хотів підійти з якоюсь дрібною монетою. Кн. — Скажеш, бабо, дрібно, а се тобі не потрібно. н. пр.

2. малійї, невеличкийї, малепькийї, дрібнийї, не значнийї. — Мелкое дворянство = дрібна шляхта, підпанки, подлупанки. — Маса дрібної шляхти стає залежною від вельмож. Бар. О. — В Сорочопацівці то все подлупанки живуть. — Мелкий скотъ = дробина (так саме зовуть ся і домашні птиця), дрібязок. — З дробини дали міні тільки сім овечат та свиней троє. Сп. — Ще й тисячу двойняку, а дрібязку, як піску. н. п.

3. мілкий, здр. мілкенький, ко, не глибкий, не глибоко, про посуду то-що — плесканий, плиткий. — Їдте у брід, тут зовсім мілко. — Плеската талірка. С. Л. — Плитка тарілка. Под.

Мелковатый, то = 1. дрібенький, ко, здрібненька. — Іде дощик здрібненька. н. п.

2. мілкенький, помілкый, ко. (д. Мелкий).

Мелководіє = мілководдя.

Мелководный = д. Мелкий 3.

Мелкобинный = д. Мелкий 3.

Мелкозернистый = дрібнийї, (про хліб) — заміркуватий.

Мелколистный = дрібполистий.

Мелкономѣстный = (про павів) — пано́к, підпано́к, подлупанок. — Панам, підпанкам і слугам давали в цеклі добру хльору. Кот.

Мелкость = д. Мелизна.

Мелкота = 1. д. Мелизна.

2. малеч, малеча, дрібно́та, подрі́б, дробина́, дрібни́ця, дрібязок, абіщи́ця. С. Аф. 3. Л. — А дівтора — такий дрібязок, так і обступили. С. 3. — І ще там єсть до півдесятка, но дрібязок і гольти́на. Кот. — Про худобу — д. Мелкий скотъ.

Мелкотравчатый = низькотравнийї (про рослину), дрібномережанийї (про мережки) — М. помѣщикъ = д. Мелкономѣстный.

Мелкошерстый = короткошерстий.

Мелодический = мелодійнийї, сьпівочийї.

Мелодія = мелодія, сьпів.

Мелочной = 1. дрібнийї, дрібязковийї. — Дрібний крам. — Дрібний крамарь.

2. (про чоловіка) — дріботун. — Ат! людина така з його... дріботун, до всього йому свого поса треба, хоч би там яка дурниця була. Кн.

Мелочь = д. Мелкота 2, про гроші —

дрібнякї, срібні — срібнякї, срібнячкї (Кр.), мідані — мідякї, мідячкї.

Мель = мілина, обміль, довга і вузька — коса́. — На деяких місцях виступає дно аж під рівень води і творить мілини. Зсм.

Мельканіє = мигання, мигалка, блимання, бликання.

Мелькаты, мелькнутъ = мигати, миготіти (С. Л.), мигтіти, мигнути, бликати, блимати, блимну́ти (про світ), шмигати (С. Л.), шмигну́ти, шмигону́ти, шасну́ти (про ходу). — Мигнула у мене надія. Кн. — Рідні місяці, хатки, садки — все те миготить у очах, у голоді думки будить. О. Мир. — Цілу дорогу мигтять міні в очу, паче сонце. — Щось проти свічки миготіло, то певно кося полискувались. К. Х. — Щось шмигнуло перед очима. С. Л.

Мелькомъ = миттю, швидко; мигком, мигцем, прогультком. — Отут бачив його мигцем, а добре не придивив ся. Кн.

Мельниковъ = мельників, мірошників, мірошницький, млинарів. (д. Мельникъ).

Мельникъ = мельник, мукомел (С. Л.), мірошник (С. 3. Л.), млинарь. С. 3. (Останнє слово тільки хазяїн млина, а перші — як хазяїн, так і наймит мукомел.). — Жінка мірошника — мельничка, мірошничка, млинарка, син — мельниченко, мірошниченко, дочка — мельниківна, мірошниківна, бути мірошником — мірошникувати. — Мельник мене, шеретувє, обернеть ся, поцілує. н. п. — Стояв собі млинок і в нім мірошник жив. Гр. — Мірошник мав хорошиї млин — в хазяїстві не аби що він. Б. Г. — Край ставочка млиночок, а в млиночку мельничка (по другій одмінї: млинарка), а в мельнички (млинарки дві доньки. н. п. — І не мірошникував, а голова борошном припала. н. пр.

Мельница = млин, здр. млино́к, млино́чок. — Не мели, як пустий млин. н. пр. — Млинок — Божий дарок. н. пр. — Куплю тобі хатку іще й сіножатку, і ставок, і млинок і вишневенький садок. н. пр. — Водяна́я мельница = млин, млино́к, водяний млин. — Млин у мірошника був водяний. Б. Г. — З паливним колесом — корча́к, з підливним — піденідник, підсубійник, що робить тільки весною — বেশняк. С. Л. — Ві́трена́я мельница = вітряк, вітрячо́к (С. Аф. 3. Л.), кращої констукції — машина, підмашини́ок. С. Л. — Торохтить, як вітрик. н. пр. — І верби, і тополі і вітряки на полі. К. III. Желѣзковальная м. = гамарня. С. Л. —

Копная м. = топчак, здр. топчачок (С. Л. П.), тупчак, ступчак. — **Кофейная м.** = млинок. — Купив млинок до кави. Маркович, Дневний записки. — **Крупчатая м.** = питель, крупчатка (С. Л.), де виробляють крупни — круподёрня, драч. С. Л. — **Лёсопильная, пильная м.** = тартак, тертак, та(е)ртак. С. Л. П. — Фабричні збудування парового тартака. Фр. — **Пловучая м.** = плаваний млин (на Дніпрі), плавак (на Бузі), пливак (на Горині), гончак (на Сеймі). С. Л. — **Ручная м.** = жорно, жорни. С. Аф. — Був собі дід та баба, а в їх було жорно; от баба молола... н. к. — Молоти у жорнах. С. Аф. — **Сукновальная м.** = валюша (С. Л.), фалюша. — **Чистили млины:** а) вітряка: основа — стілець, дишель — стріла, дишель, ворот (Лев.), воротило, вірло (Лев.), куди зсипають зерно — кіш, пристрій для очистки зерна — шеретівка, гніздо для веретена — порплиця, (пальчик, що трясє рукав коша — рештак, жолоб, кудю борошно йде — мучник, б) водяного млина: дерев'яні коробки, кудю йде вода — ЛОТОКІ, влизу — опуст, затички в лотоках — ВАСТАВКИ, колесо з корцями — **Вовчок, ведмідик, ведмідка**, покривля над колесом — **Парник**, куди засипають зерно — **Кіш**, куди падає борошно — **скриня**, пристрій, щоб піднімати камінь — **підойма**.

Мельнический, мельничий = мельників, мірошницький, мірошників, млинарський. — Мое діло мірошницьке: підкрутив та й знову! н. пр.

Мельничиха = д. під сл. **Мельник** (жінка).

Мельничный = млиновий, млиньський. — **Мельничный камень** = млиновий камінь, жорно, верхній — верхняк, спідній — спідняк. — **Мельничное колесо** = млинове колесо, коло. — Ой зійди, зійди, яєш місяцю, як млинове коло. н. п. (Д. ще під сл. **Колесо**).

Мельчатъ = дрібніти, дрібнішати, малити ся, переводити ся, (дуже) — нікчемніти. — Дрібніють люди на землі. К. П. — Та й ті великі загинули і з того часу рід людський почав дрібнішати. Бар. О. — Ціра од пори усе маять ся люди. К. З. о Ю. Р. — Перевелась худоба — зовсім миршава стала.

Мельче = 1. дрібніше. — Пили дрібніше, щоб помістило сл. Чанч.

2. міліше. — То було не глибоко, а тепер ще міліше стало.

Мелѣтъ = міліти, мілішати. — Дніпро наче що-то-то міліє. — Ставок починає міліти

Мелюзга = мілька (С. Л.), мелька, мільга, мулька (С. Л.) мулявка; (про дітей) — малеча, дрібнота, дрібязок. (Д. під сл. **Мелкота**). — Піймалось багато риби, та все така мілька, що хоч візьми та й кинь у воду.

Мелюсъ = меляс, частіше — меляса.

Менестрель = бандуриста, кобзарь.

Менструация = місячка, цвіт, краса, жіноче, разом з Leucorrhoea = оплава, о(у)пливи, сплявня. — У мене цвіт був, як я сюди прийшла. Ніс.

Мень, менѣкъ, рыба Gadus lota = **меньбѣ** (С. З.), **мнюх, ментюх**. (С. Пар.).

Меньшиакъ = менший син або брат.

Меньше = менше, менче, здр. **мёнш(ч)енько**. Лев..

Меньшинство = меншість.

Меньшица = менша дочка (мезинка) або сестра.

Меньший = менший, менчий; молодший.

Мѣнѣ = д. **Мельше**. — **Мѣнѣ всего** = найменше, що найменше. — **Тѣмъ менѣ** = однак, одначе, про те, усє такі. — Якийсь чудний, а про те добрий чоловік. — Хоч тобі й не хочеть ся, однак мусиш так робити.

Мергель, Marga = маргель, рухляк (важна з глиною). С. Пар.

Мергельный = маргельовий, рухляковий.

Мерѣжа = ятір. С. З.

Мерѣкати = маракувати.

Мерепѣкъ = коник (д. **Мерипѣ**).

Мерѣтъ = мерти, у(в)мірати.

Мерещиться = 1. мріти, мріяти, ся, маячити, маячитися, майорити, бованіти. (Д. під сл. **Видиѣться неасно**). С. З.

2. **ввижати ся, привиджувати ся, верзти ся, роїти ся у голові**. — І спить ся міні чи й просто ввижаєть ся. О. Мор. — Верзєть ся щось, наче у вісні. — Бузна що тобі роїть ся у голові. С. Л.

Мерзавецъ = поганець, паскула, ледащо. С. З. — Буває щастя скрізь поганцям, а добрий мусить пропадати. Кот. — А надією молодого поганець сьмієть ся. К. П. — Може тепер зпущаєть ся який поганець над тобою. К. К. — Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєш? Гр. — Пустив ся в ледащо.

Мерзавка = поганка, паскуда, ледацька.

ця. — Була в мене дівчина паскуда, вопа ж міні всі кучері паскубла. п. п.

Мерзять = 1. брідити (С. Ш.), гідити.

2. поганити, паскудити.

Мерзкий, ко = поганий, но, паскудний, но, гидкий, гідко (С. Аф. Л.), гідостний, но, бридкий, брідко (С. Аф. Л.), мерзєний (С. З.), мерзосьвітний. — Поганий він чоловік. — Стецько бридкий! цур тобі одчеси сі! Кв. — Чудище мерзєне. К. М. Х.

Мерзляк = 1. мерзлий, замерзлий, одублий. — Мерзла земля — не можна конати.

2. мерзлякуватий, мерзляк (Д. Знобкий).

Мерзляк = д. Знобкий.

Мерзлятина = мерзля.

Мерзнуть = мерзнути.

Мерзостий = д. Мерзкий.

Мерзость = погань (С. З. Л.), паскудство, гідота, мерзота, бридота, огіда (С. З.), огидь, плюгавство.

Мерзять = поганити, паскудити ся, гідшати, мерзєнити ся.

Меридіан = південник. — Меридіан — це чужоземце слово, по нашому воно визнача південь. Де-що про Св. Б.

Мериць = шпанка (вінця гишпанської породи). — У шматку, коли знаєте, 2000 ягнців, та не простих, мужичих, а шпанка. С. Х.

Мерин = кінь (вихолостаний огири). — Глуць, какь сінний мерин = дурний, як вівця. п. пр.

Меркнуть = мерхнути, маріти, теміти, тьміти. (С. Ш.). — І веюди зіропка мої! ти не маріла, ти сїяла. К. Ш. — Добра полива так і не маріє, а блищить наче скло. Кп.

Меркурій = 1. Меркурій (планета).

2. живе срібло.

Мерлуха, частіше **Мерлушка** = смұх, смұшок (з ягняти), липтварь (з вівці), мерліця (С. Л.), голиця (Сп. з дохлої вівці), вінпорток, вінпороток (з мертворожденного ягняти), переліток (з того, що перелітувало), старіця (з старої вівці).

Мерлушечий, мерлуший, мерлушчатый = смушківий, смушівий, линтваревий. — Єсть у мене шпанка, єсть у мене дві — смушеві обидві. п. п. — Линтваревий кожух.

Мертвешность = 1. помертвілість.

2. мертвота. — Мертвота у нас на селі, а колись було весело. Кп.

Мертвешный = 1. помертвілий.

2. смертний.

Мертвешный мертвешний. — Мертвешки

пьяны = п'яний як піч, як земля. — Іде з шинку — п'яний як земля. Чайч.

Мертвец = мерць, 2-й відм. мерця, мп. мерці, мертвяк, мерляк (С. Л. З.), умерець, умерлец. (С. Ш.). — Земля лежить нерухома, мов мерць. Кп. — На той останній страшний суд мерці за правдою встають. К. Ш.

Мертвечина = мерлятина, мерло, (про худобу, звіра) — падло, стєрво. С. Л.

Мертвечинный = мертвешний.

Мертвительный = смертельний.

Мертвить = мертвити.

Мертво = д. Мертвешки.

Мертворожденный = мерчук, (про ягня) — вінпорток, вінпороток.

Мертность = 1. мертвість.

2. одублість.

Мертвый = мертвий, мерлий, умерлий. (С. Ш.). — Чорному мило, умерлому кадило — нічого не допоможе. п. пр. — Так помагає, як мертвому кадило. п. пр. — Нить мертвуо часу = напивати ся дужо й часто.

Мерцаніе = блимання, бликання, мигання.

Мерцать = бликати (С. Ш.), блимати, мигтїти, миготїти (С. З.). — Зорі мигтять. — Каганець бликає — от-от погасне.

Мессия = Спаситель, Спас.

Месті, месть = месті, замїтати. — Спїгом хату замїтає. В. Ц.

Месть = помста. С. З. — Од Бога помсту наволїкає. Л. В.

Металлический, металловый = металічний, металевий, металовий. — Металлическая обдїлка = окова.

Металоплавильный = гамарський. — М. печь = гамарня. Вол. Сидоренко.

Металъ = метал, металь.

Метаморфоза = обергання.

Метаніе = кїдання.

Метать, метнуть = 1. кїдати, викидати, кїнути. — Метать взоръ = кїдати, скидати оком. — Метать жребій = брати, кїдати жребі. — М. нкру = гєрти ся. — Рїба трєг ся. С. Ш. — М. пєтлє = овкидати пєтлї, (про зайця) — робїти пєтлї. — М. стрѣлы = пускати стрїля. — М. кровъ = пускати кров. — Що вже йому не робили, і кров пускали — не помогло.

2. ценїти (про собак), котїти ся (про овець і кицьок).

Метаться, метнуться = кїдати ся, кї-

нути ся, гасати, метушити ся, шатнути ся, шаснути ся, (на волю) — борсати ся, боркати ся, (як що вкусити) — гедзати ся. — Кидав ся всіма сторонами, пігде й сліду нема. Кп. — Шатнули ся по куріям запасу шукати. п. п. (Д. під сл. Броситися). — **Всімъ въ глаза мечетя** = всім кидаєть ся в очі. — **Мечетя, какъ угорѣлая кошка** = біга, як опшланий.

Метёлка = 1. метілка, віничок. — Візьми віничок та почисть одену.

2. у рослин — куніяця, кунія (очерета), волот, волоття (проса), кітях, киях (проса, кукурудзи).

3. рос. *Poa L.* = мітліця, *Poa bulbosa* і *Compressa L.* = тонконіг, *Poa nemoralis L.* = волосниця, гусятник, *Poa pratensis L.* = лядська чуприна, *Poa trivialis L.* = тонконіг. С. Ал.

Метель = д. Вьюга.

Метельний = метелишний, хуртовинний, завірюшний. — **Метельные палёсы** = замети. — Там такі замети понавертало, що й пройти не можна.

Метельний = мітловий.

Метельщикъ, ца = метільник, ця. — Я до печі кухонярочку найму, а до хати та метільничку. п. п.

Метёніе = метіння, замітання, підмітання.

Меткій = 1. влúčний, влучкий, влучен. — Бог хоч не скореп, та влучен. п. пр.

2. кидкий, заманий.

3. меткий, швидкий, моторний.

Меткость = влучність.

Метла = 1. мітла, стара — дрянак, з ганчірок, клоччя або рогожки — помелó.

2. д. Комета.

3. рос. *Agrostis L.* = мітліця, прій, тонконіг і д. Метёлка 3.

Метліца, метліка = д. Метла 3.

Метловице = мітлице, мітловисько, дёржалпо (у мітлі).

Метнуть, ся = д. Метать, ся.

Метода, методъ = спосіб.

Метродетель = дворецький.

Метиль, ком. *Ephemera horaria* = поденька. С. Жел. Пар.

Механизмъ = механізм, справа, снасть, машинерія.

Механикъ = механік, машиніста, машинистий, машинник. (Д. під сл. Машинистъ).

Мечта = 1. марá, марево, манá, манія. С. З. Л.

2. мрія, манево, химера (С. З.). — Мрії мої, мрії золоті, не кидайте мене, доки в домовину. Як. — А повітря легке і проміння палке в серце мрії раєм підіймають. Сам. — Шкода! Тепер вже мрії сі у пишний згинули красі. О. Пч. — Було видно, що в казці спус перед нами свої власні мрії. Фр. — Де врем'я радісне, коншовне, химер солодких і пісень? Колись було усім тим повне гаряче серце день у день. Ал.

Мечтáніе = маріння, мріяння.

Мечтáтель, ница = 1. мрійник, ця, мрієць, химерник, ця. — Ви ідеаліст, мрійник, казала вона. Лев. — З малку він зник мрії, так його і продавали мрійцем. Він на те не вважав: „чи мрієць то й мрієць“ думав він. Кп.

2. д. Высокомѣрный.

Мечтáтельность = 1. мрійність, химерність.

2. д. Высокомѣріе.

Мечтáтельный = 1. мрійний, химерний.

2. д. Высокомѣрный.

Мечтáти, ся = мріяти, ся, марити, ся, химерити, роїти ся (С. З.).

Мечъ = 1. меч, міч. — Рубає мечем голови з шмечей. п. п. — Вихопив гострий міч, знів головку з пліч. п. п.

2. риба *Xiphias gladius* = мечник. С. Пар.

Мзда = 1. д. Воздаініе і Взітка 2.

2. користь, зиск, прибуток.

Мздоімець, ство = д. Взійтощикъ, ство.

Мигáніе = мігання, мігавка, моргання, моргавка, мругання, кліпання, блімання, лүнання.

Мигáти, мигnúть = мігати (С. Л.), блімати (С. Ш.), моргати, мругати, кліпати, лүпати (С. З. Л.), мигnúти і т. д. — Піймаю на крадежі, а він хоч би тобі слово, тільки очима блима. С. Аф. — А що то, мамо, на тебе блима так хороше та ясно? То, сину, зорі. Зіньк. — Ой здаєть ся, що не плачу, оче́нками мружу. п. п. — Очима він на їх лущув... сказавши се, оп'ять заснув. Кот. — Кив, морг на його. Кв.

Мигáчь, мигúнь, мигúнья = моргун (С. З.), клі́нко, моргúха. С. З.

Мигъ = мент, мах, мить. — Кипулись тужить і догнали. п. к. — **Мігомъ** = міття (С. З.), ментом, духом, махом, вмент, вмигъ, вмах (С. Л.). — Ментом поломъ обхоняло ціду скирду. Кп. — Як раз в той мент, як Тетяну мчали біля мене, я підійшов до двору їх... Я догадав ся яке нещастя скоїлось і миттю на коня. К. К. — Ду-

хом догнав його. Кн. — У дух машина про-
бикнеть! звичайне в одну мить. О. Пч.

Мизантропічеській = відлюдний, одлю-
дний (С. З.), нелюдний.

Мизантропіч = відлюдник, відлюдка (С.
Пар.), безлюдок.

Мизгірь, наук *Aranea tarantula* = таран-
тул, тарантух (Чайч.), волоський паук.
(С. Пар.).

Мизерність = мизерність, міршавість
і д. Бідність.

Мизерний = мизерний, міршавий, зля-
дений, (про зерно) — заміркуватий,
д. ще **Бідний** 1.

Мизинець = мизинець, мизинчик, ми-
зинчик.

Микроскоп = микроскоп, дрібногляд.
С. Пар.

Микстура = мішево, мішанийна (рідке лі-
карство). С. Пар.

Милашка = любий, любка, любчик, люб-
ка, дівка.

Міла = міла, любка; любка, кохання,
милодіанка. — А я Дзюбі, моїй любі, че-
ревички куплю. п. п. — Ожешся, синку,
взімь собі любовку, цілуй її, милау її, як
голуб голубку. п. п. — Раював, слухаючи
свою любовку. Кн. — Провчи, синку, свою
милоданку. п. п.

Міленький = міленький, любенький, ко-
ханий.

Милехоніч = милесенький, любесенький.

Миліонієрь, ша = миліонник, миліон-
щик, ця. — Т-ко за недовгий час миліон-
ником зробився. Кн.

Міло = міло, міленько, люблю, любенько.
— Любо було дивитися. С. Л.

Миліваніє, миліваніє = милування, го-
любіння.

Мілованіє = милування, помилування.

Міловать, ся = милувати, ся, голубити,
ся (С. Аф. З.), пестити. — Цілувала, ми-
лувала, до серденька пригорнула. п. п.

Міловать = милувати, милість класти.
— Це вже я милість кладу на тебе, а то
попобити треба. Чайч.

Мілонідний, мілоліцый = міловідий,
милий, любий, гарний, гарновідий,
перше теж — приємний. — Не пристало
стиду-биду цілувати міловиду. п. п.

Мілосердіє = милосердя, милосердність
(Чайч.), ласка.

Мілосердый = милосердний, милосердник
(К. В.), ласкавий.

Мілоственець, виця = ласкавець (С. З. Л.),

ласкавиця, милостник, ця (С. З.), до-
бродій, ка.

Мілоствивий = милостивий, ласкавий. —
Ой ти, Гандзю, милостива, чим ти брови
памастил? п. п. — Блаженні милостиві, бо
такі будуть помилувані. К. Св. П. — **Мі-
лоствивий Государь!** = милостивий, ла-
скавий Панае, Добродію! — Шановний
Добродію! — Високоповажний До-
бродію!

Мілоствія = милостія.

Мілость = милість, ласка, добро, до-
бродійство. — Поїхали до сголиці про-
сити милості у царіці. п. п. — Коли ласка
ваша, то позичте міні грошей. С. Л. —
Ваша милість = Ваша милість, ваше
добродійство. — Як би то ви, ваше до-
бродійство, своїми руками милостію по-
дали. К. З. о Ю. Р. — **Мілость пріємля**
= пріємно, пріємно до господи. —
По милости Божієй, Божьєю милостью
= з ласки Божої. — **По вашей мі-
лости** = через вас. — **Сдѣлайте мі-
лость** = будьте ласкаві.

Мілочка, милаша, милашка = міла, ми-
ленька, миліюна, любка, любонька, лю-
буня. — Дівчинонько, любонько моя! Кн.
(Д. ще під сл. Милар).

Мілий = милий, любий, коханий; люб-
ко, любчик, коханок, кохалець, мило-
дан. — Сипоньку мій любий! — Ой лашин
ручки до єдиного пальця, бо хоч світ сходи-
ти, то не зийдеш над козака кохання.
п. п. — Ой у мого милодана біле личко, як
у шп. п. п. — Чумаченьку, козаченьку, де
ти, милодане? Чом до мене твоє око карес
не гаяє? Макарь. — (Д. ще під сл. Лю-
бовникъ).

Мілийш = милий, любий.

Міліть = міліти, милімати, гарніти, гар-
нішати, кращати.

Мільний = мильовий.

Міли = міля. — Сім миль мосту, а на
кінці квіт — на весь світ? (п. з. — піст
і Великдень).

Міляга = д. Мільш.

Мілика = мип. — **Разговаривать мі-
лико** = говорити на мігах. — Він за-
чав уже на мігах з нею говорити. Руд.

Мімо = мімо, повз (С. З. Л.), поуз, біля,
побіля, проз. — Їхав повз самісіньку
хату. С. Л. — Ой ішов же я поуз дівчи-
нину пестку, тай, дайшов же я вишивану
хустку. п. п. — Ідъ проз млин. С. Л. —
Поуз двір. С. З.

Мимолётный = короткий, скоротечний.

Мимоходомъ = мимохідь, по дорозі; на-вертом, хватком. — Оце мимохід і до вас зайшов. Кн. — По дорозі заїхав.

Мимоїздомъ = мимоїздом, проїздом, по дорозі.

Міна = 1. міна, (під ворожий стан або кріпость або для виходу) — підкіп, тайнік (С. Ш.), потайнік.

2. віраз, вид, вигляд, погляд. — З якимсь похмурим виразом подивився на мене.

Минареть = башта коло мечеті.

Миндалевидный = миг(г)дальоватий.

Миндаль, рос. *Amygdalus communis* L. = миг(г)даль. С. Ан. — І хвіли медом мов налити, миндаль, калитани смаковиті. Мет.

Миндальный = миг(г)далевий. Киев. Ст.

Минераль = минерал, копалина. С. Жел.

Минёръ = підкопник. С. Пар.

Миніатюра = дрібне малювання, дрібний малюнок, дрібнообраз (С. Пар.).

Миніатюрный = дрібний, дрібнєсенський, дрібнютій (Чайч.). — М. живописецъ = дрібномалар. С. Пар.

Мінный = міновий, підкіпний, тайниковий, потайниковий.

Миповать, ся, мипуть = минати, ся, обминати, обіходити, оминати, минути, ся (С. Л.), поминути (С. Л.), обминути, проминути. — Минають дні, минають ночі, минає літо, шестестить позовкле листя. К. Ш. — Не по правді живеш, минаеш мою хату, до иншої йдеш. н. п. — Своєї долі не обминеш. н. пр. — Було колись, минуло ся, не вернеться знову. К. Ш.

Минюга, риба *Petromizon marinus* = минога. С. Пар.

Минорный = журливий, жалібний, смутний.

Минувшій = минувлий. — З розмови про минуле перейшли на бесіду про сподіване. Кн.

Минута, минутка, минуточка = минута ($\frac{1}{60}$ частина градуса або години), хвіля (С. Ш.), хвилька (С. Ш.), хвилина (С. З. Ш.), хвилинка, годинка, хвилинка, хвилиночка (С. Л.). — По добрій хвилі чекай злої. н. пр. — Мерщій, мерщій хвилинка кожна дорога. К. К. — На минуто, на минутку = на хвілю, на хвилинку, на часинку, на волосінку. — Побачишся з нею хоч на деньок, хоч на хвилю. фр. — Дай міні голки хоч на часинку. С. Л. — Цілу ніч не спала. Уже перед світом на волосинку зімкнула очі. О. Мир.

Минутный = минутний, хвилевий, хвильний (С. Ш.).

Мипуть = д. Миповать.

Миражъ = міарево (С. З. Л.), ома́на (С. З.). — Марево не вариво — не нагодує. н. пр. — Весело здавалось од чарівничої мани. К. Х.

Мирволить = потурати (С. З. Л.), потакати. С. Л. — Не потурай дитині. С. З. — А козак добре дбає, жінці не потурає, їй віри не діймає. н. д.

Миреніє = миріння, лагожіння.

Мирить, ся = мирити, ся, годити, ся, лагодити, ладнати, ся. — Ходи ж лиш погоди їх, чого вони сварять ся? С. Л.

Миріадо = безліч (власне 10.000).

Мірно = мірно, тихомірно (С. Ш.), у згоді, у злагоді. — Живуть у добрій злагоді.

Мірний = мірний, тихомірний (С. Ш.), спокійний. — Мірныя отношенія = сумир, згода (С. З.), злагода. С. Л.

Мировая = мирова, помірна. — Почали годити ся на мирову. Кн.

Мировой = мировий. — М. судья = мировий. — М. посре́дникъ = посередник.

Мирюлюбивый, во, миролюбный, но = миролюбний, тихомірний, но (С. Ш.). — Не поділили ся спадщиною мирюлюбно, пішли позивати ся. Кн.

Миръ = 1. мир (С. Л.), згода (С. З. Л.), лагода, лад, злагода (С. Л.). — Краща згода ніж сварка. н. пр. — Стала ся згода з Турчином на років 30. Л. С. — Пригоди учать згоди. н. пр. — Уже тої сварчі годі, дай рученьку, жиймо в згоді. п. п. — Худобі миръ лучше доброй себры = лучша солоньяна згода, як золотá зва́да. н. пр.

2. рос. *Chenopodium Botrys* L. = жаръ. С. Ан.

Міса, міска, місочка = міска, місочка. довга і не глибока — полумисок (С. З.) глибока дуже — макітра (С. З.), макортеть, макотёртъ (С. З.), — Поїв я ті вареники, поїв варениці, перевернув макітерку в сінцях на полиці. н. п.

Мітингъ = віче, рада. — На раду прибуло дуже багато людей.

Миткаль = миткаль (Лів.), пёркаль (Прав.)

Мишень = метá, ціль. — На меті намалювано чоловіка, от ти й ціль в його. Кн.

Мишурá = сухозлотиця, сухозлітка; шумиха (С. З.). — У нас коровай сохозлотицею обліплюють. Чайч. — Корові бгали і шумиху зверху накладали. Макар.

Міровоззрѣніє = світогляд. (Д. Міросозерцаніє).

Міроздanie = світобудова, створення

свѣта. — Хтоб зрозумів тоді закони мудрий свѣтобудови? Зінк.

Міровій = свѣтовій.

Мірозидатель = Творець. — Бачить Бог, бачить Творець, що мир логібає. н. п.

Міросозданіє = д. Мірозданіє.

Міросозерцательный = свѣтоглядний. — Проводячи життя свѣтоглядне, не диво що... Кн.

Міросозерцаніє = свѣтогляд. — Се виходить з того поетичного настрою, пким відризняєть ся його свѣтогляд. Вар. О. — Свѣтогляд українського народу. Лев.

Міроїдъ = мироїд, глитай.

Міреко́й = 1. свѣтовий, міреський. — Просвѣтити їх розум всякими науками, в житті свѣтовим потребними. Л. В. — Се ж свѣтова річ. н. пр. — Треба відвертати ся від свѣтових утіх. Вар. О. — **Міреко́й** **человѣкъ** = мирянин.

2. громадський (С. Аф. З. Л.), обчеський (з рос.). — Громадська рада — Богу вірада. н. пр. — Не то що громадського, а й свого діла головою не подужаю. К. Х. — **Мірека́я** **сходка** = громада. С. З. — Клічуть у громаду. — Що громаді, те й бабі. н. пр. — **Мірека́я** **изба** = зборня. — Зібрало ся людей — повна зборня.

Міряни́тъ, міря́нка = 1. мірянин, ка.

2. громадянин, ка.

Міръ = 1. свѣт (С. Ж.), свѣт Божий, здр. свѣто́чок. (К. З. о Ю. Р.). — Ой свѣте неспий, свѣте прекрасний, як на тобі тяжко жити. н. п. — Ви свѣтло свѣту. К. Св. П. — Без мови не змогли б люди господарювати над пшеними тварями і ввесь свѣт обергати на користь собі. Де-що про Св. Б. — Дознаєть ся чоловік з книжки і про свѣт Божий. Ід.

2. мир, лю́ди. — Люди як мухи, а свѣт як башка. н. пр. — **Ходіть по міру** = по під віконню ходіти, старцювати. — Пішла по під віконню миркати. Кн. — **Не отъ міра сего́** = не сьогосвѣтній. — Баукали якісь тіні не сьогосвѣтні. Лев.

2. громада. С. Аф. З. — Громада — великий чоловік. н. пр. — Яка громада, така її й рада. н. пр.

Младенець = дитина, дитинка що ще не говорить — немовлятко. С. З. Л. — **Грудно́й младенець** = цицькова дитина.

Младенческая = родимець (С. З.), перехід, мимохід, чорна неміч (у дітей).

Младенческий = дитинський, дитинячий.

Младенчество = дитинство, малість (С. З.). — Не до його жажучи, простого не діло, а дитинство. Кн. — **Съ младенчества** — з малку, з малюства. (Д. съ малолѣтства).

Младость, младо́й = д. Молодость, молодой. **Млекопитающий** = молокосущий.

Млекосѣ́дъ, рос. Galium verum L. = жовта, жовтенька каліка, медянік, медявник, батіжкі, буркун-зілля, дрібноцвіт, сіворотень. С. Ап.

Млѣ́чный = молосний. — **Млѣ́чный** **пу́ть** = Богів шлях, чумацька дорога. — По небу йде чіби широка ясна смуга, то, кажуть люди, чумацька дорога, що, глядячи по ній, чумаки у Крим ходять. Де-що про Св. Б. — По дорогі саме в рѣзсохах (де розсходить ся) єсть крини́ця — чотири ясні зірки, а від неї — дівка з відрами — три зірки. Мил.

Млѣ́тъ = мліти (С. Л.), у(в)млѣ́вати (С. Ш.), зомлѣ́вати. — Серце мліло, не хотіло сипнати на чужині. К. Ш. — Як глине на мене, так аж умліває. Лев. — Коли б мати тес знала, вона б з жалю умлівала. н. п.

Мнѣ́ный = гаданий, не певний, не правдівий. — І н, мов шалений, тоді упиваюсь тим гаданим щастям своїм, що думкою бачу, а справді пікѣли те щастя не буде моїм. Ум.

Мнѣ́тельный = помисливий (С. Нар.), неймовірний, непевний (в собі); підзорний (С. З.), зазорливий. С. З.

Мнѣ́тъ, ся = д. Дума́тъ, ся 1.

Много́ = багато, багачко, велико (Ос. Зінк.), мно́ді — мно́го, не дуже — чи́ мало, багатенько (С. Ш.), дуже — дуже багато, сила, геть чи́ мало, страх, шмат, гурт, тиск, до ліха, до кáта, до чор́та, до біса, до хрі́на, до сто́биса, чор́тів тиск. — Багато, як трави. н. пр. — І між доброю капустою багато гнилих качанів. н. пр. — Багачко, як жидів коло ятки. н. пр. — Геть чи́ мало люду полягло од холери. Кп. — Гей Перебийніс просить не много: 700 позаків з собою, рубає мечем голови з плечей, а решту топить водою. н. п. — Їх у нас до кáта. К. З. о Ю. Р. — Страх як багато. С. Л. — У його шмат грошей. — І цагства чортів тиск було. Ір. — Жидів на ярмарку до біса. — **У мно́гомъ** = багато в чому́. — **Зна́єтъ мно́гос** = багато зна́є. — **Мно́гимъ ка́жется** = багачом, багато де-кому зда́сть ся. — **По мно́гимъ** **причина́мъ** = з багачом причин.

Многовѣ́ска, рос. Polytrichum, Aspidium Filix mas Sn. = папороть, жіноча папороть. С. Ап.

Многoвѣтъистый = ги(і)ллястий. — Голлястий дуб.

Многoглаго́ланіє = велeмoвнiсть, вели-
комoвнiсть. Чайч.

Многoглаго́лливый = великомoвний (Чайч.),
велeмoвний, розмoвистий, балакучий,
балаклівий, просторікуватий (Чайч.). —
Така розмовиста, як у неї язык руба не
стає, все говорить, наче млиш меле. Кп.

Многoгpанний = грaнiстий, грaнчaстий,
углaстий (С. Ш.), грaнчaтий (Кп.).

Многoгpи́шный = вeлiкoгpи́шний, вели-
когpи́шник, ця, многoгpи́шний. — Вели-
когpи́шниця вона була за молоду, а потім
Богови преподобилась. Хар. Чайч.

Многoжéнецъ = многoжoн.

Многoзнaмeнaтeльный, м. знaчiтeльный,
м. знaчaщій = многoзнaчний, велико-
знaчний.

Многoкoлíшный, м. кoлíшчатый = ко-
лiнчастий.

Многoкoстый = д. Кoстiстый 1.

Многoкpáтный = многoрaзний. — Нi до
чого мoї многoрaзні напучувaння. Кп.

Многoкpoвн́ый = кpoвувáтий (Мал.), кpі-
вaвистий.

Многoлíственный = рясний (С. З.), ряс-
нолістий, листáтий. — Ой ти дубе куче-
рявий, лист на тобі рясний. п. п. — Дуб
реполистий. Чайч. — Листага лица. Кп.

Многoлíтiе = многoлíття, довгoлíття,
Многoлíтний = великолíтний, довгoлíт-
ний, довгoвíчний, лiтний. — Дуби i вськi
дерева великолíтні. К. Ш.

Многoлíдность = велелíднiсть. — Веле-
лíднiсть Лондона сприяє вистежити запевне
причину... Кп.

Многoлíдный, по = велелíдний, вели-
колíдний, лíдний, лíдяний, веле-
лíдно, лíдно, мíрно. — На роснуттях
велелíдних. К. Ш. — Велелíднi мiста, як
от Київ, Львів, Адеc. Кп. — Великолíдний
свiт багатий та хороший. Ск. — Лíдний
базарь. С. Л. — Балдíвка велике село, лí-
дяне. Кп.

Многoнoгъ, многoнoжи́ца, ком. *lulus* =
стoнoгa. С. З.

Многoнóжка, рос. *Polypodium* L. = пaпо-
рoть. С. Ап.

Многoнóкко = багатeнькo, чп мaлo, чп мa-
лeнькo. — Чи малeвкo такi заправили ви
за копя. Кп.

Многooбpáзный = розмaйтий.

Многoплóдный = родíчий (про зeмлю, ро-
слину), плoдíчий (про птицю, живoтину),
хлíбдaйний (Гал., про зeмлю), рясний
(тiльки про oвoч). С. Л. — Рoдoчa зeмлi.

— Рoдoчa гpушa. С. Л. — Качки бiльш
плoдíчi вiд гусей. — Ряснa вишня.

Многoрaзлíчный = розмaйтий, усякий.

Многopъ́чiе = д. Многoглаго́ланіє.

Многopъ́чливый = д. Многoглаго́ливый.

Многoсeмíный = сiмaнiстий. — Ко-
ли б мiнi не та мoя сiмaнiстiсть. Лев.

Многoсeмíнный = сiмaнiстий (Лев.), се-
мeнiстий, великосе́мейний, кoдлoвaтий

Многoслóвіє, многoслóвный = д. Многo-
глаго́ланіє.

Многoсклóжный = многoсклaдний. — В дво-
склaдних або многoсклaдних слoвax на одні
склaдi є пaгoлoс. — Гр. Ог. См. Ст.

Многoсoлíный = сiлкий.

Многoстoрóнный = многoбíчний, грaн-
чaстий, грaнчaтий. — Такий грaнчaтий,
щo й не скажеш скiльки сторiн у вoгo. Кп.

Многoстpу́нный = струнiстий.

Многoстpaдáлецъ = великoтeрпeць.

Многoтpу́дный = важкий, трудний (С. Ш.).

Многoуглóдный = углaстий (С. Ш.), рiж-
кaтий (Чай.),

Многoуважáемый = висoкoпoвaжний,
вeльми шaпoвний.

Многoучéный = великoвчeний. Лев.

Многoхoвóкко = багaтo, багaцькo (дуже)

Многoщéпный = кoштoвний (С. З.), вели-
кoкoштoвний (Києв, Ст.).

Многoщéтный = квiтiстий, квiтчaстий

Многoщи́слeнный = числeний. — Гpа-
ни спорудилa свoїм числeнням прихиль-
кам oбiд. Кп.

Мнoжeство = багaтo, багaцькo, сiлa, ве-
лiкa сiлa, иноді — мнoжeство, тiснo-
вaлявa, тьмa тeмpявa. — Безчислeннe
мнoжeство = бeзлiч. — Велика сила на
рoдy полaтлo на вoйні. Кп. — Такого в-
лявa риби. Мал. — Тьмa тeмpявa жуч-
булo. — Гей не дивуйте, добрий людi, ч-
на Вкраїні повстaлo, гей за Дaшeвим п
Сорокo мнoжeство Ляхiв пропaлo. п.
— I хлoдiщ чортiв тиск булo. Кот. (Д. п
пiд сл. Мнoгo).

Мнoжи́ть, ся = мнoжи́ти, ся, помнoжaт.
намнoжaти, ся. — Людi мнoжaть ся,
зeмля не рoстe, не бiльшae. Кп.

Мнѣ = мiнi. — Мнѣ всe рaвнo = д. п
сл. Вeсь. — Не по мнѣ = не по мiсл-
вe до мiслi, не пiд мiслi. — Хоч в че-
вoнім нaмистi, вoнa мiнi не по мiслi. н.
— Та взяв жiнку не пiд мiслi — не хо-
з вeю жити. н. п.

Мнѣніє = дíмкa, гaдкa, розумiння, здá-
нiя. — Мoя гaдкa тaкa, щo тобi не трe-
туди iхaти. С. Л. — В мeнe думкa не тaлi

щоб пішла я за Стецька. Кв. — По моєму мнѣнню, я того мнѣнія = на мою думку, мой така думка, як на мене. — На мою думку, зовсім не так треба зробити. — Мнѣнієм положити = ухвалити. (Гал.).

Могі́ла = 1. яма, гробовище, гріб. 2. моги́ла. — Ой робіте труну та широку, викопайте яму та глибоку, висипте моги́лу та високу. н. п. — Гробовища у землю глибокі. К. Д. — Тоді було трохи жаль, як на лавді лежав, як до гробу понесли, то всі жалі одійшли. Я до гробу йшла — поплакувала, а від гробу йшла — посмакувала. н. п. Под. — Висипали над козаком високу моги́лу, посадили у головах червону калину. н. п.

Могі́льниця, рос. Vinca = барвінок. С. Ап. — Ой мій хрещатий барвінку не розстилайся по садочку. н. п. — Зеленький барвіночку стелися низенько. н. п.

Могі́льний = могі́львий, гробовий.
Могі́льщик = гробокіп, могі́льник.

Могорі́ч = д. Магарі́ч.

Моготá, могутá = міць, сила. — Не вьмоготу́ = не по силі, не під силу.

Могучі́й, могу́ществєнный = міцний, сильний, дужий, могучий, могу́щий, можний (С. Ж.), могу́тний (С. Л.), великоможний, поту́жний (С. З. Л.), промóжний. — Не поможе міцний Боже і воскова свѣчка. н. пр. — Не завидуй могучому, бо той заставляє. К. Ш. — Надія і могутного царя і мєсє неситить. Кл. — Посидаєв поту́жних з престолів і підняв у гору смиренних. К. Св. П. — Тут треба поту́жніших сил. С. З. — Підхилиюся під їх монаршу премо́жну волю. К. Ст. — Премо́жний Монархо! Самойлович. С. З.

Могучество = сила, міць, могу́тність, можли́сть (С. Ж.), можновла́дство (К. Б.). — Він має велику силу. — Велику міць узля жидова, що усіх панів посіла. С. Л.

Мода = мо́да, поведѣнця, поведі́нка. — Сидить чорт та й плаче, що моди панам не настане. н. пр. — Така вже є нас поведѣнця.

Модѣ́ль = вразок, ві́р, мо́дла (Мал.).
Зробив вразок, та по йому вже й робив. —

Модє́лювати = моделюва́ти. Мал.

Моді́етка = модни́ця. — Заказала у модниці. — Вона була в Адесу у модницях, та там і навчила ся шити на панів. — Сестер можна пові́давати в науку до модниць. Кл.

Модни́ца = модни́ця, модосвѣ́тка (С. З.). — Аз, яка модни́ця — усе їй треба, щоб по моді́ було пошито.

Модни́чати = модни́чати, по мо́ді, по моднѣ́мому одяга́ти ся, жи́ти.

Модни́й = модни́й, модє́шний.

Мо́жєтєся, вживаєть ся тільки у виразах: а) „худо мо́жєтєся“ або „не мо́жєтєся“ = не здужаєть ся, не добри́ть ся. — Щось міні не добри́ть сл. Хар. Чайч. — б) „Какъ живѣтєся, мо́жєтєся?“ = як ся маєте? Чи жи́ві, чи здорові?

Мо́жєвє́лоный, мо́жєвє́льный = яловцѣ́вий.

Мо́жєвє́льни́к, рос. Juniperus communis L. = яловѣ́ць, мо́жєвє́льни́к. С. А. — Куривсь для духу яловець. Кот.

Мо́жно = мо́жна.

Мо́зглы́й = гни́лий (про овочі), трухля́вий (про дерево), прі́тхлий, ту́хлий (про и́нші речі), хи́рий, хи́рлий, слабови́тий і т. д. д. Болѣ́зненный (про чоловіка).

Мо́згла́вый = д. Болѣ́зненный; ми́ршавий, плю́гавий.

Мо́згла́к = хи́рляк, харля́к (С. Ш.), плóхута (С. З.), ми́ршавий (К. Х.).

Мо́згла́тина = гни́лятина, трухля́тина.

Мо́згнуть = 1. гни́ти, трухля́вити (про рослину). С. Ш.

2. ча́хнути, марні́ти, хи́рити (про чоловіка).

Мо́згови́к, мозгови́ла, Coenurus cerebialis — мозгови́к, коловáтка. С. Жел.

Мо́згові́й = мізкови́й.

Мо́згъ = 1. Cerebrum — мізо́к, мо́зок. С. Л.

2. Medulla ossium = ши́к. — Твоя кість, а мій ши́к. н. пр.

Мо́зжєчо́к, Cerebellum = мізо́к.

Мо́жити = мізчи́ти (С. З.), мотлоши́ти.

— Го́лову мо́жити = го́ловá трі́щити.

Мо́зольни́й = мозо́льований.

Мо́золь = му́лити, мозо́лити. — І червоні чоботи мулять. н. пр. — **Мозо́лит** языко́мъ = д. під сл. Вздо́рь (Городи́ть).

Мозо́ль = 1. мозо́ль, на́ростєнь, на́гнітка (Бар.), на п'я́ті — гу́зка. — Не гарпі мої руки, це й з мозолями. Фр.

2. зад, гу́зка (у мави).

Мозо́льний = мозо́лений. — **Мозо́льные де́ньги** = кривáвиця.

Мой, мо́й, моѐ = мій, мо́я, моѐ.

Мо́йка = 1. лиття́, (про білизну) — прання́, праття́.

2. мо́йки (де миють вовну). — Заробила на мойках. — Наняла ся на мойки.

Мокля́к = жми́крут, гли́тай; скна́ра, скупи́ндя, скуне́рдя, га.

Моклий = вóхкий, мóкий.

Мокнуть = мóкнути.

Мокредина = трясовина. С. Ш. — Попада в трясовину, та ледве вибралась відти.

Мокредь = 1. негода, сльота, дощиста, мочлива година. — До милої вроди немає негоди. н. пр. — Не випоралися з возовицею, як захопила негода.
2. вóхкість, мóкрість.

Мокренький, ко = мокрєнький, ко.

Мокреть = д. Мокредь.

Мокрехонець, ко = мокрєсьнякий, ко.

Мокрєць = мокрєць (мокий лишай у копей).

Мокриця, мокричка = 1. ком. *Oniscus asellus* = стонога, мокриця.

2. рос. *Stellaria media* Smith. = мокрєць, мокриця. С. Ан.

Мокричний = стоноговий, мокрицевий.

Мокроватий, то = мокрєнький, ко.

Мокрота = вóхкість, мóкрість.

Мокрота, мокротина = флєгма (С. Ш.), флєгма, харкотина, харкотиння (С. Ш.), хряка, частіше — хряки (Нис.), харканина (С. Ш.), харковина, мокротиння. — Як виплюне мокротини, так понополама з кров'ю. Кн. — Обхаркав усю домівку харкотинням.

Мокротинетий, мокротиний = мокротинний, харкотинний. — Мокротиний чоловік = харкатий, харкач, ка. С. Ш.

Мокрий = мóкий.

Мокрийт = мокрити.

Молва = помівка (С. Л.), поголос, поголоска (С. Л.), слава, поговір (С. З.), поговірка; чутка, балачка (Эв.), говірка, почутка. — Дурна́я молва́ = поговір, слава, помівка. — Про вовка помівка, а Москаль кобилу вкрав. н. пр. — Деся великий дзвін виливають, що пустий таку поголоску. н. пр. — І повернув ся Ісус в Галилею і розійшов ся поголос про його по всій околиці. К. Св. П. — Над мовою хатиною темна хмара стала, а на мене молодую поговір та слава. н. п. — Полюбила Петруся, поговору бою ся. н. п. — Ой не піде дрібен дощик без тучі без грому, ой не піде дівка заміж та без поговору. н. п. — Від людського поговору не зашнеш ся пеленою. н. пр. — Та вже тая слава по всім світі стала, що дівчина козаченька серденьком назвала. п. п. — Давно вже про се говірка йде та й досі щось не має. — Була слава, були поговори на ту тую дівчиноньку, що чорні брови. н. п.

Молданія = Молда́вщина (С. Л.), Мультинщина, Мульти́нська землі. С. З.

Молвнть = мóвити, казати. — Не мов міні словечка — нехай буде гречка. н. п.

Молєбєнь, молєбетвіє = молєбєнь.

Молєбетвовать = молєбєнь правити. — Що дни молєбєї править, у ставники свьичи велики ставить. К. Ш.

Молєльня = божниця, богомільниця, каплиця, (у жидів) — шкóла.

Молєльщик, ца = молєць і д. Богомалець, лиця. — Який салдат, така і битва, який молєць, така й молитва. Ск.

Молєніє = моління, благання.

Молїтва = 1. д. Молєніє. 2. молїтва.

Давать молїтву = молїтвувати. — Брати молїтву = молїтвувати ся. (Обидва пр. породілля). — Учить молїтвє (дітей) молїти. — Почала молити дітей.

Молїтвенник = молїтвник. С. Л. — Ізбрав усю громаду, з нею розпростив сьвиз з собою молитовник, в пущу віддає ся. Руд.

Молїтвенный = молїтвний.

Молїтослов = д. Молїтвенник.

Молїть = молїти, благати. — У гору ризи здіймали, Господа милосердного благали. д. — А я так мало, не багато благаю Бога — тільки хату. К. Ш. — Та поїде до столиці благати царицю, а чи не дасті землі, а що від гривниці. п. п. — І риди і веселий і Бога благаю, що не приєднав моїх діток в далекому краю. К. П. — А я стою та аж очима благаю, що змилювались. Фр. — Одій все сонця треба а та дощу благає з неба. Зіпек. — Очима і стріляє і благає. п. пр.

Молїтсьє = молїти ся.

Молзка = поміл. — Цей млип і на поміл добрий.

Молкнути = мовчати.

Молком = мовчки, мовчакá. — Ви тільки мовчки йдіть до дому та лягайте. С. З. — Ні в голос, ні мовчки. п. пр. — Тільки понові коповника на со духи в церкві, нехай лежать там мовчакá в сирій землі мерти. Гул. Ар.

Молнія = блискавка (С. Аф. З. Л. Ш.), блискавиця (С. Ш.), лискавка, лискавиця, (з громом) — гримніця. — Ой з гори хмара виступає, до Чигрина громовигрімляє, на Україну блискавкою блискає. п. д. — Шваркнула блискавка — грим грому і загун, із хмар, мов з лотоків, водо зашуміло. Гр. — Сказав Юпитер і шви́нув на їх блискавку з неба. Дум. — З блискавка все разом осьвітила. К. К. — Блискавиця так і поре чорну хмару, аж страши дивить ся. Галуз. — Блиснула гримніця чорної хмари. К. Д.

Молодая = молодá.

Молодѣжникъ = МОЛОДНИК (молодий гіс). — Молодику не можна рубати.

Молодѣжъ = МОЛОДІЖ, МОЛОДЬ (С. З. Л.), МОЛОДНІЧА (С. Л.), МОЛОДІТА (С. З.), ЧЕЛЯДЬ (сільська. С. З.). — Молодіж гуляє, а старі душно сидять. Кн. — Старі помічали: нехай, кажуть, люблять ся молодята. М. В. — Сошловка грає, вся челядъ гуляє, а мене мати лає — гулять не пускає. н. п.

Молодєнькій = МОЛОДЕНЬКИЙ.

Молодєхонѣкъ = МОЛОДЕСЕНЬКИЙ, МОЛОДІСЕНЬКИЙ.

Молодєцкій, ко = МОЛОДЄЦЬКИЙ, КО, ЮНАЦЬКИЙ, КОЗАЦЬКИЙ, ХВАТЕСЬКИЙ, КО, ПО КОЗАЦЬКИ, ПО КОЗАЦЬКОМУ, ПО МОЛОДІЧІ. — Гей, як крикнув дарь турецький та на свої слуги молодєцькі. н. п. — Та й хватська ж то була колись козацька мати. (Україна). Гул. Ар. — Як все діло покінчаєм, по козацьки погуляєм. н. п. — Та по молодічї, а не по черпечї будеш Богови молитись. К. III.

Молодєць = МОЛОДЄЦЬ, ЮНАК, КОЗАК, ЛЕГІНЬ.

Молодєцтво = МОЛОДЄЦТВО, ЮНАЦТВО (С. З.). — Покиньте се дурне юнацтво, напове виборне боярство. Кот.

Молодєцювати = МОЛОДІЮВАТИ (С. Л.) КОЗАКУВАТИ.

Молодизна = шум на молодому піві.

Молоділо = рос. *Sedum Telephium* L. — зяяча трава, зяяча капуста, росада, ГАЛУН (укр.), МАСЛЯНЕ ЗІЛЛЯ (гал.). *S. ascle* L. — бурячкї, гінець, росхѣдник, очіток, очітки, МОЛОДЕНЬ, ЧІСТІК. С. Ан.

Молодіть, ся = МОЛОДІТИ, СЯ, ПІДМОЛОЖУВАТИ, СЯ, ВІДМОЛОЖУВАТИ, СЯ. — Старому не молодити ся, лишни собі не засієш. Кн. — „Ох!“ каже, а потім ніби згадала, що треба молодить ся, та: „чи пак гоць!“ Номис.

Молодіца, молодка = МОЛОДІЦЯ, здр. МОЛОДІЧКА, ЛАСК. — МОЛОДІЧЕНЬКА. — Чи є в світі молодіци, як та Гандзя білолиця? н. п. — Гандзя рибка, Гандзя птичка, Гандзя цяця молодичка. н. п. — Молодіці, молодиченьки, які у вас гарні чоловічєньки! н. п.

Молодіцинь, молодкєнь = МОЛОДІЦИН. — Капосні діти затигли молодичину свиту. Чайч.

Молодоватый = МОЛОДЕНЬКИЙ.

Молодой = МОЛОДІЙ. — Молодого кров гіє. н. пр. — Молода брата хмельна. н. пр. — Молодєє гѣды = МОЛОДІЩІ. — Въ молодєє гѣды = ВІКУ МОЛОДОГО, ЗА МОЛОДІЦІВ, ЗА МОЛОДУ. — Чиє серце стрепенєть ци од слова живого, що сьпівав я, ніщував я вѣку молодого? К. Д. — Молодой мѣнєць. — МОЛОДІК. — Молодѣс по-

колѣніє = д. Молодѣжъ. — Молодая поросль, молодой садъ, лѣсъ = МОЛОДНИК. — Молодник не можна рубати. — Молодой человекъ = МОЛОДІК, МОЛОДІН, ПІРУБОК. С. З. — Турция вибирив дань молодиками і дівками. Л. В.

Молодость = МОЛОДІСТЬ. — Молодість — буйніість, а старість — не радість. н. пр. — Молодосте, молодосте, едипая сило! Порадь мене, як зрівняти верієнє діло. п. п. (М. В.).

Молодѹха, молодѹшка = д. Молодіца.

Молодцоватый, то = МОЛОДЄЦЬКИЙ, ПО МОЛОДЄЦЬКИ, БАДЬОРНИЙ, НО, БАДЬОРИСТИЙ (С. Аф. З. III.), ЖВАВІЙ, ВО. — Борода йому снігом звязла ся, а як по молодєцьки похожає. Кн.

Молодчикъ, молодчина = д. Молодєць (здр. і лас.).

Молодѣтъ = МОЛОДІТИ. — Пинаєть ся калінонька, явор молодіє. К. III. — До віку вічного слава Хмельницького молодітиму. С. З.

Молодѣкъ = МОЛОДНИК. — Сім сот волів в оборі, молоднику — без ліку. н. п.

Моложавѣтъ = МОЛОДІТИ.

Молокі = МОЛОЧКО (у риб).

Молоко = МОЛОКО, здр. МОЛОЧКО, ДІТ. МОЇНА, першого здоку після родів, *Colostrum* — МОЛОЗІВО (С. З.), є під сиру — СІРОВАТЬ (С. З.). — Жєнєское молоко = ІОКОРМ. — Кипячєное, топлєное молоко = ПРЯЖЕНЕ МОЛОКО. — Молоко птицъ, Сега = ВОСКОВІЦЯ. Вол. — Парное м. = СИРОДІЙ, СВІЖЕ МОЛОКО, є під корови. — А я, мамо, моні хочу! Чайч. — Густе, як мѣлозиво. — Ніколи не пью пряженого молока, а тільки таке, що є під корови.

Молокосѣсъ = БЛАЗЕНЬ, БЛАЗНИК (С. Аф. III.), БЛАЗНІА, ЛАЙЛИВО — ШМАРКАЧ. — Де тобі блазєни люльку курити? С. III. — Чи не сором такому блазєни горілку пити? С. III. — Блазєнь такий, ще й цвєрїнькає. Нис. — Де йому косить, він ще блазєнь. С. Аф. — Цє й він, шмаркач, туди пнєть ця. Чайч.

Молотбѣтъ = МОЛОТНИК, МОЛОТІЛЬНИК.

Молотѣло = БІАК, здр. БІАЧОК, ПОБ. БІАЧІЩЕ, БІАЧІСЬКО (Под. С. III.), БІЧ, здр. БІЧНИК, ПОБ. БІЧІЩЕ. С. Аф. III. — Одирвав ся біак від цїпа.

Молотѣльня = 1. МОЛОТІРНЯ, ТІК, де молотять кїями — ГАРМАН. Хере.

2. МОЛОТІЛКА (машина).

Молотѣльщикъ = МОЛОТНИК, МОЛОТІЛЬНИК, на гармані — ГАРМАНЕЦЬ. Треба молотників нашити. — А насє ж ви родичі: дідового сусїди молотники. н. пр.

Молотѣть, ся = **молотѣти, ся**, вдруге, відгорнувши солому — **колосувати** (Сп.), кіньми) — **гарманувати, гарманити, ся**. Херс. **Молотовище** = **молотовище, дѣржално** (молота).

Молотовой = **молотовий, молотковий**.

Молотъ, молотокъ = **молот, молоток, молоточок, ковальський** — **біякъ, не дуже великий** — **однорук, на заводах** — **шліґа, вершляг, деревляний** — **княнка, з довгим кінцем** — **носаль, кленати косу** — **кшенало, клевець** (Мап.), **павивати жорна** — **оскард, оскарда** (С. Пав.), **паллиця з молотком** — **келеп** (С. З.). — А зверху майстер садить по закліпці вершлягом і виробляє оцей капелюшок. Пісоч. — Келепом по ребрах затинає. п. д.

Молотъ, ся = **1. молотѣти, ся**, на щеглу — **питлювати, покінчати** — **обмолотѣти ся**. — Мельник меле, шеретув. п. п.

2. молотѣти, вертати і д. Взоръ городѣти.

Молотѣба = **1. молотѣба**. — Настає молотѣба, а нема кому молотити.

2. молотѣння, молочення, кіньми — **гарманування**. — **Окончание молотѣбы** = **обмолот**. — **Окончить молотѣбу** = **обмолотѣти ся, обгарманити ся**. — Зародив Бог хліба — і досі люди не обгарманили ся. Чайч.

Молотѣе = **д. Мѣлка**.

Молочай = **рос. а) Chelidonium majus L.** = **глеконар, глечконар, гладу(й)шник, ростонаш, сіре зілля, чистотіл, старовина, стародуб, прозорник, б) Euphorbia Esula L.** = **молочай, молочак, в) Sonchus arvensis L.** = **гірчак, молочак, молочай, чортове зілля, бѣсот, S. oleraceus L.** = **молочак, какиш, сусай. С. Ап.**

Молочайникъ, рос. Tragopogon Touriv. = **козѣлець, козѣльці, козѣльки і д. Молочай в.**

Молочѣніе = **д. Молотѣба 2.**

Молочко = **д. Молоко** (здр.).

Молочникъ = **1. молѣшник** (посудина на молоко, ласий до молока і той, що продає молоко).

2. молѣшнякъ, сосун, сосунецъ (про тел, лопи і т. д., що годують ся молоком)

3. рос. Tragopogon pratensis L. = **козѣлець, козѣльці, козѣлки. С. Ап.**

Молѣшница = **1. молѣшниця** (жінка, що продає молоко).

2. мед. Arbutae — **плісневка** (у дітей).

Молѣшний = **молѣшний**. — **Молѣшня каша** (зварена з молоком). — **Молѣшне поросѣ**

(що годують ся молоком). — **М. лихорарда** = **молѣшниця** (у ліжок незабаром після родів). — **Молѣшное** = **молѣшне, молочина**. — Я дуже люблю молѣшне (про страву). — Дали нам молѣшницю їсти. Хар. — **Молѣшныя зубы** = **молѣшні зуби**. — **М. продукты** = **набір, диво**.

Молѣшны = **молѣшныя** (де продають молоко).

Молѣшникъ і т. д. = **д. Молѣшникъ і т. д.**

Мѣлча, молчаливо = **мѣвчки, мѣвчѣм, мѣвчакі, мѣвчана**. — Ні в голос, ні мѣвчки. К. Ш. — Хиріє собі мѣвчки, а далі вий та і вмер мѣвчки. К. Х. — Мѣвчком увесь вік ізжило. К. Х. — Ткни попови коповика на со духи в церкви, псхай лѣзати там мѣвчакі в сирій землі мертві. Гул. Ар. — Сидить вопа мѣвчана собі, паче її і в хаті немає. Ки.

Молчаливость = **мѣвчазливѣсть**.

Молчаливый = **мѣвчазный** (С. З. Л.), **мѣвчазливый** (С. Л.), **мѣвчущий** (С. Пар.), **мѣвч(а)н** (С. Л.), **німѣватий, мамотливый, мамот**. — Вопа стала мѣвчазна. С. З. — Де далі похмуріший та мѣвчазливіший він робив ся. Чайч. — Любив сусід таких, як сам: веселих і сьмѣлих і страх не любив нічкурів і мѣвчунів. Лев. — Ось ну-бо — годі мѣвчаюм сидѣти — озвись. Ки.

Молчалынкъ, ца = **мѣвчан, мѣвчун, ка** (що дали обігницю мѣвчати).

Молчаніе = **мѣвчанія, мѣвчѣпка, мѣвчѣк** (С. З.). — Мѣвчавка не пущить, головошкы не сушить. п. пр. — Мѣвчѣк! розбив батько горночок. в. пр.

Молчанка = **мѣвчан** (гра). — Давайте грайтесь у мѣвчана!

Молчанъ = **мѣвчан** (охотницька собака, що трапивши на слід, не подає голосу).

Молчанъ = **мѣвчати, німувати**. (С. З.). — Мѣвч та див. п. пр. — Аж подумати гірко, як ота людина гарна зникла німуючи з посеред миру Божого. К. Х. — **Молчан, те!** = **мѣвчи, мѣвчѣть, е, цѣть, те, зась!** — Мѣвчи, глуха — мѣше грѣха. п. пр. — Цѣтьте, бо я й думку вашу знаю, як ви змовляєтесь. п. к. — Ой цѣтьте та мѣвчѣте, та нікому не кажѣте, цѣтьте! н. п. — Цѣтьте вітри, цѣтьте буйні в лузі не гудѣте! Моє горе лягло спати, так не розбудѣте! Мет.

Молчѣмъ = **мѣвчки, нішком, тѣпѣм** (С. Ш.), **тѣпѣм-нішком, тѣхѣнько**. (С. Ш.). — Віп нішком вийшов з хати.

Молчѣтъ, нѣя = **мѣвч(а)н і д. Молчаливый**.

Моль = **мов, мѣвляв**. С. З. Л. — Скажи, мов, що не треба. — Нехай, мѣвляв, сам сконштує. С. Л.

Моль, ком. Tinea = **міль, др. відм.** — **Мѣ-**

ля, мільга. — Кожний має свого моля, що його гризе. п. пр. — Міль моля гризе, коли нема що. н. пр. — Мільга мільгу їсть, а мільга й чорт не з'їсть. н. пр. — **М. шубная**, *Tinea pellionella* = вовняна міль. — Ця блешка або жовтенка хатня міль взивається си вовняною, бо шкодить більше хутру та вовні. Степ. — **М. воцїнная** = мотилїця, метелиця. — Метелиця — сїреневий метелик, залїтає крізь вікно у вулика. Степ.

Мольба = моли́тва, блага́ння. С. Л. III. — О, зглянь ся на мене, вислухай мої благання. Г. Бар.

Молюськ = м'яку́н. С. Жел. — **Молюськ рїчно́й**, *Anadonta i Unio* = ско́йка. н. о. Др.

Моментъ = д. Мгнове́ніє, Мигъ.

Мона́рхъ = мона́рха, царь, цісарь (гал.). (Д. Госуда́рь).

Мона́рші́й = мона́рховий, царський, цісаревий.

Монасти́рь = манасти́рь, намасти́рь (С. З. Л.), католицький — клі́штор. С. Л.

Мона́хия = черни́ця, здр. черни́чка, черни́ченська, з рос. — мана́шка. — Не пускає мене мати та на вечерниці, вона хоче та віддати мене у черницю. н. п. — У черницях усі сестри, а хліб парізно. н. пр. — Були і свѣтські і черниці, були дівки і молодичі. Кот. — Одна пішла в осіпн замїж, а друга в м'ясениці, а третя чорнявая пішла у черницю. К. III. — Пішов милій у Крим по сіль, а милая у чернечьки. н. п. — **Мона́хине́й одѣлаться** = вчерни́ти. — Не поволї я вчернила, не думала постригати сн. н. п. — **Мона́хине́й бытъ** = черни́чити, у черницях бути.

Мона́хъ = черне́ць, 2 від. — черни́ця, ченці́я, мп. — ченці́, здр. чѣнчик, з рос. — мана́х. — Чорт не плаче, коли чернець скаче. п. пр. — По келїї старий чернець ходить. К. III. — Чорна душа, мов у ченця риса. п. пр. — Кому що, а ченцеві молитва. п. пр. — Як риби без води, так черницю без манастиря. н. пр. — Кортить ченцю з келїї, та ігумен не спить. н. пр. — В ченці́ треба пести не рясу та клобук, а серце й дух. н. пр.

Мона́шекъ = мана́шка (свѣчка кади́льна).

Мона́шенка = д. Мона́хия.

Мона́скі́й = черне́чий, черне́цький. — Чернеча злота до гроба. н. пр. — Надїв на себе рясу чернецу. н. к.

Мона́шество = черне́цтво. С. З. — Зав'язла квітка, вмерла бідолаша, в чернецтві сором свій дївовдкий скривши. К. В.

Мона́шествова́ть = черне́чити, ченцюва́ти.

Моне́та = моне́та. — Давай гроші моне-

тою, а не бумажками. Кн. — **Зво́нка м.** = д. під сл. **Зво́нкій**. — **Золота́я м.** = в Росїї: **имперіа́ль** (10 р. 30 к.) і **полуимперіа́ль** (5 р. 15 к.) — червінець, дука́т (С. З.), дукат (С. Аф.). — Червинців я торбіпочку знайшла, та се й до тебе припесла. Б. Г. — **Мѣлка м.** = д. під сл. **Мѣлкій**. — **Мѣдна м.** = мілья́, мідякі. — Давши мідяка трудового. К. Х. — **Ста́родавні** в Україні: **га́ріля** (сама дрібна), **ше́ляг** (4 гаріля, або копійка). — **Тене́рїші** роси́йські: **грошъ** — д. це слово, **копѣйка** — д. це слово, **2 коп.** = **сбо́ма́к** або **семішник** (2 к. на сребро або 7 к. на асигнації), **пята́къ** = **пята́к** (стара 1½ к. або 5 к. на асигнації і нова 5 к. с.), **3 коп.** = **гривня** або **шоста́к** (3 коп. або 6 шагів). — Я два шага, два шага прошила, за копійку дудника навила. н. п. — **Сере́бренна м.** = срі́бна, срі́бня́к, срі́бнякі. — В Росїї: **пята́чекъ** = **пятачо́к** (5 к.), **гриве́нникъ** — д. це слово, **пятина́дцятикопѣечникъ** = **злотъ**, **злоти́й** (15 к.), **двугриве́нний** = д. **двадцятикопѣечникъ**, **четверта́къ** = **півкопи** або **четверта́к** (25 к.), **полти́шникъ** = **копа́** (С. З.), **коно́викъ**, **півкарбо́ванця**, (50 к.), **75 к.** = **трьохрубе́вий** (Лів.), **пятизлоти́к** (Прав.), **рубе́ль**, **цѣлкови́й** = **карбо́ванець**. С. З. — За Тетину кону дав, бо Тетину сподобав, за Марусю пятака, бо Маруса не така. н. п. — Я не прошу у вас ні по шагу, ні по пятаку, а дайте міні в руки по пятаку. І. в. Ск. — Свѣяті отці́ — **карбо́ванці**. н. пр.

Моне́тний = моне́тний. — **М. дво́рь** = моне́тарня. С. Жел.

Моне́тчикъ = моне́тник. С. Пар.

Мони́сто = намі́сто (С. З. Л.), одна зернина — **намісти́на**, здр. — **намістечко**, з коралів — **коралі́**, добре **намісто**, одні зернина — **корали́на** (Д. під сл. **Кораль-кї**), з коралевих срізків — **січка**, скляне — **бузко́ве намісто**, **пацьо́рки**, з дрібного бісеру — **селя́нки** (певне від слова **селяти**, **вселяти** = **низати**). — Коли б міні, мамо, намісто, то пішла б я, мамо, на місто. К. III. — Дід її звяз і намістечко забрав. К. З. о Ю. Р. — Повна шия доброго наміста.

Моноте́пний, по = **одиноголо́сний, по** (С. Пар.), **одви́м го́лосом, оди́мані́тний, по**. — Читає все одним голосом, аж нудно.

Мону́ментальний = **віконо́мний**. С. З.

Монументъ = монумент, пам'ятник, помник, надгробок. (С. Пар.).

Мопись, моисикъ, Canis fricator = муцик. С. З. Ж. — У неї був маленький цуцик, її вий завжди забавляв, не дуже простий — родом муцик. Кот. — Як муцик, бубличком задравши хвіст, біжить та гавкає на мир що сили. Гр.

Морганіе = моргання, лунання, кліпання.

Моргати, моргнути = моргати-нути, мружити, лунати-нути, кліпати. С. З. — Козаченько грає, бровами моргає. п. п. — Ой здаєть ся, що не плачу, очепками мружу. п. п. — Невесієм двічі очима лупнути. С. З.

Моргосліпний = кислобкий (С. З.), підсліповатий.

Морготъ = сморід. — Такий сморід, що дух забиває.

Моргунъ, пьа = моргун, ха.

Морда = (про звірів) — морда, здр. мордочка, (про де-яких, на пр. свиней) — пісок, (про чоловіка) — піка (С. З. Л.) поб. пицюра, здр. пічка, пісок (С. З.), мармиза, мармуза, мідзя. — Лисичка виткнула мордочку. п. к. — З свинячим писком та в пшепянище тісто. п. пр. — Знати й по писку, що добрих свиней плоду. п. пр. — Мов та тварюка, що глянуть не може ніколи на псобо, та у багні цілий рік риєть ся писком своїм. Ск. Сам. — Ухватила добродійка кошметку та вдарила добродія по писку. п. п. — Піка, як у комліка. п. пр. — Зеркало показує пику, нкої само не бачить. п. пр. — Ударив його по мармизі, аж юшкою вмив ся.

Мордастий = (про животицу) — мордастий, (про людей) — пикатий, пискатий. — Мов кабачи годовані, пикаті, пузаті. К. Ш.

Мордашка = 1. собака мордата.

2. пічка, пицюрка.

Мордишка, мордочка = д. Мордашка 2.

Мореплавання = мореплаводство. С. Пар.

Мореплаватель = мореплавець. С. Пар.

Мореподство = д. Мореплаваніе.

Моржовка, рос. Cucumis Melo = зимівка, дубівка (диня).

Моржъ, зоол. Tricheus rosmarus = морж, морський кінь.

Морить = губити, виводити, переводити, морити, вигубляти. — Галуном добре виподити блощини.

Морконица, морковникъ = морковиння.

Морковный = морквяний (С. З.), морко-в'яний. — Ой був лишок морков'яний, а кінь буриковий, а шапочка з лободи, жушан лопуховий. п. п.

Моркови, рос. Daucus L. = морква, D. Са-

gotia L. = морква, морковник, діка моркви. С. Ап.

Моркотный, по = журний, сумний, нудний, прикрий; млосний, моторошний, журно, сумно і т. д.

Моровой = моровий. — Моровое повітріє, морова язва = моровія (С. З.), морове повітря, при́мерки, про́морок. С. З. — То лікарі товар курили і моровицю заморили. Мет. — Того ж року при́мерки великі були в Корсупі. Л. С. — Курєю моровицю заморили. С. З.

Морженое = морожене.

Морозить = морозити. — Морозить = морозити, берє мороз, берєть ця мороз. (Чайч.).

Морозиться = морозити ся, мёрзнати.

Морозка = громак С. З. (з кізкою або глини, обливаєть ся водою, для спускаши з гори). — Або громак або сапчата таскаєм. Боднянський.

Морозный, по = морозний, зімний, по. — На дворі морозно. — Ой як мілі з вечера виходить, зімпаи роса ніженьки морозить. п. п.

Морозъ = мороз, маленький — моровець, великий — морозіка, без снігу — голбо-морозъ. — Утренніе морозы (перед зімою) — заморозки (С. З.), приморозки. — Мороз, аж скалки скачуть. — Мороз такий, що аж шкарчать. п. пр. — Морозика здоровешний. — В осени, в заморозки. Л. В.

Моросить = мрічити, імжити. (С. З.). — Оціній дощик мрячин, паче з сита сів. Кя. — Дощик мрячить. Чайч.

Морочить = морочити. — Віл тільки людей морочить.

Морощка, рос. Rubus Chamaemorus L. що росте в північній Росії.

Моресоль = морський, моряний. — М. ки-соль = д. Медуза. — М. собака = д. Акула. — М. сорока = д. Кривокъ.

Морсъ = сік з ягід або овощу.

Мортіра = гаківниця (С. З.), муцір (С. З. Л.), мездір. — Як понесуть товариша в повую свѣтлицю, загомонить самонали, гукнуть гаківниці. К. Ш. — З муціра гати. С. З.

Морщина = моршка, зморшка, моршюк, моршка, зморщка, бріжжа, частіше мп. бріжжі (С. Аф. Ш.), в одєжі — зморшки, бріжжі, збори. — Лице худе, порите зморшками. О. Мир. — Бач пику зморщками, мов лемішем з'орало. Гул. Ар. — Легенький і тоненький моршок між бровами. Лев. — На виду у неї чимало брижжів.

Морцінистий = зморщений, поморще-

ний (С. Пар.), брижжаний (С. Аф.), бриж-
настий, про овочі — морхлий, про оде-
жу — поморщений, брижжаний, бо-
ристий.

Морщиний = моршковий, зморшковий.

Морщиноватий = зморшковатий, по-
брижжений.

Морщить, ся = морщити, ся, зморщувати, ся, про овочі — морхнути. — М. лобъ = сунити ся. С. Л.

Моръ = мор, моровиця, поморря, по-
шесть, вмєрачка (Мап.) і д. під сл. Мо-
рової — М. новітріє.

Морякъ = морякъ.

Москотильный = корінний. С. Жел. Пар.
— М. товаръ = корінний товар.

Москотъ = коріння, фарби, сілітра, ку-
первас, нафта і всякі химічні речі,
що вживають ся в ремєствах то-що.

Мосолъ = маслак. С. З. — Грєзємо ся за
маслак ємєрдячий. К. П.

Мостикъ = місток, місточок, для переходу
— похідня, кладка. — Там і містка не-
має, а єсть тільки кладка. Кр.

Мостильщикъ = мостник (С. Пар.), що мос-
титъ камінєм — брукаръ. С. Жел.

Мостить, ся = 1. мостити, дошками —
стелити, камінєм — брукувати (С. Л.),
буркувати (С. П.), тарасом — тарасу-
вати (С. П.), греблю — гатити, решто-
вання — рештувати, ся, пліздо — кубли-
ти ся. — Курка кублить ся, а друга ви-
топче. С. З.

2. мостити ся, наче в гнізді — кубли-
ти ся, кукоблити ся. — Стара на возі
кукоблить ся, непаче курка. С. З.

Мостей = 1. кладка, кладки (для перехо-
ду через річку, рівчак або що і на річці
для прання білизни). — Ой у полі річка,
через річку кладка. п. п. — Пішла на клад-
ки сорочки прати.

2. реи і штовбання. С. З. — Вивели стіли
до верху, а рештовання й обвалилось.

Мостованъ = поміст, кам'яна — брук (С.
Л.), бурк (С. П.), бруковка, бурковка Кр.

Мостовина = мостина (С. З. Л.), мосто-
вина, стєлина.

Мостовое, мостовщина = мостовє. — Мо-
стового по пів золотого. п. д.

Мостовой = мостовий.

Мостовщикъ = мостовий.

Мостокъ, мосточекъ = д. Мостикъ.

Мостолыга = д. Мосолъ.

Мость = міст, дошка в мосту — мостина,

містнийця. — Камєнный мость = муро-
ваний міст. — Пловучій м. = живий
міст.

Моська = д. Монсь.

Моськинъ = мущиковий.

Мотальница = мотовило. С. З. — Ти б
шила, ти б прїяла любо та мило, я б мотав
прїяженьку на мотовило. п. п. — Накупив
веретен, нема мотовила. п. п.

Мотальщикъ, ца = мотач, ка (С. Пар.),
мотальник, ця, в жарт — ниткоплут.
— Ой ти ткач ниткоплут, а я бондарівна
— я тобі не рівня. п. п.

Мотаніє = 1. кивання, коливання, хи-
тання.

2. мотання, сотання.

2. мотання, мантачення, трікання
(С. П.), гайпування і т. д. д. Мотать.

Мотать = 1. кивати, коливати, хитати
(С. З.), тіліпати (С. П.). — Хитає головою.
— Сидить дід пад водою, коливає бороною.
(п. з. — очерет). — Мотуючий головою =
кива, кивун.

2. мотати, сотати (питки).

3. мотати (С. Л.), мантачити (С. Л.), гай-
пувати (С. Л.), ціндрити (С. З. Л.), пе-
реводити (С. З. Л.), трінякати (С. П.),
шахрувати (С. З.), марнотравити (С. З.).
— Хто тобі звелів гайпувати батьківщину?
К. В. — Почав переводити худобу. — Пив,
гуляв і шахрував гроші. Кот.

Мотаться = 1. коливати ся, хигати ся,
теліпати ся, тіліпати ся (С. П.). — А
китиді то сюди то туди тіліпають ся. Кв.

2. вєштати ся, тиняти ся, блукати.
— А так собі — тиняю ся по євітї. Кот.

3. мотати ся, сотати ся.

Мотовило = д. Мотальница.

Мотовіла = мотяга, мотяжка, ціндря,
марнотравиця (С. Пар.). — Вона у мене
берєжиди, не мотяжка. Кп.

Мотовєкой = марнотравний; ростратний.

Мотовєсто = трінякання (С. П.), гайпу-
вання, марнотравєство.

Мотовизокъ, мотовязъ = мотузка, моту-
зок (С. З.), здр. мотузочка. — Пошукай
мотузку — зав'язати. — Візьми мотузку
та зав'яжи гарнєнько.

Мотодиль = д. Молоділо.

Мотокъ = міток, мітка (С. З.), $\frac{1}{2}$ — пів-
міток (С. З.), частина в три нитки — чїс-
ниця, в 10 чисниць — пасмо або по-
вісмо, в 20 пасом — півміток (Нєс.), при-
жа зпнта з мотовила — талька. — Прижа
біла і крашена, в мітках і клубках. Макар.

— Ой насуче ниток, що буде з півміток. Гул. Ар. — Півмітка допридала. С. З. — Я за вечер і за досвѳнок наприду 12 тальок. н. к. С. Ш.

Мотѳра = д. Вѳѳшка 2.

Мотѳшка = 1. витѳшка, витѳлка.

2. цѳвка (С. З.), мѳтниця. — Купила мѳтницю ниток.

Мотѳ = 1. д. Мотѳкѳ.

2. МОТ (С. З. Л.), частѳше — мотѳга, мотѳга (С. З. Л.), моталиѳга (Чайч.), трѳнькало (С. Ш.), марнотравець (С. З.), перевѳдчик. — Вийшов такий пѳяниця, такий мотита, що й не доведи Господи. п. о.

Мотѳка = копаниця (С. З. Л. Пав.), иподѳ — мотѳка, д. ще Заступ і Кирка. — Замѳряеть ци мотѳкою проти сонця. п. пр.

Мотѳлѳкѳ, мотѳлѳчекѳ = метѳлик, метѳличок. — Жвавий, як метѳлик. п. пр. — З гусепицѳ метѳлик стан хороший, золотий, аж син. Б. Б. — Всѳ метѳлики вживають тѳльки рѳдку їжу, найпаче — солодкий кнѳтовий сѳк. Стѳн.

Мотѳль = 1. мотѳль, здр. метѳлик. — Швидкий, як мотѳль. п. пр.

2. шатун, вѳтряниця (в пароних машинах).

Мотѳльковий = метѳликовий.

Мѳха, ком. Thrips = мѳшка.

Мѳхнѳ = мѳчка, кѳдла.

Мѳхнатий = волохатий (С. Аф. З. Л.), кудлатий (С. З. Л.), кострубатий. — Голуб волохатий. — Ходить туркот волохатий. С. Ш.

Мѳхнатѳть = волохатѳти, кудлатѳти.

Мѳхнонѳгий = д. Мѳхнатий.

Мѳховѳй = моховий.

Мѳхѳръ, мн. мѳхрѳ = 1. торѳчка (С. Пар.), торѳчки (С. Ш.), пацѳѳрка, пацѳѳрки.

2. зубцѳ по краѳх на кѳвѳтковѳх листѳчках.

Мѳхрѳвий = пѳвний (про кѳвѳтки). — Повний мак.

Мѳхровѳть = повнѳти, повнѳшати (про кѳвѳтки).

Мѳхрѳкѳ = нехлѳя, нечупара. С. Л.

Мѳхъ, 2 вѳдм. мѳхѳ = 1. рос. *Muscus sphagnum* — МОХ, 2 вѳдм. МОХА. С. З. — Багато мохуросло на деревѳ. — Обросло мохом.

2. пух, пушѳк (на тѳлѳ). — На черевѳ самий пушок.

3. мѳчѳр, мѳчарѳ. — Кругом болѳтѳ та мѳчарѳ непрохѳднѳ.

Мѳчѳ, Urtica = сѳч (С. Жел.), мѳч (С. Жел. Пар.), сѳчка, сѳякѳ, сѳцкѳлиня, сѳякѳли-

ни, сѳки, сѳкѳлини (С. Жел.). — Сѳч у копя не йде — треба до коновала. Кп. — Казала не їж на нѳч багато кавуна, вѳп сѳчу жене, а тепѳр усе постѳль в сѳцкѳлипах. Кп. — Казав лѳкарѳ — принести до його сѳякѳв роздѳвить ся. Кп.

Мѳчѳгѳ, мѳчѳжина = мѳчѳр, мѳчарѳ, мѳчрѳч (Лев.).

Мѳчѳлвѳна = лѳко, лѳчко. — Не зобута, не зодигчена, тѳльки личком пѳдперезана. п. п.

Мѳчѳлка = 1. д. Мѳчѳлиня.

2. вѳхѳть, здр. вѳхѳтик (С. Аф. З.), мѳйка. — Вѳзьми теплоѳ води та вѳхѳть, та змѳй гарнѳнько.

Мѳчѳло = лѳко.

Мѳчѳальний = лѳчанний. — Хоч личапе, та не позичане. п. пр.

Мѳчевѳна = 1. колѳѳжа.

2. мѳчѳвѳна.

Мѳчевѳй = мѳчѳвий, мѳчевѳий. С. Жел. —

Мѳчевѳй пузѳрь = мѳхѳр (С. Жел. Пар.), сѳчнѳк. Кп. — Отож наче видужав, а недуг пѳшов йому на сѳчник. Кп. — М. камѳнь = мѳхѳрний камѳнь. С. Жел.

Мѳчевѳпне = сѳчегѳн, посѳцкѳйло. — Сказано тобѳ: дай корѳнѳ сѳчегѳну, хѳба не бачиш — сѳч у неѳ стала. Кп.

Мѳчѳгѳпъ, рос. Melittis Melissophyllum L. = нахѳче кадѳло, гѳдин язѳк. С. Ал.

Мѳченѳпусканѳне = сѳцѳний; сѳцѳкавка. — Застав його саме за сѳцѳним — тѳльки що приладѳв ся сѳцѳти, а його хѳп! Кп. — Напала б на тебе сѳцѳкавка, щоб ти нѳ сорочки, нѳ постѳлѳ сухоѳ не зашпала! п. пр.

Мѳчѳникѳ = конѳплѳ.

Мѳчѳло = став, де мѳчуть конѳплѳ.

Мѳчѳть, ся = 1. мѳчѳти, ся; мѳкнути. — Мѳчити конѳплѳ. — Доц мѳчить землѳю. — Мѳкнути пѳд дощем.

2. сѳѳти, сѳкати, (дуже) — пѳдѳти, (про дѳти) — пѳсѳти, (у вѳснѳ) — ловѳти рѳбу. — Хочеть ся сѳцѳти. — Дѳтина дуже часто пѳсѳе.

Мѳчѳще = став або болѳто, де мѳчуть конѳплѳ.

Мѳчка = 1. мѳчѳния. — Мѳчѳни конѳпель.

2. Гѳбга — волокнѳ, здр. волокѳнце, поб. волокнѳще. С. Аф.

3. мѳчки (тонѳнькѳ пѳточкѳ вѳд корѳня), у де-яких рослин, на пр. у бурѳкѳв — патѳлиня.

4. мѳчка, кудѳелиця. С. З. — Бѳдна Бѳв одну з дѳрева зѳрвала кислицку; збулася власти, треба прѳсти на гребѳнѳ мѳчку. Ст. в.

5. мѳчка (у хѳмута).

6. зѳвертнѳ (у сапок, д. Зѳвертка 4).

М'бчньий = д. **М'бчньий**.

Мочь = 1. д. **Возможность**.

2. д. **Могущество**. — Не в'т м'чъ, м'бч п'тъ = не сила, не спромога, не вмоготу (С. Л.), не під силу. — Со всеї м'бчи, что ёсть м'бчи = чим дуж, вірніше — чим дужч, (бігти) — на зв'води бігти, на всі заставки, (кричати) — на цуп кричати.

Мочь = **могти**, **змогти** (С. Аф. Л.), **здолати** (С. Аф. З. Л.), **здужати** (С. Аф. З. Л.), **примогти**, **приміти** (С. З.), **здолати**, **спромогти** ся. — Сю ще деревину змогу підпяти. С. Аф. — Не зможу викушити. С. Аф. — Бо я стар, болю, більше гетьманом не здолюю, н. д. — Ми знаєм певне: що здола високий людський дух придбати, того не сила вже відняти, не сила знищити, зламати. Чайч. — Примів би, в ложці води утопив. п. пр. — Не здужаю встати.

Мошеник, **ца** = **мошеник**, **ця**, **шахрай**, **ка**, **ниця** (С. З.), **махляр**, **ка**, **шалапут**, **шалаган**, **ка**, **дурисвіт**, **ка** (С. З.), **шиліхвіст**, **ка**, **ошуканець** (С. З.), **ошукач**, **шальвіра** (сп. р.) і д. **Жулик**. — Коли на торг ідуть дурні і діти, починають шахрай батігти. п. пр. — Коли лучшую честь у вас іміють похлібці і шальвіри, нежेलі ми. Сагайдакшій. С. З.

Мошеничати = **шахрувати** (С. Л.), **шахраювати**, **шатірити**, **дурити**, **обдурювати**, **вилурювати**, **ошукувати**.

Мошеничський = **шахрайський**.

Мошеничество = **шахрайство** (найбільше про жидів), **мошенство** (найбільше про москалів), **шалапутнява** (найбільше про циганів), **омана**, **ошуканство**. С. Л. — Він сидів в острозі за шахрайство. Кн.

Мошка = д. **М'оха**.

Мошна, **мошонка** = 1. д. **Кошелёк** 1.

2. (у самців, мішечок з яйцями) — **калітка**, **шиндоко́ра** (С. Жел.), з рос. — **мошінка**. — Сеча як стала, так мошінка й розпухла. Кн.

Мошеніе = **мостіння**, (камінем) — **бурковання**.

Мощи, 2 відм. **мошей** = **мощі**, 2 відм. **мощів**.

Мощный, **но** = **міцний**, **но** (С. З.), **дужий** (С. Аф. З.), **могучий**, **можний**, **но**, **потужний**. (С. З.). — Не поможе міцний Боже і воскова св'ятка. н. пр. — Не завидуй могучому, бо той заставляє. К. Ш. — Тут треба пайотужніших сил. Самойлович. С. З.

Мощь = д. **Мочь** 2.

Мракъ = **морок**, **мряка** (С. Л.), **тёмрява**

(С. З. Л. Ш.), **теми́ота** (С. Л.), **тума́**. — Ой пімують по Країні високі палати, густиї морок окриває пахарський хати. К. Д. — Непаче вірка у темряві сяє. С. З. — Ото зажурилась, та така ходить, як тума. Лев.

Мраморный = **мармуровий**, **мармораний**. (С. Л.).

Мраморъ = **марму(о)р**. — Вони тесали з мармору. К. Б. — А стіпи коли не з дзеркала, то з дорогого мармору. Федь.

Мрачить, ся = **хмарити, ся** (С. З.), **темніти**. С. Ш. — Ой хмарить си — дощ буде. п. п.

Мрачный, **по** = 1. **тёмний**, **тьманий**, **но** (С. Ш.), **тманий**, **но**. — Чужа голова — темний ліс. н. пр.

2. **хму́рий**, **ро** (С. Л.), **хму́рний**, **но**, **похму́рий**, **ро**, **хмарний**, **но**, **пону́рий**, **ро** (С. З. Л.), **сумний**, **но**. — Сей ліс був темний не сказано і сумно все в йому було. Кот. — Хмарно і тмяно милав мій вік дитинний. Кп. — У Москві, кажуть, і сонце холодше і небо попуре. Мор. — **Мрачный человекъ** = **супій**, **понура** (С. З.), **вовкуватий**, **дундук** (С. З.), **похню́пий** (С. З.), **те́мрюк**.

Мрачитьсѣ = **темніти**, **темнішати** (С. З.), **хму́рніти**.

Мститель, нвца = **м'єстник**, **ця** (С. Л.), **пом'єстник**, **ця**, **пом'єститель**, **ка** (С. Ж.). — Як той м'єстник, часу дожидася. К. Ш. — Гнів Божий обертаєть си на гордих! Рука Госнодия пом'єстників карає. І. Г.

Мстительность = **м'єстівісь** (С. Нар.), **пом'єстівісь**.

Мстительный = **м'єстивий**, **во**, **м'єстний** (С. Л.). — І в того Кості і в його напа вдача м'єстива. Кн.

Мстить, ся, **отомстить** = **м'єстити** ся, **пом'єстити** ся. — Сьвятий огонь м'єстить ся, як його не шанують. н. пр. — Невістка м'єстить ци над нею. Лев.

Мститься, пом'єститься = **здаватися**, **верзти** ся, **приверзати** ся. — **Это ему пом'єстилось** = **се йому приверзлось**.

Мудрено = 1. **хитро**, **мудро**, **штучно**. — **Хитро**, **мудро** і не дорогим коштом. Кот. — **Дуже штучно** зроблено.

2. **трудно**, **тяжко**. — **Трудно** всім догодити. н. пр. — **Трудно** вийти з біди, як каміню з води. п. пр. — **Через** вороги **тяжко** до пекла дістати си. н. пр. — **Не мудрено, что...** = **не диво**, **не дивно**, **що...**

Мудрёность = **мудра́ция**.

Мудрёный = 1. **хитрий**, **мудрий**, **мудрячий**, **штучний**.

2. трудний, тяжкий. — **Мудрёний чоловік** = дивний, чудний; чудернацький чоловік.

Мудрець = мудрець, мудрий, розумний, розумаха, іронічно — мудрий, мудрак, мудрагаль.

Мудрий = мудровати, мудрячити, химерити. — Як ве мудруй, а вмерти треба. Гул. Ар. — Химерять, химерять, та й зроблять з леміша швайку. К. Ш.

Мудрованіє, мудрствованіє = мудровання, мудрація, мудроці.

Мудровать, мудрствовать = д. Мудрить.

Мудрость = мудрість. — Як би ви вчилися так як треба, то й мудрість би була своя. К. Ш. — Народня мудрість в приказках. Кн. — **Мудрость лікарская**, рос. *Sisymbrium Sophia L.* = віники, вінички, віниччя, рогачка, польова горчіця. С. Ан.

Мудрый = мудрий, розумний, мудрячий. (С. З.). — Недоумки все речочуть та гукають проти чоловіка мудрячого. К. Х.

Мужать = до зросту доходити, мужніти. — Діти починають до зросту доходити.

Мужаться = відважувати ся, не поступати ся.

Мужеложство = мужоложество.

Муженьк = чоловіченько, мужичок, старенький. — Молодиці, молодиченьки! які у вас добрі чоловіченьки! п. п. — Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка, я за його прихилюсь, та й нікого не боюсь. п. п.

Мужеский = мужеський, чоловічий.

Мужественный, но = мужний, но (С. З.), відважний, но, сміливий, во. — Чигиринці противко Гетьмана Вруховецького мужне стояли і кілька неділь боронили ся. Л. С.

Мужество = мужність (Б. Н.), відвага, хоробрість.

Мужиковатый = мугирякуватий, гевальний (С. З.), незвичайний.

Мужик = селянин, селюк (С. З.), мужик, хлоп (Прав. і Гал.); грубий — мугірь, гевал (С. Аф. З.), мугиряка. — Паши б'ють ця, а в мужиків чуби тріщать. н. пр. — Смаруй хлопа лоям, а він смердить гноєм. н. пр. — **Мужиком быт** = мужикувати. — Бачить, що пічого вже не зостало ся, тоді годі папувати, давай знову мужикувати. Чайч.

Мужіцкий = селянський, мужіцький, мужичий, хлопський. — Мужича правда колюча, а панська на всі боки гуча. н. пр.

— На панську мудрість мужицька хитрість. н. пр.

Мужиченко = мужичисько, хлописько.

Мужичество = мужицтво, хлопство. — В мужицтві добре було по простому жити, а як поліз у пани, так і звів ся ні на що.

Мужичина = мужичище. — Дурний мужичище взяв ся за бочища. п. п.

Мужичинко = д. Мужиченко.

Мужичий = д. Мужіцкий.

Мужичонок = мужичиня, мн. мужичинята, мужичата. — Міні не боронили грати ся з мужичинятами. Кн.

Мужичка = селянка, селючка (С. З.), мужичка.

Мужичье = мужва, хлопство. — Піди, каже, спитай: хто там? — Лажей пішов, подивив ся, — якась, каже, мужва (бідрана. н. к. — Не нам, шляхто моя вірна, від хлопства втікати. К. Д.

Мужлань = мугірь, мугиряка, гевал. С. З.

Мужинь, мужій = мужний, мужиків, чоловіків. — Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таку мужикова жінка. н. п. — Свого пояса не знайшла так чоловіковим підперезала ся. Чайч.

Мужской = мужеський, чоловічий.

Мужина = чоловік, муж, мужик.

Мужичинский = д. Мужеской.

Мужь = 1. д. Мужичина. — **Мужь, Мужі совѣта** = думця, мужі громадські. — З добрим думцею князь великого столу додумає ся, а з лихим думцею і малого столу збуде ся. н. пр. — Тільки Бог святий знає, що Хмельницький думає-гадає. — Тоді ж то не могли знати ці сотники, ні полковники, ні джури козацькі, ні мужі громадські. н. д.

2. муж, мужик, чоловік, ласк. чоловіченько, старий (хоч би й молодий чоловік був), ласк. старенький, дружина, подружжя. — Вірно кохаєть ся з мужом своїм, діти малиї пестує із ним. І. Г. — Без мужа папала пужа. н. пр. — Добра жінка чоловіка на ноги поставить, а злая то ще й звалить. п. пр. — Чоловік та жінка, то найкраща спілка. н. пр. — Вона ниць упала, за мужика і за дітей молити ся стала. Мет. — Як люба дружина, то люблю й в ридниці. н. пр. — Як не хочеш, мій миленький, дружиною бути, то дай міні таке зілля, щоб тебе забути. п. п.

Музыка = музика. — Огні горять, музика грає. К. Ш.

Музыкальный = музичний. С. Л. — Народ багатий своєю поезією і оригінальними музичними глибокими мелодіями. Лев.

Музыкантский = музичський.

Музикант, ша = музика (С. З.), музикант, ка, грач, на бандурі, кобзі — бандуриста, кобзарь, на лірі — лірник, лірчак (Кр.), на сопілці — дударь, дудник, на скрипці — скрипник, на басі — басистий, на цимбалах — цимбаліста, аби який — музичка, поганий — партач, бринькач, цигікало. — Музика — що загирлявав, то й пролигав. н. пр. — Коли б не скрипка та не бас, то б музика свиної пас. пр. — Був у нас добрий грач, та загнали дівки в срач. н. пр. — Музики грають — було щось аж шість скрипників і два цимбалести. Федь. — Басистий — лемає де сісти. п. пр. — На могилі кобзарь сидить та на кобзі грає. К. Ш. — Д. ще під сл. **Игрокъ**.

Мукá == борошно, здр. борошенце (С. Аф. З. Л. Ш.), мукá (С. Л.), що застає ся при крупах — підкрупниця, зметена з каміня — обметиця (Сп.), що залилася ся на ситі — межисітка. — **Крупнчатая мукá** = питльована, питлівка. — Де борошно, там і порошно. п. пр. — Борошно продає, а хліб купує. п. пр. — Де вже їм до пишенишої мукни, коли й обметиці нема. Кп. — Ухопив, як собака обметиці. п. пр.

Мукомоль = 1. мельник, мірошник. (Д. Мельникъ).

2. мліво, медево. (С. Пар.).

Мукомольня = д. Мельница.

Мукосій = мукосій.

Мүловъ, мүлъ = д. Ишаковъ, Ишакъ.

Мундиръ = мундир, мундур (Гал.).

Мунштукъ = байрак, здр. байрачок. С. Аф. Ш. Ев. — Сіду турецьке з підником, уздетка повісенька з байраком. п. п.

Мурава = мо(y)ріг, мо(y)ріжок, на лүках — гусятниця, рос. Polygonum aviculare L. = моріг, с(ш)поріш. — Зелений, як муриг. п. пр. — Зійдїть на гору по моріжку коло дороги — там сухо. п. к. — Ой там на моріжку та поставлю я хижку. н. п. — Косїть братці споришу, та й наварям кулішу. п. п.

Мурава = полива (С. Л.), покїет (д. Глазұра).

Муравей, ком. Formica == мурашка, комашка (С. Л.), зб. комашня. — Мурашки, мурашки, ховайте подушки. н. пр. — На той бенкет комари з мурашкою вбили. п. п. — Мурашки, як і иньші прозорчастокрилі комахи, на тверду їжу мають кліщі, а на рідку сосальце. Степ. — Дітвора на ковальці, як комашня ворухить ся. С. З.

Муравейникъ = 1. комашня (С. З. Л.), комашниця, комашнице, муравник, муравниця, мурашник, мурашник. —

Коли розгромити того мурашника, то можна бачити, що там скрізь пророблені канавки, по яким, ніби по вуличкам, скрізь лаять мурашки. Степ.

2. мурашкоїд (ведмідь, що ласує мурашками).

Муравейный = мурашковий, мурашиний. — На кінчику тіла мурашки виступає особливий кислий сік, звиваємий мурашиною кислотою. Степ.

Муравить = д. Глазұрить.

Муравленца, муравленка = поливтяна посуда.

Муравленный = д. Глазұренный.

Муравчатый = крапчатий, крапчастий. (С. З.).

Муравьѣдъ, зоол. Murmecophaga == д. Муравейникъ 2.

Муравьиный = д. Муравейный. — **Муравьиная яйца** = подушки, подушечки. — Комашки, комашки! ховайте подушки! п. пр.

Мурашь = д. Муравей.

Мурлиская трава, рос. Salvia Aethiopis L. = ведмеже ўхо, дивина, бабки. С. Ап.

Мурлыканье, мурыканье = муркотання, муркання, воркотання, воркотіа (С. Аф.), воркіт. — А на kota воркотіа, на дитину дрімота. п. п.

Мурлыкать, мурыкать == 1. муркотати, муркотіти (С. Л.), воркотіти (С. Аф.), мрукати (С. З.). — А кіт буде воркотать, дитинонька буде спать. п. п. — Муку сїю, крупу точу; люблю Грици, аж муркочу. п. п.

2. мугікати (С. З.), кургікати (С. З.). курнікати. — Мугиче собі якусь пісеньку під піс. — Та сидючи людок курили і кургикали пісеньок. Кот. — Під лавою кофедерат п'яний пездуча вєстать, а курника, п'яний і веселий. К. Ш.

Мүровый = д. Зеленоватый 1.

Мурчатъ = гарчати (С. З.), гаркати. — Собака гарчить. — Чне б гарчало, а твое мовчало. п. пр.

Муръ = д. Мурава.

Мурья = д. Лачұга.

Мускатный = мушкатний, мушкатовий (Кіев. Ст.). — **М. орѣхъ** = мушкатний орїх, м. галка.

Мускатъ = мушкат.

Мускулистый = жилавий (С. Аф.), жилний. **Мүскулъ, Musculus** = м'ясень, м'ишиця. (С. Жел.).

Мүскусовый = пижмовий.

Мүскусъ, Moschus == пїжмо (С. Жел. Пар.), мїшка.

Мүслить, мүслякать, ся = слїпити, ся,

мързати, ся, ялѳзити, ся (слипоу). — Д. Замързлати.

Мусліякъ = замазюра (С. Аф.), мърза і д. Мокрякъ.

Мусѳлитъ = д. Мѳслить.

Мусѳлъ = д. Мосѳлъ.

Мѳсоръ = груз, грузъ (С. Жел.), валява (С. Л.), валява (С. Жел.). — Набрав дві тачки грузу, та й засипав калюжу. Кн.

Мутити, ся = 1. каламутити, ся (С. Л.), колотити, ся (С. З.), баламутити (С. Л. Ш.), мутити, ся. — Д. Замутити. — На що се ти, собачий сину, тут каламутити берег мій та квапни піс поганий свій у чистую оцю воду? Б. Г. — Не втямки — який куций воду каламутить. п. пр. — Во ни ходили по ринку і баламутили людей. Кн. — Ой ви хлопці баламути всього світа баламутить мої літа. н. п. — Так колотить всіма, як вир водою. п. пр. — Мутити, як у селі москаль. п. пр.

2. пудити, канудити. — Почало його пудити. — Паїла ся опеньків, та так канудить. Чайч. Харьк.

Мутнийкъ = д. Боліголовъ.

Мутний, по = каламутний, по, мутний. (С. Л.). — Чого вода каламутна; чи не хвиля збила? п. н. — Каламутна річка протікала поміж глинистими берегами. Чайч.

Мутити = каламутити; теміти, темнішати.

Мутѳвка = 1. вілочка, віничок (палочка а ріжками на кінці), колотівка. (С. Жел.).

2. д. Болтунъ.

Муть = мут; гуща, фуз, фус, частіше мн. фуси. С. Ш.

Мѳха, ком. Musca = мѳха, здр. мѳшка, дѳт. — мѳся, зб. мушѳа. — Як би вси та сила мушви, що наплочуєт ся, так і зоставалась, тоді було б сираваже лихо. Степ.

Мѳха шпанская, ком. Meloe vesicatorius, Lytta vesicatoria = майка, порошок з неї — шпанська мѳшка. — Дуже багато довгастих жуків, з мякими блискуче зеленими надкрылами, — то всім відомі майки. — Їх сушать, розгирають в порох і роблять з їх мѳсиво, когरे звичайно звизаєт ся шпанською мушкою. Степ.

Мѳхний = мѳшин, мушиний.

Мухѳлѳвка = 1. пт. Muscicapra atricapilla = мухѳлѳвка.

2. сѳтка (для лову крилатих комах).

3. рос. Camelina sativa Crantz. — рижій. С. Ан.

Мухѳмѳръ = гриб Agaricus muscarius — мухѳмѳръ, морѳмух (С. Ан.), мушѳрка, мушѳрка.

Мухѳртикъ = мѳршавий (про чоловіка).

Мухѳртиный = (про копей) — гнѳдйї і разом біломѳзий.

Мѳченѳкъ, ца = мѳченик, ца.

Мѳченіе = мѳка, катування, мордування, кара, карання. — В муці, в каторзі не плачуть, не стогнуть. К. Ш. — Віддали його на муки.

Мучитель, ница = мучитель, ка, кат (С. Ж. З.), душман (К. Б.).

Мучительный, по = бѳлѳсний, по, лѳтій, то, тяжкій, ко.

Мучительскій = катѳвѳскій. — Скільки наших — вже не наших, од віри одпал, по випесли мук катѳвѳських, католики стали. Галуз.

Мучительство = д. Мученіе.

Мѳчить = мѳчити, катувати, мордувати, шпѳрувати. С. З. — Будуть бити, катувати, нікому ся жалувати. н. п. — І за що його Свѳятого мордували, во узи кували? К. Ш. — Се за горами свѳятий город, де Христа колись мордували. Мор.

Мѳчѳтѳся = мѳчити ся. мордувати ся, карати ся; морѳчити ся, нудити ся. — Довго він мучив ся, покл... — Я каралась всьє вік в чужій хаті. К. Ш.

Мучица, мѳчка = борошѳнце. С. Аф. — Іїди у хлѳжку, полазмітай у засѳці борошниця. п. к.

Мучиный = мучиный (що продає борошно).

Мучной = борошѳнный (С. Аф. Ш.), борошѳний, мучиный (С. Л.).

Мушиный, мушій = д. Мѳхний.

Мѳшка = 1. д. Мѳха (здр.).

2. шпанська мѳшка (д. Мѳха шпанская).

3. крапка С. З.

Муштрованіе, муштрѳвка = муштрування, муштра.

Муштровать = муштрувати.

Муштѳкъ = д. Мушдѳтѳкъ.

Мѳшчатый = крапчатый. С. З. — Крапчатий ситець.

Мѳхѳвина = мѳчар, мѳчарі.

Мѳхѳвый = мѳховий.

Мѳчѳти, ся = мѳчати, ся, пѳрти, бѳгти, їхати абѳ нести що дѳже швѳдко.

Мшѳнка, рос. Sagina procumbens L. = мокрѳць. С. Ан.

Мшѳарѳти, ся = шаршѳвити, ся, шаршѳвати, волохѳтити, волохѳтити, кѳдѳтати, ся, кошлатѳтити, кошлатѳтити. — Щѳсь суко кошлатѳте.

Мшарь = мѳчар, ѳмшарь, ѳмшѳрѳнна. С. Л.

Мшить = 1. шпалювати, конопатити (мохом).

2. д. Мшарить.

Мщєніє = д. Местъ.

Мы = ми, нас і т. д. — **За нами** = по нас, за нами. — Сідлай коня вороного, ой брате козаче, по нас в світі широкому ніхто не заплаче. В. Щ.

Мѣза = д. Дѣча 3.

Мѣзгати = 1. швандяти, шмигліти, сновигати. — Із льоху та в хату знай шмигляє, наливає. К. III.

2. шарпати, дра́ти (одежу).

Мѣзникъ, ца = хуторянин, ка.

Мѣзний = хуторний.

Мѣкалка, мѣканица = мітка, гребінка (що нею льон чешуть), дергачка (С. Пар.).

Мѣкати = чесати (льон, коноплю). — **Мѣкати горе** = бідувати.

Мѣкатися = 1. шмигліти, гасати, сновигати, шастати ся. — Не шастай ся, як миша в пастці. н. пр.

2. бідувати, тиняти ся. — Тиняю ся по світу. Кот.

Мѣслєніє = миління, намільювання.

Мѣслити, ся = миліти, ся.

Мѣло = мило, (маленький шматочок після миління) — обмилілок, омилілок, (на конях) — піна.

Мѣло татарское = д. Барекая снесъ.

Мѣловарєний заводъ = мѣловарня. — На мѣловарні у нас скупенько — на цілу губернію три. Кн.

Мѣльникъ, рос. *Saponaria officinalis* L. = собачє мило, натяг, натягач, стягач, чистіуха (укр.), звѣздик (гал.). С. Ан.

Мѣльница = мильниця.

Мѣльный = мильний. — **Мѣльная вода** = милини, змилня. — **М. трава**, м. корєнь, цвѣтъ = д. Мѣльникъ. — **М. пугърь** = банька. — **Пускати мѣльные пугъри** = баньки дѣти. С. III.

Мѣльнянка = д. Мѣльникъ.

Мѣслєнный, но = мислений, думний, но; гаданий, но, в мислях, в думці, на думці, в гадці. — Мислений погляд. — І я, мов шалений, тоді упиваюсь тим гаданим щастям своїм, що думкою бачу, а справді ніколи те щастя не буде моїм. Уманець. — Цур йому! — Кажє собі на думці. Кв.

Мѣслитель = мислитель (С. Жел. Пар.), мисленник (Кн.), думак (С. Пар.). — Мисленника не задовольниш фактами — йому треба знати й причини. Кн.

Мѣслити = 1. мислити, думати, гадати,

міркувати, розважати, в мислях, на думці мати.

2. д. Замислити.

3. дбати, клопотати ся. (Д. під сл. Думати, Забѣтитися).

Мѣслиться = думати ся, гадати ся, здавати ся, роїти ся.

Мѣсль = мисль, здр. мислонька, дѣма, частіше здр. дѣмка, гадка. — В червонім намісті вона міні не до мислі. н. п. — Вигорала дѣвчинонька мислоньками полє. н. п. — Ой річенька бистренькая, на неї дивлю ся; такі мене думки беруть — піду утоплю ся. н. п. — Голодний курці просо на думці. н. пр. — У байковій ющі вона міні все на думці. н. п. — Узяли мене думки та гадки. М. В. — Що хатка, то ипша гадка. н. пр. — Дума думу пошиває. н. пр. — За думками, за гадками аж голова туманіє. Чайч.

— **Прийти на мысль** = на дѣмку спасти.

— **Тобі щось на думку спало.** С. З. — **И**

въ мѣсляхъ не было = і на дѣмці не було, ні дѣмки, ні гадки не було. Номіс. — **Мысли толпятся въ головахъ** = дѣмка дѣмку пошиває, ноганяє, за дѣмкою дѣмка. — За думою дума роєм вилітає. К. III. — Виплєш першу — стрепенеш ся, виплєш другу — схамєнеш ся, виплєш третю — серце грає, думка думку ноганяє. К. III.

Мысль, здр. мѣсець, мѣслєнь, мѣслѣнь =

1. ріг, здр. ріжѣк, між двома річками, де вони зливають ся — вѣлка. — Кінчик півострова або який півострів високий виступ суші на морє звєть ся ріг. Зем. — Північний ріг від півострова Скандинавського на північ. Зем.

2. віріжок (в одєжі).

Мытарить = д. Мошєнничать і Мотати 3.

Мытарка = д. Мошєнница і Мотѣвка.

Мытарство = 1. мѣтниця (де збирають мѣто). С. Жел.

2. шахрайство і д. Мошєнничество.

2. мѣтарства (церк.). — **Пройти сквозь все мытарство** = бѣти в бувальцях.

— Був у бувальцях — знає що кий, що палиця. н. пр.

Мытарь = 1. мѣтник (що збирає мѣто). С. Жел.

2. шахрай і д. Мошєнникъ.

Мытиться = бігати (С. III.), мати бігунку, срачку.

Мытница, мытня = д. Мытарство 1.

Мыть = бігунка (С. III.), срачка. — На тѣм бігунка папала.

Мыть = линьба (птиць).

Мытьє = миття (про білизну) — прання,

праття. — Мінї стільки праття, що ніколи і в гору глинути. Чайч.

Мыть, ея = міти, ся, близну — **прати**, ся, теплою водою — **бани**ти, ся, окропом — **парити**, що деревляне, випираючи піском, золою, віхтем або-що — **шарувати**. С. Л. — Посилає невістку на річку прати. н. к. — На бережку у ставка, на дощечці у млинка хвартух прала дівчина. н. н. — Ми родичі: ваші мами на одній воді хустки прали. п. пр. — Сорочка брудна, немов кілька місяців не прала. Фр. — Що на вогні переть ся, а на воді сушить ся? п. з. — Треба тарілки банити.

Мычаніє = мукання, сильне — **ревіння**, рик.

Мычать = мукати, сильно — **ревити**, глухо й тового — **бутіти**. — Корова мугає. — Хиба ревають воли, як ясла повні? н. пр. — Бугай бугать. Мал.

Мышеловка = пастка. — Не шастай ся, як миша в пастці. н. пр.

Мышенюк = мишеня, тко.

Мышеядина = мишоїд, подоїдки мишаці.

Мышій = мишацій. — **М. горіхъ** = д. **Воробийний горіхъ**.

Мышка = 1. д. **Мышь** (здр.).
2. д. **Мыкуль**.
3. паха, пахва (під плечем). — Паха роспухла. Кп. — Попісе щось під пахвою. — Зайшовши мішки під рукою, несе жидівка під пахою. О. Пч.

Мышаніє = місління, думання, гадання. — Метода думання у їх мивча. Кон.

Мышца = д. **Мыкуль**.

Мышь, Mus = миша, здр. **мышка**, мале — мишеня, тко, зб. **мышва**. С. Л. — Та й мишви розплодило ся.

Мышь летучая, Vespertilio murinus = кажан (С. З.), кожан (С. Жел.), гал. — **Лилик**. (С. Жел.). — Людей не чує; через базарь капан костокралий перелетить; на витопі сова завиває. К. Ш.

Мышьє ўхо, ушкѣ, рос. Myosotis palustris With. = павійні вічки. С. Ал.

Мышьє глазки, рос. Gypsophila muralis L. лисія, лисія, птиче зілля. С. Ал.

Мышьє увий, рос. Hieracium Pilosella L. = печуй-вітер.

Мышьєяковий = мишаковий.

Мышьєйкѣ, Arsenicum = **миша́к** (С. З. Л.), **аршинник**. (С. Ш.). — Вихопив з назухи аршиннику огури, випив та й пропав на містї. п. к. — Він готов аршиннику дати чоловікові. С. Ш.

Мышьєячний = д. **Мышьєяковий**.

Мышелка, мышелокъ = кісточка (на по-

зі), шіколотка (на руці). — Тут не гл боко — хиба по кісточки буде.

Мѣдѣть = мідити.

Мѣдникъ = мідник, котляр (С. З.).

Мѣдница = мідниця. С. Л.

Мѣдническій = котлярський.

Мѣдничество = котлярство. — **Занимать ея мѣдничествомъ** = котлярувати.

Мѣдноплавильный заводъ = котлярка.

Мѣдный = мідний, мідяний. — **Мѣднѣ денѣги** = мідяні гроші, мідякі. — В мідяні гроші слави добувати, н. пр. — Голцок мідяний з ушком. Ст. Оп. Кіев. Ст. — **Мѣдная монѣта** = д. під сл. **Монѣта**. — **М. зобъ** = безсоромний, безлічний (С. Ш.); **дурень**. — **М. кунорѣсъ** = д. під с. **Кунорѣсъ**.

Мѣдь = 1. мідь. — **Жѣлтая мѣдь** = жѣлта мідь, мосяж. — **Красная мѣдь** = червона мідь.
2. мідні, мідяні гроші, мідякі. — Заплатив сляими мідяками. — Д. ще під с. **Монѣта** і **Мѣдный**.
3. мідяне начиння, на пр. **мѣдный котѣлъ** = мідень (С. З.), **мѣдный тазъ** = мідниця (С. Л.).

Мѣдница = 1. д. **Мѣдниця**.
2. змія *Anguis fragilis* = мідянка, мідяниця, падалиця, веретілька.

Мѣдника = 1. *Aerugo cupri* = гришпал мідника.
2. ком. *Buprestis* = бадюха (С. Ш.), смердюха, волючка (з породи хрущів).

Мѣлѣть, ся = біліти, побіліти, мазати, натирати крейдюю.

Мѣловой = крейдяний. С. З. Л. — А вил сонечко лягло спочинуту за гори крейдяної. Мер.

Мѣлокъ = крейдочка. — **Забирать мѣлокъ** = брати, купувати на бір, на віру. — **Играть на мѣлокъ** = грати на грошей, на дурничку.

Мѣль, Creta = крейда (С. З. Л.), здр. крейдочка. — А сам білий, білий, як крейда. Мир. — **Краєвий мѣль** = лѣобрика. С. З.
Мѣна = міна (С. Л.), **мінба** (С. З. Л.), **проміна**, **обміна**, **заміна** (С. Л.), **вміц**, **обмін** (С. Л.), **мінька**. — **Мінба** одному пнує. п. пр. — **Проміна** одному служити. н. н. — **Мѣною** = **міньки**. — **Міньки** досталося.

Мѣновой, мѣновной = **міновий**, **обмінний**, **замінний**. — **М. записъ** = **замінний лист**.

Мѣшовщѣкъ = міняльщик, міняйло (С. З.).

— І столи міняльщиків і ослони продаючих поперевертав. К. Св. П.

Мѣшовщина = мінянина і д. Мѣна.

Мѣяло = міняйло (С. З.), столѣчник (що міняє гроші). — Де не взилися міняйли й шинкари і підняли між себе галас. Гр. — Піди до столѣчника, розміняй гроші.

Мѣяльный = міняльний.

Мѣяльщикъ = д. Мѣшовщѣкъ.

Мѣяніе = мінянина і д. Мѣна.

Мѣять, ся = міняти, ся, вимінювати, обмінювати, промінювати, міньжувати. — А ну, свату! міняй стару на посату! н. пр. — Хто міняє, той не має. н. пр. — Міняли тихо, та вимінювали лихо. н. пр. — Як циган, міняється с. н. пр. — Міньжує, як циган кіньми. н. пр. — **Давай мѣяється** = давай мінька. К. Ч. Р. — **Мѣяють ўхо на ўхо** = міняти так на так. — Додачі не дам — хочеш так на так зміняємо. — **Мѣяється въ лицѣ** = міняти ся, зміняти ся на виду.

Мѣра = І. міра. — Міра довжини. — Віра — божа міра. н. пр. — Без міри нема віри. н. пр. — Держи віру, держи й міру. н. пр. — **Въ міру, по мѣрѣ** = до міри, по мірі, помірно. — Все добре по мірі. н. пр. — Помірно з тим, як він більше робити ме, то й плата буде більша. — **Не въ мѣру** = не до міри. — **По мѣрѣ слат, можливість** = по зможі. — Цісарь обіцав по зможі сповнити бажання народу. Бар. О. — **По крайней мѣрѣ** = д. під сл. **Крайній**. — **Сперхъ мѣры, черезъ мѣру** = над міру, через лад, надто. — Через лад багато набрав — от і не піднесе. Чайч.

— **Що надто** — то погано. н. пр. — **Міра довжини**: міля (казенна 7 верст, пародня 10 верст), верства (5000 сажнів), сажинь (3 аршини або 7 хутів), аршин (16 вершків), лікоть (коло 13 вершків), корх (С. З.), кирх (коло 1½ вершка), хут (12 цалів), цаль (10 линій). — **Міра землі**: гоні, 2. відм. гоней і гін (найбільше 120 сажнів в довжину. — Прогнали до обозу на півтори гони. Л. В. — Тут не далеко, гоней двох буде. С. Аф. — Мого віку й на гони вже не стане. п. пр. — Гін за 5 одійшов, та й забулдивсь. н. к.). шнур (в довжину 75 локтів або 63 аршини, а в де-яких місцях коло 10 сажнів. С. З.), упрут (мало не ¼ десятині), косара (коло ½ десятині, на день роботи для одного косаря), морг (С. З.), мурга (найбільше лічить ся 1317 кв. саж.), десятина (2400 кв. саж.), клітка (6 моргів поли, а в де-яких місцях

10 десятині), різа (2 десятині), чвѣртка (від 8—10 десятині), уволѣка (С. З. Ш.), во-лока, волок (коло 4 чверток або 30 моргів чи 19 десятині 2010 кв. сажнів).

2. (на сипке або рідке) — міра, мірка, здр. мірочка. — **Вываждать мѣрою** = видавцем давати. — **Міра на сипкѣ**: чѣтверь (8 мірок), корець 4 мірки), мірка (8 гарців). — **Міра на рідкѣ**: відрѣ (10 кварт), ѣко (3 кварта), чвѣртка (¼ ч. кварта), восьмѣшка (⅛ ч. кварта), крѣчѣк (¼ восьмѣшки). — **Міра пимѣк** — д. під сл. **Мотѣк**.

3. (у віршах) — міра. — У його віршах ні рифму, ні міри не має.

4. спѣсѣб, заходѣ. — Його педагогічні заходи пі до чого доброго не привели. Кн. — **Принять мѣры** = добрати спѣсѣбу. — Треба кращого спѣсѣбу добрати, щоб сипшити.

Мѣрило = мірево. С. Л.

Мѣритель = міральник і д. Мѣрщѣкъ.

Мѣрять, ся = мірати, ся, виміряти.

Мѣрка = мірка, здр. мірочка.

Мѣрный = мірий, вимірний. — Коли будеш мірим, то будеш і вірим. н. пр.

Мѣропріятіе = д. Мѣра 4.

Мѣрщѣкъ, мѣрильщикъ = мірник, міральник, мірчій.

Мѣрять, ся = мірати, ся, виміряти. —

Мѣрять сілы = пробувати сілу.

Мѣсво = місво, замішка. — Треба качкам замішку зробити.

Мѣшалка = мішалка, коністка (С. Л.).

Мѣсильный = мішальний.

Мѣсильщикъ, ца = місильщик, ця.

Мѣсит, ся = місити, ся, виміслювати, замішувати (С. Аф.). — Місити тісто, глину. — **Заміси тісто**.

Мѣска = місіяня.

Мѣстѣчко = І. містѣчко, містіна, містиночка (Чайч.), місціна. — Знайшли таку місцину, що можна перейти яр. Чайч.

2. містѣчко. — Персікав з села в містечко.

Мѣстѣть, ся = місгити, ся.

Мѣстичество = стародавній російський звичай зайняти місце або службу відповідно не особистим заслугам, а родові, що його скасував царь Федір Олексієвич.

Мѣстность = місце, місцевість. — Чарівна краса тієї місцевості набила його до себе. Кн. — **М. холмістая** = горбі, кучугури. — Хутір розкинувся саме на кучугури.

чугурах. — М. обильная источниками — криничовина.

Мѣстный = місцевий, красвий, крайний. — **Поставлено на соборі крайним**. Б. Н. — **Мѣстный образ** = намістний образ. — **Мѣстныя свѣчи** = ставничі. — **Горить ставник**, курить кадило. Макар. — **Три хунти воску на ставник**. Кот.

Мѣсто = 1. місто, місце, міст(ц)ина. — **Въ одио мѣсто** = до гурту, до міста, у місто, до кѹни. — **Клади усе до куні**, у місто. С. Л. — **Въ другомъ мѣстѣ**, въ другое мѣсто = де-инде, в иньшому місті. — **Шукай, Ринде**, де-инде. п. пр. — **Пошуйаде-инде**, бо тут нема. С. Л. — **Матку старешку з двора вигнали**: іди ти, мати, де-инде пробувати. п. д. — **Во вѣсѣхъ мѣстахъ** = скрізь, по вѣсѣхъ усюдах. — **До этого мѣста** = до сѣихъ (С. Л.), поті, до сѣбо місця. — **Отъ пѣти твій горѣд**, а далі вже мій. Чайч. — **Защитенное мѣсто** = захист (С. Л.), захисток, закуток, од вітру — затишок. — **Ходім курить у затишок**, а то тут вітер. Чайч. — **Къ мѣсту** = до рѣчі (про розмову), до міста, к строїці. — **Сказав до речі**. — **Постав цього чапука к строїці**, а то стирчить на дорозі. Чайч. — **Мѣстами** = де-де, де-не-де, місцями, містенкою. — **І блідий місяць на ту пору з-за хмари де-де виглядав**. К. III. — **Місцями й гарна трава**, а що сугробках погана. Чайч. — **Мѣста не давати** = не давати спокою. — **А гі неші очі не дають спокою ані в день, ні в ночі**. п. п. — **Мѣсто битвы** = боїще (С. Л.), бойовище. — **Мѣсто проїзда** = проїзд, перѣїзд, прогѣн. — **Мѣсто вѣтний** = затінок, холодок. — **Баба у затінку стане за дівку**. п. пр. — **Ходім у холодок**, а то сонце дуже пече. — **Мѣсто для поселенія** = сѣлище, сѣльбище, посѣля. — **На мѣстѣ прошествія, приступленія** = на гарячому вчипку. — **Хто би на гарячому вчипку поймав**. Ст. Л. — **Не уміста** = не до рѣчі, не до ладу, не гоже. — **Сказав зовсім не до речі**. — **Ни съ мѣста!** = ані руш! С. Л. — **Новозаселенное мѣсто** = новосѣлиця. — **Открытое мѣсто** (коло села) = бѣлебень, голотѣча. — **Хата стоїть на бѣлебні**. С. Аф.

Хата стоїть на самій голотечі без зачисту. Фр. — **Отхожее мѣсто** = наскѹдник, срач (С. З.). — **По мѣстамъ!** = на місто! — **Почетное мѣсто** (в хаті) = покуть, дан молодих — посад. — **Поса-**

дили на покуті. — **Ой загули голубоньки на водах**, час тобі, Марійко, на посад. н. п. — **А всі дружечки за столом сѣли**, молода на посаді. п. п. — **Укрытое мѣсто** = закуток, схованка, криївка. — **Сиду десь в такім закутку**, щоб мене ніхто не бачив. Хр. — **У такій то схованці вигребла собі качка кубельце**. Ап. Стар. — **А міні з моєї криївки усе видно**, як на долоні. Фр. — **Усадбное мѣсто** = грунт, ґрунт, в Слобідській Україні — плѣць. С. Л. — **Чий ґрунт**, того і будували. Ст. Л. — **Страшное мѣсто** = страховище. Сп. — **Де що було**: буда — бѣдище, город — городище (С. Л.), гута — гѹтище, двір — двѣрище (С. Л. Обгорілі двѣрища чорніють. К. Д.), замок — замчище, замковище (С. Л.), ліс зрубаний — зруб, викорчований — теребілля, випалений — лісовишня, мак — маковище, маковѣць, міст — мостище, озеро — озерявина, кладовище або погріб — погребѣще, сад — садовище, село — сѣлище (С. Л.), сѣльбище, став — ставище, ставидло, ставиелько, стоги — стѣжище, стожарня (Сп.), стѣжисько. — **Різні місця: ни воді або коло води** — затѣн, затѣка (що заливаєть ся водою. С. Л.), ѳдміть (тихе, між скелями на порогах. Ев.), ѳпарь (на болоті, що не заростає і не замерзає), плѣсо, чистова (чисте, не заросле на воді місце. — На сѣду вибрались з латаття, і виїхали на чистову), прѣло, прѣтва, кладкѣй (над водою, де мують білизну), прогѣй (між річками, де Запорожці перетягали човни. Ев.), сѣдло (де рибалили сѣдаючи ловити рибу), стѣлище, стѣлище (на водю, де білять полотна або льон), тѣрло, тѣрловище (де риба треть ся. С. III.). — **В двѣрі**: підстожжя, стожар, стожарня, стѣжище, стѣртище (де ставлять стоги й стирти), перелѣз (де перелазять через тин. — За поповим перелазом там стояли трое разом. н. п.), садовище (місце на сад), свинорія (порите свинями), сѣдало (де сѣдають кури на піч, сѣмітник (де викидають сѣміття), понільник, понеліще (де зсипають попѣл), д. ще під сл. **Дворѣ: Задній, Скѣтний дворѣ**. — **В лѣсі**: майдан (де гонять смолу), гушѣвина, гушпна (густо заросле, гѣлява (мало заросле), чистина (чисте). Д. ще під сл. **Лѣсь**. — **В полі**: верещак (що поросло вереском). глиннище (де копають глину), гречківка

(де росте гречка. Сп.), **Грище** (де одбувають ся грища), **Жітниць** (де росте жито), **Капустник** (де росте капуста), **Коноплице**, **Підмѣт** (де ростуть конопли), **Омшарь**, **Омшарина** (що поросло мохом. С. Л.), **Розвѣлина**, **розвѣлка**, **розвѣлля** (де росходять ся шляхи), **Рѣвище** (залите кровію, що худоба реве на такому мѣсті), **Становище**, **таборище** (де стан, табір), **Тірло** (де спочиває худоба коло водою), **Хмільник** (де росте хміль). — *В хмѣлѣ*: **Видник** (де дѣжка з водою), **зѣнічок** (за пічкою), **Опѣчок** (коло печі), **прислон** (для поійника), **д. ще під сл. Избѣ**: частини хати і під сл. **Мѣсто**: Почетное м.

2. місто, **посада** (Гал.). — Кандидат на учительську посаду. Бар.

3. пакунок, **пака**, **пачка**.

4. д. Блонѣ 2.

Мѣстоимѣніе = замѣщенія (Ос.), заіменник (Гр. От. і См. Ст.).

Мѣстожителство = житло, житлице. (Д. під сл. **Жилище**).

Мѣстоположеніе = д. **Мѣстность**.

Мѣстопребываніе = містопроживання і д. **Жилище**.

Мѣсторожденіе = 1. родина. С. З. — Лучче на родині кістми полагти, а ніж на чужині слави поняти. н. пр.

2. М. глины = глинище, **М. извести** = вапнярка, **М. мѣлу** = крейдянка, **М. соли** = солоніця, солонище. — Пішла баба глину копати, а глинище як завалилось, так її й засипало. Чайм.

Мѣсѣтка = д. **Мѣсѣно**.

Мѣсяць = 1. д. **Лунѣ**. — Молодой мѣсяць = молодік. — **М. на ущербѣ** = щербатий м. — Сьвітлиц, місяцю, та не грієш, даремне в Бога хліб їси. н. пр. — Сьвітить молодик срібнопорий. Ос.

2. (календарий) — **місяць**. — Місяць Лютий питає, чи обутий. н. пр.

Мѣсячина = місячне, **найок**, **найовѣ** (що видаєть ся помісячно).

Мѣсячникъ = 1. **місяшне** (теля, лоша, порося).

2. д. Лунѣткъ.

3. рос. Menyanthes trifoliata L = **бобовникъ**, **трифолія**, **зубовник**. С. Ан.

Мѣсячное = (у жінок) — **місячка**, **сплавня** і д. **Менструація**.

Мѣсячный, по = 1. **місяшний**, **по**. — Місяшна піч. — На дворі місяшно — хоч голки збѣрай.

2. місячний, по.

Мѣтѣ = 1. **метѣ**, **цѣль**. С. Л. — Як би знаття, що все дарма, що в русі вічному створінь мѣти ніякої нема. Сам.

2. замір.

Мѣтити, ся = 1. **мігити, ся**, **значити, ся**, **личкувати**, (карбами) — **карбувати**, (вишлюваням) — **таврувати**, (штетпом) — **штетповати, ся**. — Кажуть, що жиди свої гроші мігати. Кр. — Назначив кавуви, які краді. Кр. — Онде задій штетпований кайдали волочить. К. Ш.

2. лүчити, цѣлити, нацѣляти, ся, у(в)лүчати (С. Ш.) — Лучив ворону, а влучив корону. п. пр. — Як пѣв, то не проливає, як бѣв, то добре влучає. н. пр.

3. вѣжити (С. Аф.); **натякати**. — Відважити бути головою. С. Аф. — Ой важу я, важу на ту дѣвчину вражу. п. п. — Я з тобою вечір стою, на иншого важу. н. пр.

Мѣта, мѣтка = **мітка**, **зѣзначка**, **вѣзначка**, **познѣка**, (парізала) — **карб**, (вишалепа) — **тавро**, (у лимарів) — **цурка**. — На вашій хустці не було мітки. Кп. — Поклав зѣначку на кавукові. Кр. — Мій віл не крадений — на йому тавро в. Кп.

Мѣткая трава, рос. Melampyrum nemorosum L. = **брат і сестра**, **братки**, **братьки**. С. Ап.

Мѣткій, ко = **влучний**, **по**, **у(в)лүчен** (С. Ш.), **вмѣтливий**, **во**, **влучак**, **цѣлкий**, **меткий**. — Бог не цѣлпий, а влучный. н. пр. — Бог хоч не скорець, та улучен. н. пр.

Мѣткость = **влүчивість**.

Мѣховщикъ, ца = **кожухарь**, **ка** (С. Пар.), **кушир** (С. З.), **ф(х)утрѣр** (С. Ш.).

Мѣховицкій = **куширський**. — Куширський цех. С. З.

Мѣховой = 1. **хутряний**, **смушєвий**, **линтварєвий** і т. д. **Мѣхъ 1**.

2. міховий, **бурдюговий** (д. **Мѣхъ 2 і 3**).

Мѣхонѣша = **міхонѣша**.

Мѣхъ = 1. **хүтро** (С. З. Л.), **фүтро** (С. Ш.), **вовчий** — **вовки**, **куничий** — **куніці**, **кошечий** — **коті**, **котики**, **овечий** — **линтварь**, **линтварі** (С. З.), **ягнечий** — **смух**, **смушок**, **смушки**. С. З. Л. — Куштуш зелений на срім футру. Ст. Оп. К. Ст. — Пиймавши барана, спокійно вівчарі лінтварь злүчивши, потрошили. В. Б. — Шапка з гарного сивого смушка. — **Подобвѣтъ, подобѣтъ мѣхомъ** = **ф(х)утрувати** (С. Ш.), **вѣхутрувати**.

2. міх, **мішок**, **шкуратапий**, **по** в йому перевозить вино — **бурдіог**, **бурдіок**. — Курн крап, та в міх клан. н. пр. — І міхто

не палива пового виша в старі бурдюки.
К. Св. П.

3. міх (ковальський). — Сопе, як міх ковальський. н. пр.

Мѣченіе == мічіння, значіння, таврування.

Мѣчений == мічений, позначений, таврований. (Д. Мѣтити 1). — Наша візця таврована. Чайч.

Мѣшалка == копійстка; вілочка, вішчок. (Д. Весѣлка і Мутівка 1.

Мѣшанина == мішанина.

Мѣшати, ся == 1. мішати, змішувати, ся. — Мішати пісок з глиною.

2. тасувати, ся (карти). С. Ш.

3. перебивати, шкідити, перешкожати (С. З. Л.), на перешкодї, у перешкодї ставати (С. Л.), боронити, перешкожувати (С. З.), перебаранчати. — Служби божї слухати з набожеством, не розмовляючи, другим не перешкожаючи. Б. Н. — Коли б ви так сиділи нишком, та не перебаранчали. Лев.

Мѣшатся == 1. мішатися, плутатися, збивати ся. — Поборапці на мунитрі усе плуталися. — Говорив багато, та все якось збивав ся.

2. втручати ся, вetryвати, вилутувати ся, мішати ся, сунути носа. — Ніхто між нас не втручав ся. К. Ч. Р. — Було не втручати ся не в своє діло. Кн. — Не сунь носа до чужого проса. н. пр. (Д. ще під сл. **Вмѣшуватися**).

3. мішати ся, божеволіти, з гл'язду збивати ся.

Мѣшень == перебрювання.

Мѣшетчатый == мішечковий.

Мѣшечек == д. Мѣшѣк (здр.).

Мѣшечный == мішковий, лантуховий, торбишковий (С. Ш.).

Мѣшканіе == гаяння, баріння, бавлення.

Мѣшкать == гаяти ся, барити ся, забарити ся. — Іди та не гай ся, швиденько вертай до господи. Кн. (Д. ще під сл. **Мѣдити**).

Мѣшковатый == 1. лантуховатий, бахматий (С. Ш. про одѣжу).

2. (про чоловіка) — міхуватий, вайлакуватий, вайло, лантуховатий, лантух.

Мѣшкобѣецъ == міхобіна.

Мѣшкотъ, мѣшкотный і т. д. == д. Мѣленистѣ, медальний і т. д.

Мѣшѣк, здр. мѣшечек == 1. міх, мішѣк, здр. мішѣчок, великий — лантух (С. З.), здр. — лантушѣк, пів мішка — кл'юнок, кл'юночок (Чайч.), малий — торба, тор-

біна, торбѣшка, торбінка (С. Ш.), подорожній, подвійний — сакви (С. З.), саківки, бесаги, з вірьовок — киса, теж, на сіно — нхтір, з міховини або рядниці, що в йому дають овес коням — рѣптух, торба, що з вівсом вішають коням на морду — шанька, торба, зшита з різних клантиків — писана торба, маленька на сир, пiono то-що — вѣрок, ворочѣк, край у мішка — гузірь. — Кури крав, та в міх клав, кури сокоцуть та в міх не хочуть. н. пр. — Наливав міх, то й торби страшно. н. пр. — Наговорив три мішки гречаної вовли. н. пр. — Де можна торбу, там лантуха не треба. н. пр. — З чужої торби хліба не жалують. н. пр. — Як іду в гостину, то беру хліб в торбину. н. пр. — Носить ся, як циган з писаною торбою. н. пр. — Узив саківки в дорогу. Ос.

2. д. Мѣхъ 2.

3. (про чоловіка) — вайло (С. Аф.), лантух і д. Мѣшковатый 2.

Мѣшаній, мѣшанка == мішаний, мішанка, мішаночка. — Ой ти знав, на що брав мішаночку з міста — я не їла й не їсти му гречаного тіста. н. п.

Мѣшанишка (зневажливо) == мішанч'ук. С. З.

Мѣшанскій == мішанський.

Мѣшанство == мішанство.

М'який, ко == 1. м'який, м'який (С. З.), м'який, м'який, ко (С. Л.), про землю — пухкий.

2. (про чоловіка) — м'який, лагідний, делікатний, по.

М'яковатый == м'якѣнький, м'якѣнький.

М'якость == м'якхість (Чайч.), м'якотѣ, м'якотѣ. С. Жел. Л. — Як постелю сіна, то така м'якота спати. Кн.

М'якотѣль, Molluscus == м'як'ун. С. Жел.

М'якотѣлый == м'який, м'який.

М'ячайший == найм'якший.

М'яче == м'якше.

М'ячать, ся == м'ячити, м'якшити, ся.

М'ячѣть == м'якшати, м'якшати.

Мязга == д. Мезга.

Мяздра == д. Мездра.

М'якіна == половѣ. С. З. Л. — Старого горобця на полові не обдуриш. н. пр. — Слово — не полови. н. пр.

М'якинникъ, ца == половник (де складають полови).

М'якинний == полов'яний.

М'якишъ == 1. м'якушка, м'якушка (С. Л.), м'якушка, (з глевкого хліба) — глѣтѣк,

глевчак. — Він любить шкоринку, а я м'якушку.

2. м'якуш, частіше м'якуші (мика частина тіла).

М'якнуть = м'я́кнути, мня́кнути, мня́кшати.

М'якоть = мякіш, мяку́шка (д. тсж Мезга), гарбуза, дині — жабу́риння. Мал. — Окрут кістки усю мякушку обрізав. Км.

Мякушка = гни́ліця, гни́лічка (про грушки то що).

М'ялиця, м'ялка, м'яло = те́рлиця, те́рниця (С. III.), що нею починають розбивати коноплі — бительня, бительниця. — На горіді терлиця сама тре. п. п. — Вона така, що постав сім терниць, то переб'є. Лев.

М'ямлять = 1. хамелити. — Як я молодю була, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю, хамелю, на силу 50 умелю. п. пр. 2. мімрити (С. З.), нямляти, хамаркати, хамаркати. С. З. III. — Щось собі мямлять під ніс. — Та що молодці, а не по черпечі хамаркати. К. Ш.

М'яма = копо́ту́н, ма́мот, маку́ха, ле́мшка, мамалі́га (про чоловіка).

М'ясистий = мя́систи́й; гладкі́й, товсті́й.

М'ясникъ = різні́к (С. З. Л.), жінка його — різні́чка (С. З.), дочка — різні́ківна, син — різні́ченко. — М'ясні́комъ бы́ть = різни́кува́ти. Чайч. — Теля ще десь, а різник вже з пожею забігав. п. пр.

М'яснічеській, мясничій = різні́цький. — Різни́цький цех. С. З.

М'яснічиха = різні́чка. С. З.

М'ясиво = мя́сиво (С. Л.), мя́сєво. — Воно було б зовсім не диво, коли б він їв мя́сєво. Гр. — На столі саме мя́сєво і варєне і смажене. Кп.

М'яеной = мя́єний. — **М. лавка** = різні́ця (С. З.), мя́єнийця, я́тка. — Тримаєть ся, як собака коло ятки. п. пр. — **М. рядъ, різнонь** = різні́ці (С. З.), мя́єнийці. — Піди у різниці та купи мя́єса.

М'ясо = мя́со, мня́со (С. Л.), здр. — мя́сє, мя́сє. — **М'ясо баранье** = барани́на, маха́н (Ев.). — **М. варєное** = варєне мя́со. — **М. Говяжье** = д. Говя́дина. — **М. Гусиное** = гу́сятина. — **Дикое мя́со** = ди́ке мя́со. — **М. жа́рено** = печєне, печєня. С. З. — **М. ко́зьє** = козли́на, козя́тина. — **М. кошачье** = коша́тина. С. З. — Німецька ковбаса, що сви́нною, коша́тиною і коня́тиною начинена. Кв. — **М. куріное** =

ку́ратина. — **М. лина́** = лині́на. С. З. — **М. лошадиное** = коні́на, коня́тина, коби́лиця, коби́лятина. — **М. свиное** = сви́нина, сви́жиня, (солоне) — бу́женийна. С. Л. — Не має мя́са над свинину, не має риби над лину. п. пр. — **М. собачье** = пси́на. С. Л. — **М. сомá** = со́міна. — **М. судака́** = судачи́на. — **М. уті́ное** = утя́тина, утя́тинка. С. III. — (М'ясо між ребрами) — поре́бринна (С. Л.), ре́бра, (з грудей) — груди́на, грудни́ка, (з задка) — задок, огу́зок, (з черева) — почерєвни́ца, (поміж садом) — про́ріст.

М'ясоу́стє, мясоу́сть = ну́ща(є ния (С. З.), за́говіни. — На пу́цалля, як зав'язано. п. пр.

М'ясоу́стний = ну́щальний, ну́скальний. — **М'ясоу́стная недѣля** = ну́щальна неді́ля. С. З.

М'ясофдъ = масні́ці, мя́єнийці. С. З. Л. — У мя́єнийці́ буде наше весі́лля. п. к. — **Роздєствєскій мясофдъ** = зі́мні мя́єнийці.

М'ясо = д. М'я́со (здр.).

М'ята, рос. Mentha L. = мя́ята, мня́та. — **М. души́стая, М. aquatica L.** = водя́на, кінська мя́ята, полі́й. — **М. ді́кая, полєва́я, гауха́я, ко́пєска, М. arvensis** — драголю́б, кінська, польова́, плавнова́ мя́ята. — **М. кудри́вая, і́мєцка́я, М. crispá Valerii Cordi i L.** = кучеря́ва мя́ята. — **Англи́єска́я, і́єрєчна́я м'ята, М. piperita Schm.** = холо́дна мя́ята. С. Лп. — **М. кошачья, Nepeta glechoma** = ро́сходчик. Ал.

М'ятєжнікъ, на = бунтовні́к, ця (С. Ж. З.), бунта́рь, кп, повє́станєць, коло́тник, ця. (С. З.). — Пр. д. під сл. Бунтовці́к і Крамольні́к.

М'ятєжнічеській, мятежничій = бунтовні́чий, бунта́рєський. (Д. Бунтовці́ський).

М'ятєжний = бунта́льний (С. Л.), бунтовлі́вий.

М'ятєжъ = бунт, повє́стання, ро́зрух, ко́лот, ко́лотнєча, ворохоб́ня (Гал.). — Пр. д. під сл. Возму́щеніє, Возста́ніє і Волє́ніє З.

М'ятєли́стий = д. Вьі́жєні́стий.

М'ятєль = д. Вьі́га.

М'ятлі́ка, рос. Роа = д. Мєтє́лка З.

М'ятний = мя́тний.

М'ять, ся = 1. мня́ти, ся (С. З. Л.); мя́яти, ся, мня́шкү́рити. — Не терни́, не мня́вши, не їсти бала́ча. п. пр. — І труть

мене і мнуть мене; ще дїждуть ся в Бога ласки, що пароблять з мене паски (шїби картопля так каже). и. пр.

2. (льон коноплі) — т́ерти, т́ипати (С. Ш.), (солому) — м́єрвити. — На городі терлиця сама тре. и. п. — Почала т́ипати коноплі.

3. мн́яти ся, м́оняти ся, ваѓати ся.

Мяўканьє = нявкання, нявчанія.

Мяўкать, мяўчить, мяўкнути = нявкати, нявчати (С. З.), нявкнути. — То собака инде гавкне, то закрюкає свиня, то шкодлива кішка нявкне. Сїп. — Кошеня десь нявчить. С. З.

Мяхунка = д. Махунка.

Мачь, м́ачикъ = мн́ач (С. Л.), он́ука (С.

З. Л.). — В опуки грати. С. З. — То дучку булку загаяли, другі в опуки то що грали. Гр.

Мү́рний = міровий.

Мү́ро = міро.

Мүровáніє = міруванія.

Мүровáть = мірувати.

Мүрономáзаніє = 1. маслосьв́ятіє, собóровання м́аслом. — І маслосьв́ятіє служили. К. Ш.

2. міропомáзанія (царів).

Мүрономáзывать = собóровати м́аслом мірувати.

Мүрохрани́тельница = міриница.

Н.

На = 1. (на питаїня: куди, на кого або на що, коли, на скільки, як, де на кому, коли?)

— на. — Ой не ходи, Грицю, та на вечерниці. и. п. Не траятьте, куме, сили, спускайтесь на дно. и. пр. Вийду я на гірську та білими піжоньками. и. п. — Кив, морг на його! Кв. Що на поги дибки, на руки дибци. и. п. Взити на поруки. — А блідий місяць на ту пору а-за хмари де-де витглядав. К. Ш. На цїаста, на здорови, на повий рік! и. пр. — Круг містечка Верестечка, на чотири милі мене славні Запорожці своїм трупом вирили. К. Ш. Купив на копійку пасішми. Нанявсь на місяць. — Казати на пам'ять. Як на лихо, ще й жінка запедужала. — На городі коло броду барвіпок не сходить. К. Ш. — На віку, як на довгий ниві — усього буває. и. пр. На великдень на соломі... діти гралась собі крашпалками. К. Ш. На злодію шапка горить. и. пр. — На тім тижні. На Миколи, та й піколи. и. пр. — На ве́р р́уки = до всьóго, на все здáтний. — На все здáтний — до любови́в, до пісень. В. Г. — На вид́у = на видпо́ці, на о́ці, на óчах. — Поклади батіг на видпо́ці. — Жени́ться на вдóві = вз́яти удову́, жени́ти ся з удово́ю, вз́яти шлю́б з удово́ю. — Похóж на отцá = в ба́тька вдáв ся, схóжий на ба́тька. — Стоя́ть на мо́литвѣ = мо́лити ся.

2. про, на, для, за-для. — На сл́учай = про случа́й. — На прáздникъ, на смéртъ готóвить = про прáзник, про смéртъ. — Шис сорочку про прáзник. — Зібрав грошенят про чорний день. — На всіх не настачиш.

3. на! — На, їж! — Вотъ тебѣ на! = от тоб́і й на́! от тоб́і й ма́єш, ото ма́єш!

Наа́укаться = нагукáти ся, нагогóвкати ся. — Нагогóвкались в лісі, поки зустріли сл.

Наа́хаться = нао́хати ся, нао́хкати ся

Наба́вить, наба́влять, си = набáвити, приба́вити, пакі́нути, прики́нути, додáти наба́вляти, ся і т. д., понаба́вляти, ся і т. д. — І ще пакипули податі на душ по карбованцю.

Наба́вка = наба́вля́ння, наки́дання, наба́вка, додáток, на́кидка, при́кидка.

Наба́вочний = набáвочний, доба́вочний додáтковий.

Набакл́ушничать = пробайдикува́ти, набайдикува́ти ся. — Ще хіба не набайдикував ся за цілий місяць без роботи?

Набалагурі́ть, ся = 1. набала́кати, набазі́кати, ся.

2. нашуткува́ти, напустува́ти, ся.

Набаламу́тить = набаламу́тити, наколо́тити; набрехáти.

Набалáшникъ = голóвка (С. Пар.), гáлка (С. З.). — Патериця з срібною головою.

Набаловáть, ся = напустува́ти, нажартува́ти, нажирува́ти, ся; допустува́ти ся, дожартува́ти ся, дожирува́ти ся. — Чи ти ще не пожартував ся? — Допустував ся, поки й носа собі розбив.

Набáлтывать, набóлтáть = 1. набóвтувати, намі́шувати, набóвтати, намі́шати, на́колотити. — На́колоті корові ці́дла

2. набазікувати, набазікати, наверзті, нахляівкати. — Нахляівкали чорт зна що! Хар. Чайч.

3. набріхувати, оббріхувати, обнісати, набрехати, оббрехати, обністи, понабріхувати і т. д. — Так тебе оббреше, обнесе. Б. Г. — На всіх понабріхує та повиладує те, чого й не було. Чайч.

Набальзамировать = набальзамувати, намастити.

Набальсничать = набазікати, наверзті, попоточіти баляси.

Набарабанить = набарабанити, наторхтіти.

Набарэхтаться = наловтузати ся, наборсати ся, втоміти ся, трінаючись, борсаючись.

Набарышничать = набаришувати.

Набать = розголошувати, роздзвонювати. — Не вспів розказати йому, а він зараз по всьому селу роздзвонив.

Набать = Гвалт, гвалт (С. З.), сполох. — Бить, ударить въ набать = на гвалт, на сполох дзвонити, бити. С. З. — Ударили на сполох — збігло ся все село. — В дзвони ударили на гвалт. Кн.

Набахвалиться = нахвастати ся.

Набиять, ся = наказати, наговоріти, ся, набалакати, ся. — Багато вже наказали про сі плуги, а вони зовсім не такі гарні. — Набесідувала, наговорила, взяла мазницю, по мед пішла. п. пр. — Набалкались ми з кумом.

Набедерникъ = чапрак. С. Пар.

Набедренникъ = набедренник.

Набездьничать = наикодити, накоїти, наброїти.

Набережная = наберёжжя, поберёжжя, приберёжжя, на(по, при)берёжна (вулиця або дорога понад берегом). — Повештавшись по набережжю Невы, вернули ся до господи. Кн.

Набережный = на(по, при)берёжний.

Набесѣдоваться = наговоріти ся, набалакати ся, нарозмовляти ся.

Набевальщикъ = вибійчик, вибійщик.

Набивать, набить, ся = 1. набивати, набити, понабивати, (гвіздки) — цвяхувати (С. З.), нацвяху(шку)вати. С. Л., (клинци) — клинцювати, наклинцювати. С. Л. — Набив багато дичини. С. Л.

2. набивати, напощувати, напихати, напаківувати, набити, напощити, напихати, напакувати (С. Л.), ся, понаби-

вати, понапихати і т. д. — Напхав у пыхтір сіна. — Лисичка виїла з пирога мачок, а туди напхала сьмітничка. п. п.

3. набивати, набити, понабивати, ся. — Треба набити обручі на діжку, а то зовсім розсохлась. — Чи ти вже понабивав міні діжки, чи ні? Чайч.

4. вибивати, вибити, повибивати. — Прийшов вибічик вибивати пістрю. — **Набить въ уши** = натуркати (С. З.), намовити, набрехати, понатуркувати і т. д. — Я вже знаю — це вопа йому патуркала. — Понатуркують дурням в уха, а вони й вірють. Чайч. — **Набить оскѣпшу** = пооскѣпши ся, оскѣму набити.

Набиваться = 1. набивати ся, напрохувати ся. — Я його не кликав — він сам налив ся в гості до мене.

2. набірати ся, набірати ся. — Багачко набірало са людей.

3. д. Набивать, ся.

Набивка = 1. набивання, япихання, вибивання і т. д. д. **Набивать**.

2. вибійка (на ткацтві).

Набивной = 1. набивний, набивальний.

2. (про ткацтво) — вибіячний, накрапний. — Вибіячані штани. — Спідниця з гарного ситцю накрапного. Кн.

Набилки = Ляда (у ткацькій верстаті).

Набрать, набрать, ся = набірати, збірати, підбірати, набрати, зібрати, підібрати, ся, понабірати, ся і т. д. — Набірали скрутки в меділенку вранці. п. п. — Набрав мішок проса. — Зібрали ся всі бурлаки до рідної хати. п. п. — Набрав ся хлопцє розуму. — Набрав ся, як май групи. п. пр. — Бога набірає квітки. — Понабірали люди з гамазей жита. Чайч. — Грошей новий кишень понабірали. К. З. о Ю. Р. — **Набрать въ долѣгъ** = брати набір. — **Набрать на столъ** = лантувати стіл (на обід або на вечерю). — **Набраться бѣды** = зазнати лиха. — Вжеж і зазнав и лиха з тим позвом. Кн.

Набирка = 1. набірання.

2. коник, козубенька (що з нею ходять по ягоди, по гриби то-що) д. під сл. **Корзина**.

Набитый = набитий, патощаний, напиханий і т. д. д. **Набивать**. — **Н. братъ** = рівня достатком. — **Н. дуракъ** = великий дурень, дурний, як пень, як колода.

Набитъ, ся = Набивать, ся.

Набитсья = памордувати ся. — Памордував ся чимало, поки сик так укоськии його.

Наблевать, наблѣвывать = **наблювати, паригати, наблѣовувати, понаблѣовувати**. — Понаблѣовував скрізь.

Наблєять, єя = **намѣкати, набѣкати, єя**.
Наблѣшійть = **наблѣшити, напуетити** бліх.

Наблѣшійтєся = **насобѣчити єя**.

Наблудіть = **наколобрѣдити, пашамобрѣдити**.

Наблюдатель, лица = 1. **наглядник, ця, наглядч, ка**. С. Жел. Пар.

2. **доглядник, ця, доглядч, ка, дозорця** (С. З.), **дозорний**. — Ти доглядник за лісом, ти й стаєши в одніті. Кп. — Бач, чортова доглядачка таки вздріла. Кв.

Наблюдательность = **доглядність, спостереження**. — Усе своє спостереження він вложив в отсе діло. Кп.

Наблюдательный = **наглядний, доглядний**; д. **внимательный**.

Наблюдать = 1. **наглядати, роздвляти єя, стѣжати, примічати, спостерегати**. — Астр'юм, що спостерегає зорі... Кп.

2. **доглядати, назирати, пильувати**. С. Л. — Доглядати за дітьми. — Треба добре пильувати ліса, щоб не крали. — Пильуй свого носа, а не мого црса. п. пр. 3. **берегти, хоронити, захищувати**.

Наблюдение = **наглядання, нагляд, спостереження, доглядання, догляд, дозір**. — Автор додає і власні спостереження коло фонетики політуків. Кп.

Наблюдище = **покришка (на блюдо)**.

Наблюсти = **доглянути, допильнувати**.

Набогатіть, набогачать, єя = **збагатіти, збагачати, єя**.

Набожничать = **бути богобоязливим, побожним, (іронічно) — живім до Бога лізти**.

Набожность = **набоженство, побожність** (С. Л.). — Служби божої треба слухати з великим набоженством. Б. Н.

Набожный, по = **побожний, по** (С. Л.), **богобоязливий, во, богомільний, святабобжний, по**. — Такий побожний зробив єя: ні празника, ні педілі не пропустити. п. к. — Народ побожно хрестив єя. Кп. — Побожний, як жад подорожній. п. пр. — А той тихий та тверезий, богобоязливий. К. Ш. — Святотобожна жінка. Хар. Чайч.

Набойка = 1. **вибійка** (Кп.), **вибиванка, особлива шістря (тканина)**.

2. **ключ** (до гайки).

3. **набивач, набійч** (у бондарів).

Набійникъ = 1. **шомпол**. — Почав набивати рушницю, а шомпол й зламав єя.

2. **товкач**.

Набійчатый = **вибіїчатий, вибііваний**. — Мої мішки прикметні — з вибіиваної десятки. Кп.

Набійщикъ, ца = **вбіійчик, вбіійчик, ця**.

Набѣкій = **кривій, кривобѣкий**. — Кривобога хата.

Наболтать = д. **Набалтывать**.

Наболтаться = **набалакати єя, понабалакувати єя, пабазікати єя, понабазікувати єя**. — Пабалакались ми з кумом. — Оце подруги: ні зійдуть єя, так і не розлучать єя, — чи ви вже попабалакували єя? Чайч.

Наболѣтый = **стірший в сім'ї**.

Наболѣлый = **наболілий, патружений**. — Натруженою рукою не напишеш рівно.

Наболѣть = **наболіти, розболіти єя**.

Набористый = **збористий, ясный**. — Збористі рукава. — Ясна свята.

Наборка = **набірання**.

Набормотать = **набурмотати, намурхотати**.

Наборный = 1. **набірний**.

2. **збірний, штурківаний**. — **Набірная збрѣя** = **цвяхівана збрѣя**.

Набороздѣть = **наборознігти, паскорѣдити, надрізати, пачеркати**. (Д. Бороздѣть).

Наборонѣть, набороновать = **набороніти, наволочити, паскорѣдити**. (Д. Бороніть 2).

Наборщикъ = 1. **наборщик, складч** (в друкарні). С. Жел.

2. **вербівник** (що вербує людей до війська). — Як колись були вербівники та вербували до війська. п. о.

Наборъ = 1. **набірання, набір, бранка** (С. Ш. Фр.). — Бути ж мінї у пегоді, у некрутєському наборі. п. п. — Стерезити єя нарубочки, либонь бранка буде. п. п.

2. **набір, складання (друкарське)**.

3. **наборъ орудій, инструментовъ** = **справа, справилля, начиння, припас**. — Прийшов шведь зо всім своїм справиллям.

Набраживать, набрѣсть = 1. **набрѣдити, натрапяти, над(г)ібувати, набресті, натрапшити, над(г)ібати**. — Ідучи в ліс, надібав зайця. п. к.

2. **зіхѣдити, збирати єя, згромажувати єя, скінчувати єя, зійти єя, зібрати єя і т. д., похѣдити єя, позі-**

хóдити ся, позбі́рати ся і т. д. — Зібрали ся всі бурлаки до рідної хати. н. п.

Набра́живать, наброді́ть = наловлювати, наловити риби волоком.

Набра́жуватися, наброді́тися = находити ся, набродіти ся, наволочити ся, нати́яти ся.

Набра́жничатися = нап'яти ся, нали́гати ся, натю́жити ся, наско́кати ся, нахлю́щити ся. — Налигав ся так, що ледве погн волочить.

Набра́їти, ся = пала́яти, ся. — Не тільки не бив, а й не надавав пі́кoди. Ск. — И ще не пала́ялась, а мій міні перебив. К. К.

Набра́сывать, наброса́ть, набросе́ть = 1. накі́дати, накі́дати, наскі́дати, понакі́дати, нашпурля́ти. — А листочка... все киди по рібці на дорогу, все киди... От, як накі́дала вже багато, тоді нишком і сама зі́йшла. п. к. — Понакі́дали скрізь. — Наскі́дали самих денежок стільки. К. З. о Ю. Р.

2. робі́ти, зробі́ти на́рис. — Тільки зробив нарис — багато ще роботи.

3. накі́дати, накі́нути. — Наканув свиту на опашку, та й побіг.

Набра́сыватися, набросе́тися = накі́дати ся (на кого або на що), наскі́пати ся (на кого), допа́дати ся, дорива́ти ся (до чого), накі́нути ся, наскі́пати ся, дона́сти ся (С. Л.), дорва́ти ся. — Собаки накиннулись на його. — Такий задержуватий — як наскі́пав ся на мене, так і лізе до білки. Чайч. — Долав сп, як кіт до сала. п. пр. — Вже долав ся до вареників. С. Л. — **Набра́сывається тїнь** = па́дає тїнь.

Набра́ть = д. Набира́ть.

Набрéдять = наверзти́, ваплесті́. — Мало чого слабий не наверзе, коли йому щось марить ся.

Набрéсть, наброді́ть, ся = д. Набра́живать, ся.

Набрóдний = прибу́дний, пригу́льний. Прибу́дний собака. — Від прибу́дного пса́ка не дїждеш ся дяки. н. пр. — Пригу́льна кобила.

Набрóдь = на́волоч. С. Л.

Набронзирова́ть = набронзува́ти.

Наброса́ть, набросе́ть = д. Набра́сывать.

Набрíзгать, набрызгива́ть, ся = набрызкати, напрызкати, набрызкувати, ся, понабрызкувати і т. д. д. Брызга́ть. — Ач, понабрызкував скрізь. — Набрызкав чорнилом.

Набрызжа́ть, ся = набурмота́ти, ся, на-

бурча́ти, намурмота́ти, намурча́ти, ся (Д. Брюзжа́ть).

Набры́кать = наверзти́, наторочити, наплесті́ (пизком).

Набры́нчать, ся = набрызгачи́ти, набрызко́тити, ся. (Д. Брызжа́ть).

Набу́ривати = наскерді́ти, наскерді́ти, понаскерді́ювати, понаскерді́ювати. — Понаскерді́ював дірок.

Набу́хати = набу́хати, накі́дати (багато).

Набу́хлий = (на)розбу́хлий, набры́клий, набубня́влий.

Набу́хнути = (па)розбу́хнути, набры́кнути, набу́чавіти, набубня́віти. — Дошка набу́хла. — Обручі розбу́хли в копанці. — Мокрі сорочки набры́кали. Лев. — Ноги набры́кали. Лев. — Горох набу́бня́вив.

Набу́чить = наволі́ти, налу́жити. — Сорочки вже наволі́ли.

Набу́шевати, ся = набу́шувати, набу́яти, ся, (про воду) — набу́рхати, нахвилюва́ти, ся (тільки про бурю), наві́хорити, ся.

Набу́шнити = набу́шувати, набу́яти, на́гвалтува́ти.

Набѣ́гать, набѣ́жати = 1. наздоганя́ти, доганя́ти, наганя́ти, настига́ти, наздо́гнати і т. д. д. До́гнати.

2. набі́гати, наско́кувати, набі́гти, наско́кити. — Целароком набі́г конем на його і збив з ніг. — Човен наско́чив на корчі і трохи не перекинув сп.

3. збі́гати ся, набі́гати, набі́гати ся, збі́гти ся, набі́гти, позбі́гати ся, понабі́гати. — Набі́гло багато людей. — На́гвалт збі́гли ся люди. — Мірку проса ви́силав, — назбі́гло ся такого до біса курей. п. к.

Набѣ́гать, ся = добі́гати ся, набі́гати, ся. — Добі́гав ся, поки ноги наму́ливі. — Діти набі́гали сп, та зараз спати.

Набѣ́гъ = на́пад, наско́к. — Татарські напади до́вог руїнували Україну. — **Дѣ́лать набѣ́ги** = набі́гати, нападати. — Кримські Татари почали набі́гати на Україну і дуже грабувати її. Др. — **Набѣ́гомъ** = наско́ком, на́гліе; несподі́вано; уривками. — Він тільки уривками буває дома, а то все коло пана.

Набѣ́докѣ́рнѣ = нашко́дити, набро́їти.

Набѣ́дествова́ть = набі́дувати ся, на́лихувати ся, зазнати бі́ди, лі́ха, го́ря. — Зазнав я там чимало лі́ха.

Набѣ́жати = д. Набѣ́гать.

Набѣ́ливать, набѣ́лѣть, ся = бі́літи, на-

білювати, побілювати, натирати, ся (крейдою, блейвасом то-що), побіліти, набіліти, натерти, ся. — Треба побіліти стіни. — Справ красило і білило, щоб я личко набілила. н. п.

Набѣло = **нѣчисто**. — Перепиши начисто. **Набѣсьтись** = **наказати** ся.

Набѣсоваться = **напютовати** ся, **показати** ся.

Навага, риба Gadus collaris = **навага**, **дорш** (С. Пар.).

Наваживать, навозить, навезти, ся = **павозити, павезти, ся, понавозити**. — Навезли гною на поле. — Рамін було багато павозили тютюну на ярмарок. — Понавожено їй усіх подарунків. Чайч.

Навакенть, ся = **наваксувати, ся**. — Наваксував москаль вуся, як чоботи.

Навалывать, навалить, ся = 1. **навертати, нагнітати, навалювати, ся, навернути, нагнітити, навалити, ся**. — Навернули колоду па... — Прийшов, аж там змії камнем наперсний. п. к. — Треба нагнітити сир.

2. **накладати, накидати, навантажувати, накласти, ся** і т. д. **іонакладати і т. д.** — Наклали повну повозку. — Хоч як було навантажили віз снопами. К. Х.

3. **нахилити, нахилити, ся, понахилити, ся**. — Нахилив на бік. — Стіна нахилила ся.

4. **напесити, напесити, ся, понапесити**. — Це аж з Буковини напесло (водою) стільки корчів.

5. **зібрати ся, зібрати ся, насунути**. — Зібрало ся на ярмарок чи мало люду. — Насунуло людей до шинку.

6. **павалювати, навалити** (в картах, в грі у воза). — Вий і павалюй.

7. **навалювати ся, навалити ся, понавалювати ся**. — Павалило ся багато землі у крилицю. — Не павалюй си на мене.

8. **д. Набрассываться.**

Навалка = 1. **павалювання, накидання** і т. д. (д. **Навалывать**).

2. **Віз** (гра в карти). — Давайте грати у воза.

Навалі, павальщина = **кучугура**, (хворосту, лому) — **валява**. — Отаку кучугуру накидали.

Навалить, ся = 1. **навалити, вафалювати**. — Багато сукна павалили.

2. **накидати**. — Як вдарили з семи гармат у Середу в'янци, вакидали у годину жидів повні шани. н. п.

3. **навалити ся, понавалити ся**. — Ко-

ли ти встанеш з ліжка? Чи ще не наляв ся?

4. **наляпати, набазграти** (С. Л.), **надрпати, скомпонувати, написати на шви** кую руку, **абі-як**.

Навара = 1. **навар**; **шум, шумовіння, шумовиння, скалки, піца** (у страві). Від ситого м'яса більше навару. — Зі шумовиння з борщу.

2. **пійло** (варене собакам).

Наваривать, наварить, ся = **наварювати, наварити, ся, понаварювати**; **наварювати, приварити, (стали)** — **наварити**. — Наварила й напекла, не для го, для Петра. н. п. — Понаварюваго, а їсти пікмоу. Чайч. — Треба поести в кухню наварити леміш. — Наста сокиру.

Наварка = 1. **паварювання, приварювання**.

2. **наварка, приварка**. — Від лем приварка відіала.

Наварной = 1. **ситий**. — Ситий борщ.

2. **наварний, приварений**. — Навар долото.

Наварь = д. **Навара** 1 і **Наварка** 2.

Навастривать, наострить, ся = **нагострювати, наточувати, ся, нагострити, ся, понагострювати, ся**. — Треба гострити сокиру. — Понагострюй на Чайч. — **Наострити ліжж** = **утіти, пакивати п'ятами, дати тягу, драмухача**. — А він хап скрипку, тай драла. — **Наострити уши** = **нагострити, нагострити, нагострити** С. З. — Епей пани нагострив уха. — То він одно ухо нагострив. К. Х.

Наострити руку, наостриться = **бити, наламати руку, насобачити** — Віл в сьому ділі павив руку.

Навахлять = **зляпати, набазграти, бити** **абі-як**.

Навалчивать, навощить, ся = **вощити, щити, навощити, налощити, ся**. — вощила пилки. — Поміст лощили йомулий ранок, — налощили, аж сьє, а не подякував. Кд.

Наведёние = **навід**. С. Жел.

Навезті, навезть = д. **Наваживать**.

Навергать, навергнуть = **накидати** **Накидали цілу кучугуру**.

Навергаться, навергнуться = **паки, ся, накинати, кинути** **ся**. — Паки кинула ся на курчат.

Навернуть, навертывать, ся = 1. **вертати, накрутити, намотати, на**

ся, паві́рчувати, накрúчувати, намо́тувати, навива́ти, ся, понаві́рчувати, понакрúчувати, ся і т. д. — Навертіти наві́со конопель. — Вірьовка накручуєть ся на вал. — Намотала нитки.

2. прикруті́ти, привкру́чувати, ся, (про гвинт) — зашрубуба́ти, зашрубóбувати, ся. — Прикрути гайку.

3. (про сльози) — набі́ти, підступі́ти, вабі́гати, підступа́ти.

4. нави́ну́ти ся (С. З. Л.), тра́пити ся, лучи́ти ся. — Нави́ну́ли ся гості́. — Нікому не пребачаючи, рубав в пень, хто тільки нави́нув ся. Л. В. — Лучив ся прасол і закупив усіх кабанів. — Гість тра́пив ся.

Наверстать, павёрстывать = нагпа́ти, надолúжити, нага́яти, надолúжувати. — Та він своє пажене, хоч і дуже на їх тратить ся. — За тих пару поді́ль хотів надолужити те, що за́вдбав за скі́льки літ. Фр. — Наймитку! чого ти рано встав? — Та я своє, паночку, то одга́нянчком то обу́ваннячком надолужу. п. пр.

Навёртка = 1. паві́рчування, накрúчування.

2. свердлі́ння (свердлом або шилом).

3. га́йка; шру́ба, шру́бка (С. Л.).

4. свёрдлик, праву́шник. — Гві́здок не йде, коли б праву́шник був, щоб наверті́ти. Кн.

Навёртывать, ся = д. Наверну́ть.

Наверті́ть, ся = 1. наверті́ти, накруті́ти, ся і д. Наверну́ть 1. — Пакру́тили ся, танцюючи метелиці.

2. насвердлі́ти, наверті́ти (свердлом або шилом). — Треба насвердлити ді́рок, та тоді́ й прибивати.

Навеселі́ться = навеселі́ти ся, нагуля́ти ся, паті́шити ся.

Навеселѣ = під ча́ркою, на підлі́тку. — Го́сти бу́ли на́веселѣ́ = го́сті бу́ли під ча́ркою, веселенькі́, ма́ли тро́хи в голо́ві. — Не то щоб бу́ли п'яні́ а під ча́ркою усе́ бу́ли. Кн.

Навести = д. Наводи́ть.

Навзли́ч = навзна́к (С. З.), навзна́ки (С. Л.), горі́лищ, горі́нищ, до горі́ чере́ва (С. З.), про плавання — го́лі чере́ва. — Упав навзна́к. — До гори чере́ва ле́жати. С. З.

Навзрідь = ридма́, рида́ючп. — Вона ридма ридала. Кн.

Наварі́з = 1. наварі́з, нарозрі́з. — Купу́й кавуна наварі́з і як поганий бу́де — не бері́.

2. вщерть, ущерть (С. Ш.), про рідке — по́ві́нця (С. З.). — Дає він мірку не з верхом, а вщерть. — Зерно міряєть ся ущерть. С. З. — Налив по самі́ ві́нця.

Навива́ть, наві́ть = 1. навива́ти, накрúчувати і т. д. д. Наверну́ть 1.

2. прису́кувати, приплі́тати, присука́ти, присучі́ти, приплесі́ти. — Приплів баті́г, а то наконешник зовсім збив ся. — Треба присукати мотузок.

3. наплі́тати, ладлесті́, понаплі́тати, ся. — Попллі́тали ві́нків тако́го ба́гато, що на всіх ста́не.

4. накла́дати, накла́сти, понакла́дати (про сі́но й солому). — Понакла́дали вози сі́ном.

Наві́вка, наві́въ = павива́ння, намо́тування, накрúчування.

Навіга́ція = навіга́ція; плавба́ (С. Пар.). — В осені́ погана плавба́: холодно, ві́тряно.

Навизка́ть, ся = навере́зати, ся, (про собак) -- на́скавуча́ти, ся.

Навинті́ть, наві́нчива́ть, ся = 1. нагви́нтіти, накруті́ти, нагви́нчува́ти, накрúчува́ти, ся. — Треба накруті́ти га́йку.

2. нашрубуба́ти, нагвинті́ти, ся (паробити шру́бів).

Навіра́ть, навра́ть, ся = набрі́хувати, набре́хати, ся, понабрі́хувати. — Хто́сь му́хам набре́хав, що на чу́жині́ краще́ жити. Б. Г. — Набре́шуть ся та й перестану́ть. Б. Г. — Ні́кого не поми́увала, — на всі́х понабрі́хувала. Чайч. — **Навра́ть** є́ть три ко́роба = на́каза́в сі́м мі́шків греча́ної во́вни. п. пр.

Нависа́ть, наві́снуть = зви́сати, наві́са́ти, є́нада́ти, позви́сати, зви́снути і т. д. — Во́лосся зви́сав до оче́й. — О́стрі́ха на́висла.

Нависѣ́ть = пові́сити. — Недовго пові́сіла пова́ свита — зара́з і про́пив.

Наві́ть, ся = д. Навива́ть, ся.

Навлáжкива́ть, навлáжкить, ся = наво́ло́жувати, намо́чувати, наво́ложити, намо́чити, ся, одво́ложити ся. — Су́хе, як присо́к, тре́ба наво́ложити. — Ко́ли-б до́щ, то́ тую́чи одво́ложив ся-б, то́ді́ й кла́сти.

Навлéка́ть, навлéчь = 1. наво́лі́кати, на́таскува́ти, на́вóсити, наво́локти́ і т. д. — Чи ба́ч сті́льки грі́зюки наво́лі́к. — На́песло водо́ю ба́гато му́лу.

2. наво́лі́кати, наво́локти́. — О́д Бо́га по́мсту наво́лі́кає. Л. В. — **Навлéчь** бѣ́ду = наво́локти́, на́клі́кати, бі́ду, лі́хо, пeні́ю.

Наводи́ть, на́вeсть = 1. наво́дити, на-

- вести, направляти, направити. — Направив мене, де шукати покрадених копей.
 2. насила́ти, наслати. — Наслав Бог па людей кару.
 3. наво́дити, навести. — Павів лаком.
 4. нага́яти, завдавати, нагна́ти, завда́ти. — Нагнали йому холоду — лехай наперед так не робить. — Завдав жалю. — Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю. п. п.
 5. направля́ти, налі́ляти, напра́вити, наці́лити. — Взяв та й направив на його рушницю.
 6. наво́дити, понаво́дити, навести. — Понаводила повну хату парубків.

Наводка = наво́діння.

Наводніє = по́вінь (Кр.), по́відь (С. З.) і д. ще **Водопольє**. — У весну така була повінь, що на низу усі хати затопило. Кр. — Так багацько людей, як о повіді води. п. пр. — От великопня повідь буде. Кв.

Наводня́ти, наводня́ти, ся = затива́ти, затопля́ти, підтопля́ти, зали́ти, ся, підто́пнати, ся, по́няти водо́ю. — Це літо вода з Дністра затопила не тільки городи, а й виюгради. — Така повідь, що аж село підтопило. — Вода поняла усю землю. Онутович.

Наводокъ, частіше мн. наво́дки = д. **Водопольє**.

Навожде́ніє = навожде́ння; ма́на. (С. З.).

Наво́зити = д. **Нава́живати**.

Наво́зити, ся = наво́зити гно́ю на по́ле, ви́гноювати. — Вигно́ла наша економіи цей год 25 десятищ. Чайч.

Наво́зиться = 1. награти́ ся, нажартува́ти ся, напустува́ти ся, пакази́ти ся.
 2. наклонотати́ ся, наморочити́ ся, намордува́ти ся.
 3. наво́зити ся. — Перед Різдом що року навозить ся на базар багато ковбас, а сей рік щось мало.

Наво́зникъ = 1. во́зій (що гній возить).

2. по́ле ви́гноїне.

Наво́зний = 1. гно́йовий (С. Л.), гнійний, гно́яний. — Гнійна калюжа. — **Наво́зний жу́къ** = гно́йові́к. — Гно́йовики роблять з того гною гальки, та й котють їх. Степ. О. — **Наво́зное то́пливо** = кізья́к. С. З.
 2. **привозний**. — Привозна риба, а у нас зовсім немає.

Наво́зня = гно́ярка, (де був гній) — гно́йови́ще, гно́їще. С. Аф.
Наво́зь = 1. гній (С. Аф. З. Л.), здр. — гно́йо́к, після свиней — **гайно́** (С. Аф. З.),

барзі́г, рідкий — гно́ївка, ба́гнó, за мерзлий або сухий, що йде на топливо кізья́к, курья́к. — Ноги в гно́ю, та руки в ло́ю. п. пр. — Коли в дворі гно́юк, то і в борщі пашо́к (єсть м'ясе). п. пр.

2. **привóз**. — Сьогодні зовсім нема при возу на базарі.

Наво́й = наві́й (д. під сл. **Верста́къ**).

Наво́йня — ва́л у ко́лoворота або ба́ранá (д. **Воро́ть** 2).

Навола́кивать, наволо́чь = наво́ліка́ти, наво́локнати, (про хмари) — нахма́рити ся, заво́локнати хма́рами. — **Навола́киваєть** = хма́рить ся. — Ой хмарить ся дощ буде. п. п. — **Наво́локно́ на пéбѣ** нахма́рило, сь, заво́локно́ хма́рами. Цехай випснати ця, а то бач, як захмарило. п. пр. — **Наво́ло́чь сѣти** = по́крити сѣткою.

Наво́лока = (верхня) — по́шивка (С. З. Л.) пошиванка, шпо́ді — на́волока, (перішав котру насилають пір'я або пух) — на́пірник (С. З.), на́пірниця. — Треба на подушку нову пошивку. — Подушок 2, наво́лок 4. Ст. Оц. Кіев. Ст.

Наво́локъ = на́мул, лу́ки за́мудені.

Наво́лочка = д. **Наво́лока**.

Наво́ло́чь = д. **Наво́лакивать**.

Наво́няти = пасмерді́ти, набэдї́ти, напéбóтити, напшóтити, напши́кати, (пад то) — накру́тити.

Наво́няти, ся = наго́лосі́ти, нагала́сува́ти, на́ренетува́ти, ся.

Наво́ракивать, наворо́жить = 1. наво́ро́жувати, наво́ляти, на́шпнтувати, на́чарóбувати, на́сла́ти, наворо́жити, на́мови́ти, на́шептати, на́чарува́ти, на́сла́ти, на́відьмува́ти. — Ота чарівниця начарувала йому, що немов слабий став. — Йому наслано соняшниця.

2. **виворо́жувати, виворо́жити**. — Сьогодні не багато виворожила.

3. наві́щувати, на́пророкува́ти.

Наво́рачивать, наворо́тити = 1. на́верта́ти, на́верну́ти. — На́вернути млин.

2. д. **Нава́ливать** 1 і 2.

3. на́кида́ти, на́ки́нути. — На́кинули йому десяти́кувати.

Наво́ровати = на́кра́сти.

Наво́рожить = д. **Наво́ракивать**.

Наво́ротень = ву́лик, ко́ло́дка. — Коли чистий ву́лик, та ще й наво́ротень, то й рі́й сідатиме. — В мого свата 150 колодок бдзі́л.

Наворо́тити = д. **Наво́рачивать**.

Наворошїть = накідати вóрох (хлїба).

Наворча́ть, ся = набурча́ти, намурча́ти, пагарікати, ся.

Навосковать = навошїти.

Навострі́ть, навострі́ть, ся = д. Нава-
стріва́ти, ся.

Наво́хривать, наво́хрить = натира́ти, на-
те́рти во́хроу.

Навра́ть, ся = д. Навира́ть, ся.

Навреді́ть = нашко́дити, вишко́дити, по-
шко́дити, наробіти шко́ди. — Багато ви-
мїні нашкодив тими брехнями.

Навря́дь = навда́ку, трóх-чи, навря́д.

Навсегда́ = на віки, по вік, до віку,
назавжди, назавше. — Десь ти мене, мо-
лоду, на віки покинув. н. п. — Тарасові
здавало ся, що надія його на віки зникла:
Кн. — Я другої не люблю і любити не бу-
ду, тебе ж, моє сердечко, по вік не за-
буду. н. п. — Гро ж святим молитвам от-
даюсь назавше. Київ. Ст.

Навскáч = навзáводи (С. З.), навско́ки.
— Пустив коня навзаводи і скоро доїхав.

Навстрéчу = назустрі́ч (С. З.), наздíби,
(ловлячи кого) — напередíйши. — Аж тут
мні невістка пазустрі́ч. Г. Бар. — Біжи
напередíйши, то піймаєш.

Навти́літь, Nautilus = корáблик (ракуш-
ка). С. Жел.

Навйкáть, навйкну́ть = звикáти, при-
вичнáти ся, привизчáювати ся, звикну́ти,
привч́ти ся, привича́ти ся. — Та вже
привчила ся до діла.

Навйкъ = звичка, навичка. С. Л. — Він
має вже навичку до цього діла. Пр.

Навйсья = навити ся, (про людей) —
наголю́сити ся.

Навйо́чивать, ся, навйо́чити = навйо́-
чувати, навйо́чити. — Навйо́чив коня,
сів і в одну ніч верхи пробіг до Черкасів. Кн.

Нав'язáть, нав'язь, ся = навівáти, наві-
я́ти, (сїгу, піску) — наміта́ти, наме-
сті́, понаміта́ти. — Понамітало кучугури
піску.

Нав'їдываться, нав'їда́ться = наві́дува-
ти ся, одві́дувати, дові́дувати ся, ва-
ві́дати ся, одві́дати, дові́дати ся. — Ти
пенавідував до неї? Кн. — Вона в мене
не обідала, тільки мене та й одвідала. н. п.
— Батько пішли одвідати дядька — Ік
Спасу там, чи що, довідуєть ся до меду,
аж йому пчолы навоесли ще менше. К. З.
о Ю. Р.

Нав'їивать, нав'їять, ся = наві́ювати,
наві́яти, ся. — Наві́яла Ю мішків проса.

Нав'їрить = наві́рити, набору́вати, на-

дава́ти на́бір. — Шинкаро́чка мене знає,
на 100 рублів наві́рав. н. п.

Нав'їрно = певно́ (С. З.), запевне́ (С. З. Л.),
напевне́, спіра́вді, дійсне. — Пам'ятаю,
як спитала я Миколу в перший раз, бо за-
певне я не знала. Коп. — Це я дійсне
знаю. Кр.

Нав'їрюю, нав'їря́ка = напéвне. С. Л.
Нав'їснть, ся, нав'їшать, нав'їшивать, ся
= 1. пові́шати, наві́шати, наві́шувати,
ся, понаві́шувати, порозві́шувати. —
Пові́шай, сорочки на горі́щі. — Порозві́-
шували екря́з, що й пройти не можна.

2. наві́сити, наві́шувати. — Треба на-
ві́сити двері на заві́ски.

3. звáжжити, одвáжжити, звáжувати. —
Треба звáжжити сі́ль.

4. нахилі́ти ся, схилі́ти ся, похилі́ти
ся, нахиля́ти ся і т. д. — Стоїть иві́р
над водою, в воду похилив ся. н. п.

Нав'їстіть, нав'їща́ть, ся = наві́дати,
одві́дати, прові́дати, переві́дати, пі́ти
на про́віди, наві́дувати ся і т. д. —
Бого Бог любіть, того й наві́дує. н. пр. —
Ой полети, галко, де мій рідний батько,
пехай мене одві́дає, коли йому жалко. н. п.
— Вони там були, та й її відвідали. Чайч.
— Вона в мене не обідала, тільки мене пе-
ревідала (друга одміна: одвідала). н. п. —
Мене мати провідала, вона в мене пообіда-
ла. н. п. — Це прийшло в думку прові-
дати її. Кп.

Нав'їсь = 1. дашо́к, пад татком — під-
да́шня (С. З.), пад ворі́тьми — острі́шок,
від покрівлі дерев'яної або залі́зної, що
виступав наперед — підда́шня, підда́шня
(С. Л.), від солом'яної або очеретяної —
стрі́ха (С. З. Л.), край її — острі́шок,
острі́шина.

2. пові́тка (С. З. Л.), пові́ть, шо́на (С.
З.), на за́здному дво́рі — підсі́йна. —
Чи я тобі не казала, як стояти під пові́-
кою: не їдь у Крим по сі́ль, бо застанеш
під намі́ткою. н. п. — Заточи ві́з під пові́тку.

3. на́мет, халабу́да. — Ой нап'я́ли ко-
заченькі великий намет, таї п'ють вони
горі́лочку ще й солодкий мед. н. п.

4. на́хил.

Нав'їтки = на́тячка, на́тякання.

Нав'їтрянний = підві́трянний.

Нав'їть = па́говор, намо́ва, обмова і д.
Клевета́.

Нав'їчно = на ві́ки і т. д. д. Навсегда́.
Нав'їшать, нав'їшивать, ся = д. Нав'ї-
снть, ся.

Нав'їща́ть = д. Нав'їстіть.

Нав'їять, ся = д. Нав'їва́ть і Нав'їи-
вать, ся.

Нав'язать, нав'язувати, ся = 1. нав'язати, прив'язати, дов'язати, пов'язати, нав'язувати, ся і т. — Нав'язежмо снопи, та вдари́мо в гони. п. п. — Треба добре прив'язати, щоб не одірвалось.

2. доплести, доплітати, ся. — Доплести панчохи.

3. накинати, завдати, накидати, завдавати (кому) клопоту.

Нав'язати, нав'язати = нав'язати, зав'язати, застрягати, націпляти ся, нав'язнути і т. д. — Зав'язало в зубах. — На колеса націпляло ся грязюки — по самому маточину.

Нав'язатися, нав'язуватися = нав'язати ся (С. Л.), набити ся, причепити ся, учепити ся, нав'язувати ся, набивати ся, в'язнути, чіпляти ся. — Сама она в'язла до мене, доки... Кн. — Хіба я просив його? Він сам набив ся в гості до мене.

Нав'язень = бич, біяк. — Ціп складається з ціпилла та з білка.

Нав'язной = надв'язаний, надплітений.

Нав'язчивість = набридливість, нбдливість, уїдливість (С. Ш.).

Нав'язчивий = набридливий, вїдливий, уїдливий, палазливий, вчепистий, причепливий. — В'язне до мене, як оса. Геть! кажу, вїдливий. Кн.

Нав'язувати, нав'язати = нав'язувати, нав'язати.

Нагадити = 1. накалати, напашкувати, нагидити.

2. нашкодити, напакостити. (С. Л.).

Нагайка = нагай (С. Л.), ка, канчук (С. З.), карбач (С. Л.), малахай (С. З. Л.). — А нагай малює вдовам жи́дівську спину. К. Ш. — Пан звелів десятого канчуками одшмагати. О. Ст. — Косеном по плечах привів, карбачем по спині затилан. п. д. — А козаченько оглядає ся і карбачем одбиває ся. п. п. — Татар бусурменів малахаями, як череду, у полон заганяє. п. п.

Наганувати, нагонять, нагнати = 1. доганяти, наганяти, наздоганяти, догнати і т. д. — Біг за ним з пів верстви, вже під лісом на силу наздогнав.

2. набивати (на пр. обручі), натягати (на пр. шину), вабити, натягати.

3. виганяти, викурювати, вигнати, विकурити. — Вигнали 10 відер горілки.

4. підганяти, підігнати (вирівнюючи). — Щоб не виявилася недосгача грошей, давай він підганяти розходи.

5. нагайати, нагнати, понагонити. —

На ярмарок багато коней нагнано. — Вітер хмари наганяє. — Понагонив повен двір товару. Чайч.

6. доганяти, догнати. — Як лежав слабій, дуже багато пропустив, а потім треба було доганяти. — **Нагонять когось** = ганяти (кого), вимовляти (кому). — Почав він його ганяти і за се і за те, аж душно йому стало. — А хазіп мене ласце й хазійка вимовляв. п. п. — **Нагонять тоску** = завдавати жалю. — Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю. п. п.

Нагарь = нагорь (на свічці), жу́желиця (на металі), ко́ломазь (на осі від шмаровидла), згарь, чвирь (в дибуху), шумовиння, сма́га (на вариві), сма́га (в роті, на устах). — Нагорь на штові. Чайч.

Нагатити, нагачувати, ся = нагатити, (тарасом) — натарасувати, нагачувати.

Нагвоздити = 1. набити гвіздків, нацьвяхувати.

2. набити, натовкти, накласти. — Наклали йому в погалицю добре.

Нагибать, нагнуть, ся = 1. нагинати, гнути, нахилити, нагнути, нахилити, ся. — Сердитий вітер завива, до долу верби гне високі, горами хвилю підійма. К. Ш. — Хвирточка пизенька, треба нахилитись. — Нахили ся тишком-кишком над рум'яним білим личком. Руд.

2. нагинати, гнути (багато), нагнути. — Чи багато обідн нагнули?

Нагибь = нагиб (С. Жел.), коліно, нахил (С. Ж.).

Нагишка = голий, голяк, голячок.

Нагишомъ = голим, голяк, голицем. — Злякала ся, забула й сорочку на березі, та голицем по селу. Кн. — А він вискочив з води, тай побіг голяка.

Нагишъ = д. Нагишка.

Нагладити, наглазывать = 1. вірівляти, вірівнювати, (геблем) — вігеблювати.

2. наглядати, напрасувати, наглажувати, напрасовувати. — Ціх сорочок за день багато не нагладиш.

Наглазникъ = 1. набчник.

2. сітка (від комарів або від мошки).

Наглазний = 1. набчний (що на очі надиває ся).

2. очевидний (С. З.), видимий (С. Пар.), видомий (С. Л.).

Наглазурить = полиги, навести поливу.

Наглазться = надивити ся, наглядити ся, папасті очі, нагавити ся, наловити гав.

Нагілєчки = нахабно, нахрапом (С. З.), настушем.

Нагілєць = нахабник.

Нагло = д. Нагілєчки.

Наглодять, ся = нагрязти, наглідати, ся.

Наглость = нахаба (С. З.), нахрап, нахрапа, нахабність. — Така нахрапа, що сором і людям сказати: серед божого дня відгяти дівці косу. Кн.

Наглотатися = наковтати ся, наглитати ся.

Наглуміться = наглумити ся (С. З.), наглузувати ся, накепкувати ся, пакпнати ся (С. З.).

Наглухо = щільно.

Наглий = 1. нахабний, нахрапний. — От нахрапа людина! Крий Боже! Хоч пийоу на його, а він лізе. Кн.

2. д. Бурный.

Наглядный, по = наглядний, по. — Н. обученіє = наглядна наука.

Наглядѣть = наглідати, наглянути, назірити, назорити. — Не все те руки достануть, що очі наглянуть. п. пр. — Над річкою край берега вовк гусячий табунчик пазорив. Чайч. — Я вже назирила собі тельчику, коли б тільки на гроші збити ся. Кн.

Наглядѣться = надивити ся, наглідати ся, налюбовати ся, намиливати ся. — Це надивлюсь на lei — така гарна. — Надивив ся, та й сам почав по троху робити.

Нагляпцювати = наглянцювати.

Нагнаивать, нагноить, ся = нагноювати ся, нагнавати, нагноити, ся, нагнити. — Чиряк нагнаває.

Нагнаѣть = д. Наганивать.

Нагнєстї, нагнєсть, нагнєтатъ = 1. нагнитити, нагнитати. — Треба нагнитити капусту.

2. надавити, натіскати (С. З.), намулти, вадавлювати і т. д. — Намулив ногу.

Нагнєтъ = нагніт, гніт, притиск.

Нагнавати = д. Наганивать.

Нагноєніє = гноіння.

Нагноить, ся = д. Нагнаивать, ся.

Нагнутъ, ся = д. Нагнєтъ, ся.

Наговоривать, наговорить, ся = 1. наговорювати, наказувати, наговорити, наказати, набалакати, набазікати, ся, набесїдувати, ся. — Набесїдувала, наговорала, взяла мазницю, по мед пішла (або: пішла кури доїти). н. пр. — Наказав три мішки гречаної вовни п. пр. — Набалакав такого, що й за день не розбереш. — Набалакались ми за цілий вечер. — **Нагопорить** вадору, чепухи, пустяковъ = на-

городити (С. Л.), наверзти, паторочити, наплєстї, (багато і незрозуміло) — намолюти, наварнякати, паміприти, набубонїти, нахамаркати, набелькотати, 2. наказувати, намовляти, набріхувати (на кого), обмовляти (кого), показати, намовити, набрєхати, набалакати, паторочити, натуркати, налїхословити, нацвєнькати, папащїкувати, наплєскати (на кого), обмовити (кого). — Накаже діду на мене, а міні на діда. Кр. — Я не за тим прийшла сюди, щоб намовлять на парубка. Гул. Ар. — Набрєхала на його. — Се мабуть нам снилось, а ви й пану паторочили. К. Х.

3. папросити ся, набїти ся. — Напросив ся в гостї, на обїд.

Наговнїть = спаскудити, папаскудити (про яку роботу). — Взяв ся за діло, та тільки спаскудин.

Наговорка = д. Навѣтъ.

Наговоръ = 1. д. Навѣтъ.

2. памент, частіше мн. наменты.

Наговорщикъ, ца = шелотінник, ця, обмовник, ця і д. Клеветникъ.

Наговѣтъ, ся = поговѣти, наговѣти ся, попоговѣти. — Поговів трохи, та й кинув. — Попоговів таки цілий тиждєць.

Наголѣ = 1. наголо. — Паблї наголо.

2. геть чїсто, до остїнку, до послїдку, до нїя, до порї, до цурки, до щєнту. — Село геть чїсто вигорїло.

Наголодѣтьсѣ = наголодувати ся.

Нагомозитѣсѣ = наговтѣзити ся.

Нагонѣ = 1. згїп. — У лрмарку сей рік великий згїп товару.

2. патиғанія, набиванія (обручів на дїжку, шипи на колеса то-що). — **Въ нагонѣ** = на здогїп, на здогїнци. — На здогїнци не нацїлуєш ся. п. пр.

Нагоний = гонка (С. Л.), нагонка, вїмова. — Дать нагоний = дати гонку, намілпти голову, чуба, чуприну, отче-наш прочитати. — Дав йому доброї гонки. Кн.

Нагонить = д. Наганивать.

Нагонѣтьсѣ = нагапѣти ся, набїгати ся, нагасати ся. — Наганяв ся так, що аж засапав ся.

Нагораживать, нагородить = 1. нагорюжувати, нагородити, понагорюжувати. — Нагородив у хлїві закутків.

2. накидати, накладати (на куну), копїчшити, наклєсти (в куну), накідати, накопїчшити.

3. д. Наговорить вздоху.

Нагорать, нагорѣть = 1. нагорѣти, розпалѣти ся, напалѣти ся, розпикати ся, нагоріти, напаліти ся, розпаліти ся, рознекти ся. — Нагоріло в печі. — Цегла напаліла ся.

2. нагорѣти, нагоріти. — Ініт нагорів.

— Емү нагорѣло = влетіло йому.

Нагорѣло въ горлѣ = пересохло в горлі.

Нагорбить, ся = нагнути, згорбити, ся.

Нагорный = нагірний, горовий, горняний. — Горова рослина пахоцями дає себе знати. Кн.

Нагородить = д. Нагорѣживать.

Нагорѣлый = нагорілий. — Нагоріла сьвѣчка.

Нагорѣть = д. Нагорать.

Нагорье = нагірья, горовийя.

Нагостить, ся = нагостювати, прогостювати; нагостювати ся. — Не довго нагостювали, та й поїхали. — Ми у вас нагостювали ся таки довгенько.

Нагость, наготѣ = голість, голізна.

Наготавливать, наготовлять, наготовить, ся = наготовувати, наставляти, наготувати, наставляти (С. Л.), про справу — напорати, про одягу — насправляти, справити, вози в дорогу — налаштувати, налаштувати (С. З.), обрехтувати. — Настачай, жінок, усього в волю, бо гостей буде багато. С. Л. — На всіх не наставиш. — Іхте на здоровля, для вас напорала. — Насправляв собі одяг на цілий рік. — З вечера було ще налаштують віз і поскладають. Номис. С. З.

Наготовѣ = вготові, наготові. С. Л. — Гляди, щоб усе було наготові.

Наготѣть = голіти; обдирати ся, обшарпувати ся.

Награбить = 1. нагромадити, нагребті. — Чи мало сіла нагромадили.

2. награбувати, нагарбати. (С. З.). — Нагарбав грошей.

Награда = нагорода (С. З. Л.), надгорода (С. Пар.), заплата, віддяка, за нахідку — перейма. — Одібрав добру нагороду за свою службу. Ч. К. — Се велика нагорода за нашу працю. Пр. — Все те тільки помірна нагорода за його працю. Лев. В. — Оце тобі, Грицю, така заплата — з чотирьох дошок темная хата. н. п. — Ой люди, люди, хто найшов чинця — перейма буде. Буде перейма — чарка горілки, хто найшов чинця моєї жінки. н. п.

Наградить, награждать = нагородити, надгородити (С. Л.), винагородити, на-

городжати, винагороджувати. — Я вас нагороджу. Чайч. — Подивись на його, ще й винагороджувати хоче. н. к.

Награфить = наліняти.

Нагребальщикъ = нагрібальник.

Нагребать, нагресті, ся = нагрібати, нагортати, нагромадити, згромажувати нагребті, нагорнути, згромадити, ся понагрібати, позгромажувати.

Нагрѣщикъ = д. Нагребальщикъ.

Нагрѣзть = наміряти.

Нагрѣзаться = наміряти ся, наверзти ся наміряти ся, васпіти ся, нароїти ся — За цілу ніч такого наверзлось, що й не перекажеш.

Нагрѣзть = нагріміти, нагрімотіти, нагуркотіти.

Нагресті, ся = д. Нагребать, ся.

Нагрѣзть = нахвалити ся, настрахати настрашити (С. З.).

Нагроздить = 1. пакідати, накласти (в купу), накопичити.

2. набудувати, понабудовувати.

Нагрубить, нагрубѣнить = нагрубѣнити

Нагрубнуть = д. Затвердѣть.

Нагрубо = зверху, неначиство. — Об те сав зверху, та й киув.

Нагрѣдникъ = 1. нагрѣдник.

2. напцирь.

Нагрѣдный = нагрѣдний, наперсний.

Нагружать, нагрузить, ся = грузити, наважувати, нарузити, наважити, нахурувати, навантажити, ся. — Ми й байдуже — грузимо собі барку. Кн. — Вже хуру нахурували. — Хоч як було навантажиш віз. К. Х.

2. напивати ся, наливати ся, напіти ся, наліти ся, вахлющити ся. — Налив ся, що й сьвіта не бачить.

Нагрузка = 1. хурування, наважування наважування.

2. вага, поклажа. — Коли йдуть вози з вагою, то треба звертати. С. Аф. — Гляди, поклажі з воза не розгуби.

Нагруститься = нажурити ся, натужити ся, насумувати ся. — Натужили ся ми за ним, поки приїхав. — Потім Дидона мов унишкла, звеліла, щоб і Гандзя вийшла щоб їй насумув тиє в смак. Кот.

Нагрязать, нагрязть = нагрязати, нагрязити, понагрязати, (оріхів, насіння) налѣскувати, налѣскати, налѣщити, налѣзати, поналѣскувати. — Попалѣскували повну хату кабачків. Чайч.

Нагрівати, нагріти, ся = нагрівати, огрівати, нагріти, ся, дуже — нажарити, парю — валарити. — Ця грубка добре нагриває хату. — Сонце нагріло пісок. — Треба нагріти воду. — Вода нагріла ся в чавуні. — **Нагріть бок** = одлупити, одлущити, одтупцювати, оддухопелити, надавати стусанів. — **Нагріть руки** = погріти руки. — Той дядько добре погрів руки в сирітській худобі.

Нагрівъ = нагрівання.

Нагрішитъ = нагрішити. — Нагрішив за молоду, так тепер кається.

Нагривіти = нанести, понаносити грязюки, болота, натупати, натоптати, набагнити, набруднити, закаляти. — Чи бач, скільки грязюки понаносили в хату. — Натупали поміст — треба знову мити.

Нагрівуть = надігнати, надіхати, набігти (несподівано, пгго), насунути, наскочити, вдарити, напастити. — Набігли на мою хату і урядник, і староста, і соцький, трохи не все село. Кп. — Тільки сіли обідати, як насунули гості. — Тільки росташували ся, як ударили донц.

Нагулівати = випасати, відпасувати. — Випасаюгь волів на степу, тоді вже жевугь на ярмарок.

Нагулка, нагуль = випас, випасання.

Нагуляти, ся = догуляти ся, добігати ся, нагуляти ся. — Догуляв ся, що аж занедужав. — Нагуляв ся в волю.

Нагуторити, ся = набалакати, набазікати, ся. — Набалакались за цілий вечер.

Нада = д. Надо.

Надавати = надавати, паздавати, поназдавати. — Поназдавали люди по трошку.

Надавити, надавливати, мадавлять, ся = надавити, вагнітити, надушити, натискати, начавити, надавлювати, ся і т. д. — Треба надавити олії.

Надаивати, надойти, ся = надбювати, надбійти, ся.

Надолблівати, надолбїти, ся = надбобувати, надбоблювати, надоббати, ся.

Надалье = падалі, падальше.

Надарити = надарувати, поназдаровувати.

Надбавити, надбавляти, надбавливати, ся = 1. набавити, придобавити, додати, набавляти, ся і т. д.

2. (про ціну) — підняти, підвисити, наддати, набіти, піднімати, ся і т. д. — Піднялась ціна на хліб. — Набив ціну.

Надбавка = 1. на, до, прибавляння.

2. на, до прибавка, додаток.

Надбавляваніє = д. Надбавка 1.

Надбавлявати = д. Надбавити.

Надбівати, надбїти = надбівати, вищерблювати, надбїти, вищербити.

Надбрасувати, надбросити = прикидати, докидати, підкидати, прикинути і т. д. — Підкинь ще трохи сіна.

Надбровный = набрівний.

Надбурівати, надбуривляти, ся = на-свердліти, навертїти, насвердлювати, ся.

Надвиганіє = пасування, пасовування.

Надвигати, надвигнути, ся = пасувати, пасунути, ся. — Великою хмарою пасували ся Татари на руські землі. Бар. О.

Надвигати, надвигивати, надвигати, ся = пасувати, понасувати і д. **Надвигати**.

Надвое = пдвое, навпіл.

Надворный = надвірний. — Н. строєніє = будова на подвіррі. — Н. совѣтникъ = урядовець 7 рангу.

Надворье = надвірря. — Сь надворья = з надвору. — Зайшов не з улиці а з надвору.

Надвысити, надвышати, ся = д. Надбавити.

Надвизати, надвизувати, ся = доплесті, надплесті, доплїтати, надплїтати. — Боротки віжки, треба надплести. Кв. — Треба доплести пашохи.

Надгнбати, надгнїти, ся = надгнїнати, згнїнати тріхи, надгнїти, ся, згнїти, ся тріхи. — Трохи згнїнуло ся.

Надглавный = надголовний.

Надглядчикъ, ца = доглядч, ка, дозорець, дозорний. — Бач, чортова доглядка, таки вздрїла. Кв.

Надглядывати = доглядати, наглядати, дозирати.

Надгробный = 1. надмогильний. — Надмогильний хрест.

2. похоронний. — Похоронний сьнів.

Надгрызати, надгрізти = надгризати, надгрізти, понадгризати. — Миші надгризли хліб.

Надавати, надати = 1. додавати, додати. — Дав їм усього потроху, а потім бачу, що мало, та ще додав.

2. накидати, набувати (ціну при торгах), накїпути, набїти.

Наддблівати, наддолбїти, ся = наддбобувати, наддбобати, ся.

Наддатоки, наддача = додача, придача.

Наддирать, наддрать, надодрать, ся = наддирати, наддёрти, надобрать, ся.

Наддёрка = наддирання.

Наддолбить = д. Наддальбивать.

Наддрание = наддирання.

Наддрать = д. Наддирать. — **Наддранный** = наддираний.

Наддѣлать, наддѣлывать = приробіти, надробіти, при,надроблювати.

Надѣжа, надѣжда = надѣя, сподѣя (С. З.), сподѣянка, сподѣванка (С. Л.), сподѣвання (С. З.). — **Надѣя** в кут скрила сп. п. пр. — **Надѣя** в Бозѣ, як хлѣб у стозѣ. п. пр. — Така надѣя, що від неї волос біліє. п. пр. — **Казала** всім, що я найкращий між парубками і речами такими міш надѣю подала. К. Х. — **Потерять надѣжду** = стратити надѣю.

Надѣжный, но = 1. надѣйний, з надѣєю. 2. певний, но (С. Л.), вірний, но. — На його сьміло здавайгесь, чоловік вірний, — скаже, так не змилить. Кн.

Надѣргать, надѣргивать, ся = насьмікати, насьипати, насьпирати, (волосся, пірря) — наськубти, (льону, конопил) — наобрать, насьмикувати, ся і т. д. — А він приїхав та й сьміє сїпо... Насмикав та й бере на повозку. Мст. п. о. — **Наскубили** пірря.

Надержать, ся (вживаєть ся з прислівником: „не долго“) = продержати, відержати, ся, протримати, витримати ся. — Не видержиш довго, бо важке. — Не продержити ся він довго на тому місті.

Надѣрнуть = накінути (про одєжину), взути, обути на швидко. — Він мерщій накинув свиту, взув на швидко чоботи та й побіг.

Надѣжѣ, наджигать, ся = надпаліти, надпальювати, ся. — **Надпалив** свѣчку.

Надѣждный = надзбранный.

Надзелень = надзелень, зеленцем, усвід, усвиду. — Наш горох зеленцем обскубуть. Гул. Ар. — **Зеленцем** не їж груш. Кн. — **Хлѣб зібрано усвід**. — **Собранный надзелень** = свідний, свідовий.

Надзіраніе = доглядання, наглядання, дозирання.

Надзіратель, ница = доглядач, ка (С. Л.), дозорець, дозорчий, дозорний, дозорця (С. Ж. З.), наглядник, ця (С. Пар.), обзориш, (за волами) — воловй, (за гамілеями) — гамазейник, вахтор, (за ланом, полем, степом) — лановий, польовий, степовичий, (за лісом) — побєржик, кибівничий, (за річкою, ставом)

— береговий, (за мостами) — мостовий, мостовничий, (за током) — токовий, гумєнний, (за робочими) — пригінчий. — Він у нас у школі доглядачем був. Пр. — **Обзорниками** нас (санітарів) прозвали. Кн. **Надзірательство** = доглядництво, наглядництво (С. Пар.).

Надзірательша = доглядачева (жінка доглядачева).

Надзіратъ = доглядати, яглядати, дозирати, назирати, пильнувати. С. З. Л. — **Доглядав** він добре, та й не доглядів. — **Дозирав** за дітьми, щоб не пустували. С. Л. — **Пильнув** свого поса, а не чужого проса. п. пр. — **Надзірая** = назирці, назирцем. — І довідувались, назирці ходили. Ск. — Іди ж за лиц назирці та диви ся, що він робити не Федь.

Надзбрщикъ, ца = д. Надзіратель, ница.

Надзбрь = догляд (С. Аф.), доглядання, нагляд, дозір (С. Л.). — **Діти росли без догляду**. — **Без догляду** нема ладу. п. пр. — **Так і трушув**, як побачу де без нагляду ковей попутаних. Ос.

Надивитъся = надивувати ся. — **Надивували** ся ми чи мало, слухаючи такі речі.

Надиво = надиво, надивовижу, на прощуд (С. Л.). — Та соп же, соп на прочуд дивний міні приснив ся. К. III.

Надирать, надрать, ся = надирати, наддрати, надёрти, ся; наськубти, намяти, намяшкурити (уха), начубити (чуба). — **Надрав** lika. — **Надрали** пірря повне сито. — **Наскуб** йому добре чуба. — **Намяшкурив** уха, що аж обухали.

Надкάλывать, надколоть, ся = надкóлювати, надколóти, ся, понадкóлювати.

Надкідывать, надкіднуть, ся = д. Надбрасывать і Набавить.

Надкладывать, надкласть, надложить, ся = докладати, докласти, ся, доложити. С. Аф.

Надколоть, ся = д. Надкálывать, ся.

Надклевать, надклёвывать = надзбóбати, надзбóбувати.

Надковырять, надковыривать = надколувати, надколóувати.

Надкóль = розкóлина, (в пері) — розкєн.

Надкóлѣнный = надколінний.

Надкрѣіе = надкрілля, надкріла. — У жути́в дві пари крил: спідні м'які, а верхні мов роги́в. Спідними они літають, а верхні, яче та добра покрива, тільки захищають спідні і через це зовуть ся надкрылами. Степ. О.

Надкусить, надкусывать, ся = надкусити, надку́сывать, ся, понадку́сывать.

— І не їмо каші з хлопцями, а тільки по-надкусювало та й покидало. Чайч.

Надламывати, надламливати, надломити, надломати, ся = надламувати, надломити, ся.

Надлежати, належити = належити, належити, повинно, треба, годіти ся. — Особлива контора, куди посилаєм удавати ся належити. Ханенко. С. З. — Діти повинні слухатись батьків. — Він повинен був про те подумати. — Годіти ся нам чинити всяку правду. К. Св. П.

Надлежаний = належний (С. З. Л.), належний, слухний (С. З. Л.). — Належитую честь йому віддати. — Учнівщини межі себе слухний порядок. Л. В. — Тиї листи міти у слухний сховальню. С. З. — **Надлежаним порядком, образом, поналежачему** = як слід (С. Л.), як треба, як повинно, як належити, як годіти ся. — Приймають старого, як повинно бути. н. о. — Зробив усе як слід.

Надломати = д. Надламывати.

Надмеватися = пишати ся, чванити ся і д. Кичити ся.

Надмєнність = пишати, чвань, чванливість, пишучість. — Пиши — на три міхи. н. пр. — Хоч денежка в кармані, та на сто рублів чвань. н. пр.

Надмєшний, но = пишаний, чванливий (С. З.), чванкуватий, чванько, надутий, пишучий, з пишкою, чванливо, пишучо. — Зустріла мене якось пишучо. Кн.

Надмогильний = надмогильний.

Надміру = через край, над міру, через лад, надто. (Д. під сл. Міра — Сверх міри).

Наднести, надносити, ся = 1. підняти, занести, піднімати, залосити, ся. — Підняв шаблю в гору.

2. накинати, набити, набавити, накласти, набавати, набавляти, ся (про ціну).

Надо, надъ = над, наді, надó, понад, повєрх. — Ой ти вітре, не шуми ти наді мною, над сосною молодію. н. п. — Стоїти явір над водою, в воду похилив си. н. п. — Гей ішли наші славні Запорожці та понад Бугом рікою. н. п. — А понад всім блакитне небо сялоє і сонце йшло та хутору сьміялось. В. Ш.

Надо, нада, надобно = треба (С. Ш.), тра (С. Ш.), потрібно, трєбно (С. Ш.), слід, належити — Треба хліба, треба й до хліба. н. пр. — Бачить Бог з неба, що кому треба. н. пр. — Треба жити, як наби-

жити. н. пр. — Не тра стару хлопоту: стара знає, кому дати. н. пр. — Не скажи, бабо, дрібно, бо се тобі не потрібно. н. пр. — Я давно кажу, що вам слід одвідати.

Надоблачний = надхмарний і д. Заоблачний. — Пехай в раю, в свєтї надхмарним краю я пристановище знайду. О. Пч.

Надобність = потріба (С. З. Л.), потрібизна. — Потребі кінця не має. н. пр. — Коли кого потреба укаже. Ст. Л.

Надобний, но = потрібний, потрібен (С. Ш.), д. Надо. — Дав би жарбованця намолебень, та самому потрібен. н. пр.

Надогнути, ся = д. Надгнати, ся.

Надодрати, ся = д. Наддирати, ся.

Надойти, ся = д. Надівати, ся.

Надойти = надійти, наспіти, нагодити ся.

Надокучати, надокучити = докучати, надокучати, набридати, надокучити, набриднути. — Та вже там пресучая журба міні надокучила. н. п.

Надолба = ошєнина (балка з продовбаними кінцями, що набиваєть ся на обтєсани стовпи).

Надолбати = 1. д. Надлабляти.

2. удобвати, у втовкмачити в голову. — Та такий же він змалку, що пійк йому не втовкмачил.

Надолго = надовго. — Хіба йому це надовго? Ажже ж зараз порве.

Надоразумити = навчити, напутити (С. С.), нарядити, нарядити (С. З.). — Спасибі дядькові: вони таки напутили мене, як слід зробити.

Надрвати, надривати, ся = 1. надірвати, надірвати, наддєрти, надривати, наддирати, ся. — Надірвав лист паперу.

2. підірвати, ся, надривати, ся (С. З.), надривати, ся, надвередити (С. Л.), надвередити, увєредити, ся (С. Ш.), порушити, ся, надривити, ся, підірвати, ся, надривувати, ся, надривати, ся (С. Л.), підверєжувати, ся. — Такі важкі клунки, що й підвередеш ся, поки знесеш. І через силу робити ме, поки надривати ся. Мир. О. — Хоч надривати ся та дай. С. З. — **Надривати живітні** = кишкі рвати (від сьміху), за боки брати, качати ся від сьміху. — А Кузьма Трохимович: ких! ких! аж за боки береть ся. Кв. — А він аж качаєть ся од сьміху.

Надорожний = придорожний.

Надосадити, надосаджати = допекти, звирити, ся, вєкити, ся, допекати.

Надослати, надослати = надіслати, надіслати.

Надосугъ = д. під сл. **Досугъ**.

Надоумити = навчити, напутити, наріа-
яти (С. З.), нау(в)чати, наріаювати. —
А я буду науцати, як милого шанувати. н. п.

Надожданіе = набридання, обридання,
докучання. (С. Л.).

Надождать, надожеть = набрида́ти (С. З. Л.), обридати, докучати (С. Л.), надокучати, назолити ся, уїлати ся, набри́днути, обри́днути (С. З. Л.), оги́днути (С. З.), оги́дити (Б. Б.), надокучи́ти, напрі́крити ся, дуже — остогі́дити (С. З. Л.), осоружити ся (С. З. Л.), очорті́ти, осточерті́ти (С. Л.), остобі́сити, очерви́вити, влєкті́ ся (Ос.). — Тай набрид ти міні своїм рюмса́ням. Чайч. — А вже ж міні би́да набри́дла, а вже ж міні чі́пчик при́липчик. н. п. — О, мій коханий, моя ти доле, тобі обридло жити зо мною. н. п. — Плив, плив, що аж обридло, і море так йому оги́дло, що бісом на його дививсь Кот. — Як міні́ осоружив ся цей хлопець. С. Л. — Оги́дла міні́ ця робота. Чайч. — От, остобі́єло міні́ тут жити!

Надождливость = набри́дливість, вї́дливість, уї́дливість (С. Ш.).

Надождливый, во = набри́дливий, обри́дливий, вї́дливий, уї́дливий, во (С. Ш.), осоружі́ний (Чайч.). — Таке вї́дливє, що ві́зми та й па́ндоу йому ме́жи очі. г. пр.

Надожеть = д. **Надождать**.

Наднайтъ = надлютува́ти, прилютува́ти.

Надпи́ливать, надпи́лать = надпи́лювати, надпи́ляти.

Надпи́лка = 1. надпи́лювання.

2. надпи́ле(я)не (місце). — Зламало́сь саме на надпи́ляному.

Надписаніе = 1. надпи́сання, надпи́сування.

2. д. **Надпись**.

Надпи́сатель, пи́ца = надпи́сатель, ка, жи́рант, ка (що стави́ть бланковий надпис на векслі).

Надписать, надпи́сывать = надпи́сати, надпи́сувати.

Надпи́счикъ, ца = д. **Надписатель, пи́ца**.

Надпись = 1. на́пис, на́дпис (С. З.). — Зробив на́пис на хресті. — Малювання з па́писами словеским языком над ко́ждим образом. Бу́лш. — Ист. возе. Русн. — Поставили ка́миш з впо́битм надпи́сом. Ха́ненко. С. З.

2. о́глав, заго́дков.

3. жи́ро (бланковий надпис на векслі). — Він дав міні́ векселя́, а я був жи́рантом,

він під моє жи́ро і позичив гроше́й, а те́пер не плати́ть і мене підві́в. Ума́нь.

Надразиптєсь = надра́тува́ти ся.

Надраста́ть, надрості́ = надроста́ти, надрості́.

Надра́ть, ся = д. **Надирать, ся**.

Надруба́ть, надруби́ть, ся = 1. надру́бувати, надруба́ти, нарубати, надти́нати, надти́ти, надцю́кувати, надцю́кати, нацю́кати. — Парубай йому́, то да́лі він сам одрубае.

3. надбудо́вувати, надстро́ювати, надбудова́ти, надстро́їти (рублену будову).

Надрубка = 1. надруба́ння, надру́бування.

2. на́друб, надру́бане (місце). — Пола́мало́сь саме па надруба́ному.

Надрыва́ть, ся = **Надорыва́ть, ся**.

Надрывчивый = піді́рваний, змордо́ваний.

Надрывъ = 1. надрыв, надрі́ване (місце).

2. на́дса́да (С. З. Пар.), у́веред (С. Ш.), по́рух. — Піді́раав ся і зане́дужав від на́дса́дп.

Надрывну́ться = наспі́ати ся, ві́спати ся до́бре.

Надрыва́ть, надрыва́ть = надрі́зати, надрі́зувати.

Надрывъ = надрі́з, надрі́ване (місце).

Надрыви́ть = на́паса́ку́дити, на́смі́тити, на́каля́ти.

Надса́да = д. **Надрывъ** 2.

Надса́дить, ся, надса́ждать, ся, надса́живать, ся = д. **Надорвать, ся** 2.

Надса́дливый = д. **Надрывчивый**.

Надса́дный, но = тяжкий, важкий, ко́суту́жний, но́.

Надса́дь = д. **Надрывъ** 2.

Надсве́рленіе = надсве́рдління.

Надсве́рливање = надсве́рдлювання.

Надсве́рливать, надсве́рли́ть, ся = надсве́рдлювати, наві́рчува́ти, надсве́рдли́ти, на́верті́ти, ся.

Надсма́триваніе = на́гляда́ння, до́гляда́ння, до́гляд, на́зира́ння.

Надсма́тривать, надсмотре́ть = д. **Назирать**.

Надсмотри́чь = д. **Назиратель**.

Надсмоте́рь = д. **Назоре́ь**.

Надсмѣхаться, надсмѣяться = сьмі́яти ся, на́дсмі́хати ся, глуми́ти ся (С. Л.), глумува́ти (С. Л.), кє́нкува́ти (С. З. Л.), кнї́ти ся (С. З.), на́смі́яти ся, на́глу́мити ся (С. З.), по́глузува́ти, по́кенкува́ти (С. З.), на́кпнїти ся. — А над ве́ю, мо́лодо́ю по́гане́ць сьміе́ть ся. К. Ш. —

Багатого, чубатого дівчина шанує, надо мною сиротою сьмієть ся, кепкує. К. Ш. — Знаю вашу славу: поглизують, покепкують, та й кинуть під лаву. К. Ш.

Надсоса́ть = **вадсоекта́ти**.

Надста́вить, надставля́ть = **поста́вити, наста́вити, поставля́ти, наставля́ти**.

Надстраи́вати, надстро́ити = **надбудо́вувати, набудува́ти** (С. Пар.), **надстро́ювати, надстро́їти**, (камінем) — **надмуро́вувати, надмурова́ти**.

Надстро́йка = 1. надбудо́вування, надстро́ювання.

2. при́будова́ння (що прибудовано зверху).

Надстро́їти, ся = **д. Надстраи́вати, ся**.

Надстро́нний = надрядко́вий (так саме і в чеській мові). — Надрядко́ві знаки.

Надсипа́ть, надсипа́ти, ся = **присипа́ти, насипа́ти, досипа́ти, присипа́ти, ся** і т. д. — Та насипай молотникамі з верхом, бо се ж деса́та.

Надсипно́й = **присипни́й, досипни́й**.

Надсипка́ = 1. **при́й, досипа́ння** (дія).

2. **при́й, досипка́** (те, що досипане).

Надсе́да́ть, надсе́сть = **осе́да́ти, опада́ти, осе́сти**. — Сті́на осе́дає.

Надсе́да́ти, ся, надсе́сться = **д. Надорва́ться** 2.

Надсе́дъ, вжива́єть ся тільки у виразі: „Сме́яться до надсе́дъ“ = **д. Надрыва́ть жи́вотики**.

Надсе́ка́ть, надсе́чь = **д. Надруба́ть**.

Надточа́ть, надточі́ть = **дото́чити, нашту́кувати**.

Надтре́скива́ть, надтре́скаться, надтре́снуть = **надко́лювати ся, надтрі́скувати ся, надко́лоти ся, надтрі́снути, ся**. — Дошка надколола ся.

Надти́щива́ть, надти́снуть = **д. Надруба́ть**.

Надува́ло, надува́льщикъ, ца = **дури́свѣтъ** (С. Аф. Л. Пар.), **баламу́т, кѣ** (С. Пар.), **ошукáнець** (С. З.).

Надува́тельство = **ду́ріння, обду́рюваннє, фальш, хвальш** (С. Ш.), **облу́да** (С. З.), **обма́на** (С. З. Л.) і **д. Моше́нничество**. — Добра мо́ї оді́брані обма́ною. Л. В.

Надува́ти, надуть, ся = 1. **надува́ти, ся, ду́ти, ся, надима́ти, ся, наду́ти, ся**. — Вітер надимає вітрила. — Скільки не ду́й си, а басом не засьпи́ваєш. — Багатство дме, а нещастя гме. н. пр.

2. **навіва́ти, наміта́ти, на́осити, навія́ти, наместі́, нанесе́ти, ся**. — Наві́яло сві́ту повні́ хлі́ва.

3. **дури́ти** (С. Аф.), **обду́рювати** (С. З.), **підду́рювати, обма́нювати** (С. З.), **об-**

дури́ти, піддури́ти, сбма́ніти, в шо́ри уба́рати (С. Ш.), **поши́ти у ду́рні** (С. З.).

4. **надма́ти ся, роздува́ти, розду́ти ся**. — Розду́ло йому́ пу́зо — грохи не дусе.

5. **пи́нати ся, чваня́ти ся, бундю́чити ся, пиндю́чити ся, пі́зити ся, запи́шати ся, за́чваня́ти ся, набу́ндю́чити ся, напиндю́чити ся, зако́нїлити гу́бу**.

6. **ду́ти ся, се́рдити ся, наду́ти ся, розсе́рдити ся, рози́риндіти ся** (С. З.).

Наду́маться, надумыва́ться = **наду́мати ся, намі́ркувати ся, нава́жати ся, наду́мувати ся, нава́жувати ся**. — Чи намі́рююсь встать, чи сі́сти, чи лягти — вже Ти й попередив мене, вже й думку знаєш Ти. Гул. Ар.

Надуря́тися, надури́ть = **надури́ти, напу́стувати ся, нака́зати ся**. — Чи ще́вля не нака́зали ся, що вже й ці́внїч, а вони — тільки й чуєш регі́т.

Наду́тость = **чванли́вість, чвань, бундю́чість**.

Наду́тий = 1. **наду́тий**.

2. **чванли́вий, бундю́чний** і **д. Кичли́вий і Высокопа́рий**.

Наду́тышъ = **оце́нок, оне́цьок** (С. З.) і **д. Ду́тикъ** 2, 3 і 4.

Наду́ти, ся = **д. Надува́ти, ся**.

Надушáть, надуші́ть, ся = **напах́ити, ся, напахáти, ся**. — То ти по чужих сте́пах находив ся, руско́ї кості́ напахав ся. п. к.

Надъ = **д. На́до**.

Надъзби́чка = **го́рничка на го́рищі в мо́сківських ха́тах**.

Надыма́ться = **д. Надмева́ться**.

Надыми́ть, надымля́ть, ся = **надими́ти, ваку́ри́ти, (за́падом, тютю́ном) — вака́дити, нади́мляти, наку́рювати, нака́жувати**. — О, вже нака́дили цига́рками, що аж з душі́ ве́ре.

Нады́сь = **д. Наме́днї**.

Нады́шатъ = **наді́хати**. — Та ко́ди ба́гато лю́дей в це́ркві, то й зимо́ю тепло, бо нади́хають.

Нады́шатъся = **наді́хати ся; напахáти ся, напу́хати ся**.

Надѣва́ніє = **одяга́ння, надыга́ння; обу́вання, взу́вання**. — Чого ти, наймитку, так рано встає? — Та я, пане, то одяга́нням, то обу́ванням на́долужу. н. пр.

Надѣва́ть, надѣ́ть = **наді́вати, надыга́ти, одяга́ти, наді́ти, оді́ти, наля́гти, одя́гти, ся, (про обу́ва) — набува́ти, обува́ти, назува́ти, взува́ти, набу́ти, обу́ти, взу́ти, ся**. — Наді́в ша́нку на голо́ву. —

Мої перетні ізнамає, на свої руки надіває. Яст. н. о. — Одягни свиту. — Надіш блу сорочку. С. Л. — Одягни кожух, бо змерзнеш. С. Л. — Ти й досі не обув ся? С. Л. — Встав, обувсь, підперезав ся, та й зовсім зібрав ся. н. пр. — **Над'в'ят яро** = наривати. — Ярма наривайте. н. п. — **П. уздечку** = нагнуздувати.

Над'в'ювати = надівувати.

Над'злати = наробіти, (чого незвичайного або поганого) — патворіти, накоїти, набріоти. — На світі довго жив, багато лиха паробив. Б. Г. — Багато лиха накоїв. — Я тоді бачу, що такої шкоди паробив, та давай тікати. Яст. п. о.

Над'зліти, над'зліати, ся = наділяти, наділяти, (трохи) — вділяти, вділяти. — Над'зліти мні діє каргопці. Кр. — Вділи й мні стільника — **Над'зліти приділяти** = обвінчати. діти віно, посаг. — **П. мн'югих** = обділяти. — Обділяли гостей короваєм.

Над'злі = наділ, наділок, церковний — р'ука. — Поділку у їх у полі по дві десятици. Чайч.

Над'злі, ся = Над'в'ят, ся.

Над'злітись = надіяти ся (С. Л.), сподівати ся (С. Л.), мати, накласти надію (С. Л.), поклясти ся, скласти ся (на кого), уповати (на кого або на що). — Це сподівай ся з жука меду їсти. п. пр. — Ой дівчино, дівчинонько, я ж тобі кохав ся, а ти ж мні одказала, я й не сподівав ся. п. п. — Сподіваючись підмоги від Папи Римського, зачав Данило нападати на Татарів. Бар. О. — Ой не плачте, не журітесь, в тугу не вдавайтесь — заграв мій кінь воропенький, назад сподівайтесь. п. п. — Я на вас всю надію покладав, що ви мні в пригоді станете. Бар. — На Бога складай ся, розуму ж тримай ся. п. пр. — На Бога сподівай ся, а сам робити не дурай ся. п. пр. — Ой на кого ж ти. Марусю, уповала, що того Василька сподобала. п. п.

Настов'ят, ся = 1. напустувати, нажирувати, ся.

2. навертати ся, накрутити ся.

Настов'ят = на самоті (С. З. Л.), на єдині, віч-на-віч, сам-на-сам — Перебалакали з ним на самоті.

Наж'итись = найжити ся, найжачити ся, настовбурчити ся, настовбувати ся. — Чи бач, як у його чуб найжачив ся. — І гребінець свій і хвіст закручений настовбурчило (півник). Ос. — Довге чорне волосся високою шапкою настовбурчилось на голові. Лев. В.

Наймка = найми. С. З. — Пішов у найми. — Дівчино моя, чом заміж не йшла? Бідна

була по наймах служила, пари не знайшла. п. в.

Наймити, ца = наймит, наймитчик (С. З. Л.), зр. — наймиток, наймитчук, бурлак, бурлака, бурлачка, зб. — наймиття (С. Л.), бурлацтво. — Найми ся, наймиту, у мене, а я в попа, бо в попа харч лучча. н. пр. — Біда бідному й без наймита. п. пр. — Та не має гірше так нікому як бурлаці молодому. Бурлак робить, заробляє, а хазяїн його лає. н. п. — Лучче будь гарною наймиткою, ніж ледачою хазяїною. н. пр.

Наймитський, наймитчий = наймитський, наймитчий.

Наймитство = найми. — Не вжалею батька в наймах. п. пр.

Наймитий = наймит; нанятий. — Намепа плата. — Сидимо у нанятій хаті. Кр.

Наймитчик = намієць. С. Л.

Найм = 1. наймання, найманка, найми. 2. найманка, найманщина, (за землею) — рата, чинш, (за квартиру) — комірне. — За луку найманки дають 20 карбованців на рік. — Вь найми = у найми. — Пішов у найми. — Взіть вь найми = наняти. — Жить вь наймах = жити, служити по наймах. (Д. під сл. Наймка).

Наерошиться, наершиться = настовбурчити ся, настовбувати ся (С. Л.), напудрити ся, напужити ся (як пугач), напудити ся. — Напудривсь, як сич на сову. п. пр. — Як напудривсь! дивіть! волосья до гори. Кр. (Д. ще під сл. Наєжиться).

Нажаловати = пожалувати (багатьом), надарувати, обдарувати. — Та прийшов до його атаман його, склада з себе жунап синій, жалув його. п. п.

Нажаловаться = покаїти ся, наскаржити ся.

Нажаривати, жарити, ся = 1. налікати, наслідувати, напекти, насліджити, напирити, ся. (Д. Жарити, ся). — Наварила й напекла не для кого, для Петра. н. п. 2. напильовати, напильовати, натонити, напильти, ся. — Ото напильли грубу, аж пашисть.

3. вигравати, затинати (С. Л.), у(в)тинати (про гру на якому струменті). — Здорово вигравав пісні на скрипці. Кр.

Наж'ят, нажимати, ся = 1. надавати, нагнітати, нагнісати, (рублем) — врубляти, надавлювати, нагнітати, ся. — Візьми більший камінь та нагніти капусту. 2. віддавати, відгнітати, віддавити, ви-

чавити, надавати, віддавати і т. д. — Видавив соку.

3. наму́лити, наму́лювати. С. Л. — Намулив ногу тісними чобітьми.

Нажати́, нажинати́, ся = нажати, у(в)-жати (С. Ш.), нажинати, у(в)жинати, ся (С. Ш.). — Вона пездужа, то тільки півкопи нажала.

Нажда́к, Smyris = шмергель. С. Жел. Пар.

Наждати́, наждати́ = віждати, діждати ся, виждати, дождати, чигати (С. З.), чатувати (С. З.). — Вижде час той нещасливий, та й запустить назурі в печіки. К. Ш. — Як той местник, часу дожидає. К. Ш. — Злобу свою криючи, Дорошенко на вишищення Запорожців почав чигати. Л. В. — Чагує на його. С. З.

Нажевати́, нажевувати́, ся = нажувати, пожувати, нажвакувати, нажовувати, ся. — Пожувавши хліб, прикладають до волоса. Ніс.

Нажелобіть = нажомобіти.

Нажечь, нажигати́, ся = 1. напалити, насмажити, напалювати, насмалювати, ся. — Напалила піч на хліб. — Напалив багато вапни.

2. випалити, випекти, випалювати, випікати. — На сволоці випалені хрести. Випік тавро.

Нажїва = 1. пожива, користь, зиск (С. З.).

2. прина́да, жирови́ця, живець. — Випонали яму на вовка, та ще для привида порося туди вкинули. — Бачу щось здорово кляве, витягаю удку — нічого не має. а живець геть чисто згризенний.

Нажива́ть, нажити́, ся = 1. наживати. ся, заживати, добувати, набувати, заробляти, нажити, ся, зажити (С. З.), придбати (С. З. Л.), надбати (С. З. Л.), добути, набути, працювати — заробити, запрацювати, умішати — заталянити, на господарстві — загосподарювати, тяжкою працюю — загорювати (С. Л.), розгорювати, розгортити. — Шинкарював довго і з того нажив си. — Зажив еси великої слави. н. д. — Що придбаєш, те і маєш. н. пр. — Надбав худоби. — Придбав лихо — сиди тихо. н. пр. — А що загорюєш те в піч прогайнуєш. н. п. — **Нажити́ долгъ** = д. Задолжати́.

2. наживати ся, нажити ся. — У його довго не наживеш ся.

Наживи́ть, наживля́ть, ся = 1. надіти, надівати живця на удку, поставити прина́ду (па зьвіра).

2. нафастригува́ти (С. Ш.), прийти на живу́ нитку.

Наживка = д. Нажива.

Наживно́й = 1. наживний, добувний (С. Л.), набутий, придбаний. — Гроші — набуга річ. н. пр. — Гроші діло добувне.

2. поживний, пожиточний, дохідний, користний.

2. що вжива́ється ва прина́ду. (Д. Наживка 2.)

Нажива́ніе = напалювання, випалювання.

Нажигати́ = д. Нажечь.

Наждати́ = д. Наждати́.

Нажїлитися = напну́ти ся, насилкува́ти ся.

Нажїмати́ = д. Нажати́.

Нажїмка, нажїмъ = надавлювання, нагнітання, натіскування, притиск.

Нажинати́ = **Нажати́**.

Нажинистий = ужи́нестий, багати́й на вжинок. — Жито й багате не вжинок, та в колосі́ бідне.

Нажїнь = ужи́н, ужинок. С. Ш.

Нажїра́ться, нажра́ться = нажїрати ся, натріскувати ся, нагулювати ся, нажерти ся, натріскати ся, налунити ся, налопати ся (С. З.), наренати ся, нарепкати ся, набухати ся (С. З.), набрєвкати ся, наобрати ся, обрєвкати ся, обренкати ся, налягати ся (С. З.). — Натріскав ся так, що й не вегає. — Нарепкав ся, як свини брата. н. пр. — Як напоров ся борщу. Чайч. — Обрєвкав си, як циган молока. н. пр.

Нажито́й = нажитий, набу́тий, заробле́ний, придба́ний.

Нажито́к = нажиток, заробіток, зарібок, надбпок (С. З.), надбане, придбає.

Нажиточный = д. **Наживно́й**.

Нажити́, ся = д. **Нажива́ть, ся**.

Нажра́ться = д. **Нажїра́ться**.

Нажу́жжати́, ся = 1. нагудіти, нагусті, назжичжати, надиржжати, нахурчати, ся (д. **Жужжати́**).

2. нашепта́ти, нату́ркати (на кого).

Нажу́ри́ть = наля́ти, покарта́ти (кого), намі́лити ко́му́ го́лову.

Наза́втра = за́втра, пазавтра.

Наза́дт = зза́ду, поза́ду. — Я й небачив, що він ззаду йшов. — А позаду Сатайдальку, що приміняв жінку на тютюн та люлюку, несобашний. н. п.

Наза́дъ = наза́д, вснак (С. З.), навсина́к

(С. З.). — Все йде навспак. С. З. — **Годъ томѹ назадъ** = за рік перед сѣм, перед роком. — **Два днѣ назадъ** = два днѣ перед сѣм, перед двома днѣми.

Назаймовать = напозичати, напозичати. — Понапозичав у всіх стільки грошей, що й худоби його не стане.

Назвѣливатьсѣя, назвѣонѣтьсѣя = надзвонювати сѣя, надзвонити сѣя, (в жарт) — накалатати сѣя. — За ці сьвятки доб, е накалатав сѣя на дзвіниці.

Назвѣніе = назва, назвище, назвисько (С. З.), імення (С. З.).

Назвѣный = названий. — **Н. братъ, н. сестра** = названий брат, побратім, названа сестра, посестра, (про братів, в жарт кажуть — горілчані браті). — Варфоломей Шевченко не рідний брат Тарасові, а названий.

Назвѣнище = мѣнячко.

Назвѣть, назвѣтъ, сѣя = 1. назвѣти, наменува́ти, найменува́ти, наре́кти, сѣя, назива́ти, зва́ти, узива́ти (С. Л.), іменува́ти, на́рі́кати, сѣя. — Охрестили і Марком назвѣти. К. Ш. — „Хохлами“ нас парі́кає, борода цалина. Думитрашко. — Шилкаро́чка його знає, пѣяни́цею узиває. н. ц. — Своє дитя без сорому байстрам парі́кає. К. Ш. — **Какъ сго назива́ють** = як його прозива́ють, як його на і́мѣн-ня, як він має на і́мѣн-ня, (в жарт) — як його дра́жнять? — **Такъ называ́емый** = так зва́ний.

2. на́кли́кати, на́проси́ти, за́проси́ти, скли́кати, пона́ски́кати, на́кли́кати, за́прощува́ти, скли́кати. — Накликав такого гостей, що й у хаті не помістять сѣ.

3. вва́жати, зва́ти, почита́ти. — Він хоч приймає, а все таки його за батька почитає.

4. на́проси́ти сѣя, на́бити сѣя, на́кину-ти сѣя, на́прощува́ти сѣя, на́бива́ти сѣя, на́кида́ти сѣя. — Вони самі набили сѣя до мене в гості. — Накинув сѣя йому на обід. С. Пар.

Назвѣнѣть = надзвонити, надзвеніти. — За д рогу так надзвеніло уха, що мов і досі чу́ю дзвоник.

Назвѣонѣть = надзвонити, набѣвкати, надзелѣнкати.

Назвѣонѣтьсѣя = д. Назвѣливать сѣя.

Наздра́ствоватьсѣя = наздорѣвкати сѣя.

Назѣмный = земний.

Назѣмъ = гній.

Назѣмъ, на землю = до́лі (С. З.), до до-

лу (С. Аф. З.), об зе́млю. — Сідай до́лі. — Лягай до́лі на своїй до́лі. н. пр. — У-пасти до долу. С. Аф. — Як прибігла до дому, так і впала до долу. н. п. — Зійди до долу. — Вдарим об землю лихом, журбою. н. п. — **Назѣмъ лицѣмъ** = до́лілицѣ.

Назѣрка, у виразі: „въ назѣрку“ = на-зирцем (С. З.), назирці. — **Въ назѣрку идѣти** = назирцем іти, стѣжити, тропи́ти іти, тропити. — Він за цєю так назирцем і ходить.

Назиданіе = навчання, нау́ка, налу́чен-ня. — Він припав мене без отих напучень, що личать случаю. Кп.

Назидательный = поучаючий, повчаючий.

Назидѣть = научати, навчати, на доб; о наводити, налу́чувати. — А мати хоче научати. К. Ш. — Критика повинна напучувати, а не лаятись. Кп.

На злѣ = на злість. — Зробив на злість йому. — На злість ворогам.

Назлѣбствоватьсѣя = налютовати сѣя.

Назначѣть, назначи́ть, сѣя = 1. визнача́ти, назна́чати, визна́чити (С. Л.), на-значи́ти, сѣя (С. Л.). призна́чити. — Ви-значили, де кому стояти. — **Назначи́ть ціну** = визна́чити, покла́сти ціну.

2. наставля́ти (С. З.), настановля́ти, іменовати, приста́вляти, наставля́ти, на-станови́ти (С. З. Л.), поста́вити, приста́вити, наряди́ти, понастановля́ти, сѣя. — За сю послугу наставляю тебе хоружим. Ч. К. — Поставили його старшиною. — Його настановили урядником. С. З. — Доти чоловік добрий, доки його десни́ком не парадил. н. пр. — Його іменовано на посаду інспектора. Гал. — Трохи побув дияконом і скоро поставили на попа.

Назначеніе = визна́чення; призна́чення (С. Пар.), настановѣ. — **Къ мѣсту назна́ченія, въ мѣсто н.** = в призна́чене місце. — **Назначеніе на мѣсто** = на-становѣ на місце, на посаду. — **Назначеніе человека** = призна́чення чо-лові́ка. — Призна́чення чоловіка — доки живе і при здоров'ю — працювати. Кп.

Назобѣтъ, сѣя = наморѣзати, намѣрзу-ти, сѣя.

Назобѣтъсѣя = 1. надзѣбати сѣя, наклю-вати сѣя, набіти во́ло.

2. ва́йти сѣя.

Назобйливый, во = на́лазливый, на́вѣзли-вий, во, на́трѣтливый, во (С. Пар.), на-сти́рный, по, вѣ́дливый, у́дливый, во

(С. III.), уїда, слѣбѣта (Лев.), набрїдливий, во, нависом. — Не будь уїдливи і впертий, мов оса. Гул. Ар. — Таке вїдливє, що хоч візьми та й плюнь йому серед очі. н. пр. — Почав корити півня, що от він настирний людям: в ночі кричить і заснути не дає. Зінк.

Назбола = д. Докўда, досада. — **Въ назболу** = на злїстї, на посьмїх, на глїм.

Назолїть = позволю, полўжити.

Назѳромъ = пазирнем (С. З.), пазирці, пазирком. — Син почав за мною назирцем ходити. Ос. — Він пішов, а я за ним назирком. М. В.

Назрїванїє = поспівання, досягання.

Назрївать, назрїть = 1. поспівати, до-співати, настигати, досягати, бринїти (С. III.), по(до)спїти, на(до)стїгти. — Жито поспїває — пезабаром і жати. — Жито поспїло, прїспїло дїло. н. п. — До-спїє й в напїй нивї колос і залунає дужий голос. Старицький. — Оце вже ягоди настигають. н. к. — Ой зацївила маківочка, почала бринїти. н. п.

2. (про опухи, болячки) — вистѳюватись, набїрати ся, вистїгати, вїстояти ся, набрати ся, вїстїгти. — Чиряк вистїгав. — Чиряк набрав ся.

Назўбїца = дїке мнїсо (коло зубів).

Назўбокъ = зўбїло (терпуг, що ним роблять зўбья на пилках).

Назўбравать, назўбрїть = 1. зўбити (С. Аф.), визўблювати, назўблювати, визубити (С. Пар.), назўбити, позубити. — Наготов серпи. треба до ковали назубити. — Ой десь мене Бог не простив, що я у недїлю серпи позубив. н. п.

2. вищѳрблювати, вищѳербити, пощѳербити. — Лихи шаблю пощѳербили. В. П.

Назўвать, ся = д. Назўать, ся.

Назўвчивий = д. Навзвчивий.

Назўвъ = скликання, заплїсина. — По назўвѳ гостей, задать пирўшку = склїкавши гостей, задав бенкет.

Назўваться = напозїхати ся, вїзїхати ся.

Назўються, назўкаться = наїти ся, намонїти ся, налїгати ся, нахлїщити ся.

Назўбнуть, ся = намерзнути, намерзти ся. — На морозї замерзли ноги. — Намерз ся в неоплений хатї.

Наи = най. — Чоловік та жінка — то найкраща спїлка.

Наибѳльшїй = найбїльший, (про що погане) — найгїрший,

Наибѳльє = найбїльше (С. З.), над усє, (про що погане) — найгїрше. С. З.

Наивеличайшїй = що найбїльший, найсѳмбїльший.

Наивный = безхїтрий, прѳстий, просто-сѳрдий. (Кн.).

Наигратъ = вїграти. — Виграв у карти багато грошей.

Наигратъся = награти ся, нагуляти ся, нажартувати ся, нажирувати ся. — Награлись у карти за цїлий вечер. — Дїти пагали ся до водї, пора вже до дому. — Чи ще ви не нажирувались — годї вже.

Наигрывать, ся = 1. вигравати, ся (д. Наигратъ).

2. грати, вигравати, пригравати. — Добре вигравав на скрипцї.

3. награвати ся, нагулювати ся. (д. Наигратъся).

Наидѳнышъ = пайда, знайда, знайденїя, тѳо. — Взяли знайду, вигодовали. Пр. — Під дверима дитинка. Взяли ми те знайденя. Кн.

Надолжайшїй = найдѳвший.

Назвѳзничать = заробити хўрманкою, нахўрманувати, начумакувати.

Назворѳтъ = 1. навиворот. С. Л. — Надѳв кожух навиворот — глїди, щоб хїо не був.

2. навпакї, паперекїр, навпїк (С. З.) і д. Вопрекї.

Назїанку = д. Наизворѳтъ.

Назўеть = 1. напѳмѳять, з напѳмати, з голови. — Цїлу кафизму читав з памѳти, не розгортуючи псалтиря. Кн. — Коли не спить сл в ночї, я читаю собі з голови. Кн.

2. навманїя, навманї. С. З. Л.

Назўчшїй = найкращий (С. З. Л.), найлїпшїй. — Найкраща скрипа — добра го-сподина. н. пр. — Чоловік та жінка — то найкраща спїлка. н. пр.

Наименованїє = 1. найменування.

2. илѳя, мѳня, пѳзва, імення, пѳзвище, пѳзвисько.

Наименовать, наименовывать = д. Назўвать.

Наимѳньшїй = наймѳншїй, найдрїбнїший.

Наимѳше = наймѳше.

Наипѳче = найпѳче, найбїльше, (про що погане) — найгїрше. С. З.

Наискать, наискивать = нашукати, на-шўкувати, зїбрати, назїбрати (шукаючи). — Багато огірків изїбтали. — Назїбтали поввї кошлї гривїв.

Наискаться, наискиваться = попошукати. — Попошукав доволі, поки знайшов.
Найскорше = найшвидше, найскоріше, найхутче, найпрудче, (чіше). — Біжи найшвидше, та поклич повитуху.

Найскоріший = найскоріший, найшвидчий, найшвидчіший, найпрудчий, найхутчий, (чіший). — А що в світі наймиліше, а що в світі найшвидчіше? (н. з. — сон, око).

Наискось, наискось = навкося, навкося, навкосяка, навкося.

Найти, находить, ся = 1. **найти, паходити**. — Найшла коса на камінь. н. пр.
 2. **зібрати ся, набрати ся, пайти, зібрати ся, набірати ся, паходити, паходити**. — До зборні багато людей зібрало ся. — Найшло до ширку багато людей. — Там такого паходило людей, що нігде й пройти.

3. **найти, ся, знайти, ся, нагнати** (С. Л.), **відшукати, ся, надібати, паходити, ся, знаходити, ся, відшукувати, ся, пазнаходити, (памацки) — памацати, пагнати** (С. Л.). — Знайшов скарб. — Знайшов сокору за лавою. С. Аф. — (От він ходив, ходив і нагнав десь у куточку. н. д. — Лиха доля і під землею падибає. н. пр. — Відшукав на самому споді скрині. — Пазнаходь міні все, що порозгублював. Чайч. — **Найти, паходить при обыскі** = **вітрусити, витрусувати, повитрусувати**. — Що в кого попропадало, то все в його витрушено. Чайч. — Тай чоловік її злодій! Хіба ж давно витрусили в його клупі кону чужої шпеліці? Лев. — Усі вони в одному гурті були, то у всіх повитрусувало крадене. Чайч.

4. **зустріти, зустріти, спіткати, зустрічати, заставати**. — От прихожу до його й застаю там трьох товаришів. — Застав його за обідом.

5. **бачити, вбачати**. — Не бачу в твоїй, синку, роботі ніякої користі. — **На него паходить** = **часом паходять, папада, паступа на його**. — **Что з'то на вас пашло сьогодні?** = **що се папало на вас?** — **Нашель туман** = **наліг, розліг, розіслав ся туман**. — **Нашель шкваль** = **зірвала ся, схопила ся борма**. — **Не на того нашель** = **не на такого папав**. — **Нашель кому повбрити** = **було кому повірити, не мав кому...** — **Нашлись виновные** = **винуватих знайдено**.

Найтиел, паходиться = 1. **знайти ся,**

знаходити ся, бути, пробувати. — У його завжди знайдець ся чарка горілки, хліб, та й до хліба де-що. — Копон завжди був при господі, а Грицько при складі.

2. **догадати ся, нестеряти ся**. — Як було прикрутили його на зборні, а він не стерив ся і так все розпоясав, що по його стало.

3. **д. Найти**.

Найтие = **найтия**.

Накаверзить = **наковерзувати, накапостити**.

Накадіти = **пакадіти, пакуріти** (ладаном).

Наказаніе = **кара** (С. З. Л.), **карання, скарання, покарання, карність** (С. З.). — **Ка́ра** Господева. К. III. — Хто на кого мо-виль, а не доведеть, тим каранням сам карає бити маєть. Ст. Л. — Боячись за тоє од Гоеударя карання. Л. В. — Одного скарання — десять м поканяня. н. пр. — Май добру натуру, не приймеш карности на шкуру. н. пр.

Наказати, паказывать = 1. **пакарати, пакарати, скарати, карати**. С. Л. — Не карай мене, Боже, пакарай мою плахту. н. пр. — Сюсарь прокарав ся, а ковали пакарала. н. пр. — Хіба і за це Бог покара? Бр. Бог його гріхом пакарав. С. Л. — Доли карає вельможного й пеможного. н. пр. — Ой ти, мати, порадниче в хаті, порадь мене — чим жітку скарати? н. п. — Хто ж сироті завидує, скарай того Боже. К. III.

2. **паказати, загадати, звеліти, паказати, паказувати і т. д.** — Чи я ж тобі не казала, не паказувала, щоб ти хлопців не водила, не припажувала. н. п. — Загадав пару коней сідлати. С. З.

Наказній = **паказний**. С. З. — Полуботку, Полуботку, паказний Гетьмане! А хто ж тобі, мій соколе, булаву діставе. Руд.

Наказ = **паказ** (С. З.), **загад** (С. Аф. Л.).

Наказуемость = **карність**. — Нехай Бог боронить від лихої напасті, від папської карности. н. пр.

Накаленіе, пакаліваніе = **розпикання, розпалювання**.

Пакалівать, пакаліть, ся = **розпикати, розпалювати, розпекти, розпалити, ся, порозпикати, ся**. — Загізні дахи порозпикали ся. Бр.

Накалка = **д. Накаленіе**.

Пакаліваніе = **паколювання**.

Пакальвать, паколоть, ся = 1. **паколювати, пастрікувати, паколоті, пастрікати, ся**. — Паколов дірочок.

2. **рубати, парубати** (дров), **памаіти, папамаіти** (дводу), **паціюкати** (по троку цю-

2. підки́дати, підки́нути, ся. — Підкинь ще дровець.

3. накидати, накінути, ся. — Накинув свитку та й пішов. — **Накидывать, накінуть** горшѣкъ = скидати, скинути горщя. — Схопили соняшникі, а скинули йому на живіт горща, зараз і полегшало.

Накидка = 1. накидання.

2. **Накидка** (легенька верхня одежина). С. 3. — **Въ накідку** = на опашки, на опашку. — Надів свиту на опашки.

Накидой = **накидий**.

Накидывать, ся, накінуть, ся = 1. д. **Накидать**.

2. **накидати, нападати ся, накінути ся, папасти, ся.** — Собаки пакинули ся на нас.

Накипать, накіпѣть = **накипати, накіпати**.

Накіпъ = 1. шум, шумовина, шумовина, піна. — Зліми шумовину з борщу.

2. **накіп** (на пр. в чайні, самоварі то-що).

Накипятить, ся = **нагріти, ся** (на пр. воду), **напрягти, зварити, ся** (на пр. молоко). — **Нагріти** окропу. — Треба зварити молока до кави.

Накисѣть, накіснуть = **накисѣти, закісѣти, на- закіснути.** — Діжка **накисла**.

Накладіа = **накладія, квиток.** — В квитку переписано все, що здаю хурщикам.

Накладной = 1. добавочний, додатковий.

2. **накладний**. С. Пар. — **Накладные усы, п. серебрó** = **фальшиві вуси, фальшиве сріблó**. С. Ш.

Накладный, по = **сутужний, утрáтний, по.** (С. Ш.).

Накладъ = **утрáта** (С. Ш.), **втрáта, шкода.** — Не хочеш втрати — не лїзь ні в куми, ні в свати. в. пр. — **Въ накладѣ, съ накладомъ** = з утрáтою.

Накладываніе = **накладання**.

Накладыватель = **накладальник**.

Накладывать, накласть, ся = 1. **накладати, накласти, ся.** — Наклав дров у піч.

2. (про курей) — **нести, ся, покладати** (від чого й яйця зовуть ся **покладкі**), **панести, ся.**

3. д. **Накладывать.**

Наклáняться = **наклáняти ся, поноклáняти ся.** — **Попоклáняв ся, поки випрохав.**

Наклевать, наклёвываются = **наклювати, надзоббати, надзобати, наклёвувати, ся і т. д.** — Посип, сипу, проса, нехай воно надзоббаеть ся, та постав водиці, нехай воно напьеть ся! п. п.

2. **наклюнути, надклянути, наклёву-**

вати, ся. — Коли наклонилось, то й залупить ся. п. пр. — Курча **наклявуеть ся** (з яйця).

3. **трапляти ся, наклёвувати ся.** — Трапляєть ся служба, може мати му заробіток.

Наклевать = **набрехати, наклепати** (кого), **обрехати, обмовити** (кого).

Наклёвъ = **наклонуте місце** (де курча **наклонилось**).

Наклёніе = **наклёіня, наліінення.**

Наклёваніе = **наклёювання, наліілявання.**

Наклёввать, наклеить, ся = **на- приклеювати, на- приліплювати, на- приклеїти, на- приліпити, ся, понаклеювати, поналіплювати.** — **Наклеить нос** = **утёрти носа, табáки втёрти, (у свтані)** — **гарбузá дати, піднести.**

Наклёйка = 1. д. **Наклёіня і Наклёваніе.**

2. **наліпка, наклёіпе, наліпле(я)пе.**

Наклеимъ, ся = **поклеїнити, позмастити, потаврувати, ся.** (Д. **Клеймъ**).

Наклеиной = **наклеийний.**

Наклеить, ся = д. **Наклёввать.**

Наклёйщикъ, ца = **наклёйшик, ця, кляйшик, ця.**

Накленать, наклёнывать, ся = 1. **накліпати, наклёпувати.** — **Наклепати** у ванти на колесо.

2. д. **Наклевать.**

Наклёпка = **накліпка.**

Наклёшь = 1. д. **Наклёнка.**

2. д. **Клевать.**

Накликать, наклікать, ся = **накликати, наклікати, понакликати** — **Понакликати гостей, що нігде й прийняти.**

Наклобучивать, наклобучить = **насувати, насунути, понасувати.** — **Пасун шалку по самі очі.**

Наклобучка = 1. **насування.**

2. **гонка** (С. Л.), **нагонка, вимовл, дгана, нагана.** — **Дать наклобучку** д. **Нагоний дати.**

Наклонёіе = 1. **нахилання, нахил, схилання.**

2. **спосіб висказу дієслів.** — Мова крайпська має три способи висказу дієслів прямий, для прямого висказу, приказов для приказування і можливий, коли говоримо про щось лише можливого, подумати. Гр. См. Ст.

Наклонённый = **похилений; похилий.**

На похиле дерево і кози скачуть. в. пр.

Наклоніть, наклонять, ся = нахиліти, схиліти, похиліти, прихиліти, нагну́ти, ся, нахиляти, ся і т. д., похиляти ся і т. д. С. З. Л. — Над тим личком нахили ся, чи спить мила — подиви ся. Руд. — Побачила діжки, нахилилась, щоб роздивити ся. Яст. п. о. — Стоїть явір над водою, в воду похилив ся. п. п. — Сирота втопив ся, на тин похилив ся, люди кажуть і говорять: він мабуть упив ся. п. п. — Ой час, мати, жито жати, бо колос схилив ся. п. п. — Ростуть два дубочки, схилили ся верхи до купочки. п. п. — Рада б до неї і небо прихилити, та біда, що не достає. п. пр. — **Наклонівши** (на пр. відро, пляшку) **пий** = нахилки (С. З.), нахили́цем. — Він без чарки почав горілку нахилки ковтати. С. З. — Зрадивши, що понав у руки, шукати чарки я не став, та назпорошиє, так для штуки, ковтати нахилки почав. Мет. — Випив нахили́цем цілу пляшку. — **Наклонівшись** **танцювати, йдти** = **вихилісом, хилці**. — Танцює вихилісом. — Козак молодешкий та й того злякав ся... хилці, хилці помі́д тином та в бур'ян сховав ся. н. п.

Наклонність = 1. похилість.

2. схильність (С. Пар.), нахил, нахилілок. — Він таки має схильність до музики. — Великоруський парод виявляє і тепер виявляє нахил до матеріалізму. Бар. О. — Придавати вроджений нахил до свого рідного. Фр.

Наклонний, но = 1. похиллий, похилистий, (про місцевість) — спусковий (С. Жел.), спадистий (С. Жел.), згористий, похило, похилом, нахил, хилкi. — На нас бідних, як на похиле дерево. Кот. — На похиле дерево і кози скачуть. н. пр. — Туди лози хилили ся, куди їм похило. Туди очі дивили ся, куди серцю мило. н. п. — Стіла стоїть нахил. Чайч. — Пускайте бо сторч, а не похилом. Кр.

2. прихильний, схильний, но. С. Жел. — Він схильний до добра.

Наклонь = 1. похилість. — Похилість скелі.

2. похил, похилина (Вол.), схил (Под.). похилість, спадистість, згірря. — Рівнина має похил до Дніпра. Кя.

3. козирьок (у будки екіпажа). — Відкинь козирьок, щоб дощ не так забивав.

Наклонять, ся = д. Наклоніть, ся.

Наклоняться = д. Називються.

Наклонуть, ся = д. Наклевають, ся 2.

Наклязуть, наклязничать = карлючок нагну́ти; набрехати.

Накомасний = ковадловий.

Наковальня = кова́дло (С. З. Л.), маленька, щоб набивати коси — ба́бка (С. Аф.), ковалёнька (Полт.). — Вліз між молот і кова́дло. п. пр. — Добре кова́дло молоту не боїть ся. н. пр. — Клянусь кліщами, кова́длом, молотом, міхами. Кот. — Це ба́бка, а ковалёнька — то це на такий штем зроблена. Чайч.

Наковать, наковывать, ся = 1. накува́ти, наковувати, ся. — Накував багато ухвалів.

2. насікти, набіти, нацюкати, насі́кати і т. д. (жорна і млинові камні).

Наковылять = нашкандибати і т. д. д. **Ковылять**.

Наковірявать, наковырять, ся = **наколунувати, надобувати, наколупати, надобвати, накониргати, ся**. — Наколупай масла.

Накожний = наші́урний.

Накоковать = накува́ти. — Не довго зозуля накунала. — Скільки тобі літ зозуля накувала?

Накоковать = **накокувати** (перепалити земліне вугілля на кокус).

Наколáчивать, наколотить, ся = 1. **набивати, набіти, ся, понабивати, ся**. — Набили обручі на діжку. — Понабивав гвіздків у етіну.

2. **зазнавати, набірати ся ліха, зазна́ти, набрати ся ліха, натерпіти ся**.

— Живучи на чужині, багато зазнав лиха.

— **Наколотить бока** = **накласти в боки, надавати стуснів, бéбехів, налунцювати**. — **Наколотить ціну** = **набити, нагнати ціну**. — **Наколотить копейку** = **зібрати грошей (чи мало)**. — Зібрав грошей, став хороший. Кропивницький.

Наколóвать, наколóвывать = 1. **наворожити, начарувати, начаклувати, відьмувати, наворожувати і т. д.**

2. **заворожити, виворожити і т. д. (заробити ворожіням, чаруванням і т. д.)**.

Наколка = легенький жіночий убір на голову, що припилюється ся до волóсся.

Наколóбрóдити = **наколóбрóдити, набрóити, нашамобрóдити**.

Наколотить, ся = д. Наколáчивать, ся.

Наколоті́рять, наколоті́рничать, ся = 1. **накрамарювати, ся (дріблязком)**.

2. **набрехати, напестити**. (Д. **Колоті́рять**).

Наколóть, ся = д. **Нака́лывать**.

Наколѣнникъ == наколѣнник.

Наколѣть == покля́кнути, заклѣ́кнути, надубі́ти, надубі́нути. — На морозі у мене поклякли руки.

Нако́мкать = 1. зійня́ти, помня́ти, зжу́жмита (чого багато, д. Ко́мкать).

2. напха́ти, набга́ти. — Напхав повну скриню.

Нако́нець = напоследок (С. Л.), напоследку, на о́станок, на о́станку, на о́станці (С. Л.), на́решті (С. Л.), врѣ́штї, в кінці́ (С. Л.). — Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а паренті довело ся, що в полиці сидів. п. ц. — Довго він мовчав, а напоследок не витерів, почав лаятись. — А паренті піи Кирига кулаком у спину: „пішов геть з моєї хати, еретичий сину.“ К. З. о Ю. Р.

Нако́нечникъ = наконешник, рі́хва, о́скін, (у вала у ланні) — Чі́п, (у списа) — Клю́га, (у батога) — наконешник. — Палиця з залізним гострим наконешником. — На цей ціпок треба зробити внизу залізний оскіп. Кп. — Моди достають клюги списові. К. Х. — Як стали цигаца різати гарапниками: били, що аж приконешник в одному однав. н. к. — **Нако́нечники** = торочки (С. III.), у ексельбантів = наконешники. — Треба пришивати торочки до рушників.

Нако́пати, ся = д. Нака́пывать.

Нако́пировать = понако́пювати.

Нако́пить, нако́плѣть, ся = д. Нака́пливать, ся.

Нако́пѣти, ся = Нака́пчивать, ся.

Нако́пѣлый = закурений, задимлений.

Нако́пѣть = закурі́ти ся, задими́ти ся.

Нако́пѣльникъ = накопѣльник, вѣззо́к (у санок. Полт.), на́кореник. (С. Жел.).

Нако́рмить, ся = д. Нака́рмливать, ся.

Нако́рникъ = на́корінок, на́коренок (сучок або пагонець коло коріня). С. Жел.

Нако́рчевать = на́корчува́ти, на́кичува́ти (Черп. Чайч.).

Нако́сити, ся = д. Нака́шивать, ся.

Нако́сний = скі́сний.

Нако́стинца = гу́ля на носі́ у ко́ня.

Нако́стылять = набі́ти, на́лунїти, на́лунцюва́ти, одлу́нити, одлу́нцюва́ти (налицею, ломакою).

Нако́сь = ко́со, на́вкось, на́вкосї, на́вкосї, на́вкосї́.

Нако́сїть = покля́кнути, подубі́ти.

Накра́дывать, кра́сть, ся = накрада́ти, накра́сти, ся, понакрада́ти. — Накрав грошей. Понакрадали старшина з писа-

рем громадських грошей, а тепер і багачі. Чайч.

Накра́ивать, ся, накро́ить = накро́(а)ювати, ся, накро́їти, накра́яти.

Накра́пати, кра́пывать = 1. накра́пати, накрапа́ти. — Доник накрапа́є.

2. накра́пати, накраплѣ́ти.

Накра́сить, накра́шивать, ся = накра́сити, нама́люва́ти, нафа́рбува́ти, накра́шувати, ся і т. д. — Накрасили багато крашапок. — Намалював черномим а потім по червоному сині смужки.

Накра́спѣться = начерво́їти ся, (від сому) — па́некті ра́ків.

Накра́соваться = на́красува́ти ся, наппіа́ти ся.

Кра́сть = д. Накра́дывать.

Накра́хмалывать, накра́хмалить, ся = на́крохмалюва́ти, на́крохмалити, ся.

Накра́шивать, ся = д. Накра́сить, ся.

Накре́нивать, накре́пить, ся = нахилѣ́ти, нахили́ти, ся на бі́к (про судна).

Накре́сть = па́вхрест, на́хрест, хресто́м і д. Крестообра́зно.

Накривѣ́ть, накривѣ́ять, ся = нахвѣ́їти, нагну́ти, нахили́ти, на́гнїти, ся.

Накривѣ́ться = накривѣ́їти ся, по́викриплѣ́їти ся.

Накрича́ть, ся = на́крича́ти, ся, на́гукати, ся, на́гомоні́ти, ся, по́гомоні́ти, на́гріма́ти. — Нагував ся я, поки доклякав ся. — Тільки побачити, що цустують, зараз нагримає. — Нагомонить на їх, то вони й уцухнуть. Ск. — **Накрича́ть го́лову** = на́ту́ркати. С. Л.

Накро́ить = д. Накра́ивать.

Накро́мса́ть, накро́мшить = па́криши́ти (рі́жучи), накра́яти, на́чикрі́жати.

Накро́пати = наба́зграти, на́партачи́ти, (про вірші, малювання) — на́ліяпати.

Накро́пить = наба́рїзкати, на́кропі́ти.

Накро́шить, ся = па́криши́ти, по́криши́ти, ся. — Накриши хліба курям. — Як ламав хліб, багато накришило ся. — Покриши яловичину, локшину.

Накру́житься = на́круті́ти ся, на́верті́ти ся.

Накру́тити, накруча́ть, накру́чивать, ся = на́круті́ти, на́мота́ти, на́віти, насу́кати, на́кручува́ти, ся і т. д., по́накру́чувати і т. д.

Накру́чїваться = на́журі́ти, ся, на́ту́жити ся, на́сумова́ти ся, на́сму́їти ся.

Накрыва́ть, накрывѣ́ть, ся = 1. накрива́-

ти, покривати, напниати, ся, на(по)-
крити, ся, напну́ти ся, понакривати.
— Накрив очі китайкою, заслугою козаць-
кою. п. п. — Там серед двору столи пона-
ставляли, понакривали. п. к. — **Накрива́ть**
на сто́ль = застила́ти, накрива́ти сті́л,
лаштува́ти, ла́годити (обід, вечє́рю). —
Застилайте столи та все тесові. п. п. —
Накривти ча́шку = перевернути ча́шку
(живий чай або каву, в ознаку того, що
більше не буде цити). — **Накрýтєся** =
надіти ша́нку. — **Накрóйся** = наді́нь
ша́нку.

**2. злани́ти, захо́пити, заско́чити, за-
сту́кати.** — Вони тільки що ротабори-
лись, а ми їх тут і захопили. — Орда лю-
дей живцем брала, де кого заскочила. Л. В.
— Застукали, мов вовка в кошарі. С. Аф. —
Застукав, як сотника в горосі. п. пр.

Накрýтити = накрити́.

Накрýшка = 1. накриття́.

2. покрýшка, покрýвка, на́крýвка. С.
Пар. — Своя хата — покрýшка. п. пр.

Накрýнко = 1. дуже, мі́цно, вольми́;
щільно, дуже сильно (д. Крýнко).
2. гóстро, сувóро.

Накув́иркатєся = нанерекда́ти ся.

Накудє́сти = 1. начарува́ти, начаклу-
ва́ти, наві́думува́ти.

**2. наколобродити, набро́їти, нашало-
бродити, нашурубу́рити.** — Що ти тут
набро́їв?

Накула́чникъ = рукавиця́ без пальців.
Накули́катєся = д. На́зю́нтєся.

Накупа́ти, накупі́ти, ся = накупати́, на-
купля́ти, ску́пляти, накупóвувати, на-
ку́пити, скупі́ти, ся, понакупóвувати.
— Скупив ся, заріз і поїхав з ярмарку. —
Понакуповував всім гостям.

Накупа́тися = накупати́ ся, попокупати́
ся. — Попокупав ся я за се літо.

Накúпка = скупóвування.

Наку́ривати, накурі́ти, ся = 1. наку́рю-
вати, ся, нака́жувати. накурі́ти ся,
накурі́ти, ся, нака́дити. — Накурили
повну хату, — Накурив ся тютюну, аж го-
лова кругить ся. — Та накурыйсь уже
швидче та хату зачинай. Чайч. — Накади-
ли ладаном.

**2. гна́ти, виганя́ти, вкúрювати, ви́-
гнати, нагнати, викурити, ся.** — Вигнав
10 відер горілки.

Накурóлєсить = наколобродити, набро́-
їти (С. Л.), напроку́дити, нашко́дити.

Накусáть = 1. накусі́ти, надкусі́ти. —
Накусив та й покинув.

2. покусáти, скуса́ти. — Блохи покусали.
Накусъ = надку́сєне (місце).

Наку́тати, наку́тивати, ся = наку́тати,
нагорну́ти (на себе), зату́шковати, ся,
наку́тувати, нагортати, ся.

Наку́тить = 1. набро́їти, паворóтити, на-
кóїти (найбільше на підштанку).

2. напíти, нагуля́ти. — Нагуляли на де-
сят карбованців.

Наку́шатєся = наї́сти ся, (па́дто) — на-
лòнати ся, нажéрти ся, натрéскати ся.

Нала́вливати, налові́ти, ся = наловлю-
вати, налові́ти, ся. — Наловили багато
риби.

Налага́ти, наложі́ти, ся = 1. накла́дати,
покла́дати, накла́сти, наложі́ти, ся,
(наку́ючи) — наку́вати, напакóвувати,
напакóувати, ся, (дуже тісно) — на́ти-
скувати, на́тєскати, на́тєснути, ся, (ще́й
жужлом) — на́пхати, напхати́, ся. —
Паклала повну піч дров. — Напакувала
повну скриню.

**2. накла́дати, наки́дати, накла́сти, на-
кі́нути.** — Накинули мостового ще по ко-
пійці з хури. — **Наложі́ти за́прєщє́нє**
= накла́сти за́борону. — **Н. його** = за-
праті́ти в ярмо́, підгорну́ти під кор-
мйгу́, поверну́ти в неволю́. — **Н. на**
себ́я рúки = самóму собі́ смерть за-
поді́яти. — **Н. окóвы** = забі́ти в кай-
да́ни. — В кайдани забили тай заму́рова-
ли. К. Ш. — **Н. тру́бку** = набі́ти, на-
кла́сти лю́льку. — **Н. энити́мію** = на-
кі́нути по́куту.

Нала́дити, нала́живати = 1. настро́їти,
настро́ювати, ся. — Настроїв скрипку.

**2. нап́равити, підстро́їти, на́рнати, під-
мóвити, нап́равляти, ся** і т. д. — Нап́-
равив його на се діло. — Віп його так під-
стро́їв, що той усе зробить.

3. поп́равити, пола́годити, сп́равити,
поп́равляти, ся, ла́годити, сп́равляти,
ся. — Треба п́равити машину, бо щось
понеувало си.

4. правити, торóчити. — То й йому
одно, а він своє править (або: торочить).

Нала́дъ = влад, як слі́д, як трéба, як
пови́нно. — Коли мє не влад, то я з сво-
ім назад. п. пр. — Діло пішло як слі́д.

Налаки́ровати, налакíрòвувати, ся =
палаку́вати, нала́чити, на́лю́дити, на-
лòщувати, ся.

Нала́комитєся = нала́сувати ся.

Нала́мывати, наломáть, ся = наломлю-

вати, паламати, ся, поналómлювати, ся.
Палащивать, налощитъ, ся = налощува-
 ти, налощити, ся.
Налаять, ся = нагавкати, ся, попогав-
 кати, набрежати, ся. — Нагавкались со-
 баки, поки його з двору випроводили.
Налгать, ся = набрежати, ся. — Набре-
 хав на його, що буцім... — Брежав цілий
 вечер і ще не набрехав ся.
Налегать, налечь = 1. налягати, наляг-
 ти. — Наліг на стіл грудима.
 2. насідати, напосідати, напосісти, на-
 сісти, ся (С. Л.). — Напосів ся на мене
 так, що вже й терпіти не сила.
 3. намагати ся, натужувати ся, намог-
 ти ся. — Намагаєть ся з усієї сили.
Налегкъ = легко, злегка, поволі; на
 швидку руку; порожнем. — Вийшов,
 злегка одягнись. — Зібрав ся на швидку
 руку. — Поїхав порожнем.
Наледеніть = наледеніти, намерзнути.
Налєдица, наледь = крига, лід (що звер-
 ну чого намерз).
Налєжати = пролєжати, відлєжати (боки).
Налєжати ся = налєжати ся, вилєжати ся.
Налєтати, налетѣти = 1. налітати, на-
 кидати ся, налетіти, накінути ся, на-
 скочити. — Шуліка налетіла на курчат.
 — Козаки накинули ся з усіх боків.
 2. налітати, налетіти, поналітати, на-
 злітати ся, налінути. — Налетіли гуси
 з далекого краю, скотили воду в такому
 Дунаю. н. п. — Багато горобців назлітало
 ся. — Назлітало ся птиці без ліку. Чайч.
 3. нападати, нападати. — Нападало бага-
 то жовтого листя.
Налєтѹ = ульот. — Стріляв ульот і не
 влучив.
Налєтъ = 1. налітання, напад, наскок.
 (Д. Налєтѣть).
 2. (хим.) — Цвіт (на пр. од сірки, миша-
 ку або що, що осідає), суга. — Горілка
 появилася сугою. Кн.
 3. пржѣ (що осідає на камєні).
 4. (в тілі) — плівѣ, плівка, падь. —
 Увесь язик поняла падь. Кн.
Налєтѣть = д. Налєтѣти.
Налєчь = д. Налєгати.
Наливать, налить, ся = наливати, налі-
 ти, ся, поналивати, (про трунки і рідку
 страву ще) — насипати, сипати, насі-
 пати, усяпати, понасипати, (с під кра-
 на або чопа) — утѣчувати, у(в)точити,
 наточити, ся, (багато чого) — набұха-
 ги, набұрити. — Повниї чарки всім на-

ливайте, щоб через вінця лило ся. н. п. —
 Шинкарочко молода, усьп меду ще й вина!
 Не насиплю й не подам, бо на тобі жулан
 драг. н. п. — Жінко! насип в миску бор-
 шу! — Насипав в почви з цєбра води. Кн.
 — Наточили з кухви оливи. Чайч. — Та
 піди, хлопку, до пивниці та вточи ще и
 пива, та випьемо за здоровля та мойого
 сина. н. п. — Вточив собі чаю. Кр. — Вло-
 чив брати. Кр. — Ото, пабурив стільки!
 — **Наливать ягоды** = наливати на-
 лівку.
 2. розливати, розлити, ся. — Розлив
 олію скрізь на дошвіці.
 3. виливати, навиливати. — Почали ви-
 ливати дзвін. — Навиливали свѣчок.
 4. наливати ся, набірати ся, наліти
 ся, набрати ся. — Батато води в човен
 набрало ся. — Яблука наливають ся. —
 Жито наливаєть ся. — Наливають водою
 = набірати воді (про запас). — Оєна
 наливаєть ся вісна набіраєть ся.
Наливка = 1. наливання, розливання.
 2. наливка: на агрусѹ — агрусівка, на
 вишнях — вишнівка, вишняк, на груш-
 ках — грушівка, на дереві — деревів-
 ка, на дулях — дулівка, на полуниціх
 — полунішник, на порічках — поріш-
 нівка, на сливах — слив'янка, слив-
 няк, на суніцях — суніцівка, на терені
 — терівка, терняк.
Наливної = наливний. — Н. колєсѹ = д.
 під сл. Колєсѹ.
Наливъ = 1. наливання.
 2. горілка, що нею наливають налив-
 ку. — Вишнівка першого, второго і т. д.
налива = вишнівка первак, первачок,
 другак і т. д.
 3. сѣк в овѹшу.
Наливаться = намоктати ся, набрати ся
 (горілки). — Намоктав ся — лєдвє ноги
 водочить.
Наливъ = 1. риба Gadus lota — минь,
 миньок, минтус. — Уже Тронні вгаму-
 вались, могорччї всі потягли і як миньки
 повизвертались. Кот.
 2. жуґелиця.
Налиневать, наливѣвывать = наливняти.
Налипѣть, наливнутъ = налипѣти, при-
 липѣти, на- прилипути, поналипѣти,
 поприлипѣти.
Налітографировать, ся = налітографу-
 вати, ся.
Налітокъ = свинчатка, олив'янка, лян-
 ка (Вол.). — Як вдарив свинчаткою, так
 всі наці і вибив з кону.

Наличникъ = 1. ліштва (панка на одвірках або на лутках).

2. бляшка замкова (що прибивається на дверях, де ключ стромляєть ся).

Наличність = готовізна (С. З.), що до грошей — готові гроші (С. Аф.), готовик, готовина (С. Л.), готівка. — Готовими грішми маю сто рублів, а то ще треба позичити. — Купив за готові. С. Аф. — Отсе вам увесь мій готовик... беріть, більше нічого нема у мене. Кв. — За готовика оду тільки продала, а то проміняла. Як. — Маю готівкою п'ять тисяч. — **Въ наличности** = готовими грішми, готовика, готівкою.

Наличний = 1. передній, лицевий, верхній, околінний (С. Л.).

2. готівий. — Н. дівки = д. Наличність (про гроші).

Налобникъ = 1. набрівник (пов'язка чи стріжка на чолі над бровами). Полт.

2. начёлка (в уздечці).

Налобный = налобний, начальний.

Налобокъ = д. Налобникъ.

Налобызаться = націлювати ся, нач(ц)молкати ся. — Навздогінці не націлуеш ся. п. пр.

Наловить = д. Палавливать.

Налогъ = податъ, податок (С. З.), наклад, оплатка, з душі — подушне, з хати — димово, подімне (С. З.), з паєки — очкове, за переїзд через міст — мостове (С. З.), з рогагоі худоби — рогове (С. З.), з торгів — мито. — Без всяких тяжарів і податків. Скоропадський. С. З. — Мов за подушне обступили. К. III. — Брали мостового по пів золотого. н. д. — Аби жадеи чоловік не сьмів нових мит вимшляти. Ст. Л.

Наложение = накладання, покладання.

Наложить = д. Налогать і Накладывать.

Наложница = підложница (С. З.), підбічниця, нерідна жінка (Вол.), невічна жінка, приставка (Чер.), полюбовниця, сестра з Остра (Чер.). — Держить у себе місто підложниці. Мазена. С. З. — Самі благоволили дати свою підложницю в супруги. К. III.

Налой = д. Аналогіи.

Налокать = заноганити, запаскудити (хлепчучи).

Налокаться = нахлептати ся.

Наломать = д. Наламывать.

Наломить = д. Надломить.

Наломъ = д. Надломъ.

Наломаться = наломати ся, натріскати ся, нажерти ся, нацхати ся, перенка-

ти ся, наіерти ся. — Натріскав ся за обідом, що аж сопє.

Наломить = д. Налашивать.

Налубъ = патока (цукрова).

Налудить, налуживать, ся = набіліти, ся, налудити, набіляти, понабілювати, ся.

Налупить = налущити, налускати.

Налучить = наловити, набити риби (осьвіщаючи скалкою).

Налущивать, налущить, ся = налускувати, налущити, налускати, налущати, ся. — Налускали орхів.

Налытаться = набродити ся, навентати ся, наволочити ся.

Налынуть = д. Налипаты.

Налытить = налестити, наговорити лєстошів.

Налъво = у ліву руку, ліворуч, у ліворуч, на ліво, (переважно па волів) — соб, цоб, к собі, (па копєй) — вістія, віштїя (Под.).

Налъзаты, налъзть = налязати, налѣзти, поналязати.

Налънить, налънить, налънивать, ся = наліпнати, наліплювати, ся, поналіплювати.

Налъпка = 1. наліплювання

2. наліпка, наліплєне.

Налъпной = наліпний.

Налъпокъ = д. Налъпка 2.

Налобезничаться = палицяти ся.

Налюбится = налюбити ся, накохати ся.

Налюбоваться = налюбовати, ся, намиливати ся. — Піп не налюбує тією гречкою. п. к.

Налипать, ся = наліпати, ся, (мов квачем) — наквацювати, ся.

Намагнитъ, намагничивать, ся = намагнитити, намагничувати, ся.

Намазаты, намазывать, ся = намазати, намастити, ся, (жиром, смальцем) — насмальцювати, (дуже) — налязити, (двогтем) — нашмарувати, (мов квачем) — наквацювати, ся, намазувати, намащувати, ся і т. д. — Ой ти, Ганзю, милостива, чим ти брови намастила? н. п.

Намази = на поготові; як по маслу. — Діло на поготові. — Діло як по маслу йде.

Намазпой = намазаний, намащений, нашмарований і т. д. д. Намазаты.

Намакаты, намакивать, ся = павмочати, павмочувати, ся.

Нама́клерить = замахлюва́ти, зафакто-рува́ти.

Намалєва́ть, памалє́выва́ть, ся = нама-люва́ти, намальо́вувати.

Нама́нива́ть, нама́ни́ть = прина́жувати, прима́нювати, прина́дпнати, прима́нїти, поприна́жувати. — Чи я тобі не казала, не приказувала, щоб ти хлопців не водила, не принажувала. н. п.

Намара́ть, нама́рива́ть, ся = 1. нама́зати, накаля́ти, нама́рзати, набрудни́ти, нама́зувати, ся і т. д., понама́зувати. — Намазав пику сажою.

2. накаля́ти, папаску́дити, папаску́жувати.

3. пашкря́бати, надря́пати (про писан-ня), паля́пати, наквацо́вати (про малю-вання).

Намаро́дєрствовати = награбува́ти (на війні).

Нама́слива́ть, нама́сли́ть, ся = 1. нама́-слювати, нама́щувати, нама́слити, на-масти́ти, ся, нама́сльцо́вувати, нама́ло-зювати, нама́сльцо́вати, нама́лозити, ся. — Намастив кашу. — Намазлив губи

Намасти́ти, нама́щати, ся = д. Нама́зати.

Нама́тыва́ть, нама́тати, ся = 1. нама́ту-вати, на́вивати, нама́тати, на́вити, ся. — Намотала пилки на клубок.

2. нама́тувати, нама́тати, проци́дрити, прома́нтачити і т. д. д. **Мота́ть** 3. — Намотав стільки довгів, що й упукам буде що виплачувати.

Намаха́ть, ся = намаха́ти, нахита́ти, ся і т. д. д. Маха́ть.

Нама́чива́ть, нама́чи́ть, ся = 1. нама́чу-вати, нама́чити, ся. — Доц намочив зе-млю. — Треба намочити коноплі.

2. на́квашувати, на́квасити, ся. — На-квасила бурків, яблук.

Нама́щати = д. Намасти́ть.

Нама́щива́ть, нама́сти́ть, ся = нама́щу-вати, ви́мощувати, дошками — насте́лювати, ка́мінем — на- ви́бурко́вувати, на- ви́бурко́вувати, та́расом — нагара-со́вувати, гре́блю — нага́чувати, на-мо́стити, ви́мостити, насте́лити, ся і т. д. — Трупом гатки й байраки вимощували. К. Кр. — Улиця ви́буркова́на. — На́стелив сте́лю.

Нама́ятися = нама́яти ся, па́томити ся, поно́удити сьві́том.

Наме́дни = до́щро, не́да́вно.

Наме́жєва́ть, наме́жє́выва́ть, ся = на-

межува́ти, на́різати, наме́жє́вувати, на-рі́зати.

Наме́ка́ть, наме́кну́ть = на́тяка́ти (С. Л.) на́кида́ти, на́тягину́ти (С. З.), на́кинати. — Що він тобі на́тикав, то се щоб ти до-гадав ся. Ч. К. — Та я ж, бачця, і на́тя-кав, щоб ти від його утікала. Мет. — Ба-лакають люди манівцями, на́тикають тільки Ки. — Ви обидві де-що про́минули, тільки про́їду й на́питок сяк так на́тикнули. Мет. — Бач, на́кида́в на те, на се. Гр.

Наме́каніє = на́тяги́ння. — Вона вже по-мітила, та так і на́тикала, а мене те на́ти-кання гірше вогню пече. О. Мир.

Наме́к = на́тїк, на́тїка, на́тїчка. — При ко́ждїм та́ким на́тику вона чула, як якась іскра про́бігала. Фр. — **Наме́комъ, наме́ка́я** = на́втїа́кї. — На́втїаки бу́ря-ки, щоб ка́пусти дали. н. пр.

Наме́лко = 1. дрі́бне́нько, дрі́бне́сенько 2. мі́лєсе́нько.

Намерза́ть, наме́рзнуть = намерза́ти, на-ме́рзнати.

Наме́сти, нама́тати = наме́сти, на́грести на́гребі́ти, нама́тати, на́гріба́ти, на́змі-тати, пона́мітати, пона́гріба́ти; на́ня-ти, на́вива́ти. — Намело багато снігу. — Усе по́ли; сьогодні вже на́змітала боро-шенця та с того зметеного спекла па́ля-ничку. Чайч.

Наме́тати, наме́тыва́ть, ся = 1. на́ки-дати, на́кида́ти, ся. — На́кидати в нму ка́мінь.

2. д. На́живи́ть 2.

3. на́біти ру́ку, приви́чити ся, на́вчи́ти ся.

Наме́тка = 1. на́міта́ння, на́кида́ння (д. На́месті і На́метати 1).

2. ку́ценька со́рочка, що на́дяга́ється ся по́верх до́вго́ї.

3. ла́та, ла́тка (д. За́плата 2).

4. плі́жка, клі́мка, за́щипка. С. Аф.

Наме́тний = 1. на́кида́ний.

2. на́кидний.

Наме́ть = 1. (сні́гу) — заме́т, (глини, гру-зу то-що) — ва́лява, ку́па, ку́ча, ку-чу́гура.

2. на́ме́т, ша́тро, ку́рінь, бу́дка. — Ой ва́нцїа́ли ко́заченьки вели́кий на́мет. н. п.

3. сі́тка (що нею ловля́ть пти́цю).

Наме́тыва́ть, ся = д. На́метати, си.

Наме́чати́ся = на́мрі́яти ся, на́ма́рити ся, на́хмє́рити ся.

Нами́на́ть, на́мїа́ть, ся = 1. на́ми́на́ти, на́мїа́ти, ся, (про глину) — на́мі́слювати на́мі́сити, ся, (про шкуру) — на́ми́яти

памп'яшк'урити, (про коноплі) — намп'я-ти, нат'єрти.

2. намулювати, намулити. — Так поги-вamuлив, що й ходити не можна.

Намінка = 1. намінання.

2. заміс (глини). — Глини стало на один заміс.

3. намулювання.

Намозобівать, намозобити, ся = намозо-лювати, натира́ти мозо́лі, намулювати (С. З.), намозобити, ся і т. д.

Намо́йний = на́мивний. — Намивний пісок.

Намока́ть, намокну́ть = намока́ти, на-мо́кнути, понамока́ти. — Так понамокала на нас чумарки, що вода з їх так і дзю-ри́ть. Чайч.

Намолáčивать, намолоті́ть, ся = намоло-чувати, намолоті́ти, ся, понамолóчу-вати. — Намолотили багато, треба вже віяти.

На́молотъ = намолóчене.

Намолóти, ся = 1. намолóти, змолóти, намéлювати, ся. — Намолов два мішки борошна.

2. намолóти, на́верзті́, на́песті́, на-торóчити, наба́лакати дурні́ці, нісе-пті́тиці, ка́зна чо́го. — На́верзла півто-ра людського. Чайч. — На́пела такого, що й купи не держить сл. Чайч.

Намолча́ться = намо́вчати, ся, на́сидіти, ся, мо́вчки.

Намо́тъ = на́мел, ме́ливо (С. Пар.).

Наморáживать, наморóзити, ся = заморó-жувати, заморóзити, ся.

Намордникъ = 1. намо́рдник.

2. оборо́ть, оборо́тка.

Намо́рщивать, намо́рщить, ся = змо́рщу-вати, намо́рщувати, змо(намо́)рщити, ся; набо́рщувати, понабо́рщувати; нахну́пити, ся, насу́пити, ся. — Сидів мовчки, нахпопиви́сь. — Насу́пивши чо́ло, дід дивився якомсь гнівно. Кн. — Обидві халяви треба понабо́рщувати. Чайч.

Намота́ть = д. Нама́тывать.

Намо́стити = д. Нама́щивать.

Намо́чалити = набо́ити, на́товкні́ шию, поти́лишникі́в надава́ти, сту́сані́в на-дава́ти.

Намо́чить = д. Нама́чивать.

Намо́щенничать = на́щахрува́ти.

Наму́дрити = памудрува́ти, нахеме́рити.

Наму́сливать, наму́слити, наму́сблоти, ся = на(за)сли́ювати, на(за)му́рзувати, на(за)я́лбозувати, на за́слипити, ся і т. д., пона́сли́ювати і т. д.

Наму́тити, наму́чать = нака́ламутити, на-ко́лотити, ска́ламутити, ско́лотити, за-му́тити, зба́ламутити, нака́ламучува́ти і т. д. (д. Муті́ти).

Наму́читися = наму́чити, ся, намо́рднува́ти, ся, понаму́чити, ся. — Попомучив ся я, поки ту колоду спер на воза. Чайч.

Наму́чийть = на́порощі́ти (борошно́м), на-боро́шніти, пона́боро́шнювати. — Не на-боро́шній мі́ні на сто́лі. Чайч. — Треба ті́сто на́боро́шнити, щоб не липло до сто-лу. Чайч. — А́х, скрі́зь пона́боро́шнювала!

Намча́ть, ся = я́скóчити, па́гнати, на-бі́гти.

Намшій = на́пхати, набо́ити мо́хом.

Намыва́ть, намы́ть, ся = 1. на́мива́ти, на́мити, ся, (про бі́лизну) — на́прати, ся. — Вже на́мили пше́ниці на паску. — На-п́рала сорочок чимало. — На́прала ся сьо-годні́ так, що́ руки цу́хирми в́зяли ся. Чайч.

2. на́мива́ти, на́но́сити (му́лу, пі́ску), на-му́лювати, на́мити, на́несті́ (му́лу, пі́ску), наму́лити. — На́дуку чимало пі́ску на-несло, а в де́ких місцях на́мулило. — На-мы́ть ко́му го́лову = на́милити го́лову, па́гріти чу́ба, цу́прину.

Намы́ной = на́мивний.

Намы́згаться = набо́гати, ся, па́гаса́ти, ся, на́швє́ндяти, ся, на́ту́нати, ся.

Намы́каться = набо́дува́ти, ся, па́тиняти, ся. — До́сити я на́тиняв ся... бу́де з мене. Кн.

Намы́ливать, намы́лितи, ся = на́милюва́ти, на́милі́ти, ся, пона́милюва́ти. — На-мы́лितи го́лову = д. На́мы́ть го́лову (д. під сл. Намыва́ть). — И. ше́ю = набо́-ити, на́товкні́ шию, поти́лишникі́в на-дава́ти.

Намы́чка = ми́чка.

Намы́ливать, намы́лїть, ся = 1. бі́літи, побі́ляти, побі́літи кре́йдою, пи́сати, на́писати кре́йдою.

2. убі́лювати, убі́літи, ся, за́мазати, ся кре́йдою. — Не ла́зь, ка́посна дитино́, по́иді́ сті́пани́! — так убі́лив ся, що́ вже й оде́жі не зна́ть. Чайч.

Намы́нивать, намы́нять, ся = на́мінюва́ти, на́мінати, ся, на́міньжува́ти, пона-мі́нювати. — Пона́мі́нювали на́мі у Ци́ган ко́ней на ярма́рку, та́ все ка́зна що́: то крива́, то слі́па. Чайч.

Намы́рєваться = на́міря́ти, ся (С. Л.), за-мі́ряти, ся (С. Л.), ва́жити, ся, на́важу-вати, ся (С. Л.), ма́ти ва́дму́ці, збо́ра-ти, ся. (д. Возна́мы́рїтьсѧ). — На́мірю́ють вони́, По́ляки, во́йну поча́ти. Мѧ́епа. С. З.

Намѣреніє = нарізка, намежування.

Намѣреніє = замір (С. Л.), замах (С. З. Л. В.), намір, навага (С. Жел.). — І бачу в його очах замір поганій. К. К. — **Безъ намѣреніє** = без наміру, не навмисне, неумисне (С. Л.), пенароком (С. Л.), незнарошна (С. Л.). — **Съ намѣреніємъ** = умисне (С. Ш.), навмисне, назнарошне (С. З. Л.). — Чутка була, що їх навмисне підсилапо. Фр.

Намѣриваніє = памірювання.

Намѣривати, намѣрѣти, намѣрѣть, ся = 1. памірювати, паміряти, ся, понамірювати. — В шматку пологна паміряли 25 аршинів. — Понамірювала такого, що й сама тепер не признаду, скільки всього буде. Чайч.

2. намежувати, нарізувати, намежувати, нарізати (землі).

3. д. Намѣриваться.

Намѣєть, намѣшивать, ся = намісити, намішувати, ся, понамішувати. — На-місити глини.

Намѣтити, намѣщати, ся = 1. наставляти, наставляти, понаставляти. — По всіх усядах понаставляли в коморі діжок з усяким добром. — На всяку службу скрізь понаставляв своїх родичів.

2. навернути, навертати, ся і д. Навертаться. — Прасод чого на конях не добере, то на волах наверхне.

Намѣстникъ, ца = намістник (С. Ж.), заступник, наступник, ця. — Намістник як почув се, то побілів як хустка. К. З. о Ю. Р. — По смерті його наступник його повинен ісполнити обітницю. Б. Н.

Намѣстнический = намістницький, намістничий.

Намѣстничество = намістництво. С. Ж.

Намѣсто = намість, намісь (С. З.), замість. замісь (С. Аф. З.), натомість і д. **Вмѣсто**. — Замісь грошей дають квітки до крмпанці. — Замісь проб робити, вови справляють гульки. Чайч.

Намѣтити, намѣчати, намѣчивать = намітити, помітити, назначити, позначити (д. Мѣтити); намітити, назнати, назирити. — Помітили всі рушники. — Позначив найкращі кавуни. — Я собі назвав конячку, коли б тільки гроші. Кн. — Намітила кубелечко, де утка несесть ся. п. п. — Я вже назирала теличку, коли б тільки на гроші збити ся, зараз куплю. Кн.

Намѣтка = 1. намічання і д. Мѣченіє. 2. примітка, знак, признака, прикме-

та і д. Мѣта. — В лузі тільки по примітках і знайдеши грняв. Кр.

Намѣчаніє = намічання.

Намѣчати = д. Намѣтити.

Намѣчваніє = намічування.

Намѣчивать = д. Намѣтити.

Намѣшати, намѣшивать = намішати, підмішати, на(під)мішувати.

Намѣщати = д. Намѣстити.

Намякати, намякнуть = намякати, намякнути, розмякнути. — Та вже болячка намякла, можна й проколоти.

Намямлити = намямрити.

Намять = д. Пачиняти.

Нанашивать, напосить = наношу(сю)-вати, напосити, понаносити, наприносити. — На проводи батюшкам стільки понапосують кишків та буханців, що бідному чоловікови й на рік стало-б.

Нанести, напосити, ся = 1. нанести і д. **Нанашивать**. — Курка нанесла з пів коши яєць.

2. нанести, нанести, навѣяти, наносити, намітати, понаносити, понамітати. — Намело багато снігу. — Човен бистрою напесло на скелю. — Коні напесли на пень, так вісь і одомшлась.

3. занести, заносити. — Коли б наші заробітчани не запесли холери з Дону.

4. вчинити, учинити, вдѣяти, заповідати, учиняти. — Учинив йому кривду.

Нализать, нализывать, ся = нализати, нализувати, ся.

Наимати, нанять, ся = наймати, ся, ставати (до кого), наняти, ся, стати, понаймати, ся. — Найми ся, наймитку, у мене, а я у пола, бо в пола харч лучча. п. пр. — Став до його на рік. — Поваймали ся ми всі до того папа косити. Чайч.

Напичь = лавиворіт. — Надів кожух лавиворіт.

Нанка, нанкинъ, нанковый = китаїка, демикитон, китаїковий, китаїчатий (С. З.), демикитоновий. — Зкупав чи з китаїки чи каламаїковий. С. З. — Лаксй в демикитоновому сергуді. Кн.

Наносить = д. **Нанашивать** і **Нанесеть**.

Наноситься = наносити ся, проносити ся. — Не довго сі чоботи проносять ся, бо товар зовсім поганій.

Наносный = 1. наносний, наживний.

2. заразний, заразливий.

Напыривать, напырнуть = папуринати, напуринути. — Напуриув на камінь.

Напырѣть, ся = напуринати, ся.

Нап'яжиться = паніжити ся, напестувати ся.

Нанюхати, ся = вінюхати, пронюхати; панюхати, ся, папахати ся. — Собака вінюхала дичину. — Пронюхав, що в кума горілка, та й до його. — Нанюхав ся табаки. — То ти по чужих степах находив ся, руської кості нап'яхав ся. н. к.

Нап'япчиться = нап'япчати ся, нап'япчати ся. — Нап'япчала ся вона з дітьми, поки вигодувала. Чайч.

Нап'ятъ, ся = д. Напимать, ся.

Наобумъ = навмання, навманняй, навманняй. — Так навмання розказую без книжної справи. К. Ш.

Наоборѣтъ = навпакі (С. Л.), навспіак (С. З.), навідворіт, назворіт, наперев'єрт (Лев.), навпроти.

Наорать, ся = д. Напривать, ся

Наострѣть, ся = д. Наастривать, ся.

Наоткосъ = навкосъ і д. Вкосъ.

Наотмашъ = навділів (С. Жел.), наодлів, наодмаш. — Як пдарив його навділів, так він і перекинув ся.

Наотрѣзъ = наодріз. — Сказав наодріз, що не дасть.

Наобхаться = наобхати ся.

Наохѣтиться = наолювати ся.

Наохривать, наохрить = навохрювати, навохрिति.

Нападѣніе = нападання, напад.

Нападѣть, напасть = 1. нападати, пакидати ся, напасти, пакинути ся, наскочити. — На мене напали собаки. — Татари напали на людей. — Вовки накиннули ся на овець.

2. находити, нападати, найти, напасти. — Коли на його найде, то він і чоловіка заріже. — Що се на вас сьогодні напало, що ви все сердитесь?

3. утискати (кого), нападати, ся, наслідати, наскіпати ся (на кого), напасти, ся, насісти (на кого), наскіпати ся. — Все бідкаєть ся, що його утискають. — Чого ти так наскіпав ся на мене? Чайч. — Все чогось пападаєть ся на мене.

4. допадати ся, напускати ся, нападати ся, допасти ся, накиннути ся. — Мов три дні не їв, допав ся до сала.

5. здібати, здібати, надібати, нагібати. — Заблудив у лісі та на щастя надібав карбівничого. — Ходив лісом та вагібав стільки полуниць. Чайч.

Нападѣть, нападывать = нападати, нападати, понападати. — Нападало багато листи.

Нападѣніе = напад. — Його й трьома нападками не візьмеш. н. пр.

Нападки = напасть, пеня. С. З.

Нападчивость = напастливість.

Нападчивый = напастливий.

Нападчикъ, ца = напасник, ця (С. З. Л.), гнобитель, ка. — Відчени ся, напаснику, а не була на празнику. н. пр.

Напазѣтъ = нажолобити.

Напавать, напасть = на(при)лютовувати, на(при)лютовати.

Напавать, напоить = напоювати, напувати, упоїти, напоїти, понапувати. — Дівчино моя, напій же коня! з рубленої та кришеченьки, з повного відра. н. п. — Як же виноїв гетьмана добре, тоді випив у його з кишені хустку. К. З. о Ю. Р. — Чи вже понапував коней?

Напакостить, напакостичать = 1. накалостити, напакостити, напакостити, наробити шкоди, кіности.

2. наробити, напаскудлити.

Напалзывать, напалзть, напалзть = налязати, налізти, поналязати. — Такої комаші попазало в хату, що пічого поставити не можна — зараз і вбереть ся у їку. Чайч.

Напалокъ = 1. напальок (у рукавиці).

2. ручка (д. Косовище).

Напалмывать, напалмывать = нагадувати, згадувати. — Нагадай мій завтра вранці, бо часом забуду.

Напалмъ = д. Напзѣтъ.

Напаривать, напарить, ся = напарювати, розпарювати, на(роз)парити, ся. — Коли добре розпариш і товсту лозу, тоді легко з неї скрутиш каблучку. — Напарить снігу = одшмагати, винпарити, наппарити (д. Вить).

Напорь = свёрдло, свёрдел.

Напасать, напасти, ся = 1. напасати, випасати, напасти, випасати, ся. — В дощове літо скотина й на стерні напасеть ся добре.

2. запасати, припасати, назапасати, при(за)пасти. — Назапаси харчів на ціле літо.

Напастъ = напасть (С. З. Л.), пеня (С. З.), халена (С. Ш.), пригода (С. З.), нахаба (С. З.). — Напасть і на гладкій дорозі здибле. н. пр. — Оце справжня пеня московська. С. З. — Пригоди учать згоди. н. пр.

Напастъ = д. Нападѣти. — Н. на сѣдѣ = патрѣлти. — Н. враслѣхъ = ситкати, запнасти.

Напасывать, напасти = д. Напасать 1.

Напахать, напахивать, ся = наорати, паорювати, ся, понаорювати (плугом), наратити, наратювати, ся, понаратювати (радом).

Напахтать = назбивати, скотити масла. — Назбивала оце діжечку масла — і сама не їла і дітним молока не давала — все збирала. Чайч.

Напачкать, ся = 1. на(за)каляти, на(за)валати, ся, на(за)мазати, ся, запаскудити, ся.

2. (про писання, малювання) — палятати, намазати, набазграти.

Напаять = д. Напавять.

Напекать, напечь, ся = напекати, напекти, понапекати. — Паварила й напекла, де для кого, для Петра. п. п. — Наказав йому зараз огонь розпалити, понапекати м'ясины. Ніщ. — Понапекали пироги поші макітрі.

Наперво = вперше, спершу. — Сперва наперво = на(по)самперед, на(по)перед усього. — Посамперед дружка коровай песе. С. З. — Поперед усього почали розмову про...

Напереді = попереду, спереду. — Попереду Дорошенко веде своє військо хорощенько. п. п.

Наперёд = поперёд, наперёд, попереду. — Поперед батька не лізь у пекло. п. пр. — Я наперед знав, що воно так буде.

Наперекорь = наперекір (С. З. Л.), навпир, напирек, насупроти (С. Л.), всупор, напик (С. З.). — Ти все, допо, робши наперекір свекруці, от того вона й тримає на тебе. — Став навперек поганій мні дорогу зустріати. Гул. Ар.

Наперелобъ (кому) = д. Наперекорь.

Наперерывъ = напереробіи, наввіпередки, один поперёд другого.

Наперерёзъ, наперестрёлъ = навперейми. С. Л. — Забіг навперейми тай пймав.

Наперсть, напирать, ся = напёрти, патіскути, напрати, патіскувати, ся. — На Мішайлівці вода весною так напіра, що й греблю рве. Кв.

Наперехватъ = д. Наперерывъ.

Напёрникъ = напёрник, шріник.

Напёрникъ, ца = вірник, ця. Вол. С. Жел. Л.

Напёрный = напёрсний, нагрудний.

Напёрстокъ = напёрсток.

Напёрсточный = напёрстковий.

Напестрить, напестрьать = напестрити, напестрати.

Напечатать = надрукувати, напечатати,

впечатати, нанадрукувати. — Заложено Острожську друкарню, де самий Федорів надрукував першу біблію в слов'янській мові. Бар. О. — Так у книжці випечатано. Кр. — Чимало книжок понадруковано за сей час.

Напечатлѣвать, ся, напечатлѣть, ся = вкореняти, вкоренити, ся, вражати, вразити, врзувати ся, врзати ся. — Напечатлѣлось въ память = врзало ся, вбило ся в пам'ять.

Напечь = д. Напекать.

Напестрьать = д. Напестрить.

Напивать, напійть = напивати, напійти. — Напив набір на три карбованці.

Напиваться, напійтись = напивати ся, упивати ся, напійти ся, унїти ся, понапивати ся, попійти ся, (про трунки ще) — начастувати ся, напїгати ся (С. Л.), дуже — нарізати ся (С. Л.), напїгати ся, натїюжити ся, нахлющити ся. — Напий ся води. — Як горілки напїюсь, то й ума наберусь. п. п. — Горілки, крови упивались. К. Ш. — В мене курочка знеболась, я за яйця упицась. п. п. — Понапивали ся, та й давай битись. — Попили ся усі вкрай. Чайч. — Нахлющив ся так, що й рачки не лізе.

Напїлывать, напїлїть = напїлювати, напїлїти, понапїлювати. — Напїляли не багато дощок.

Напїлокъ = терпуг (С. Ш.), терпужок, пїльник, пїдпїлок, великий — рашпиль.

Напїлочный = терпугівий.

Напїлѣться, напїлѣтись = патикати ся, наткнути ся. — Наткнув ся на камінь і подрав чобіт.

Напирать = д. Наперсть.

Напироваться = набенкетувати ся, убенкетувати ся (С. Ш.), нагуляти ся, убалювати ся (С. Ш.).

Написать, ся = написати, ся, понаписувати, погано — надрятати, наскрѣбати, набазграти, не чисто — наляпати, картину — намалювати. — Понаписували, понадрипували такого, що й не прочиташ. Чайч.

Напитать, напїтывать, ся = 1. нагодувати, нагодувати, нагодувати, нагодувати. — Як мні жити, як гоювати, як свої дітки нагодувати? п. п.

2. наїсти ся, наїдати ся.

3. намочити, намочувати; втягті, натягті, набрати (в себе), втягати, вбірати, набірати, ся. — Треба добре на-

мочити хустку, щоб увесь той оцет вона витгла в себе.

Напітокъ = напій, питвó, пиття́. — На столі повно всяких напоїв. Кн. — Кришталеву склянницю з чистим напоєм. Б. Н. — Я думаю, брате, що нема солодшого напою від кохання, аж помста ще солодша — сим напоєм боги собі у серці рани гоять. К. Б. — Добре питво варенуха. Кн. — Волшебный н. = даннѣ. С. З. — Та відьма ще давня вам дасть. Кр. — Любóвный н. = д. під сл. Любóвный. — Спíртный напітокъ = (окрім перших трьох) — трúнок. С. З. Ш. — Не поможе й трунок, як прийде фрасунок. н. пр. — Бо тепер правду б'ють та лають, а тую неправду трунком напувають. н. п.

Напіточный = напоєвий, трунковый (С. Ш.).

Напíтывать, ся = д. Напмтáть, ся.

Напíть, ся = д. Напивáть, ся.

Напíхать, напíхивать, ся = напхáти (С. Л.), набгáти (С. З. Л.), натíскати (С. Л.), напáкувати (С. Л.), напíхати, ся і т. д., понапíхати і т. д., дуже — натовкмáчити. — Напхав повну торбу. — Набгав грошей повнісіньку кишеню. С. Л. — Понапхав і туди і сюди. Чайч. — Натовкмачив так, що вже більше не лізе.

Напíчкаъ = напхáти (про їжу).

Напíчкається = напхáти ся, обб́їсти ся, нажéрти ся, натрíскати ся, налóпати ся, обрéпкати ся.

Напáвнть, напáвливать, напáвлиът, ся = 1. спáвнити, нагнáти, сплавляти, наганяти, ся. — По Дністру та по Пруту сплавляють ліс на галерах.

2. нато́пити, нато́плювати, ся. — Натопили пів пуда лою.

Наплавной = наплавний. — П. мостъ = пливучий, живий міст.

Напáвъ = 1. напáвъ. — Идти напáвомъ = пливати зрозóну (коли перестають гребти веслами, а човен пливе з розгону).

2. по́плав, по́плавецъ (С. З.).

3. рос. Potamogeton — кушір, кушур. С. Ан.

Напáкать, ся = напáкати, ся, вíплакати б́чі. — Наплакалась, провожаючи сина. — Виплакала карі очі, край козака стоя. н. п.

Напáстать = нарізати, накрáяти (пластами).

Напластовáть, напластовывáть = напластóувати, наклáсти (рядами, шарами), напластóувати, накладáти.

Напáвáть, напáвывáть, ся = наплóувати, наплóбувати, ся, понаплóбувати. — Уже й не чистий народ! — повну хату понаплóвували. Чайч.

Напáскій = різномáстий, перістий (а саме: білий з сизим плечем, про птиць).

Наплéскáть, наплéскивать, ся = ваплóска́ти, наплéскáти, нахлóпати, наплóскувати, нахлóнувати, ся. — Хвилею наплóскало багато води в човен.

Наплéскъ, частіше мн. наплéски = бріз-ки, плóскання.

Наплéсть, наплéтáть = 1. наплéсти, наплéтáти, понаплéтáти. — Наплели багато личаків.

2. наплéсти, наплéскáти, наторóчити, нацв́єнькати, наверзти́, напáщикувáти, наплéтáти і т. д. — Наплела такого, що й купи не держить си. — Се мабуть вам спилось, а ви й пау наторочили. К. Х.

Наплóдýть, ся = наплóдýти, народíти, зродíти, ся, породíти, привестí, спородíти, понаплóжувати, ся, поплóдýти ся, про віню, козу, кицьку — окотíти ся (С. Л.), про корову — отелíти ся, про кобилу — ожеребíти ся, про свиню — опоросíти ся, про собаку — оше-в́їти ся. С. Л. — А воли ж із чого поплóдили ся? К. З. о Ю. Р. — Не мала дівка клопоту, та Каленика привела. н. пр. — І ще як самі дівували, то й по дитинці привели. Кот. — Чим вас привітати? Спородила жінка сина — буду в куми брати. н. п.

Наплóйтъ = набриж́їти.

Наплутáться = поблукáти, пошв́єндяти, попошв́єндяти. — Поблукавши мій Петрусь, та й до дому знов вернувся. Кот.

Наплутовáть, ся = напáхрувáти, ся.

Напльвáть, напльв́ти = 1. напльвáти, напльв́ти, напльв́сти. — Напльили на косу. — Напльив на камінь.

2. патікáти, патект́и. — Після дощу багато води і мулу патікло в колодязь.

Напльвло́й = напльвний.

Напльв́ = 1. напльив, плав.

2. ѓуля на д́ереві.

Наплéснев́льый = цв́ілий, пліснявий.

Наплóщмъ, ся = наплóщити, ся, понаплóщувати, ся.

Наплэсáть, ся = 1. ната́нцювáти, ся. — Натанцював ся, аж ноги болять.

2. в́итанцювати, зата́нцювáти. — Танцюристка не багато в́итанцювала.

Напну́ться = д. Напннáться.

Наповáль = лóском (С. З. Л.), влоск, цо-

КОТОМ (С. З. Л.), від разу. — Усіх поко-
том положив. С. Л. — Зійшло сонце —
Ляшки панки покотом лежали. К. Ш. —
Убив від разу.

Напоганить, ся = на(за)поганити, на
(за)паскудити, ся.

Напогребіца = погребняк.

Наподобіє = на взір (С. Л.), взором (К.
Б.), на манір, на кшталт (С. З. Л.), по-
добно, так як, наче, неначе. — Неначе
ваш Дніпро широкий, слова його лились,
текли. К. Ш.

Наподрядъ у виразі: **какъ наподрядъ** =
як на підбір, на один зразок. — Яблу-
ка як на підбір — одно в одно.

Наподряжать, наподрядить = наймати,
понаймати. — Понаймав заралі косарів.

Наподхвѣт = хватком (С. Ш.), хватопе-
ком (Полт.), швидко, хутко.

Напосѣвъ, напоить = д. Напіввати, ся.

Напойка = понож, поношка. — Прошав
її за понож табаки. п. пр.

Напоить = д. Напіввати.

Наползѣть, наползти, наползть = д. На-
палзувати.

Наполювати, наполнять, наполювати, ся
= наповняти, сповняти, виповняти (С.
Л.), зановняти, наповняти. ся і т. д., по-
виновняти, посповняти. — І сповняють
срібні кубки вишми ситими. К. Д. — Усі
балки водою повиновняли. Чайч.

Наполокъ = поділля (у плузі).

Наполотъ = наполоти, винолоти.

Наполье = лани, поля. — Щоб лани ши-
рокополі і Дніпро і кручі було видно, було
чутно. К. Ш.

Напольный = 1. середпольний.

2. напольний.

Напопѣдѣть, напопѣживать, ся = на-
мастити, дуже — напалозити. — Нама-
стив голову оливою, бо не було помади.

Напопѣніе = нападуння, припадун-
вання.

Напопѣнитель, ница = нападчик, ця.

Напопѣнѣть, напопѣнѣть, напопѣнѣть, ся
= нападунвати, припадунвати, нападати,
ся (С. З. Л.), припадати, ся (С. З.). —
Україно, Україно! Аж серце заграє, як хто
міні на чужині тебе пагадає. Галуз. — І
тільки нам зостала ся ще після сумна, на-
гадує про доленку минулу вона. Чайч. —
Гада була що забула, та знов пагадала. п. п.
— Зовсім я забув про це, та він міні при-
гадав. — Вдержуй серце, не досадуї, злону
злого не пригадуї. К. П.

Напопѣніе = д. Напопѣнѣнѣ.

Напорливый = напалзливий.

Напорный = навальний. С. З.

Напорожнѣ = впорожні, порожнем, по-
рожняком. — Туди їхав з вагою, а від-
тіля порожнем.

Напорить = напсувати, нашкодити.

Напоръ = наїтиск, навальність (С. З. Л.).

Напоследѣхъ, напоследокъ = д. Наконечъ.

Напоследѣхъ = вкінці, при кінці, на-
прикінці, (про вагтну жінку) — наанбісі
— А жінка моя тоді саме була на зносі.

Напотѣть, ся = спитіти, працюючи — у-
пріти, про віяна — змокріти. — Поки
не упріти доти не уміти. п. пр.

Направити, направлять, ся = 1. нап्रा-
вити, навести, навести, навести, справити,
накерувати, напровадити, направляти,
наводити, навестати, справляти, на-
проважувати, ся. — Коні як понесли. а
він і наплавив їх на забор. — Бог нас на-
вернув сюди. Кот. — Справив його на би-
тий шлях. Кп. — Навели гармату на саму
середину табору. — Напровадив його на
пряму дорогу. С. З.

2. наладити, налаштувати, справити,
наладнувати, наріхтувати, наладжув-
вати, ся і т. д. — Налаштували вози в
дорогу. — Велів гармати наріхтувати, на
Вирвип город стріли пускати. п. д.

3. нагострити, нагострювати, ся, бритву
— виправити, виправляти, ся. — Треба
ножі нагострити.

4. напутити, напрати, навести, наво-
дити на розум.

5. прямувати, просто — простувати,
на ліво — лівити. — Примує на город. —
У пекло напростець примуй ся. С. З. —
І порадив мене щиро, куди прямувати. К. Д.
— Куди він простує? Прав. — Простував
я раз хуторськими дорогами. К. Х. — Ру-
шає з войском, простуючи на Смоленськ. С. Л.

Направленіе = напрям, напрямок, пря-
мування, простування; направа, керу-
нок. — Воно б можна завести читальню,
та коли б всі були такого напрямку, як я.
Чайч. — Держить ся сього напрямку, пікуди
не звертаючи, то за сонця ще доїде. Нис.
— Сьогоднішній літературні прямування. Лев.
— Школа своїм схоластичним прямуван-
ням не сприяла освіті і письменству. Кн.
— Простування школи не відповідало часу.
Кн. — Нема у їх напрями доброї. Нис. —
З батьків та матерів і дітям направа. Си.

Направо = направо, праворуч, напевніч,
добе, собе.

Напраслина = наклеп (С. З.), напасть
(С. З.), напастниця, нападня, неня, дур-
ниця. — Напасть і на гладкій дорозі зди-

бле. п. пр. — Нема за мною вини; все що свідки кажуть — сама напасниця. Бл. — Злив пеню на його.

Напрáсний, но = 1. несправедливий, во, безневинний, но, даремний, даремне (С. Ж.), дарма (С. Аф.), дурно, задаром. — Несправедливий наклеп. — Безпевинна образа. — Згину я задаром. Сам. — Побив дарма. С. Аф. — Причепив си гарма — дарма, задивив ся, що я гарна. п. п. 2. марний, но (С. З. Л.), даремний, но (С. Аф. Л.), дарма, шкода. — Дрібні листи не доходять, тільки мої карі очі марно сльозинками сходять. п. п. — Літа мої молоді марно пропадають. К. Ш. — Не топись, козаче, марно (або: дарма) душу згубиш. я. п. — Даремна праця. С. Л. — Шкода учить дурного розуму. — Шкода шукати — що з воза впало, те пропало. — **Напрáсно потерять** = змарнувати. — Як я маю козак Печай звідси утікати, славу свою не забуваю на вік змарнувати. п. п.

Напра́шивать, напра́ситься = 1. напра́шу-(сю)вати, напра́сити. — Напросив милостині.

2. накликати, називати, наклікати, називати, назвати, понакликати, поназивати. — Понакликав гостей.

Напра́шиватися, напра́ситься = ва́прохувати ся, набивати ся, напра́сити ся, набіти ся. — Хіба я клявав його на обід, він сам набив ся.

Напрéдки = наперéд, на́дальі.

Напрéдь = перше, перш, снérшу, наперéд, до сьóго. — Перш якого сьóго не було. — Наперед було так, а тепер зовсім інакше.

Напримѣръ = на́приклад (С. Л.), приміром, на́прикід, на́прівід, як-ось (С. Л.). — Натальді траплялись женихи: на́приклад, Тахтаулівський дячек, волосний писарь... Кот.

Напробоваться = накуштувати ся, насмакувати ся.

Напроказить, напроказничать = па́дурити; па́творити, на́коїти, на́брóити, нашко́дити. С. Л.

Напрока́ть = вна́єм.

Напроку́дити = д. Напроказить.

Напрóлетъ = наскризь, навіліт. — Про́бле наскризь.

Напрóломъ = про́бóем.

Напропа́лю = до за́гину; на всі за́ставки. — Грає в карти до за́гину. — Кобенила його на всі за́ставки. С. З.

Напрорóчить = наві́щувати, (воро́жінням)

— наворóжити, (про зозулю) — наку́вати. — Міні зозуля накувала сім літ жити.

Напрóсити, ся = д. Напра́шивати, ся.

Напрóсливий = на́лазливий, в́відливий.

Напрóтивъ = 1. с́упроти (С. Л.), с́упротив (С. Л.), прóти, прóтив, на́прóти (С. Л.), на́впроті, на́впрóтив, прóсто (С. Л.), на́прóсто. — Він живе с́упроти мене. — Наші хати на́супротив. — Він сидів на́прóсто мене. Кр. — Моя хата прóсто церкви. С. Л.

2. на́впакі, на́вспáч. — Коли він справді добрий, вона на́впакі йому дуже злюща.

Напру́живать, напру́жить, ся = на́пружувати, на́пру́жити, ся.

Напру́гать = до́стриба́ти ся, до́плига́ти ся. — До́стрибав си, поки жили порости́гував.

Напру́гаться = на́стриба́ти ся, на́плига́ти ся, на́скака́ти ся. — Чи ще ви не на́стрибали ся?

Напру́гивать, напру́гнуть = на́стрибувати, на́плигувати, на́стрибу́ти, на́лигну́ти. — На́стрибув на ка́мінь і збив по́гу.

Напру́скать, напру́скивать = на́бри́зка-ти, на́бри́зкувати. — Ач як на́бризкала на долівці, що аж потекло.

Напру́скъ = крáнка.

Напру́вять, напру́ть = на́прива́ти, на́прі́ти.

Напру́ль = цвѣль.

Напру́гай = д. На́гоний.

Напру́гать, напру́чь, ся = на́тяга́ти, на́тяга́ти, ся; на́пина́ти, на́пру́жувати, на́пру́чувати, на́ту́жувати, ся. — І скільки я ума не на́пинаю, що ви говорите — ніжé не знаю. К. Ш. Т. — Приму́щують бідолашну на́пружувати всі сили, щоб утримати свою постать. Пісоч. — Усі сили на́пручує на те, щоб па́шкодити сусідові. Кл. — Сильно на́ту́жував свої очі, поки розгля́див усі предмети. Фр. — **Напру́гати́ сили** = зма́гати ся, мо́цювати ся, на́пру́жувати сили. — **Н. умъ** = розу́мувати, пу́скати розум по голові. — А нуте лише́н пу́скати́ розум по голові, що тут робити. С. Л.

Напру́да́ть, напру́сть, ся = на́пряда́ти, на́пря́сти, ся. — Ой ти п'я́н, мене б'єш за я́кі вчинки? Чи я ж то́бі не на́пря́ла за рік три по́чки? н. п.

Напру́женіє, напру́женность = на́пру́га, на́ту́га (С. З. Л.).

Напру́жений, но = на́пру́жений, на́пру́гий, на́пру́гуватий, на́пру́го, на́пру-

гом. Зкинсь час з напруженою увагою дивив ся на мене. Бар.

Напрямікъ, напрямкі = прямо, просто, напрямѣм (С. Л.), напрямѣць, без соромѣй кáзка, (їхати або йти) — напрямѣм напиростѣць (С. З. Л.), навпрошкѣй (С. Л.). — А він йому просто в вічі і каже. — А потім за руки взяли ся, напрямѣм до некла погледли си. К. т. — Навпростець напрямуй ся. С. З. — Їхати напрямікъ = простувати. — Хто простує, той дома не ночує. п. пр.

Напратать, напратывать, ся = паховати, наховувати, ся, · понаховувати. — Наховав нблук повні кишені.

Напрячь, ся = д. Напргать, ся.

Напугать = палюкати (С. З.), злякати, напелюхати, настрахати, настрашити, перелякати (С. З.), пережахати, перепелюхати (С. З.), завдати ляку, жаху, пагінати, страху, холоду. — Налякав мѣх, то й торби страшно. п. пр.

Напугаться = налякати ся, злякати ся (С. З. Л.), перелякати ся (С. З. Л.), перепелюхати ся, переполошити ся (С. Л.). — Король налякавшись, обцяв, що піхто не буде кривдити народу за його віру. Бар. О. — **Напуганный** = ляканний, палюканний, пелюханий, перепелюханий. — Лякава воропа і куца боїть ся. п. пр. — Полоханий засць і пелька боїть ся. п. пр.

Напудривать, напудривть, ся = напорошити, напорошити, ся. — **Напудривть** комѹ голову = намилити голоду, нагрѣти чѹба, чуприну.

Напужать, ся = д. Напугать, ся.

Напукать, напустить, ся = напукати, напустити, ся. — Напукав риби у став. — Напустив диму в хату. — **Напукать, напустить** собак. = спустити, спустити собак. — А він спустив собаку та ще й пацкував. — **Напукать на себя** дурь = удавати з себе дурня, дурника стрѣти. — Та годі т. бі дурника строїти — чи добре тимши. — **Напукаться, напуститься** на что, на когѹ = допадати ся (до чого), нападѣти ся (на що або на кого), нападѣти ся (на кого), допасти ся, накиннути ся, напасти ся. — Допав ся до миски, паче три дні не їв. — Накивув ся на вареники і їси поїв. — Значевти накинув ся на мене і почав лаятись. — Собаки накиннулись і трохи не розірвали.

Напукной = напукний. — **Напукные сапоги** = чоботи з високими халѣвами.

Напукъ = 1. напук (С. З.), напад. —

Ти, царице, напук напустила, славис винськѹ запорозьскѹ тай запанастила. п. п. — Його й трьома сападами не візьмеш. п. пр.

2. спуск, спускання (на пр. собак з цепу).

3. високі халѣви.

Напустить, ся = **Напукать, ся**.

Напустословить = намолобіти, напелести, наверзѣти, наторочити дурниці.

Напѹтати, напѹтивать = 1. наплѹтати, наплѹтувати. — Почав розмотувати та тільки наплутав.

2. наплѹтати, набрехати; д. теж **Напустословить**.

Напѹтствовать = 1. виражати, виправляти. С. Л. — У педілю врапці, як сопсцяко зійшло, вирижала мати дочку в чужу стогрону ну. п. п.

2. запричастити (перед смертю). — Ні вже йому мабути не тогати рясту, уже його сповідали й запричастили.

Напухать, напѹхнуть = пѹхнути. напухати, обпухати, напѹхнути, обпѹхнути.

Напѹхлость = бѹх (С. Л.), пухлятина.

Напѹчивать, напѹчить, ся = надимати, здимати, надѹти, здѹти, ся, набубнявити. — Живіт надув ся. — Горох набубнявив.

Напѹщать, ся = д. Напукать, ся.

Напѣннвѣть, напѣлѣть, ся = напорошувати, накурювати, напорошити, накурити, ся.

Напѣльничъ = чѣлюсти (у печі).

Напѣривать, напѣрять = напихати, насувати, напихати, насовали.

Напѣщаться = нишати ся, бундѹчити ся, пиндѹчити ся, индѣчити ся, чвалити ся, кїрну дрѣти, гнѹти і т. д. д.

Кпѣяться. — Хоч босий, та кїрпу дере, чванько віп. Кл.

Напѣщений, но = нихатий, пінний, но, чвалівий, во, чвалькуватий, чванько, бундѹчний, но, про склад мови — нихатий, високим штилем, з писемѣна (д. під сл. **Высокомѣрный**).

Напѣвать, напѣть, ся = сьпівати, висьпівувати (С. Аф. З. Л.), насьпівувати, висьпівати, насьпівати, ся. — Висьпівує соловейко. К. Ш. — І ще ж бо я не насьпівав ся, а вже замовк і занїмів. Ск. — Сьпївав цілий вечір, та й карбованци не висьпївав.

Напѣть = сьпів (С. З.), гѹлос (С. Л.). — На гѹлос не звезду пісні.

Напѣннвѣть, напѣннвѣть ся = напѣнювати, збївѣти пічу, запѣнювати, напѣннвѣти, запѣннвѣти, ся, збїти пічу.

Нап'я́ть, ся = д. **Нап'я́в'ять, ся**.

Нап'я́лювати, нап'я́лити, ся = **нап'я́лювати, нап'я́ти (С. Л.), нап'я́гати, нап'я́лювати, си, нап'я́ляти (С. З.), нап'я́ти, нап'я́ти, нап'я́ти, ся**. — Ой нап'я́ля козаченьки великий намет, та́й п'ють вони горілочку ще й солодкий мед. н. п.

Нап'я́тити, нап'я́чувать, ся = **нако́тити, насу́нути, на́кочувати, насу́вати, ся, за́дк'ючи на́кн'ути, на́ткати, ся**.

Нара́ботати, нара́ботувать, ся = 1. **на́робіти, на́роблювати, ся, пона́роблювати**. — Пона́роблювали багато колес, та й половини не продали на ярмарку. — За цілий день на́робив багато.

2. **заробіти, запра́цювати, заробля́ти, запра́цювати, ся**. С. Аф. — Заробив десять карбованців.

3. **на́робіти ся, на́працюва́ти ся**. — Та кинь роботу, хіба за цілий день не на́робив си? — От уже я сьогодні на́працював ся, аж пальці болять од писання.

Нара́в'и́ = **врівні, врівень (Кн.), на́рівні (К. Кр.), рівно**.

Нара́довать, ся = **на́тішити, ся, на́втішаті ся**.

Нара́ждати, нара́дити, ся = **на́родіти, ся, на́плодіти, ся, на́весті, ся, привесті**.

Нара́зуміти, нара́зумлювати, ся, нара́зумля́ти, ся = **на́ро́зум на́весті, на́водіти, на́путіти, на́у́чувати, ся**.

Нара́нивати, нара́ня́ти, ся = **ро́згублювати, ро́згубіти, ся, поро́згублювати, ся**. — Багато було креймахів, та всі поро́згублювали ся.

Нара́спашку, нара́спашку, на́вестіж, не за́стібнувшись, не під́нерезавшись.

Нара́стати, нара́сти = **на́роста́ти, на́рості**.

Нара́стити, нара́щати, ся = 1. **зро́стити, ві́ростити, ро́звесті, зро́жати, ві́ростіти, ро́зв'одіти, ся**. — Розв'ели багато квіток.

2. **над(при)то́чити, над(при)то́чувати**.

Нарва́ти = **нарва́ти, (льону, конопля) — на́драти, (грибів) — на́збірати, (листу або дрібеньких гілочок) — на́чухрати, (до того, що вже нарвано) — при́рвати**.

Нарва́тися = **на́хопіти ся, на́ско́чити, на́разіти ся (С. Л.), здо́бути ся**. — Сам на́разив ся на лихо. С. Л. — Здо́був ся клопоту.

Нард́в'ати, на́рд'ять = **до́стига́ти, ві́сто́вувати ся, до́стигну́ти, ві́стояти ся**. — Чирк вистояв ся.

Нарекáніе = **на́рі́кання, до́рі́кання, до́кі́р (С. З. Л.), до́прі́к (С. Л.)**.

Нарекáть, на́речь, ся = 1. **на́зива́ти, і́ме́нува́ти, на́зва́ти, на́і́менува́ти, ся**.

2. **на́рі́кати, до́рі́кати, до́коря́ти, до́прі́кати, у́рі́кати**. — На́рі́кає на свою долю. — Що́ дня до́рі́кає йому за ті гроші.

Нарисова́ти, на́рисовувать, ся = **(незале) — на́малюва́ти, ві́малювати, ві́дмалюва́ти, па́мал'юбувати, ся, (погано) — на́ма́зати, на́ляпати, на́яло́зити, (мов ква́чем) — на́ква́цюва́ти, (пером) — на́пи́са́ти. С. Л.** — Ой хіба́ пам, брате, мали́рів на́ляпати, та не́ську́ рідне́ську хоч на́малюва́ти. п. п. — Гей вста́й, мили́й, най́ти на́малю́ю у св'я́тлоньці́ па сті́пони́ці, де сама́ по́чую. п. п. — Не така́ стра́шна сме́рть, як на́малюва́на. н. пр. — Злий, як то́й біс, а хоро́ший, як то́й я́нгол на́малюва́ний. Дум.

Нари́цательный = **і́менний, на́званий, (грам.) — ро́довий. С. Нар.**

Нари́цать = д. **Нарекáть**.

Нáрове́ць = д. **Нара́в'и́**.

Наро́в'и́ = **шу́кати о́казі́й, причі́пки**. — Він так і шу́кає причі́пки, щоб з ким по́сваритсь.

Наро́дити, ся = д. **Нара́ждати, ся**.

Наро́дникъ = **на́родове́ць (Леп.), наро́долюбе́ць (Ос.)**.

Наро́дничество = **на́родове́ство**.

Наро́дно = **лю́дно, велелю́дно, мі́рно (д. Лю́дний)**.

Наро́дность = **на́родні́сть**.

Наро́дный = **на́родний, на́родній, (стар.) — по́снолі́тій. С. З.** — Ніс'ї на́родні. — На́родія о́сві́та. — По́сполі́те руше́ння. О. З.

Наро́дов'і́дніе = **на́родові́дання, на́родо́зна́вство**.

Народо́державіе = **на́родопра́вство**.

Народо́насе́ле́ніе = **лю́ді́ність**. — В гу́рті лю́дності, що́ засе́ляє Украї́ну-Русь, са́мих Украї́нців 85⁰/₁₀₀. Кн.

Наро́дъ = **на́род, лю́д (С. З. Л.)**. — **Про́сто́й наро́дъ** = **про́столю́д, жу́жикі, хл'і́би, (стар.) — по́снолі́ті, по́снолі́́ство, по́сполі́тетство. С. З.**

Наро́знь = **на́рі́зно, рі́зно, по́рі́зно, о́со́бо**. — Ой у по́ді́ три доро́ги рі́зно, туди і́шов ко́заченько́ пі́зно. н. п.

Наро́ня́ти = д. **Нара́нивати**.

Нара́ста́ти = д. **Нара́стати**.

Наро́стовать = **(про́ ку́рей) — со́котати, (про́ ри́б) — те́рті ся**.

Наро́сть = **на́рі́ст, на́рі́сть, на́росте́нь, на́росе́ля, гу́ля, гу́ля (С. З.), гу́ргу́ля,**

моргуля. — На нозі завелась якась парість. Лев. — На дереві якісь гулі поробили ся. — Така в його моргуля па щоді зробила ся. Чайч.

Наробітій, то = значній, но, великий, чималий, ло, видатний, дуже, багато.

Наробний, но = умисний. не (С. Ш.), навмисний, не, парошне, знарошне, знарошна (Кр.), назнарошне (С. З.), парокм (С. З.). — Приїдь, Семене, у гості до мене, зготую вечерю та умисне для тебе. н. п.

Наробний = гінець, наробний. — Послав листа в наробним.

Нарта = 1. санки, що в їх запрягають собак (у східнім Сибіру).

2. четверний собака, що запрягають ся в такі санки.

Нартувать, нартутить = натирати, натерти живим сріблом.

Нарубать, нарубить, ся = 1. нарубати, трохи — врубати, урубати (С. Ш.), виюкнути, дрібно — нацюкати, поцюкати, капусти — насікти, шатківницею — нашаткувати. — Піді лишень врубай дровець. — Нашаткувала капусти на цілу зиму. 2. нацюкати, зарубати (С. Аф.), накарубвати, наклацати. С. Л. — Що найкращі дубки то всі накарубував.

Нарубка = 1. нарубвання, рубання.

2. зарубка (С. Аф.), карб (С. З.), карбєць, карбіж.

Нарубливать, ся = нарубувати, ся і т. д. Нарубать.

Нарубной = надрубаний, карбований.

Нарубь = д. Нарубка 2.

Наругать, ся = 1. налаяти, ся. — Не то що не вдарив, а й не налаяв нікого. Ск. — Та годі тобі лаятись — ще хіба не налаялась?

2. насміяти ся, наглумити ся, поглузувати, покекнувати. — Насміяв ся над нею. — Знаю вашу славу — поглузують, покепкують та й кивуть під лаву. К. Ш.

Наружу = д. Внѣ.

Наружно = з виду (С. Л.), з око́ла (Кп.), зверху; здасть ся, як здасть ся. — З виду він добрий, а там такий, що як до чого дійдеть ся, то й живцем зїсть.

Наружность = верх, по́верх, око́ло, вид (С. Л.), вигляд, взір (С. Л.), погляд (С. Л.), показання, позор (С. Л.). — З погляду здасть ся нічого собі чоловік. С. Л. — То тільки для позору він паче юсь робить. С. Л.

Наружный = поверховний (С. Жел.), о-

колишній (Полт.), звѣрхній (С. Пар.), надвірний. — Околиця мазка. С. Л.

Наружу = 1. на око́ло, з надвѣру. — Там пахлив ся з надвору (себ-то: від двора на улицу).

2. на верх, на по́верх. — Правда, як олива, завжди на верх вийде. н. пр.

Нарумяниаать, нарумьнить, ся = нарум'янювати, нарум'янити, ся.

Наручи = кайдани, заліза, пүто (на руки).

Нарушать, нарушить, ся = на(по)рушати, на(по)рушити, ся (С. Жел. Так саме в сербській, чеській і польській мові), ламати, зламати, ся. — Царю Латинце, не правдиво ти слово царськеє зламав. Кот. — **Нарушать законь, присягу, вѣру, слово** = ламати право, присягу, віру, слово.

Нарушать, ся = на(по)різати, на(по)кряти (С. З.), великими скибами — пабатувати, ся, понарізувати і т. д. — Нарізати хліба.

Нарушєніє = нарушення, порушення, ламання, зламання.

Нарушитель, ица = нарушитель, порушитель, ка (Так саме в чеській і польській мові).

Нары = піл (С. З. Л.), що зверху полу — надпільний. — Іди, іди, Якове, з хати, бо на печі батько та мати, а на полу батькові діти — пігде тебе, Якове, діти. н. п.

Нарывать, наравать, ся = наривати, нарвати, ся. — Нарвав трави. — Нарвало палець. (Д. ще: Нарвать).

Нарывать, нарыть, ся = накопувати, наривати, накопати, наріти, ся. — Накопали багато ям. — Накопали цілий віз картоплі. — Свиня нарила пів горіда картоплі. Чайч.

Нарывъ = пухирь (С. З.), болячка (С. Л.), вѣред, що прорвав — пириця, під пахною — суче вишѣя.

Нарывникъ = д. Намордникъ.

Нарыскать = набігати ся, нагасати ся, понобігати, поногасати, поногаяти.

Нарыть, ся = д. Нарывать.

Нарѣдкость = рідко, коли не коли, рідко коли, дуже рідко; як рідко коли, на диво.

Нарѣзать, нарэзывать, ся = 1. нарізати, накряти, аби як — начинкріжати, великими скибами — пабатувати, великими шматками — нашматувати, локшилу або що иньше, як локшилу — налокши-

ти; наріза́ти, нарізува́ти, ся і т. д. — Накрива́ла хліба. — Наріза́ли 8 десяти́нь землі.

2. д. Напиви́ться (дуже).

Нарізви́тися = награти́ ся, нагуля́ти ся, напустува́ти ся, пажирува́ти ся.

Нарі́зка = 1. нарізува́ння.

2. на́різка, за́рубка (С. Аф.), карб (С. З.), карбе́ць, карбі́ж.

3. на́різка, намежува́ння.

Нарі́зано́й = нарі́зний.

Нарі́зъ = д. Нарі́зка 2.

Нарі́зывать, ся = д. Нарі́зати, ся.

Нарі́ччє = 1. на́річчя (С. Жел.), ви́мова (С. З.), го́вірка. — По Остерни́ці скрі́зь чу́тна литва́цьку го́вірку. С. Л.

2. при́лаго́лля (Ос.), при́слівник (Гр. Ог. См. Ст.).

Нарі́юмнє́ся = на́рюмати, на́рюме́сти ся.

Нарі́дити, ся, на́рижа́ти, ся = 1. зря́дити, на́станови́ти, зряжа́ти (С. З. Л.), на́становля́ти, ся. — На ту робо́ту зря́дили 20 чолові́ка.

2. уба́рати, ся (С. Л. Ш.), ви́рядити, ся (С. Л.), прибра́ти, ся, ви́строї́ти, ся, причепу́рити, ся (С. З.), уба́рати, ся, ви́ряжа́ти, ся, стро́їти, ся, ви́строю́вати, ся, прибра́ти, ся, чепу́рити ся (С. З.), по́вбю́рати ся. — Ді́вчата по́вбю́рали як кві́точка. Чайч. — Ви́стро́їлась як лиле́чка. н. пр. — Причепу́рила ся пена́че на ве́селя.

Нарі́дний, по = одя́гний (С. З. Л.), оді́жний (С. Л.), ша́тний (С. З.), оша́тний, чепу́рий, но. — Наро́д по ти́х ху́торах гарний, одя́гний. К. Х. — Одя́гна, як ми́щанка. Кв. — Обі́брав Кошови́й що найкра́щий наро́д та оді́жний та й по́слан до коро́ли. п. о. — Гей корнчо, кини́це! Ба́гато в то́бі до́бра гиле. І са́ма не оша́тна ходи́ш і нас, коза́ків, без сви́ти води́ш. п. д. — На ко́лях до́брих, ша́тою і при ору́жю. Л. Сам.

Нари́ду = ря́дом, ко́ряд, врі́вні; рі́вно, оди́наково.

Нари́дчикъ = ота́ман, оса́ула (що збира́є лю́дей на робо́ту), при́гінчий (що збира́є лю́дей на робо́ту).

Нари́дъ = 1. на́ряд, на́ка́з.

2. уба́р (С. Ш.), уба́рня́ (С. Л. Ш.). стрі́й, дуже ко́штовний — ша́ти. — Мо́лоди́ці грі́х ви́брати́сь в ді́во́чий уба́р. Лев. — А ви па́рубо́ньки до́гною, а ви ді́вча́то́ньки до́строю. н. п. — На́ші ла́ти пе́рехо́дять па́нські ша́ти. н. пр.

Нари́жа́ти, ся = д. Нарі́дити, ся. — На-

ря́жений = уба́раний, уба́рий (С. Л. Ш.), ви́ряжений, одя́гнений. — Лю́биш мене́ уба́ру, лю́би й не уба́ру. н. пр.

Наса́дити, наса́жати, наса́жива́ти, ся = 1. наса́дити, поса́дити, са́дити, наса́жувати, розса́жувати, ся, понаса́жувати. — Поса́дили хлі́б у пі́ч. — Поса́жу ко́ло ха́тини, на спо́мин дру́жини, і я́блуню і груше́чку. К. Ш. — Наса́дили карто́плі, а вона́ все́ померла́. — Понаса́жува́в скрі́зь ста́льки дере́ва. Чайч.

2. за́вести, уве́сти, за́прова́дити, за́во́дити, уво́дити, за́прова́жу(джу)ва́ти, ся. — По́чали но́ві пори́дки скрі́зь за́водити.

3. наса́дити, на́бити, наса́жувати, на́бива́ти, ся, понаса́жувати, пона́бивати. — Наса́див со́киру на то́порни́це.

4. (у кра́вці) — на́шити, при́шити, на́шива́ти, при́шивати, ся, пона́шивати. — При́шив ту́дики до́ чума́рки.

Наса́люва́ти, наса́лити, ся = наса́люва́ти, надо́ювати, на́сма́льцо́вувати, на́яло́зювати, на́шмаро́вувати, наса́лити, ся і т. д.

Наса́ндали́вати, наса́ндали́ти, ся = на́кра́сити бра́золі́єю.

Наса́рива́ти, на́сорити́, ся = 1. на́тру́шувати, на́тру́сити, ся. — Ба́гато зе́рна з спо́нів на́тру́сило ся.

2. на́сьмі́чувати, на́поро́шувати, на́сьмі́тити, на́поро́шити, ся, пона́сьмі́чувати, пона́сьмі́тлюва́ти. — Лу́скали на́сіння та скрі́зь на́сьмі́тили. — По́насьмі́тлюва́ли ді́ти в ха́ті та́к, що́ й ступи́ти ні́где. Чайч.

Наса́сыва́ти, на́соса́ти, ся = на́тяга́ти, на́тягті́, ся, ро́том — на́сиса́ти, на́смо́ктувати, на́саса́ти, на́смо́кта́ти, ся. — Па́таг духо́виком ці́лу квар́ту. — Дия́ч на́сесало́ ся. — На́соса́ється = на́смо́кта́ти ся і д. На́шиться.

Наса́харива́ти, на́са́харити́, ся = на́са́ха́рювати, на́цукро́вувати, на́соло́жувати, на́са́харити, на́цукро́вати, на́солоди́ти, ся. — На́са́харити́ ко́му = на́ба́но́стити, на́солоти́, підве́зти, га́дю́чку вкі́нути, на́робити́ шко́ди, ка́но́сти. — Зо́веть ся при́теля, а ни́шком га́дю́чку вки́нув.

Наса́блмашъ = д. Наобу́мъ.

Насе́рбєчъ = на́ховати́, збере́гти.

Насе́брать = на́збіра́ти. — На́збіра́в ба́гато гро́шей.

Насве́рливати, насве́рлити́, ся = насве́рді́лювати, на́ві́рчува́ти (све́рдлом), на́-

свердли́ти, наверті́ти, ся, пона́свердлюва́ти, понаві́рчува́ти. — Треба понаві́рчува́ти у цій дошці́ дірок. Чайч.

Насвиста́тись = насвисті́ти ся.

Насві́стыва́ть = висві́стувати. — Так гарно висві́стує пі́сню.

Насе́ле́нне = 1. осе́лення, засе́лення, залю́днення.

2. лю́ди, лю́дність. — Лю́дність у Лондоні́ більша, ніж по всіх мі́ських мі́стах. Кн.

Насе́лі́ти, насе́ля́ти, ся = 1. осе́лі́ти, засе́лі́ти (С. Аф.), залю́дні́ти, осаді́ти (С. З.), осе́ляти, залю́ді́яти, осажу́вати, ся (С. Л.), позасе́лювати, позалю́ді́ювати. — Наш край лю́дьми осаді́ли. Скоропадський. С. З.

2. жи́ти, прожівáти, осе́ля́ти. — Молода́ве осе́ляють ча́стину Подо́лії понад Дні́стром.

Насе́рдка = злі́сть, злоба́.

Насі́дъ = за́родок. — Я́йце є́ь насі́домъ = за́роджене я́йце. С. Аф.

Насі́дѣ́ти, насі́жкнвати, ся = 1. наку́рі́ти, вику́рити, ви́гнати, на(ви)ку́рювати, ви́ганяти, ся. — То́рік біль́ше вику́рено горі́лки, ніж сей рік.

2. ви́сиді́ти, висі́джувати, ся. — Квочка висі́дла курча́т.

3. насі́ді́ти, насі́жувати. — Де́нь у де́нь свідів за робо́тою та й насі́дів почечу́й.

Насі́ді́тись = насі́ді́ти ся. — Сіда́йте! Та вже насі́дів ся.

Насі́ливаться, насі́лнться = всі́лювати ся, сі́лкувати ся (С. З. Л.), сі́лувати ся (С. Л.), намага́ти ся (С. З.), змага́ти ся (С. Л.), всі́лнті ся, поси́лкувати ся (С. З.), намагті́ ся, змогті́ ся.

Насі́ліє = усі́льство, всі́льство, сі́лування (С. Л.), надсі́льство, і́валт (С. Аф. З.), сі́ла, прину́ка. — Хто́ би ді́вку усі́льством згвалтува́в. Ст. Л. — До мі́лування пе́ма сі́дування. н. пр. — При́йшов і́звн і́валтом. С. Аф. — Лю́дяи кривди і́ і́валти вели́кие почини́ли. К. Ст. — Огидли́вість до вся́кого надсі́льства. Кн. — Як не даси́ з про́зби, то даси́ з прину́ки. н. пр. — Ві́н сі́лою звнз у мене́.

Насі́ловать, ся = насі́лювати, сі́дувати, нево́літи, і́валтува́ти, прину́жати.

Насі́лу = ле́две; насі́ду. — Насі́ду Бог дав сі́лу. п. пр.

Насі́лннчати = д. Насі́ловать.

Насі́льно = сі́лою, сі́ломі́ць (С. З. Л.), сі́ломі́ццю (С. З. Л.), живо́сі́лом (С. З.), і́валтом (С. Аф.), нахра́пом (С. З.), но́-локом. — О́ддав мене́ сі́ломі́ць за не́люба.

Ч. К. — Мене́ ма́тинка не жа́лувала. сі́ло-мі́ць замі́ж оддала. н. п. — Мене́ і́валтом узя́ли і́ повезли. Ч. К. — Во́локом зати́г у гості́. Чайч.

Насі́льнй = сі́дува́ний, знево́лений. (С. Л.).

Насі́льственный, по = поне́ві́льний, і́валто́вний, но, не і́ д. Насі́льно. — І́валтовний учино́к. К. Ч. Р. — Ту́ю ма́гности і́валтовне побрану́ю. К. Ст. — **Насі́льственная сме́рть** = на́гла, не сво́я сме́рть. — Ві́н умер не сво́єю сме́ртю — його́ розбі́йники за́ризали.

Насі́льство = д. Насі́ліє.

Насі́ннвати, насі́пнть, ся = снн́іти, на-сін́нювати, насінн́ити, ся.

Наска́блнвати, наско́блнть ся = 1. на-скреба́ти, наскромáжу(джу)вати, на-скреба́ти (С. Л.), наскромáдити, ся (С. Л.). — Наскре́гли ре́дьки.

2. настрúгувати, вистру́гувати, на-струга́ти, виструга́ти, ся. — Насругав дощо́к.

Наска́зати, наскáзывать, ся = 1. нака-зати, наговори́ти, набала́кати, нака́зувати, набала́кувати, наговóрювати, по-нака́зувати і́ т. д. — Наговори́в три мі́ліки греча́ної вовни́. н. пр. — Нака́зала, набала́кала, взяла ма́зницю, за ме́дом пі́шла. н. пр.

2. набре́хати, напле́сти, намо́вити, на-ту́ркати, наві́рухувати, наплі́тати, на-мовля́ти, нату́ркувати (С. З.), і́ д. Наго-вори́ти.

Наска́кати, наскáкнвати = наскóчити, нахо́пити ся, наскóкувати, нахо́плювати ся.

Наска́ть = насукáти.

Наскверпíть = нанаскúдити, напогáнннті.

Наскверносло́внть = налнхосло́внті.

Нáсквозь = наскрі́зь, на ві́літ. — Я ва́шу думку по хо́ді й по очах наскрі́зь бачу́. Лев. В. — **Нáсквозь про́мо́къ** = і́змок до́ннті.

Наскспа́ть = наколо́ти, наскі́пати.

Наскпн́тись = ватн́яти ся, наблукáти ся, наволо́чіти сн, наві́штати ся, по-потн́яти, ся, поблукáти, попове́штати ся. — Поблукавши́ мнй́ Петрусь, та й до́ дому знов верну́сь. Кот.

Наско́блнть = д. Наска́блнвати.

Наско́кнұть = д. Наска́кати.

Наско́рбі́ть = накрохмáлнті.

Наско́рблй = зашка́ру́блй.

Наскорбнуть = зашкарѹбнути, зашкарѹб-
ти. С. Аф.

Наскоро = нашвидку́, швидкома́, на
швидку́ руку́, хва́тко, хватко́м (С. Ш.),
ха́нко, ха́пки, ханко́м (С. Ш.), по́ханки
(С. З.), по́хапцем. — Та винесла рибку і
ще хліба скибку: оце тобі, моє серце, ве-
чера на швидку. п. п. — Озираючись, пі-
шов він, на швидку зібрав ся, курінь ви-
нув, та до дому по ступу подав ся. П. Пр.
— Зробив сяк так на швидку руку. — Зи-
брав ся похапцем і багато чого забув. —
Скоро наскоро = як пайшвидче, як
пайскоріше.

Наскочить = наскочити. — **Н.** на бѣду
= нахопити ся на лихо.

Наскребать, наскресть, ся = нас(ш)крі-
бати, наскромажувати, нас(ш)кребти,
наскромадити, ся.

Наскрипѣть, ся = наскрипіти, накрипі-
ти, ся.

Наскучать, наскучить = набридати, о-
бридати, надокучати (С. Л.), набрид-
нути, обриднути, надокучити. — Та
вже ж тая пресучая журба міні надокучила.
п. п. (Д. теж під сл. **Надождать**).

Наславить = 1. виславити, (колядуван-
ням, щедруванням) — віколядувати, ви-
щедрувати, заколядувати, защедрувати.
2. ославити (кого), пустити славу, по-
говірі (про кого).

Насладить, наслаждать, ся = осолодіти,
ся (С. З. Л.), всолодіти, ся, натішити
ся, зазнати розкошів, тішити ся, рос-
кошувати (С. Ж.), зазнавати розкошів.
— Чим же я вас нагору, ваши діти осоло-
жу. п. п. — **Насладиться** **жизнью, лю-**
бовью, їдою = нажити ся, накохати
ся, насмакувати ся.

Наслаждение = осолода (С. Л.), утіха
(С. Ш.).

Насластить, наслащивать = пасолодити,
підсолодіти, підсолоджувати.

Наслиппивать, наслиппить, ся = насліппю-
вати, наслиппити, ся.

Наслоение = напластування, навёрсту-
вання.

Наслоить = налистувати.

Наслояться = наवेशтати ся, натіяяти
ся, наवेशтати ся, понови́гати. — По-
снови́гала там по всім куткам. Б. Г.

Наслудъ = поліій (вода поверх льоду).

Наслужить = прослужити. — Небагато
прослужив і кинув службу.

Наслѹхаться, наслѹшиваться = наслѹ-
хати ся, наслухати ся.

Наслѹхомъ = д. під сл. **Наслѹшка**.

Наслѹшаться = наслѹхати ся.

Наслѹшка, у виразах: „говори́ть по на-
слѹшкѣ, наслѹхомъ“ = з людського
поговору, як од людей чув, „пѣть, на-
грати по наслѹшкѣ“ = з голосу спів-
вати, грати.

Наслѣдить = 1. натонтати.

2. натра́пити, напа́сти на слѣд, ви-
слѣдити.

Наслѣдіе = спадок (С. З. Л.), спадки,
спадщина, наслѣдство (С. Жел.), від дав-
них предків — предківщина, від діда —
дідизна, дідівщина, від баби — бабизна,
від батька — батьківщина, отцівщина,
від матері — материзна, від брата —
братови́зна, братівщина, після свекра або
свекрухи — свекрівщина, посвекрѡв-
щина. — Не маєть ніхто нікому жадного
спадку записувати, чого в руках не маєть.
Ст. Л. — Дочки плачуть, розбивають ся:
як пеньку забувати, а зліті ходять, пишком
говорять, як би спадки забрати. п. п. —
Жінкам, що віддавали ся в Польщу, Литов-
ський статут відбирав право спадщини пі-
сля їх родили. Бар. О. — Язык народа —
то пайдорожча спадщина предків, єсть то
мов би кров в тілі нашому. Бар. О. —
Моя спадщина або нічого не значить ме
або нічого не допоможе. Кн. — Спокон віку
з роду в рід це наша батьківщина. Кн. —
Нам батьківщини не ділити. п. пр. (Д. ще
під сл. **Имущество**).

Наслѣдникъ, ца = наслѣдник, ця (С.
Жел.), насту́пник, ця (С. Жел.), спад-
ко́ємця. — Наступник трону Російського
завітав до Відня. Кн.

Наслѣдный = наслѣдний. — Король зрік ся
наслѣдного права до престолу Литви. Бар. О.

Наслѣдование = наслѣдування.

Наслѣдовать = наслѣдувати.

Наслѣдственный = наслѣдний, спадко-
вий. — Власть Монарша була спадкова.
Бар. О. — Вибрали князя раз-у-раз з одно-
го роду, через що вибір походив ніби на
спадкове право. Бар. О. — Речи спадковие
позостали ся по смерті небожчика. К. Ст.
— Долгов по замерлом должнику на имен-
них спадкових. Ст. Л. — Земля дійшла до
його по праву спадковому. Кн.

Наслѣдство = д. **Наслѣдіе**.

Наслиппивать = д. **Наслиппивать**.

Насмалівать, насмолить, ся = насмо-
лювати, нашмаровувати, насмолити, на-

шмарува́ти, ся. — Насмодив шевською смолою. н. к.

Насмáтрива́тсья, насмотрі́тсья = 1. приглядáти ся, доглядáти ся, придивля́ти ся, пригляді́ти ся, придивити ся. — Придивив ся добре, та й сам по троху став робити.

2. надивля́ти ся, наглядáти ся, надпв́йти ся, нагляді́ти ся, набáчити ся. Я по тобі, дуже, не нахожу ся, кого люблю в́рно — не надивлю ся. н. п. — Ой піду я на улицю та й це надивлю ся, неса красної дівчини, як моя Маруся. н. п. — Швидко візьмуть її від мене, то нехай хоч надпвлю ся. Фр. — Набачив ся в всякого дива. — За ці роки він набачивсь, наслухав си доволі. Лев. В.

Насмерть = до смéрти. — Побив до смерти.

Насморкáтсья = пашмáркати, насякáти.

Насморкъ = не́жить, не́жить (С. З. Л.), не́жидь (С. З.). — Скупав ся, та такий не́жить схопив, що й дихати трудно. — Після кішки як вапцеш ся, буде нежить. н. пр.

Насмотрі́тсья = д. Насмáтрива́тсья.

Насмра́дитсья = насмерді́ти.

Насмұ́тити = пабаламұ́тити, наколо́тити, наплесті́ти, набрехáти.

Насмѣ́хатсья, насмѣ́йтсья = смі́яти ся, насмѣ́хати ся, глузува́ти (С. Л.), глумува́ти (С. Аф.), глумі́ти ся (С. Аф.), кепкува́ти (С. З. Л.), кп́ити, ся (С. З.), надсмѣ́хати ся (С. Л.), шќилити, глұ́зом глузува́ти, насмѣ́яти ся, наглумі́ти ся (С. Л.), поглузува́ти, покепкува́ти. — А над нею молодюю поганець смієть ся. К. Ш. — Насмѣ́нила ся верша болотові, коли оглядигь ся, аж і сама в болоті. н. пр. — Щоб нашому борщеві не насмѣ́или ся. Чайч. — Голови на шаблі з́дймали, довго глумували. н. д. — Ся багата жидова з нас глұ́зом глузує. К. В. — Багатого, чубатого дівчина шанує, падо мною сиротою смієть ся, кепкує. К. Ш. — Знаю вашу славу: поглузують, покепкують, тай кинуть під лаву. К. Ш. — З старих людей не можна кепкувати. Кп. — З громади кпила. К. Ш.

Насмѣ́хъ = на смѣ́х, на глұ́м, на шкѣ́лики. — Він сказав на глум, а ти бери на ум. н. пр.

Насмѣ́шитсья = насмѣ́шити, дуже — засмѣ́шити. — Засмѣ́шив мене. Чайч.

Насмѣ́шка = посьмѣ́х (С. З.), глұ́з, глумува́ння (С. Л.), глум (С. Аф. З.), глумува́ння, поглұ́м, поглұ́мка, кепкува́ння, при́кладка (С. З.). — Хіба л тобі на по-

сьмѣ́х здав ся? — Як почнуть було йом при́кладки при́кладати. С. З. (Д. ще під с. Издв́ательство).

Насмѣ́шливый, во = насмѣ́шкувати́ глумл́ивий, во (С. Л.), глұ́зл́ивий, во (С. З.), глұ́здл́ивий, во (С. З.), глұ́здл́ивий, и (С. З.). — Ізжав свої широкі плечі, Еле́г глұ́здл́иво сказав. Кот.

Насмѣ́шникъ, ца = насмѣ́шник, ця (С. Пар.), насмѣ́шок, глумл́ивець (С. Пар.), глұ́зл́ивий, ця (С. Л.), і д. Насмѣ́шливый

Насмѣ́шничать = д. Насмѣ́хатсья.

Насмѣ́яться = 1. д. Насмѣ́хатсья.

2. насмѣ́яти ся, наре́готати ся, по́посмѣ́яти ся. — Нареготали ся ми тоді як він розказував про ту кумедну оказію — Та й поносьміяли си ж ми тоді, аж уж і балакати не здужали. Чайч.

Насно́сь, насно́сіхъ = назно́сі, надн́яж (про вагітну жінку).

Насвѣ́жить = нато́пати, натрусі́ти снѣ́гом.

Насобира́ть = назбі́рати.

Насоболѣ́зноватсья = нажалкува́ти ся.

Насобыва́ть, насова́ть, насу́нуть = насобува́ти, нали́хати, насува́ти, насу́нути, папху́ти.

Насовѣ́говать = нара́дити, нара́яти. С. З. Л. — Наравь мнѣ́ удати ся до станового.

Насодо́мить = па́гвалтуна́ти, б́учу зб́ити, гармидер вчи́нити, нагаласува́ти, нагомо́нити. — За онучу та збили бучу. н. пр.

Насоли́ть = 1. насолі́ти. — Так насоліла борщ, що не можна їсти. — Насоліли риби.

2. насолі́ти, допекті́ти, надозолі́ти, виекті́ти ся, вві́рити си, в зна́ки да́ти ся. — Допік йому тим глузуванням.

Насолоді́ть = насолоді́ти.

Насолоді́тъ = насолоді́ти.

Насорі́ть = д. Насáрива́ть.

Насоса́ть, ся = д. Насáсыва́ть, ся.

Насосѣ́ = 1. смок (С. З. Жел.), цмок (С. З.), смоківі́к, водотя́г. — Машина була не так, як тепер, що тягне воду смоком. н. о. — Воздух ду́шит на воду з великою силою, а люди обернули це на свою користь і поробили смоки, котрими тягнуть воду з глибоких криниць. Де-що про Св. Б. — Вода з того цмока, аби крутнув його — цівкою бѣе. Кл.

2. насосѣ́, частіше мн. насоси́ (у коней). — Треба покликать коновала, щоб сколов насоси коневі.

Насочы́тсья = наслезі́ти, наті́кти по трóху.

Наспáть, насыпáть, ся = **наспáти, ся, наспочивáти ся.**

Наспéстничать = **напéсти, напéскати** лязком, набрехáти, наклепáти (на кого).

Наспéть = **наспéти, настéгти, приспéти.** — Кличе мати вечерати: галушки простигли! Сгрíвай, мати, погуляю — жешинки простигли. н. п. — Жито поспéло, приспéло дéло. п. п.

Наспéхъ = д. **Нáскоро.**

Насрамíть = **ослáвити, осорóбити.**

Часрамíться = **осорóбити ся, набрáти ся сорому́.**

Насредí = **посерéд, посерéдинí, посéреду, насерéд.** С. Л. — Попереду Дорошенку, а посереду пан Хоружий. н. п.

Наставáть, настáть = **наставáти, наступáти, настáти, наступíти.**

Настáвить, наставлáть, настáвливáть = 1. **настáвити, настановíти, наставлáти, настановлáти, нонастановлáти, понастановлáти.** — Понастановляли пляшок повен стéл.

2. **прирóбити, приточíти, наштукувáти, прирóблювати** і т. д.

3. **напрáвити, навесíти, направлáти, вáвóдити.** — Навели гармату на саму середину табора. — **Настáвить úпи** = **настороншити, насторонци́ти** (С. З.), **напорóбити úха.** — Еней наш настороншив уха. Кот. — То він одно ухо нашороншив, то друге. К. Х.

4. **научíти, навчíти, напутíти, напрáвити, нарáяти, нав(у)чáти, напóчувати, направлáти, нарáвувати, призвóдити.** — А мати хоче научати. К. III. — Нікому доглядíти дíтей і напутити. Пр. — І старих людей не слухають ся і хто їх напуче — огризують ся. Лев. В. — Подáе факти і напучує об'єктивно. Пр. — Воли самі мене на це призводили. Кр.

Наставлénie = 1. **наставлénня, настáвлювання.**

2. **наў́ка, научáння, нап́рава; на́каз.** — За науку та ще поцíлуй в руку. н. пр. — З батьків і матерів і дítям на́права. Сп. — По наказу всі вря́д поставали. К. III.

Настáвливáть, наставлáть = д. **Настáвить.**

Настáвникъ, ца = **учíтель, ка, напóтник, ця.**

Настáвни́цынь = **учíтельчин.** С. III.

Настáвни́чскій, чій = **учíтельській, учíтелéв.**

Наставно́й = **притóчений, нашту́кований.**

Настáвочный = **шту́кований.**

Настáива́нiе = 1. **настóювання.**

2. **домогáння.**

Настáивáть, настáють, ся = 1. **настóювати, ся, натягáти ся, набíрати ся, настóяти, ся, натягáти ся, набíрати ся.** — Ягоди добре настóгли ся — пора зливати.

2. **домогáти ся, намагáти ся, добувáти ся, доправлáти ся, налягáти** (С. Л.), **наполягáти, насéдáти, напосéдáти** (С. Л.), **допíнáти ся.** — Я налягаю на своє право. Кн. — На се і треба налягати. Ми й налягаємо, щоб люди звертали увагу. Кн. (Пр. д. ще під сл. **Домогáться**).

3. **настóювати ся, настóйти ся.** — Настóгли ся в церкві, поки всіх дíтей запричастили.

Настáливáть, настáлитъ = **сталíти, на(ви)стáлювати, настáлити, вíстáлити.** — Однеси ковалеві сокиру, нехай настáлить. — Оце треба вíддати лемíш вíстáлити. Чайч.

Настáнáвливáть, настáповíть = д. **Настáвить 1.**

Настáть = д. **Наставáть.**

Настегáть, настéгивáть = 1. **нашмагáти, настéбóвати, нахвísьскати, намагáти, стéбóвати, хвísьскати.** — Нашмагали спину лозиною.

2. **настéбóвати, нафастригóвати, наші́ти на живóу питку, настéбóувати** і т. д.

Настежъ = **на́веті́ж, на́встя́ж.** С. З. Л. — Днері насті́ж зоставив. С. З. — Ворóта в двір на́встя́ж стóять. С. З.

Настигáть, настéгнути, настíчь = **доганя́ти, наздоганя́ти, догнáти, наздогнáти** (С. З. Л.). — А я за нею, як за зсрeю, синим кошем наздоганяю. п. п. — Гпалась за ним довго, та вже аж в балцi на силу наздогпали.

Настилáть, настлáть, ся = **стелíти, мо́стíти, настíлати, настелíти, намо́стíти, ся.**

Настíлка = 1. **настíлáння, мо́стíння.**

2. **мо́стовíння, стéлица, (під підлогою) — по́стіль.**

3. **по́міст** (про міст).

Настира́ть, ся = **нап́рати, ся.** — Напрала багато сорочок.

Настíчь = д. **Настигáть.**

Настлáть = д. **Настíлатъ, ся.**

Настóй, настóйка = **настóйка** (на травах, бруньках, коріннях, листах то-що. С. Жел.), **горілка, настояна на перцю — перцівка, перчаківка** (С. З.), на березових бруньках — **березівка** (С. Аф.), на калгані — **калганівка** (С. З.), на полину — **полинівка**,

на дереві — деревівка (С. З.), в теплі на коріннях — запіканка (С. З.), на коріннях і овочях — варёва, варенуха (С. Аф.), настояна на ягодах — д. **Наливка**.

Настойчиво = притямом (С. З.), нависом, невідступно, упёрто.

Настойчивий = невідступний, настерний, упёртий. — Чоловік настерний — що скаже, те і відє. Кн.

Настольникъ = настільник (С. З. Л.), скатертина (С. З. Л.), скатерка, скатірка (С. Л.).

Настольный = настільний.

Настораживать, пасторожить = наставляти, пасторожувати, наставляти, пасторожити (лабету, пастку). — **Насторожить уши** = д. під сл. **Наставить** З. — **Насторожить стражу** = поставити варту, сторожу.

Насторожь = на чеку. С. З.

Насторожь = не дома, на чужині, на заробітках.

Насторопу = 1. набік.

2. на чужину, на заробітки.

Настоятель, лица = ігумен, ігуменя. (монастиря); **НАСТОЯТЕЛЬ** (старший священник).

Настоятельно = притямом (С. З. Л.), пильно, нагло, пробі. — Я притямом вимагати му для неї запомогти. Кн. — Миш сього пильно треба.

Настоятельный = пильний (С. З.), ваглий.

— **Н. необходимость** = пильна потреба.

Настоять, ся = д. **Наставать, ся**.

Настоящий = 1. теперішній, сей, цей, сучасний. — Сей день. — Се літо. — Теперішній час. — Сучасна година не сирине простому шляху. Кн. — **Въ настоящее время** = тепер, в сей час. — **Въ настоящую минуту** = в сю хвилину. — **Въ концѣ настоящего года** = в кінці сього року. — **Теперь настоящая пора** = тепер саме час.

2. справжній, справжній (С. З.), справдівий (С. З. Л.), правдивий (С. З. Л.), щирий (С. З.), певний (С. Л.), сущий, сущий (С. З.), истий (Кн.). — Се не мара, а справжній чоловік. С. З. — Кохання справжнє — соромливе. К. К. — Був вже сущим парубком. Кн. — Чоловік з його — сущий патріота. Кн. — **Настоящее золото** = щіре, сугте золоту. — **Настоящая причина** = справжня, дійсна причина. — **Н. цѣна** = справжня ціна.

Настраивать, настроятъ, ся = 1. набу-

дівувати, настроювати, набудувати, настроїти, ся, понабудувати, понастроювати, (про муровану будівлю) — намуровати. — Понабудовував комір по-веш двір.

2. налажувати, настроювати, направляти, наладити, наладнувати, настроїти, направити, ся. — Наладнував кобзу та як загравав...

3. направляти, намовляти, навчати, направити, намовити, навчити (кого на що лихе або добре), настрєнчити (Ніс.), наустити, нацкувати (проти кого).

4. нароблювати, наробити, пакіюти, набріюти. — За тиждень служби такого на-коїв, що його й вигнали.

Настрачивать, настрочить = 1. настеб-нувати, настебнувати.

2. напісувати, написати (швидко).

Настрашить, настращать, ся = налякати, ся (С. Л.), настрахати, ся (С. Л.), пострахати, нагнати страху, завдати жаху, ляку, вжахнути ся.

Настрекозять = наскреготати.

Настригать, настричь = настригати, настригати.

Настругать, ся = настругати, ся, (гемблем) — нагемблювати.

Настрого = як найсуворіше.

Настроивать = д. **Настраивать**.

Настрой, настрійка = стріюня, ладнування.

Настроение = настрій. С. Жел.

Настройщикъ, ца = стрійник, цд (С. Жел. Пар.), направиш, ця.

Настрачивать = д. **Настраивать**.

Настругать = д. **Настругать**.

Настреливать, настрѣлять, ся = настрілювати, ся, набивати, настріляти, ся, набити. — Набив багато дичини.

Настраивать, настраиывать, ся = 1. наготувати, напорати, ся (про страву). С. З.

2. нашкодити, набріюти, наробити (шкоди, каверз, шук).

Настудить, настужать, настуживать, ся = настудити, нахолодити, настужувати, нахоложувати, ся; намерзати ся, намерзати ся. — Нахолодили хату. — Поки впустили в хату, здорово ми намерзли ся.

Наступательный, по = наступний (С. Жел. Пар.), нападний, наступом (С. Жел. Пар.), нападом.

Наступа́ть, наступа́ти = 1. наступа́ти, наступа́ти. — Наступив на ногу.

2. напада́ти, наступа́ти, напа́сти, наступи́ти, руша́ти, ру́шити на ко́го.

3. настава́ти, наста́ти.

Наступле́ніє = наступ, наступство, напад. С. Жел. Пар. — Од неприятельского наступства оборонити. С. З. — Його й трьома нападами не візьмеш. н. пр.

Наступчи́вий = напасний, напорливий.

Насту́рцій, рос. *Tropaeolum majus*, *Nasturtium Indicum* L. = красо́ля, красу́льки, капуці́ни. С. Ан.

Насть = оже́ледь, ожеле́диця (С. З. Пав.), шуга́.

Настыва́ть, насты́ть, насты́нуть = холо́нути, нахоло́нути. — Нахолонула хата.

Насты́лый = нахолоді́лий.

Насты́ль = д. Насть.

Насты́нуть, насты́ть = д. Настыва́ть.

Насуды́ть = насуды́ти ся, напозыва́ти ся, натыга́ти ся.

Насудобы́ть = д. Накопы́ть.

Насуеты́ться = наметушы́ти ся, нахлопо́тати ся.

Насулы́ть = наобі́щати, наобі́щати.

Насулы́ть, насу́пливать, ся = 1. насу́птити, ся (С. З. Л.), похму́ряти, ся, насу́мрити, ся, похну́птити ся (С. З.), насу́плиувати, ся і т. д. — Насу́пли брови. — Сидить, насумрив ся — ото сердить ся. Чайч.

2. нахму́ряти, ся, наволо́кти, ся, пахму́рювати, ся. — Нехай ви́спить ся — бач як пахмарило. С. З.

Насу́противъ = д. Напроти́въ 1.

Насу́рьмы́ть = підмалува́ти, почорни́ти.

Насу́сливаться, насу́слиться = напыва́ти ся, напы́ти ся, налига́ти ся, намо́кстати ся, нахлю́щити ся, натю́жити ся. — Нахлющив си так, що ледве ноги волочить.

Насу́хо = досу́ха. — Витер досу́ха.

Насу́чивать, насу́шить = насу́кувати, насу́кати, всу́кати.

Насу́чка = сука́ння, насу́кування.

Насу́шивать, насу́шить = насу́шувати, насу́шити, понасу́шувати. — Понасушували мати на зіму груш, яблук, ягід — усього. Чайч.

Насу́шка = досу́вання, су́шіння.

Насу́щный = насу́щний, насу́щник (С. З.), щоденний. — Чоловік кривавицею добува той насущник. Номис. С. З. — Хліб наш щоденний дай нам сьогодні. К. Св. П.

Насчита́ть, насчитыва́ть = налі́чити, па-

рахува́ти, налі́чувати, нарахо́вувати, поналі́чувати, понарахо́вувати. — Не вєнієш десятка уряд налі́чити — вже хмар-ки й не має. І. Г.

Насы́кать, насы́кнұть = підмовля́ти, підмови́ти.

Насы́лать, насы́лать = 1. насы́лати, насы́лати, ся, понасы́лати. — Насылали багато гостинців. — Понасылали їм усьочи́ни. Чайч.

2. напус́кати, насы́лати, напус́тити, насы́лати. — Бог насылає кару на людей.

Насы́пать, насы́пать, ся = насы́пати, насы́пати, ся, понасы́пати, з верхом — ви́вершити, до країв — вщє́рть, встрі́х насы́пати. — Понасыпай мішки просом. Чайч.

Насы́пать, насы́пать, ся = досипа́ти ся, доспа́ти ся; па(ви)сипа́ти ся, насы́пати ся, ви́спати ся. — Доспав ся, що аж голова болить. — Виспав ся добре.

Насы́пка = насы́пка, насы́пання.

Насы́пной = насы́пний, насы́паний. —

Насы́паная землі́ = синє́ць.

Насы́пъ = кіш (у млині, куди засипають зерно).

Насы́пъ = насы́п (С. Жел. Пар.), ви́сип (С. Жел.), високий — моги́ла, довгий — вал, на сі́літру — бург.

Насы́тити, насы́чивать = насы́тити, си́тити.

Насы́тити, насы́щать, ся = 1. нагодува́ти, насы́тити, наго́рміти, нагодо́вувати, си́тити, наго́рмлювати; наї́сти ся, наї́дати ся. — І постеленьку послала і нагодувала. Макар. — Середульшого брата си́тити, жадує. п. п. — Ї вже паів ся.

2. задово́льнити, вдово́льнити, задово́льняти, вдово́льняти, ся.

3. насы́тити, насы́щати, ся.

Насы́щеніє = насы́п, нагодува́ння; задово́лення; насы́чення (С. Пар.).

Насы́вать, насы́ять, ся = 1. на(за)сі́вати, на(за)сі́яти, ся, понасі́вати. — Насыли багато проса.

2. насі́вати, просі́вати, на(про)сі́яти, ся. — Насыла борошна на хліб.

Насы́въ = за́сів, ві́сів.

Насѣ́дало = сі́дало, же́ртка, ба́нтіна (в курці).

Насѣ́даты, насѣ́ть = насі́дати, васі́сти.

Насѣ́дка = 1. квочка. С. З. Л. — Надув ся, як квочка в дощ. п. пр.

2. квочка в курча́тах. — Не тільки наука, а й парод означає де-які куш зірок різними призви́чами, на пр.: Віз, Чє́пта,

Волосожар, Квочка з курчатами і иньшї.
Де-що про Св. Б.

Насѣдкинъ = квоччин.

Насѣдовать = сидіти на яйцях (про курей).

Насѣдъ = зарóдок, зарід. — **Яйцо съ насѣдомъ** = зарóджене яйце. С. Аф.

Насѣвать, ся = д. **Насѣвать, ся**.

Насѣка = 1. заруб, зарубка (С. Аф.), карб (С. З.).

2. оскáрд, оскáрда (молоток, що пабивають пям млипове каміння).

3. булава́ (у донських козаків).

Насѣкать, насѣчь = 1. нарубувати, насікати, нарубати, насікти.

2. зарубувати, націюкувати, карбувати, зарубати, націюкати, накарбувати, дресва на межі — клячіти. С. Л.

Насѣкомое, Insectum = кома́ха, здр. кома́шка, кúзка здр. кúзочка. С. Жел. — Чимало є на свѣті усяких комах: жуки, метелики, бджоли, сарапа, комарі. Ст. О. — Хіба мало є таких комах, що нам або велику шкоду роблять, або иноді й великий пожиток та користь дають? Ст. О.

Насѣкомойдний = комахоїдний, комахоїд. — Про рослини комахоїди. Ст. О.

Насѣривать, насѣрить = сіркувати, пасіркувати. — Насіркуй сірничків.

Насѣтокъ, насѣть, насѣтъ = сїдало, банта, бантина (в курнику). — Курка де ходять, а на сїдало йде. п. пр. — А гуш на банту! С. III.

Насѣтъ = д. **Насѣдаты**.

Насѣчка = 1. пасіка́ння, нарубівання. 2. д. **Насѣка** 1.

Насѣчь = д. **Насѣкать**.

Насѣять = д. **Насѣвать**.

Натазаты = налягати. — Не то що не бив, а й не палав ніколи. К. К.

Натаивать, натаять = топіти, натоплювати, розтоплювати, натопити, розтопити. — Натопили лою цілий пуд.

Натакивать, натолкать, натолкнуть, ся = напихати, наштóхувати, напхати, ваштóхнути, ся.

Натанцоваться = натанцювати ся, натаньчити ся.

Натапливать, натопить, ся = 1. натоплювати, напáлювати, натопити, напáлити, ся. — Напалили в грубі, що в хаті не всидиш. 2. д. **Натаивать**.

Натапывать, натоптаты, ся = натоптувати, натоптати, ся, напóсити, нане́-

сти грязю́ки, понато́птувати. — Тако понато́птували, стілки грязюки понаноси. в хату, що хоч бери та й лопатою чисть. Чаї

Натаивать, наторить, ся = привчати, привичаювати, привчити, привичаїти, ся.

Натаскать, натаскивать, ся = наволокти, наволочити, натягті, натарабáити, натірити, наволікати (С. Л.), натагáти і т. д.

Натачивать, наточить = нагóструвати, нагóчувати, нагостріти, наточити, сер — назубіти, ко́су — наклепати, нама́тчити.

Натачить = д. **Натаскать**.

Натаять = 1. д. **Натаивать**.

2. ната́нути, розта́нути. — Натануло багато води з снігу.

Натвердить, натверживать = показати, вбїти, втовкмáчити в гóлову, пака́зувати, вбівати, втовкмáчувати в гóлову. — **Натвердить руку** = набїти руку — Він в цьому ділі набив руку.

Натворить = 1. росчинити, вчинити, замісити. — Росчинити дїжу. — Замісити вапну.

2. натворіти, наробіти, пако́їти, набро́їти. — Багато пакоїв лиха. К. З. о Ю. Р. — Ще не заснуло те лихо, що він пакоїв. Ст. X.

Натекать, натечь = 1. паздоганяти, наздоганяти. — Хорти паздогнали звїра.

2. натікати, набігати, наливати ся, натекті, набігті, наліти ся. — Багато води натігло в каюк.

Натеребить, натереблывать, ся = парвати, пасмікати, наривати, пасмікувати ся, (про леон, конопаї) — набрати, пабірати, ся.

Натереть, натирать, ся = 1. натерти, натирати, ся, воском — наво́щити, масти́длом то-що — нашмарувати, нама́стити, дуже, чим жирним — пасма́льцювати, наялóзити, мов квачем — наква́цювати. — Н. сса́дину = наму́лити, нашму́глати, ошму́глати, нашморгати. — Могуз ошму́глев молодее тіло. Лев.

2. натерти ся, навчіти ся, набїти руку

Натерпиться = натерпши ся, набїдувати ся, нагорювати ся, набрати ся гóря, бідї, лиха.

Натесать, натесывать, ся = натесати, натісувати, ся.

Натѣчь = д. **Натекать**.

Натирать, ся = д. **Натереть**, ся.

Натіскать, **натіскивать**, ся = 1. **натіскати**, **надушити**, **надавити**, **натіскувати**, **надушувати**, **надавлювати**, ся.

2. **напахати**, **пабгати**, **напакувати**, **напахати**, **напаківувати**, ся. — Напхав пови́сіньку скриню.

Натіскъ = **натіск**, **патовп** (С. Л.).

Наткати = **наткати**, **віткати**.

Наткнути, **натікати**, **натыкати**, ся =

1. **настромити**, **натикати**, **настромляти**, **понастромляти**, **настромлювати**, ся. — Задумала вража баба молодою бути, **натікала** у намітку зеленої рути. н. п. — Понастромляв кілків, а тина не заліг.

2. **наткнути** ся, **нахопити** ся (С. Л.), на що гостре — **напороти** ся, **наразити** ся. — Наткнула ся коса на камінь. н. пр.

Натолкати, **натолкнути**, ся = д. **Наталкивать**, ся.

Натолкаться = 1. **натовкати** ся.

2. д. **Натереться** 2.

Натолковать, **натолковывать**, ся = 1. **втговувати**, **втговувати**, **втговмачити**.

2. **набалакати** ся, **наговорити** ся. — Набалакалися з ним за цілий вечір.

Натолмачить = д. **Натолковать** 1.

Натолочь = **патовкати**, **патовкмачити**. — **Натовкти** перцю.

Натомити, ся = **патомити**, **паморити**, ся.

Натолпиться = **натівпити** ся. — Натівпило ся багато народу.

Натопать, ся = **патупати**, ся, **патупкати**, ся, **патупотіти**. — Натупав, **натрімав** на його. — Натупав ся коло того діла, поки зробив. — Натупала ся старенька від роботи. С. З.

Натопить = д. **Натопливать**.

Натоптати = д. **Натоптывать**.

Натопіривать, **натопіривать**, ся = **настовбурчувати**, **настовпівувати**, ся, **настовбурчити**, **настовпівжити**, ся, **наїжити** ся. — Кабан **настовбурчив** щетину.

Наторговать, **наторговывать** = **наторгувати**, **пакрамарювати**, **нагандлювати**, **уторгувати**, **наторговувати**, **уторговувати**, **нагандлювувати**. — Сьогодні уторгував не багато.

Наторговаться = **наторгувати** ся, **пакрамарювати** ся, **нагандлювати** ся.

Наторклый = **павіклий**, **патіпкуваний**. — От, бач, казав я, що він до сього діла людина павікла. Кн.

Наторять = **звікнути**, **павікнути**, **при-**

вчити ся, **привичаїти** ся, **пабити** руку (до чого).

Натормошть = **насіпати**.

Натосковаться = **нажурити** ся, **натужити** ся. — Натужила ся я за ним.

Наточить = д. **Натачивать**.

Натошакъ = **натще** серце (С. З. Л. Ш.), **натошакá** (С. З.), **на тще**. — Я на тще була — води в роті не було. Кн. — Звів лопуцків на тошакá, то від того мабуть і запудило.

Натравить, **натравливать** = 1. **наловити**, **наловлювати** (собаками). — Сьогодні багато **наловив** зайців.

2. **нацькувати**, **прицькувати**, **підцькувати**, **цькувати**, **нацьковувати** і т. д., **підцьковувати**. С. З. Л. — Нацькував собак на чоловіка. Кн. — Нацькували собак на старця. — Часом трапляло ся, що **нацьковували** ворогів на тих, котрих самі **закликали**. Бар. О. — А на що ти собак **цькуеш**? Кр. — Нацькувала мене всіма собаками. Лев. — А тут де ззялися цокотухи збоку, тай стали їх **підцьковувати**. Ч. К. — Підбюжує його проти сина. Кн.

Натравливание = **цькування**, **підцьковування**, **поцьков** (Харьк. Чайч.).

Натрепать = **натіпати**. — **Натіпали** коноплі.

Натрескаться = **налопати** ся, **натріскати** ся, **нажерт** ся. — Налопав си та й очкур попустив.

Натреснуть, ся = **надріснути**, ся.

Натрещать = 1. **натріщати**, **натріскотіти** (іти), **наторохтіти**. — **Натріскотів**, аж вуха болять.

2. **наторобити**, **пацьвепкати**, **наторохтіти** і д. **Наболтати**.

Натрубить = **натрубити**, **насурмити**. —

Натрубить вь уши = **натуркати**, **наторохтіти**.

Натрудиться = **напрацювати** ся, **паробити** ся, **папобрати** ся.

Натрунить, ся = **посьміяти** ся, **поглузувати**, **попосьміяти** ся (з кого).

Натрусить, ся = **натрусити**, ся. — Натрусив з різжа табак. С. З.

Натруситься = **палякати** ся, **настрахати** ся.

Натруска = 1. **натрус**.

2. **ладівниця**, **порохівниця**, **ріжок** на поро́х.

Натрясать, **натрясывать**, **натрясти**, ся = 1. **натрушувати**, **натрусовати**, **натрусити**, ся, **понатрусовати**. — Натрусил яблук повну мірку.

2. **натрясти**, ся.

Нагу́га = нагу́га (С. З. Л.), напру́га.

Напу́живать, напу́жить, ся = напру́жувати, напру́чувати, напиви́ати, напу́жувати, ся. — Тягнеш супюю, напручеш ся. Кн. (Д. ще під сл. **Напрага́ть**).

Напу́житися = напу́жити ся, нажу́рити ся. — Напужилась на чужині за своїм родом.

Напу́жливий, напу́жний = важкий, тяжкий, суту́жний, сугу́жний. — Дуже сутужна робота.

Напу́зіть = надава́ти стусанів, одлупи́ти, нашто́вхати.

Напу́ра = 1. напу́ра, приро́да. — Природу тяжко одмінити. н. пр.

2. вда́ча. — Воскова вдача: аби до тепла, так і тапе. н. пр. — Справжньої добрости мало було в його обличчі, як мало було і в самій вдачі його. Лев. В.

Напу́рализова́ться = убитлі́ти ся. С. Ш.

Напу́рали́сть = природоспи́т (С. Жел.), природозна́вець.

Напу́ральний = напу́ральний, природний.

Напу́риць, ца = живовзі́р. — Малювати ме з живовзору, дивуючи професорів і товаришів. Пісоч.

Напу́шевать, напу́шевывать = напушо́вати, напушо́увати. С. Ш.

Напу́калеп = кіло́чок, па́тичок (що ним роблять ямки на грядках).

Напу́кати, ся = д. Напну́ть, ся.

Напу́сниться = напу́скати ся, напу́снутися, напу́спити ся. — Напуспулось людей повна хата.

Напу́шити, ся = на(по)ті́шити, ся, на(по)весе́лити, ся.

Напу́рити = 1. накрисни́ти хлі́ба (в квас з сіллю).

2. накла́сти бага́то, натовкма́чити.

Напу́га = напу́гач (д. під сл. **Инструме́нтъ**).

Напу́гивать, напу́нуть, ся = 1. напу́гати, напиви́ати, напу́плювати, напу́гати (С. Л.), напу́нути, напу́яєти, напу́яти (С. Л.), напу́нчати, ся (С. Л.). — Як напве стрілець тетівку. н. к. — Напуни на себе червону сорочку. Кн.

2. д. Напиви́аться (про трунки).

Напу́гъ = д. Напу́га.

Напу́жка = 1. вата́гання, напипа́ння, напу́плювання.

2. напу́жка.

Напу́нути, ся = д. Напу́гивать, ся.

Напу́пати, ся = 1. напму́вати (наробити ямок в стні, щоб краще пристали шпаруни).

2. д. Напу́бать.

Напу́дъ = нава́д (С. Л.), нава́дъ, на-

ва́ннй (С. З.), нава́нпкй, нава́нпкй (Кр.). — Заблудивсь, та й іде лісом нава́нп. н. к. — Темно було, поїхав нава́нпкй. Кр.

Напу́голок, напу́гольник = уго́льник (С. Ш.), нарі́жник (С. Жел.).

Напу́гольний = уго́льний, нарі́жний (С. Жел.). — Наріжна камяниди.

Науда́лю, науда́чу = паща́стя і д. Нау́даъ.

Нау́дити, ся = нау́дити, поу́дити, палови́ти у́дкою. — Риби не наудив, а лусту спудив. н. пр.

Нау́зить = напу́зувати сті́льніки.

Нау́ка = ва́ука. — Наука — штука, а розум диво. н. пр. — Луччий приклад, як наука. н. пр. — Вперёд нау́ка = оце тобі нау́ка. — Оце тобі, бабо, наука, не ходи заміж за вчука. н. пр.

Нау́скаць, нау́скаць = напу́кувати, напу́кувати і т. д. д. Напу́вати 2.

Нау́ска́ваніе = напу́кання і д. Напу́влі́ваніе.

Нау́те́къ = напу́тки, напу́тки, напу́ткача. С. З. Л. — А я побачив, що перереливки, та напу́ткача.

Нау́чаць, нау́чить, ся = напу́чати, напу́чати, напу́чити, напу́чити, ся, да́ти напу́д, напу́чати, ся. — А маги хоче нау́чати. К. Ш. — Він його напу́чив. — І від кого вони напу́чили ся так робити! Чай.

Нау́чний = науко́вий. — Наукове товариство імени Шевченка у Львові. — Науковий збірник.

Нау́шник, ца = 1. шепоти́льник, ца, підслуха́ч. — Він в урядника нашого за шепотиника, що тільки прочує, зараз йому в уха вносить. Кн.

2. капелю́х. — Надів шапку з капелюхами. — Будуть міні на зиму рукавички й капелюхи. н. к.

Нау́шничать = напу́ркувати (С. З. Л.), напу́мляти.

Нау́шничество = напу́ркування, шепоти́, напу́ти (К. В.).

Нау́чаць = напу́ркувати (С. З. Л.), напу́мляти, напу́мляти, напу́мляти.

Нау́щеніе = напу́ра, напу́ра, напу́ркування (С. Л.), напу́ра, напу́ркування (С. Л.). — Гараско зараз догадавсь, що дід морочить із напу́ра. Мет. — З батьків та з матерів і напу́ра. Сп. — То певне з його напу́ра. — Аби ні в чому Пегрикової напу́ри не слухали. Л. В. — Хто пильний здоровий обвинен, їм з напу́ри його тот шалений забойство учинил. Ст. Л.

Нафа́бриць = нафа́брувати, нафа́рбувати.

Нафіркатъ, ся = напірхати, ся.

Нафуфіртыся = набундѣчити ся, напидѣчити ся, напидѣчити ся.

Нахаживать, находѣть, ся = знахѣжувати, знахѣдити, ся (Д. Найтѣ 2).

Нахаль, нахалка = нахѣбник, ця, харциз (С. 3.), харцизник, ця.

Нахальничать = нахѣбничати.

Нахальный, по = нахѣбний (Кн.), вахѣбно, нахрапом (С. 3.).

Нахальство = нахѣба (С. 3.), нахѣбність, нахрап, харцизство. — Отсе нахѣба! суща пени московска! Прав.

Нахаркаты, нахаркывать, ся = нахаркати, нахаркати.

Нахвалявать, хвалѣть, ся = вихвалювати, вихвалѣти, розхвалювати, розхвалѣти, ся; яхвалѣти ся. — Ач як вихвалѣє свій крам. — Так добре жити — пенахвалѣти ся.

Нахващать, ся = нахващати. ся, нахвалѣти ся.

Нахватать, хватѣть, ся = 1. нахѣпати (С. Л.), нахѣпати, нахѣплювати, нахѣпувати, понахѣплювати, понахѣтувати. — Нахѣпав і в кишені й за пазуху. 2. нагѣбати, нагѣбувати.

Нахвораться = пахорувати ся, наслабувати ся.

Нахитить, нахитѣть, ся = накрѣсти, накрѣдати, ся. — Наїли ся, накрѣлись обое, а що взяли на той свѣт з собою? К. Ш.

Нахлебаться = насѣробати ся. — Насѣробав ся борщу.

Нахлестать, ся = 1. нахлѣсскати, нахлѣбстати, нахлѣбати, нахлѣгати. — Нахлѣгали йому спину.

2. яалигати ся, нахлѣщити ся, натѣжити, ся (д. Напиваться).

Нахлѣстка = 1. латка (шкурятяна).

2. д. Нагонѣй.

Нахлобучивать, нахлобучка = д. Наклобучивать і т. д.

Нахлопать = нахлѣскати, нахлѣпати, нахлѣсскати. — Нахлѣскав долоні, що й досі болять.

Нахлопнуть = накрѣтити.

Нахлопотаться = нахлопотати ся, нахлѣпати ся, нахлѣпати ся. — Нахлѣпав ся коло цього дѣла, поки зробив.

Нахлѣчивать, нахлѣчка = д. Наклобучивать і т. д.

Нахлѣнуть = 1. нахлѣнути, нахлѣнути. — Нахлѣнуло багато води.

2. насунути, привалѣти. — Насунуло гостей, що й сѣсти нема де.

Нахлѣстать = д. Нахлѣстать.

Нахлѣбникъ, ца = годѣванець, ка (С. 3.), похлѣбець, столовникъ, ця. — Вона столовників держить і з того живе. Хар.

Нахлѣстаться = д. Нахлѣстаться 2.

Нахмуривать, нахмурить, ся = 1. д. Насѣтити, ся 1 і 2.

2. настовбѣрчувати ся, настовпѣжувати ся, настовбѣрчити ся, настовпѣжити ся, наїжити ся.

Нахныкаться = нахныкати ся.

Находѣть, ся = д. Найтѣ, ся.

Находиться = 1. находѣти ся, нахлѣбѣдати ся, нахлѣбати ся.

2. д. Нахлопотаться.

Находка = нахѣдка (С. Л.), знахѣдка (С. Аф.), пайда (Сп.), знайда, нагѣбка. — Оце що він вернув позичені гроші, то це мій як нахѣдка.

Находный = знайденний.

Находчивый = меткий, спритний, тямкий, зручний. — О, меткий хлопець! Ніколи не стеряєт ся — знайде що оджовить.

Нахождение = 1. знахѣження.

2. пробування, бѣтність. — Пробування його в салдатах не злізочило його. Кн.

3. нахѣд, напад.

Нахозяиничать = нахѣзяїнувати, нагосподарювати.

Нахоложивать, нахолодѣть, ся = нахолобжувати, нахолодѣти, ся, нахолобнути. — Нахолодили хату.

Нахоложивать, нахолозъ, ся = настовбѣрчувати, настовпѣжувати, настовбѣрчити, настовпѣжити, ся (С. Л.), наїжити ся, нахлѣдрити ся. — Чого нахлѣдрив ся, як сич на сову? Кр.

Нахотаться = нахѣгати ся.

Нахѣхаться = д. Нахѣхаться.

Нахѣмывать = нахѣмѣвати трѣшки, похлѣгувати.

Нахрапѣкъ, нахрапомъ = нахѣбно.

Нахулить = нахѣбѣтити, нахѣбити.

Нахѣрѣвать, нахѣрѣвать, ся = нахѣрѣпати (С. Л.), нахѣрѣбати, нахѣрѣпувати, нахѣрѣбувати, ся, понахѣрѣпувати, понахѣрѣбувати. — Понахѣрѣпували наші школяри такого, що й не розбереш. Чайч.

Національный, нація = нахѣдний, нахѣд.

Нацѣдѣть, нацѣживать, ся = нацѣдѣти, нацѣдити, вточити, нацѣжувати, нацѣжувати, ся, понацѣжувати, понацѣжувати, ся.

вати. — Націдив відро. — Вточив брати. Кр. — Монаціжували усе начиння, а ще багато пива зостало ся.

Наці́лівать, наці́лѣть, ся = ці́лити, наці́ляти, лучити, наці́лѣти, ся, налѣ́чити. — Пік не палучу луткою в ушко. Чайч.

Наці́ловать ся = наці́лювати ся. — Навздогиді не наці́люєш ся.

Наці́льть, наці́льѣть, ся = начепі́ти (С. З.), причепі́ти (С. З.), наче́(ї)плюва́ти, приче́плювати, ся, поначі́плювати, поначі́пляти, поприче́плювати, ся. — Бража дітка не хоче любити, начі́плює кораліків, щоб її любити. п. п.

Нача́вкать, ся = наплі́жкати, начма́кати, нацямка́ти, ся (пліжкою нажувати); поплі́жкати, почма́(ць)кати.

Нача́ло = 1. поча́ток (С. З. Л.), почі́н (С. З. Л.), почі́нок, зачі́н, зача́ло (С. Аф.), розпо́чаток. — Того ж року на самім початку оного. Л. В. — Від початку свята божого. — Як небо блакитне — нема йому краю, — так душі почину і краю не має. К. Ш. — Щось почав був говорити, та судді річ його з починку перебили. Гр. — **Нача́ла** = поча́тки. С. Л. — **Въ нача́лѣ** = з поча́тку. — **Съ са́мого нача́ла** = з первонача́лу, наса́мперед, поперед усього. С. Л.

2. основа, ґрунт.

Нача́льникъ, ца = нача́льник, ця, старший, а.

Нача́льническій = нача́льницький.

Нача́льний = 1. поча́тковий. К. Ст.

2. старший.

Нача́льство = нача́льство, старші́на, уряд. — Сумує князь, сумує і вел старший. п. п. К. З. о Ю. Р.

Нача́льствованіє = старшинува́ння. К. Ч. Р.

Нача́льствовать = ячальникува́ти, старшинува́ти, батькува́ти, правити, верхово́дити. — Вже другий рік старшиною, а нача́льникувати не навчив ся. Чайч. — Нема Січі, пропав і той, хто всім верховодив. К. Ш.

Нача́токъ = д. Нача́ло.

Нача́ть, начиня́ть, ся = поча́ти, ся (С. З. Л.), зача́ти, ся (С. Аф. З. Л.), вча́ти (С. З.), уча́ти, ся (С. Л. Ш.), розпо́чати, розча́ти, ся, ста́ти, взя́ти, ся, за́їти ся, почи́пати, ся (С. З. Л.), зачина́ти, ся (С. Аф.), розпо́чиняти, ся (С. Л.), бра́ти ся до чо́го, захо́дити ся. — Почало свігати. — Починай ти, а я вже за тобою. — Іде козак од дівчини — починає

діити. н. п. — Розпочав діло. — Уже розчали робити хату. Чайч. — Взяв кричати. Кр. — Як взяла кувати, жалібно сипівати. н. п. — Зайшло ся в їх од того, що той тому не поступавсь — от і сварка. Чайч.

— **Нача́ть рі́чъ** = зня́ти, зня́ти рі́ч. — Ганяли якусь річ про свята. К. З. о Ю. Р.

Наче́ка́нѣвать, наче́ка́нѣть = набива́ти, ви́бѣвати, па́біти, ви́біти (монету).

Наче́локъ, наче́льникъ = набрі́вник (дівочий убір над бровами).

Начерві́ть, ся = начерві́ти, ся.

Наче́рнѣвать, наче́рнѣть, ся = чорні́ти, па́чорніти, почорні́ти, поначорні́ти, ся.

Начерно́ = на́чорно.

Начертаніє = на́рис.

Начертя́ть, наче́рты́вать = на́писати, на́писувати.

Наче́рти́ть, наче́рчѣвать = на́рисувати, на́рисовувати, (цирлем) — на́цїрку́вати.

Наче́сати, наче́сѣвать = 1. наче́сати, на́чісувати, поначі́сувати. — Начесала багато волосся.

2. на́чу́хати, на́чу́храти, на́чухма́рпѣти, на́чу́хувати і т. д., поначу́хувати і т. д. — На́чухав руку, трохи не поздирав.

Наче́сть, на́чїты́вать, ся = на́лі́чїти, на́рахувати, я́щїтати, на́лі́чувати, на́рахо́вувати, па́щїтувати, ся. — На́лі́чили на збірка сто карбованців.

Наче́съ = на́чіски.

Наче́сѣвать = д. Наче́сати.

Наче́тѣро = наче́тѣро. — Наче́тѣро роспала ся розрита могила. К. Ш.

Наче́тъ = начо́т.

Начи́паніє = 1. почи́н. — Почин діло справує. п. лр.

2. замі́р.

Начи́нате́ль, ни́ца = почи́нате́ль, ца (так саме і в чеській мові).

Начи́нати́, ся = д. Нача́ть.

Начи́пѣвать, начиня́ть, ся = начиня́ти, на́пхати, набива́ти, начиня́ти, на́пхати, набі́ти, ся, поначиня́ти і т. д. — Курку начинила кашою. С. З. — Поначинили ковбаси. Чайч.

Начи́нка = на́чинка, по́трібка (Ев.).

Начи́шникъ, ца = д. Зачи́шникъ, ца.

Начи́ль = д. Нача́ло.

Начи́тати́, ся = ви́читати, на́читати ся. — Од кого се ти чув? Не чув, а начитав з книжки. — Годі тобі читати! Ще хіба не начитав ся.

Начи́ты́вать = д. Наче́сть.

Начи́хаться = на́чхати ся.

Начудесить = начудасійничати, накумедничати.

Начудиться = надивувати ся.

Нашалберить = 1. пробаїдикувати.

2. напелести, паверзти, паторочити.

Нашалить, ся = напустувати, ся.

Нашаркать = начобгати, попочовгати.

Нашаромѣжничать = намахрувати, нацїганити.

Нашататься = 1. патоптати ся.

2. понотипнати ся, поповештати ся (без роботи).

Нашатярный = соломяковий. — **Н. спирт** = жигунець. Сп.

Нашатырь, *Sal ammoniacum* = соломяк. С. З. Пав.

Нашейникъ = ошейник.

Нашелушить = нашеретувати (про хлѣбе зерно у млинѣ), налускати, налужати, налущити, поналускувати (оріхів, насіння то-що). — Налускай мнѣ оріхів, бо сам не розкоую.

Нашенскій = насѣкий. — Насѣки українські вазки. Бодянський.

Нашентать, **нашентывать** = нашентати, нашіптувати; пошентати, зашентати, відшентати.

Нашество = нахід, напад, настул, паствупство (С. З.). — Од неспринтельського наступства оборонити. О. З.

Нашивать, **нашить**, ся = нашивати, обшивати, нашити, ся, понашивати; справити, насправляти. — Нашив стѣжку на брили. — Понашивав свиток на продаж. — Насправляв одѣж на скільки років. — **Нашить заплату** = налатати, залатати.

Нашивать = посіти.

Нашивка = 1. нашивання, обшивання.
2. нашивка, лѣявка.

Нашильникъ = нашільник.

Нашильничать = намахрувати.

Нашинковать = нашаткувати (капусту).

Нашить = д. **Нашивать**.

Нашкобивать, **нашкобить**, ся = на(ви)школювати, на(ви)муштровувати, вишколити, вимуштровувати, ся (Кр.).

Нашлѣпать = наляпати, нашлѣпати, шлѣпанців надавати.

Нашниковать, **нашниковывать**, ся = нашіптувати, нашіптовувати, ся. — Залячину треба добре нашіптувати салом.

Нашпиливать, **нашпилить**, ся = пришіплювати, приколѣювати, пришіпилити, приколѣти, ся.

Наштопать = нацирувати.

Наштукарить = паробіти штук, фіглів і д. **Начудесить**.

Наштукатурить = пащекотурити, пащипкувати (С. Ш.).

Нашумѣть, ся = нагомоніти, ся, нагаласувати, ся, нагвалтувати, паробіти галасу, бучи, гналту.

Нашутить, ся = пошуткувати, нашуткувати ся, нажартувати ся.

Нашъ = наш, насѣкий (С. З.). — **Знай нашихъ** = ось-то ми! — **Наша** взяла = наше звѣрху.

Нашѣка = 1. лѣнас (С. З.), лѣпанець, лѣц (С. З.). — Як дам тобі лѣца у пику. Кот.
2. копїл (у сапок).

3. лѣтка (в шевському реместві).

Нашекотать = 1. пащекотати.

2. нащвѣнкати, вацокотити.

Нашѣкать, ся = 1. налѣскати, ся, попольскати.

2. налускати, налужати, налущити, поналускувати. — Налускали оріхів.

Нашелочить = назолити.

Нашелычить = д. **Нашекотать**.

Нашелыть = наколѣти, наскінати.

Нашипнать, **нашипывать** = нащипнати, нащипувати, (волѣса, пирли) — нащѣбти, надѣрти, васкубати, падирати, (про рослину) — парнати, паривати, (про льон, коноплі) — набрати, набірати.

Нашѣка = д. **Нашѣка**.

Нашѣкать = намацати, налѣпати. — Намацавши ж самого Ремя, протиснув мов Хому Ярема. Кот. — Устроїв руку та й намацав. П. К.

Наѣдѣть, **наѣсть** = 1. накусювати, накусати. — Влохи накушали.

2. паїдати, паїсти (пабір).

Наѣдѣться, **наѣстися** = паїдати ся, наїсти ся, (ц жарт) — набухати ся, (надто) — налѣпати ся, натріскати ся, нажѣрти ся, налунити ся, набарабухкати ся, (з жадобою, пайбільше про рідку страву) — налигати ся.

Наѣздить, **наѣзживать** = виїздити, обїїздити, виїзжувати, обїїзжувати, ся. — Виїздив цукра. — За цілий день і карбокаци не виїздив. — **Наѣзженная лошадь** = виїзжений кінь.

Наѣздиться = наїздити ся.

Наѣзка = виїзжування, обїїзжування

Навѣдникъ, ца = 1. козакъ, (стар.) — ко-
моникъ. С. З.

2. їздѣць, гарцювникъ, ця.

Навѣдничать = козакувати; гарцювати.

Навѣдь = наїздъ.

Навѣзати, навѣхати = паїздіти, паїхати.

— Наїхав на камінь. — Наїхало повеи двір.

Навѣживать = д. **Навѣдити**.

Навѣзкій = приїзжий. — На ярмарку ба-
гато приїзжих купців.

Навѣсть, ся = **Навѣдати, ся**.

Навѣхати = д. **Навѣзати**.

Назкопѣмъ = паберегті, назберегті,
назбірати.

Найбедничать = пабрехати, наклепати
на кого), обмовити (кого).

Найвѣ = увѣч (С. Л.).

Найдривать, найдрити = д. **Назрѣвать** 2.
(про оухи, болячки).

Найпильный = д. **Назойливый**.

Найривать = витпнати, затнати (С. З.).
— Затинає горлиці. С. З.

Не = не; нї. — Не так складо ся, як жа-
дало сл. н. пр. — Нї в кого було спитати.

Неакуратность = 1. несправа, несправ-
ність.

2. нечѣснрність, неохайність. (Д. Нео-
прятность).

Неакуратный, но = 1. несправний, но.

2. нечепурний, неохайний, но. (Д. Нео-
прятный).

Небезвыгодный, но = не без користи.
— Се таке діло, що й йому не без користи.

Небезопасный, но = небезпечний, но.
— Тут їхати небезпечно.

Неберѣжный, но = необерѣжний, но, не-
сторожкий, ко, необачний, но. (Д. Нео-
сторожный).

Неблаговопитанный = незвичайний, не-
одукований, негрѣчний.

Неблаговременный, но = невчасний, но
(С. Пар.), не у свій час, не в добрий час.

Неблагодарность = невідчність, яевдя-
ка. С. Жел.

Неблагодарный, но = 1. невідчний, но
(С. Ж. З. Л.), невідчливий, во (С. Жел.
Пар.), невідчникъ, дя (С. Жел.). — Пе-
вдичний люд отсей: скільки їм добра не ро-
бинь, а дяки не сподївай ся. Зїньк. — Ну
цощ, невідчивице, па долю нарікати, лучше
скажи: не хороший, не можу кохати. н. н.
2. некорістний, непожиточний.

Неблагодѣтельность = непевність.

Неблагодѣтельный = непевний.

Неблагопристойность = незвичайність,

непристойність (С. Жел.), нечѣмність
(Гал.).

Неблагопристойный, но = незвичайний,
но (С. Жел.), негѣжий, же, непристой-
ний, но (С. Жел.), нечѣмний, но (Гал.).

Неблагоприятный, но = 1. неприязний,
но, пеласкавий, во, немилостивий, во,
неж(з)ичливий, во, неприхильний, но.
2. непогѣжий, негодїдий, но, неслўш-
ний (Чайч.). — Въ неблагоприятное вре-
мя = не в добрий час.

Небо = нѣбо. — Небо облягло хмарами. —

Нѣбо, palatum durum = піднебєння (С.
Л.), піднебїня (С. Жел.), підлосѣня (С.
Л.). Мїгкое нѣбо, palatum molle = ви-
лочка. — Язик йому до піднебєння при-
лип. Кп.

Небольшой = малій, малѣнький, неве-
лікий, невеличкий. — Малі діти — ма-
лий клопїт. н. пр. — Маленький: татові
штапї по колїнця. н. пр. — Ой ти знав,
па що брав мене певеличку — згодувала
мене мати, як перенелачку. н. пр. — Съ
небольшимъ три года = три роки з
чимсь. — Дїло за небольшимъ стало =
дїло за малимъ стало.

Небосклонъ = крайнѣбо; д. **Горизонтъ**. —
Дивно ся и в вечерне крайнѣбо далеко і гла-
боко, і чую, що просить ся душа моя туди,
де потонуло в хмарах око. Мет.

Небось (скорочене: не бойся) = не бійсь,
так. — До церкви так не пішов, а потяг
до шинку. — Сам так не хоче робати, а
тому велить. Чайч.

Небоязливый = небоязкий, відважний,
небїй, небоян. — І небоя вовки їдять. н. пр.

Небреженіе, небрежность = недбальість
(С. Ж. Л.), недбальство, недбайливість.
— Которий могучи служби Божї слухати,
а не слухав з недбальства, грїшитъ тяжко.
Б. Н. — Своїм недбальством ку нікоді кому
упустил. Ст. Л.

Небрежливый, во, небрежный, но = не-
дбалий, ло, недбайливий, во, недбайло,
недбалиця (сл. р.); необачний, но, без-
клонїтний, безжурний, но. — Тиха мов
недбала розмова ставала що раз жванїшою.
Бар. — Недбалиця гірше пїяницї. н. пр.

Небывалый = 1. небувалий, печуваний.
— Нечуване діло.

2. вигаданий, неподобний. — Неподоб-
на річ.

Небывальщина, небылица = небувальщи-
на, небилиця, вигадка, байка.

Небытность = небутиість.

Невдалекѣ = недалёко, недалёчко.

Невеликѣ, невеличекѣ = д. Небольшой.

Невзвидѣть свѣта, у виразі: „невзидѣль свѣта“ = свѣт йому замікнувся.

невзгода = пригода, здр. пригодонька, халена, лиха година. (Пр. д. під сл. Несчастье).

Невзираѣ = неважачучи, недівлячись.
— Невважаючи ні на які перешкоди, він не кодав діла.

Невзлюбѣть = незлюбити, зненавидіти.
— Свєруха зненавиділа пєвітку.

Невзпачѣ = несподівано, зненацька, знеобачка (С. З.); неароком, незнарошна. — Нападши несподівано на товариство полку мого. Л. В. — Як би знепачка ангел з неба з огнепою різкою злетів. Кот. (Пр. д. ще під сл. Неожиданный).

Невзбѣсь = нешлагіж, невіплата.

Невзрачпый = непоказний, мізерний, міршавий, поганкуватий. — Проживав миршавенький собі паничик пкйсь у одного пана на хуторі. К. Х.

Невидаль, невидальщина = діво, диковина, дивовіжжя. — Диковина — що свиня нековапа, п. пр. — Что за невидаль! = ото не бачили!

Невидимка = (про чоловіка) — небачний, (про вец) — невидимка. — Лихий небачний взяв мене за бороду та й не пускає. н. к. — Шалка невидимка. С. Жел.

Невидимый = незримий, невидимий. — Хтось незримий шепотів міні, підбадьорював мене. Кп. — І зробив ся я знову незримим. К. П.

Невинность = невинність, безвинність (С. Ш.), безневинність (С. П.). — **Невинность потерять** (дівоchu) = вінок загубити, згубити. — А в пєділю рано мати дочку біла, дєсь ти, суко, віпочка згубила. п. п. — І в пєділю біль білила, там я, мати, вінок загубила. п. п.

Невинный, по = невинний, по, безвинний (С. Ш.), безповинний, безневинний (С. П.), невинуватий. — Дась та б'є його безневинно. Чайч. — **Невинная дѣвица** = д. Дѣвственница.

Невкусный, по = несмачний, по. С. Л.

Невѣльнический = неосудний. — Коли він божевільний, значить не судний, його треба до шпиталю, а не в тюрму. Кп.

Невѣстительный = пємісткий, непаконний, тісний.

Невниманіє, невнимательность = не увага (Лєв.), не уважність, недогляд, не уважливість.

2. неповага, занедбанія. — Сказано — козак: байдуже їм про жінок.. Зацєміло сєрдєчко в юсі Лєсі од того запєдбанія. К. Ч. Р.

Невнимательный, по = не уважний, по (С. Л.), нев(у)важливий, без уважний.

Невнятный, по = незрозумілий, до, не виразний, по, нерозбірний, по. — Дяк читає не виразно. Кп. — **Гоноріть невнятно** = мімрити, хамаркати, хара-маркати. — Не розібрав — щось мімрить під піс.

Нево время = невчас (С. Л.), невчасно (Чайч.), поневчасі, неслухно. — Прийшов до його саме неслухно. Кп.

Неводь, неводокъ = невід, менший — вóлок, волочок (С. Аф. З.), краї невода — кріла, задня частина — мати́я, самий зад — гузірь (С. Аф.), палиця, що нею пропускають невід під лід — прогін.

Невозбранный, по = незаборонений, незаказаний, по, без перешкоди.

Невозвратный, по = безповоротний, по, неповоротний, по, без повороту.

Невоздержаніє, невоздержность = пєвпінність, недержливість, непомірність. — Нема йому ради, недержливість у їді скрутила його. Кп.

Невоздержный, по = не пінний, по, не стриманий, по; непомірний, по.

Невоздѣланный, по = необроблений, по.

Невозможность = неспромога, неспроможність, немо́га, немо́га, неспла, неможливість (С. Пар.).

Невозмо́жный, по = неможливий, неможєбний (К. Кр.), небу́тний, не можна, неможливо, не вільно, не спосіб (С. Пар.).

Невозмужалый, невозрастный = недорослий.

Нево́лѣть, ся = пєвóлити (С. Л.), сїдувати, ся (С. Л.), приму́мати (С. З.), зму́шати, зму́шувати (С. Аф.), пуждїти (Гал. С. Жел. Пар.). — Убожество і старість силують мене пивиди тебе замїж одати. Кот. — До гачення гребель примушати. Орлик. С. З.

Нево́льникъ, ца = пєвільник, ця, чка, (палєський) — кріпак, чка, (військовий) — пєвільник, бранець, бранка, (в тюрмі) — д. Арєстáнтъ.

Нево́льническій = нево́льничєкий, нево́льничпй, піддáнский, кріпáцкий.

Невільничество = невѡля, підданство, кріпацтво.

Невѡльно = невѡльно, несамохѣть (Чайч.), мимохѣть, мимовѡлі (С. Л.), знѣхотя (С. Л.). — Шукати забуття а думка мимохѣть з самого дна душі марюю виринала. Сам. — Знехотя зробив.

Невѡльний = невѡльний.

Невѡля, невѡлюшка = невѡля, неволѣнка, підданство, кріпацтво; примус, принужд., сѣлування. — В неволѣ тяжко, хоча й волѣ, сказати по правді, не було. К. Ш. — Попав си в неволю. — Гей та колись буда роскѣш-воля, а теперенька та неволенька. н. н. — Як не даси з прозьби, то даси з прѣпукати. н. пр. — До мѣлування нема сѣлування. н. пр. — За невѡлю, невѡлею, изъ подъ невѡли = невѡлею, з невѡлі, по невѡлі. — По волѣ, чи по неволѣ? н. к. — З неволѣ він те робить. Чайч.

Невообразимый, мо = неспогаданий, непомисльний, но (С. Л.).

Неворотъ = одѣжа, що не була ще перелицьована.

Невпопадъ = невлѣд (С. Л.), недоладу (С. Л.), недорѣчі, недошмѣги (С. З.), недогодно (С. Л.), недогѡда (С. З.), невгарѣзд. — Коли мов невлѣд, то я з своїм назад. н. пр. — Сказав зовѣєм недорѣчі.

Невразумительный, но = незрозумѣлий, ло, неясний, но, недотѣмъ, недостямкѣ.

Невердимый, мо = цѣлий (С. Жел.), перушмий, мо.

Невердный, по = невадливий, пешкодливий, во, пезавадний, по.

Неветушно = несповѣа, незовѣєм.

Невтерпѣжъ = нетерпѣче, невѣдержка (Чайч.), годї вже терпѣти. — Так важко, що годї вже терпѣти. Чайч.

Невыгода = невигоѡда. — Не так шкода, як невигоѡда. н. пр.

Невыгодный, по = невигоѡдний, незгоѡдний (С. Л.), некорѣстний, невожѣточний, но.

Невыносимый, мо = нестерпѣчий, че (С. Жел. Л.), пезнобний, но (С. Л.). — Нестерпѣче тяжко. — Народові малоросійськомо незноси і невимовні кривди чинили. Кієв. Ст.

Невыразимый, мо = невимѡвний (С. З.), нескѣзаний, незмѡвлений, но. — Невимовне чудо. С. З. — Невимовно чудова панорама Київка. Лев. — Невимовно гѣрка доли судила ся йому. Ки. — Щось наче здавало їм в грудях дихання... і знов невимовне тѣснѣе бажання. Ск. — Нема мѣш

нічого важче в свѣті, як мовити про горе невимовне. К. Ш. Т. — Тодї чувш в душі щось невимовне, якусь силоньку чарівничую. Кон. — Зрадѣв нескѣзання, побачивши її.

Невѣдомый, мо = невѣдомий, недовѣдомий (С. Л.), незнаємий (С. З.), невѣдомо, нествѣ, безствѣний (С. Л.). — І на душі тихо стане, як там під зірками; тоді щось невідоме робить ся із нами. Мет. — Чого ти я журлива мова моїй душі невідомѣ? Мет. — В степу, в незнаемому полі. К. Ш. — З незнаемого краю. Мор. — В яких гаях, в яких ярах, в яких незнаемих вертепах ти заховавси ся? К. Ш.

Невѣдъ = незнѣть, невідѣ. — Незнѣть що робить ся.

Невѣдѣніе = невідання (С. Л.), невідомість, нествѣдомість. — Невѣдомість грѣха не чинить. н. пр.

Невѣжа, невѣжда = 1. неук (С. З. Л.), невіглас (С. З.), тѣмний, слѣний, слѣнак, неписьмѣний. — Петр І-й з неукѡв руских починял учення. Л. В. — Отгак, люди, научайтесь ворогам прощати, як сей неук! К. Ш. — З грѣшми і дурня невігласа почитують. н. пр. — Ох давня ти байко! Хѣба що пезнайко, простак невіглас не чув тебе зроду. Пч.

2. незвичайний (С. Л.), нечѣмний (Гал.), нечѣма (Фр.), негрѣчний, мугірь.

Невѣжественный = тѣмний і д. **Невѣжа 1.**

Невѣжество = 1. темнѡта (С. Пар.), тѣмрява (С. Ш.), невідомість, нествѣдомість (С. Пар.). — Темнѡта народня — велике лихо. Кон.

2. незвичайність, нечѣмність (Гал.).

Невѣжливость = д. **Невѣжество 2.**

Невѣжливый, во = незвичайний (С. Л.), нечѣмний (Гал. Фр.), негрѣчний. — Щоб не обѣднѣвъ він за іке незвичайне слово. н. к. — Що в злости я сказав тобі нечмене слово. Фр.

Невѣріе = невѣра, безвѣрря, недовѣрство.

Невѣрно = невѣрно, непѣвно.

Невѣрный = 1. невѣрний, невѣра, недовѣрок (С. З.). — Невѣрний гірш жада або турка. н. пр. — Дях погурвав кляшник галерський, недовѣрок християнський. н. д.

2. неймовірний.

3. невѣрний, неправдливий, непѣвий.

4. д. Вѣроломный.

Невѣроятность = неймовірність.

Невѣроятный, но = неймовірний (С. Жел.), неподѡбний, нечуванний, но.

Невѣръ = невір, невѣра, недовѣрок.

Невѣсѣомый = безважний (С. Жел.), невважний, неваговний.

Невѣста = 1. невіста (С. З.), молодіа, на весілі в піснях і в речах обридливих — княгиня.

2. дівчина на вибавні.

Невѣстникъ = невістин, молодіі.

Невѣстка, невістушка = невістка, здр. невістоцька, невіхна (С. З.), особо: синова жінка — синовіа (С. З.), сипіха, братова — братовіа (С. Аф. Ш.). — Невістка — чужа кістка, п. пр. — З синовіою його милости папа Василій. Маркович. С. З. — Брат сестру вітає, а братова стиха лає. п. пр.

Невѣстникъ = невістчин (С. З.), синовіі, братовіі, кількох невісток — невістчаній. — Невістчин хлопець. С. З. — У нас три невістки, так то невістчана худоба. Чайч.

Невѣсть = неспать, невідь, невідомо. — Неспать куди дів си. — Неспать що каже.

Негарь = нежирь (торішня трава невиспалена).

Негдѣ = нігде, ніде, нема-де. С. З. Л. — Утопив си-б молоденький, щоб не пудить сьвітом, утопив си-б тяжко жити і нема-де дѣтись. К. Ш.

Негадєный, но = негласний, но, неявиий, но, безоповідно, нішком, тішком.

Негавжировать = нехтувати, занехаювати.

Негодникъ, ца = ледяцо (С. З.), поб. — ледяцога, ледящца (С. З. Л.), ланець, ледарь (С. З.), ледарка, лайдѣк, лобурь, поб. — лобуряка (С. З.), гультий, ка (С. З.), гульвіса (С. З.). — Вродилось ледяцо — вінацо, п. пр. — Ой ти пьєш, мене бьєш, сам не знаєш за що: як і ти, так і я — обоє ледяцо. п. п. — Пустился в ледяцо. С. З. — Чашиньскому злодію, ледяциці. Л. В. — Ой послухай, синку, що говорить вдова: моя дочка ледящца не почує дома. п. п.

Негодность = негодність, пікчємність (Чайч.).

Негодный, но = 1. негодящий (С. Л.), негійий (С. З.), негідний (С. З.), непригідний, нездѣтний (С. Л.), непутийий (С. Л.), непотрібний (С. Л.), пікчємний (С. З.), но. — На тобі, небоже, що мінї негоже. п. пр. — На старість підтопгавсь, нема вже тої сили, що при здоров'ю мав, і ноги труєть ся і очі помутніли, зовсім яїкчємним став. В. Г. — Негодное = негідь (С. Л.), непотріб, пікчємниця, покидька, покидь (С. З.). — І покидали

вони яко пегідь свої багатства. К. Св. П. — Шкода грошей на таку покидь тратити. С. З. — Ще воно не покидька. С. З. — **Негоднымъ сдѣлаться** = зледащити, зпїкчємнити. — Це та вже я стала: зледащца, нездужаю. К. Ш. — Ся думка сьвіта од землі підіймає чоловіка і зпїкчємнити не дає йому. Ос.

2. поганій, но, ледачий (С. З.), наскўдний, но. — Таку ледачу намьять маю, що й не згадаю. В. Г.

Негодование = гнів (С. Пар.), рємство, обурєння. — На тварі і в очах у його палало обурєння проти того вчинку. Кн.

Негодовать = гнівати ся (С. Пар.), рємствувати (С. З.), обурювати ся. — Він все більше переймає си тим, що більше обурювало його проти гвдливих заходів. Кн. — Чого він так обурив ся на його?

Негодъ = 1. невдѣча, недогѣда (С. З.).

2. неврожай, недорід.

Негодий, ка = поганець, наскўдник, ця, наскўда (сп. р.) і дав. **Негодникъ, ца.** — Плаче та риде, як рибишка бьєть си, а над нею молодіою поганець сьмієть си. К. Ш. — Кругом наскўда! Чому ж його так не зовуть? Чому на його не плюють? К. Ш.

Негодяйничать = ледарювати.

Негораздо = негаразд, недобрє, поганіо. — Ой негаразд Запорожці. негаразд вчинили: степ широкий, край веселий тай запалили. п. п.

Негостеприимный = негостьовітий, негостинний (С. Жел.).

Негръ, негрятінка = мурин (С. З.), муринка. — Як мурин білим, так дурень розумним ніколи не буде. п. пр.

Недалєко = недалєко, недалєчко, близько, неопѣдалъ (С. З. Л.). — Неопѣдалъ становиши обозом. Л. В.

Недалєкій, недальний = 1. недалєклїй, близький (С. П.), блигѣмий (С. Л.). — Недалєка дорога. — Близький родич. — Бац, блигѣмий сьвіт! С. Л.

2. недоумковатий, недоумок (С. З.), благєлький, плохєнький. — **Человѣкъ недальняго ума, недалєкій** = благєнький, плохєнький і т. д.

Недальновидный = короткозорий, короткогладий (С. Жел.), непрозїрний.

Недвїжимость = нерухомість, нерухомє добрѣ. — Цїнувати велєно було його нерухомість. Кн.

Недвїжимо́й, мо, недвїжимо́й, но = нерухомий, мо (С. Жел. З.), нерухомий, мо, перушій, но, неперушій (С. Жел.).

безрухий (Пч.). — Довго, довго, утонувши в сердечній думі, сьвітлий отець сидів мовчки, перухомий, сумний. Галуз. — Як упив ся Лютиця Богданко, та й заснув на лаві перухомо. Ст. С. — Хотів кричати — язык сухий був перухомий, мовчазний. О. Пч. — Віи сидів перупишо. Ск. — В безрухій погляді ншим метнулись іскри і потім на вік погасали в сні тяжкім. О. Пч. — Недви́жимоє ім'я́ніє = д. Недви́жимо́сть і під сл. Имущество.

Недоборъ = недобір.

Недобі́тий = недобіток. С. З.

Недоброжелате́ль, ни́ца = непри́ятель, ка, недоброхі́т, ка, ворог.

Недоброжелате́льний = нежичли́вий ; не-зичли́вий (С. З. Жел.), недоброхі́тний, воро́жий.

Недоброжелате́льство = незжичли́вість (С. З. Жел.), недоброхі́тство.

Недобросо́вієстний = недобросо́вієстний, несумі́нний.

Недоброхі́тний = д. Недоброжелате́льний.

Недобры́й = лихі́й, злий.

Недобро́цько = недобіля́ний віск.

Недові́дѣть = недобача́ти. — Від старости вже недобачає.

Недовольни́й = незадово́лений (С. Пар.), недово́лений (С. Пар.), некоштѣ́ний (Ирив.).

Недовольство = недово́льність, незадово́леність (С. Пар.), ре́мство. — **Виража́ть** сильное недово́льство = ре́мствува́ти.

Недовы́ручка = недобі́р.

Недовѣ́ріє, **недовѣ́рка** = недові́рство. К. Кр. — **Има́ть** недовѣ́ріє = не ма́ти ві́ри (до кого).

Недовѣ́рчивость = неймові́рність.

Недовѣ́рчивый = неймові́рний, неві́рливий (С. Жел.). — Дружи́нська неймові́р-ная, чу́жа семья неі́риві́тная. п. пр.

Недовѣ́сѣть, **недовѣ́шивать** = недова́жити, недова́жувати ; одва́жити, одва́жувати.

Недовѣ́сокъ, **недовѣ́сь** = недова́га, не-півна влі́га.

Недога́дливый = недога́дливий, недога́дко, нетя́жкий.

Недогла́дывать, **недогла́дѣть** = недогля́дати, недодивля́ти ся, недогла́дити, недодиви́ти ся, не спостере́гти.

Недозрѣ́лый = недосі́лий (С. Л.), недо-сти́глий, неспі́лий (С. Л.), нести́глий, зеле́ний, про де-які рослини — свидо-

вий. — Недосі́лий каву́н. — Зелєні́ гру-ші. — Свидове́ жито. — З свидового жита сма́нна каша. С. Л.

Недо́ймка = недо́ймка (С. Жел.), недо́плат, недо́плата (С. Жел.), заде́глість (Гал.). — За ними́ рік кри́зь рік недо́плат, тільки запису́й. Кн. — За недо́платку поці́нували.

Недо́ймочный = недо́ймковий.

Недо́ймщикъ = недо́платник (так і в че-ській мові). — Недоплатни́ків росте у нас і до того́ йде, що хоч усе село ці́нує. Кн.

Недо́лѣтокъ, **недо́лѣть** = недо́літок, під-лі́ток. — Віи зростом висо́кий, а ще не-до́літок — на 14-му годі́ тільки. Кн.

Недо́любливать = неполю́бляти. — Віи щось його неполю́бляв. Чайч.

Недомога́ть = нездужа́ти, не́дужати, не-дугова́ти.

Недомо́лка = недо́мовка, недоска́з.

Недомо́ль = недо́мел.

Недомы́слиє = недо́мисл, незрозумі́ння.

Недомѣ́ривать, **недомѣ́рять** = недо́міря-ти, недо́міряти.

Недомѣ́рка, **недомѣ́ръ** = недо́мір.

Недопо́еокъ = недо́поєок (С. Жел.), недо-но́шена дити́на (С. Жел.), нечасне́, не-вчасне́, нечасна́ дити́на (Лєв.), ви́лив-ок. — Швидче́ до пола, треба у ві́ру у-вести, воно́ до вечера недо́живе, бо роди-лось на 7-м міся́ці — ви́ливок. Кн.

Недо́ека, **недо́екаый** = недо́іно́чок, глев-кий, хлі́б, глевтю́к, глевтя́к (С. Аф.).

Недопро́давать, **недопродáть** = неі́нпрó-дати, неві́нпродати.

Недорабо́тка = недо́робле́не.

Недора́зумѣвать, **недора́зумѣть** = нерозу-мі́ти, незрозумі́ти, неі́нрозумі́ти.

Недора́зумѣніє = неі́нрозумі́ння. — При-чина́ми походи́в бу́ли мабу́ть які́сь неі́нро-зумі́ння з Гре́ками в спра́вах купецьких. Бар. О.

Недорѣ́занный = недосі́лий, недо́сти́глий, неві́стєотанный (про ону́ха).

Недорѣ́дъ = недо́рі́д.

Недорѣ́слый = недо́рєсли́й, малєкува́твий.

Недоросль = недо́лі́ток, неі́нвнолі́тний, (С. Пар.), підлі́ток, недо́рєсли́й, недо-рѣ́сток (Чайч.). — Недо́лі́ток таке́ твора́ть. К. Ш. — Щоб о́бути паня́т недо́рослях. К. Ш. (Д. ще під сл. **Нєсовєршєннолі́тний**).

Недорѣ́стокъ = недо́рі́сток, недо́рєсток, недо́рєсли́й, недо́гін. — Бу́рики ці́ не-до́гони. Лєв.

Недосі́докъ = недо́сидок, недо́сї́женє-лийцѣ́.

Недосидѣть, недосѣивать = недосѣдіти, невисѣдіти, недо(неви)сѣжувати.

Недослѣшать = недочути, недочувати (С. З.). — Хоч чує, та мов спить і мов недочуває. Гул. Ар.

Недослѣшка = недочування.

Недосмѣръ = недогляд. С. З. Л.

Недосмѣрѣть = недоглядіти, недодивити ся, неспостерегти.

Недосѣль = недосѣл.

Недосѣхлый = невисохлий.

Недосѣлый = д. Недозрѣлый.

Недоставать, недостаѣть = бракувати (С. Аф. Л. III.), брак, бракує (С. III.), хибувати, хибує. — Убогому мало що бракує. н. пр. — Своїх сил у його бракувало: він мусів помирити ся. Вар. О. — Дівчат у нас бракує, а хлопців сила. С. Л. — Бракує грошей. С. III. — Купив би усього, та брак грошей. С. III. — Землі та худоби хибує. Кн.

Недостатокъ = 1. недоста́ча (С. Л.), нестаток, нестатки (С. З. Л.), хліба — безхлібба, риби — безрибба, води — безвідда, безніття, їжі — безїжжя, доріг — бездоріжжя і т. д. — Недоста́ча землі і осягнів сприяли голодніє. Кн. — Прийшов нестаток, забрав і остаток. н. пр. — Буйні вітри вставали, козака з ніг валили: одно безпиртя, друге безїжжя, третє бездоріжжя. н. д.

2. хіба (С. З.), ва́да, га́пч, хі́бчі (С. З.). — Нема чоловіка без вади. н. пр. — Що вже в неї жевихів бувало, отже вона знайшла хібу в кожнім. Ст. С. п.

Недостаточно = недобєсть, недобѣсть, недостатньо.

Недостаточность = недостатніість. С. Жел.

Недостаточный = недостатній. С. Жел.

Недостижимость = недосѣжність (Чайч.), недосѣжність. С. Жел.

Недостижимый = недосѣжний. С. Жел.

Недостойный, недостбєнь = недостойний (С. Жел.), негідний (С. Жел. Пар.), невартий, неварт. — Хто конійки не береже, той сам шага не варт. н. пр.

Недосту́пность, ный = недо(непри)ступність, ний.

Недосѣтъ = недозвілля, ніко́льство. — Недогляд або ніко́льство господареві. К. Х. — За ніко́льством не поробиш всього. Чайч. — Як до ціпа, так і ніко́льство у його, а до дівчат... Кн.

Недосѣжно = ніколи (С. З.), нема́ ко́лі, нема́ ча́су, за́візно (С. З.). — Ніколи у смак заснути, ніколи борщу сьорбнути. Кот.

— Нехай зроблю другим разом, бо тепер за́візно. С. З. (Д. ще під сл. Не́когда).

Недосчитаться, недосчитываться = недо́лічати ся, недо́лічувати ся.

Недосѣвъ = недосѣв.

Недотро́га = 1. рос. Impatiens noli me tangere L. = не руй мене́, розрив, черевічки Божої матері. С. Ан.

2. недоторка, недоті́ка (С. Жел.), невайма́ло (сп. р.), недоторкливий, ва (Лев.), недоті́ркливий, ва (С. Жел.). — Дивись, яка недоторка! І покартувати не можна.

Недоті́ка = д. Недотро́га 2.

Недоуздо́къ = оборо́тъ, оборо́тка. С. Л.

Недоумѣвать = 1. перозуміти, недоми́сляти ся.

2. вага́ти ся, вагува́ти ся. (Д. під сл. Ко́лебаться 2).

Недоумѣніє = 1. перозуміння.

2. вага́ння, непе́вність (д. Ко́лебаніє 2).

Недоу́въ, недоу́чка, недоу́чивший ся = недо́вче́ний.

Недочѣсься, недочитаться, недочі́ты-ваться = недо́лічати ся, недо́лічува-ти ся.

Недочѣтъ = недо́лік. С. Жел. — Зубів недо́лік. Кв. — Стали Турки поперед лічиль: недо́ліку 50, стали Клефти лічиль: трьох го́лшних між ними не має. І. Г.

Недо́шлый = 1. недоспі́лий, недости́глий.

2. невмі́лий, незда́тний.

Недо́ѣдки = недо́їдок, ча́стине мп. недо́ї́ки, недо́їри́зок, від є́йна, соломи — зѣ́рш, пере́їди.

Недру́г = во́рог.

Недруже́любный = непри́язний, во́рбжий.

— Прощай є́віте, прощай зе́мле, непри́язний краю! К. III.

Недо́говать = нездѣ́жати і д. Бо́лѣть 1.

Недо́гъ = д. Бо́лѣзнь.

Недо́жливый = д. Бо́лѣзненый.

Недо́жный = д. Бо́лшой.

Недурно́й, недуре́нь, недурна́ = га́рний, на, га́ри́нький, ка, хоро́шкувати́й, та. — Вона не красуни, але га́ри́нька.

Недѣ́йствительность = неді́є́ність.

Недѣ́йствительный = неді́є́ний.

Недѣ́лимос, individuum = неді́ляме, єди́ниця.

Недѣ́лимость = не́поді́льність, перозді́льність. С. Жел. Пар.

Недѣ́лимый = не́поді́льний, перозді́льний. С. Жел. Пар.

Недѣлька = педѣлька, тѣжник (Сп. С. III.).

Недѣльный, но = 1. недодѣльный, недо-
дѣла, недорѣчі. — Бо ти недодѣльна
дѣлка. п. п. — Недодѣла ти кажеш.

2. недѣльный. — День педѣльный =
ведѣля, шоді — свѣята педѣля, педѣ-
ленька. — Та прийшов же я тай у педѣ-
лю, та дала Солоха сорочку білу. я. п. —
Завтра педѣленька сыята, тоді й одноч-
нем. — В суботу — не робота, а в педѣлю
— нема дѣла. п. пр.

3. тѣжновий (С. Л. III.), потиженний,
по (Сп.). — Хіба потиженних мслати
муть сторожів. Сп. — Потижено ми на-
пцину справляли. Кп.

Недѣля = 1. педѣля, педѣленька. (Д. Пе-
дѣльный день).

2. педѣля, тѣждень (С. З. Л. III.), здр.
тѣжник (С. III.). — Їдеш на днь, а хайба
бери на тѣждень. п. пр. — Воскрѣсеня,
свѣтлая, свѣтая педѣля, педѣля Паехи
= Великодні свѣята. С. Аф. — Кресто-
поклонная педѣля = середохрѣстний
тѣждень (С. З.), середохрѣстна педѣля,
хрѣстна (М. Л.), середохрѣстя, середо-
пѣстя (С. З.). — Кѣждую педѣлю = що
тѣжня. — Недѣлю проводѣть, провести
= тѣжновати (С. Л. III.), потѣжновати,
протѣжновати. — Тѣжновали у нас
москалі. С. Л. — Недѣлю педѣленьки =
цѣлий тѣждень. — Трѣбцкая педѣля,
педѣля св. Трѣйцы = клѣцкая педѣ-
ля, зелєні свѣята, зелєна (С. З. Л.) грѣш-
на (С. З.). — Та на зелєних мов свѣятках.
К. III. — На грѣшній педѣлі русалки сиді-
ли, сорочок просили. п. п. — Пѣрвая пе-
дѣля Великаго поста = жѣльяна. М. Л. —
Понедѣльник 1-й п. В. п. = жѣля-
вий понедѣлок. С. Аф. — Шестая педѣ-
ля Великаго поста, педѣля ваі = вѣрб-
на педѣля, вѣрбний тѣждень. — Оми-
на педѣля = провідна, проводи. — Се
було саме на Провідній. — Черезъ педѣ-
лю = через тѣждень, за тѣждень. —
Вѣрба бѣе, не я бѣю — за тѣждень Вели-
день, ось недалечко черволе яечко. п. пр.

Недѣтельность = педѣляльність, педѣй-
ність. (С. Жел.).

Недѣтельный = педѣляльный, педѣйный.
(С. Жел.).

Несчастственный = пепатуральный, пе-
свѣтскій, песьвѣтний (С. Л.). — В гру-
дах пайшов ся той песьвѣтскій крик, пе-
мом би зналку мій изик до глазу иншого
не зник. Сам.

Несподѣнный, но = несподѣвацій, но.
С. З. — Гість несподѣвацій, хазяїн неспри-
бираний, то й Бог прости. п. пр.

Нешеланіе = нехотѣння, нехѣть (С. Л.).

Нѣжель = нѣж, як, над, од. — Було б
тобі мене, мати, в купелі заллати, а нѣж
таку нещасливу на свѣт годувати. п. п. —
Більше заходоу, як (або: нѣж) празнику.
п. пр. — Гірка правда краща од солодкої
брехні. п. пр.

Нежилецъ, у виразі: онъ не жилецъ =
йому вже не животѣти, не бѣде вже
рѣсту топтати, на лѣдан дѣше (тяжко
педужий, от-от умре).

Нежилѣй домъ = пустака. — Вернувся із
паймів господарувати в пустку. К. Х. —
Пустку затолити лема кому. К. III.

Незабвѣнный, по = незабўтій (С. З. Л.),
незабўтий. вікопомний (С. Л.). — Де гу-
ли, бѣлкетуе сип наш незабўтий? Вже й
словів одлетѣли, а його не чути. К. Х. —
Пехай станеть ся на вікопомную памѣятку.
Орлик. С. З.

Незабўтливый = недбалий, недбаливый,
недбалий, недбалица (сп. р.), недбѣха
(сп. р.). — Недбалица — гірше пѣшиці. п. пр.

Незабўтливость = недбалисть, недбаль-
ство, недбалиість.

Незабўдка, незабўдь меня, рос. *Myosotis*
palustris = любій менѣ (С. Л.), незабўдь
менѣ, незабўдька (С. Жел.), навѣні віч-
ки (С. Ан.).

Незавидный, по = абі-якій, сякій-та-
кій (С. З.), абі-як, так собі. — Сякий-
такий абі був, абі хайба роздобув. п. п. —
Живе так собі.

Незавѣнность = незалѣжність, непід-
хильність, непідлѣжність. — Литва і Русь,
входячи у федерацію єдності з Поль-
щю, заховали свою політичну незалѣжність.
Бар. О. — Борячи ся за свою незалѣжність,
все бѣльше й бѣльше переймають Поляки
звичаї німецькі. Бар. О.

Незавѣсный, мо = незалѣжний, непід-
хильний, по, непідлѣжлий, ло, непід-
невблєний (К. Кр.), самостійний. — Отець
мій був ні од кого незалѣжний. Бар. —
Литва і Русь мали незалѣжну окрему вну-
трішню управу. Бар. О. — Кожний моло-
дой князь вважав себе незалѣжним і силу-
вав ся зрівняти ся з Браковським князем.
Бар. О. — Чую ся незалѣжно, чую, що
живу власною працею. Фр. — Незавѣсно
отъ зтого = окрім сябого. — Повинен
заплатити рату за цѣлий рік і окрім сябого
ще й штраф.

Незавѣстливый, незавѣстный = незѣз-

дрий (С. Жел.), незгідний, незавидний.

Незадача = невдача; неслід.

Незадолго = незадовго, недавно перед...

Незбірний, но = бездокірний, но.

Незаконпорождєний, ая = байстріок (С. Аф. III.), байстріук (С. Л. III.), байстер (С. Аф. III.), байстріочка (С. Аф. III. ж. р.), байстрія (С. З. Л. III. сл. р.), безбатченко (С. Л.), семібатченко (С. Л.), самосій, самосійна, падалишна, добутна, пажірована дитина. — Гріх не байструкові, а батькові. п. пр. — За що мати згущаєть ся, лав, прокидає, своє дити без сорому байстрам називає. К. III. — Салдатка та ще десь з байстрим. О. Мор. — Самосійні діти. Кр. — Хіба ти батьківська дитина? Ти пажірована. Кн.

Незаконність, пий = незаконність, пий. **Незаконныя діти** = д. Незаконпорождєний.

Незамать, у виразі: „незамай, те“ = незаймай, перуй, нечитай, те. — Незаймай його — його і свої зацкують. п. пр. — На, чорте, груш, тільки мене не руш. п. пр. — Пашьких груш не руш: як погнють, то самі віддадуть. п. пр.

Незамедлительно = негайно (С. З.), негаючиь, незабаром. — Приїзди негайно.

Незамѣтный = незамітний.

Незамѣтный, но = незачиний, непомітний, но, неприкмі(є)тний, но, незнатъ, незнатъ, незначно, невзаміту. — Так якось незачинно сталоєь, що й... — Оттак самому собі невзаміту він дійшов до... Кр. — Сгріхений Ігнат, при землі незнатъ. (п. з. — погріб.)

Незаятой = вільний, гулящий. — Де є гуляще місце, там і сїдай. С. Л.

Незамятый = стародавній, одвічний, вєрєковичний (С. З.), віковичний, споконвічний. — Съ незамятыхъ времєнь = споконвічно і під сл. Время. — Могіла споконвічно тут, ніхто не знає, коли її насипано. Кн.

Незамѣтанный = незапам'ятований, незачаляний, чистий.

Незаслуженно = неопаслужі, нізачо, дурно, дарма, даремне, безповинно.

Незатѣшливый, но = невгядливий, во.

Нездоровиться, нездоровится = нездужати ся, недобрїти ся, нездужаєть ся, недобрїть ся. — Щось мінї недобрїть ся. Чайч. — Шінов би і п, та щось нездужаєть ся: і голова тріхнє болить і вського нечисте мнє.

Нездоровость = нездоровість.

Нездоровый = 1. недужий, педужний, слабій і д. Большой.

2. нездоровий, шкідливий, вадливий, непогожий. — Нездорове повітря. — Немогожа вода.

Нездоровье = пеміч, недомогання (С. Л.), також дивись: Болѣзнь.

Нездоровѣть = д. Болѣть.

Незлбивый, незлбный = нездій, незлосливий, незлсний, незлостивий, лгідний (С. Пар.).

Незлбие = незлосливість (С. Ж.), незлостивість, лгідність (С. Пар.).

Незнаемый, мо = невідомий, мо, незвісний, но, незнаємий. (Пр. д. під сл. Невѣдомый).

Незнакомецъ, незнакомка, незнакомый, ая = незнайомий (С. Л.), незнаємий, ма.

Незнание = невідомість, несьвідомість (С. Пар.).

Незначительный, но = незначайй, незначно, невеликий, нелічний, но, небагато, тріхн.

Незначительность = незначність, неважниця, дурниця.

Незрѣлость = неспілість, недостіглість.

Незрѣлый = 1. неспілий, нестіглий (С. Л.), недостіглий, зелений, свидовий. (Д. Недоспѣлый).

2. молодий, недорослий, зелений.

Незрѣломый, мо = неохітний, непохібний, но. С. Пар.

Незубѣжность = немнучість.

Незубѣжный, но = немнучий, немнуче (С. Пар.), немнучий. — Такі кара немнуча; від неї не втічені. Кн. — Буде немнуча мѣка. К. Д. — Смерть — немнуча дорога. п. пр.

Незвѣданный = недозначний, невідомий, недовідомий. — Духово-моральне життя человека — все одно, що невідоме дно моряєка. Кн.

Незвѣтность = невідомість, безвість (С. Л.). — Невідомість закутала його туманом. Мр. О. — Аби ніхто непослушества свого праву невідомостю покривати не міг. Ст. Л.

Незвѣтный, но = невідомий, мо (С. Л.), незвісний, но, недовідомий, мо, безвісний (С. Л.), незнаємий, незачиний, незачиний (Чайч.). незнатъ (С. Л.), незнатно, неопозначу (С. Л.). — Незнатъ куди поїв ся. С. Л. (д. ще під сл. Невѣдомый).

Незглагобанный = невмодний (С. З. Л.).

Ж.), несказаний. — Невимовне чудо. С. З.
— Якесь невимовне диво учинило сп. Чайч.

Неизгладимый = невиводний, невитравний. — Невиводна пляма. — Се мало невитравле вражепця на його душу. Ан.

Неизлічимый = незлічимий, невідужливий. — Зерно самолюбства невідужливого. Кл.

Неизміненность = незмінність, неодмінність.

Неизміennyй, но = незмінний, неодмінний, но. С. Л.

Неизміримый, но = незмірний, неомірний, безмірний, но (С. Л.).

Неизобразимый = несказаний. — Краса несказання.

Неизреченный = д. **Неизглаголанный**.

Неизсякаемый = невичерпаний, невиводний, безпереводний.

Неизяснимый = д. **Неизглаголанный**.

Неимовірность = неймовірність.

Неимовірный, но = неймовірний, печуваний, но.

Неимущий = убогий, недостатний (С. Жел.), і д. **Бідний**. — Убогому мало що бракує. н. пр. — Пабрав ся Бог багатих, а убогими розкидає. н. пр.

Неимѣние = недостатя і д. **Недостатокъ 1**. — За неимѣнемъ, но неимѣнію = не маючи.

Неискренность = нещирість. С. Л. — Доти тебе вірно кохала, доки нещирість твою дознала. н. п.

Неискренний = нещирий.

Неискусный, но = невмілий, ло, незручний, невдатний, но.

Неисповѣдимый, мо = 1. д. **Неизглаголанный**.

2. **неповідомий, незрозумілий, непомисльбий**. — Куди жене їх таємничя доли, Предвічного невідомо воли? К. Б.

Неисполненіе = несповнення, невиконання, невикопання.

Неисправимый = несправимий, неоправний.

Неисправность = несправність.

Неисправный = несправний.

Неиспытанный = незізнаний, неспробований, неспиткований, недовсвідчений.

Неистовство = 1. **лютість, лютовання** (про вітер, хвилі).

2. д. **Вѣсѣство 1**.

Неистовствовать = д. **Вѣсѣться 2**.

Неистовый, во = лютий, то, шалений,

по, несамовітний, то. — Як в двір в'їду, подивлю ся на проду св'ятую, і шалено об'їму ся, вклом поцілую. Лобода. — Несамовитий крик розбудив мене. Кл. — Скочив Муйо, мов несамовитий, біжить прудко до св'ятилиці в гору. Стар. С. п.

Неистоцимый = невичерпаний, невиводний (С. Л.), про істові запаси — **перейкний**.

Несходимый = несходимий. — Живуть ведмеді по густих несходимих лісах. Яструбець. — Про звірі.

Несчерпаемый = невичерпаний, невичерпаний (Лев.).

Несчислимый = нелічимий, незлічений (С. З.), **несчисленний**. — Кинув оком по Косовім полі, як там бачить незлічине військо. Ст. С. п. — Несчисленноі нкоди зазнав би був народ... Кл. — Несчисленне багатство було у його. н. о.

Нейтралитѣтъ, льный = **нейтральність, влий**.

Некласный = 1. **пераніговий** (урядовець). 2. **некласовий** (про школи).

Неказистый = непоказний, неповідний.

Некляѣтъ, рос. *Acer tataricum* L. = **чорнокіле, чорнокілина, паклен**. С. Ан.

Некогда = **ніколи** (С. З. Л.), **нема́ коли, нема́ часу**. — То спідаю, то обідаю і прогуляти ніколи. н. пр. — Ніколи і вмерти буде. н. пр. — Ніколи тепер по описках ходити. н. пр. — Все ніколи — зі лежкою то й спідні нема. н. пр. — Сідай, підвезу! Нема часу, треба йти. н. пр. (Д. ще під сл. **Недосужно**.)

Нескопѣаемый = д. **Безкопѣный**.

Некрасивый, же = **негарний, по** (С. Л.), **негожий, же, поганий, по**. — Не жалі мій того воза, коли-б дівчина гожа, а то руда та погана, та й та воза поламала. н. п.

Некрестъ = **нехрист**.

Некрещенный = **нехрещений**.

Некрологъ = **некролог, помертня згадка**.

Некрѣпкій = **недужий, неміцний, вєкріпкий**.

Некстѣти = **недоречі, недоділа невлід**. **недоладу, недошміги** (С. З.). — Озвас ся недоречі і виийшло: на те й мої штани в жукто. Кл. (Пр. д. ще під сл. **Кстѣти**).

Некуда = **нікуди, нема́ куди, нігде, нема-де, нікудою**. — Іди, іди, Якове, з хати, бо на пічі батько та мати, а на полу батькові діти, **нігде тебе, Якове, діти**. н. п. — Тяжко, важко в св'яті жити сироті без роду: нема куди прихилити ся, хоч з гори та в воду! Утопив ся б молоденький, щоб

не пудити сьвітѳмъ; утопив ся б — тяжко жити і нема де дітись. К. III. — Нікуди піти.

Неладный, по = недобрый, ре, поганый, по, лихий, злий, зле, негаразд. — Ой негаразд Запорожці негаразд вчинили, степ широкий, край веселий тай запанастили. н. п.

Нелѳгкая = сила диявольська, печистий, біс, чорт, лиха година. — Дѳрнула меній нелѳгкая = напав мінї біс. — Зачѳмъ меній тудѳ нелѳгкая вонесѳтъ? = чогѳ менѳ тудѳ чортѳка понесѳ? — Кудѳ сгѳ нелѳгкая занесла = кудѳ його чортї понесли, кудѳ він к бісу подїв ся? — Нелѳгкая тебѳ принесла! = принесла тебѳ лиха година, чорт, біс, нечистий тебѳ принїс! — Пустїтьсѳ по всѳ нелѳгкія = в лѳдѳщо пустїти ся.

Нелицпрїемный, нелицпрїятный, по = безсторонний, правдивый, во.

Нелѳвкий, ко = незручкий, по (С. Л.), пеметкий (С. З.), незграбный, по, незграба, вайлудватий. — Нелѳво = нїяково (С. Л.), нїякось. — Напѳла на мене такого, що й казати нїяково. Ч. К. — Катеринї стало нїяково. Лев.

Нелѳвость = незручність, незграбність. — Почувствовалъ нелѳвость = почув себе якось нїяково.

Нелѳжный, по = правдивый, справедливый, во, по правді, певный, по. — Певна чутка.

Нельзѳ = не можна, не вільно. — Сюди не можна ходити. — Какъ нельзѳ лѳьше, хѳже, бѳлье = як найкраще, як найгірше, як найбільше.

Нельзѳи, у виразї: „до нельзѳи“ = до кінця, до краю, до останку, через край, за пѳдто. — До нельзѳи терпѳтъ = терпїв до останку. — Росхвалили до нельзѳи = через край розхвалили.

Нелѳница = нїсенїтница, дурниця, бредний, незнаѳтъ-що, казна-що. (Д. під сл. Ахнїея, Беземѳелица, Вздорт).

Нелѳность = 1. недолѳдність, дурїсть, дурованнї.

2. д. Нелѳница.

Нелѳный = недолѳдний, неподѳбный; дурный, безглуздый. — Плете щось неподѳбе, що й куди не держить ся.

Нелѳбный = нелѳбый, немїлний, нелѳб. С. Л. — Хоче мене мати за нелѳба дати. н. п.

Нелѳбо = нелѳбий, нелѳбо, глїдкий, прикрый.

Нелѳбѳмъ, нелѳбѳжка, нелѳбѳмый, ая =

нелѳда (С. Л. сп. р.), одлѳдѳко (сп. р.), нелѳдѳко, бѳзлѳденъ, бѳзлѳдѳко (С. Л.), одлѳдѳий (С. З.), вовкуватий. — Такий, що нї до кого й не озветь ся: понура та одлѳдѳко. Ск. — Дорїкає сестра, що н безлѳдко — цураю ся людей. Їв. — І на в знаки не дасть — такий бѳзлѳдѳко. С. Л. — Живє одлѳдно па вигѳй. С. З. — Облѳда будѳ од нас одлѳдна. н. п.

Немѳло = немѳло, чимѳло (С. Л.), багатѳнько. — Віп чимѳло попрацював над сим дѳлом. — Чимѳло лїт перевернулось, води чимѳло утїкло, і в хугїр лихо навернулось і сѳїз чимѳло принесло? К. III.

Немѳловѳжный = немѳловѳжный, значный.

Немѳлый = чимѳлий. — Чимѳлий у иру ставѳ, зелений на горї гайѳк. К. III.

Немѳдлѳенно, немѳдѳя = негѳйно (С. З. Л.), негѳайно, негѳаючись, негѳабарѳм (С. З. Л.), негѳавѳм (Гал.), негѳавѳю (Гал.), негѳабавѳм (Гал.), зѳраз (С. Л.). — Хай негѳабарѳм поснїна догнѳяти. І. Г. — Іди мінї зараз. С. Л.

Немѳдлѳенный = негѳайный, негѳайный, негѳабарный.

Немѳлѳсѳрдный, по = немѳлѳсѳрдный, бѳзмилѳсѳрдный, по, жоретѳкий, ко.

Немѳлѳсть = немѳлѳсть, нелѳска.

Немѳлѳый = д. Нелѳбѳмый.

Немѳнѳемѳый, мо = немѳнѳучий, че (С. Л.), немѳнѳущий, ще.

Немѳнѳге = небагѳто, мѳло хто. — Немѳнѳгоє = мѳлїсть, мѳлїзна, небагѳто, мѳло що. — Вѳ немѳнѳгихъ словѳхъ = кїлькама словѳми (Чайч.), кѳрѳтко кїжучи. — Немѳнѳге поппмѳли сгѳ = мѳло хто розумїв йѳгѳ. — Для немѳнѳгихъ = для небагѳтѳх. — Немѳнѳгѳмъ = небагѳтѳм, мѳло комѳ.

Немѳно, зар. немѳѳко, немѳѳечко = небагѳто, небагѳцько, небагѳѳнько, трѳхї, трѳнїки, трѳшечки, трїшки, трїшечки, трїї, трїсі, трїсіюї, крїшку, крїшечку. С. Л. III. — Пустї, свѳте, в хѳту — тут нас не багѳто. н. п. — Почѳло трѳхи вѳяспѳвати си. Кп. — Миски, ложки й хлѳба трѳшки. н. пр. — Хай вам Бог здѳровѳя прибавѳт в ручки, в нїжки і в живѳѳк трїшки. н. пр. — Дайте, мамѳ, ще трїсі! — Будѳ вѳже тобї! — Та трїсіюї! Чайч. — А я так мѳло, не багѳто благов у Бога. К. III. — Див. ще під сл. Мѳло. — Немѳноє есѳтѳ = трѳхї згѳдоѳ, негѳабарѳм пїслѳї, невдѳвзі. — Не довго він мѳчѳв си і вмер, а негѳабарѳм пїслѳи тогѳо вмерла і жїнка. — Немѳнѳгоѳ, поше-

мно́жечку = потро́ху, потро́шку. — Гороху потроху. п. пр. — Потрошку та з палкою. п. пр. — Горошку потрошку — на дальше буде. п. пр.

Немо́жеться = 1. д. Нездоро́битися.

2. не мо́жна, не ві́льно.

Немо́жно = невмовкаючі, безустанку.

— Говорив цілий вечір, невмовкаючи.

Немо́лний = невмовкаючий.

Немо́ч = 1. незду́жати (С. З. Л.), нездоліти, нездолати, незмогти (С. З.). — Нездужає встати. — Бо я стар, боляю, більше гетьманом нездолію. п. д.

2. д. Болі́ть.

Немо́ч, нѣмощь = нѣмич і д. Болѣзнь. — Дѣвчиця нѣмощ, Chlorosis = блѣднѣчка. — Чѣрная нѣмощ = чорна нѣмич, хвороба.

Немо́щний = 1. д. Больно́й.

2. недужий, безсиллий. — Та воли ж мої недужі, та нивезіть мажу з калюжі. п. п.

Немо́щний, мо = неможли́вий, во, неподобний, но.

Непа́відѣть = нена́видѣти. — Вопа мене нена́видить.

Непа́вистливий = злий, недобрий, нежичливий.

Непа́вистний = нева́вистний, непа́видний (К. В.).

Непа́висть = нена́висть.

Непа́вистий = любий, коханий (що на його нена́вистив ся).

Непа́вистий = 1. кволій, хірний.

2. непевний. С. Л.

Непа́добно = непотре́ба.

Непа́добно = 1. петре́ба, не тра́.

— Кипь мене, Боже, де мене не треба. п. пр. — Не тра стару клопотати, стара знає, кому дати. п. пр.

2. дарма (С. Аф.), єлькісь (С. З. Л.).

Непа́добний = непотрі́бний (С. Л.), безпотрі́бний. — Старе, як гнила колода, нікому непотрі́бне. п. пр.

Непа́казано = безка́рно.

Непа́казуємость = безка́рність.

Непа́казуємый = безка́рний. — Як то не добре на світі було, як світом безкарні боги управляли. І. Г.

Непа́ро́кма, непа́ро́чно = пав(у)мі́нене (С. Л.), безпамі́ру, незпа́ро́шне (С. Л.), пена́ро́ком (С. Л.).

Непа́ро́чний = невмі́сний.

Непа́рушми́й, мо = перу́шми́й, мо.

Непа́вистливий, непа́вистий, по = негодя́ний, неного́жий.

Непа́стьє = него́да (С. З. Л.), него́дниця, не́годь, не́ногодь, безго́ддя, сльо́та (С. З.). — До милої вроди не має негоди. п. пр. — Шкода й одержини під таку негодю. Кп. — Не хочу я вмірати зимою або під не́годь в осени. Кп. — Під час осіння і сльо́ти. С. З. — Чи в погоду, чи то в сльо́ту іду з пєю на роботу. п. п. — Лізе в очі, як сльо́та. п. пр. — Нача́лось непа́стьє = занепого́дилось. Лев. — Ко́нчилось непа́стьє = розго́днилось. — О, вже розго́дилось ся — не буде дощу! Чайя.

Непа́сѣтнмость, непа́сѣтнмость = несі́тство (С. Л.), непа́сѣть, несі́ть, непа́жѣрливість.

Непа́сѣтми́й, непа́сѣтми́й = несі́тний, непа́жѣрливи́й, непа́жѣри́й, непа́идни́й, непа́сѣтми́й, непа́сѣтми́й, непа́жѣра, жа́бри (Сл.). — Той несі́тим оком за край світа зазирає, щоб загартувати. К. Ш. — Ціле село заневолив, ще йому мало! Не-всі́тима людина. Кп. — Ог несі́тима дитина! Ість, ість, не па́сѣть ся. Кп. — Ска-тертица непа́жѣрлива — Її не па́годуєш. п. пр.

Непа́ѣда, непа́ѣдний, непа́ѣдни́й = д. Непа́сѣтми́й.

Непа́жми́й, по = д. Непа́добний, непа́до. — Непа́жми́я вещь = непотрі́б, поки́дка, поки́дочка.

Необду́манний, по = необмі́ркований, по.

Необита́емый = пу́стий, безлю́дний, ди́кий, (хата) — пу́стка — Випуло їх на ди́кий о́стрів. — Може вернеть ся в некри́ту пу́стку зімувати, і укряє і нагріє пого́рілу хату. К. Ш.

Необозри́мый = неогля́дний, неося́жний, безкра́йї.

Необори́мый = необо́рний (С. З.), пепе-ремо́жний.

Необу́данность = неві́дність.

Необу́даний, по = неві́дний, по, не-заглу́зданий, свабо́льний.

Необу́словленный = безумо́вний.

Небу́тый = небу́тий, небу́тий, боспій. — Небу́та не з'одягнена, тільки личком підперезана. п. п.

Необходи́мо = 1. д. На́до.

2. ко́нче (С. З.), доко́нче, ко́нечне (С. З.), доко́нечне, неми́нуче (С. Л.). — Але третьої пе́ділі треба нам було ко́нче їха-ти. Федь.

Необходи́мость = потре́ба, ко́нечність (С. Жел.).

Необходи́мый = 1. потрі́бний, потре́бний, потре́бен. — Робив для тебе усе, що тобі здасть ся потрі́бним. Ч. К. — Так потре́б-

ний, як дірка в мішку. п. пр. — Дав би на молебень, та самому потрібен. п. пр.
 2. коп'ячий (ш)ний (С. Жел.), немінний, безпримінний, немінний, пильний. — Бо пильний листи маю, їду до обозу. п. п.

Необхідительний = невичайний, незвичайний.

Необсяжний = необсяжний, безмірний. — Край небо наче розсонується, ширшає, стає всеобсяжним. Кп.

Необяснимий = незрозумілий, незміркований, несподіваний (С. З.).

Необятний = д. Небессмертный.

Необыкновенный = неук. — Запирати пелюка, а він як понесе...

Необыкновенный, необычайный, по = надзвичайний, незвичайний, по, несьвіцький. С. З. — Побачивши ланка такої півночі незвичайної доби, вона здивувалася. Лев. В. — З батька, з діда, з крива діда не був я злодій — се несьвіцький сором. С. Л.

Необычайный = 1. д. Необыкновенный.

2. незвичайний, неприємний.

Необычайный = неприємний.

Неоглядкою = неоглядаючи, неозираючи, без огляду. — Побіг, неоглядаючи.

Неограниченный = необмежений, необмежований, безмірний, безкрай (С. Аф. II). — Козацтво схиляло необмежену владу шляхти. Бар. О. — Коли в Правобережній Україні піднуало козацтво, вона перейшла під необмежену владу Польщі. Бар. О.

Неодолимый = д. Необоримый.

Неоднократный, по = неодноразовий, не раз.

Неодушевленный = бездушний, неживий.
Неодятный = неодягнений, недягнений (С. Л.), неодягнений, неубран(т)ий (С. Л.). — Пр. д. під сл. Неодятный.

Неожиданность = несподіваність, несподіванка, несподіване. — Се для мене була велика несподіванка. Кп. — Зрадивши в такої несподіванки. п. п. Кп. — Я не писав вам, бо хотів зробити вам несподіванку. Фр.

Неожиданный, по = несподіваний, по (С. З. Л.), несподіваний, несподіваний, по (С. Л.), наглий, по, зневацька (С. З.), зневачка (С. З.), зневачки (С. Ж.), невичайний, несподіваний (Кр.), несподіваний (Кп.), сподіваний (С. З.). — З несподіваного часом буває сподіване. п. пр. — Почувши несподівано, яч хтось уступив до хатки. Лев. В. — Нападши несподівано на

товариство полку мого. Л. В. — Як виглянув в вікно зневацька, прийшов Латав в великий страх. Кот. — Як оред ширококрилий, як вітер зневацька палівав на військо враже. Валуз. — Як би зневацька апгел з неба злетів з огнем різкою. Кот. — Коли зневачка Настин регіт почув ся, аж ми іздрігнули ся. О. С. — Я змислив ся, а сестра пензійки як туюче на мене. Кп. — По відкіль стрілка не взяла ся і спотиньга в стегно ввела ся. Кот.

Неозабоченный = безклопінтий, безжурний.

Неокончателный = недовіршений. Гр. См. Ст.

Неопалимый = неспалимий.

Неопасный = безпечний. С. III.

Неоперившийся = безперий. С. III. — Неоперившийся итенець = голоніцьок (С. Аф. З.), голіцьвапак (Чайч.), голіцьвіршиок.

Неописанный = д. Незаголошений.

Неоплатный = несплачений, несплатний. — Заліз в несплатні довги.

Неопомнить = не стіти ся (С. Л.), не стітати ся (С. З. Л.), не схаченіти ся. — Не стіти ся, відкіль й лихо складеть ся. К. Х. — І не стіти ся, коли ніч минула. — І не стіти ся, відкіль вітер повів. Кп. — Не стіти ся Відді, як епідицію загубила. п. пр. — І не схаченіти ся, як вкохав ся в дівчину, вкохавсь, аж вжахнув ся. п. п. О. Ст.

Неопределенность = неопіаченість, невизначеність, невизначеність, неясність. — Купецький діляність знедала ся там в неопіаченістю мети, неясністю стежки до неї. Бар. О. — Невизначеність ідей космополітичних зматань не дає нам... Кп.

Неопределенный, по = неопіачений, по (Гр. Ог.), невизначений, невизначений, неясний, по. — В умові межі невизначені, а просто сказано: суходолом до річки Смоляки. Кп.

Неопровержимый, по = неперечний, по (С. Пар.), нехитний, по (С. Пар.), перешнтий, по.

Неоприятность = печенурність, неохайність, неохарність.

Неоприятный, ая, по = печенурний, неохайний, по (С. З. Л.), печенурний, по (С. Л.), неохарний, по, печенура, печенура (С. Л.), печенура (Грб.), неохай (сп. р.), нехій, нехій (Грб. С. Л.), петінаха, підтінаха (Грб.), шмаровоз, невмивака (Грб.), задріна (С. Л.), задріпанка (С. Аф.), забовтюха, забов-

тянка (Граб.), замазюра, замурза (Граб.). — І Трахемпів геть горою нечестурні свої хатки розкидав з долею лихою, мов п'яний старець торбишки. К. Ш. — Білш за шинок печушарна хата. Кн. — Була в його жінка та така неохайпа, що ні коло себе, ні коло чого рук не доложе. п. к. — А ти, задрипанка — шинкара! К. Ш.

Необытний = недосвідчений, недосвідчених, небувалый. — Заморочують недосвідчених людей. Кн.

Неоскудываемый = д. Невсякаемый.

Неослабый, по = пильный, но, щирый, ро, неперестанный, безустанный, по, без перерви. — Пильный догляд. — Щира праця.

Неосмотрительность = необачность (С. Л.), неоглядность, необачка, небережливость.

Неосмотрительный, по = необач(ш)ный, по (С. З. Л.), неоглядный, небережливый, по. — Прости раз, воно і вдруге буде таким необачним. Кн. — Хотби будуючи, дерево або цеглу необачие упустив і тим кого забив. Ст. Л. — Грав необачно на великі гроші. Зінк. — А позаду Сагайдачний, що пр міняв жінку на тютюн та алюшку — необачний! п. п.

Неосновательный, по = безосновный, неслуханный, по (С. З.).

Неоспоримый = д. Неопровержимый.

Неосторожный, по = небережливый, небережливый, по (С. Л.), небережливый і д. **Неосмотрительный.** — Небереженого і чорт не стереже. п. пр.

Неосторожность = небережливость і д. Неосмотрительность.

Неосуществимый = невозможный.

Неосидлый — неосілий, мандрівний, кочовый.

Неотвратимый = неминуемый, недоворотливый. — Неминуе лихо.

Неотвязный, неотвязчивый = невідчепный, в'язливый, уйдливый. — Небудь уйдливый, мов оса. Гул. Ар. — Таке в'язливе, що хоч візьми та й плюнь йому меж очі. п. пр.

Неотёса = неотёса, незграба, одоробло, нескрёба, чвалай, бёцман, ка, мурло, мурмло, хамло, мугирь (С. Л.), гёвал (С. З.). — Сступити не вміє: де йде, так і зачепити ся за щось, сказано — неотёса. Кн. — Ой вийду л за ворота — нема мого золота, тільки той стоїть нескрёба, що мій не треба. п. п. — Чвалами ходити та бісів проводити. п. пр.

Неоткровенность = нещирість.

Неоткуда = півідкіля, нема звідки.

Неотложный, по = д. Безотлагательный.

Неотлучный, по = невідлучный, нерозлучный, невідступный, по.

Неотмолимый = неспокутывающий.

Неотмлимый, по = неосмішний, по.

Неотступный, по = невідступный, безвідступный, невідчепный, по, притомом (С. З. Л.). — Притомом пам'ягаєть ся.

Неотходный = д. Неотлучный і Неотступный.

Неотчуждаемый = непродажный, зак'азаний.

Неотъёмлемый = невід'ямний, невід'ямний.

Неофит = новохрещенець.

Неохота = нехить (С. Л.), неохота. — Мн'я неохота = немаю охоти.

Неохотно = нехотя, неохоче, знехотя (Лев.).

Неоцнпный = неоцінений.

Неочередной = нечерговий.

Неоцтительный = непомітний.

Непамятливый = непамятливый, непамятливый.

Непарный = непаристый. — Непаристі чоботи.

Непереводимый = неперекладний.

Неплатёж = неплатіж, неплата, невідплат.

Неплатёщик = неплатник.

Неплодие = неплідність, неродючість.

Неплодный = неплідний, неплодучий (про тварі і рослини), неродючий (про землю), неплідниця (про жінку).

Неплотный, по = нецільний, по, на ослаб.

Непобедимый = непереможний, необорный (С. З.).

Неповадно = незвідно.

Неповинный, по = невинный, невинуватий, безвинный, по, невинный, по, без виний.

Неповиновение = неслухнянство, неслухняність, неослушничество (С. Ж.). — Непанькати ся ж з вами, коли ви тільки начальство своє неслухнянством клоночете. Лев. В. — Аби ніхто неослушництва свого праву невідомостю покривати не мог. Ст. Л.

Неповоротливый = невороткий (С. Л.), немоторий, міхуватий, ломакуватий (Мал.), вайлуватий, зав'язуватий (Мал.), незграбний, незручний, лемехуватий, лемішкуватий, ланехуватий (С. З.), лемішка, мн'яха, мак'уха, махлак. — Ле-

мехувата вона, заким повернеться, то й день мине. Кп.

Непогода, непогодь = д. **Непастье.**

Непогрішний, мо = безгрішний, непохібний, по, непомільний, по, безгрішно, без помилки. — Одна наука непохибна, та, що навчає ворогу прощати. К. В.

Неподаліку = недалёко, близько.

Неподатливий = невідатливий (Лев.), вийнятий, жилавий.

Неподвижность = нерухомість. — Розминає руки, що завлякли від довгої нерухомості. Писец.

Неподвижный, по = нерухомий, мо (С. З. Л.), непорухний, по (С. Л. Ж.), нерушимий, мо, неповорухно. — Довго стояв и нерухомо, не знаючи, що й думати. Фр. — Я сидів нерухомо. Кп. — Стояв неповорухно. Лев.

Неподѣльный = нехвалючий, правдивий, щирий, щиросий (С. Л.).

Неподкупный = невідкупний, справедливий, непохібний.

Неподражаемый = незрівняний, ненаслідовальний (С. Жел. Нар.).

Недоступный = невідступний, неприступний, недоступний.

Неподходящий = невідходящий.

Неподѣльчивый = недобрий, скупий. — Ач який недобрий — ніколи нічого не дасть.

Непозвольтельный, по = недовольний, заборонений, невідільний, по; незвичайний, по.

Непоколебимый, мо = непохібний (С. Л.), неохитний, непорухний, по (Ст. Л.).

Непокойный = неспокійний, баламутний.

Непокорность = непокірливість (С. Л.), непокора, невідхильність.

Непокорный = непокірний, непокірливий (С. Л.), неслухняний. — Люто карали смертю всякого неслухняного. Бар. О.

Неполнота = неповність.

Непомѣный = неповний.

Непомѣрный, по = непомірний, надмірний, над міру.

Непонятливый = петямкий, петямущий.

Непонятный, по = незрозумілий, ло, непомільний, по, недостямку, недотям. — Мова незрозуміла дітям. Кп. — Крикнула щось на своїй незрозумілій мові. Писец.

Неоправимый = неоправний, неопридіний.

Непорочный = непорочний (С. Жел.), чистий, беззаганний (С. Ж.).

Непорядокъ = д. **Безпорядокъ.**

Непорядочный = нечутящий. С. З.

Непорослушаѣте = д. **Неповиновение.**

Непорослушный = неслухняний, неслухний, неслух.

Непосредственный, по = безпосередній, не (С. Ш.), просто. — Безпосередній вибори. — Удав ся просто до його.

Непостижимый, мо = недовідомий, мо і д. **Неповітний.** — Куди жене їх таємнича доля, Предвічного невідомо воля? К. В.

Непостоянный = нестій (С. З.), нестійний (С. З.), нестановитий, нелівний (С. Ж.). — Дівчина жартовлива, нестановита, як той метеличок в літі. Федь.

Непостоянство = нестійість (С. З. Л.), нестійчість (С. З.), нестійок. — Видиши нестійчість козацьку, же жадному монарші підданство не додержують. Л. С.

Непосѣда, непосѣдъ, непосѣдка = непосидючий, неосидячка (С. Л.), швидя (С. Л.), побігунця (С. Л.).

Непотребникъ, ца = розп'устник, ця, бахур, ка, курв'аль, курза, повія, хльорка, шкур'а, шлюха, пашлюга (Кол.), дінт'янка.

Непотребный = 1. д. **Ненадобный.**

2. розп'устний, розп'утний. — Розпустне життя в молодості приносить хворобу на старі кості. п. пр.

Непотребство = розп'уста.

Непочѣмъ = байдуже (С. Л.), дарма, ані гадки (С. Л.). — Хоч горі усе, йому ані гадки. С. Л. — Що там не кажуть про його, йому байдуже.

Непочтѣніе, непочтительность = неповага (С. З.), зневага (С. Аф.).

Непочтительный = неповажливий, зневажливий, неопт'ивий.

Неправда = 1. неправда, здр. неправдолька, кривда. — Правда кривду переважить. п. пр.

2. брехня. — Брехнею світ пройде, та казав не верне ся. п. пр. — **Жить неправдой** = неправдувати, кривдити.

Неправдивый, во = неправдивий, во, криводушний, по.

Неправедный, по = неправедний, по, несправедливий, во, не по правді. — Та не по правді та козацько живеш з дівчиною. п. п.

Неправильный, по = невірний, по, несправедливий, во, хибний.

Неправильность = невіраість, хіба, хибча.

Неправый = несправедливый.

Неправосудіє = безправъя.

Непраздная = непорѣжня і д. Беремсиная.

Непредусмотрительный = необач(ш)ный.

Непреклонный, но = незілбимий, неохойб-ний, непохитний (Фр.), невлаганкий.

Непреложный, непретвѣный, но = незміний, неодмінний (С. Ж. Л.), безодмінний (С. Л.), безпретвѣний, конешний, неодмінно і т. д., небезпретвѣнно, копѣч(ш)не (С. З.), конче (С. З.), доконче, доконешне. — Але третью ісділі треба пам було копче іхати. Федь. — Дідові не дуже хотіло си балакати, а Пашкові приєдна охота докопче питати його. Лев. — Завтра безпретвѣнно треба іхати.

Непроборимый = д. Необоримый.

Непродолимый = 1. д. Необоримый.

2. невіикий, безупинний, но.

Непрерывный, но = безустанный, по (С. Л.), безперестанный, безугавный (С. Л.), невіикий, но, без перерви, без переставку, безпереставъ. (Пр. д. під сл. Безостановочный).

Непрестанный = д. Безостановочный.

Непривлекательный = непріємний.

Непривчка = незвичка.

Непривітний = незвіклий, непривіклий.

Непривітливый, ая = непривітний, нѣ, непривітниця. — Дружиполька пеймовірна, чужа семья непривітна. п. п.

Непригодный = негодящий.

Непригоже = незвичайно, негѣже, не годить ся.

Непригожий = 1. негѣрний і д. Некрасивый.

2. незвичайний, неподѣбний.

Неприкосновенный, но = 1. недотикальний, непорушний, но (С. З. Л.). — Права і вольности непорушно держати. Ст. Л. 2. непричѣтний. — Я до сього діла непричѣтний. Чайч.

Неприличіє = незвичайність. — Він не оправдував нічого, що тут сталося, що незвичайністю хоч у кого б назвалось. К. Д. Ж.

Неприличный, но = незвичайний, но (С. Л.), негѣжий, же (С. Л.), неподѣбний, по, безлічний, но (С. Ш.), неслід (С. Л.), неподѣба, неподѣба річ (С. Л.), неподѣбая річ, не до звичаю (С. Л.), не лічить, не грѣчно. — Козаків до всякої незвичайної роботи домової пристаповляли. Л. С. — Лягъ ся неподѣбными словами. Кр. — Величкий поив Гринь. п. пр. — Не слід тобі гуди ходити. С. Л. — Не подѣба

дівці до козака та й виходити. п. п. — Пусти мене, Подолько, па піч! Ой не пу-щу — неподѣбая річ. п. п. — Ні, не ли-чить лисому женихати ся до підлітка. Кл.

Непримѣнный = непритулний. С. З.

Непримѣтный = д. Незамѣтный.

Непринужденность = невимушенність. С. Жел. Пар.

Непринужденный, но = незневоленний, не-вимушений, по (С. Жел. Пар.), вільний, по, без примусу.

Непристойный = д. Непріличный; стид-кий, сороміцький. С. Л. — Не співайте со-роміцької, заспівайте старосьвітської. п. пр.

Непритупный = 1. неприступний, недо-ступний.

2. д. Гордый і Надмѣнный.

Непритворный, но = щірий, ро.

Непричастный = д. Непрікосовѣнный 2.

Неприятный, но = неприяний, по, ворожий, же. — Людей неприятных бла-гаси і, Христа ради, простягаси коло за-чипених дверей старій руки. К. Ш.

Неприятъ = неприянь, неприятельство, ворогування.

Неприятель, ища = неприятель, ка, во-рог. — В той час була честь, слава, вій-ськовал справа, сама себе па ємїх не да-вала, неприятеля під ноги топтала. п. д. — Він мнї давній ворог.

Неприятельский = неприятельський, во-рожий, вражий (С. Ш.), урагѣвий, ура-гів (С. Ш.).

Неприятель = неприємність, прикрість (С. З. Л.). — Що собі козаки за великую прикрість і утиск мали. Скоропадський. С. З.

Неприятный, но = неприємний, по, при-крий, ро (С. З. Л.), неліобий, бо (С. Л.).

— **Неприятнымъ стать** = оприкрити ся. — Годі брехати, бо вже й свои брехни оприкрлась. п. пр.

Непробудный (сонъ) = мѣртвий. — Спить мергвим сном.

Непроглядный = безпросвітний. — Усе небо блакитне покрила темнѣта; безпро-світна, перозумна давня дрімѣта. Ос.

Непродолжительный = недовгий, корѣт-кий. — Въ непродолжителномъ времени = незабаром (С. З.), небавом, невдѣвзі (Гал.).

Непроизрачный = непросвітний, непро-свігчастий (С. З.), непрозѣрий (Фр.).

Непроизвольный = невільний.

Непрѣмалъ, у виразі: „онъ не прѣмалъ“ = він не дурень, не виустить рака з рѣта.

Непромокаемый = непромокий (Кп.), непромокальпий (С. Жел.); непротекущий (С. Пар.).

Непроницаемость = непрони́кливость. С. Жел. Пар.

Непроницаемый = непрони́кливый. С. Жел. Пар.

Непростительный = невиба́чний, непростий. — Чи вже ж непростима помилка молодого віку? Кп. — Сам тямлю, що мій гріх непростимий. Кп. (Д. ще під сл. Извинительный).

Непроходимый = непрохідний (Л. В.), непрола́зний. — Непрохідний ліс. — Непролази петрі. — Непроходимый дура́къ = дурний як пень, як колода.

Непро́чный = неміцний, нецупкий.

Непро́здный, непро́зкий = непро́здий.

Непутёвый = непутя́щий. С. З.

Непутя́щий = непутя́щий. — Я чоловік непутя́щий, хіба коли для свята чарочку вип'ю.

Неравенство = нерівність, нерівня.

Неравно = а коли, а як, а може, а п'ю, а щоб. — Неравно онъ сирёнтъ, а я не знаю. — А коли він спитає (або: а щоб як він спитає), а я не знаю.

Неравноосторо́нный = різнобічний.

Нера́вный = неодна́ковий.

Нерадивецъ, вица, нерадивый = д. Лѣнливецъ, лѣнливый і небре́жный.

Нерадиве = д. Небре́женіе.

Нерадѣтъ = недба́ти. С. З. — Отамане наш, недбаеш за нас: та вже ж наше товариство як розгордіаш. н. п.

Нерадѣтельный = д. Небре́жный.

Неразбóрчивый = 1. невіга́дливий, неведли́вий, неприємли́вий. — Він неведливий на їжу.

2. нерозбі́рний, невіра́зний, нечиткий. — Нечаткѣ пишу́мо.

Неразвитой = нерозвитий, нерозві́ненний (Гал.).

Неразвѣзливый = 1. немото́рний, незру́чний, міхува́тий.

2. несмі́ливий.

Неразга́данный, неразга́дный = неодга́дний.

Неразго́ворчивый = негові́ркий (С. З. Л.), неба́лакучий і д. Молча́ливий.

Неразга́лимый, неразга́льный = д. Недѣ́лимый.

Неразлу́чный = нерозлу́чний.

Неразру́шмый = непору́шний.

Неразрѣ́зливый = нерозрѣ́зний. С. Жел.

Неразрѣ́шмый = нерозрѣ́шний. С. Жел.

Неразсудительность = нерозсудли́вість, нерозва́жність.

Неразсудительный, по = нерозсудливий, во, нерозва́жний, по (С. Л.).

Неразсче́тливый = безраху́бний. Полт. Чайч.

Неразу́міе = нерозум, дур, нетям. — Дике у своїм пегімі мужицтво. К. Кр.

Неразу́мный = нерозумний, дурний. — Та малюсіньке солов'ятко по деревцю лазить; дурна дівка, дурна й нерозумна на козака важить. н. п.

Нера́зъ = нера́з, кільки разів.

Нера́сканный, по = запеклий, ло. С. Аф. З. — Запеклий злодій.

Нера́сположе́ніе, нера́сположе́нность = неприхі́льність, нез(ж)ичли́вість (С. Л.). — Царські посли спізнали неприхі́льність гетьмана до Москви. Вар. О.

Нера́сположе́нный = неприхі́льний, нез(ж)ичли́вий (С. З.).

Нера́споряди́тельный = нероспорядливий.

Нера́створи́мый = нерозпуска́льний.

Нера́стля́нный = нерозпу́стний, чістий.

Нера́сто́рби́тый = немото́рний і д. Непово́ротли́вый.

Нера́ченіе, нера́чийый, нера́чительный = д. Небре́женіе і Небре́жный.

Нервѣ́сскій, пе́рвый = перво́вий. С. Жел. Пар.

Нерето = перет (С. Жел.), верша.

Неро́бкий = небоя́зкий, смі́ливий.

Неро́вный = нерівний.

Неро́вня = нерівня. — Я тобі нерівня, бо ти ткач, шиткоплут, а я бондарівна. н. п.

Неро́дь = недорід.

Нерукотворѣ́нный, нерукотво́рный = нерукотво́рний. — Нерукотв. Образа (світ. 16-го серія) — Пречі́стник. С. З.

Неру́шмый, мо = неру́шмий, мо, непо́рушний, но (С. З.). — Права і вольности нечорупно держати. Ст. Л. — На віки нечорупно. Кіев. Ст.

Нерѣ́дко = часте́нько.

Нерѣ́шмость, нерѣ́шительность = ва́гання. С. Л. — Быть въ нерѣ́шимости = ва́гати ся і д. Колебáтьсѣ 2.

Нерѣ́шительный, по = незва́жний, вага́вий (С. Жел. Пар.), розга́дко. — Одважний мед п'є, а розга́дко воду. н. пр. Ніс.

Нера́ха = д. Неопра́тний (всі́ іменники).

Неря́шество = д. Неопра́тність.

Неря́шливый = д. Неопра́тний (переважно приложники).

Несбыточный = незбу́тний, химерний, неможли́вий.

Несвоевременный, но = невчасний, но (С. Ж. З.), неслухний, но, безго́дний, но (С. Жел.), не в час, без часу́, не в свій час, не на часі. — Неслушно тоді було, а тепер саме час до сієї роботи брати си. Кп.

Несвойственный = невластивий. С. Жел.

Несвідомый, несвідущий = несвідомий, незнаючий, нестямущий. — Як незнаюче до діла позьметь си, то й буде посьміх. Чайч.

Несвязный, по = нескладний, по, недоладний, по, недоладу́.

Несгораемый = неспалю́ний.

Несговорочный = неzmовний, неспхильчивий (С. Жел. З.), кру́тий.

Несказанный = д. Непзлагланий.

Нескладный = д. Несвязный.

Несклоняемый = незмінний. С. Жел. Пар.

Нескопачаемый = нескіпчений. К. Кр.

Неслух = неслухняний і д. Непослушній.

Неслыханный, по = нечу́ваний, по. — Нечувана річ.

Неслышимый = нечу́тий; тіхий.

Несмотря на... = не вважаючи, неділячись на...; про те.

Несмеленный, несмелящий = перозу́жний, нестямущий, нестяма (Лен.), нестя́маха.

Несмѣтный, по = незлі́чимий, по, незлічений, нечислений, по, без ліку, безліч, без лічби. — Брав він добич незмірно, срібло, злото незлічимо. І. Г. — Багатирка знає! Худоби без ліку. Феде. (Пр. д. ще від сл. Безсчётный і Несчётлимый).

Неспоный, по = нестерпучий, че, незно́сний, по. (Пр. д. від сл. Невыносимый).

Неспятое (молоко) = незбіране. — У мене і булки сьніжі і молоко незбіране. Кп.

Несоблюдение = невідбування.

Несовершеннолетие = недолі́тство, недолі́тність (С. Пар.), недоробі́сть. — Через недолі́тство дітей муну сиродавати худобу. Кп.

Несовершеннолетний = недолі́тний (С. Жел. Пар.), неповнолі́тний, недорослий, недолі́ток (С. Жел.), підлі́ток. — В недорослості літ таких дітей опекуни тих дітей недорослих права їх доводити мають. Ст. Л. — Недолі́ток таке творить. К. Ш. — Бо нічим обути панят недорослих. К. Ш.

Несовершенный = недокінчений, недокі́наний. С. Пар.

Несовместный, несовместимый = несумі́сний.

Несогласие = незго́да (С. З. Л.), нела́года, нела́года, нела́д, зва́да (С. З.), розра́да. — Згода дїм буде, а незгода руйнує. п. пр. — Через незгоду всі пропали, самі себе звоювали. Мазепа. С. З. — Ой я старий, ти молода — тим між нами нелагода. п. п. — Незлагода у свєсрухи з неїсткою постала. Зіпнь. — Нена тиї хати, щоб не було часом звади. п. пр. — Лучче соломяна згода, як золота звада. п. пр. — Чому не ймеш віри ти, брате Москалю? Це вже пан ликаєш ся зради? З тобою недоп нас крєвне зєднала — не буде між нами розради. Старицький. — За несогласієм, по несогласію = через незгоду (Пр. д. вище).

Несогласный, по = незго́дний, по (С. Л.) незгодли́вий, во, (про музику, сьпів) — нела́дний, різноголо́сний, не влад, не до ладу́. — Но́ють несогласно = сьпівають не в ла́д. — Живу́ть несогласно = живу́ть не в ладу́. — Несогласно сь істиною = незго́дно з правдою.

Несомѣримый = непомі́рний.

Несокрушимый = незмо́жний.

Несомнительный, несомнистый, по = по́вий, нехі́бний, непохі́бний (С. Жел.), ієвно, наієвне, певна річ, ко́нечне. — Певна річ, що вплив його був великий, але... Кп.

Несобразный = неподо́бний. — Говорить несообразное = илетє щось неподло́бне, ка́же такє, що й кúпи не дєржить ся.

Несобразительный = незмі́ркований, непомі́ркований (Лен.).

Несообщительный = одлю́дний (С. З.), вовкува́тий.

Несоответственный = неоднові́дальний, нестосовний.

Несоразмерный = непомі́рний.

Несостоятельность = неспромо́га (С. Жел.), неспромо́жність (С. Жел. Л.), нестаток. — Прийшов нестаток, забрав і остаток. н. пр.

Несостоятельный = неспромо́жний. С. Жел. — Усі наші заходи показали ся неспроможними поборо́ти смерть. Кп.

Несподручный, по = незру́чний, по, не з руки.

Неспокойный = неспо́кійний, непокій-

ний (С. Л.), невтомонний, (тільки про чоловіка) — гуркотий, стукотий (Лев.).
Неспокійствие = неспокій, невікій.
Неспоряд, ся = не в лад, не спірно йти.
 — Робота не спорить або неспорится = робота не спірно йде.
Неспорый, ро = неспірий, по.
Неспособность = нездатність (С. Л.), невідатність, нездольність (С. Л.), недотепність (С. Жел.), нездібність (С. Жел.), безкебеття.
Неспособный = нездатний (С. Л.), нездольний (С. Л.), недотепний (С. Жел. Л.), нестінний (С. З. Л.), нездільний (С. Жел.), нездібний (С. Жел.), безкебетний, недотёпа (сп. р. С. Жел.). — Уже й до того недотепний. н. к. — Недотепний ні до чого. Кн. — Він до зрослу дійшов, а така недотёпа, — щічого робить не вміє. н. к.
Несправедливость = неправдівість, неправда, кривда.
Несправедливый = неправдівий.
Несрѣдкий = д. Несрѣдкий.
Несчастлива, несчастлива = помалу, помаленьку, повільно, поволі, зпоболу. — Помаленьку — шиймає старенку. н. пр.
Несравненный, но = незрівняний, не в заміру, без порівняння.
Нестарательный = недбалий, педбайливий, педбалиця (сп. р.).
Нестерпимый, мо = нестерпучий, че, нестерпний, но. С. Жел.
Нести, ся = 1. нести. — Несе мішок борошна. — Вода несе кригу. — Носить дрова 2. одбувати, відправляти. — Другий місяць одбував службу. — Ой пішов він до Лашенків служби відправляти. н. п. — **Несті покаїніє** = покутувати. С. Л.
 3. нести, ся, покладати. — Кури несуть яйця. — Кому вести ся, то й пішки несе ся. н. пр. — **Несті околѣсну, вздоръ, чепуху** = д. Вздоръ городити. — **Несті високо себя, нести ся** = лишати ся, гордіти, чванити ся, бундючити ся, кїрцу гнїти, високо літати. — Високо літає, та низько падає. н. пр. — Пишає ся, як порося на оркичу. н. пр. — **Несті на сердцѣ** = терпіти мовчки. — **Несѣ-ся молва, слухъ** = чулка йде. — **Онъ всё своё несеетъ** = він своє провадить, торбачить.
Нестѣтъ = неварт (С. З.), нестѣтъ. — Хто шата не береже, той сам неварт копійки. н. пр. — Що діяти і що почати? Людеі і долю проклинає неварт їй-Богу. К. Ш.

Нестроение, нестройность = нелад, безладдя, непорядок (С. Ж.), розгордіаш.
Нестроый = неладний, безладний, незгідний.
Несучка = несючка, несучка (курка, що часто несеє си). С. Жел.
Несущественный = несущний. С. Жел.
Несходный, но = 1. несхожий, неподобний, по, неоднаковий, во.
 2. невигідний, неопційний, по.
Несходность, несходство = несхожість, неохожість, неподоба.
Несчастье = недѣля (С. Л.), здр. недѣленька, нещастя, здр. нещастячко, біда, здр. бідонька, безголов'я (С. Л. Ш.), безщастя, безталанія (С. Аф. Ш.), бездѣля і безділя, лихо, лиха година (С. Л.), пригода, здр. пригодонька, причіпа (С. Л.), халена (С. Л. Ш.), лихоїття, злігодій. — Ніколи вичаги си не має пона дома; чи се ж твоє нещастячко, чи моя подоля? н. п. — А безголов'я та короткий вік на тебе! н. пр. — Уже як піде на лихо та на безголов'я, то де той і розум діється ся. К. Х. — Як твоє, доню, доля, то пакуєть чоловік поля, а як безділя, то продає і подвір'я. н. пр. — Іди, несе, тепер до мене, сталась мінї пригода без тебе, сталась мінї без тебе причина: жінка змерла, всталає дитина. н. п. — Заприсягає си жити в згоді: і в щасті і в лихій пригоді. Чайч. — На козака пригодонька — козак закурив си. н. п. — Ні, вже, куме, як заєць перебіжить дорогу, то вже без халени не обійде ся. К. Х. (Д. ще під сл. Вѣда, Вѣдствіє).
Несчастливый, ая, несчастный, ая = нещасний, на, нещасний, нещасливий, ва, виця, безщасний, на, няця (С. З. Л.), бездольний, на (С. Л. Ш.), безталанний, на, няця (С. Аф. Ш.), бідоланний, на (С. Л. Ш.), бідоліха (С. Ш.), бідний, сердешний, сердѣга, бідіха (С. Ш.). — Ой я нещасний, що маю діяти? Полюбив дичину та не можу вилити. н. п. — Хоч і вродлива, та нещасниця — ні в чому не пайдить. Кн. — Доленко мій, безщасний! С. З. — А я бідний, безталанний, без пари, без хати, не довелося мінї в світі весело гуляти. Забіла. — Ой у нашій славній Україні були колись прострачній бездольні годани. н. д. (Пр. д. ще під сл. Вѣдига 2.)
Несчѣтный = д. Несмѣтный.
Несѣдомый = неістовий.
Нѣтель = ялівка (не тільки коропа).
Нестерпность = нестерпність.
Нестерпность, нестерпие = нестерп-

ня, нетерпівливість, нетерпівлячка. С. Жел.
— Оце нетерпівлячка бере!

Нетерпівливий, во = нетерпівлячий (Чайч.), нетерпівчий, нетерпівчий, че, нетерпівчий, во. С. Жел.

Нетлівний = нетлівний (С. Жел.), нетлівючий (С. Ж.).

Нетомко, нетолько = не тільки, не то що. — Не то що другим, та й собі шкоди наробив.

Нетопарь = д. Летучая мышь.

Неторопась = д. Несетіша.

Нетривий, во = нетверезий, підпийлий (С. Л.), п'яний. — А вже підпийлий як заєць, то хоч коті гармати — і усею не моргне. К. П.

Нетриві, мені = д. Недотрога 1.

Нетривутий = незайманий (Кот.), непочатий, непорівняний, цілісний.

Неуваженіє = неповага (С. З.), зневага (С. Аф.). — Го для того, що такові роботи роблять, суть в неповазі. Б. Н. — І доводило, яка зневага для людей — бійка, а тим наче різками. Кп.

Неуважливий, по = неуважний, по (С. Л.), зневажливий, по (С. Л.), неважливий, во (С. Л.), зневажливий. — Так зневажливо усміхаєть ся до мене. Кп. — До старих людей він зневажливий, за те й цурують ся його люди. Кп.

Неуважливий = неопівітний, небіжний, немарний.

Неугасимий, неугасимий = негаснучий.

Неугідний, по = негідний, по.

Неугомінний = неугомінний, неугавуний (С. З.), безугавний.

Неудачний, ло = 1. немоторний, незручний.
2. недобрий. лихий, поганний, ківський. — Ківська робота.

Неудача = невдача, невдачість, петаля, недія. — Неудача! Неудалось! = урвалася нитка, увірвав ся бас! — Потерить невдачу = піяти близька (С. З.), переважно в сватанні = гарбуза збісти. С. Аф. З.

Неудачливий, во, неудачний, по = невдалий, ло, невдалий, по. — Вона навидче ті невдачі булочки у діку та й записала. п. к. — Го, мої гречаники! Го, мої невдачі. п. п.

Неудачник, ца = невдачник, ца, невдачниця (сп. р.), невдаха (сп. р. С. З.), здр. невдашечка, поб. — невдаляга. — От сей невдаха бідлашний. С. З. — Та взяла

невисточку невдашечку: ой ні спекти, ві зварити. п. п.

Неудержимий, мо = неупійний, безупійний, по. — Знати було, що кипляча неупійна натура. Лев. В.

Неудобність = недогідність, непридобрість.

Неудобний, во = недогідний, непридобрний, незручний, по, не спосіб. — Грузьке та непридобрне місце. п. о. Кіев. Ст.

Неудобоваримий = нестравний. — Смашна їда та нестравна, наче каміюка в млинку. Кп.

Неудоборазумительный, неудобопонятный, по = незрозумілий, ло, неостанку, недотія.

Неудоборозумительный, неудобопонятный = непригудний. С. З.

Неудобство = невідгода, непридоба, недогода (Лев.), невідда, незручність. — І так шкода і так невідда! Кропивницький. — Недогода старій бабці ні на ніч, ні на лавці. п. цр.

Неудовлетвореніє = недогода. С. Л.

Неудовольствие = недовольність, незадоволення. — Къ великому неудовольствию = на превеликий жал.

Неужели, неужли, неужто = хіба (С. З. Л. П.), неже, нежеж, чи вжеж (С. Л.), чи тож. — Хіба таки справді він приїздив? — Чи тож таки можна так робити? Чайч.

Неуживчивий = нежиточний, незлагодний, нестівливий. — Такий нестиравний зробив ся: ніколи не змовчить. Кр.

Неуклобный, по = непохібний (С. Л.), непохильний, по.

Неуклобчивий = нехильний (С. П.), щірий.

Неуклобность = незграбність, незручність. (С. Жел.).

Неуклюжий, же = незграбний, незграба, неотесапний, неотеса, незручний (С. Жел.), хамуловатий (Лев.), хамула (С. П.), махлаватий, пентуховатий, чвалай, одоробло (сп. р.), тютхтій, ка (С. П.), товпига (С. П.), про жінку — гріна, гергена, про оджу — бахматий (С. П.), лантуховатий. — Розчарувала мене її пентуховата постать! Чисто наче той лантух з воновою. Кп. — Хамуловатий чоловік, кінв. Лев.

Неукоризненный = д. Безукоризнений.

Неукопительный = д. Неміслений.

Неукротимый, мо = неупійний, неупійний, неугамовний, по.

Неуловимый = незловимий.

Неумойка = невмивака, мурза.

Неумолимый = невблаганий. С. Ж. Л.

Неумоляемый, кно, неумолячий, что = невмовкающий, невмовкаючи.

Неумылка = д. Неумойка. — Неумывкою = невмиваючи́сь.

Неумышленный, по = неу(в)мыслимый, не (С. Л.), нехотя (С. Л.), нехотячий (Кр.), незапоро́шше (Кр.), без на́міру (С. Л.). — Который шляхтич неумыселе таковой учинок пополнивши. Ст. Л.

Неумытый, ло = невмийтий, недотёпный, недотёпа (сп. р.), нестёпный (С. З.), парта́ч (С. З.). — В невмйлого руки не болять. п. пр. — Неумыло дѣлать = парта́чить, парто́лити.

Неумыть = невмийти, невмийеть. — За неумытием = не вмйючи, не змйючи.

Неумѣренность = непомѣрность.

Неумѣренный, по = непомѣрный, неумѣрный, по (С. Жел.), больше — надмѣрный (С. Жел.). — На́й ся непомѣрно — от і заслаб. Кн. — Квитовав за непомѣрну вечерю у Крикевича. Кн.

Неумѣтность = недоладность.

Неумѣтный, по = недоладный, недоладный, недоладу́, недо́дла, недорече́, непода́ба.

Неуплата = неплата, невплат.

Неупотребительный = неу(в)живающий. С. Пар.

Неупотребление = нежива́ния. С. Л.

Неуправка = повправка.

Неупросимый = невблаганий. С. Ж.

Неуравнительный = нерівномѣрный.

Неурожа́й = неврожа́й, недорід, недо́ро́д. — Коли недород, то й не в молот. п. пр.

Неурожайный = неврожа́йный, недородный. С. Л.

Неурѣживать = вчаща́ти. — Віп такй вчащае до нас.

Неурядица = безладдя (С. Л.), безуряддя, не́ряд, непорядок, не́рядність, розгорді́шш (С. Л.), гармидер (С. Аф.) — Отамане наш, не́дбаеш за нас! Бо бач наше товариство, як розгордіши. п. п. — Такой гармидер, не́паче орда наступае. С. Аф.

Неурядливый = нечедурный і д. Неопратный.

Неурѣхъ = д. Неудача.

Неустанный, по = невто́мный, по, не́вта́вучий (С. З. Л.), не́вто́мне (С. З.), без у́гату.

Неустойка = неміра (Ев.); штраф.

Неустойчивый = хибкий, хлесткий (Ев.).

Неустрашимый = небоязкий, відважний, смѣливый.

Неустройство = д. Неурядица.

Неуступчивый = незда́тливый (Лев.), не́ува́жный (С. Л.), су́перекуватий, завзя́тий (С. Л.), за́лѣклий.

Неусыпный, по = неспя́ющий, ще, не́вспу́щий, че. С. З. Л. — Невспуща ж мати стала думать, що к веселлю треба готувати. Макар. — Треба нам хоч дрібної та неспущої праці. Кн. — Хазийкою зробилась неспущою на все село, п. к. — Невспуща праця за 40 літ знесмогла його. Кн.

Неутолимый = невести́мый (С. Жел. Пар.), не́вта́мовний, не́втихо́мірий.

Неутомимый = невто́мный і д. Неута́пный.

Неутишный, по = нерозва́жный, по. С. Жел. — Скільки раз нерозважно ридав він. Ап. — Перозважні словози. С. Жел.

Неутишность = не́звичайність, не́грече́ність.

Неутишный, во = не́звичайний, по, не́гречний, не́грече (С. Л.).

Неучъ = неук (Д. під сл. Невѣжда).

Неуязвимый = невра́зливый, невра́зний. С. Жел.

Нефорошъ, рос. Artemisia pontica = не́хворошъ, нехвороща. С. Ап.

Нефть, Вілшен парша = не́хта (Чайч.), на́ф́та (С. Жел.). — У нас по селах білу нехту пьюті од успіхих хвороб, найбільше от як піднирає під груди. Чайч.

Нефтяной = нехтя́ний, на́фто́вий (С. Жел.), на(е)ф́тяний (С. Жел.). — Нефтяной про́мыселъ = нефтя́рство. Діло.

Нехотѣние = нехотѣния.

Нехотя = нехотя (С. Л.), нехотячий (Кр.), незапоро́шше (С. Л.), невмиселе.

Нехристь = нехрист.

Нежданность, ший = д. Неожиданность, ший.

Нечего = нічого, нема́ чого́, нема́ що. — Нечему = нічому, нема́ чому́. — Нечего обь з'омѣ говорить = нема́ що про се й бала́кати, шкода́ й ка́зати (Чайч.). — Ми́ѣ не́чего дѣлать = не маю́ що ро́бити. — Тебѣ не́чего боя́ться = то́бі нема́ чого́ боя́тись, чого́ то́бі бо́йтись?

Нечёса = нечо́са, кудла́нь, кудла́тний, пелеха́тний, коструба́тний.

Нечестивець, нечестивица = безбóбняк, ця, нечестивець (С. Жел.), поганець.

Нечестивий = нечестивий (С. Жел.), безéций (С. Ж.).

Нечестіє = нечестивість (С. Жел.), нечесть, безéцність (С. Ж.).

Нечётка, нечётъ = ліпка. — Чётъ или нечётъ? = чіт чи ліпка? С. З.

Нечёткий = перозбóрний, нечоткий (С. Жел.). Д. Неразбóрчивый 2.

Нечётный = непаристий, непáрний. С. Жел.

Нечистоплòтність, пый = д. Неопрятность, пый.

Нечистотà = нечисть (С. Л.), нечипур, бруд (С. З. Л. Ш.). — В хаті повно нечисті. Кн. — Скрізь така нечисть у хаті, що гидко й дивити ся. Чайч. — У Царьграді нечипур скрізь — страх! п. о.

Нечистый = 1. нечистий. — Нечиста шмелниця — неодвінна як слід. — Нечиста олія тим від неї і оддає чимсь поганим.

2. нечистий, брудний (С. З.), про білизну — чóрний; нечепурний, неохáйний. (Пр. д. від сл. Грязный і Неопрятный). — Нечистый, нечистъ, на руку = ханкий. С. Ш. — Нечистый духъ, нечистая сила = нечистий, нечиста сила, лихий, марà, мапà, зб. нечисть, погань, д. теж від сл. Бъсъ.

Нечувствительность = нечу́лість.

Нечувствительный, но = 1. нечу́лий, нечу́тливий (С. Жел.), нечувствéнный (С. Жел.).

2. непомітний, неприкмітний, незначний, но.

Нешто = хіба (С. Ш.), хибà (С. Л.). — Хіба ти чув про се? — Хіба самому написати таке посланіє до себе? К. Ш.

Нештò = нехàй і так, та вжеж, нема́ що робити.

Нешàдний, по = немилосéрдний, но, лю́тий, то, без жалю́.

Неясвєспный, по = неясний, нерозбóрний. (Д. від сл. Невъятный).

Ни = нї, ані; не. — Правдою увесь свѣт лїйдеши, а неправдою ані до порогу. н. пр. — Ні Бóгові свѣчка, нї чортóвї кочерга. н. пр. — Ані до ради, ані до звади. н. пр. — Ни зъ мѣста! = ані рун! С. Ш. — Ни кро́мкє = ані крїхотки. С. Ш. — Ни за́ что, ни про́ что = нї за́ що, нї про́ що, дáрма, дурно. — Ни то́, ни сѣ́ = нї сє́, нї тó, нїяко́ї, нї тако́ї (Чайч.). — Ни съ того́, ни съ сего́ =

нї з то́го, нї з сьо́го, з дóброго двà, нї сїдо, нї впа́ло (Лєв.).

Нива = нїва, здр. нївка, нївонька, мн. нивѣя (С. Жел.), велика — лан, ланїна, здр. ланóк, зборана — рїлля, де була гречка — гречáнище (С. Аф.), гречїще, де було жито — жїтцїнище (С. Аф.), жїтцїньсько (Под.), де була пшениця — пше́нїчище, де посїяна гречка — гречкївка (С. Аф.), гречкївѣя. — Ой у полі нївка, на нїй матерїпка. п. п. — Увесь лан їзжали і в конї поклали. Кв. — А чї ж то лани позасїванї? ц. п. — Біла рїлля, а чорне насїння? (п. з. — папер і письмо).

Нивелі́ровать = нївелюва́ти; рївнїти.

Нивелі́ръ = шмїга (у ко́лєсників і мірошників).

Нивѣсть = 1. д. Невѣсть.

2. дуже, вельм. — Нивѣсть какъ много = дуже багáто.

Нивѣный = нивѣяний. С. Жел.

Нигдѣ = нїгдє́, нїдє́. — Шукав скрізь — нїде нема.

Нижáний, ме = найни́з(ж)чий, найни́з(ж)ший, ме.

Нигу́гу = нїччї́рк (С. З.), ані́ телє́нь. — Забав си десь у лободі, та й нїччїрк. Зїньк. — Нїччїрк і дух прїтаїв. Чайч.

Нижє = нї́зче, нї́жче. — Зелєпєнький барвїночку, стєли ся ще нижче, а ти малий чорнобóрвий, приєш си ще ближче. п. п.

Нижєимєновáнный = нї́жчєна́звáний.

Нижєподпїсáвшийся = нї́жчєпідпїсáний.

Нижєупомáнутый = нї́жчєзга́даний.

Нижнькѣ = снїднї́к.

Нижний = нї́жний (С. Л.), нїзовий (С. Л.), дóльний (С. Л.), снїднї́й. — Нї́жньє плáтьє = снїднї́ця і снїдні́ (штaп).

Низáние = нїзáння, снїáння.

Низáть = нїзáти, нáнїзувати, снїáти (що дрібне), уснїáти (С. Ш.).

Низвергáть, низвергнуть = снїхáти, снїдáти, снїхпúти, снїнути. — Низвергнуть брємя = збúтись клòпоту. — Низвергнуть нго = вїзволитись з ярмá, з невóлі, з нїд кормїги.

Низвергáться, низвергнуться = кїдати ся, кїпути ся.

Низвєстї, низводїть = звєстї́, звóдити, позвóдити.

Нїзєнькїй = нїзєнькїй.

Нивёхонько = нїзєнько, нїзєсєнько. — Зелєпєнький барвїночку, стєли си нїзєнько.

а ти милий, чорнобривий, приєнь ся ближенько. п. п.

Пизна́ = пизна́, діл, пизовни́а (С. Л.), пизкоділ.

Пізнѣти = знижати, понижати.

Пізнѣтися = спадати, знижати ся.

Пізнѣй = 1. низький, невисокий. — Низька хата. — Низькі вікна.

2. прости́й, незна́чий. — Незначного ставу чоловік.

3. поганий, паску́дний, гапєбний, пі́ций. — Погане діло. — Гапєбний ученик. Ни́ца душа. К. Ч. Р. — **Пізнѣй** го́лосъ = товстий го́лос. — **Пізнѣя** ці́на = мала, невисока ціна.

Пизновати́, то = пизкувати́, то, пизєнький, ко, іонизький, ко (Чайч).

Пизноокло́пний = лакеювати́ (С. З.), шапкогнѣ́чий. — Дешкі люди́ лакеювати. К. Х.

Пизноокло́пничать = пизько кла́нятись, шапкува́ти (С. З.), підсти́ляти ся.

Пізнѣсть = пизькість. С. Жел.

Пизлагать, пизложѣ́ть = 1. д. Пизверга́ть.

2. побіжда́ти, перемогати́, побідяти́, перемогти́.

Пизложєніє = скида́ння.

Пизложѣ́тель = скида́ч. С. Ж.

Пизменность = пизни́а (С. Жел.), пизовни́а (С. Л. Жел.), пизькодѣл (С. Жел. Л.), пизька части́на якого́ міста — подѣл, п стєпу — полѣгн (С. З.), падѣ, пад (Хере), при́падѣ, що заливаєть ся на довго водою, найбільше між річками — прогнѣй (С. З.). — Рівнина, котро́й високі́сть є пизначна, знєсть ся пизна́. Зем.

Пизменный = пизький, припа́дистий.

Пизовѣ = пиз.

Пизойти́, пизходѣ́ть = зійти́, сходити́, зі́ходити (у пиз).

Пизость = пизькість. С. Жел.

Пизрі́ннути, пизрѣ́вати, ся = д. Пизверга́ть, ся.

Пизъ = пиз (С. Л.), спід (С. З.), діл (С. Л.). — Я витягну тебе є під споду. Кот. — Як легіла ворона в гору, то й кракала, а як на діл, то й крила оцєтила. п. пр. — Ори єя ж ти, моя ниво, долом та горою. К. П. — І долом геть собі село понад водою простєглось. К. П.

Пизъ = 1. д. Пизменность.

2. пизка, (памісто одио) — разок.

Пизакѣй = пизкий (С. З.), жадний (С. З.), жодний (С. З.), жа́ден, жо́ден (С. Аф.).

— Хто два зайці гонить — жадного не здогонять. п. пр. — Без жадної причини. С. З.

Пизакѣ = 1. пизк (С. З.), пизким спосѣбом, жадним спосѣбом, побітом, жа(о)дною мірою (С. Ж.). — Сього пизким спосѣбом зробити не можна. — Пі жадним спосѣбом не можна. п. к. — Жодною мірою не можна. Ч. К.

2. мабу́ть, дєсь. либѣнь, здіасть ся. — Ой дєсь мене та Господь побив, що рано в пєділю я горілку пив. п. п. — Здаєть ся він родич ваш? (Д. ще під сл. Вѣрно 2).

— **Пизакѣ** пѣтъ = пі. — **Это** ты сдѣлаєть? **Пизакѣ** пѣтъ = Се ти зробив? Пі, не я.

Пизкнутъ = пизкуєть, хилити ся, схилятися, похилити ся.

Пизкогда = піко́ли. С. З. Л. — На Миколу — та й піко́ли. п. пр. — Піко́ли я не забуду того часу, коли.. — У Кни́ві, на Подолі́ було колись і піко́ли не вернєть ся. що діялось. К. П.

Пизкомѣ бѣразомъ = д. **Пизакѣ** 1.

Пизкто = піхтѣ. С. Л. — Піхто не винєн — сама я, що подолубила гудьтєя. п. п.

Пизкуда = 1. піку́ди (С. Л.), пікудо́ю, пі-Гдє. — Віп пікуди не ходить.

2. піку́ди, підо́чого, піна́що. — Пікуди не годить ся. — Піпацо воно є здєєть ся.

Пизмало = пизк, зовєім, пі трѣхи, пі тріш-ки. — Мінї зовєім не жалѣ його. — Тобі сємішки, а мінї пі трішки. п. пр.

Пизмалый = д. **Пизакѣй**.

Пизмѣ = русалка, здр. русалочка, русалѣнька, мѣвка (С. Жел.), лєсова — га́йва-ка. — Пизми, пизми, моя доню, Діппром за водою, та випливи русалкою завтрї серед ночі. К. П. — Цѣб мѣвки не залєсєкотєли. С. З.

Пизтѣбѣ, пизтѣкуда, у = пизвідки, пі-звідкілѣ, пизвідкіля. — Пизвідки не маю звѣсток.

Пизочѣмъ = д. **Пизочѣмъ**.

Пизѣко́лько = д. **Пизмало**.

Пизпада́ть, пизпа́сть = па́дати, спада́ти, сєсти.

Пизпосѣла́ть, пизпосѣла́ть = посѣла́ти, посѣла́ти, пизсѣла́ти, пизсѣла́ти.

Пизпроверга́ть, пизпровергнѣуть = д. **Пизверга́ть**.

Пизпусѣка́ть, пизпусѣка́ть, ся = пусѣка́ти, спусѣка́ти, ся; зинѣти, злі́ннати. — Побачив він Духа Божого, що спусѣти єя як голуб і злі́ннєв на його. К. Св. П.

Пизходѣ́ть = д. **Пизойти́**.

Пизхождєніє = сѣд.

Нитевидный, нитеобразный = ниткува́тий. С. Жел.

Нітка = нїтка, здр. нїточка, нитчина (С. З.), мн. ниткі, зб. нїття (С. Л.), пещені товсті з клочья — вал (С. Аф.), пашмолені у шевці — дрáтва, бавовняні для гаптування — вáлолоч (С. Аф.). — Куди голка, туди й нитка. н. пр. — Прийде́ть ся ниточка до клубочка. н. пр. — Міра ниток: 3 нитки — чїсниця, 10 чисниць — пашмо, 20 пашом — півміток. Піс. Чайч. — Нітка монїста = разок намїста. — На живіу нитку = на швидку́ руку, на живіу нитку. — Ходіть по ниточкѣ = по струнці ходіти.

Ніточный = нитковий.

Нітчатый = 1. нїтаний.

2. д. Нитевидный.

Нить = 1. д. Нітка.

2. рад, шнур.

Ниць, нїчкомъ = ниць. — Попріпадали усі ниць. К. З. о Ю. Р.

Ничей = нічий. — Вь ничью = дарма, дурно, даремне.

Ничто, ничего = ніщо, нічого, здр. нічогісїнько, нігич. — Ніщо не веселить мене. — Нічого не чуть про його. — На стїл вола схилилась, плаче, ні гич одвігу не дає. Мет. — Ничего! = дарма (С. Л.), байдужє. — На городі долина, нема мого Дашілка, дарма, що нема, переночую сама. н. п. — **Обратіть вь ничто** = оберну́ти, поверну́ти в нівець (С. З.). — Жид та німець усе повернуть в нівець. н. пр. — Напавши на Волоскую землю, в нівець усе обернули. С. Л. — **Ничего себѣ** = нічо́го собі, нічогєнький, ка, незгірший, незгірш. (С. З.). — А вона, як придівши ся, справді нічогєнька. — **Ничего не подѣлаеш!** = нічого не поробиш, та ба! — І рад би купити, та ба! грошей кат ма. С. Л.

Ничтожество = нікчємність (С. Л.), про вєщ — нікчємниця, покидька, гаріль (С. З.). — Помста за власную нікчємність, як огонь, пече мене. Сам. — Доволі пильняників працювало і довело нікчємність отакі теорії Погодина. Кн. — Шкода грошей на таку покидьку.

Ничтожность = нікчємність.

Ничтожный = нікчємний. С. З. Л. — Що любов і все таке... дурниця, нікчємне. К. Ш. — Ти все шукала слободи, нікчємная грошей раба. І. Г. — Которий запис не водуг сего статуту справлений, таковий запис маєт бути нікчємний. Ст. Л. — Ни-

чтожнымъ сдѣлаться = знікчємніти. С. З.

Ничуть = ніяк, зовсім, нітрішечки, ані-же, анігич (С. Ж.).

Нїша = закапелок (С. З.), низьок, пїзька (С. Жел. Пар.), в пічі, грубі — пїчурка. С. Л.

Ничкнутъ = мовчати. — **Ничкні!** = цить, мовчі, нічачірк!

Нїшто = так і треба, за діло, по за-слузі. — **Засадїли вь тюремѣ: нїшто смѣ!** = посадили в тюрму: так йому́ й треба.

Ничать = убожіти, бідїти, голїти, убожчати, убожшати (С. Ш.), убожєствити (С. Ш.), мізєрніти.

Ничаться = збіднювати ся (С. Аф.), бідкати ся. С. Аф. — А він так збіднив ся, ченаче от вже в старці піде.

Нїщая = старчиха, жебрачка (Гал. Под.).

Нїщенюкъ, нїщенка = старчук (С. З.), старча, лабзюк (С. З. Пав.).

Нїщенекїй = старєцький (С. З. Л.), старєчий, старчачий (С. Л.), злиденний (С. Л.), жебрацький (Гал. Под.). — Старечої засьпівашє. Ніс. — Старчачої торби не наповниш. н. пр.

Нїщенство = старцювання, жебрацтво (Гал. Под.), жєбри (С. З. Под.). — Пішов дїд на жебри, та не мав в що хлїба класити. н. пр.

Нїщенствовать = старцювати, жєбрати (Гал. Под.), лабзюковати (С. З.). — Нічого нема, хоть жебрай, хоть з голоду гашь. Фр.

Нищегá = убожество (С. Ш.), убо́зство (С. Л. Ш.), убо́жество (С. Ш.), злидні (С. Л.), злидарство. — Я твоє багатство переживу, а ти мого убожєства не переживеш. н. пр. — Чи це не вішує пам дійсного злидарєства? Кп. — Упросились злидні на три даї, та й за рік не викишкаєш. н. пр. — **Привєсті вь нищєтѣ** = зніщити. С. З. — Люд порабований і до кішца знищений. Мазела. С. З.

Ніцїй = 1. д. Бїдный.

2. старєць, здр. старчук, малє — старча, старченї, лабзán, жебрак (Гал. Под.). — Доти старєць плохий, поки його собаки не обступлять. н. пр. — Не пішла дівка за козака, тільки за жебрака. Жебрак ходить, хлїба просить, а дівчина торбу носить. н. п. — **Нїщая братія** = старці. — **Нїцїй дұхомъ** = вбогодұхий (К. Ш.), вбогодұх, вбогїй дұхом. — Блажєнні вбогї дұхом, бо їх царєство небєсє. К. Св. II.

Но = **но**, **але** (С. З. Л. Ш.), **аж** (С. Л.), **та** (С. Ш.), **талéж** (С. Ш.). — Нема нічого без **але**. п. пр. — Я пішов би, **алеж** боюсь. С. Ш. — Не нав віри, аж вийшло усе правда. С. Л. — Вона знає, **та** не хоче сказати. С. Ш. — Хоч правду женуть люди, **та**леж правда завше буде. н. пр. — Но Греки як спалили Трою, зробили з неї скирду гною. Кол.

Новенький = **новёнький**.

Новёхонекъ, **новёшенекъ** = **новісінький**, **новёсенський**. С. Жел.

Новизна = **1.** **новізна**. С. Жел.

2. д. **Новость**.

Новікъ = **новáк**. С. Жел.

Новина = **1.** **новина**, **цілина**, **цілийк**; **щирець**. — Купив ниву з **цілиною**. С. З. — **Зъорав** **цілину**.

2. **полотні** **небіяне**.

3. **новина**, **первák**, **первачок**, **пёрв(ш)ина**. — Груші **перваки**.

Новинный = **цілінний**. — **Цілинна** земля.

Новіть, **ся** = **новити**, **поновляти**, **ся**.

Новица = **новіця**, **білиця** (черниця на проби, не пострижена).

Новичёкъ = **новáк**. С. Жел.

Новобранецъ = **новобранецъ** (С. З.), **некрут**, **здр.** **некрутик**. — Гей ти, мила, ручешаток не ламай, що іде твій новобранецъ за Дунай. В. Ш. — Набірали **некрутів** в неділенку вранці. ц. п.

Новобрачный, **пая**, **ные** = **молодйй**, **молодожён** (Кв.), **молода**, **молоді**, **моложбни** (Кв.), на весіллі в весільних піснях і речах — **князь** і **княгиня**. — **Князь** з **княгинею** — своєю **господинею**. Кв.

Нововведёніе = **новина**.

Новогóдний = **новорішній**. С. Л.

Новозавѣтний = **новозавітний**.

Новокрещенецъ = **новохрещенець**.

Новолу́ніе = **молодік** (С. Л.), **новáк**.

Новопоселе́нецъ = **новоселець**, **оса́дчий**, **оса́дник**.

Новоро́жденный = **новонаро́ждённый**, **немовля**, **тко** (С. З.).

Новосё́лье = **1.** **новá оселя**, **кваті́ря**, **новосі́лля**, **новосі́лиця**.

2. **вхідчини**, **вхóднин** (Сп.). — **Перебрали** **ся** ми до **свої хати** і **зараз** **справили** **вхідчини**. Кн

Новость = **1.** **новізна**. С. Жел.

2. **новина** (С. З. Л.), **здр.** **новінонька**, **пёрв(ш)ина** (С. Л.). — Чи чули ви, **добрі люди**, **таку** **повину**: **породила** **та** **попівна дитину** **малу**. н. п. — Ой у нас на **сесі** **по-**

вина: **зацьвіла** у **лузі** **калина**. н. п. — **Се-ред** **села** **стала** **ся** **новина**: **счарувала** **Пара-сива** **здвоино** **сипа**. н. п. — **1** **ще** **раз** **по-бувати**, **про** **наші** **родини** і **другі** **повини** **усе** **щоб** **росказати**. Ст. в. — Ой **летіла** **зозу-ленька** **через** **наші** **села**, **принесла** **там** **по-виноньку** **для** **всіх** **нас** **веселу**. н. п.

Новый = **новйй**. — **Новый** **мѣсяць** = **молодік**, **новáк**. — **Новые** **плоды** = **новина**, **первакі**.

Новь = д. **Новина** **1**.

Новѣть = **новішати**, **поновляти** **ся**.

Нога = **1.** **ногá**, **здр.** **ніжка**, **ніженька**, **мн.** **ноженята**, **ніжки**, **ніженьки**. — **Быть** **къ** **кѣмъ** **на** **короткой** **ногѣ** = **приятелювати**, **за** **панібрата** **бути**. — **Жить** **на** **большой** **ногѣ**, **на** **широкую** **ногу** = **по** **панському** **жити**, **на** **всю** **губу**. — **Вверхъ** **ногами** = **до** **горі** **ногами**, **горі-ніж**, **стóрч** **головою**. — **Лёгокъ** **на** **ногу** = **швидкий**, **мотóрний**. — **Поставить** **на** **ноги** = **вівести** **в** **люди**. — **Протяну́тъ** **ноги** = **умертити**, **дуба** **дати**. — **Со** **всіхъ** **ногъ** **побѣжътъ**, **броснётся** = **що** **есть** **дѣху**, **чим** **дѣжч**, **на** **всі** **заставки**, **прожогом** **побігти**, **кінутись**. — **Упасть** **со** **всіхъ** **ногъ** = **простягтись**.

2. **коши́л**, **копи́ло**, **коло́дка**. (Д. під сл. **Коло́дка** **2**).

Поготй, **рос.** **Calendula** **L.** = **пагі́дки**. С. Ан. Л.

Поготóкъ = **1.** **ні́гтик**.

2. **рос.** **Adonis vernalis** **L.** = **горі́цьвіт**. С. Ан.

Піготь = **ні́готь**.

Погто́йда, **погто́йдца**, **Sarmitium** = **Вó-лос**. С. Аф. З. Л. — **Од** **наушницъ** **поше-тати** **або** **й** **волос** **ізгнати**. Кол. — **Волос!** **Іди** **собі** **на** **колос!** **І** **ж** **тебе** **вливаю** **і** **т. д.** **Нар.** **зам.**

Ножевникъ, **ножевщйкъ** = **ножáр**. С. Жел.

Ножевйце = **залі́зко** **у** **ножá**.

Ножёвка = **пі́лка** **мала**.

Ножёнка, **ноженька** = **ні́жка**, **ніженька**, **мн.** **ніжки**, **ніженьки**, **ноженята**. — **З** **вече-ра** **холодна** **роса**, **я** **ходила** **довго** **боса**, **ні-женьки** **болять**. н. п.

Ножикъ, **но́жичекъ** = **но́жик**, **но́жичок**, **складаний** — **чепе́лик**. С. Л. — **Годі**, **Ган-дэю**, **бабити** — **чепелика** **загубила**. н. пр.

Ножйце = **ножáка**. С. З. — **Бють** **мене** **ломкою**, **ріжуть** **мене** **ножакою**; **за** **те** **мене** **отак** **губити**, **що** **всі** **мене** **дуже** **люблять?** (н. з. — **хлѣ́б**).

Ножка = **ні́жка**.

Ножниці = ножиці, що ними стрижуть овець — стригало, що ріжуть залізо — ніжні.

Ножні = піхви. С. З. Л. — Шаблі з піхов виймайте, тіло мов порубайте. п. д. — Ратище полотане, піхви без шаблі булатної. н. д. — Вихопив тоді Петро шаблю з піхов. н. о.

Ножъ = ніж, поб. ножа́ка (С. З.), великий — колодій (С. З. Л.), колодач (С. Л.), щербатий — щербак, зроблений з коси — кіска, косарь (С. Л.), шевський — кипи, кийнець, гнійнець (С. Л.), ковальський обтинати конита — обті́нач, у терлиці — мечик, тупий ніж — тупак, тупе́ць, тупи́ця (С. Ш.), тупий бік ножа — тили́й, тупи́й, гострий бік — гостри́й, ручка — коло́дка, залізна частина — лі́зко, за́лізко. — Я йому такого колодія викував, що хоч куди. К. Х. (Д. ще **Ножикъ** і **Ножиче**).

Ноздреватый = нівдрюватий, подіркуватий. — **Ноздреватымъ** еді́ляться = поді́рчува́ти.

Ноздреватить = ді́рчува́ти.

Ноздри, мн. ноздри = нівдря́, мп. нівдри́, 2-й од. мн. — нівдер (Номис), у волів, коней — Храп.

Ноздриной = нівдриний.

Ноль = нуль, поб. нуля́ка, в жарт — бубо́лик.

Номадъ = кочовик.

Номеръ = ну́мер, число́.

Номоканонъ = збірник церковних законів.

Нонче, нонѣ = сьогодні; тепер, зараз.

Нора = нора́, здр. нірка, вовча, лисича, гадюча — скота́ (С. З.). — Вліз в скоту та й ліг. Мет. — Гадюки під Чесного Христа умісто збирають у свої скоти. п. о. Чайч.

Нордъ = північ, сівер; горовий вітер, горішний (Ман.).

Норичникъ, рос. Scrophularia aquatica L. = рани́чик, S. nodosa L. = підтинник, рани́чик, смовдь, семисильник. С. Ав.

Норка, зв. Mustela lutreola = нірка.

Норма = правило, вразок.

Нормальный = звичайний, вразковий.

Норовить = 1. гну́ти, схиля́ти (на чий бік, на чий користь). — Він так і гле, щоб йому досталося.

2. шука́ти оку́зні, гонобі́ти. — Такі гонобити, щоб де небудь украсти. Сп.

Норовъ = норов, звичай. — Лошадъ еъ **норовомъ** = поровістий кінь.

Норбкъ, зв. Mustela nivalis = ласка, ласи́ця (С. Жел. Пар.).

Носатый, носастый, носачъ = носатий, носаль, носач.

Носатикъ = д. Долгоносикъ.

Носилки = ноші, похорошні — ма́ри (С. З.).

— Почали приносити на ношах тих, що нещуджали. К. Св. П. — Зробили ноші з зеленої смеречини, зложили на ній обох братів, тай понесли. — Брат мій цілу дорогу ішов при ношах. Федь. — Ой очі, чорні очі, не моргайте так на всіх, через вас піду на мари, а вам буде тяжкий гріх. п. п. — Жкаль батка на мари, та треба. н. пр. — Затим тіло на марах слуги і гайдуки гетьманські несли. Хапенко. С. З.

Носильщикъ = носильник (С. Жел.), носі́й, носак (С. Пар.), ноша́к (С. Жел. Пар.).

Носить, ся = носіти, ся і д. Несті́ 1 і 3.

— Носіть і́мя, назва́ніє = зва́ти ся.

— Носі́тея слухъ, мо́лва = чу́тка, пого́лоска йде. — Носі́теся еъ чѣмъ, еъ кѣмъ = носіти ся, панькати ся, цяцькати ся. — Носіть ся, як дурень з ступою. п. пр. — Цяцькаєть ся з ним.

Носка = носіння.

Носки = карпéтки, карпíтки, шка́рпéтки (Лев.).

Носкій, ая = 1. кріпкий (про одѣжу, що довго носить ся).

2. псу́ща (курка, качка, що багато нець зносять). — Хими́ни кури псу́щі були. п. пр.

Носовой = носовий.

Нособкъ = 1. носик.

2. карпéтка (д. Носкі́).

Носоро́гъ, Rhinoceros = носорі́г, носорóжець. С. Жел.

Носъ = 1. ніс, здр. носик, носичок, носня́тко. — Носом чує, де що лежить. п. пр. — Цхнув його, а він так носом і заорав. — Пустив човен за водою, а він так носом і ласкочив на камінь. — Ва́дѣрнутый носъ = кі́рпа, кі́рпáтий ніс. —

Говорі́ть въ носъ = гугня́вити. — Говорі́ть подъ носъ = мимри́ти. — Дра́ть носъ = кі́рпу гну́ти. — За́рубіи себѣ на носъ, у себѣ на носу́ = намота́й на ўс. — Во́діть за носъ = дури́ти. —

Носъ получи́ть = о́близня пийма́ти, (в сватанні) — гарбуза́ зті́сти. — Венера о́близні пийма́ни, слі́зки пусти́ла із очей.

Кот. — На носу́ = дуже о́бли́зко, ско́ро. — Уте́ре́ть кому́ носъ = уте́рти по́са (С. Ш.), пі́пхви да́ти.

2. д. Клю́въ.

3. д. Мысь 1.

Нотаріусъ = нотаръ. С. Жел.

Ночвы = ночви, ночовки (С. З.), вагані, ваганкі (С. Аф.). — Боже помогай! З почвами на Дунай. н. пр. — Принеси ваганки та скупаємо дитину.

Ночевальщикъ, ца = почувальник, ця (Чайч. Полт.), почувака (Кр.), ночліжник, ночліжанін, ночліжанка (С. Жел.), мн. почліжани. — Хоч і почувака був, а коня украли. Кр.

Ночеваніе, ночевка, ночевье = почування, почівля, почліг.

Ночевать = почувати.

Ноченька = ніченька.

Ночесъ = учора́шньої ночі, тієї ночі, ту́ ніч. — Ту ніч зовсім не спав.

Ночлѣгъ = почліг.

Ночлѣжникъ, ца = д. Ночевальщикъ.

Ночлѣжный = ночліжний.

Ночница = Летучая мышь.

Ночной = нічний, у(в)но́чішний (що був у ночі). — Доц уно́чішний. Чайч. Полт.

Ночная красавица, рое *Hesperis matronalis* L. = вечерниці душисті, *H. tristis* L. = вечерниці плакучі, ночна, вечірна добѣ. С. Ан.

Ночь = ніч, здр. нічка, ласк. ніченька, мн. нѣчі. — Добі ночі: 10 годин — першій нівнї, північ 12 годин — другі нівнї, дві години — треті нівнї. — **Воробьяная ночь** = горобина ніч. С. Аф. — **Темная ночь, глухая полночь** = глу́на ніч. — У саму глу́лу ніч. С. Аф. — Як та ніч темніла, та ніч глу́па, ні зірошки по ній не блистѣло. П. Пр. — **Ночью** = у ночі, в ночі (С. Л.), ночью до́бї (С. Аф.), ночью до́бою. — Сей сьвіт, як жаків цьвіт — день цьвіте, а в ночі опаде. н. пр. — По таких шляхах і в день набереш ся муки, а в ночі й порогів. Кл. — **Въ ночь подь...** = прѣти нѣчі... — Проти ночі Маковія, як пожї сьвятити. К. Ш. — **Ночь почтенски** = цѣлесеньку ніч, всю ніч.

Нѣша = нѣша. — **Нѣша дровъ** = оберѣмок дров. С. З.

Нѣшакъ, нѣшато́й = д. Носильщикъ.

Нѣшеніе = носіння. — Носѣння води відрами на гору. Кв.

Нѣйбрекій = нѣйбрський, груднѣвий.

Нѣйбрь = нѣйбрь, грудень (Ос.).

Нравьтєся = подобати ся, до сподѣби, у подѣбі бѣти. — Не те гарне, що гарне, але те, що кому подобаєть ся. н. пр. —

Чого він так дивить ся на мене, не вже я йому до сподѣби? Мир. — Ніхто мнѣ не був у такій уподѣбі, як один парубок. Г. Бар.

Нравоучительный = поучаючий.

Нравоученіе = нау́ка, поучення.

Нравственность = моральність. С. Жел.

Нравственный = моральний. С. Жел.

Нравъ = 1. нѣров (С. Л.), вдѣча (С. Л. Ш.),

натѣра. — Воскова вдѣча: аби до тепла, так і тана. н. пр.

2. звѣчай. — **Придти по нраву** = сподѣбати ся, до вподѣби, до сподѣби бѣти.

Ну = ну, нуж; отѣж. — **Ну сѣбѣ!** = цур йому! — **Обняли другъ друга и ну цѣловаться** = обняли ся і давай цілуватись. — **Ну вотъ онъ и говоритъ** = отѣж він і каже.

Нужда = 1. потреба (С. З. Л.), потребина, треб (С. Ш.). — До тебе, Господи, благаю, що там живеш на небі, звертаю очі я в пригоді і в потребі. Гул. Ар. — Працює з таким завзяттям, що забуває свої власні потреби. Пісоч. — На що купив? треба; на що продав? треба — і требові кінця не буде. в. пр. С. Ш. — **Нужды нѣтъ** = байдуже, дарма, ні гадки, і гадки ма́ло, сѣлькись. (Ос.). — Болить в мене головушка, болить серце дуже; ох прийде́ть ся загинути, а тобі байдуже. Мст. — Дитина кричить, як не розірвеш ся, а їй байдуже. — Ідем собі і гаді ма́ло. — Та сѣлькись каже: я старий, мнѣ однаково. н. к.

2. нужда (С. Л.), нестѣток (С. З.). — **Нужда** дядьком зве. н. пр. — **Нужда** паучить коржі з салом їсти. н. пр. — **Нужда** закон змѣняє. н. пр. — Прийшов нестѣток, забрав і остаток. н. пр.

Нуждаться = нуждѣти ся (С. Л.), потребувати, терпіти нужду, бѣдувати (С. Л.). — Слїпий не нуждаєть ся зеркалом. н. пр. — Я не потребу́ю. Лев.

Нужникъ = паскѣдник, сра́ч. — Ой шкода наша мурована! Доведе́г ся тебе козак на срач покидати. н. пр.

Нужный, нужно = потрібний, потрібний, но, трѣбен, но, трѣбний, трѣба, тра. С. Ш. — Так потрібний, як дїрка в мішку. н. пр. — Дав би на молебень, так самому потребен. н. пр. — Пови́ дожи́ паливає, хотя і не трѣбно. п. п. — **Треба** неба, треба й хлѣба. н. пр. — Дай вам, Боже, з неба, чого вам треба. п. пр. (Д. не під сл. **Необходимый** 1. і **Надо, бачи́ти**). — **Очень нужно́е дѣло, письмо** = нїльне діло, нїльний лист. — Бо нїякого листи маю — їду до обозу. н. п.

Нұқа, нұко! = анұ, анұ лиш! ну лишѣнь!
(С. Л.).

Нумерация = лічба.

Нумеровать = переначати.

Нумеровка = переначка.

Нумеръ = д. Номеръ.

Нутникъ = поганыйло.

Нутренний = д. Внутренний.

Нутрець = нутрець, нутряк.

Нутро, нутрь = нутрѣ. — По нутрѣ = до вподоби, до сподоби. — Не по нутрѣ = не до смаку, не до вподоби, коле в нѣ.

Нутряной = нутряний.

Нынѣ, нынѣш, нынѣшча = тепер, тепѣра, тепѣреньки, тепѣречки (С. Л. III.), нині, ниньки (Гал. Под.). — Як не тепер, то в четвер. п. пр.

Нынѣшний = тепѣрішний.

Нырнуть, нырять = пуринути (С. Л.), пирнути (С. Л.), пірнути. поринуть, пуринати (С. З. Л.), поринати, на перебий — на віринки, на виринки (С. Л.). — Пусти мене, мати, у став покувати ся, буду плавати, пуринати, доленьки шукати. п. п. — На ставі кашно лебідь плав, а гуси сірі! край його поринали. Гр. — Тай замовкла русалочка, в Дніпро поринула, мов пліточка. К. Ш. — Давай з тобою на віринки. Сп. — Так у штанях і киуєшь у воду на виринки. Кр.

Нырѣкъ, нр. *Mergus albellus* = нирѣць, пу і)риікозѣ.

Ныряніе = пуринання.

Нырятель = пуринач.

Ныть = пити.

Нытьѣ = пиття.

Нѣга = пѣстоші, пѣстіння.

Нѣгдѣ = нѣгде, нѣде; деєь.

Нѣдро = 1. надро. С. З. (д. Лѣно). — Нехай Господь її прийме на своє надро. М. Воч. 2. нѣтрі.

Нѣженіе = пѣстування, голубління. — Пѣстує старого, а старому не до того: иншого якось гріховного пѣстування старе тіло просить. К. Ш. — Не зазнала вона ні матчиного голубління, ні батьківської ласки. Кн.

Нѣженка = пѣстун, пѣщений, пѣстя, мазун, мазунчик, мазу́ха, мазушка.

Нѣжить, ся = пѣстити, ся (С. З. Л.), пѣстувати (С. З.), голубити, милувати, ніжити, ся (С. Жел.). — Вона його годувала, пѣстила, кохала, і з ним вона дожила піку сподівала. І. Г. — Де він зріє і вигохав ся, де його пѣстили. Мир. — Го-

лубити ме тебе, як ніжна мати дитину-одичку. Кн.

Нѣжничать = ніжити ся. — Ніжить ся і синами. Чайч. Хар.

Нѣжность = ніжність. С. Жел.

Нѣжный, но = ніжний, но (С. Жел.), тендітний (С. З.), тендітний, но (С. Ш.). — Не хочу я, щоб твої пухкі і тендітні руки зашкарубили від важкої праці. Зінк. — Були тендітні при людях. Кот.

Нѣкій = якийсь, хтось.

Нѣкогда = колись. С. Л. — Було колись, минуло ся, не вернеть ся знову. К. Ш. — Було колись добре життя нашій Україні! А згадаймо, може серце хоч трохи спокає. К. Ш. — Бывший нѣкогда = колишній. С. З. — Спом лукавим розійшлося, слізьми — водою розлилося колишнєє свѣтє диво. К. Ш.

Нѣкоторый = 1. якийсь. — Якийсь час. С. Л.

2. де-який, де-котрий (С. Л.), денѣякий, ин-котрий. С. Л. — Всі сплять, хронуть, а де-які сопуть. Гул. Ар.

Нѣкто = хтось. С. Л. — Прийшов хтось та взяв щось, бігти за ним — не знаєм за ким. (п. з. — вітер).

Нѣмецкій = німецький. — *Нѣмецкая земля* = німецьчина. С. З. Л. — Був у Турецької, в Німечині. Кв. — *Нѣмецкій пѣйръ*, рос. *Arum maculatum* L. = кôзяча борода. С. Ап.

Нѣмецъ = німець, німчин, здр. німчик, в жарт або лайливо — німчура, мн. німці, зб. — німота. С. З. Л. — Колись будем по своєму глаголати, як німець покаже, а то того й історико нам нашу розкаже. К. Ш. — А на Січі мудрий німець картопельку садить. К. Ш. — Стени мої запродає жидови, німоті, сини ж мої на чужині, на чужій роботі. К. Ш.

Нѣмка = німка, німкѣня. С. З. Л. — Бо наші пани усе беруть до дітей німкеню до виховання. н. о.

Нѣмой, нѣмо = німий, німо, безріка, німтур, німтура. — В глухого та в німого справи не допитаєш ся. н. пр. — Німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть. К. Ш. — Тремчу та німо дивлю ся. Кн.

Нѣмота = німота. С. Жел.

Нѣмотствовать = німувати. С. З. — Аж подумати гірко, як ота людина гарна зникла, німуючи, з посеред миру Божого. К. Х.

Нѣмырь, нѣмырка = д. Нѣмой.

Нѣмѣть = німіти.

Нѣсколько = кільки, кілько (С. З.), скілько, скількись (С. Л.), дѣ-кільки (С. Л.). — *Нѣсколько больше 10* = кільканад-

цять, С. З. Л. — А меновите особ кілька-
надцять. Устав Луп. братства. С. З. —
Пѣсколькo десятковъ = кількодесять.
С. Л. — Випив скільки там чарок, тай ка-
же... Кр.

Нѣту, нѣтути = нема́, нема́ючки.

Нѣтъ = 1. нема́, не ма́є, біг-ма́, грубо —
чортма́, 6, катма́. — Нема ж мого ми-
ленького, нема його тута; походила по са-
дочках шавлія та рута. Ой немає і не буде
— розранли злії люди. н. п. — Ой нема,
нема ні вітру, ні хвилі із нашої України.
К. Ш. — Всього надбали. Та діточок у їх
Біг-ма. К. Ш. — В пашому полку чортма
толку. н. пр. — Тим до тебе не прийшов,
що чортмає підшов. н. п. — Багато ума,
а в кишені катма. н. пр. — Кипувсь до кре-
сала, аж катма. н. к. — **Нѣтъ врѣмени** =
ніколи, нема́ часу. (Д. Нєкогда). — **Нѣтъ**
нужды = д. під сл. Нужда́ 1. — **На нѣтъ**
сощѣтъ = звів ся, перевів ся ні на що.
2. ні, ба-ні! — Ти був у його? — Ні,
не був.

Нѣчто = 1. щось. С. З. — Пр. д. під сл.
Нѣчто.

2. дѣ-що. С. Аф. З. — Я чув де-що з їх
розмови. — **Нѣчто нехорóшеє** = бо' зна
що, ка' зна що.

Нѣшто = хіба́, абб́. — Хіба ти чув про
се? — Або п знаю?

Нюханіє = ню́хання.

Нюхательный = ню́хальний. — **Н. табакъ**
= табакá, здр. табачо́к. С. Ш. — Та-
бака гарна, терла жінка Гаяна, стара мати
вчила її м'яти; дочки ростирали, у ріжки
насилали. н. пр. — Ріжок з табакою. —
Збірайтесь: табаки полюхати, ради по-
слухати. н. пр. — Хто нюхає табачок, той
гетьманів мужичок. н. пр.

Нюхатель = ню́хач, нюхáрь (Сп.), табáш-
ник (С. Ш.). — Нюхачів багато, та табаки
нема. н. пр.

Нюхать, нюхnúть = ню́хати, нюхnúти,
по вітру — ві́трити, ню́шити (Чайч.). —
Собака вітрить, мабу́ть зайця чує. Хар.

Няньки, няньки = ня́нчин.

Нянька, няня = ня́нька. — Сестра Кате-
рипа стала йому нянькою незабутною. Кп.
— **Нянькою быть, служíть** = няньку-
ва́ти. — Вона цю зіму дома не жила: у
городі нянькувала. Чайч.

Няньчить, ся = ня́нчити; нести́ти, пе-
стувáти (С. З.), ба́вити; па́лькити ся,
ця́цькати ся. — Йосиф святий си радує,
що на руцях Бога пестує. н. п. — І ба-
вить своє маленьке дитя. К. Ш. — Паць-
каєть си з ним.

О.

О, обó, объ = 1. об́, на. — Вдарим об зе-
млю лихом, журбою, тай будем шть, весе-
лить си. н. п. — Чи совою об пель, чи пель
об сову, а все сові не гаразд. н. пр. — Об-
пер си на меле. — Се було об Покрові. Кв.
— Поїхав на Різдво, а вернув си на мас-
ницю. — **Объ в́ту нóру** = ко́ло сі́бї го-
дінш, порі́. — **Рукá объ руку** = рукá
в рúку, поруч.

2. о, об, про, за. — Не думай о яйцях,
думай перше о курці. н. пр. — Об сім ба-
гато писано. — Хто про що, а він про На-
ливайка. н. пр. — Ти йому про образи, а
він тобі про луб'я. н. пр. — Не про вóзи,
а про запози. н. пр. — Кожний за себе, а
Бог за всіх. н. п. — За тебе дбають, як
собака за л'яту ногу. н. пр. — Ми кажем
за образи, а він за гарбузи. н. пр. — Дсє
мій милий иньшу має, що за мене забу-
ває. н. п.

3. на, з. — Стіл на трьох ніжках. — Ха-
та на дві половини. — Змій з трьома го-
ловами.

Оба, обóнхъ, обѣ, обѣнхъ = обóє, здр.
обóйко, обóх, обѣдва, обѣдві, обѣдвох.
С. З. Л. — Обое — рябое. н. пр. — Ли-
товський ціп на обидва боки молотить. н. пр.
— Два сїлці йшло, обидва в яму понали.
н. пр. — Єсть у меле свѣта, єсть у меле
дві, фабрицький обидві. н. пр. — Потім звив
обидвох воеводів, їх привів аж до свого
двору. Ст. С. — **Обѣими рукáми** = обо-
ма́, обѣдвома́ рукáми, обѣруч (С. З. Л.).
— А він ухвятий, та й душе обѣдвома ру-
ками. н. к. — Вхопив кавуп обѣруч, та в
поги з баштану. Кп. — Усе перебрала та
вередувала, а тепер рада-б (бѣруч хоч за
старого. Як. — **Смотрѣ въ óба** = гляді́,
бережись, візьмі́ очі в рúки, огляда́й
ся на задні́ колѣса. н. пр. — Гляди ливі,
бережись! робити так не вчись! Б. Г.

Обабить, ся = 1. ожені́ти, одружі́ти, сл.

2. зба́біти, зба́бити ся. С. Аф.

Обабокъ, гр. *Boletus scaber* Bull. Rdh. =
ба́бка. С. Ап.

Обагрить, обагрить, ся = почервоніти, червонити, ся. — Ой Дніпре мій, Дніпре! Багато ти, батько, у море носив червоної крові... червонив ти синє, та не напоїв. К. Ш. — Сонечко сходит на небі високім, вбоге село червонить. Чайч. — **Обагрить кровью** = покривавити, окровити, скривавити. — З ножом окровленим в руках. К. Ш. (Д. Окровавить).

Обаіицьк = д. **Обмаицьк**.

Обакуливать = д. **Обмапывать**.

Обалтывать, обалтать = д. **Оговаривать**.

Обанкрутиться, обанкрутиться, обанкручиваться = збанкрутувати, банкрутувати ся. — Вже послі скасування кріпацтва Фльорковський збанкрутував. Кн. — Коли купець збанкрутує, то звертати увагу: що довело його до банкрутства? Вар. О.

Обаукивать, обаукать = обгукувати, вигукувати, обгукати, вигукати. — Вигукав скрізь по лісу — ніхто не обізвав ся.

Обаяние = чарування (С. Ж.), очарування, чари (С. З.), магія (С. З.). — Еней пустив на їх магу. Кот.

Обаятельный = чарівний, заласний. — Козак та воля — заласна доля. н. пр.

Оббегать, оббегать, оббегать = 1. оббігати, оббігати, обгасати, обганяти, (зазираючи скрізь) — обнікати. — Обгасав увесь двір. — Обнікав скрізь — нігде нема.

2. обганяти, випережати, обігнати, випередити.

Оббаживать = 1. обводити.

2. обвѣзти.

Оббаливать, оббалить, ся = 1. оббалувати, обсіпати, обвалити, обсіпати, ся.

2. розбалувати, розвалити, ся.

Оббаливать, оббалить, ся = викачувати, викачати. — Викачати тісто в борошні.

Оббаль = 1. оббалування, розбалування.

2. провальля. — Там таке глибоке провальля, що й дна не видно.

3. д. **Лавина**.

Обваривать, обварить, ся = обварювати, опарювати, опарювати, обварити, опарити (С. З. Л.), опарити, ся (С. Л.), тісто — запарити. — Опарив руку окропом. С. Л. — Крикнув, як опарений. н. пр. — Як опарив ся на молоці, будеш дуть і на холодну воду. н. пр.

Обварной, обварный = обварений, запарений.

Обвастривать, обострить, ся = загострювати, загострити, ся.

Обващивать, обващить, ся = навощувати, навощити, ся.

Обвезти = обвѣзти.

Обвернуть, обвертывать, ся = обгорнути (С. Л.), обвинути (С. З. Л.), увинути (С. Л.), завити, обгортати, обвивати, увивати (С. З.), завивати, ся. — Обгорнув гарненько рушником тай повіс. — Не рубай мене голою шабелкою — обвини її червоною китайкою. н. пр. — Гусельви увинула ся в павутину. Кр.

Обвертка = 1. обгортання, обвивання, завивання.

2. обгортка, окладина (С. Жел.), палатурка.

Обвертеть = д. **Обвернуть**.

Обвести, обводить = обвести, обводити.

— **Обвести каменною стѣною** = обмурувати.

Обветшавать, обветшать = старіти ся, зі(по)старіти ся, спорохніти, потрухти. — Хата ще нічого, та підвалини спорохніли. Кн. — Покривля на хаті потрухла. Кн.

Обвѣльница = д. **Вьюнокъ а**.

Обвивать, обвить, ся = обвивати, обповивати, обвити, обповити, ся; обхоплювати, обхопити; обсукувати, оплітати, обсукати, обплести. — Дивлюсь, аж хміль за гилку зачепив ся, а трохи згодом гляд — всю рожу обповив. Гр.

Обвинение = обвинувачування, обвиня (С. Жел.). — Ложное обвинение = наклеп.

Обвинитель, ница = обвинитель, ка (С. Жел.), обвинитель, ка (С. Жел. М. В.), обвинуватель, ка (так саме і в чеській мові).

Обвинительный = обвинувательний.

Обвинить, обвинять, ся = обвинуватити (С. З. Жел.), повинуватити, завиноватити, обвинити (С. Жел.), обвинувачувати, повинувачувати, винуватити (С. Л.), обвиняти, ся (С. Жел.). — Можу себе обвинуватити в таких вчинках, що краще б мой матері й на світ мене не родити. Ст. Г.

Обвиняемый = винувачений. С. Л.

Обвиненный = обвинувачений, повинувачений (С. Л.), винуватець. — Після присуду винуватця закинули до келії самітної. Кн.

Обвиснуть = обвиснути, пообвисати.

Обвить = д. **Обвивать**.

Обводить = д. **Обвести**.

Обвозить = д. **Обвезти**.

Обвола́кивать, обволочи́ = 1. **обволі́кати, обволочи́ти**. — Обволік круг хатп, та тоді кишув.

2. **заволі́кати, заволо́кати**. — Місяць заволокло хмарами.

Обвора́живать, обворожі́ть = **чарува́ти, очаро́вувати, зачарува́ти, очарува́ти, причарува́ти, вчарува́ти**; **ману́ пускати, напускати** (С. З.). — Ой я жито не сіяла — само воно родить, козака не чарувала — сам до мене ходить. н. п. — Ой ти, дівчино, чарівниченько! причарувала мене серденько! н. п. — На тебе десь ману в Литві навели. Гр.

Обворожі́тельный = **чарівни́й**. С. Л.

Обворова́ть, обворовува́ть = **обікра́сти, обкра́сти, обкрада́ти**.

Обворожа́ть = д. **Обвора́живать**.

Обвороже́нный = **очаро́ваний, зачаро́ваний**.

Обворожі́ть = д. **Обвора́живать**.

Обво́стри́ть = д. **Обва́щивать**.

Обво́щити = д. **Обва́щивать**.

Обвы́кать, обвы́кнути = **привика́ти, зви́кати** (С. Аф), **привича́ювати ся, приві́кнути, зви́кнути** (С. Аф), **привича́їти ся, обговта́ти ся** (С. Л.), **оговта́ти ся** (С. З.). — Чи привикла, сестро, та на чужині жити? Ой хоч не привикла, та треба привикати. н. п. — Привичаюсь до педолі, що один на сьвітї, як биллина в чистім полі, остаюсь тужити. Ос. — Та вже вона тут з нами огонтаєть ся. С. З.

Обвѣ́вать, обвѣ́ять, ся = 1. **обвѣва́ти, обдува́ти, обвѣяти, обду́ги, пообвѣва́ти, пообдува́ти, ся**. — Вітер пообвѣвав усі квітки.

2. **обвѣва́ти, обвѣяти, ся**. — Обвѣяли усе жито.

Обвѣ́щать, ся = **звінча́ти, ся** (С. З. Л.), **повінча́ти, ся, одружі́ти ся, шлюб взя́ти, на рушничку ста́ти і т. д.** д. під сл. **Бракъ** — **Сочетаться бра́комъ**. — Там я сьвіт Божий побачила і на рушничку стала. Кн.

Обвѣ́сить = д. **Обвѣ́шивать** 2.

Обвѣ́стити = д. **Обвѣ́щать**.

Обвѣ́сь = **невѣ́рна ва́га**

Обвѣ́шать = д. **Обвѣ́шивать** 1.

Обвѣ́шивать, ся = 1. **обвѣшувати, обчепля́ти, пообвѣшувати, пообчипля́ти, ся**. — Обвѣшала всю шию намистом.

2. **обва́жувати, обва́жити, пообва́жувати**. — На три хути мене обважив.

Обвѣ́щать, обвѣ́стити = **обвѣща́ти, опові́-**

ща́ти, обвѣ́стити (С. З.), **оповѣ́стити** (С. З.). — Через послів своїх обвѣстили. Л. В.

Обвѣ́ять = д. **Обвѣ́вать**.

Обвѣ́зати, обвѣ́зывать, ся = **обвѣ́зати, обвѣ́зувати, ся**.

Обвѣ́ливать, обвѣ́лить = **вѣ́ляти, обвѣ́ляти**.

Обга́дѣть, обга́живать, ся = **обпога́нити, опогана́ти, обпаса́кудити, опаса́кудити, обкаля́ти, погана́ти, паса́кудити, калѣ́ти, оногана́ювати, ся і т. д.** — Паршива вівця всю отару поганила. н. пр. — Погана птиця, що своє гніздо паскудить. н. пр. (Пр. д. ще під сл. **Оскверня́ть**).

Обга́нивать, обга́нять, обогна́ть = **обга́няти, перегана́ти, випережа́ти, обігна́ти, перегна́ти, виіередити**.

Обгиба́ть, обогну́ть = **обгина́ти, обігну́ти, зігну́ти**.

Обги́бъ = д. **Изги́бина**.

Обгла́дѣвать, обглода́ть = **обгриза́ти, обгри́зти**.

Обгла́живать, обгла́дить = **обгла́жувати, обгла́дити**. — Обгладив шерсть коневі.

Обгла́дѣвать, обгла́дить = **обгляда́ти, обдивля́ти ся, обгляді́ти, обдиві́ти ся**. (Пр. д. під сл. **Осматрива́ть**).

Обгнива́ть, обгни́ть = **обгнива́ти, обгни́ти, пообгнива́ти**.

Обговари́вать, обговорі́ть = д. **Оговари́вать** 2.

Обговору́ = д. **Оговору́**.

Обгони́ть = д. **Обга́нивать**.

Обгора́ть, обгорѣ́ть = **обгорѣ́ти, обгорі́ти, опалѣ́ти ся, опалі́ти ся**.

Обгрыза́ть, обгры́зть = **обгриза́ти, обгри́зти, пообгриза́ти**.

Обгрызокъ = **недогризок**.

Обдава́ть, обда́ть, ся = **облива́ти, обли́ти, ся**. — **Обда́ть ва́ромъ** = **обпа́рити, ошпа́рити, опа́рити**. — **Обдало́ жа́ромъ** = **в жар кину́ло**. — **Обдало́ холо́домъ** = **мороз проня́в**.

Обда́ривать, обда́рити = **обдаро́вувати, обдарува́ти, пообдаро́вувати**.

Обдѣ́ргать, обдѣ́ргивать, ся = 1. **обсми́кати** (С. Л.), **обсе́нати, обшмо́ргати, обсмика́ти, обсе́нувати, обшмо́ргувати, ся, пі́рѣи, волоса́** — **обска́бти, обска́бувати, ся, гилочка** — **обсху́рати, обсху́ривати, ся**. — Обсмикала хатня стріха, розвалена клуни. Пч.

2. **осми́кати, підти́кати, осми-**

кати ся, підтикати ся. — Осмикала ся, тоді й вийшла. Кр.

Обдирало = здірщик (С. З.), здірця (С. З. Л.), драпіка (С. З. Л.), обдерілул, дерілул (Лев.), сїпака.

Обдирательство = здірство, драпіжство, лупіжство, ша́рпання, ша́рпаніна. С. З.

Обдирать, ободра́ть, ся = дра́ти, обдира́ти, здирати, облуплювати, ша́рпати, ся, обдірати, обдерти, відрати, подрати, облупіти, оша́рпати, обша́рпати, поша́рпати, ся, (шкуру з вівці або що) — оббілювати, (личко з шкурки на тілі) — обшморгнути. — По вишицях шляв ся, оша́рпав ся, обдірав ся. н. д. — Поша́рпав ся весь об шепшину. Кот. — Увесь об колючки подрав ся. Кот. — Обдирив кору.

Обдирный (про зерно) = облущений, шеретований.

Обдувало = шахра́й, дурісвіт і д. **Обманщикъ.**

Обдувать, обду́ть, ся = 1. обдува́ти, обди́мати, обду́ти, ся.

2. дуріти, обдурювати, зводити і д. **Обманывать.**

Обдумывать, обдумать = обд́умувати, міркува́ти (С. З. Л.), мізкува́ти (С. З. Л.), об(роз)міркува́ти, об(роз)рахо́вувати (С. З.), обмишля́ти, розважа́ти (С. Л.), метикува́ти, крути́ти мізком, обд́умати, об(роз)міркувати, об(роз)мізкува́ти, об(роз)рахува́ти, розва́жити, обми́слити, розкину́ти голово́ю. — Давай він метикувати: як би допомогти. Кп. — Обміркував усю справу. — Щоб по своїй уподобі всякий обрахував. С. З. — Послухайте: розкиньте головою, зараз би по Водохрищах і на рушничок. Кп. — Обмислим краще все це: коли і чим ми краще можемо до мети сягнути? Ст. Г.

Обдумывание = обд́умування, міркува́ння.

Обдуманный, по = обд́уманий, обмірко́ваний, по і т. д., з розвагою. — Се треба зробити не зря, а з розвагою. С. Л.

Обдѣлать, обдѣлывать, ся = обробі́ти (С. Л.), уробі́ти (С. Ш.), опра́вити, упрáвити (С. Ш.), повроблювати, повпра́вляти, обробля́ти, оправля́ти, уроблювати, ся (С. Ш.). — Управляти образ в рамці. С. Ш.

Обдѣлывать, обдѣлять, обдѣляти, ся = обділя́ти, обділя́ти, ся.

Обдѣлка = 1. оброблювання, опра́вляння. 2. оброба. обробка, опра́ва. С. Л. — На іконі пішкої обробки нема. Кр. — Взяв він

шаблю — вся оправа викована з золота. С. С. п.

Обзглавить, обзглавливать = зігну́ти, стя́ти, одтя́ти, стина́ти, олтивати́ го́лову, про кількох — постина́ти, повідти́нати. С. З. — Стяли йому головочку; ходім, сестро, до домочку. н. п. — Головку буйную одтяв. Кот. — Шаблі з піхов виймайте, з пігч головку стинайте. н. д.

Обзденежъть = ви́битись з гроше́й, з копійки. — Рад би допомогти, але зовсім вибив ся з грошей.

Обздолить = обездо́лити, знедо́лити, сьвіт зав'язати.

Обеззаботиться, обеззабочиваться = збу́ти ся, збува́ти ся клопо́ту.

Обезлюдить = ві́люднити, спусто́шити. — Напади Татар вилюднили Галицьку Русь. Бар. О.

Обезлюдьть = ві́людніти, обезлю́дніти (Кп.), ізлудні́ти, опусті́ти, спусті́ти.

Обезкуражить, ся = збенте́жити, ся. С. Аф. З. Л. — Збентежила ся річ Латина. Кот.

Обезнадеживать, обезнадежить, ся = зба́вляти, зба́вити наді́ї, тра́тити, утра́тити, стра́тити наді́ю.

Обезнаро́дитъ-дѣтъ = д. Обезлю́дитъ-дѣтъ.

Обезображввать, обезобразить, ся = пі́вечити, попі́вечити, ся, гі́ддити, огі́дити, ся.

Обезопасить = забезпе́чити.

Обезоруживать, обезоружить = роззбро́ювати, роззбро́їти.

Обезпамятъть = стра́тити пам'я́ть.

Обезпечиве = забезпе́чення, зару́ка. — Хай буде зарука не хибна для нас, що світли душі не згасять в нас м'яки. Чайч. — Гроші взяв, а на заруку кожух покинув жидові. Кп.

Обезпечивать, обезпечить, ся = вбезпе́чувати, забезпе́чувати, у(о)безпечáти (С. Ш.), запо́бігати (С. З.), вбезпечі́ти, забезпе́чити, ся, запо́бігти (С. З. Л.). — Депутация виказала надію, що цісарь охоронить і забезпе́чити права руського народу. Бар. О. — Ой я тебе, мій миленький, не убезпечую. н. п. — Треба було убезпечити Шевченкових родичів. Кп. — Ми запо́бігли, од зчливих приятелей міючи перестороги. Мазепа. С. З.

Обезлюдьтъ = ві́яловити. — Землі вияловила, без гною нічого не родить. Кп.

Обезпокоивать, обезпокоить, ся = турбува́ти, стурбува́ти, потурбува́ти, за́турбува́ти, розтурбува́ти, ся. — Гридь

був задуманий та стурбований. Лев. В. — Вибачайте, що потурбував вас.

Обезси́ливать, обезси́литель, ся = **виси́ляти, знеси́лювати, виси́лити, знеси́лити, ся.** (Д. ще **Изнемога́ть, Изпу́рять**). — Почне висилити своє тіло поклонами, постом. Бар. О. — Згода зміцняє, а незгода знесилює. Зіньк.

Обезси́лѣть, обезси́лѣти, ся, збезси́лѣти, знеси́лѣти, ся, вѣснажити, ся, захля́сти, знемогті́ ся і т. д. д. Изнемо́чь і Изпу́рять ся. — Народ ізнеміг ся, висилив ся і припини. Кв. — Чоловік за два тижня знеміг ся, став сам не свій. Прав. — Робинзон збезсилів і ледве міг робити. Чайч. — Інакше було таке виснажене після педугу, що од вітру валить ся. Кв.

Обезсла́вить, обезсла́вливать = **осла́вити, обнесла́вити, осла́вляти.**

Обезсу́дить, обезсу́жывать = **осу́дити, осу́жда́ти, суди́ти.** — Ой як я маю до тебе ходити, коли нас вороги та будуть судити. п. п.

Обезу́мѣть = **збожеволо́ити (С. Л.), обезглу́здіти (С. З. Л.), зду́рити (С. Аф. Л.), оду́рити (С. З.), знавѣсѣти, з глу́зду всу́нути, ся, обожеволо́ити (С. З.), дочасно — стеря́ти ся.** — Вона так обезглузділа, що... С. З. — З перемику стеряв ся, стоїть стовма і язиком не поверне. Кв. — І Наталка так обезглузділа, що любить запропастившого си Петра! Кот.

Обезче́стити, обезче́щивать = **збезче́стити, зганѣ́бити, безче́стити, ганѣ́бити.**

Обезья́на, Simia = **ма́впа, ма́лпа (С. Жел.), ма́впочка.** — Раз мавпа в дзеркалі забачивши... Ст. Б. — На старість мавпочка педобачати стала. Ст. Б.

Обезья́нничать, обезья́нствовать = **ма́лпува́ти.** С. Жел.

Обезья́нство = **ма́лпува́ння.**

Оберега́тель = **ва́ртівник, охоро́нець.**

Оберега́ть, ся = **берегти́, ся (С. Ш.), стерегти́, ся (С. З.), пильнува́ти, вартува́ти (С. З.).** — Береженого і Бог береже. н. пр.

Обере́ментъ = **д. Забере́ментъ.**

Оберну́ть, оберты́вать, ся = **1. д. Обверну́ть.**

2. **перегорну́ти, перегорта́ти** (на пр. листи в книжці.)

3. **огля́нути, ся, озира́ти, ся, огляда́ти, ся, озира́ти, ся.** — Іди та не озирай ся. (Д. ще **Огля́дыва́ться**).

4. **поверну́ти, ся, поверта́ти, ся, верта́ти, ся.** — Швидче вертай ся до дому.

5. **оберну́ти, ся, оберта́ти, ся.**

6. **переки́нути, ся, перекида́ти, ся.** — Відьма перекинула ся клубком, тай покотилася ся. н. к.

Обёртка = **д. Обве́ртка.**

Обеца́йка = **обича́йка (сита).** С. З.

Обжа́ловать = **оска́ржити.**

Обжа́ть, обжига́ть, ся = **обжа́ти, обжигна́ти, пообжигна́ти, ся.**

Обже́чь, обжига́ть, ся = **1. опе́кти (С. З. Л.), опе́кти, опе́кати, ся, опе́лити, опа́лити, опа́лювати, ся, (волосси, шерсть то-що) — обш(с)ма́лити, обш(с)ма́лювати, ся, (окропом або чим рідким гарячим) — опа́рити, ошпа́рити, ошпа́рювати, ся.** С. З. Л. Жел. — Це грай з огнем, бо опалиш ся. н. пр. — Не клади приску до опеченого, воно й так болить. н. пр. — Ошмалював волосся. — Кричить, як ошпарений. п. пр. — Сам, як опарений, кричав. Кот.

2. **ви́палити, ви́палювати, ся.** С. Аф. Л. — Ви́палювати цеглу, горшки.

Обжига́ти, ся, обжиѓь, ся = **обжига́ти, обжигі́ти, ся, ожигі́ти, ся (С. З.), обси́діти, ся.**

Обжига́ніє = **обпа́лювання; ви́палювання.**

Обжига́ть, ся = **д. Обже́чь, ся.**

Обжиѓь = **1. д. Обжига́ніє. 2. д. Ожѣ́га.**

Обжигна́ть, ся = **д. Обжа́ть, ся.**

Обжирате́ся, обжирате́ся = **обжирати́ ся, обтрі́скувати, ся, обже́рти, ся, обтрі́скати, ся, обло́пати, ся, обрѣ́нати, ся (С. З.), облупи́ти, ся.** — Так обтріскав ся галущок, що ледве дише.

Обжѣ́га = **д. Ожѣ́га.**

Обжѣ́ра = **прожѣ́ра (С. Л.), про́їсть (С. Л.), нена́жѣра (С. Жел.), жереті́й, жеру́н (Кр.), жеру́ха, брѣ́вкало (С. Ш.), поїда́йло, нена́їда (С. Жел.).**

Обжорли́вость, обжорство = **обжирство, пена́жѣрливі́сть, обжирни́сть, обжирли́вість (С. Жел.), пена́жир (С. Жел.), нена́сїть, пена́їдність (С. Жел.).**

Обжорли́вый = **прожѣ́рливий (С. Л.), нена́жѣрливий (Фр.), нена́жѣрливий (С. Жел.), нена́жѣрний (С. Жел.), обжир(е)́рливий (С. Жел.), прої́сний (С. Л.), пена́їдливий, пена́їсний (С. Жел.).** — Чоловічина він проїсний, сяде до страви — аж тремтить та їсть. Кв.

Обзаве́деніє = **обзаві́д.**

Обзаве́стий, обзаводи́ть, ся = **обзавести́, обзаводи́ти, ся, пообзаводи́ти, ся, (хп-**

зйством) — охазі́нувати ся, огрунтувати ся.

Оби́рати́, обо́зрі́ти = **ози́рати, обзира́ти** (С. З.), **огляда́ти** (С. Л.), **перегляда́ти, озирну́ти** (С. З.), **огля́дити, перегля́дити** (С. З. Л.). — От пішов я город **озирати**. К. Ш.

Оби́ратися = **ози́рати ся, огляда́ти ся, огля́дувати ся**. С. З. — **Озира́й** ся на задні колеса. п. пр.

Обо́ръ = 1. **огляда́ння** (С. Л.), **озира́ння**. 2. **огля́д** (С. Жел.), **по́гляд** (С. З.), **пере́гляд** (С. Л. Жел.). — Зробивши **огляд** письменства... Кп. — **Погля́д** на українську словесність. К. Х.

Оби́звати́ = **узи́вати**. С. Л. — Во́на ж його лає, п'яницею **узирає**. п. п.

Оби́вати́, оби́ти = 1. **оббива́ти, одбива́ти, одлущува́ти, пооббива́ти, оббі́ти, одбі́ти, одлупи́ти**. — Вітер **пооббивав** усі яблука. п. о.

2. **оббива́ти** (С. Пар.), **оббі́ти, побива́ти, побі́ти** (С. З. Л.), **гвіздками — цѣвляхува́ти, ви́цѣвляхувати, шалюво́ю — шалюва́ти, ви́шалювати, дра́плю для щекотурки — решети́ти, решетува́ти, ви́решетувати**. — **Оби́вати́, оби́ти** **корі́ги** = **вчаща́ти, ви́адитися** (до кого). — **Оби́ти** **крі́лля** = **прибо́ркати**.

Оби́ватися, оби́тись (про одѣжу) = **обтрі́пувати ся, обтрі́пати ся**.

Оби́вка = **оббиття́**. С. Жел. Пар.

Оби́да = **обра́за** (С. Ж. З. Л.), **ура́за** (С. З. Ш.), **здр. ура́зка** (С. Ш.), **крі́вда** (С. З.). — Ох і тяжко та образа уразила серденько Милошу. Ст. С. п. — Бракує жовчі, щоб оддячити за пірку образу. Ст. Г. — **Не дасть собі в обиду** = **не дасть собі в кашу наплюва́ти**. п. пр.

Оби́дний, по = **образли́вий, у(в)разли́вий, во** (С. Ш.), **крі́вдний, по**. — **Вразливе** слово від дітей гірше болячки — не заживає. п. пр. — Це **кривдно** для мене буде. Лев. В.

Оби́дчивість = **образли́вість, у(в)разли́вість**.

Оби́дчивий = **образли́вий, у(в)разли́вий** (С. Л. Ш.).

Оби́дчик, ца = **напа́сник, ця** (С. З. Л.), **крі́вдник, ця, скривди́тель, ка** (С. Ж.).

Оби́дити, оби́жати́, ся = **образи́ти, ся** (С. З. Л.), **урази́ти, ся** (С. Л. Ш.), **скривди́ти** (С. Л.), **укривди́ти, окривди́ти** (С. Л.), **обража́ти, ся** (С. З. Л.), **уража́ти, ся**

(С. Л.), **кривди́ти, укривжа́ти** (С. Л.), **оби́ждати** (С. З. Л.). — Хто тебе роздратував, образив, на кого ти розлютив ся. Ст. С. п. — Вже хто мене уразить, так мое серце вже не обернеть ся до нього. Федь. — **Ифамією** образали міщан. П. Могіла. С. З. — Хто **кривдить** людей, той **кривдить** своїх дітей. п. пр. — **Шкода** має бути **укривженому** плачона. Ст. Л. — До вбогих, до **покривджених** дідове серце теплом сцілющим було ся. Кн. — **Всіє** **оби́ждає**, а воно й не змагнеть ся. С. З. — Я **образи́в** тебе, друже, — **ви́бач**. Ст. Г.

Оби́ліє = **ро́скіш, доста́ток, їжі — ла́сівка, лєста, овочу — рясо́та, рясно́та** (Кп.), **спі́гу — сві́жниця, сили — бў́йність**. — Сього літа, **дикувати** Богу, на яблука така **ряснота**, що й листу не знати. Кп. (Д. ще під сл. **Изоби́ліє**).

Оби́ловати́ = **д. Изоби́то́чествова́ти**.

Оби́льний, по = **доста́тний** (С. Пар.), **го́йний** (С. Ж. З.), **про лист, овоч — рясний, по, про пасі́ни — сі́мянистий, то, про бростки — бросна́тий, то, про лє — лісний, лісно, про зьвіра — зьвірний, зьвірно, про гриби — гри́бний, гри́бно**. — Що **при́йде** весна **красна**, буде вся наша **голо́та** **рясна**. п. пр. — У нас дуже **звірно**. Сп. Чайк. — І не сказати як **грибно**; вжо **красно́ків** та **спіжків** і не береш, тільки самих **борови́ків**. Кп. (Д. ще під сл. **Изоби́льний**).

Оби́ня́тися, обни́тись = **д. Колебáться** 2.

Оби́ня́ти, частіше обни́яти́ = **обни́яти́**. С. Жел. — **Безь обни́яко́въ** = **навро́стєць, без соромá ка́зка**. — **Оби́ня́ми** = **навдога́д, мані́вце́м**. — **Навдога́д** **бу́ряків, щоб** **капу́сти** **дали**. п. пр. — Як **почув** таку **одповідь** **Марко**, **бачи́ть** **сам**, що **мані́вце́м** **не можна**, **та́й** **почав** **вже** **навро́стєць** **до його**. Ст. С. п.

Оби́рало, оби́раха = **д. Обди́рало**.

Оби́ратєльство = **зди́рство**.

Оби́рати́, обо́брати́ = 1. **зби́рати, ви́брати, пі́рра — дра́ти, оскуба́ти, оску́бти**.

2. **обби́рати, обди́рати, обби́рати, обби́рати, облуні́ти**. — **Замани́ли** його в **карти** **гра́ти** і **геть** **чи́сто** **облуні́ли**.

Оби́рки = **ви́бірки**.

Оби́та́лице = **осе́ля** (С. З.), **жи́тло** (С. З. Л.), **жи́лля** (С. Л.), **оби́стя** (С. З.), **домі́вка**. (Д. під сл. **Жи́лище**).

Оби́тєль, пи́ца = **д. Жи́тель, пи́ца**.

Оби́тати́ = **жи́ти, пробу́вати, ме́шкати** (С. З.). — Д. під сл. **Жи́ти**.

Оби́тель = 1. **д. Оби́та́лице**.

2. **манасти́рь**.

Обительський = монастирський.

Обійть = д. **Обивать**.

Обихідъ = обихід, обихідка (С. Жел.). — Може якого шага вторгував би, то й було б на обихідку. п. к. — Що треба на обихідку. Чайч.

Обкалювати, обколотъ, ся = 1. обколювати, обрубувати, обколоти, обрубати, пообколювати, пообрубувати.

2. обшпильовати, обтйкувати, ся, обшпильити, обтйкати, ся, пообшпильовати, пообтйкувати, ся.

Обкапувати, обканать, ся = обкапувати, обкранувати, обканати, ся і т. д., пообкапувати, ся і т. д.

Обкачувати, обкочать, ся = обкочувати, обкочати, ся, пообкочувати, ся.

Обкарнать = обчикрижити, обчухрати, приборкати. — Щоб крилець хто не обчухрав. Гр. — Приборкани крила.

Обкатить = д. **Обкачивать**.

Обкачувати, обкатить, ся = 1. объїзжати, объїздити, ся. — Саики добре объїздилися.

2. обкачувати, викачувати, обкачати, викачати, ся. — Обкачав ся в піску. — Треба викачати тісто.

Обкачивати, обкатить, ся = обливати, обліти, ся.

Обкидать, обкидывать = обкидати, обкидати. — Обкидати землею. — Лице обкидало = висипало, оприщило, виширило на виду, обкидало лице.

Обкладывать, обложить, обкласть, ся = 1. обкладати, окладати, обкласти, ся, пообкладати, ся, дершиною = одернувати, камінням = обмурувати. — Пообкладав ся книжками тай пише.

2. обшивати, обшити, ся (по краях), облямовувати, облямувати.

Обклеивать, обклеить, ся = обклеювати, обліплювати, обклеїти, обліїти, ся, пообклеювати, пообліплювати. — Всі стіни зараз обліїли. Кот.

Обклёйка = 1. обклеювання, обліплювання.

2. обклёйка.

Обковырять = обколупати. — Обколупав кругом, та й виву.

Обколачивать, обколотить, ся = оббивати, оббити, пооббивати, ся.

Обколотъ = д. **Обкаливать**.

Обкопать = д. **Обкапывать**.

Обкормить, обкармливать, ся = обгоду-

вати, обгодювати, ся, худобу чим шкодливым — опасти. — Обгодували дитину, то й болить живіт.

Обкоситьсѣ = обкосити ся, пообкосювати ся. — Я вже обкосив ся. — У нас уже всі пообкосювали ся.

Обкрадывать, обокрасть, обкрасть = обкрадати, обікрасти, пообкрадати.

Обкусывать, обкусать = обкусювати, обгризати, обкусати, обгризти.

Облагать, обложить, ся = 1. д. **Обклады-вать**.

2. облягати, оточати, облягти, оточити, обступати, обступити. — Гей уже ж наші славі Запорожці та й невеселі стали, гей облягли їх, облягли Москалі та й усіма сторонами. п. п. — Обступили город Умань, поробили шапці. п. п. — Елеї уже зближав ся до городка, що Турп обліг. Кот.

3. накладати, накидати (податки), наложити, накінути, оподаткувати, митом — обмитити.

Облагодѣтельствовать = багато добра кому зробити, облагодіяти. (С. Жел.).

Облагороживать, облагородить = облагороджувати, облагородити, облагородити. С. Жел.

Обладаніе = володіння (С. З. Л.), владання, облада.

Обладатель, ница = володарь, обладарь, ка. С. Жел.

Обладать = володіти, владати (С. Жел.). обладувати (С. З. Жел.).

Облаживать, облазить = облазювати, облазити, вїлазити.

Облаживать, обладить = обладжувати, облагодити (С. З.), обладити, у(в)ладнати (С. Ш.), у(в)порядкувати (С. Ш.), у(в)ладшувати.

Облако, здр. облачко = хмара, хмаріна, здр. хмарка, хмаронька (С. З. Л.), оболók (С. З.). — Твое сонце сьвітить ясно, мов давно в хмарі. К. Ш. — За сонцем хмаронька цилве. К. Ш. — На небі оболоки заступили сонце. Кн. — **Перистые облака** = баранці, молоді. — Слова „Перистые“ вони не розуміють, треба сказати, що то молоді. Кн.

Обламывать, обломать, ся = обломлювати, обломити, ся, гилки — чухрати, обчухрати. пизові гилочки або листя — обпасинкувати, сухе що — обтросцати.

Облапа, рос. Asarum europaeum L. = кони-тевь, конитець, конитці, конитняк.

підлістник, підолішник, підорішник.
С. Ап.

Облапати = облапати, обмацати.

Облапошувати, облапошити = обдурювати, обдурити, пошити у дурні, підчиркити.

Обласкати = обласкавити, обмилувати, приголубити. — Третіла йдучи до неї, а вона мене приголубила. Кн.

Областий = крайовий.

Область = край, країна. С. Л. — Свій край, як рай, чужа країна, як домовина. н. пр.

Облатка = онлатка.

Облачати, ся = одягати, вдягати, убірати, ся (С. Ш.). — Диякон повинен епископа до служби Божої убірати. Б. Н.

Облачення = 1. одягання, убірання.

2. убір, одяжа (церковні).

Облачко = д. Облако.

Облачний = 1. хмарний, хмурий. — У діточини серце, як літнєє сонце, хоч воно хмарне, хмаресеньке, та тепле, теялесеньке. н. п.

2. хмаровий.

Облагати, облечь = д. Облагать 2.

Облагати, облечь, ся = пильгувати, улегшувати (С. Ш.), легшати (С. Л.), полегшати (С. Л.), одлігнути (С. З. Л.), полегчати (С. З.), помільжити (С. Л.).

Облагчення = пльга (С. З. Л.), вільгота (С. Л.), полєгкість (С. Л.), помєгчення, полєкшіння, одліга (С. З. Л.), улегшування (С. Ш.), понуск, понуст (Ос.), ослаба (Л. С.). — В день тобі молю ся, Боже, Ти не чуєш, одвернув ся; і в ночі я тихо плачу — пльги од тебе не бачу. К. П. — Годі міні за кіншими братами уганяти, час міні козацьким ногам пльгу дати. н. д. — Багато витерпіла і ніякої пльги не дізнала. К. Св. П. — І почув полєгкість па душі, почув утіху, до матері пригортаючись. Зіньк. — Маніфест наділав чимало яолєгкостів. Кн. — Та дай Боже здоров'ячко нашому цареві, що він зробив полєкшіння нашому краєві. н. п. — Угамував ся, став міні понуск пояускати. Ос. — Ані смерги, ані понуску. н. пр.

Обледнати = обмерзнути. — Обледнений = обмерзлий.

Облєкати, облєч, ся = одягати, убірати, одягти, убрати, ся. — Облєч властью = надати силу, право.

Облєтати, облєтати = 1. облїтати, облєтати; вилїтати. — Ластівка облєтїла круг хати. — Тільки вернуи ся, миттю облїтан усіх родичів.

2. опадати, обєпнати, опнати, пообнаднати, обєпнатись. — Листя опадає. — У зеленому садочку обєпналось листя — нема, нема од милого ніякої вісти. Чайч.

Обливати, обліть, ся = обливати, обліти, ся, вліти ся (С. Л.), обліяти (Под.), окропом — обпїрювати, опїрювати, ошпїрювати, обпїрити, ся і т. д. — обливати ся, заливати ся слєззми, проливати слєззи. — Подиви ся, ще зіронька тільки заняла ся, а ти ж, моя голубонька, слїзми обліла ся. н. п. — Ой вийду я на могилу, кругом подивлю ся, як згадаю про ту волю — слєззми заляю ся. н. п.

Облівна = д. Горбїль.

Облізувати, облизати, ся = облізувати ся, вилізувати, обємктувати, облизати, ся, вилізати, обємкнати ся.

Облік = обліччя, вид. С. Л.

Обліпати = полиняти, про волосся, пїрря, шерсть — вїляняти, облізти.

Обліпати, обліпнути = обліпнати, обліпнути.

Облицевати = облицювати.

Облїчати, облічїть = виказувати, виявляти, доводити, облічати (С. Жел.), виказати, виявити, довести, облічати.

Облїчитель, нїца = облічїтель, ка (С. Жел.), виказчик, доказчик. ця. — І облічители жорстокіх. К. Ш.

Облобзати, ся = обцїлувати, поцїлувати, ся.

Обложєніє = облїга, обложєння. С. З. Л.

Обложїть = д. Облагать.

Облїй = ожеледь, ожелєда, ожелєдїця. С. З.

Облокачиватись, облокотїтись = обпїрати ся, спїрати ся, обпєрти ся, спєрти ся. — Сперла ся на поручні. Кр. — Обпер ся на вікно. — **Облокотїсь** = обпєршиє, спєршиє, на злїгах. — Сидїть біля столу на злїгах, голову відїєр. Кп.

Обломати = д. Обламивати.

Обломок = од(від)ломок (С. З.), уломок (С. Ш.), вломок, виломок, ялиці або що — цурпалок (С. З.), цурпалок (С. З.), оцупок (С. З.), посудина — черепок зб. черєпня, скла — с(ш)клянка.

Облїнати = д. Обожратись.

Облук, частїше здр. облукєть = полудрабок. — Я на і задивив ся — полудрабок уловив ся. н. п.

Облунало = д. Обирало.

Облунати, облунивати, облунїть, ся = облїлювати, облїпнати, ся.

Облыгáть, оболгáть = обр́ихувати, обрехати.

Облыжний = брехливий.

Облысѣть = облісѣти, вилісѣти.

Облѣзати, облѣзть = облязати, облізати, облізти. — Обліз рачки. — Смущок обліз.

Облѣпѣться = обледащѣти, зледащѣти, розледащѣти (С. Л.), розлінувати (С. Л.).

Облѣпѣха, рос. Hipporrhæ rhamnoides L. = плоховник, щец. С. Ал.

Облѣпѣть, облѣпѣвати, облѣпѣть, ся = обліпѣти, обліплювати, ся, вальками глини хату — обвалькувати.

Облюбѣть = обмилувати.

Обмáзати, обмáзывати, ся = обмáзати, вимáзати, обмáстити, вимáстити, дьогтем, салом — обшмарувати, ванною — обвалювати, вальками глини — обвалькувати, гризюкою — обкаляти; обмáзувати, ся і т. д.

Обмáкивати, обмáкнѣть = вмóкати, умóчати (С. Ш.), вмóчати, умóчувати, у(в)мóчѣти. С. Ш. — Їжте, умочайте, на друге вибагайте. н. пр. — Хоч у попіл кусок умочу, та солодко з'їм. н. пр.

Обмáкывати, обмóлòть, ся = обмѣлювати, обмóлòти, ся, вимѣлювати, вимóлòти, ся. — Жорна добре обмóлоли ся. — Цей млин обмелює (або: вимелює) в день...

Обмáнный = облудний.

Обманѣть, обмáнывати = обдурѣти (С. З. Л.), одурѣти (С. З. Л.), здурѣти, піддурѣти (С. З. Л.), обманѣти (С. Л.), оманѣти, омити (С. З.), обмáрити (Сп.), отумáнити, ошахрати, ошахрувати, ошукати (С. З.), обморóчити, в шóри убрáти, у дурѣі пошити, москаля підвезти, дурѣти (С. Л.), обдурювати (С. Л.), обмáнювати (С. З.), тумáнити (С. Л. Ш.), отумáнювати, морóчити (С. Л.), обморóчувати, підмáнювати, ошúкувати (С. З.), звóдити, піддурювати, багатьох — передурѣти, передурювати. — Брехати і обманювати других — од Бога гріх, а од людей сором. Кот. — Не дуріте дітей ваших, що вони на свѣті на те тільки, щоб панувати. К. Ш. — І премудрих немудрі одурять. К. Ш. — Не дуриш аптекаря купервасом. К. п. — Свѣт запалить ся, бо мужик цигака ошукав. н. пр. — Не гріх дорого продати, гріх на мірі ошукати. н. пр. — Купуючи чи продаючи, чи не ошукав кого? Б. П. — Тап падія значно нас омилила. Л. В. — Треба його провчить,

щоб не піддурював чужих жінок. Кот. — Москалі ти підвіз, так тим и тут і погибаю. Дум.

Обманѣться, обмáнываться = омити ся (С. З.), номити ся, огулити ся, оманути ся, обмишúлити ся (С. З.), іронично — хватити шилом пáтоки, облизня піймáти, омити ся і т. д. — Я тільки омилена була тією надією. Кн.

Обмáнчивый = облудний (С. З. Л.), омільний, зрадливий (С. Л.), звóдний (С. Л.). — Який тепер свѣт облудний: свѣтитъ, а не гріє. н. пр.

Обмáнщикъ, ца = дурѣсвѣт, ка (С. З. Л.), ошукáнець (С. З.), ошúкач, облудник, шахра́й (С. З.), баламúт, звóдник. — Ми всі дурісвѣти, не звѣряй ся нікому. Ст. Г.

Обмáнщикій = облудний (С. З.), ошукáнський (С. З.), шахра́йський.

Обманъ = облúда (С. З.), ошукáнство, ошукáння (С. З.), шахра́йство (С. З.), óшук, дурѣсвѣтство (С. Л.), обмáна (С. З. Л.), підмáна (Кр.), омáна. — **Обмáнь чувствъ** = манá (С. Л.), омáна (С. З.), марá. — Лестною облудою покритий. Скоропадський. С. З. — Облуда будь од нас одлудна. н. пр. — Доти шахраював, доти за своє шахрайство устряв в лабети. Кн. — Дóбра мої одібрані обмалою. Л. В. — Не слухаючи оман митежничих. Мазепа. С. З. — Серце не хотіло тому вірити, не хотіло ламати ту чудовну оману, ту фантастичну облуду. Мпр. — Весело здавало ся од чарівничої омани поета. К. Х.

Обмарáть, обмáрывать, ся = обкаляти, нокáляти, закаляти, ся, обкáлювати, ся, позакáлювати, нообкáлювати, ся. — Всю одєжу покaляв чорнiлoм. — Дитина обкалила ся.

Обмáсливъ, обмáсливать, ся = 1. обмáсливъ, обмáстити, вимáстити, об(ви)мáслювати, обмáщувати, ся.

2. заялóзити, засмáльцувати, заялóжувати, заялóжувати, засмáльцóвувати, ся. С. Аф.

Обмáтывати, обмотáть, ся = обмóтувати, обвивáти, обмотáти, обвинúти, обвинѣти, ся.

Обмáхивати, обмахнѣть = обмáхувати, обмахúти.

Обмахнѣться = 1. обмахнѣти ся.

2. д. Обманѣться.

Обмáчивати, обмóчѣти, ся = 1. обмóчѣти, обмóчувати, обліти, обмóчѣти, нообмóчѣти,

вати, пообмочувати, ся. — Поливаючи квітки, і самі пообливали ся.

2. умочати, умокати, у(в)мочувати, у(в)мочити, у(в)мочати. С. Ш. — Умочи в олію. — (Д. теж під сл. **Обмащивать**).

3. унісювати (С. Ш.), рібу ловити, у-сидкати ся, унісяти ся (С. Ш.), усецяти ся. — Дитина унісела ся.

Обмащивать, обмостити, ся = обмощувати, обстелювати, обмостити, обстеліти і т. д. д. **Мостити, ся**.

Обмежувати, обмежувати, ся = обмежувати, обмежувати; розмежувати, розмежовувати, ся.

Обмелѣти = помилити, обмилити, помільшати.

Обмерзати, обмерзнути = обмерзати, обмерзнути, обмерзти, пообмерзати.

Обметати, обмести = обмітати, обмести, пообмітати. — Пообмітай скрізь, щоб чисто було. — **Обметало лице** = д. **Обкидало**.

Обметати, обметувати = обкидати, заригувати, обрубити, обкидати, заригувати, обрублювати. — Обкидати петлі. — Я до ляду заригувала, а вона як сіпнула нитку, так шитво і розлізло ся. Кн.

Обметина, обметки = (борошна) — обметина (Сп.), чого пильшого — сьмити. С. Л. — Де вже їм до пильного тіста, коли й обметиці нема. н. пр. Д. ще під сл. **Мукати**.

Обмінати, обміняти, ся = 1. обмінати, обмінати, утоптувати, утоптати, обтолочити, ся. — Обмінати постелю. — Утоптати сіно.

2. проїзжати, проїздити. — Кінь застояв ся — треба проїздити.

Обмірати, обмергати = обмірати, зомлівати, умлівати (С. Ш.), обмерти, зомліти, умліти (С. Ш.). — З жалю умліває. н. п.

Обмишляються, обмишляються = 1. невлучати, невлучаючи, непопадати, неопіяти в мету, промахнути ся.

2. д. **Обмащиваться і Обмѣяться**.

Обмогати, обмогати = о(вн)дужувати, о(вн)чужувати, о(вн)дужати, о(вн)чужувати (С. З.), обмогти ся. — Тяжко був слабый, тепер по троху видужує. — Коли б міні обмоглись, та узьхати поволоткесь. н. пр. — Д. ще під сл. **Выздоравливать**.

Обмоговати = обміркувати, обміркувати.

Обмокати, обмокати = обмокати, обмокати, ізмокнути. — Ізмок як новк, ізмерз як нєс. н. п.

Обмолачивать, обмолотити, ся = обмолочувати, обмолотити, ся, не розв'язуючи спонів — обкалатувати, околотувати, обкалатати, околотити.

Обмолвиться, обмолвиться = обмовити ся, помилити ся в речях.

Обмолвка = помилка в словах.

Обморочивать, обморочити = обморозувати, обморозити.

Обморок = обмірання (Кн.), млость (С. З.), млість (С. Жел.). — **Надати, унасти** в обморок = умлівати, омліти (С. Ш.), зомлівати, зомліти (С. Аф. Л.), обмірати, обмерти (С. Жел.). — Скоро ненька тєс вздріла, упала на землю та й зомліла. н. п.

Обморочивать, обморочити = д. **Обмащивать**.

Обмостити = д. **Обмащивать**.

Обмостати = д. **Обмащивать**.

Обмочити, ся = д. **Обмащивать, ся**.

Обмошеничати = ошахраїти (С. Л.), обшахрувати, обдурити, обмахлярувати і д. **Обманути**.

Обмундировати = справити форменну одѣжу.

Обмучивати, ся = уборонити ся. С. Ш.

Обмивати, обмивати, ся = обмивати, обмивати, білизну — опирати, обпирати, опрати, обпирати. — Буду прачку наймати, таки свої дрібні діти буду опирати. н. п. — Ой там стоїть Марійка тай плаче: ой хтож того Нєстіра опраче. Ой не стій, Марійко, тай не плач, закатай рукава, тай опрач. н. п.

Обмывки = (з милом) — мильни, змілинні, обмывки, після мяття посуду або що — помий.

Обмывати = 1. обтігати. — Обтігати коноплі.

2. обтріпати, обдірати, обшарпати. — Геть чисто обтріпала спідницю.

3. оббігати, обгасати, обнікати. — Оббігав скрізь — нігде нема його.

Обмываться = 1. обтріпати ся, обдірати ся, обшарпати ся.

2. обтерти ся в сьвітї, між людьми, вінюдити.

Обмылки = мильни, змілинні, обмывки.

Обмылок = обмылок, омывок.

Обмыти = д. **Обмывати**.

Обмыти = обчеркнути, обвести крейдою.

Обмѣна = заміна, обміна, замін, вимін, проміна, міньба. (Д. під сл. **Вимѣна** і

Мѣна). — **Пріобрѣтѣнное мѣною** = обмѣнок.

Обмѣнѣвать, обмѣняѣть, обмѣняѣти, ся = обмѣнювати, вимѣнювати (С. Аф.), замѣнювати (С. Аф.), промѣнювати, обмѣняти, ся, замѣняти, ся (С. Л.), замѣняти, ся (С. Аф.), вимѣняти, промѣняти, ся. — Вимѣнявъ шило на швабку. н. пр.

Обмѣнячикъ = д. Мѣновщикъ.

Обмѣнь = д. Мѣна.

Обмѣрѣвать, обмѣрѣть, обмѣрѣть, ся = обмѣрювати (С. Л.), умѣрювати (С. Л. III.), обмѣряти, ся. — Обмѣрив хату навкруги і все записав скільки з улиці і з двора. — Куpecь обмѣрив на цѣлий аршин.

Обмѣръ = обмѣръ.

Обмѣгчѣть, обмѣгчѣти, ся = мѣгчѣти, змѣгчѣти, мѣгчѣти, помѣгчѣти, мнѣгчѣти і т. д.

Обмѣкнути = помѣякнути, змѣякнути.

Обмѣть = д. Обмѣнѣть.

Обнадѣживать, обнадѣжить = подавати надію, забезпечати, о(у)безпечати (С. III.), подати надію, забезпечити, упевнити (С. III.). — Ой я тебе, ній миленький, не убѣзпечаяю. п. п.

Обнажѣть, обнажѣти, ся = оголювати, заголювати (С. Аф.), обголювати, оголіти, заголіти (С. Л.), обголіти, ся. — Оголилось поле од серпа й коси, нѣде й прилѣпиться крапельці роси. В. III. — **Обнаженый** = оголений, голий, заголений. — Хонай годе тіло! п. пр. — Та не по штанах, а по голому тілу вибив. Кн. — **Обнажить саблю** = виняти шаблю з мѣхов. — Шаблі з мѣхов виймайте, тіло мое порубайте. н. д.

Обнародѣвать, обнародѣвать = оголошувати, оголосити (С. Л.), ознаймувати, ознаймити. С. З. — От сі універсали оголосивши перед народом. Маркович. С. З. — Всім, кому відати належить, ознаймусь і освѣдчаєм. С. З.

Обнаруженіе = виявленія.

Обнаружѣть, обнаружѣти, ся = виявляти (С. Л.), виказувати, визначати (С. З. Л.), висвѣдчувати, виявити (С. Л.), виказати, визначити, ся. — Не велів він нічого того виявляти, що мнѣ казав. Ч. К.

Обнашивать, обносить = 1. обносити, обносити. — Почали обносити коровай гостям. 2. обношу(сю)вати, обносити. — Обносив чоботѣвъ, тепер не так мулять.

Обнижѣть, обнизѣти = знижати, понижати, знизѣти, понизѣти.

Обнимать, обнять, ся = 1. обнімати, обіймати (С. Л.), обняти, обійняти, ся. 2. обгортати, огортати, загортати, обхоплювати, обнімати, обгорнути, обхопити, переймати, переняти. — А смуток тяжкий обгортає мене. Чайч. — Не знає, де мѣку велику подіти і лихо, що нас обняло. Чайч. — Жак його перенявъ, який йому руба став з остраху. Кн. — Обняли його думки та гадки та журба пекуча. М. Вов. — **Обнять дѣло** = збагнути. С. З.

Обнищать, обнищевать = збубожити (С. Л.), збубожити ся (С. З.), знищити ся, обголіти, перевестись на злидні, убожшати (С. III.), убожествити (С. III.). — Д. під сл. **Обедить**.

Обнова, обновка = обно́ва, новипа́. — На Великдень на соломі проти сонця діти грались собі крапанками, тай стали хвалитись обновами. К. III.

Обновитель, пица = оновитель, ка. — Він не зродив ся оновителем нашого життя. Кн.

Обновить, обновлять, ся = оновити, поновити (С. Л.), відновити, оновляти (Кн.), поновляти, відновляти, ся (С. Ж.). — Сьвіжа краса природи обхоплює і оновляє мене. Кн. — В церкві горів золотом оновлений іконостас. Кн.

Обновлѣніе = оновлення, поно́ва (Кн.). — Може чаші оновлення? К. III.

Обносѣть, обнести = 1. обносити, обносити. — Сьвятоці круг церкви тричі обнесли. 2. городити, обгородити, тином — тинити, обтинити. С. III. 3. обріхувати, обрѣхати.

Обносный = брехливий. — Брехливі речі.

Обносокъ = (одежі) — виноски, лахмани́на (С. З. Пов.), обувья — шкарбан, шкарбун, мн. шкарбуни (С. З.), хутряної одежі — шкарупиль.

Обнохатъ, обнохивать = обнохати, обнохувати і д. Нюхатъ.

Обнять, ся = д. Обнимать, ся.

Обо = д. О.

Обобратъ = д. Обирать.

Обогатѣть, обогачать, ся = збогатити, ся (С. З. Л.), збогатіти, збогачати, ся, багатіти (С. Аф. Л.). — Той життя спокладає, щоб науку збогатити, той у темряві конає і живе, щоб їсти й пити. Сам. Пожитками збогатились. С. З. — Збогачали ся шарпанію добр турецьких. Л. II.

Обогащеніе = збогачення, збогачення (С. Л.), убогачення (С. З. III.).

Обогнѣть = д. Обганивать.

Обогнутъ = д. **Обгибать**.

Обоготвореніе = обожанія. С. Жел.

Обоготворить, обоготворять = обожити, обожати (С. Жел. Пар.), убожествити (С. Ш.), убожествляти.

Обогрѣвать, обогрѣть, ся = огрѣвати, нагрѣвати, огрѣти, зігрѣти, нагрѣти, обігрѣти, погрѣти, ся. — У вдівоньки серце, як зімнее сонце — хоч воно світить, світитъ та не гріє. н. п. — Сонце глянуло із неба й землю всю німую обігріло, ростопило і сніг і кригу. Чайч.

Ободвѣрєна = одвірок, одвірки. С. З. — А наймичка у порогу вхопила руками за одвірок. К. Ш.

Ободворѣ, у виразі «дворѣ обо дворѣ» = сумѣжно, двір з двором, двір коло двора.

Ободокъ = обідєць (С. З. Л.), обвідка, у решета — обичайка (С. Л.).

Ободра́ть = д. **Обдирать**. — **Ободранний** = обідраний, обшарпаний, обдѣртый, про чоловіка, що в обідраній одежі дивився під сл. **Оборванецъ**, про дерево, шкуру — облуплений, луплений, обідраний. — Коза-дерева пів бока лушена. н. к.

Ободри́ть, ободри́ть, ся = підбадьорити, заохотити, додати дѣху, сили, відваги, бадьорити, заохочувати, додавати дѣху і т. т., підбадьорювати, ся, куражити, ся. — Думки підбадьорювали її до боротьби. Кн.

Ободѣ, ободокъ = 1. обід, здр. обідєць, обідок, мн. обіддя. С. З. — Шия така, хоч обіддя гни. н. пр.

2. д. **Ободокъ**.

Обоє = д. **Оба**.

Обожать = д. **Обоготворять**; кохати рєвне.

Обожданіе = д. **Ожиданіе**.

Обожда́ть = д. **Ожидать**.

Обожженый = опалений, опечений, окропом — опарений, опшареный, про целу — випалена, пеньок — огарь. — **Обожженое мѣсто** = обік, опарилина, опечене, опарене. (Д. Ожєа).

Обожра́ться = д. **Обжираться**.

Обозна́ться = опізнати ся, вкленати ся.

Обозна́чать, обознача́ть, ся = визначати (С. З.), позначати, означати, візначати (С. Л.), позначити (С. Л.), означити, ся (С. Л.). — На паспорті не визначено — на скільки він. Кр. — Нехай гаразд визначать наші межі. Кн.

Обозначий, обозной = обозный. — Полковоий обозный. С. З.

Обозрѣватель = оглядач.

Обозрѣвать, обозрѣть = оглядати (С. Л.) озирати і д. **Обзирать**.

Обозрѣніе = д. **Обзоръ**.

Обозъ = 1. валка. С. Аф. — Назустріч валка чумаків, паровиць кільканадцять. — Прийшов до чумаків, до валки. С. З.

2. обоз, табір. (С. Ш.). — Бо пильні листи маю, їду до обозу. н. п. — Козаки недалеко табором стали. Л. В.

Обон = шпалєри, шпалєрі. С. З. Л. — Стіни шпалєрами пообклеювані.

Обойма = вірвант (С. Аф.), урвант (С. Ш.). — Вірвант одбив ся і трохи не загубилась шина з колеса.

Обоймица = 1. гніздó (в котрому блок крутить ся).

2. обруч (залізний, на палі, щоб вона не розбивала ся, як забивають бабою).

Обойнна, частіше мн. обойнны = жужелиця.

Обойный = шпалєрний.

Обойти, ся = д. **Обходить, ся**.

Обойщикъ, ца = обивач, ка. С. Пар.

Обокрасть = д. **Обкрадывать**.

Обокъ = обік (С. З.), збóку, побік. — Побік його жіночка небога. К. Ш.

Оболакивать, оболочъ = оболікати, заволікати, оболоткѣти, заволоткѣти. — Небо заволокло хмарами.

Оболванивать, оболванить = 1. обтісувати, обтєсати.

2. дурити, обдурювати, обдурити, пошити у дурні.

Оболгать = обрєхати.

Оболдѣть = ошаліти. Кр.

Оболочка = 1. д. **Обвѣртка** 2.

2. шкурка, шкурочка, толубєць, плівка, плівка, плінка.

Оболтѣть = д. **Обалтывать**.

Обольститель, ница = спокўсник, ця (С. Жел. Пар.), зводїтель, ка (С. Жел. Пар.), баламўт, ка (С. Жел.). — Ой ви хлопці баламути, баламути вєсього свѣта, баламутьте наші літа. н. п.

Обольстительный, но = зваблївий, во, ваблївий, во, приваблїний, принадлїний, но. — Усе так зваблїво, що тільки б здаєть ся радів. Чайч. — Як зирнули на красу ваблїву, зашарїались, понїмили з чуда. Ст. С. п. — Гонив геть привади мрії про роскш. Лев. В. — (Д. ще під сл. **Завлекательный**).

Обольщати, оболєстять = зваблювати, зводити (С. З.), знáжувати, у(в)лєщати (С. Ш.), спокўшати, приважувати, приважувати, знáжувати, підводити, звá-

бити (С. З.), зна́дити, у(в)лесті́ти (С. Ш.), прина́дити (С. З.), підвести́, спокусі́ти (С. З.). — Розумом лукавим, а чи словом чарівним, облесним звабив до гріха стидкого. Ст. Г. — Спокусив дівчину. Кн. — Дурна була, він мене і зманив, а тепер... Кн. — Вачу добре, що він підводять її до гріха з ним... мовчу. Не підведе, думаю. Кн.

Оболющеніє = ба́ба, прива́ба, прина́да, прина́жування, ома́на, ма́на (Пр. д. під сл. **Обмань**).

Обомлі́ть = зомлі́ти (С. Аф.), умлі́ти (С. Ш.), омлі́ти, обімлі́ти, омертві́ти, о́терпнути́. — Зомлів Марко. К. Ш. — Серце з жалю умліває. н. п. — Я од страху отерпла. Кр.

Обоня́ніє = ню́хання, нюх. С. Жел. Пар. К. Св. П. — Добрий нюх має — почув поживу. С. Л.

Обоня́ть = ню́хати, чу́ти, по вітру, про собак — вітри́ти (С. Л.), ню́шити (Чайч.). — Носом чує, де горілка.

Обора = воло́ка, частіше мн. воло́ки (С. Аф. З.), обора́ (С. З.). — На що ти уповаєш? Чи на свою шапку бирку, що шовком шита, вітром підбита, а зверху дірка? Чи на свої постолі оборони, що волокни шовкові у в односталь з валу? н. д. — Обори валовий. С. З.

Оборачива́ть, обороти́ть, ся = 1. оберта́ти, переверта́ти, перегорта́ти, оберну́ти, переверну́ти, перегорну́ти, ся, — Переверни на другий бік. — Перегорнув кілька листків і почав читати.

2. поверта́ти, заверта́ти, поверну́ти, заверну́ти, ся. — Завертай коней назад. — Та й незабара́й ся, за чотири неділеньки назад повертай ся. н. п.

3. оберта́ти, переверта́ти, ся, перекида́ти ся, оберну́ти, ся, перекину́ти ся. — Хоч як вертись і одступа́ти си, хоч в вищо хоч перекидай ся. Кот. — Перекинула ся сивою зозулькою, стала кувати в вишневім саду. н. п. Под.

Оборва́нець, ва́нка = обі́рванець, обі́рванка (С. Л.), обі́дранець, ка, обша́рпанець, ка (С. Л.), оша́рпанець, ка, дра́нець (Кн.), оша́ра (сп. р.), голодра́нець (С. З.), голодра́бець (С. З. Л.), голоко́лінець, ша́рпак, чка, лахма́й (С. З.), лахма́н, дра́нтюга. — Обі́дранці пішли в танці. н. пр. — Гляньте: який дра́нець! Сорочка аж світить ся, а штани розізли ся. Кн. (Пр. д. ще під сл. **Голыш**).

Оборва́ний = оо́драний, дра́ний, обша́рпаний (С. Л.), оша́рпаний, поша́рпаний (С. Л.), обшма́таний, ша́рпаний,

голодра́бий. — Нехай дощ і кри́зь дра́ну свитину сі́че згорблену працею спину. Чайч. — Убогі́ села, убогі́й обша́рпаний люд. Чайч. — І сама ходила обшма́тана і дочку водила обі́драну. Мир. — Одним одна на ули́ці дитина, поша́рана на їй свитина. Мет.

Оборва́ти, обрыва́ть, ся = обі́рва́ти, ся, обі́дра́ти, ся, обша́рпати ся, оша́рнати ся, обтрі́пати ся, обрыва́ти, ся, обди́рати, ся, обтрі́пувати, ся, пі́рря — обску́бти, листя — чухра́ти, обчу́храти, листя знизу — паси́нкувати. — **Оборва́́ть ся** = уві́рва́ти ся. С. Ш. — Уві́рвав ся з бантини. — Уві́рвав ся бас. п. пр.

Оборвы́ш = д. **Оборва́нець**.

Оборка = обора́ (С. Жел.), обшівка з збора́ми.

Оборо́на = д. **Защи́та** 2.

Оборони́ть = д. **Защита́ти**.

Оборони́тельный = д. **Защита́тельный**.

Оборо́тень = пере́вертень (С. З. Л.), відма́к, вовкула́ка (С. Аф. З. Л.). — Як у полі на могилі вовкулак почує, а сич в лісі та на стрісі недолю віщує. К. Ш.

Обороти́ть, ся = д. **Оборачива́ть, ся**.

Обороти́вый = меткий, спритний, зру́чний, ру́чий, звороти́чий (С. Л.). Пр. д. під сл. **Ловкій**.

Обороти́ый = 1. поворо́тний, звороти́ый. — Звороти́ коні. С. Л. — Закон не має звороти́ сили. Ст. Л.

2. відворо́тний.

Оборо́т = 1. поворо́т, зворо́т, зворотка. С. Л. — Крутим поворо́том перекинув возку. — Туди й відти за день зробив два зворота. — Се даю новий поворо́т в ділі.

2. відворо́т, ви́ворот, виворотка. — На відвороти́ медалі ви́бито... На оборо́т = навсipáк, на́взипа́к, вспа́к, на́впак. С. З.

Обо́ръ, обо́рыш = ви́бірки, бра́к, негі́дь. — Усі кра́ці я́бука прода́ла, зоста́ли си́ самі ви́бірки.

Обосо́бить, обосо́бляти, ся = од(ви́д)осо́бити, од(ви́д)рі́зніти, од(ви́д)окро́мити, одосо́бляти, одрі́зняти, відокро́млювати, ся.

Обостри́ть, ся = за́гостри́ти, обго́стри́ти, ся.

Обочина = 1. бі́к (шляху, греблі), в Полтавщині і Харьківщині місце по обидва боки шляху до канави зоветь ся — бульвар. — Звертай з шляху, поїдемо кра́нці бульваром.

2. баля́си (С. Ш.), бильця́, но́ручні. С. Л. **Обою́дний, по** = обою́льний, по (С. З. Л.),

обосторонній (С. Ж.). — Цивілізація — здобуток праці не самих лишень мужчин, а обоюльний. Кн. — Пр. д. ще під сл. **Взаимный**.

2. двозначний, но.

Обоюду = обоюльно, з обох боків.

Обоюдоустрый = гострий з обох боків.

Обпахать, обпахивать, ся = оборати, об'орювати, ся.

Обпиться = д. **Опиваться**.

Обработать, обрабатывать = обробити, обробляти. — Хай тільки кожний обробить своє невеличке поле. Сам.

Обработка = оброблювання, обрóbка, обробіток, тільки про землю і рослину — управа (Гал. С. III.). — Обробка поля. — Цур йому з тим обробітком поля. Кр. — Обробка коштувати ме дорожче, ніж саме дерево. Кр. — Управа тююну. Гал.

Обравнивать, обра(о)внять = рівняти, зрівнювати (С. Аф.), обрівняти, зрівняти, пообрівнювати. — Закажує, щоб шляхи рівняли під губернатора. К. Х.

Обрадовать, ся = зрадувати, ся (С. Аф. Л.), порадувати, ся, звеселити, ся, зрадіти (С. Аф. З. Л.). — Зрадів старий, як побачив... А зіронька зійшла, усе поле тай освітила, а дівчина вийшла, козаченька тай звеселила. н. п. — **Обрадованный** = зрадлий.

Образецъ, образчикъ = зразок, взір, взорець (Гал.), шпиль (С. З.), штиб, кшталт, приклад, нказ. — Хогів показати людям зразок до кращого життя. Зіньк. — Вона зразок великої любови до народу. Кн. — Вона була у школі за зразок учительки. Кн. — Одна народна поезія для всіх нас стоїть за віковичний взір. К. Х. — Разом почали розходити ся кияжик, де аскетичне життя виставляло ся, яко взорець. Бар. О. — Зроблено на кшталт.

Образина = піка, марміза, мацап'ура. С. З. Л. — Піка, як у комлика. н. пр.

Образки, рос. *Agum masculatum* L. = козяча борода. С. Ап.

Образная = каплиця, капличка (особлива кімната з образами, призначена для моління; теж саме і та кімната, де малярі малюють образи).

Образникъ = богомáz. С. III.

Образница = 1. божник, божничок, божниця. С. III. — Намалюю матір, на божник поставлю, на божничок глину, матір іспом'яну. н. п.

2. каплиця, капличка. С. З.

Образной = образóвий.

Образный, но = образний, но, облічливий,

вій, во (Кн.). — Бесіда його розважна, облічлива; слухаєш його і сам бачиш те, про що він каже. Кн.

Образованіе = 1. витворення, формування (С. Ж.). — Отаке витворення з маленького жолудя великого дуба свідчить, що... Кн.

2. освіта (С. З.), просвіта, цвів'ічення (С. З.). — Самойлович був сн свищеника, одержав дуже добру освіту. Бар. О. — Просвіти за плечима не носити. н. пр. — Братства київського, труждаючого ся в цвів'іченню молодіжи російської. Ясинський. С. З.

Образованный = 1. витворений, уформований.

2. освітний, освічений. — Метою освічених людей повпчно стати надляти своєю освітою і простий люд. Лев. В. — Поміж освічених людей трапляють ся маловірні або й зовсім без віри. Бар. О. — Петро Могила дав добре, щоб були освічені святишники. Бар. О.

Образовать, образовывать, ся = 1. скласти, витворити, виробити, уформувати (С. III.), спорядити, складати, витворяти, виробляти, формувати, спорязати. ся. — Виробили ся звичай, як у якому слуцаї треба сісти або стати. Бар. О.

2. просвітити, освітити, просвіщати, освіщати, цвів'ічити, ся. — Просвітити, кажуть, хочуть. К. III. — Велика громада молодіжи російської в колегіумі моім знайдуєт ся і в науках цвів'ічить ся. П. Могила. С. З.

Образумить, ся = оброзумити, ся (Кн.), оханути ся, охаменути ся, схаменути ся, прийти до глузду, стямити ся. — Казав тобі: оброзум ся, послухай батька. Кн. — Оброзум, Марусю, свою долю, нехай вона в хмару не заходить. Кн. — Охани ся, не дрючи ся, не басуй, Панаску! Макаре. — Та що ви верзете? Схаменіть ся! Мир. О. — Та що ти, дурню, оханиш! н. к. — Схаменулись ви, та чи не пізно. Ч. К. — Ей, Хведьку, вчись, ей схаменись! Гул. Ар. — Було виробляв таке, що крий Боже, а те пер прийшов до глузду.

Образцовый = зразковий.

Образчикъ = 1. д. **Образецъ**.

2. обрізок (кляптик тканини, паперу або чого иншого на зразок).

О'бразъ = 1. образ, вид, віглед, по-стать (С. З.), постава, кшталт, стан. — Образ коханий, святий в думці ізнов оживає. Чайч. — Сам я не знаю, чого серце журба так давила, тільки твій образ оди дав йому знову всю силу. Чайч. — Постава свята, а думка злодійська. н. пр. —

Мало вигляд хреста. н. о. — Диявол у людському стані. н. о.

2. д. Іко́на.

3. примі́р, при́клад, зразо́к.

4. спосо́б (С. Ж. Л.), по́бит (С. З. Л.), ро́б (С. Л.), ма́нір. — Яким би то побитом грошей добути? С. Л. — Ти мене слухай, а своїм робом не роби. н. о.

5. ла́д, поря́док, розпо́лог, на́прямко́к.

— **Інйи́м образо́м** = іна́кше, і́нши́м спосо́бом. — **Ка́ким образо́м** = я́ким спосо́бом, по́битом, ро́бом? як? — Яким же побитом Терпелиха з дочкою опинилися в нашій селі? Кот. — **Нико́ним образо́м** = ні́яким спосо́бом. — **Надле́жачи́м образо́м** д. під сл. **Надле́жачи́й**. — **Обра́з** мýслей = на́прямко́к, по́гляд. — **Ра́вни́м образо́м** = так са́ме. — **Та́ким образо́м** = та́ким по́битом, ро́бом.

Обра́мити, обра́млюва́ти = опра́вити, у́правити (С. Ш.), уста́вити, поста́вити в ра́мки, в ра́мці, обля́жувати, упра́вляти, упра́вляти, уста́вляти, ста́вити в ра́мки. — Управляти обра́з в ра́мці. С. Ш. — Уставив би її в рамки, сів би та й дивився. н. п. — Погляд синіх облямованих чорними бровенятами очей. Кн.

Обра́нюва́ти, обра́нити = губи́ти, упу́скати, згу́бити (С. Аф. Л.), за́губи́ти (С. Л.), упу́стити (С. Ш.), по́сіяти. — Загубив люльку. С. Аф. — Упустив кий. С. Ш.

Обра́тити, обра́щати́, ся = оберну́ти, поверну́ти, на́верну́ти, приви́рну́ти, оберта́ти (С. З. Л.), поверта́ти, на́верта́ти, приви́рта́ти, ся (Кн.). — Нехай тобі Господь допоможе, де ти ступиши і з речами обернешся. п. пр. — Писарь повернений в салдати за шахрайство. Кн. — Зигмунд III. тішився думкою, що йому удалося до останку навернути Русинів до унії. Бар. О. — Магометанам і жидом вірі християнській наперенням. Б. Н. — Жидів привернули до православія. Кн. — Не з його головного штундових до православія привертати. Кн. — **Обра́тити, обра́щати́ внима́ніє** = заува́жити, зверну́ти ува́гу, уважа́ти (С. Л. Ш.), вва́жати (С. Л.), зва́жати, зверта́ти ува́гу, потура́ти, на кого — окрім тих слів — на́кинути, на́мигну́ти о́ком, зверну́ти о́ко. — Уважай добре, куди дорога йде. С. Л. — Не вважай на його слова. С. Л. — Тим то і зауважив на ту фразу. Кн. — Не потурай, коли часом буду смутна. Кв. — Не потурай, молода дівчино, мої розмови, держи розум і ум добрий в своїй головиці. п. п. — А я вже її на-

кинув оком. Кр. — Д. ще під сл. **Внима́ніє**. — **Обра́тити́ся, обра́щати́ся** ќ кому́ = у́дати́ся (С. Л. Ш.), оберну́ти́ся, зверну́ти́ся, поверну́ти́ся, у́дарити́ся, т́кну́ти́ся (Гр.), т́кну́ти́ся (Гр.), у́дава́ти́ся (С. Ш.) і т. д. — Як біда — удавайся до жида. н. пр. — Ой удався до коня словами. н. п. — Коли вдамося до аналогії, так... Кн. — Чи не удавався до чортів? Б. Н. — Князі не раз звертали ся у справах громадських за порадою до єпископів. Бар. О. — Не хотючи пристати до Дорошенки, удали ся собі до Хапа кримського. Л. Сам. — Знав до кого і коли треба повернути ся. Кн. — Ог він і ударився до знахорки. н. о. — **Обра́тити́ся, обра́щати́ся** в́ ничто́ = оберну́ти, поверну́ти, оберта́ти, поверта́ти в ні́вець. — Ці перипетії можуть обернути в нівець усю славу наших кращих вчинків. Ст. Г. — Д. ще під сл. **Ничто́**. — **Обра́тити́ся в́ дымъ́** = зди́мніти. — Прощав, як зди́мнів. п. пр. — **Обра́тити́ся во́ что́** = переки́нути́ся, переверну́ти́ся. С. Л. — А та дитина і перекинулася ся гадюкою. Кн. — Відьма перекинула ся сорокою. С. Л. — **Обра́тити́ся в́ бѣство́** = кину́тись, пу́ститись наві́тки, наві́ткача́. — **Обра́щати́ся** з́ ќмъ́ = пово́дити́ся (С. З.), обі́ходити́ся, полі́тично — полі́тикува́ти́ся, знева́жливо — по́невіра́ти. — Знала вона, як з ким поводити ся, як заговорити. Ос. — Скрізь пішла чутка, як він поводить ся з першою жінкою. Лев. В. — З панями не жила — не знаю, як з ними поводити ся. Кн. — Не бачивши сільського люду, як поводити ся поміж собою. Куліш. С. З. — Слухай брате: за які ти вчинки не гаразд поводиш ся зо мною. Ст. Г. — Склалися погляди на те, як треба поводити ся з людьми. Бар. О. — Вони політикують ся, а книжком читають один на одного. Куліш. С. З. — Д. ще під сл. **Обхо́дити́ся** 1 — **Обра́щати́ся** во́кру́гъ́ = оберта́ти ся навко́ло, коло чо́го, навкру́г, ко́лува́ти. — Землі коло своєї осі обертають ся. Де-що про Сьв. В. — Планети побічні, кружачи коло планет головних, з ними вріз коло зізд сталих колючуть. Зем. — Земля, сама коло себе обертаючись, іще круги сонця ходить. Де-що про Сьв. В.

Обра́тно = наза́д, на́вспа́к (С. Ж. З.), по́ворітьма́ (С. Л.), на́відворі́т. — Повертай назад. С. Л. — Іхавши поворітьма, зайхав до його.

Обра́тний = д. **Оборо́тний**.

Обра́щеніє = оберта́ння (С. Ж.), оберне́нне (С. З.), поверта́ння, на́верта́ння. Обернення своїх сил на Крим. Самодович.

С. З. — Навертання до утії. — **Обраще-
ніє съ кѣмъ** = повожіння. — **О. съ
кѣмъ имѣть** = д. **Обрацаться съ кѣмъ**.
Обривизовати = зробіти ревизію, пере-
глядіти.

Обрѣкати, обрѣчь, ся = 1. **призначати**.
призначити. — Так уже йому призначено.
2. **обрікати ся, зарікати ся, обрікті
ся, зарікті ся, помініти ся.** — Обрі-
каєть ся піти в Київ. Кр. — Помінила ся
поставити свѣчку за 40 копійок. Чайч.

Обремененіє = отягчєння.

Обременѣнный = отягчєний. — Прийдіть
до мене всі знеможєні та отягчені, то впо-
кою вас. К. Св. п.

Обременительный, по = важкий, ко, су-
тужний, сутужний. по. — Сутужно ста-
ло — роботи побільшало у мене. — Су-
тужно відбувати стійку. Кн.

Обременить, обременять, ся = **заважити**,
обтяжити, обнатужити (Чайч.), **заважати**
(С. З. Л.), **обтяжати, отягчати** (С. Л.),
тяжати (С. П.). — Сей міні хміль не буде
заважати, а буде моєму серцю смѣлости
додавати. н. п. — Дурному розум не зава-
жить. н. пр. — Там на Січі твоє щастя;
не занось же туди мого серця, бо воно тобі
заважить. К. К. — Не заважить тобі і са-
мому туди сходити. С. Л. — Громади і так
вже обтяжили свої дірвї кишені. Кн. —
Роботами їх обтяжають, плату, їм належи-
тую, собі беруть. Л. Сам. — Хлїб в дорозі
не тяжить. н. пр.

Обречєніє = призначєння.

Обрѣц, ся = д. **Обрѣкати ся.**

Обрипати, обрыть, ся = **голіти**. **обгюлю-
вати, згюлювати, обголіти, зголіти, по-
голіти, ся, бататьох або всїх** — **перего-
літи, пообгюлювати.** — Зголив бороду. —
Пообгюлювали вуси та такі чудні, як Німці.

Обрисовати, обрисовывати = **обмалюва-
ти, обмальовувати.**

Обруѣтъ = злякати ся, перелякати ся.

Оброшнѣтъ = д. **Обравнивать.**

Оброкъ = чинш. С. З. Л. — Чинші і всякі
плати мають давати піддані. С. З.

Оброшѣтъ = д. **Обравнивать.**

Оброситъ = **занехати, заяехати, зане-
дбати.** С. З. — Нехай, нехай, тай зовсім
занехашч. н. пр.

Обростати, обрости = **обростати, поро-
стати, обрости. порости, (мохом)** — **мох-
натіти.**

Обротъ = **обротъ, обротъка.**

Оброчный = чиншовий.

Обрувати, обрувить, ся = 1. **обрубувати,**

**обсікати, обрувати, обсікти, (гилля)
обтипати, обтяти, обчухрати** (С. Л.), **по
обрубувати, пообтипати.**

2. **обрублювати, підрублювати, обру-
бити, підрубити, ся, попідрублювати.**
— Попідрублювала собі сорочки. Чайч.

Обрубокъ = **оунок** (С. З. Л.), **утинок** (С.
Л. П.), **оклєчок, товстий** — **котода, ко-
лодка, тонкий** — **оцупалок** (С. З.), **пур-
палок** (С. З.), **пурпалок** (С. З. Л.).

Обрубъ = **цямрина** (С. З.), **цебрїна; зруб**
(С. Аф. З.). — Цямрину в колодязь опусти-
ли. Ган. Барв. — Через цямрину не легко
воду пити. н. пр.

Обругати = **вилаяти** (С. Л.), **наляяти** (С.
Л.), **обляяти, (дуже)** — **ошпєтити.** — Ви-
лаю так, що в пельку не полізе. н. пр. —
Обляяли мене, наче послїдню пляницю. Лев.

Обрусить = 1. **обтєсати брус.**

2. **обмоскалити, обмосковити, обкаца-
пити.**

Обрусѣтъ = **обмоскалити ся, намоскали-
ти ся, змосковити ся, змосковщити ся,
обкацапити ся.** — Пани покинули свою
рідну мову і звичаї і змосковщили ся. Бар. О.
— В Московщині жив щось дїт десять і так
обмоскалив ся, що й по своєму забув.

Обручальный = **заручиний.** — **Обручаль-
ное кольцо** = **обручка.** С. З.

Обручати, обручить, ся = **заручати, за-
ручити, ся** (С. З. Л.), **рушники подава-
ти, засватати, ся.** — **Обручєнный, ая**
= **заручений, засватаний, на.** — Під-
ти зарученая, ти од нас одлученая. н. п. —
Ой ти дівчино, зарученая! Чого ти ходиш
засмученая? н. п. — Гарна дівка, як за-
сватана. н. пр.

Обрученіє = **заручини** (С. З. Л.), **обручи-
ни.** — На заручинах ми вперше поцілува-
ли ся. Кн. — Перед малженством бувають
заручини, т. є. обітниця через дашня собі
рук і перстей. Б. Н.

Обручикъ = 1. **обручик, у замка** — **дуж-
ка.** Кр.

2. **д. Ободокъ.**

Обручь = **обруч, здр. обручик.**

Обрушивати, обрушить, ся = 1. **валити,
повалити, завалити, обвалити, ся.** —
Хата завалилась. — Обвалило ріштовання.

2. **про(за)валювати, про(за)валити, ся.**
— Переходив по льоду і провалив ся.

Обрушина = **д. Обвалъ** 2 і 3.

Обрыпати, обрыть, ся = **обкопувати, об-
копати, ся.**

Обрывать, обрывать, ся = 1. **обривати,**

обривати, ся, листя, тилочки — чухрати, обчухрувати, обчухрати, низу — па-
синкувати. — Обчухрує всі дерева. Кр.

2. уривати, увірвати ся (С. Ш.). — У-
вірвав ся бас. н. пр.

3. д. Обрививаться.

Обривистий = крутий, кругоберегий. —
Діпиро кругоберегий. К. Ш.

Обривокъ = уривок, здр. уривочок (С.
Ш.), врівок.

Обривъ = круча (С. Л.), провалля, ўр-
вище (С. Ш.), безкѣда (С. З. Ш.), бескетъ
(С. З.), бескѣдина, бескѣда (С. Аф.). —
Там такі яри та бескѣди, що аж страшно.
С. Аф. — Над самісінькою Сулою, над са-
місінькою кручою та глибиною такою, що
мабуть там і дна не було. К. Х. — Блука-
ти по скелям і по безкѣдам. С. З. — То по
бескетам то горами. Макар.

Обривати, обрививати = обривати, оп-
ріскати, обхлюпати, обляпати, обрив-
кувати, ся, воском, стеарином або що —
обкшати, ся.

Обриваецъ = обриванецъ.

Обриваніє = обривання.

Обривати, обривувати, ся = обривати, об-
кряти обривати, обкривувати, ся, чи-
каючи, по троху — обчкати, обчкрі-
жити, обчкувати, обчкривувати. —
Обривати землю = одривати, одмежу-
вати.

Обривокъ = окрайка, окравок, укравок,
здр. — укравочок (С. Ш.), маленький —
обривок, обривочок. — Укравочки на по-
дарочки, обривочки на цвіточки. н. п.

Обриваної = обриваний, обкриваний. — Об-
ривана земля = одривана, одмежована.

Обривъ = 1. край, берег (С. Ш.). — Книж-
ка з золотими берегами. С. Аф. Ш.
2. ніж, різак (обривувати книжки).
3. переріз, зрізок, шаплік, ширівас.
(Д. Кадка). — Вь обривъ = в міру, без
лишку.

Обрѣти, обрѣсть, обрѣтати, ся = знайти,
знаходити, ся.

Обрѣщеніє = д. Нахожденіє 1.

Обрѣштити = обрешетити, обрешету-
вати.

Обривгость = одутість.

Обривглый = одутий, одутлий, одутло-
ватий.

Обривгнутъ = одутиим стати.

Обривгити = набити цузо.

Обривгити = 1. очеревагити, завагогі-
ти і д. Забеременгити.

2. зробитись пузатим, черевагим.

Обрадгити, обрагати, ся = оправити, по-
порати, упорати ся, оправляти, порат-
ти, ся, у різників — оббілувати, оббі-
ловувати. — Корів подола, товар попо-
рала і годі. Кп. — Оце упоралась коло печі,
коли б швидче обідати. Кн.

Обрадгний = обрадговий.

Обрадгъ = обряд, звичай, чин, церемонія.
— Весільні обряди. — Віп пехтує наш бать-
ківський чин. Кп.

Обсадгити, обсажжувати = обсадити, обса-
жувати, пообсажжувати. — Обсади, мила,
вишеньками двір, щоб не доходив голосо-
чок мій. н. п. — Пообсажжував скрізь вер-
бами.

Обсажжувати, обсажжувати, ся = обсажжувати,
вісалиги, вішмарувати, обсажжувати,
ся і т. д.; вісалоги, заяложити, за-
смажжувати, ся, заяложувати, засмаж-
жувати, ся. С. Аф. З. Л.

Обсажжувати, обсажжувати = обсажжувати,
обсмажжувати. С. З.

Обсажжувати, обсажжувати = обсажжувати,
обсмажжувати, обсажжувати, обсажжувати,
обсмажжувати.

Обсажжувати, обсажжувати, ся = обсажжувати,
оса-
жжувати, осажжувати (С. З.). — Наш
край людьми осадили. Скоропадський. С. З.

Обсерваторія = зьвіздарія. С. Жел.

Обсерваторійний = доглядний, нагляда-
ний, про військо — чатовий.

Обсажжувати, обсажжувати = обсажжувати,
обсмажжувати.

Обставати, обстагати = обстагати, обста-
гати. — Всі обстагали його.

Обстагати, обстагати, ся = обстагати,
обстагати, обстагати, обстагати, обста-
гати, ся, ристованням — обривгнати.

Обстагати, обстагати = стояти за кого,
обстагати ся, заступати ся за кого, о-
бороняти, боронити (кого), обстагати ся,
заступити ся, оборонити.

Обстагати, обстагати = обстагати, обста-
гати, частіше мн. обстагати. С. Жел.
— В театрі обстагати дуже гарні, а остан-
не — казна що. Кн.

Обстоятельний = докладний.

Обстоятельний, но = 1. докладний, но.
С. Л.

2. статечний, но.

Обстоятельство = обста́ва. обста́вина (С. Жел.), обста́но́ва (С. Жел.), око́личність (С. Жел. З.). — Тут випали такі обстави́ни, що в Гетьманщині чутно стало ремству́вання пароду. Кн. — Но моїх діл око́личности. Кот.

Обстра́гивать, обстрога́ть, ся = обстру́гивати, обструга́ти, ся. — Обструга́в паличку.

Обстра́ивать, обстрои́ть, ся = оббудо́увати, ся, убудо́увати ся (С. Ш.), об-будува́ти, убудувати (С. Ш.), побудува́ти, ся, пооббудо́увати ся. — Діядали ся і худібки, помалу і побудували ся. Федь.

Обстра́чивать, обстро́чить, ся = обстеб-но́увати, обстебнува́ти, ся.

Обстрига́ть, обстри́чь, ся = обстрига́ти, обстри́гти, ся.

Обстрога́ть = д. Обстра́гивать.

Обстрои́ть = д. Обстра́ивать.

Обстро́чить = д. Обстра́чивать.

Обстри́ливать, ся = обстрілювати, ся.

Обступать, обступи́ть = обступати, осту-пати, обляга́ти, оточа́ти, обступити, облягті́, оточити. — Зібрав військо 40 тисяч в місці Жаботині, обступили го́род Умань у ідній годині. н. н. — Притиснули Турків аж до річки, обступили тісно. Ст. С. — Гей уже ж наші славні Запорожці тай левеселі стали, гей облягли їх, облягли Москалі та й усіма сторонами. н. н.

Обсудить, обсужда́ть = обміркува́ти (С. Л.), обміслити, обметикува́ти (С. Л.), об- (роз)рахува́ти (С. З.), розва́жити, об-мірку́увати, міркува́ти (С. З.), обми-шляти, обрахо́увати, рахува́ти, трахту-ва́ти, спільно на раді — обра́диги. — Грицько обмірку́ував з людьми громадські справи. Лев. В. — Щоб по своїй угоді всім обрахував. С. З. — Тут вони довго рахували. н. д.

Обсужде́ние = обмисл, ро́зсуд, міркува́н-ня (С. Л.), метикува́ння (С. Л.), обра́да (С. З.). — Привертав до того дла саму громаду, відавав їй на розсуд свою думку. Лев. В. — Угадай, що думати буду? і от тобі цілий рік для твого розсуду. Руд.

Обсуживать, обсужи́ть, ся = обсу́шувати, обсу́шити, ся.

Обсчита́ть, обче́сть, обсчитыва́ть, ся = облі́чити, облі́чувати, ся; огу́лити ся, прощита́ти ся.

Обсы́пать, обсы́пать, ся = обсыпа́ти, об-сыпати, ся.

Обсыха́ть, обсо́хнуть = обсиха́ти, обсох-нути, зверху — присиха́ти, присо́хнути,

про грязюку — протряха́ти, протря́хну-ти. — Ще материне молоко на губах не обсохло. н. пр. — Присохне, як на собаці. н. пр. — Трошки протряхло — тепер можна і в дорогу.

Обсе́ивать, обсе́ять, ся = обсе́ивати, засі-ва́ти, обсе́яти, засе́яти, ся. — Засе́яв 2 десятині. — Люди вже обсе́или ся.

Обсе́йки = висі́вки. С. З. — Миниха висі-вок заколотила. К. Х.

Обсе́юк = обсе́в, огрі́х. — Гляди, щоб обсе́ив не було, засе́ивай добре. Ніс. — **И я не обсе́юк вь полі** = і я не абі́-що, на що небу́дь зда́м ся.

Обсе́даты, обсе́сть = обсе́дати, обсе́сти.

Обсе́кать, обсе́чь, ся = обсе́ка́ти, обти-па́ти, обру́бувати, обсе́кти, обтя́ти, об-руба́ти. — Обсе́кти ка́мінь. — Обтя́ти суча́й.

Обсе́менить, обсе́менить, ся = засе́яти, засе́ивати, ся. (д. Обсе́ивать).

Обсе́сть = д. Обсе́даты.

Обсе́чка = обсе́кання, обтипа́ння, обру́-бува́ння.

Обсе́чь, ся = д. Обсе́кать.

Обсе́ять, ся = д. Обсе́ивать, ся.

Обта́ивать, обта́ять = обта́ювати, роз-тава́ти. обта́яти, розта́нути (С. Л.). — Вікна було дуже намерзли, а тепер трохи обтаили. — Лід розтав.

Обта́чивать, обтача́ть = обшыва́ти, об-и́йти (пришиваючи одно до другого).

Обта́чивать, обточи́ть = обто́чувати, об-точи́ти (про токарські вироби).

Обтека́ть, обте́чь = обті́кати, обте́кти.

Обтере́ть, обтира́ть, ся = обте́рти, обти-ра́ти, ся. — Обтер руки. — Трошки по-між людьми обтер ся.

Обтеса́ть, обтесыва́ть, ся = обтеса́ти, об-тесува́ти, ся.

Обтеска = обтесува́ння.

Обтира́ть = д. Обтере́ть.

Обті́рка = 1. обтира́ння.

2. сті́рка (ганчірка для обтира́ння).

Обтово́й = гуртові́й. С. З. Л.

Обто́м = гурто́м (С. З. Л.), нагу́рт, вгу́рт, огу́лом (С. Л.). — Купив гурто́м. С. З. — Гурто́м дешевше буде. н. пр.

Обточи́ть = д. Обта́чивать.

Обты́кать, обты́кать = обти́кати, об-стро́млювати, обті́кати, обстро́мити.

Обтя́гивать, обтя́нуть, ся = 1. обтяга́ти, обтягті́, ся. С. Л.

2. розтягати, витягати ся, розтягти ся, витягти ся.

Обтяжка = обтягання. — **Въ обтяжку** = в обхват, як обліто.

Обтяжний = обтягнутий.

Обувальний = обувальний, взувальний.

Обувание = обування, у(в)зування (С. Ш.). — Наймитку! Чого ти так рано встав? — Та я то одяганням, то обуванням надолужу. н. пр.

Обувать, обути, ся = обувати, зобувати, у(в)зувати, назувати, вбувати, обути, зобути (С. З.), вути, назути, узути, ся (С. Ш.). — Обувсь, одівсь, підперезавсь, тай зовеім зібравсь. н. пр. — Та вуи жовті черевички, пошукай свої сестрички. н. п. — Винчала ся та Палажка, винчала ся, в червопі чобітки узувала ся. н. п. — Назула без панчіх панички. Кот. — Шканові чоботи назув. Кот. — **Одѣтъ изъ сапоговъ въ лапти** = зяйщити, перевести на злидні, пустити в старці.

Обувь = обув'я (С. Жел.), обув (С. Жел.), обуття, узуття (С. Ш.), стопцюване — вигопок, вигопток, шкарбун, шкарбуні, сап'янове — сап'яніці, з жовтого сап'яну — жовтініці. — За собою дружки веде — 700 ще й 15, та всі у сап'яних. н. п.

Обувлять, обувать, ся = обп'ялювати, обп'яляти, ся.

Обуживать, обузить, ся = узити (С. Ш.), з'узити, поузити.

Обуза = глоба (С. Л.), клопіт, тягарь, тягота (С. Ш.), морока. — Та й глоба оці діти!

Обуздать, обузывать = 1. загнудзати, загнудзувати.

2. вгамувати, приборкати, впинити, зупинити, вгамовувати, зупиняти.

Обузить = д. Обуживать.

Обуренать, ся = д. Волновать, ся і Колѣбать, ся 1.

Обуть = д. Обувать. — **Обутый** = обутий, зобутий (С. З.), у(в)зутий, озутий. — Взутий, а слід босий. н. пр. — Дітки зобути, зодягнені. С. Л. — Озутий в драці постояв. Кот.

Обусловить = умовити, обставити умовами. — **Обусловленный** = умовлений.

Обухъ = 1. обух (С. З.), надовбень. — Плетью обуха не перешибешь = Головою м'ура не проб'єш. н. пр.

2. тупиця, тупак, тупирь. С. Ш.

Обучать, обучить, ся = у(в)чити (С. Ш.),

нау(в)чати, нау(в)чити, ся. — Оттак то ви павчаєтесь у чужому краю! К. Ш.

Обучение = навчання, наука, учіння (С. Ш.). — Просив мамара взяти його в науку. Бн. — Віддав сина в науку до шевця.

Обузить = обхопити, опаяувати.

Обхаживать, обходить = обходити, обходити, виходити. — Обійшов круг хати. — Виходив скрізь.

Обхаркать = обхаркати, понахаркувати.

Обхватить, обхватывать = обхопити (С. З.), обхоплювати, обхопляти (С. З.).

Обхватъ = обійма, обіймище (С. З.), обіймиця. — Дуб товстий, мабуть, обіймищів двоє або троє буде. К. Х.

Обходительность = у(в)вічливість (С. Жел. Ш.), звичайність, привітливість.

Обходительный = звичайний, у(в)вічливий (С. Жел. Л. Ш.), привітливий (С. Жел.), обіходливий (С. Жел.). — Хорошу, чепурну та звичайну дівку. К. З. о Ю. Р.

Обходить, обойти = 1. обходити, обіходити, обійти. — Обійшов двір.

2. обминати, випережати, обминути, випередити. — Ми їх обминули коло села.

Обходиться, обойтись = 1. обіходити ся, обіходити ся, повідити ся (С. З.), обертати ся, обійти ся, повести ся, обернути ся. — Буде на неї дивитись з презирством, обходитись з неповагою. Кот. — Я хочу, щоб зо мною поводили ся звичливо. Лев. В. — Ще з молодю при звичаїв си він поводити ся з людьми холодно, не привітно. Лев. В. — Вони добре між собою поводить ся. — Як би ти ласкою обійшовсь зо мною, то я б нагодувала тебе. Кот. — (Д. ще **Обращаться съ кѣмъ**).

2. обіходити ся, обійти ся. — Обійдеться ся циганське весілля і без мардишанів. н. пр. — Вже без жиди не обійдеться ся. н. пр.

Обходъ = 1. обхід, об'їзд, об'їздка, обмінка. — Тут не можна проїхати, треба в об'їзду повернути на ліво.

2. обхід, дозор. — Тут саме наскочив дозор — його й схопили. — У нас тепер що почі дозор ходить, то з того часу в містечку тихо.

Обхождение = д. Обращение съ кѣмъ.

Обчесать, обчесывать = обчесати, обчистувати.

Обчестъ = д. Обсчитать.

Обчистить, обчищать, ся = обчистити, обчищати, ся.

Обшанцювать, ся = поробити, покопати шанці, окопати ся шанцями. — Обшанцювали город Умань, поробили шанці. н. п.

Обшаривать, обшарить = обшарювати, обшукувати, обшарити, обшукати, вишарити.

Обшелушить = облущити, у млині — обшеретувати.

Обшибать, обшибить, ся = оббивати, оббити, ся.

Обшивать, обшить = обшивати, обшити, краї одежі, на пр. тесьмою — лямувати, облямовувати, облямувати (С. З.), торочками — торочити (С. Ш.), обторочити. — Сидить вона, торочить рушник, сама її торочки сплела. Кн.

Обшивка = 1. обшивання.

2. обшивка, мережана на пр. у сорочки — ліштва, по краях одежі, на пр. тесьмою — лямівка, з торочок — торочки, мережана на кінці рукавів — чохла. — Тому ж святкам з ліштвою пошили сорочечку. К. Ш.

Обшивин = розвальні (широкі санки, вистелені в середині дубом).

Обширность = обширність (С. Жел.), просторність (С. Жел. Пар.), розлогість (С. З. Л.).

Обширный, по = обширний, по, обширо (С. Жел.), просторний, ро (С. Л. Пар.), великий, розлогий (С. Л.), широкий. — Так пара голубків невинних летять спастись в лісах обширних. Кот.

Обшить = д. Обшивать.

Обшлаг = закарваш (С. З. Л. Пав.), закавраш (С. Аф. З. Л. Жел.), карваш (С. З. Л.), вилóга (С. Жел.). — Закавраші у каптана тож дівці. Кв. — А карваші пгуковані попришивані. Л. Сам.

Общаться = ділитися, спілкуватися (С. Ж.); водити ся, знати ся. — Він усе з панами водить ся. — Знай ся кінь з конем, від з волом, а свиня об тин, коли нема з кн. н. пр.

Обще = спільно (С. З.), поспіл, поспіль (С. Л.), поспóлу (С. З. Л.), вку́ні, гурто́м, разом. — А братія спільне кожного року мають вибрати з межі себе старших. (Чин Львов. Братства. С. З.).

Общезначительный = товари́ський (С. Пар.), бра́тський.

Общение = спілкування (С. Ж.); знайомість. — Имѣть общеніе = д. Общаться.

Общественикъ = громадянин, товариш, часом навіть — братчик, як от в церковних братствах або на Запорожжі.

Общественность = громадянство, суспільство. — Перемиг особистости над

громадянством. Бар. О. — Милала порозвзятих пориваль, що турбували суспільство. Лев. В.

Общественный = громадський (С. А. Л.), суспільний, товари́ський (С. обчеський (Лів.). — Не то громадсь а й свого діла головою не подумаю. — Громадська рада — Богу відрода. — Причини такої неприхильності кр ся в релігійних і суспільних обставинах. Бар. О.

Общество = громада, товариство, спілство. — Акціонерное, комерційне, промислове общество = д. Акціонерна компанія і Асоціація. — Общеское общество = громада. (С. Аф. З.). — Общество церковное = братство. С. Ш. — Общество знаемых = товариство (С. Ш.), кумпанія, бесіда. — Общечное общество = наукове товариство. — Громада — великий чоловік. н. пр. Яка громада — така її й рада. н. пр. Зібрала ся кумпанія, невеличка, але ч. н. п. — Наукове товариство імені Шевченка у Львові.

Община = громада. С. Л. — Церковна община = братство. — Еврейская община = кагал. С. З.

Общинный = громадський, громадський. С. Л.

Общинывать, общинать, ся = общинити, обску́бувати, оскубувати, общинити, обску́бити, оскубити (на пр. пірря). — Чухрати (на пр. листочки або гілочки).

Общительный = товари́ський. — Він чоловік товари́ський — завжди поміж людьми зміє з людьми поводити ся.

Общий = спільний (С. З. Л.), загальний (С. Жел.), огу́льний, гуртовий, сумісний, соку́нний. С. Л. — І ніщо мав, не казав, що се його, а було усе спільне. К. Св. П. — Забудь мені хай гадання про долю спільного мисл. Ч. О. — Вільний вибор спільного ко для Литви і Польщі. Бар. О. — Бердо спільної отчизни своєї оборони. Ма С. З. — Бо над його волею панує спільне голос народу. Ст. Г. — Одноставне ст проти загальних ворогів. Бар. О. — родні вісні усіх слов'ян мають багато спільного, загального. Бар. О. — Пісня това, а за тютюн вибачай. н. пр. — би між тіс сумісний, не дільний. Ст. Л. — У нас з братом умістне господарство. — Сокуне поле. С. Л.

Общинник, ца = спільник, сумісник. (С. З.), товариш.

Общность = спільність. С. Л. — С

ність віри і мови тягнула також Галицьку Русь до тих країв, що належали до Литви. Пар. О.

Объ = д. О.

Объединеніе = объединя́ния.

Объедини́ть, объединя́ть = объединя́ти, объединя́ти, ся.

Объёмистый = обіймистий (С. Пар.), чималий.

Объём = обійма, обіймище (С. З.), обіймиця (С. Жел.), обсяг (С. Жел. Пар.), величність, просторонь.

Объёдала, объёдало = дармоїд. С. З.

Объёда́ть, объёда́ть, ся = обьїда́ти, обьїсти, ся. — Дуже обьївся тих ласощів. Кн.

Обьїди, обьїдыя = зьїди, переїди. С. Л. — Підкинь коням сїна, а то zostали ся самі зьїди.

Обьїдки = недоїдки (С. Л.), недогрізки, обьїдки. — Харчі такі, що крий Боже! Самі поїдять, а нам недоїдки дають.

Обьїздить = д. Обьїзжать.

Обьїзди́ть = обьїзчик.

Обьїзд = обьїзд, обьїздка, обьїзка. — Тут не можна проїхати, треба робити обьїмку. Сп.

Обьїзжа́ть, обьїзжа́ть = 1. обьїзди́ти, обьїзжа́ти. — Обьїзжав усе поле.

2. обьїзна́ти, обьїзна́ти, ви́передити (їдучи). — Ми їх обьїзнали коло самого міста.

Обьїзжа́ть, обьїзжыва́ть, обьїзжыва́ть = виїзжа́ти, проїзжа́ти, виїзжыва́ти, проїзжыва́ти. — На силу виїздив пеука. — Обьїзженний = виїзжений.

Обьїзжий = обьїздиний.

Обьїзжа́ть, ся = д. Обьїзжа́ть, ся.

Обьїзжа́ть = д. Обьїзжа́ть.

Обьявитель, ница = обьявитель, ка, оповістник.

Обьяви́ть, обьявля́ть, ся = обьявля́ти (С. Жел.), опові́стити (С. З.), пові́стити, спові́стити (С. З.), зві́стити, оголо́сити (С. З. Л.), озная́ти (С. Л.), озная́ти (С. З.), обьявля́ти (С. Жел.), опові́ща́ти, спові́ща́ти, оголо́ша́ти, ся. — Щоб про все, що сеї ночі здріли, сповістити Гамлету молодому. Ст. Г. — Мушу сповістити твою лиху годину: не будь там у парі. М. Вов. — Сії універсали оголосивши перед народом. Маркович. С. З. — Всім кому відати належить озная́ти. С. З. — І на імєна тих особ обрания озная́ти. Ст. Л. — Озная́ти сим нашим листом всім військовим і посполитим людем. С. З.

Обьявленіе = обьявка (Сп. Кр.), оповіст-

ка, звістка, оголо́ска, озная́вання (С. Л.). — До гродського суду Брацлавського подано обьявку року 1580, що... Кн. — Учора почта́лов приніс обьявку з пошти.

Обьяде́ніе = 1. д. Обжорливость.

1. самий смак, роскіш. — Се не пиріг, а самий смак. — Роскіш, які вареники!

Обьясненіе = обьясненія (С. Жел.), виьясненіи, поясненія.

Обьяснѣть, обьяснѣть, ся = обьяснѣти (С. Жел.), виьяснѣти (С. Пар.), пояснѣти, ви́словити ся (С. Л.), зьясува́ти, після довгого непорозуміння — порозумѣти ся, обьяснѣти, пояснѣти, ви́яснѣти, ся, ясува́ти. — Все як слід йому ви́яснив. Чайч. — Треба нам ви́словити ся на пьємі. Кн. — Ми порозумѣли ся і помирили ся. Кн.

Обьятіе = 1. обьїманія. С. Жел.

2. обійма, частіше мн. обійми. С. Жел. — Як впала на груди до нього, так наче й замерла в обіймах. — В обіймах каміння несе Рось свою погожу воду. Кн.

Обьявитель = д. Житель.

Обьїгрива́ть, обьїгра́ть, ся = 1. обьїгравати, обьїграти; обьїкрѣжити. — Так обьїкрѣжили в карти, що ні з чим пішов до дому.

2. ви́гравати, ви́грати, ся. — Скрипка виграла ся.

Обьїде́нками, обьїде́нкою, обьїде́нно = за оди́н день.

Обьїде́нный = одьїде́нный; щодѣ́нный, звича́йний.

Обьїка́ть, обьїкну́ть = звика́ти, приви́кати, приви́чавати ся, звикну́ти, приви́кнути, приви́чати ся, обьївати ся. С. Л. — Привичаюсь до недолі, що один на світі, як билина в чистім полі остапущь тужити. Ос. — Дайте їй обьїватись, то вона й сама возьмєть ся за діло. Сп. — Чи привикла, сестро, та на чужині жити? н. п.

Обьїклы́й = звиклий (С. Аф. Л.), звичний.

Обьїковѣніе = звичай (С. Аф. Л.), звичка, поведѣ́нція (С. З. Л.), поведі́нка. — То козак козацький звичай знає, Лиха за чуб хапає. н. д. — Як звичай козацький познаєш, лучче тоді погуляєш. н. д. — Вже та їх московська поведѣ́нція. С. З. — По своєму обьїковѣнію = своїм звичаєм. — А потім почала своїм звичаєм знов. Ос. — Сверхъ обьїковѣніе = над звичай. — Писарь не повинен над звичай працю брати. Б. Н.

Обьїковѣ́нный, по = звича́йний, по (С. Аф. З. Л.), звичний, по (С. Л.), звича. — Занадбав усі мої звичайні діла і забави. Ст. Г. — Звичайно, як дома. С. Аф. — Се, як звичка кажуть, послідне слово науки. Кн.

Обыска́ть, обыска́вать = обыска́ти (С. Л.), обтрусіти, потрусіти, перешукати (С. Л.), обшари́ти (С. Л.), перешари́ти, вишати́ри́ти, обы́скувати, трусіти (С. Жел. З. Л.). — Обыскав скрізь лисичину хатку. н. к. — Перестріла його, та й давав трусити. н. к. — Тоді люди зобрались і пішли кой-кого з примітних людей трусити. н. о. Яст. — Ревидувати і трусити їх речей в обози ніхто не буде. Л. В. — Скрізь вишати́рив. Граб. — Перешари́в усе в скрині — нігде нема.

Обыскъ = обы́скування, трус (С. Л.), трусенія (Кн.), ревізія (С. Жел.). — **Производіи́й обыскъ** = трусе́итель, трусї́й (С. Л. Ш.).

Обыча́й = звича́й (С. Аф. З. Л.), обича́й. — Клязі судили народ по давни́м народни́м звича́ям. Лев. — Взяв ся про нас писати, не бачивши нашого краю і не знавши звичаїв наших. Кот. — **Быть въ обыча́й** = поводи́ти ся, вести́ ся. — Це у нас не поводить ся. — **Для обыча́я** = для звича́ю, для годи́ти ся. — **По обыча́ю** = по звича́ю. — По козацькому звичаю пьють горілку до чаю. н. пр. — Турн по воєнному звичаю, з горілкою напхавшись чаю. Кот.

Обычпый, по = звичає́вий і д. Обыкно́вєнпый. — Останки права звичаєвого народного. Бар. О.

Обѣ = д. під сл. О'ба.

Обѣга́ть, обѣжа́ть = 1. оббіга́ти, оббігти. — Оббіг круг двора.
2. випережа́ти, обганя́ти, випередити, обігна́ти.

Обѣдать, ото́бѣдать = обіда́ти, пообіда́ти.

Обѣденный, обѣдный = обідни́й, обідни́й. — Так саме в обідню пору.

Обѣднѣть, обѣднѣть = збідні́ти (С. Л.), обідни́ти, збідні́шати, з'убо́жити (С. Л.), з'убо́жити ся, завбо́жити, трохи — побі́днішати, прибі́дніти, під'у́пасти, дуже — позли́дніти, оголо́ти, обго́лити, звести́ ся, перевести́ ся на зли́дні, зни́щити ся. — Так з'убожив ся, що нічого не має. н. к. — Він тии не забагатіє, а ми не завбожіємо. н. пр. — Як носив гроші мішком, звав ся Гриньком, а як збіднів, то тільки й слави, що Григорком звали. н. пр. — Віл не лежень, трудящий; з ним збідніти до зли́днів не можна. Кот. — Вони після пожежі геть чисто з'убожіли, оголо́ли. Кн. — Може наше село і було колись не вбогим, а тепер оголо́ло. Кн. — Та так перевів си, що вже до брата жити пішов. н. о.

— **Обѣднѣлый, обѣднѣлый** = збідні́лий, з'убо́жілий, з'убо́жілий (С. Л.), підупа́лий, зни́щали́й (С. З. Л.).

Обѣдня = д. Литургія.

Обѣдъ = обі́д. — Сякий такий спіданок і добрий обід понесе. н. пр.

Обѣжа́ть = д. Обѣга́ть.

Обѣливать, обѣли́ть = білі́ти, побілі́яти, оббілюва́ти, побілі́ти, оббілі́ти.

Обѣлка = білі́ня, побі́лка.

Обѣтъ = обі́т, обі́тання (С. Ж.), зарі́к (С. З. Л.). — **Дава́ть, да́ть обѣтъ** = обі́тні́ця, зарі́к дава́ти, да́ти, зарі́кати ся, обрі́кати ся, зарі́кити ся, обрі́кити ся, помі́нити ся. — Легко люди обі́тниця́ дають такі, що їх виконати ділом не мають гадки. Зіньк. — **Зарі́к Богові давати.** — **Зарі́к положи́в не жени́ти ся.** С. З. — **Обрі́касть ся піти в Київ. Кр.** — **Помі́нила ся постано́вити свѣчку за 40 коп. Чайч.**

Обѣщаніе = обі́щанка, обі́щанка (С. З. Л.), обі́щання. С. З. Л. — Не перший раз обі́щались, а не виконали своїх обі́щанок. Ч. К. — **Давав таку обі́щанку, що не міг її виконати.** Зіньк. — **Прощай же, швидче убірай ся, обі́щанки не забувай ся.** Кот. — **По обі́щанку треба швидкого коня.** н. пр.

Обѣщать, ся = обі́щати, обі́щати. С. Л. — Обі́щали ся мати пам ко́роньку дати. н. п. — **Обі́щав сині мамі ко́жуха, поки не було шептухи коло уха.** н. пр.

Обязанность = обов'язок (О. Жел. Л.), по́винність. — В чім царська величність, в чому суть підданні обов'язки. Ст. Г. — **Счита́ю своєю обяза́нностью** = ма́ю (або: вважа́ю) за обов'язок.

Обязанный = обов'язаний (Кр.), по́винний (С. Л.).

Обязательный = 1. обов'язко́вий. С. Жел.
2. ввічли́вий, приє́мний.

Обязательство = обов'язок. С. Жел. З. — **Обов'язок чинити.** С. З. — **Землі роздані шляхті з обов'язком воєнної служби.** Бар. О.

Обязать, ся = обов'язати, ся (С. Жел.), по́винити ся, помі́нити ся, в́зяти на себе обов'язок.

Обязывать, ся = обов'язувати, ся, накла́дати (на кого), бра́ти (на себе) обов'язок. — **Онъ обяза́нъ** = він по́винен. — **Онъ обяза́лся** = він по́винів ся, по́винів ся, в́зів на себе обов'язок.

Овальный = яйцева́тий (С. Пар.), круглодо́вгастий.

Овдовѣть = овдові́ти.

Овершпнать, овершпть = вивёршувати, вивершптити (на пр. стрі).

Овершка = вивёршуваяня.

Овершьє = верх.

Овесь, 2 од. овса́, рос. Avena sativa L. = овёс, 2 од. ВІВСА́, змішаний з ячменем — обрік. — Не хоче, як кобила вівса. н. пр. — Піди й до Паризу а не зробши з вівса рижу. н. пр. — Насипали коничешку оброку по боки. н. п. — На що йому обрік, коли він не їв його цілий вік. н. пр.

Овечій = овечій. — **Овечьє м'ясо** = овечина. — **Овечій м'я́х** = смушок, смушки. — **Овечьє ста́до** = отара. — Замішав ся, як вовк в отару. н. пр. — **Овечьє р'унышко, рос. Anemone sylvestris = білий соп, біла куряча сліпота. С. Ан. — Овечья трава́, рос. Festuca ovina L. = топконіг, щипець. С. Ан. — Овечій хлѣвъ = кошара. — В чужій кошарі овець не роєплодиш. н. пр.**

Овечка = овечка, біря, бірька (С. Ш.), стрижена — стрижка.

Овпцъ = сушп.

Овладѣать, овладѣть = опановувати, осягати, посілати, огортати, опанувати (С. З. Л.), осягнути, посісти, заволодіти (С. Л.), обгорнути. — Завзятість всіх опанувала, тут всякий шпавсь і яривьє. Кот. — Заступила чорна хмара та білу хмару, опанував Запорожцем потанний татарин. К. Ш. — І пустиню опанують веселі сєла. К. Ш. — Кі заки Калєв опанувавши, многі шкоди чинили. Л. С. — Дорошенко опанував усе добро рухоме замордованого гетьмана. Кн. — Сум і жах обгорнули мене. Кн.

Оводи́тъ = взяти ся, поняти ся водою.

Оводъ, ком. Oestrus = дрік, гедзь. — Кожен бачив той переполох, який обхоплює скотину у дроковицю, коли починає присікуватись до неї той дрік. Степ. О. — Скопив, неначе його гедзь укусив. н. пр.

Овоцникъ, ца = огорідник, ця.

Овошъ, частіше: овоши = горідина (С. Л.), огорідина, городовина (С. Л.), що йде на приправу до страви — зілля, вариво (С. Аф.).

Оврагъ, здр. овражекъ = яр (С. З. Л.), здр. — яріок, поб. — яруга (С. Л.), неглибокий — переярок, що поріє лісом — байрак, байрачок (С. З. Л. Ш.), стеновий — балка, балочка (С. З. Л.), з пологістими берегами — вібалок, перекат, з крутими, що обвалюють ся — провалля. — Чи малий у яру ставок, зелений на горі садок.

К. Ш. — Та глибокими ярами, та байраками. К. Ш.

Овражистый = яркуватий. — Заволом яркувате поле зеленіє молодими хлѣбами. К. Х.

Овсяникъ = вівсяник.

Овсяница, овсянпшникъ, рос. Festuca elatior L. = мітлиця. С. Ан.

Овсянка, пт. Emberiza hortulana = жовтобрюшка, жовтогрудка. С. Жєл.

Овсяный = вівсяний. — Горілка вівсяная, іде свашка не п'яна. н. п. — **Овсяная лепішка, о. супъ = вівсяник. — Овсяная солома, о. мукá = вівсянка, вівсяниця. — Овсяный кисель = жур, джур.**

Овца́ = вівця́, менше року — ягниця, ягничка (С. З. Л.), одного року — ярка (С. З. Л.), трьох років — матка, з стоячою вовною — шпмувата вівця́, пєлїдца — штіря, дїйна — мєзєрія, дїйна без ягняти — блєкотора́, здр. л. **Овечка.** — **Испанская овца́ = шпанка. — Крымская о. = крїмка. — Силезская о. = шльонка (С. З.), шльонська вівця́. — Гей яром ярм за волами, мапівцями за вівцями. н. п. — Та прийшов же я тай у п'ятилицю, та нема Солохи — пасє ягницю. н. п. — Чи вівцю, чи ярку, чи дївку Одарку. н. п. — До Дмитра не сїй грєчки, не стрижи овечки. н. пр. — Вівці у його було більше тисячи та самої шпанки. н. о.**

Овцеводство = вівчарство.

Овцеводъ = вівчарь.

Овчарка = чабанка, чабанська собака, овчарка (С. З.).

Овчарникъ, овчарня = кошара. С. Л. — В чужій кошарі овець не роєплодиш. н. пр.

Овчаръ = вівчарь (С. Аф. Л.), чабан (С. З. Л.), гайдарь. — Та по тім боці Дунаю та вівчарь вівці ганє. н. п. — Був на сєлі вівчарь Тарас, віп чанових овечок пас. Б. Г. — Було два чабани, чи мало було і підпасків. Ст. Х.

Овчарный = кошарний.

Овчарскій = вівчарський (С. Аф.), чабанський.

Овчина, овчинка = смух, смушок. С. Л.

Овчинникъ = чпнбарь. С. З. — Були шєвці, чпнбарі, кравці... всього було. Помис.

Овчинный = смушєвий, смушкєвий (С. Л., смухєвий). — Єсть у мене шпанка, єсть у мене дві — смушєві обидві. н. п.

Овші́тъ = звошівіти.

Огадитъ, огажпвать, ся = обпоганити, опоганити, опаскудити, ся і д. **Зама́рять і Запáкать.**

Огарки = недобалки (Чайч.), заліза — жү-
желиця, жүжіль. С. З.

Огарокъ = недобгарок. — Засьвіти недога-
рок. Кот.

Огибать = обгинати.

Оглавлєніє = оглав, заголовок.

Оглавлъ = наголовач (в узді).

Огладити, оглаживать, ся = 1. обглад-
ти, обгладжувати, гладити, ся.

2. обібраги, оголіти, обібраги, ого-
літи.

Огладывать, оглодать = обгризати, об-
гризти.

Огласить, оглашать, ся = 1. оголосити
(С. З. Л.), розголосити, оновістити, яси-
ти, оголошати, розголошати, оновіща-
ти, ясувати. — Уже хоч бий, тільки бать-
кові не яси. н. о.

2. валуіати, розітнати, розлягати
ся, розтияти, ся (С. З.). — Луна розти-
насть ся в лузі. С. З. — Забрипили стави-
рини в берегах зелених, залуцали всі улош-
ки од сьнів веселих. Пч. О.

3. оклікнути, окликати, викликати
(про шлюб).

Огласка, оглашеніє = оголошка, оглас,
яса, в церкві про шлюб — обклик, ви-
клик, заповіддя (Яичук — Сідлец. губ.).
— Явно з великою перед пародом оголо-
скою. Л. В. — Ой Хмелю, Хмельницький!
вчичив еси ясу і поміж панами великую
трусу. н. д. — Пустить въ огласку =
розголосити, роздавонити, пустити по-
говір, славу.

Оглобелый = голобельний. С. Аф.

Оглобля = голобля, (С. Аф. З. Л.), здр. —
голубелька, поб. — голоблище, голо-
бляка (С. Аф.). — Гнись не гнись, а в го-
лоблі становись. н. пр. — Не по колах, та
по голоблях. н. пр.

Оглодать = д. Огладывать.

Оглодохъ, оглодыхъ = оگریзок, маслак.
— Приземо ся, як собаки, за маслак смер-
дячий. К. Ш.

Оглохнуть = оглухнути, поглухнути. —
Оглухли, яє чують, кайданами міняють ся,
пращаю торгують. К. Ш.

Оглушить = одурити, обаранити, отете-
рити (С. З.), обезглуздити, з глузду
всунути. — Як міні сказано: одягай ся,
так я і отетеріла і отетеріла. Ган. Бар.

Оглушать, оглушить = глушити, оглу-
шати.

Оглядка = оглядання, озирання. — Безъ

оглядки = не оглядаючись, не озир-
яючись.

Оглядывать, оглядѣть = оглядати (С. Л.),
озирати, обдивляти ся, оглядѣти, озир-
нути, обдивити ся (С. Л.). — От пішов
я город озирати. К. Ш.

Оглядываться, оглянуться = оглядати ся
(С. З. Л.), озирати ся (С. З. Л.), обзир-
ати ся, оглядѣти ся, озирнути ся. —
Дуже поспішав ся і не оглядав ся. Ст. в.
— Оглядай ся на задні колеса. н. пр. —
Озирнув си, дивити ся, аж той чоловік бі-
жить за ним. н. о. — Жала, жала та й не
обзиралась — молодому козакові та й не
сподобалась. н. п. — Він стояв коло две-
рей і обзирав ся довкола. Фр. — Іди ж та
щільно приглядай ся, на всі чотири ози-
рай си. Кот.

Оглядѣться = оглядѣти ся, схаменѣти ся.
— Оглядѣв ся, як паїв ся. н. пр. — І не
схаменував ся, як вкохав ся я в дівчину, вко-
хавсь, аж вжахнув си. н. пр.

Огневидный = огнистый.

Огневой = огнявий.

Огнедымущий = огнедышущий, огнежер-
лий. С. Жел. — Огнедышущая гора =
огнепальна, огнева гора (С. Пар.).

Огненный = огняний, огнистый. С. Л. —
Над Печерським стовп огняний. Костом-
ров. С. З.

Огнестрѣльный = огнепальный.

Огнеупорный = огнетрепальный. С. Жел.

Огнецвѣтъ, огнецвѣтникъ, рос. Melantru-
m nepogomus L. = братки, брат і се-
стра. С. Ал.

Огньво = кресало (С. Л.), кресево (С. З.
Л.), криця. — А тютюн та люлька, кре-
сало та губка знадобить ся. н. п. — Взяв
губку і крицю, креснув і викресав. н. к.

Огнище = д. Очагъ.

Оговаривать, оговорить = 1. д. объяснять.

2. обмовляти (С. З.), ославляти, обмо-
вити, ославити; виказувати (на спіль-
ників), клемати на кого, виказати, на-
клепати, наволокти пеню. — Аби ми
людей не обмовляли і не ославляли перед
людьми. Б. Н. — Люди ж добрі кажутъ зле
про тебе, обмовляють, піби... Ст. С. — Ста-
ли його бити, а він і виказав на всіх, хто
ходив з ним красти. н. о.

Огоньтъ = обмова, обмовисько (Под.), здр.
— обмоволяка, паклен (С. З.). — Біль-
ший єсть гріх украсти нашу славу чрез
обмову. Б. Н.

Оголить, оголять, ся = 1. оголіти, об-
голіти, заголіти, оголяти, ся і т. д.

2. обголіти, виголити, обголяти, ся і т. д. — Обголив бороду.

О'головь = д. О'главъ.

Оголёть = обголіти і д. Объднѣть.

Огонь, здр. огонёкъ = огонь, вогняь, здр. огоник (С. Л.), багаття (С. Аф. З. Л. Ш.). — Велів багаття розводити, щоб флот троїанський і спалити. Кот. — Розвели собі багаття, снідання зварили. Чайч. — Піді лиш, добудь багаття. С. Аф. — Піду до сусіди попрохати багаття, та засьвітю свічку. н. к. — Летучий огонь = огоник, вогник.

Огороджаніє = городіння, городьба, городжа. С. Л.

Огороджувати, огородити, ся = городити (С. Аф.), огорбжувати, обгородити, ся, тином — обпестити, обтінити, ся.

Огорбкий = згіркий, загіркий.

Огоркнути = згіркнути.

Огородникъ, ца = городник, ця.

Огородничество = городничество.

Огородный = городний, огородний. — Благородні — свині огородні. н. пр.

Огородъ = огорód, горód (С. Аф. З. Л.), здр. — горóдець, горóдчик (С. Аф.), поб. — горóдище. — Господиня — три горóди, одна диня. н. пр. — На горóді коло тину сохне на тичині хміль зелений. К. Ш.

Огорочити = ошарашити, збити з напеліку.

Огорчатъ, огорчатъ, ся = журити, засмучувати, смутити, ся, жалю, туги завдавати, в тугу, в смúток вдавати ся, зажурити, засмутити, ся, завдати жалю, смúтку, туги. — Та не журь мене, моя мати, бо я й сам журю си. н. п. — Як загубиш — то не смутись, а знайдеш — не веселись. н. пр. — Па що його засмучувати й сердити. К. К. — Що не звеселила, а ще більше засмутила. н. п. — Рід жидівський засмучений, від Христа відришений. н. п. — Не гравте, моему сердцю туги не завдавайте. Руд. — На що чужу цілувати, своїй жалю завдавати? н. п. — Ой не плачте, не журіть ся, в тугу не вдавайтесь — заграв мій кінь вороненький, назад сподівайтесь. н. п. — Не жахай ся і в смуток дуже не вдавай ся. Кот.

Огорченіє = смúток, жалъ (С. Л.), гризота, скорбóта. — Більше смутку, ніж радості. н. пр. — Та не роби гризоти, моему серденьку скорботи. н. п.

Огорчительный, но = журний, сумний, но; д. ще Обидный.

Ограбить = ограбувати, пограбувати, заграбувати (С. Аф.), заграбати (С. З.),

обидрати (С. Л.), облупити, обшарпати, зграбувати. — Тільки мою комору ограбував, тільки мою дитину собі взяв. н. п. — Пісні Шевченка — то пісні-сльози зграбованої і зневоленої душі цілого народу. Кн.

Ограда = 1. горóжа, огорóжа (С. Л.), хворостина — тия, лїса, лїт (д. Плетень), дощана — паркán, баркán, діловання (д. Забóръ), з палъ сторчових — часто-кїл, з жердин — виррý, завóра (С. Л.), з палъ і вузеньких дощечок — палїсад, така ж тільки ґратаста — штахети.

2. оборóна, застúпа. (д. Зашита 2).

Ограждать, ся = 1. д. Огораживать. 2. д. Защищать, ся.

Ограждение = д. 1. Огораживание. 2. д. Ограда.

Огранивать, огранить = шліхóвати, опліхóвати.

Ограничение = обмеження. С. Жел. — Повне обмеження власті виборного князя. Бар. О.

Ограниченный = 1. обмежений, обмежований. — Король Швеції і Норвегії обмежований законами. Кн.

2. невеликий, помірний.

3. недоумковатий, обвєдений. — Не тямиць віп, голова у його обведена. Кн.

Ограничивать, ограничить, ся = 1. обмежувати, обмежити, ся. С. Жел. — Воля короля не спроможна була обмежувати народне право. Кн.

2. спиняти, вчиняти, стрімувати, спинити, вчинити, стрімати, приборкати, прикоротити.

Ограпка = шліхóвка.

Огрéбать, огрéсть, ся = обгрібати, обгребти.

Огромный = здоровий (С. Аф. З.), здоровенний (С. Аф. З. Л.), здоровецкий (С. Аф.), величєнный (С. Л.), величєзый (С. Л.), великóнный (С. З.). — Здоровенний кавуп. — Огромный человекъ = здоровый, здоровило (си. р.).

Огрубъвать, огрубѣть = грубіти, грубішати, грубнути, огрубіти, огрубнути, зас(ш)корінити, найбільше про шкіру — зашкарубіти, зашкарубяути, закау́біти. — Чутте до людей у його зашкоринило на війні. Кн.

Огрызъть, огрызнуть = гру́знути, осі́дати, огру́знути, осісти.

Огрызъть, огрызть = д. Обгрызъть.

Огрызаться = одгризати ся, осварювати ся.

Огрѣзокъ = недобрѣзокъ.

Огрѣвать, огрѣть = д. Обогрѣвать. —

Огрѣть кнутомъ, палкою і т. д. = оперезати, оперіщити.

Огрѣхъ = д. Обсѣвокъ.

Огряніть = окаляти, за(по)каляти, забруднити.

Огузокъ = огузок, хоз (частина шкіри від хвоста).

Огузье = підхвістя (задня частина в шорах).

Огумѣникъ = д. Гумѣнникъ.

Огурецъ, здр. огурчикъ, рос. Cucumis sativus L. = огірок, гірок, гурок здр. — огірочок, гурочок, мн. огіркі, гуркі, старий, переспілий — жовтѣк, молоденький — пунтяшок. С. Ан. — Огірки, жовтяки — старі собаки парубки, огірочки зелененькі — наші дівочки молоденькі. н. п. — Изъів солоний огірок. Кот.

Огуречная трава, огуречникъ, рос. Bogabo officinalis L. = огірочник, огірочна трава, угіречник. С. Ан.

Огуречный = огірочний, огірковий.

Огурчикъ = д. Огурецъ.

Огустѣвать, огустѣть = густішати, погустішати, згустнути, про грязь — тужавити, затужавити.

Одобривать = д. Одобривать.

Одавливать, одавить = надавлювати, нагнітати, надавити, нагнітити.

Одаривать, одарять, одарить = д. Обдаривать.

Одверье = одвірок, частіше мн. одвір-ки. С. З.

Одежа, одежда = одѣжа (С. З. Л.), одѣж, одінья, у(в)браннй (С. Л. Ш.), аби яка — одѣжина, здр. — одѣжинка, дорога — шати. — Справив собі одѣжу. — Одичи в коморі мою скриню, вийми з неї мою одѣж панську. Ст. С. — Зніми з себе празникове оділля. Ч. К. — Убрання, постоли подрались. Кот. — Скинув пал своє вбрання, оддав. н. о. — От одяг ся короленко Марко в оксамітні та сукніні вбрання. Ст. С. — Ніякої одѣжинки немає. Кр. — На козакові пати дорогій. н. д. — Чернець не повинен иних шат міти опріч чорних. Б. Н.

— По одѣжкѣ протягивай нѣжки = по своєму ліжку простягай ніжку. н. пр.

Одѣргивать, одѣргать, одѣрнуть = д. Обдѣргивать.

Одеревя(с)нѣть = одереветіти, одубіти, дубом стати, закацубіти, закацубнути. — Все тіло дубом міні стало од страху. Кр.

Одержать, одерживать, ся = 1. одержати, отримати, одержувати, отримувати.

— Которі добре на сім світі жили, отримують вічне в небі царство. Б. Н. — Одержать, одерживать верхъ = гору взяти, брати.

2. звикнути, привычаіти ся, обгвта-ти ся, звикати, привычаювати ся.

Одернѣть, одернѣть = задернувати, задернѣти, обкласти, обкладати дерном.

Одѣрнуть = д. Одѣргивать.

Одѣръ = шкана, шкапіяка.

Одеснѣю = на право, правоборуч, правобіч (С. З.).

Одинакій = 1. однаковий, однакій, однаковісінкый. С. З. Л. — Жид, лях та собака — то віра однака. н. пр. — Не однакій чорт. Кр.

2. одинарний. — Одинарна кровать.

Одинако, одинаково = однаково, однако, так саме, однаковісяко. — Усі ми однако на волі жили, усі ми однако за волю лягли. К. Ш. — Міні однаково чи буду н жити в Україні, чи ні, чи хто заплаче, чи згадає мене в свігу на чужині — однако-вісінкьо міні. К. Ш.

Однаковость = однаковість.

Одинаковый = д. Однакій.

Одиначка = о(є)диначка, о(є)дінець. —

По одиначкѣ = по одінцю, нарізно, особо, по одному. — Треба спитати їх по одінцю. — Гей ви, козаки добре дбайте, сіх лихів по одінцю з хати викидайте. н. д.

Одиначный = неоднаковий, непаристий.

Одинохонѣкъ, одишеменѣкъ, одише-хонѣкъ = однісенький, самісенький, одиш-однісенький, сам-самісенький, сам душею. — Сама-самісенька цілий вечір просиділа, дожидаючи.

Одиннадцатый, одиннадцать = одинадцятий, одинадцять, одинадцатеро.

Одинокій = одинокий, самотний, самотній. С. З. Л. — Не тополю високою вітер пагиває: дівчинонька одинока долю зневажав. К. Ш. — А тобі, мій одинокій, мій друже єдиний! горе тобі на чужині та на самотині. К. Ш. — Щоб та печаль не перла ся, як той Москаль, в самотну душу. К. Ш. — Що ти там говориш в вишині? Чи перші радости, чи тяжке горе ти шлеш самотному міні? Мет.

Одиночество = самота (С. З. Л.), самотіна, самотність, самотілість. — Въ одиночествѣ = в самотині, самотю. — В певолі, в самоті ніколи нема з ким серця поєднати. К. Ш. — Не дай міні вік діувати, в самотині віку доживати. н. п. — І маріє згинуть в самотині. К. Ш. — В

самотині завляла моя краса. К. К. — Бро-
вєнята дома зносити, в самотині віку до-
жити. К. Ш. — Він мучивсь раною, не зна-
ючи, де ліки, топив свій сум тяжкий в са-
мотині великій. К. Д. Ж. — Аж тепер по-
чув Семен свою самотність. Бар.

Одиночка = о(є)динак, о(є)динець (С. З.),
здр. одинчик (С. З.), єдинця (сп. р.),
о(є)динячка, ідинячка (Под.). — Ой я в
батька єдинця. н. п. — Ой не бий мене,
бо я твоя сестра. а мамина дочка ідинячка.
н. п. Под. — Дочка у мене одиначка, ха-
зийка добра, пряха, швачка. Кот. — О боги!
як ви допустили, щоб і одинчика убили. Кот.
— **Въ одиночку** = самотою, сам собі.
— Самотою не прожити. Г. Бар. — Живе
сам собі. — **По одиночкѣ** = д. По оди-
начкѣ під сл. **Одиначка**.

Одиночный = самотній, єдиний, поєдін-
ковий. — Подвійних червоних сім, а по-
єдинкових три. Ст. Л.

Одинъ = один, єдин, ієн (Под.); сам
(С. З.), самий. — Ой одна я, одла, як би-
линонька в полі. К. Ш. — Одн у другого
питаєм. К. Ш. — Я прийшов сам. С. З. —
В самій тільки нашій губернії померло від
холери 300 чоловік. Кн. — **Въ одну** прийдь
= в односталь. — **Ни одиъ** = ні о-
дин, жаден, жадний. — Десять робіт за-
чинає, а жадної не кічає. н. пр. — **Одиъ**
на одиъ = сам на сам, на самоті. —
Він ніби slučajем здиба тут Офелію сам на
сам. Сам. Г. — Треба з ним побалакати на
самоті. — **Одиъ-одинѣшенекъ** = д. під сл.
Одинохійскъ.

Одичалый = здичалий, здичавілий. —
Це жити — не мов садок здичалий, де бу-
р'ян порозростає ся буйно. Ст. Г. — Ва-
тата ворохобників була цілком здичавілою.
Прав.

Одичать = здичавіти, подичавіти.

Однажды = раз, один раз. — Раз якось
пішов він у ліс. н. о.

Однако, однаже = одначе (С. З. Л.),
однак (С. Л.), але (С. Ш.), алеж-бо, про-
тє (С. Л.), протó, усє (вєє) такі (С. Л.
Ш.). — Сім літ горох не родив, протó (або:
а проте) гол ду не було. н. пр. — Якийсь
чудний він, а проте добрий чоловік. — Не-
хай мене б'ють, а все таки моя правда. С. Ш.

Однобортный = однорядний.

Одновременный, по = одночасний, по,
одноразовий, разом. — На Волині ши-
рила ся одночасно власть князів. Кн. —
То не добре так як ти: по двох разом лю-
бити. н. п.

Одновѣрный = одновірний, одної віри.

Одноглавый = одно(єдино)головий.

Одноглазый = одноокий.

Одногóдокъ = 1. одболіток, ровесник.

2. годовик (С. З. Л.), річник і д. **Годо-
вальный**.

Однобѣнный = однобєнний.

Одноуѣчный, по = одноу́чний, по. —
Одногучно плеще море, хвилі-гори сумно
б'ють. Чайч. — Башта чорна і похмура
понад хвилями стоїть; одногучно в ду́жї
мури Чорне море плескотить. Чайч.

Одноземець = д. **Единоземець**.

Одноболка = бідá, бідка. С. Л. Ш. — По-
їхав бідкою. С. Ш.

Однократный, по = одноразовий, разо-
вий, раз, один раз.

Однокровный = єдинокровний і д. **Еди-
нокровный**.

Однолѣтокъ = д. **Одногóдокъ**.

Однолѣтний = 1. д. **Одногóдокъ**.

2. (про рослини) — однолітній.

Однолѣтковый = однолітлий.

Однолѣсечный, рос. *Anemone sylvestris* L.
= білий сон, біла куряча сліпота.

Однообразный = д. **Единообразный**.

Однослóжный = односкладний.

Одноствóльный = поєдинчий. — Поєдинча
рушниця.

Одноствóрчатый = одинцарний, поєдін-
чий. — Одинцарні двері. — Поєдинчі двері.

Односторонний = о(є)дносторонній, о(є)-
днóбóчний.

Односторонпоеть = о(є)дносторонність,
боковина.

Одноцвѣтный = одноцвітний, одномаст-
ний.

Одногóдникъ, рос. *Paris quadrifolia* L. =
вороне око, хрест трава, хрещате зіл-
ла, пятагач, ранник (укр.), волосітник,
волосник (Гал.). С. Ан.

Одобрѣніе = ухвала, похвала. — Який спо-
сіб за ухвалою на Сеймі постановлен бу-
дет. Ст. Л. — Ані злomu кари, ані доброму
похвали. н. пр.

Одобривать, одобрить = ухваляти, ухва-
лити (С. Ш.), подобрити (Кн.). — При-
сягу, публичне ухвалєну, виконати. Орлик
С. З.

Одобрительный = ухвальний, похвальний.

Одолѣнь, рос. *Nymphaea alba* L. = латат-
ка жіноче, біле. С. Ан.

Одолжать, одолжѣть = позичати, визича-
ти, позичити (С. З. Л.), помогати, за-
помогати, підпомогати, помогти і т. д.
— Позич мій плуга. С. Л. — **Одолжаться**
= повинним бути.

Одолженіе = позика, позичка, позичан-

ня; ласка. милость — Боя в позикую не давай. н. пр. — Сдѣлай, те одолженіе зроби, зділай милость, будь, те ласкавай, ласкай. — Сдѣлай одолженіе, скажи — скажи на милость. С. Л.

Одо́лѣвать, одо́лѣть = перемага́ти (С. Ж.), змога́ти, посіда́ти, перемага́ти (С. Л.), змога́ти (С. Л.), посісти (Сп.), оду́жати, поду́жати (С. З. Л.), звола́ти, здо́лѣти (С. З. Л.). — Кому Бог поможе, той все переможе. н. пр. — На силу змогли, у чотирьох на силу поважили. С. Л. — От стали вони бити ся, посіда змії Марка, от-от вже посіде. н. к. — І Палій посів того лицаря і звязав його віжками. н. о. — Дорошенко рушив з потугами проти Московщини, та не подумав її. Кн. — Дочку од лиха одволає і ворога свого зволає. Гр.

Одо́нше = д. Адонья.

Одра́нь = д. Одеръ.

Одръ = 1. ліжко, крОВАТЬ. (Д. КрОВАТЬ).
2. ма́ри. (Д. Носі́лки).

Одрахле́ть = зета́рити ся (С. Л.), зіста́рити ся, спорохніти. — Не диво, що він людина спорохніла: він родив ся ще тоді, як Цариця Катерина бігла Дніпром. Кн.

Оду́ванчикъ, рос. Taraxacum officinale Wigg. T. Dens Leonis Desf. = ба́бка, ку́льба́ба, баранки́, лету́чки (укр.), ку́льба́ка, жи́дівська ша́пка, жи́лик, май, ма́йка, ма́йка (Гал.). С. Ан.

Одува́ть, оду́ть, ся = обдува́ти, обдму́хувати, обду́ти, обдму́хати, ся.

Оду́маться, оду́мываться = оду́мати ся (С. Л.), розду́мати ся, охану́ти си (С. З. Л.), схаче́нути ся (С. З. Л.), оглу́здити ся, одуму́вати ся і т. д. — Мету сіни, мету хату, та й надумала ся, полюбила Василечка, тай роздумала ся. н. п. — Охани ся, не дрони ся, не басу́й, Панаску! Макар.

Одура́чить, одура́чивать, ся = одури́ти, обдури́ти (С. З.), одурма́нити (С. Жел.), отума́нити, обмороча́ти, ся, поші́ти у ду́рні, у шорі уба́рати (С. Ш.), туману́ пустіти, обду́ривати і т. д.

Оду́рникъ, рос. Atropa Belladonna L. = во́вчі я́годи, по́кшик (Под.). С. Ан.

Оду́рь = дур. — На його дур напав. — Собная одурь = д. Оду́рникъ.

Одури́ть = одури́ти (С. З. Л.), здури́ти (С. Аф. Л.), отетери́ти, очуми́ти, очумани́ти, ошали́ти (С. З.), знави́сити. — Оду́ряющее сре́дство = оду́ра, дурма́н. — Здури́в, пеначе дурману обляв ся. н. пр. — Всі кинулись, мов одурінши. Кот. — Оду-

раю́щий = заду́рливий. — Дим з того тютюну задурливий, так і б'є в голову. Кн.

Одурѣ́ніє = дур, ду́рість.

Оду́тловаты́й = одутловати́й. С. Жел.

Оду́тловый, оду́тлый = оду́тлий (С. Жел.), опу́хлий (С. Жел.), пика́тний.

Одушеви́ть, одушевля́ть, ся = одушеви́ти, ся (С. Жел. Пар.), оживи́ти, ся, дода́ти ду́ху, си́ли (С. Пар.), одушевля́ти, ся (С. Жел.), оживля́ти, ся, додава́ти, наби́рати ся си́ли, ду́ху.

Одушевле́ніє = одушевле́ння (С. Жел.), оживле́ння (С. Пар.).

Оды́шка, Asthma = яду́ха, ди́хавиця. С. Жел. Пар.

Оды́шливый = яду́шливий. С. Жел.

Оды́шный = яду́шний, ди́хавачний. С. Жел.

Одѣ́ваніє = одяга́ння, у(в)біра́ння. — Наймитку, чого рано встав? — Та и одяганням надолужу. н. пр.

Одѣ́вать, одѣ́ть, ся = 1. одяга́ти (С. Л.), вдяга́ти, надыга́ти, зодяга́ти (С. Л.), оді́вати, у(в)біра́ти, ся (С. Л. Ш.), одягати́, вдягати́, на(зо)дягати́, одіти́, уба́рати, ся (С. Ш.), кількох — проодяга́ти і т. д. — Одяг плечі не в жупан, надів даху, став як пан. н. п. — Візьми теплу юпку, плахту й чоботи, щоб хоч у дорогу було одягти ся як слід. Мир. — Нема свити — не вдягай ся, за волами поспішав ся. н. п. — Сідай та спочивай, поки я вдягну ся та умю ся. Мир. — Не зміла мене кохати, ні зодягати, ні при собі держати. н. п. — Буде сили і жіноку годувати й зодягати. Кот. — Прибрав ся дивно, що найкраще він зодяг на себе. Ст. С. — І палицю в руки взяв, в кожух одягнув ся, чорні вуси підбив, в чоботи узув ся. Руд. — Диякол повиває епископа до служби Божої убирати і розбирати. Б. Н. — Убрав ся у нову свиту. С. Л. — Зіми діждав ся, а в кожух не вдягав ся. Руд. — **Одѣ́тый** = одя́гнений (С. Л.), зодя́гнений, уба́рний, уба́рний (С. Ш.). — Сама сідає обідати, мене посилає по воду, не зобу́гу, не зодя́гнену. н. п.

2. укрива́ти, укрита́, ся. С. Ш. — Літ, укрив ся радном.

3. оброста́ти. обрости́, порости́. — Степ поріє травом.

Одѣ́лѣть, одѣ́лять = обді́лити, обді́ляти.

Одѣ́яло, одѣ́яльце = укрива́ло (С. Жел.), вовняне — лі́жнийк (С. З. Л.), товсте, основна коноплина, а тчесть ся з виток — ко́вдрия (С. З. Ж. Л. Ніс.), грубе з валу — ряди́о, ряде́нце, дрю́ганка, дрю́галка (С. Л.), смушеве, що ним вкривають ноги — бара́йчик. — Ирися лизько поклони-

лась і в ліжничик зараз нарядилась. Кот. — Ой дівчино, моє серце, сховай мене під радоще. н. п. — Кожух на йому добрий, чотири коні в кариті, бараницею на ноги вкрив ся. п. о.

Одб'яніє = д. **Одєжда**.

Ожєга, ожєга = **о́пик** (С. З.), **опéчене**, **опáлене**, **ошпáрене** (місто), **о́пар** (С. Пар.), **опáрилина**. — Не прикладай вогню до опеченого. н. пр.

О'жегъ = **о́жуг**. (Д. під сл. **Кочерга**).

Ожерельє, ожерельице = **намисто**, **памістечко**, **сплетене у скільки разків** — **лávочка**. Д. ще під сл. **Мо́нисто**.

Ожерельный = **намістовий**.

Ожесточать, ожесточить, ся = **озьвірати, ся**, **озьвірити, ся** (С. Л.), **розв'ятрити**, **розл'ютовати, ся**, **ви́зв'ирити, ся**, **занекти, ся**. — **Ожесточенный** = **озьвірений, розл'ютований**. — Однак не всі були такі озьвірні проти чужинців. Бар. О. — Тяжка доля не зробила його озьвіремим проти людей. Кн. — І Бог його знає, чого се вола на мене так вазьвірилась? Ч. К. — В мене серце вже так занекло ся. Кр. — **Ожесточенное сердце** = **запéкла душа**. С. Л.

Ожесточіє = **озьвірення, запéклість**. — Суздальці з таким озьвіренням встали проти Новгороду. Бар. О. — Проти воевод і ратних людей московських зростало озьвірення по Україні. Кн.

Ожестѣвать, ожестѣть = **твердіти, шкарубіти**.

Ожечь, ожигать = д. **Обжечь**.

Оживать, ожить = **оживати** (С. Л.), **від(од)живати** (С. Л.), **ожити, віджити**.

Оживить, оживлять, ся = **оживіти, оживіяти, ся, відживіяти, ся, опоживляти** (С. З. Л.), **одживати, оджити**. — Подивись: весна вернула, силе пишними квітками, подивись: веселим птаством оджили степи з лісами. Чайч. — Хмара в горі над землею повисла, і линула одразу, частим дощем одживляючи землю. Чайч. — Радісно й ясно блищала трава молода, все оджило цілїя довгої літньої спекі. Чайч.

Оживотворить = д. **Оживить**.

Ожигать, ожечь = д. **Обжечь**.

Ожиданіє = **сподівання** (С. З. Л.), **сподіванка** (С. З. Л.), **трівання, жданнїя** (С. Л.), **жданка** (С. Л.), **чекання**. — Розлетілись мої сподівання, як квітки в садочку. І. Г. — І минали літа, дожидала її (долі), — сподівання були всі даремні мої — не діждала сн и. Чайч. — Минув тиждень жданнїя. Кн. — Ждали, ждали, та й жданки неїли. н. пр. — **Въ ожиданіи** = **споді-**

в'аючись, чек'аючи, ждучи; **на чеку**, **про вагітну жінку** — **на поступі, на знóсі, на брязкú**. — П'ятеро дітей, а шосте на брязку. Сп.

Ожидать, ся, обождать = **ждати, дождати, сподівати, ся** (С. З.), **чекати** (С. З. Л.), **трі(и)вати** (С. З. Л. Ш.), **підождати, почека́ти, зачека́ти, потрі(и)вати, затривати**. — Треба, дядьку, ждати порядку. н. пр. — Ждала, ждала козаченька, та й плакати стала. н. п. — Минають дні, минають люди, ми всі ждемо того, що буде. Чайч. — Здоровий хвороби, а хворий смерті сподівай ся. н. пр. — Ой коли нам тебе сподівати ся, щоб нам і к тобі прийти ся. в. п. — З того краю далекого сина сподівалась, не раз не два його ждучи, сльозми обливалась. Мет. — А я, брате, таки буду сподіватись, таки буду виглядати, серцю жалю завдавати. К. Ш. — Роздигши ся пороскладались, в безпечности не сподівались ні од кого п'яного зла. Кот. — Бог не рівно д'лив, чкає, щоб самі ся поділиш. н. пр. — Два третього не чекають. н. пр. — Мушу тілця в Чигирин послати, щоб дати нашим апати, коли нас чекати. Галуз. — Зачекай мене хоч півтора дня. н. п. — Люди чекали, щоб хто иньчий. Кн. — Тривай лишень, Хомо, Микоду звалиш. н. пр. — Потривай лишень. С. Ш. — Потривай, не т'їдай, куплю черевички. н. п. — Гайда з нами. побратиме, ми тебе тут затриваєм трохи. Ст. С.

Ожидовѣть = **пожидовіти, пожити, ся**.

Ожмять, ожать = **давити, надавлювати, здавлювати, гнітити, надавити** і т. д.

Ожмяти, ожать = **обжнати, пожнати, обжати, пожати**.

Ожить = д. **Оживать**.

Ожєга = д. **Ожєга**.

Озаботить, озабочивать, ся = **заклопотати, затурбувати, стурбувати, потурбувати, ся, завдати, завдавати кло́поту, клопотати, турбувати, ся, бідкати, ся**. — **Озабоченный** = **заклопотаний, вклопочений, затурбований, стурбований**. — Ой нехай же він спить, щоб здоров не встав, щоб твоєї бідної головки тай не клопотав. н. п. — Гріць був задуманий та стурбований. Лев. В.

Озадачить = **заморочити, зб'їти з напте́лику**.

О'задь = з **за́ду**.

Озарить, озарить, ся = **освітити, освіщати, ся**.

Оздоравливать, оздоровѣть = **І. видужувати, одужувати, ви́чулювати, відужати, одужати, ви́чуляти, обмогтісь**.

— Коли б міні обмоттись, та уп'ять поволоттись. н. пр. — (Д. ще під сл. **Выздоравливать**).

2. оздоровляти, оздоровіти.

О'земь = об з'емлю. — Вдарим об з'емлю лихом журбою. н. н. — Кинь лихом об з'емлю. н. пр.

О'зеро, озерко = озеро, озёрце, коло моря, злучене з ним протокою або підземними течіями — **ЛИНАН**, заросле навкруги, а в середині чисте — **плесо, плес.** — Ой у полі озерце, там плавало відерце. н. п. — **Б** в нас плесо, осокою поросло кругом, по середині плавочки плавають рядком. І. Г. — Дід спустив ся з гори ік плесу. Сп.

О'зимь = озі(й)мина. — Ярина добра, а озіміна геть чисто пропала.

Озімний, озимний = озі(й)мовий.

Озірати, ся = оглядати, ся і д. **Оглядывать, ся.**

Озлацять, озлатить, ся = золотити, позолочувати, позолотити, обзолотити, ся.

Озліть, ся = озліти, ся, розізліти, ся (С. Л.), узліти ся (С. Ш.), розлютовати, ся, роззярити ся. — Троянці, як чорти озлились, Рутульців били наповал. Кот.

Озолобить, ся = д. **Озліть, ся.**

Озолобіє = злість, злоба, лютість, мн. лютощі. — Тут лютість всім управляла і всякий до надсаду бивсь. Кот.

Ознакомить, ознакомливать, ся = познайомити, ся, обізнати ся (С. З. Л.), спізнати ся (С. Л.), освідчити ся, знайомити, ся, обзнавати ся, розпізнавати ся. — Поки обізнавсь, то все було лякаєть ся. Чайч. — Ні я напала ся, ні я набула ся, ні я з своїм родом не обізнала ся. н. п. — З козаками обізнавшись. Л. В.

Ознаменованіє = знак, ознака. — **Въ ознаменованіє** = в знак, на пам'ятку, в ознаку.

Ознаменовать, ознаменовывать, ся = 1. виявити, показати, ознаймити, виявляти, показувати, ся.

2. вславити, прославити, вславляти, прославляти.

3. перехрестити ся, хрестити ся.

Означать, означить, ся = 1. значити, позначати, намічати, дерева — карбувати, як межові знакі — **клячити** (С. Л.), позначити, намітити і т. д. — Позначив усі крапці кавуни.

2. визначати, значити. — Се визначає, що ми до нас зовсім прихильний. Д. **Значить 1.**

3. визначати ся (С. З.), виявляти ся, визначити ся, виявити ся.

Ознобить, озноблять = заморозити, відморозити, за(од)морозювати. — Одморозив нис.

Ознобъ = холод, мороз; д. **Знобь.**

Озолотить = обзолотити, позолотити. — Як би ж міні голубонько мій, я б його крильця обзолотила. н. п.

Озорникъ = шибеник (С. З. Л.), шибай-голова, паливода (С. З. Л.), д. теж **Забійка.** — Такий шибеник, що є під живого п'яти ріже. н. о. — Тиміш і Юрій були паливоди своєвільні. Л. В.

Озорничать = д. **Забіачить.**

Озорный = д. **Забіачливый і Нахальный.**

О'зорь = д. **Озорникъ.**

Озибать, озибнуть = мерзнути, змерзнути, ізмерзнути, змерзати. С. Л. — Ізмок, як вовк, ізмера, як пес. н. п.

Озіблий = змерзлий.

О'й ли? = хіба? чи так? чи справді? невже?

Оказать, оказывать, ся = показати, виявити, показувати, виявляти, ся.

Окаймить = обвести, облямувати (С. З.); зарубити (С. Аф.). — Д. **Каймить.**

Окакаться = обкакати ся, обкаляти ся. — Дитина обкаляла ся.

Окалчить, ся = окалічити, скалічити, покалічити, ся.

Окалина = жуželиця. С. Аф. З.

Окалывать = д. **Обкалывать.**

Окаменѣлость = скаменілість, костіюк.

Окаменѣть = окам'яніти, скам'яліти, окам'яніти, окаменіти і т. д. — Скаменілому серцю не огріти душі його. Кн.

Оканчивать, оканчить, ся = кінчати, ся, скінчити (С. З. Л.), докінчати, докінчити, покінчати, закінчати, викінчити, ся, про де-кілки — поскінчати, ся, перекінчати, діло, роботу — доробити, обробити, ся, упорати ся (С. З. Л. Ш.), косовицю — обкосити ся, молотьбу — обмолотити ся, оранку — об'орати ся, помел — обмолоти ся, раллянку — відраляти ся, сійбу — обсіяти ся, топку — одтопити ся, ярмарок — переярмаркувати, про що лихе — перекоїти ся. — Кінчайте діло, та й по чарці. — На тім ся розмова і скінчила ся. К. Х. — От скінчили, потім сіті витягати стали. Чайч. — А в Середу докінчив, дель панцини відробив. н. п. — Як все діло покінчаєм, то козацьки погуляєм. н. п. — Ось вже сонечко

зайшло за лісом, закінчився день короткий зимній. Чайч. — Люди вже об'оралися а косиця ще не починала ся. Мир. — Уже хліба поснівли, колоски схилялися, а денки хазяїни уже й обкосились. П. Пр. — Багато лиха було, та все якось перекоїлось.

Окапати = обкапати.

Окапчивать, окоптіть = коштіти і д. Закапчивать.

Окаиывать, окопать, ся = д. Обкаиывать.

Окармливать, окормить = обгодувати, обгодувати, худобу чим шкідливим — Опасті, отрутою — труїти (С. П.), давати отруїти, отруїти, струїти (С. Л.), потруїти. — Мабуть чимсь обгодували дитину, то й заслабло на живіт. — Потруїв мишей мишаком.

Окарнять = д. Обкарнять.

Окарявѣть = закацубіти, закацубути, оцупіти, одубіти, заскорузнати.

Окати́ть, окачива́ть, ся = д. Обкачива́ть, ся.

Окашивать, окосить, ся = обкосювати, обкосити, ся.

Окашпый = клятий (С. Жел.), проклятий. — Проклятий Марко. Стор.

Океанъ = океян. — Велике море, що облягає навкруги землю, зветь ся океяном. Дещо про Св. Б.

Окидывать, окида́ть, оки́нуть = д. Обкида́ть. — Окинуть глазами = скинути, окинути оком, очима, озирну́ти. С. Л. — Скрізь ярим оком окидав, Еней з військом уздирвав. Кот. — І статъ на Шведськую могилу, щоб озирну́ть воєнну силу. Кот.

Окиса́ть, окисну́ть = киснути (С. Л.), скиса́ти (С. Л.), скиснути, прокваси́ти, прокваси́тись.

Окисель = окис. С. Жел. Пар.

Окисля́ть, окисля́ть, ся = окислити, окисля́ти, ся (С. Жел.), квасну́ти (С. Пар.), покваси́ти.

Окисъ = окис. С. Жел. Пар.

Окладистый = широкій, густий. — Окладистая борода = широка борода, що облягає круг обличчя.

Окладной = 1. шатний.

2. окладний.

Окладъ = 1. шата, частіше мн. шати (С. Л.), оправа. — Через віконце видно в шаті в блискучій, срібній, дорогій стоїть на покуті в кімнаті образ матері сьвятой. Як. — Образ в дорогій оправі. (Шата — на самому образі, а оправа по краях).

2. вид, обличчя.

3. оклад.

Оклева́ть, окле́вывать = обклеюва́ти, обдзюба́ти, обдзюба́ти, обклеюва́ти, обдзюбува́ти. — Поти жевжик вцащали, поки всі ягоди на вишнях обдзюбали. Чайч.

Оклевета́ть, окле́тывать = обреха́ти (С. Л.), обреха́ти, обмови́ти (кого), наклепати, набреха́ти (на кого), обріхувати, обмови́ти (кого), клепа́ти (на кого). — Вони Запорожці обрехали цареві. п. о. — Чи не одмовив кого? Б. Н. — Наклепав на його, що буцім...

Окле́нвать, окле́ить = д. Обкле́нвать.

Окликать, окли́кывать, оклика́ть, окликну́ть, ся = 1. оклика́ти, окликува́ти, окли́кнути. — „Хто йде?“ їх стали оклика́ть. Кот. — Д. теж: **Огласи́ть** 3.

2. гукати, пере́гукувати ся, одгу́кувати ся, одгукну́ти ся. — Розійшли ся в лісі, тай почали пере́гукувати ся.

Окликъ = облик, гука́ння, пере́гукання.

Окно́, око́шко, око́шечко = ві́кно (С. Аф.), здр. — ві́конце (С. Аф.), ві́конечко (С. Л.), поб. ві́книще (С. Аф.), кругле, на пр. в церкві, в хаті, в кариті — **Оболонка** (С. З.). — Там, де великі вікна — багато світла, та не багато правди. н. пр. — Колиш і в наше віконце засьвітить сонце. п. пр. — Щоб весело сонце вам сьвітло у віконце. Руд. — Ой знати, знати, в кого єсть дочка — втоптана стежечка під віконечка. п. п. — Церква оболонками старими позирає на сьвіт. К. III. — Зараз оболонку одчинили (в кариті) і почали здрастувати ся. К. З. о Ю. Р. — Сь більшими окнами = ві́кнастий.

Окова́ть, оковыва́ть = окува́ти, обкува́ти, оку́ти, обковува́ти, шпнями колеса — бушовати; закувати, заку́ти, забити в кайдани, заковувати. — **Окованный** = окований, оку́тий, кутий, про колеса — бушований; закований, заку́тий. — Обкував скряню. — В кайдани забили. К. III. — І пута ку́ти не куй. К. III. — Повозка добра на залізних осях, колеса бушовані.

Оковка = кування.

Оковы = 1. кайдани, залізо, за́кови, пугта. — Старші Запорожці у залізах, а товариство у колодах. п. о. — Д. ще під сл. **Бандамі**.

2. неволя, ярмо, корміга. — Д. під сл. **Иго і Неволя**.

Окола́чивать, околоти́ть, ся = д. Обкола́чивать, ся. — **Окола́чиватся** = байдаки бити, байдикувати.

Околдовать, околдовывать = д. Обворожить.

Околесить = об'їздити, обходіти, об'їгати, виїздити і т. д. — Об'їздив скрізь по всій околиці — нігде не знайшов.

Околесица, околёсная = нісенітнина, балешики, бредня, теревені. — Балешики плести. С. Ш. Д. ще під сл. Ахніей і Вадоръ.

Околица = 1. околиця (С. З.), околотиця, округа. — У їх гуси — на всю околицю таких нема. — А вона, бачте, на всій околиці перва ткаля була. н. о. — На всю округу славилась красою.

2. об'їзд, об'їздка, манівець. — Їхати околицею = колувати, їхати манівцями, в об'їзд, в об'їздку. — Хто колує, той дома ночує. н. пр. — **Говорить околицу, околицею** = говорити звдалека, надогоді, манівцем.

3. царина (С. З.), дімніця. — Тай впровадила дочку аж за царину. М. В. — То русей або утаток з річки залучати, то на царину збирались череду стрічати. Макар.

Около = 1. на около, навколо, над'около, округ, округі. (Д. Вкруг і Кругомъ).

2. біля, побіля, коло, край, крій, обік, побік. (Д. Вобля).

3. коло, тріхи не (С. Л.), сливё (С. З.). — Коло третьої години. — Трохи не шість рублів.

Окололодникъ = насінник.

Околотень = у(в)боіще (С. Л. Ш.), убоісько (С. Ш.). — От убоіще — ні лайкою, ні бійкою нічого з ним не зробиш. — Таке вбоіще, що ти йому що хоч.

Околотить = д. Обколачивать.

Околотокъ = д. Околица 1.

Околпачить = одурити, одбурити (С. З.), пошити у дурні, в шори убрати (С. Ш.).

Околъ, окóлышъ, окóлышекъ = околиця, окóлія. — До лиця околици. н. пр. — Шапка бирка, зверху дїрка, шовком шита, вітром підбита, околиці не має. н. д. — Треба червоної околиці просити (удатись до начальства). н. пр.

Околѣвать, околѣть = 1. здихати, здохнути (С. З. Л.), іздохнути, здохти (С. Л.), згинути, згинути (С. З.), одубіти (С. З. Л.), ду́ба дати (С. З. Л.), опрагті ся (С. З.). — Хоч ізгинь — пропади, а до мене не ходи. н. п. — А з вечера нагайка шуміла, а до ранку жінка одубіла. н. п. — Був пляний, та під тином дуба дав. С. З. — В сей день його отець опраг ся. Кот. Д. ще під сл. Издохнуть.

2. крижити, клякнути, дубіти, закл'янути, одубіти (С. З.), одуби. — Руки від

холоду закл'яли (або: одубіли). — Змерз так, що аж одуб.

Окомелина = окорёпок. (Д. під сл. Дёрево).

Окомёлокъ = деркач, дряпак, дряпач. (Д. під сл. Голикъ і Метла 1).

Оконечность = кінець, край. — Живе на кінці города. — **Оконечности** = р'уки й н'оги.

Оконница = вікно (власне сама рямка з шибками). — Купив вікно, треба припасувати до луток.

Оконный = віконний, вікняний, віконешний. — **Оконное стекло** = шибка. С. З. — **Оконный косякъ** = лутка, частіше мн. лутки. С. З. — Лутки вікняні обквітчали везеручками. Кн.

Окопнать = обкопнати, обнаклювати, обшпаглювати.

Окопфзить, ся = завдати сорому, осоромити, засоромити, всоромити, ся. — Ой, старосто, серце, викупи собі гильди, як не викупиш — продамо, старості сорому завдамо. н. п. — Перед людьми мене соромив. я. о.

Окошце = д. Окно (здр.).

Окопчаніе = кінєць, скінчання (С. Л.), докінчання, прикончення, приконечча, приконець (С. Жел., живив — обжінки, рахунків — квітвання, торгу — розторжя. — Кінець — ділу вінець. н. пр. — До скінчання віку. н. о. — **Предъ окопчаніемъ** = на прикінці, на приконеччі, на прикончєнню.

Окопчательный, но = копєшний, но, останній (С. З., ост'атній (С. З.), вкїпєць, украй (С. Ш.), до краю, в'останнє, до останку.

Окопчина = 1. д. Окопница.

2. л'яда. С. З. Пав. — Ішов побіля крамниці, а л'яда в л'ях була одчинева, він не розглядів по ночі, тай упав у л'ях.

Окопчить = д. Окапчивать.

Окопать = д. Окапывать.

Окопникъ, рос. *Symphytum officinale* L. = живокіст, живокість, правокіст, ко-столом, воловий язик. С. Ан.

Окоптитъ = д. Окапчивать.

Окоптъть = закоптити, закоптити ся, закурити ся, задимити ся.

Окошъ = окіп, вал (С. Аф. З.), шанєць (власне вал з рівчаком навкруги чого небудь). — Обступили город Умань, поробили пашці, як вдарили з семи гармат у середу враці. н. п.

Окорачивать, окоротить = у(в)корочувати, у(в)коротити. С. Ш.

Окоренить = вкоренити ся.

Окормить = д. Окармливать.

Окормка, окормъ = грута (С. Ш.), отрута (С. З. Л.), трутина (С. Ш.), трутизна (С. Ш.), отруа (С. З.), дання. — Чи в горілці спити, чи у хлібі з'їсти тієї отрути? н. п. — Може ти мні заварила трутиную якую? н. п.

Окорнать = д. Обкарнять.

Окорокъ = шівка, окіст, окоста (С. Жел.), півть (С. З.). — Півтя ніхто не мастить. л. пр.

Окоростялый = коростявий.

Окоростѣть = закоростявити.

Окоротить = д. Окорачивать.

Окосить, ся = д. Окашивать, ся.

Окосѣть = зарости, обрости волоссям, закослѣтити (С. Аф.), кудлатим, патлатим зробітись.

Окостенѣвать, окостенѣть = 1. костеніти, закостеніти.

2. кліянути, закліянути, задубіти (С. Л.), одубіти (С. Л.), одубнути, закацубіти. — Руки від холоду закліяли.

Окостенѣлость = костюк.

Окостокъ = окіст, окісток.

Окоченить = д. Окоченить 2.

Окошуриться = окошити ся. С. З. — Хто зробив, а на мій окошило ся. н. пр. — Еней хотів, щоб окошилась біда і більш не продовжилась. Кот.

Окошечко, окошко = д. Окно (здр.).

Окошечный = д. Оконный.

Окрадывать, красть = д. Обкрадывать.

Окраивать, окроить = краяти, обрізувати, обтинати, обкраяти, обрізати, обчикріжити.

Окраина = країна, україна (С. Ш.). — У нас україна: треба самому собі хліба украяти. н. пр. — Ми повиростаєм та й розійдемо ся; буде нас, нене, по горах по долинах, буде нас, нене, по усіх країнах. н. п.

Окрапывать, крапать = кропити, бризкати, покропити, побризкати.

Окрасить, окрашивать, ся = обкрасіти, покрасити, охварбувати, обмалювати, червоним — обчервонити, вічервонити, почервонити, синім — посиніти, жовтим — пожовтіти і т. д., красити, обкрашувати, обмальовувати, червоніти, синіти, жовтіти, ся і т. д.

Окраска = красіння, фарбування, обмальовування; окраса, покраса.

Окрестить, ся = охрестіти, у віру, у хрест увести, з якої иньшої віри у християнську — віхрестити. багатьох — поохрещувати, повіхрещувати. — Дитину ввели у віру 28. лютого. Кн.

Окрестность = околиця (С. З. Л.). окілі (С. Л.), околія (С. Л.), окрѣга. — І ходив він по всій околиці йорданській, проповідуючи. К. Св. П. — Яка чудна околиця звідси і які погані дороги. Бар.

Окрестный = окіліш(ч)ний, окільний (С. Л.). — Громади — зложені з кількох околичних міст, сходили ся на раду — віче. Бар. О. — Усі окільні селяне на се згожують ся. С. Л.

О'крестъ = на около, навколо, округі, навкругі, до окола. — Нема в свѣті до окола, як миленький мій Микола. н. п. (Діще під сл. Вокругъ і О'коло).

Окрещенный = хрещений, (з иньшої віри) — віхрещений, віхрист, перехрест.

Окривить, окривлять = окалічити, осліпити, калічити, сліпити (на одно око).

Окривѣть = осліпнути, покалічити око, однобоким стати. — **Окривѣлый** = кривий, однобокий.

Окривать, окрікнуть = гукати, погукувати, гримати (С. Аф.), нагукати, нагримати. — Ніколи не зробить, поки не нагримаєш на його.

О'крикъ = гукання, гримання.

Окрилять, окрилить, ся = 1. окриліти, окриліти, ся, окрилати, ся, окрилати.

2. оживляти, ся, додавати, набірати сили, дѣху, оживити, ся, додати, набрати сили, дѣху.

Окристаллизовать, ся = окришталювати, ся.

Окритиковать = осудити, ославити, оциркулювати. — Сваха сілських хлопців всіх оциркулювала, а найбільше з молодого козака смінялась. П. Пр.

Окровавить, окровавлять, ся = окровити, окривавити, покривавити, скривавити, ся, заюшити ся. — Обидва заюшили ся... кров з них паче з кабапа. Кн. — **Окровавленный** = окровлений, покривавлений, скривавлений. — З ножом окровленим в руках. К. Ш.

Окрѣскъ, окрѣйка, окрѣйки = укрѣвок, укрѣвочок, обрізок. (Д. під сл. Обрѣзокъ).

Окроить = д. Окраивать.

Окромѣть = обчикріжити.

Окрѣмѣ = д. Крѣмѣ.

Окропіть, окроплать = окропити, обрізати, покропити, окроплати, обрізкувати.

Окрошка = **ХОЛОДНИК** (холодна страва — квас з кришениками м'яса або риби з цибулею та іншими приправами).

Округліть, округлять = вікруглити (С. Л.), обкруглити, вікружляти (С. Аф.), кругляти (С. З.), викругляти, викружлювати (С. Аф.), кругліти, обкружлювати, обкружляти. — Кругляє, кругляє, а ліняк не зробить круглим. Кн. — **Округлений** = обкружений, вікружений.

Окру́глость = кру́глість, обкру́глість

Окру́глый = кругла́стий, круглобо́кий.

О́круг = о́кру́га, о́колиця. — На одного лікаря така околиця вельми велика. Кн.

Окружа́ть, окружи́ть = обкружа́ти, оточа́ти, обкружи́ти, оточи́ти (С. З. Л.). — Пропади ми! нас оточили козаки. К. К. — Оточили гетьмана сторожою доброю на піч. Л. С. — Оточили шапцями коло мурів. Л. С. — Б'ють ся, вже й заходить сонце, оточили, притиснули Турків. Ст. С.

Окру́жність = 1. круг, о́кру́га, обкру́жність, ко́ло, обі́д.
2. д. **Оверстность**.

Окру́жный = обкру́жний.

Окрути́ть = обкрути́ти, обви́ти.

Окрыва́ть, ся = укрива́ти, покрива́ти, обкрива́ти, уторга́ти, ся. — Постели міні, укрий мене, а я сам засну. н. пр. — Та недужую дитину уторгає в кожушину. В. Ш.

Окрі́внеться = ви́зв'і́рити ся, насв'і́рити ся. — Так визьвірів ся, що н аж злякалась. С. Аф.

Окрі́плый = стверді́лий, зміцні́лий, стужаві́лий; поздорові́лий.

Окрі́шнуть = 1. покрі́шнати, помі́цнінати, змі́цніти, змо́цніти ся, поді́жчати, затужаві́ти, затверді́ти. — Вігер подужчав. — Гризюка затужавіла. — А Дорошенко змоцнивши ся ордою, Умалъ ованував. Л. С.

2. поді́жчати, поздорові́ти, поздорові́шати, відче́рствіти. — Трохи поздоровшав після хвороби. — Перебувши пропасницю, відчерствів і став знов бадьорним. Кн.

Октя́брь = октя́брь, листопа́д (С. Л.).

Окули́рова́ть = очкува́ти. С. Жел. — Очкувати дику яблуню.

Окули́ровка = очко́вання.

Окули́сть = окулі́ста, о́чний ліка́рь.

Окуде́вый = окуне́вий.

Окуну́ть, оку́пывать, ся = окуну́ти, окуна́ти, ся. С. Жел.

О́кунь, окуне́к, риба *Perca fluviatilis* = окунь, оку́ньчик.

Окупі́ться = вику́пити ся, одку́пити ся. — Вони були панські та викупили ся.

О́купъ = 1. ві́куп, викупі́є, о́куп, одкупі́є. (Д. під сл. Ві́купъ 2.).

2. о́куп (Д. **Контрибу́ція**).

Обку́ривать, окурі́ть, ся = обку́ривати, підку́ривати, обкурі́ти, підкурі́ти, ся.

Обку́рка = обку́рювання, підку́рювання.

Обкуро́к = недо́кур, недо́курок. Кн.

Обкуса́ть, оку́сывать = обкуса́ти, обгри́зати, обку́сывати, обгри́зати.

Обку́сок = огри́зок, недо́гризок, недо́ідок.

Обку́татъ, оку́тывать = обку́тати, обгорну́ти, пові́ти, зату́шкувати (дуже), обку́тувати, обгорта́ти, ку́тати, тушко́вати (С. Ш.).

Обку́тка = ку́тання, обку́тування, обгорта́ння, тушко́вання (С. Ш.).

Обку́чить, оку́чивать = обса́пати, пови́сапувати, пообса́пувати, сапа́ти, виса́пувати, обса́пувати; підгорну́ти, згорну́ти, підгорта́ти, згорта́ти.

Обку́пчикъ = са́пка.

Обку́шаться = обѣ́сти ся.

Ола́ды = д. **Ала́ды**.

Обледе́нїть = окрижні́ти, обме́рзнути, обледе́нїти. — **Обледе́нїый** = закрижні́лий, обме́рзлий, заме́рзлий.

Оле́ній = оле́начий.

Оле́нь, *Cervus elaphus*, *C. Tarandus* = о́лень (С. Жел.), ё́лень, сами́ца — оле́ниця. С. Жел. — Погнав ся молодецъ за еленем, коли гляне, аж елень десь слиз. н. к.

Оле́нь лету́чий, ком. *Scarabaeus cervus* = рога́ч, рога́ль, розсоха́ч, розсоха́тий, щипу́н, жук-о́лень.

Оле́шникъ, оле́шнякъ = ві́льшник, здр. ві́льшничо́к (С. Аф.), ві́льшина.

Олі́вка = маслі́нка.

Олі́фа = олі́я (на краски).

Олице́творя́ть, олице́твори́ть = уособлюва́ти, уособля́ти (С. Ш.), олице́твори́ти (С. Жел.), уособі́ти (С. Ш.), олице́творі́ти.

О́лово, *Stannum* = о́ливо (Лів.), ці́на, ці́нь (Прав. С. З.).

Олов'я́ний = олі́в'я́ний (Лів.), ці́новий, ці́вований (Прав.). — Ці́нована посуда. С. З.

Олгáрь = д. Алтáрь.

Олуховáтый = д. Глуповáтый.

О́лхъ = йóлоп, бевáз і д. д. під сл. Глу-
пéць, Дурáкъ.

О́лха, рос. *Alnus* = вільха, поб. вільши-
ще, здр. вільшка. С. Аф.

Олхóвина = вільха, вільшина, вільшин-
ка. С. Аф.

Олхóвникъ = олішняк, вільшина.

Олхóвый = вільховий. С. Аф.

Олшáнка, пт. *Motacilla* = трясіхвістка,
трясіхвіст, трясідуна. С. Ш.

Олшніáкъ = д. Олешніáкъ.

Омáчивать, омóчить = омóчувати, омó-
чїти.

Омéгъ, рос. = 1. *Conium maculatum* L. —
блекота, сикавка, свисту́ла, вомїга. 2.
Cicuta virosa L. — бех, віха. С. Ан.

Оме́ла, рос. *Viscum album* L. = оме́ла́, іме-
ла́, вимела, йві́лга, шульга́. С. Ан.

Омерзíteльный, но = огі́дний, но (С. З.
Л.), огі́дливий, во, мерзéнный, но (С.
З. Л.), бри́дкий, ко, гідостни́й, но, огі́д-
лий, ло (С. З.), паску́дний, но, мерзо-
свьі́тний. — Ах ти мерзосвьі́тний. Чайч.
(Д. ще під сл. Гáдкий і Глү́етный).

Омерзéние = огі́да (С. З. Л.), о́гидь, огі́д-
ливість, бри́д, бри́дкість (С. Ш.), мер-
зіння. — Не зачіпай жа́да, бо́ буде оги́да.
н. пр. — Огидливість до Бруховецького
спонукала людей братати ся. Кн.

Омерзéть = огі́днути (С. З. Л.), згі́ди-
тись (С. Л.), остогі́діти (С. З.).

Оме́рикъ = д. Оме́гъ 2.

Омертвѣ́лый = замéрлий, помертві́лий.

Омертвѣ́ть = замéрти (С. Аф. З.), примéр-
ти, примертві́ти.

Оме́тъ = скі́рда, скі́рта, сті́рта. С. З.

Оме́тывать, оме́тать = обки́дати, обкі́-
дати.

Омóвєніє = обмивáння.

Омóчатъ, омóчить = д. Ои́ачивать.

Омрача́ть, омрача́ть, ся = затемня́ти, ся,
тумáнити, ся, тумáнити (С. Ш.), темні́-
ти (С. Ш.), зате́мрювати, ся, охмáрю-
вати, ся, зате́мнити, зате́мрити, затьмі́-
ти, затумáнити, ся, потумáнити, охмá-
рити, ся; слі́шити, ослі́пити. — І весе-
ла йому́ твар була — ніколи охмарено́ї
твари його не бачила. Кн. — Помі́чаю я,
що твар попова охмарюєть ся по троху.
Кн. (Пр. д. ще під сл. Затемня́ти).

Ому́тъ = я́ма, крúча. С. З. — Шубовсть
у Су́лу, у крúчу, тільки хви́ля в крúчі роз-
далась, мов пекло заки́піло. К. Х. — Вь

тíхомъ ому́тъ чéрти вóдятся = в тí-
хому болóті чортí вóдять ся, тíха
водá грéблю рве. н. пр.

Омы́вать, омы́ть, ся = обмивáти, обмі́-
ти, ся.

Ои́а = д. Ои́ъ.

Ои́агръ = осéл дикпй.

Ои́аи́змъ = малафі́я. — Ои́аи́змомъ за-
нимáться = малафі́ю трусі́ти. Кр.

Ои́аи́еъ = трусі́й, солоді́й.

Ои́о = д. Ои́ъ.

Ои́огдáсь, ои́омéдиц, ои́оми́сь = не́да́вно,
на сїх днѣ́х, за скі́льки днѣ́в.

Ои́ъ, ои́а, ои́о = вiн, вона́, воно́. — Вiн,
як чоловiк, так вона не тiєї спiва. С. Аф.
— Що воно за птиця? С. Аф.

Ои́ѣмéчивать, ои́ѣмéчить, ся = зні́мчува-
ти, зні́мчити, обі́нмчити, ои́ѣмéчити (С.
Л.), поні́мчити, ся. (С. Л.). — Основуючи
німе́цькі оселі в словя́нських землях, зні́м-
чити ті краі. Бар. О.

Ои́ѣмѣ́ть = ои́ѣ́мити, зані́ѣ́мити, поні́ѣ́мити.
— Село на вік замовкло, ои́ѣ́міло і кропи-
вою поросло. К. Ш.

Ои́авші́й = опáтий.

Ои́адáть, ои́аѣ́ть = 1. ои́адáти, ои́пáти
ся, облі́тáти, оби́адáти, ои́аѣ́ти, ои́-
пати ся, облеті́ти. — Листя осинаєть ся,
ои́адає.

2. си́адáти, стухáти (С. Л.), тухну́ти
(С. Ш.), стухну́ти, одту́хнути. — Вода
вже спадає. С. Л. — Пухлина одтухла. Кн.
— Опух починає стухати.

Ои́а́здывать, ои́а́зды́ть = о́пі́знювати ся,
пі́знити ся, за́пі́знювати ся (С. Аф.),
при́пі́знáти ся (трохи), о́пі́знíти ся (С.
З. Л.), спі́знити ся, за́пі́знíти ся (С.
Аф.), трохи — при́пі́знíти ся. — О́пі́знив
ся козак, то́ буде й так. н. пр. — Де ти
бура́к волочив си, що́ вечеря́ть о́пі́знив си?
н. п. — Треба ж було о́пі́знитись одним
днем. К. К. — Я думала ти вже не при́йдеш.
Чого́ ти так о́пі́знив си? Лев. (Д. ще під
сл. За́пі́здывать).

Ои́а́ывать, ои́а́ѣ́ть = о́по́ювати, обпо́юва-
ти, ои́а́ѣ́ти, обно́ѣти.

Ои́а́ла = гні́в, немі́лость, нела́ска. — Пс-
пав в немі́лость у Царя.

Ои́а́лывать, ои́а́лы́ть = 1. обла́зити, об-
лі́зти.

2. осі́дáти, осі́сти, пору́шитись.

Ои́а́лы́ть, ои́а́лы́ть, ся = д. Обжигáть.

Опáлы́вать, опóлы́ть = обпо́лювати, об-
по́лю́ти, (са́пкою) — обса́пувати, обса́-
пати.

Опáлий = 1. опáлий.

2. схúдий, змарнілий.

Опáль = пáдалиця, про овоч, на пр. яблука, груші — пáдалишні.

Опáльний = той, що в немилості у царя.

Опáлять = д. Обжигáть.

Опáмятоватися, опáм'ятовуватися = опашьтáти ся, очúти ся, зчúти ся (С. Л.), схaмeну́ти ся, стáмнити ся (С. Л.). — Д. Опóмнитися.

Опáрши́вѣть = опарши́вити, ошолуді́вити, спарши́вити, сшолуді́вити.

Опáривать, опорóть = спóрювати, розпорювати, спорóти, розпорóти.

Опáсáся = опáсувати ся, варувáти ся (С. З.), бо́яти ся, лякáти ся. — Козаченьку! сватай не варуй ся. н. п. — Варував ся кий, та палкою дістав. н. пр.

Опáсeнiє = опáска (С. З. Л.), бо́ясть; обáчисть, оберeжнiсть. — Чумаки без опáски спáть полягали. н. п. — З властивою усѣм облудним людям обережностью, він лякав ся усього, що... Лев. В.

Опáсливый = опáсливий, оберeжний, бережeний, сторожкiй, обáчний.

Опáсность = небезпeченство (С. З.), небезпeчнiсть. — Не раз ратував мене, не зважаючи на своє небезпеченство. Фр. — Небезпечнiсть приходила і з другого ще кутка. Кн.

Опáсный, по = пeбeзпeчний, по (С. Л.), нeпeчний, по, бoязно; тiяжко. — Небезпешна дорога. С. Л. — Боязно, щоб і за Дніпром не стало ся того, що в Чигирині. Кн. — Занедажував тiяжко, мабуть вже йому не жити.

Опáсть = д. Опaдáть.

Опáхало = д. Вѣрѣть.

Опáхивать, опaхáть, ся = об'óрювати, об'орáти, ся. — Об'орали все поле.

Опáхивать, опaхнúть, ся = 1. обмáхувати, ся, обмaхнúти, ся. — Обмахуєт ся од мух.

2. обмiтáти, обмeстiй. — Обмiтати пилуку.

3. обгортáти ся, обгорнúти ся. — Обгортати ся кожухом.

Опáшка, у виразі „на опáшку“ = на óпашку. — Надів свиту на опáшку.

Опáчкать = закалáти, забруднити, зашмарувáти.

Опeкúнъ, опeкúнна = опікúн, ка. С. Жел.

Опeка = опіка. С. Жел.

Опeкунство́вать = опікувáти. С. Жел.

Опeслeнáть = оновiти, сповiти, повiти.

— Я у Господа благодаю, як мала дитина, що сповиту біли себе м ти положила. К. П. — За горами гори хмарами повиті. К. Ш.

Опéнокъ, мн. опéнки, тр. Agaricus fragilis Pers. = опeньки, A. mellens Vahl. = опeньок, опeньки. С. Ав. — Козубеньки, з якими ходять по опeньки. Кот.

Опeнeслiть = спoслeлiти.

Опeрeживать, опeрeдiть = випeрeжáти, попережáти, обганáти, вiпeрeдити, попередiти, обiгнáти. — Від коня не випeредити. н. пр. — Не можна докорити письменникам, що вони не попередили свого часу. Кн. — А вони догнали їх і випередили. н. о. Яст.

Опeрeтcя, опiрáтcя = спeрти ся, опeрти ся, обiпeрти ся, злгáти, навалiти ся, спiрáти ся, обпiрáти ся, злгáти, навалювати ся. — Обпер ся на стіл. — Іде, на цiпок обпiраєт ся. Кн. — Треба обпiрати ся на добутки нового поступу. Кн. — Не злгáй на мене. С. Л.

Опeрiтcя, опeрáтcя = вбiтись в колодчкi, в цiрря, обростi цiррям, цiоростi в цiрря. — Вони ледве вбили ся в колодочки. Кн.

Опeрокъ, опeрышъ = пiдлiток.

Опeчáливать, опeчáлнть, ся = засмúчувати, ся, завдáвати жáлю, тúги, смúтку, смутнiти, журiти ся, засмутити, ся, посмутити, ся, завдáти жáлю, тúги, смúтку, посмутнiти, осмутнiти, осумiти, зажурiти ся, (багатьох) — пересмутити. — Кого Бог засмутить, того й потiшити. н. пр. — Бач, як я засмутила тебе. К. К. — Що ви мою головоньку на вік засмутили. н. п. — Не кажи ти усього цареві, а то царь ще засмутить ся серцем і не піде на Косове бoєм. Ст. С. — Смерть Безлюдного велики засмутила добросердного Сошенка. Кн. — Богородиця не злюбила, всiх янгелiв посмутила. н. п. — На що чужу цілувати, своїй жáлю завдáвати? н. п. — Не завдавай серцю туги — не вiзьмеш ти, вiзьме другий. н. п. — Ой знати, знати, хто й оженив ся — скорчив ся, зморщив ся, ще й зажурив ся. н. п.

Опeчáтáть, опeчáтывáть = обпeчáтати, обпeчáтувати.

Опeчáтка = обпeчáтка, помiлка, óгрiх (в надрукованому).

Опeчнна = печiна. — З печi тепло перейшло у печиву. Де-що про Св. Б.

Опeчъ = д. Обжeчь.

Опивáло, опивáльщикъ = обпивáло.

Опивáть, опи́ть = обпивáти, обпiти. — Раз у раз ходять та тiльки обьiдають та обпивають його.

Опива́тися, опі́тися = обпива́ти ся, об-
піти ся. — Обпив ся горілки та з того
й заслаб.

Опівки = ведо́питки. — Позливав недо-
питки з усіх чарок, та й те випив.

Опиво́ха = д. Опива́ло.

Опівлюва́ти, опілі́ти, ся = обпівлюва́ти,
обпіля́ти, ся, пообпівлюва́ти.

Опівла = обпівлюва́ння.

Опівля́ти = дерев'яні — тірса (С. Л. Ш.),
тріна, м. тріни (С. Л. Ш.), терту́ха,
різь (Сп.), від заліза — ціндра. — Набе-
ри тирси у пилярів та посин долівку. Кн.
— Чому вітер несе трину? — бо вона дріб-
ненька. Чого дівка гине в сьвітї? — вона
молоденька. н. п.

Опівлюк = одпівлюк.

Опирати́ся = д. Оперети́ся.

Описа́ніє = опис. С. Жел. — Та джеж ви
читаєте описи, — хіба там не має цього? Кр.

Описате́льний = описовий. С. Жел.

Описа́ти, опи́сывать = 1. описа́ти, опи-
са́ти, обписа́ти, опи́сувати і т. д. — Не
списати міні — які прегарні береги Росї. Кн.
2. поці́нувати, ці́нувати. — Суд звелїв
обписати і поці́нувати усе добро Іванове.
Кн. — Всю худобу у його поці́нувало.

Описа́ти = обписа́ти, поми́лка, о́гріх (в на-
писавому).

Описе́ = опис, список.

Опі́ти, ся = д. Опива́ти, ся.

Опій, Оріум = опій (С. Жел.), со́нне зіл-
ля, макове молоко́ (С. Пар.).

Опла́кивать, опла́кати = обпла́кувати,
обпла́кати, обго́лосити, обту́жити. — Як
хто вмер з рідні, то його ніхто в сьвітї
краще не оплаче, як Катря. н. о. Яст. —
Обтужила покійного брата. Сп.

Опламе́нїть = спалахну́ти, обня́тись по-
лум'ям.

Опла́та = о́плат, ка, о́плать, ви́плат, ка.
спла́чування. — Що заробив, то все пі-
шло на оплат довгів. — В хазяйстві вели-
ка оплата. Лев. — На сплачування податків
іде уся праця. Кн.

Оплати́ти, опла́чива́ти = оплати́ти, ви-
плати́ти, запла́тити, сплати́ти, опла́чу-
вати і т. д.

Оплева́ти, опле́вывать = обплюва́ти, об-
ха́кати, обплю́бувати, обха́ркувати.
— Обхаркав усю долівку.

Оплеска́ти, оплески́вать, ся = оббри́зка-
ти, обплеска́ти, обхлю́пати, оббри́зку-
вати, обплі́скувати, обхлю́нувати, ся,
багато́х — пообхлю́нувати і т. д.

Оплес́ть, оплестáть = 1. обплести́, об-
пліта́ти.

2. обду́рити, обшахрува́ти, обду́рювати.
3. потрі́скати, жерти́, зло́пати, уми́ня-
ти, трі́скати, жерти́, ло́пати, уми́нати
(С. Ш.), уплі́тати (С. Ш.). — Сижу собі
в кінці стола, курча уминаю. С. Ш.

Опле́ха, опле́шина = ля́пас (С. З. Л.), ля-
пане́ць, лящ (С. З. Л.). — Тому зараз по
лиці ляпаса. Кн. — Коли кожного честить
по заслузі, то хто втіче від ляпаса. Ст. Г.
— Як дам тобі ляща у пику. Кот.

Оплески́ти, оплесе́ = по́лик, поли́кий.

Оплодо́твореніє = заплід, заплодне́ння.
С. Жел.

Оплодо́ворити, ся = заплоди́ти, заплод-
ни́ти, ся.

Оплот́ь = д. Огра́да.

Оплоша́ти = зплохова́ти (С. Л.), прога́в-
ти, промахну́ти ся.

Опло́нность = недба́лість, необа́чність.
С. Пар.

Опло́ный = недба́лий, необа́чний (С.
Пар.), пло́хий.

Оплива́ти, оплі́ти = 1. обплива́ти, об-
плисти́.

2. обті́кати, обте́кти.

Оплі́сневѣ́лый = цѣ́вилій.

Оплі́сневѣ́ть = зацѣ́вісти.

Оплі́сневѣ́лый = плі́шивий, голомши́вий,
голомо́зій (С. З. Л.), шолуді́вий. — На-
сьмів ся шолудивий голомозому. н. пр. —
Шолудиве поросє і в Петрівку мерзє. н. пр.

Оплі́шивѣ́ть = ви́лісити, ошолуді́вити.

Оповѣ́стити = опові́стити, спові́стити (С.
Л.), обві́стити (С. Л.), запові́ститись,
зві́стку да́ти, скрі́зь — розпо́вістити.
— Через послів своїх обві́стив. Л. В. —
Оде прийшов, батюшко, до вас запові́сти-
тись, що в неділю будемо вінчати сина. Лев.

Оповѣ́щеніє = опові́стка.

Опога́ивать, опогани́ть, ся = опога́ню-
вати, обпога́нювати, опаску́жувати, об-
паску́жувати, опогани́ти, ся і т. д.

Опо́екъ = опойо́к (д. під сл. Ко́жа).

Опозда́ти = д. Опозда́ывать.

Опознава́ти, опозна́ть = пізнава́ти, пі-
зна́ти.

Опознава́тися, опозна́тися = обізнава́ти
ся, обізна́ти ся, вклепа́ти ся.

Опозна́чпть = назна́ти. — Назнав лігпо
ведмеда.

Опозо́рива́ти, опозо́рити = га́нити (С. З.),
га́льбіти, осла́вляти, зга́нити, вга́н-

біти (С. З.), оганьбіти, осла́вити. — Вбили батька, оганьбили матір. Ст. Г. — Служив Москві Іване, а вона ж його гане. н. пр.

Опо́йти = д. **Опа́ивать**.

Ополаскивать, ополоска́ть, ополосну́ть = обмива́ти, обполіскува́ти, обми́ти, об-полоска́ти.

Ополза́ть, оползти́ = д. **Опа́лзывать**.

Ополóвни = половни́к.

Ополóть = д. **Опа́лывать**.

Ополча́ть, ополчи́ть, ся = узбро́ювати, ся, повстава́ти, става́ти до збро́ї, у-збро́їти, ся (С. П.), повста́ти, до збро́ї ста́ти.

Опомело́к = драпа́к, дерка́ч (од мітл).

Опомельс = помелі́ще.

Опо́лячить, ся = спо́лячити, обля́шити, поля́шити, ся. — Вони думали, що скоро златипи́зцять та спо́лячать шаяхту, то Ру-сини загину́ть без неї. Бар. О. — **Опо́ля-чений** = спо́лячений, обля́шений, лян-кува́тий, недоля́шок. — Морозенко топче конем Ляхів з недоляшками. К.

Опо́мнитъся = опа́м'ятати ся, схамену́ти ся (С. З. Л.), охану́ти ся (С. З.), оха-мену́ти ся (С. З.), ста́мити ся (С. З. Л.), ота́мити ся, чу́ти ся (С. З. Л.), очу́ма-ти ся (С. З.), очу́яти (С. Л.), прочу́-мати ся (С. З. Л.). — Як посидів у Остро-зі, опа́м'ятав ся. н. о. — Ей, Хведьку, вчись, ей схаменись! Гул. Ар. — Схамену-лись ви, та чи не пізно. Ч. К. — Та що се ви верзете? Схаменіть ся. Мир. О. — Схаменує ся, як святий піст минує ся. п. пр. — І сором і печаль — не схаменує і досі. К. Д. Ж. — Шинкарь знає — нали-ває, і не схаменеть ся. К. Ш. — Загуляли на масляну, та вже на другім тижні оха-нули ся. н. к. — Та що ти, дурню, оха-нишь! н. к. — І не стямив ся — відки́ль вітер повіє. н. пр. — Як уздрів, то з ляку й не стямив ся. Дум. — І не стямив ся, як загубив слі́д. н. о. — Турки не стямив-лись та в рості́х. н. о. — Я отямив ся вже на мості́. Фр. — Не чула ся, як минули лі́та молоді́. К. Ш. — Не чула ся, коли й зі́ма минула. Мир. — Ви обоє і не чу-єтесь, як часта на ваші́ стороні́ буде. Кот. — Защеміло в неї́ серце і вона мов-чала, поки трохи очу́нялась, а потім ска-зала. Кон.

Опора = 1. підпо́ра.

2. оборо́на, засло́на, підмо́га (С. З.), помі́ч. — Чоловік — як ворона, а все жі́н-ці оборо́на. п. пр.

Опорáживать, опорóзнить, ся = спорож-няти, ни́щорозни́ти, ви́порóзжувати (С.

Аф.), опорожня́ти, спорожні́ти, ся і т. д. — Випорожни́ мішок та побіжи за борош-ном. — Ку́зьма спорожнив глечик холодно-го квасу, закусив дипею. Кн.

Опорóть = д. **Опа́рывать**.

Опорóчивать, опорóчить = га́нити (С. З.), ганьбі́ти, ха́яти (С. П.), обга́нити, о-ганьбі́ти, зганьбі́ти (С. З.), оха́яти, о-чорні́ти, опорóчити, осла́вити.

Опорóчение = ганьба́, опоро́ка. — За се діло на мене не буде опороки од людей. Лев.

Опо́ръ, у виразі „во весь опо́ръ“ = на взá-води, скі́льки д́уху, чим д́ужч. — Погнав ко́зя на взаводи́.

Опо́рки = шкура́ття, шкарба́ні, шкар-буні́. Граб.

Опорéзать, опорéзывать, ся = обрі́зати, обрі́зувати, ся.

Опосты́лый = обри́длий (С. Л.), оги́дний (С. Л.), оно́стільй, осору́жний, опрі́кри-вий, остогі́длий, остобісе́лий, осточор-ті́лий. — І проклина́ долю, і прогні́вля Бога, що тюрмою пахне йому́ рідна хата, обри́д-лий, огидний свій рідний порі́г. К. Х. — Осоружний ві́л міні́, ду́шу мою́ від його́ верне. Кн. — Як осоружного люби́ти? Кот.

Опосты́леть = обри́днути (С. Л. З.), оги́д-нути (С. З. Л.), осору́житись (С. З.), о-пості́нути, опрі́крити ся, остогі́днути, остогі́дити (С. З.), остобісе́ти, осточор-ті́ти. — За що я то́бі огид так? н. к. — Весь сві́т міні́ осоружив ся. С. З.

Опохмелі́ться, опохмеля́ться = похмелі́-ти ся, прохмелі́ти ся, похмеля́ти ся. — Вчора пив, а сьогодні́ похмеля́ть ся. — Хоче прохмелі́ти ся. Кр.

Опочива́льня = почи́альня, спочи́валь-ня, спа́льня.

Опочива́ть, опочи́ть = спо́чива́ти, спо-чи́ти, відпочива́ти, відпочи́ти. — Ба-тюшка лягли́ після́ обі́да спочива́ти. п. к.

Опо́йсать, опо́йсывать, ся = підпереза́ти (С. З. Л.), опереза́ти, ся (С. З. Л.), під-перезува́ти, оперезува́ти, ся, опа́сува-ти, ся. — Голий підперезав ся, тай зо-всім убрав ся. п. пр. — Десна́ підперезала́ наше село́. Кн. — Ось і байрак — підпере-заний бором. Кн.

Опо́йска, опо́йсочка = по́яс, по́ясо́к, пас (С. Л.), пасо́к. — Єсть у мене́ по́яс, єсть у мене́ два — шовкові́ обидва.

Опо́йсывание = підперезува́ння.

О'по́ясъ = д. **Опо́йска**.

Опра́ва = опра́ва, обрóба. (Д. Обд́ёлка 2.).

Оправда́ніє = оправда́ння. С. Пар.

Оправда́ть, оправ́дывати, ся = 1. оправ-
дити, виправдити, ся, справдува́ти ся,
опрáвити, оправдува́ти, виправдувати,
ся, справдо́вувати ся, оправля́ти, ся.
— Хоч як ти у його справдо́вує ся, а вів
тебе засудити. Кн.

2. справди́ти, ся (С. З. Л.), ствержа́ти,
ся (С. Л.). — Справдив його надії. — От
через тиждень, в темну ніч, справдилась па-
цюкова річ. Б. Г. — Чи справдила ся тая
відомість? Кочубей. С. З.

Опра́вить, оправля́ть, ся = 1. попра́вити,
поправля́ти, ся.

2. опра́вити, обробі́ти, упра́вити, о-
правля́ти, обробля́ти, управля́ти. — У-
правляти образ в рамці. С. Ш.

3. виходи́ти ся, ви́чунати і т. д. **Вы-
здорáвливати.**

4. піджи́ти ся, підживи́ти ся, піджи-
вля́ти, ся. — Зовсім збіднів, та оце трохи
підживив ся.

5. д. **Оправда́ть, ся.**

Опра́стувати, опроста́ть, ся = д. **Опора́ж-
нивати, ся.** — Жінщина опроста́лась =
жінка оброднілась.

Опра́шувати, опроси́ть = ви́шитувати, роз-
питувати, ви́питати, розпитати.

Опред́і́леніє = 1. ви́ясне́ння (С. Пар.), ви-
значе́ння.

2. постано́ва, приговóр, ви́рок (С. З.),
при́суд (С. Л.), рішене́ць (С. З. Л.). —
Понеже той єсть незмінний судеб Божіих
вирок. Скоропадський. С. З.

3. призначе́ння (С. Пар.), настано́ва.

Опред́і́ляти, опред́і́лять, ся = 1. ви́ясня-
ти, ви́значати, ви́яснити, ви́значити, ся.

2. постано́вляти, призна́чати, поста-
нові́ти (рішенець, вирок), призна́чити (ка-
ру), ви́ректи, рі́шити, оприді́їти. —
Руска Правда призна́чує досить тяжку кару
за такі зчинки. Кн. — Не довго думали —
рішили — і шукую на вербі повісити зве-
діли. Б. Г. — А суд гуртом рішив: щоб
беззаконника провчити, — оприді́їти, щоб
він з трьома жінками жив. Б. Г.

3. настано́вляти, наставля́ти, настано-
ви́ти, наставля́ти. С. Л. — Його наставили
на місто станового.

4. призна́чати, визна́чати, призна́чити,
визначи́ти. — Призна́чив на се діло сто
карбованців. — Визначив йому на літо со-
рок карбованців. Кн.

Опри́чь = опрі́ч, окрім (д. **Крімъ**).

Опроверга́ть, опроверга́ють = 1. перевер-
та́ти, перекида́ти, переверну́ти, пере-
кину́ти.

4. одбива́ти, збива́ти, одка́зувати, од-
мовля́ти, одбі́ти, збі́ти, одказа́ти, од-
мови́ти.

Опрокида́ть, опроки́дывать, опроки́нуть,
ся = 1. перекида́ти, переверта́ти, ви-
верта́ти (С. Л.), валі́ти, звáлювати, пе-
реки́нути (С. Л.), переверну́ти (С. Л.),
звалі́ти, і́зваліти, повали́ти, ся. — Пе-
реки́нув ся човен і всі попадали у воду. —
Як дав йому стусана в груди, так той і пе-
реки́нув ся. — Сердешний звбір перекидав
ся, плагав, вертів ся і казав ся. Кот. —
Виверпув глек з молоком. С. Л. — Ска-
завши, столик ізвалила, шкереберть к чор-
ту все пішло. Кот.

2. накида́ти ся, накі́нути ся. — Наки-
кнув ся на мене, немов божевильний.

Опроки́дь, у виразі „опроки́дью“ = пере-
ки́дьки, перевертом, до горі́ ногáми,
шкереберть. (Пр. д. під сл. **Опрокида́ть** 1).

Опроме́тчивість = необа́чність.

Опроме́тчивий, во = необа́чний, пероз-
ва́жний, но, нерозсу́дливий, во.

Опрометью = прожо́гом (С. З. Л.), стрім-
го́лов. — Прожо́гом в крі́нність вся ватага
спі́нхить насі́сти на Троян. Кот. — Не спи-
тавши броду, не сунь ся прожо́гом у воду.
п. пр. — Побігла прожо́гом до конани, та
стрі́мголов в пельку, тільки вода заплю-
щала. Кн.

Опроси́ть = д. **Опра́шувати.**

Опроста́ть = д. **Опра́стувати.**

Опростоволо́бється = 1. опростоволо́си-
тись.

2. д. **Оплоса́ть.**

Опроти́влять = обри́днути, огидну́ти, осо-
ру́жити ся, опри́крити ся, омерзе́ннати
ся, насти́рити ся, очорі́ти, обі́сіти,
осата́їти, очервівіти, остогидну́ти,
осточорі́ти, остобі́сіти. С. Жел. З. Л. —
Коли є́вїт тобі огидну́в, ні́кого любить.
І. Г. — Що огидне життя без уті́хи. Чайч.
— Їя́ жизнь зробила ся не мила і осору-
жив ся весь є́вїт. Кот. — Сво́їми брехня-
ми так він міні́ насти́рив ся, що й дивити-
сь на його гидко. Кн. — Ну, та й осто-
чорті́ло міні́ оце ді́ло!

Опроща́ть, опрости́ть = опроща́ти, опро́-
стити.

Опру́жувати, опруді́ть, ся = 1. за́гачу-
вати, за́гатіти (на вкруги).

2. умі́слювати (С. Ш.), обмі́слювати, ся,
усли́кати ся (С. Ш.), умі́сяти, обмі́сяти,
обі́сцяти, усе́цяти, ся (С. Ш.). — Дитина
обі́сцала всю першаку. — У ві́ сні́ умі́сив ся.

Опру́жувати, опру́жить, ся = д. **Опроки-
да́ть, ся** 1.

Опріскавати, опріскаєть, опріснуть, ся = обрізкувати, обрізкати, побрізкати, ся.

Опріщевѣть = поприщити ся. — Цюб тобі поприщило!

Опрѣвати, опрѣть = запрівати, зацьвітати, запріти, зацьвісти.

Опрѣно́къ = маца. С. З.

Опрядки = клоччя. С. З. — Як з клоччя батіг. п. пр.

Опрість = 1. віпрести. — Випрестя увесь кужіль.

2. злόνати, жёрти, потріскаєть, укласти, умняти. — Цілий горщик каші умняв.

Опрятність = чепурність, чепурнота, охайність (С. Л.). — Дуже тісно. чепурноти не додержити, то й доглядати нікому. Лев. В. — Людям чини майність, а коло себе май охайність. н. пр. — У горницях чепурноту й догляд знати на усячині. Лев. В.

Опрятний, но = чепурний, но (С. З. Л.), чепуру́н, ха (С. З.), охайний, охайливий (С. З. Л.). — Люди в тому селі чепурні, охайні. Кн. — Чепуренька, як мазничка. п. пр. — Опряті́ше дѣлаться, сдѣлаться = чепурити, чочепурніти.

Оптовій, оптомъ = д. Обтовой, обтомъ.

Опубликовать = оголосіти (С. З. Л.), ознайміти (С. З.), ознаймувати. — Сті універсали оголосивши перед народом. Маркович. С. З. — Всім, кому відати належить, озаймуєм. С. З.

Опускать, опустить, ся = 1. спускати, опускати, опустіти, опустіти, ся; па́дати, впа́сти. — Завіса спускаєть ся до самого доду. К. Х. — Опустили в яму домовину. — Береза покприиво спустила до доду свої віти. Кн. — Прилетіла пав, серед двора впала. п. п.

2. упускати, випускати, упустити, випустити. — Кий упустив. С. З. — Ой як упустила із рук голубонька, та уже й не піймаю. п. п. — Не випусти рака з рота. н. пр.

3. попускати, попустіти. — Попусти струну, щоб не порвала ся.

4. пропускати, пропустіти. — Пропусти сей листик, читай дальше.

5. опускати ся, упадати, занепа́дати, опустіти ся, упа́сти, підупа́сти, занепа́сти, про здоровля — змарніти, помарніти, осу́нути ся, огля́нути (С. З.), підупа́сти на сілах, морально — зледа́щити, розледа́щити. С. З. Л. — Охляв, опустив ся, змарнів чодовік. К. Х. — Опу́стїть голову = похню́питись (С. Л.), по́нурити голову, похли́ти ся. — Опу́-

стїть у́ши = прищ́лити у́ха, счу́лити у́ха.

Опускной = спуский.

Опустошати, опустошить, ся = пусто́шити (С. Л.), спустоша́ти (С. Л.), випустоша́ти (С. Л.), плю́дрова́ти (С. З. Л.), жакува́ти (С. З.), спусто́шити (С. З.), сплю́дрова́ти, поплю́дрова́ти, пожакува́ти (С. З.), частиною — на́цпуста́шити. — Того ж літа Децик усе Полісся спустошив. Л. С. — Ой рано ж тебе, дібріволько, спустошено, та сіно траву покосено н. п. — Козаки тиждень Крим спустошили. Л. С. — Бачив він старенький іще ту годину, як спустошила невіра рідну Україну. П. Пр. — Та зберу на вас Мадьяр і Сербів, поплюндрую усі ваші землі, знищу все огнем і та залізом. Ст. С. — Кошовий Сірко усе там пожакували з козаками. Л. С. — **Опустошєнный** = спустошений (С. Л.), спустоша́лий (С. З.), сплю́дрова́ний. — Розглянемо — чи справді Україна в ХІІІ. в. була цілком спустошена Татарами. Пр.

Опустошеніє = спустошення, сплю́дрова́ння. С. З.

Опустошитель, ища = спустошитель, пустошитель, ка. С. Жел.

Опустошительный = пустоша́ющий, спустоша́ющий, плю́друю́чий.

Опустѣвать, опустѣть = пустіти, спустіти (С. Л.), зпусткува́ти (Гр.), як ули́к без матки — ізма́чтитись. — Київ не міг спустіти цілком. Пр. — Хата ізмачилась. Ман. — **Опустѣлый** = спустілий (С. Л.), оселя, місце — цустовщи́на, пусти́рь (С. З.) хата — пуста́ка. — Та йти шукати долі в спустілі, небезпешну, далеку країну. Рус. В. — Може вернеть ся в некриту пустку зімувати. К. П.

Опѣвывать, опѣтать, ся = 1. оплѣтува́ти, обплѣтува́ти, оплѣ́тати, обплѣ́тати, оплѣ́нтати, о́пелнтати (С. З.), коней — потри́жжати (Ос.). — Зовсім його опентав, він йому вірмь, як рідному. п. о.

2. заплѣтува́ти, ви́плѣтува́ти, заплѣ́тати, ви́плѣ́тати, ся. — Його виплутали в се діло.

Опухати, опухнуть = пухнути: пухти, розпухати, опу́хнути, розпу́хнути.

О'нухоль = опу́х (Лев. С. Л.), пухлі́на, пухля́тина (Лев.), ро́зпух, на шії — залоза, жовна (д. Железа́, Желва́кь), за ухом — свинка, від удару — гу́ля, гу́ля, гургу́ля, моргу́ля, дифтеритна — обкла́д,

обладкй, іулі, зава́лки, у корів, на виммі — осовище. Ман. — По всій нозі розлізла ся пухля. Кп. — Опух зробив ся, та такий червоний, як буряк. н. о.

Опущать, опу́шить, ся = 1. обля́мовува-ти, облямува́ти (С. З.).

2. оброста́ти (пухом), в колодочкі вби́ватись, обрості́ти (пухом), в колодочкі вбі́тись.

3. листві́ти, облистві́ти.

Опу́шка = 1. обля́мівка, ля́мівка (в одежі), обру́бка. Ман.

2. узлі́сся (С. Л. Ш.), узлі́сок, возлі́сся, прилі́сся, підлі́сся, надлі́сся, залі́сок. — Біга Катря боса лісом... вибігає на возлі́сся. К. Ш. — Виходить на залі́сок, аж вовчиця я на сонці грієть ся. н. к.

Опу́шь = д. Опу́шка 1.

Опуща́ть, опусти́ть = д. Опуска́ть.

Опущене́ = опу́ск, спу́ск, опу́скання, спу́скання.

Опы́тность = до́свід, до́свідче́ння (С. З. Л.). — Довголітній до́свід поповнив ще його науку. Бар.

Опы́тний = 1. до́свідний, до́свідче́ний, бува́лий, пробува́лий, бува́лець. — До́свідний погляд його давав знати, що нічого доброго він не жде. Пр. — Його судно міцне, будівля добра, а лопман до́свідний, таму́щий ве́лями. К. Ш. Т. — З острогу вийшов він до́свідченим — знає як викручува́тись. Кн. — До́свідним оком по́рядного господаря зважува́в. Лев. В.

2. спитко́ваний.

Опы́ть = до́свід, спит, спі́ток, про́ба, пробу́нок. — Звича́й до́брі, лицарську науку в боях за правду до́свідом узнали. К. Б. — Знала вже з власного до́свіду, що... Фр. — Та після довгих літ до́свіду, гаразд знаючи звича́й свого сожизня... Лев. В. — **Вь ві́дъ опы́та** = на про́бу. — Зробив на про́бу. н. о. — **По со́бственному опы́ту** = з власного до́свіду, на собі до́зна́в. — **Э́то е́го́ первый опы́т** = се його ле́рша про́ба.

Опы́я́ный = спьяні́лий, підпи́лий. — А вже підпи́лий як засне, то... К. Ш.

Опы́я́ние = хмі́ль.

Опы́я́вать, опы́я́ть = пъя́нити, впи́вати ся, опы́я́нити, впи́ти ся, похмелі́ти, опы́я́чяти ся (Сп.). — Щоб міні не опы́я́ни з такого щастя. Кн.

Опы́я́ющий = пъя́нкий, пъя́нкува́тий. — В иньчого попаде́ть ся тютю́н пъя́нкува́тий. Кп.

Опы́вать, опы́ть = д. Осу́жда́ть.

Опы́шить = 1. опы́шити (на пр. в дорозі, згубивши коня).

2. зми́шати ся, оторо́піти, вжахну́ти ся, зляка́ти ся.

Опытна́ть = запля́мити, обля́мити, за́каля́ти.

Опы́ть = зно́ву, зно́в (С. Л.), ізно́в, опы́ять, упы́ять (С. Ш.), вдрю́ге. — І знов міні не привезла нічого пошта з України. К. Ш. — Та й не знаю, чи побачимось знову колись. Чайч. — І знову я бачу садок той зеленій, твій голос коханий я чую ізнов. Чайч. — А каганчик то засне, то погасне він упы́ять. Чайч.

Ора́ва = д. Ара́ва.

Ора́вжевы́ = жаркий (С. Л.), жовтога́рний (С. Л.), жовтожа́р. — Веселка має такі цвѣти: червоний, жовтогарячий і т. д. Де-що про Сьв. Б.

Оранже́рый = теплі́ший; парпи́ковий.

Оранже́я = теплі́ця (С. Ш.); парні́к.

Ора́торъ = речни́к (С. Ж.), красномо́вця. — Добрий речник з нашого гетьмана — гаразд говорить. К. Б. (Д. ще під сл. Адво́ка́тъ).

Ора́ть = галасува́ти, ренетува́ти, горла́ти (Ман.), зї́нати (С. Аф.), гвалтува́ти. — Кричить баба ренетує — ніхто її не рятує. н. пр. — І чого б я зї́пав по дурному. Граб. — Разом загвалтували — і з попом не розбереш. Граб.

Організа́торъ = впо́рядчик. — Помилки впо́рядчиків віча в тому, що... Кп.

Организа́ція = укла́д, устрій. — Відрі́жняли ся устро́ем державним і громадським. Пр.

Органи́сть, органи́щкъ = орга́вистий, орга́ниста; (що ходить з катеринкою) — катерини́щ (С. Жел.). — Покличте катерини́щка — нехай нам заграє. н. о.

Орга́нь = орга́ни, ви́гран, (ручний) — Катеринка. (С. Жел. Л.). — На словах, як на органах, а на ділі, як на цимбалах. н. пр. — А катеринка гуде, грає. н. о.

Оргі́я = гульня́.

Ордина́рный = 1. звича́йний. (Д. Обы́кновенный).

2. дійсний. (Д. Дѣ́йствительный).

Оре́ль, ит. Aquila = оре́л, 2-й відм. — орла́, а часто — вірла́, самі́ця — орли́ця, степовий — бе́ркут. — Ой полети, орле, до мій браті́к оре. н. п.

Оржа́вляы́ = иржа́вий.

Оржа́вть = д. Заржа́вть.

Оржа́но́й = д. Аржа́но́й.

Оригіна́ль = 1. оригіна́л, первотві́р,

первопись (С. Жел.), зразок. — Переклад з первотвору. Стар. Ап.

2. чудасій, чудасійник.

Оригінальний = 1. оригінальний, первотворний.

2. самостійний.

3. чудний, чудасійвий.

Орієнтироваться = розізнати ся, розторопати ся.

Оріонъ, Gestirn Orion = косарі. С. Жел.

Оркестръ = музика, скрипка, димбали і бубен — троїста музика, троїсті музички. — Онні горять, музика грає. К. III. — А на місті, мамо, на місті, грає, мамо, музика троїста. К. III. — Я закличу до себе троїсті музички. Лев.

Орлёнокъ = орля, орлятко.

Орлики, рос. Aquilegia = дзвоночки, оксамит, голубкі, орлики. С. Ап.

Орляний = орлявий (С. З.), орлячий. — На орлових крилах. С. З. — Коли б міні криля, орлячий криля, я б землю покинув. Мет.

Орляца = орляця.

Орлячникъ, рос. Pretris aquilina L. = патороть. С. Ап.

Орляй = д. Орляний.

Оробінець, рос. Turpa L. = рогіз (укр.), палки (Гал.), T. augustifolia L. = рогіз, кіях, кіяхи, кіяшок, султаңчики. С. Ап.

Оробіти = оторопіти, вжахнути ся, злякати ся. — Як вкохав ся я в дівчину, вкохавсь, аж вжахнув ся. н. п.

Оросить, орошать = зросити, зропати, зрошувати. С. Жел. — Дрібненькими слізочками все поле зросила. н. п.

Орудіє = 1. струмент, начиння (С. Ж. Жел.), сирава, справилля, пристрій, знаряддя (С. Жел. Пар.), орудина (С. Жел. Пар.).

2. гармата. — Чайки, байдаки спускали, гарматами рештували. К. III.

Оружейникъ = пушкаръ (що робить гармати і всяку зброю). С. З.

Оружейный = пушкарський.

Оружейная = збройниця. — А звідтіль пішла ще до збройниці, взяла гостру Мамчову шаблю. Ст. С.

Оруженосецъ = джұра, чура. С. З. — Двадцять літ за джұру пробував, всі мої козацькі звичай познав. н. д. — Сам царь Лазарь середину держить, його джұра, Відослав, з ним поруч. Ст. С. — Ой як крикнув та пан Перебийніс на джұру малого: та виводь, джұро, та виводь, малий, коня вороного. н. д.

Оружіє = зброя (С. Л.), брöня, бронь (С. Л.), припас. оружина (останні два вживають ся найбільш в знач. рушниці). — А Ярина дає зброю, на порозі стоя; Степан її надіває та плачуть обое: і шаблюка, мов гадюка, й ратище — дрючина й самаopal семипядений повис за плечима. К. III. — А всі козаки з війська йдуть, мого пана зброю несуть. н. п. — Видає Павлюк універсали, звиваючи цілий народ до зброї. Бар. О. — Кинувсь він до зброї, хотів зарубати. н. к. — Хто не має зброї, хай не йде в бої. н. пр. — Гей кинув ся та пан Сава до своєї зброї. н. п. — Оком меча, шаблї і иньшої ручної бронї. Ст. Л. — Блищить броня цареградська, шолом аж палає, а кінь його білогривий соколом ступає. Руд. — За пишні раї якою бронсю желізною. Ст. Л. — Без припасу не ходіть, бо там харчизи. к. о. — **Поднять оружіє** = взятись за зброю, до зброї стати. — **Положить оружіє** = здати зброю. — **Сь оружіємъ въ рукахъ** = оружно.

Орховый = оріховий, горіховий.

Орѣхъ, орѣшекъ, Nux = оріх, горіх, порожній — свистун, подвійний — споріш, що випав з лущини — видушок. — Як ми любили ся, як зерно в горісі, а тепер розійшли ся, як туман по лісі. н. п. — Був колись горіх, а тепер свистун. н. пр. — **Грецькій орѣхъ** = волоський оріх.

Орѣшина = горіх, горішина, ліщина (С. Л.).

Орѣшникъ = ліщина (С. З., ліщєбник. — Ой блудив, блудив по зеленій ліщині. н. п. — Знайшов в зеленій ліщині. С. З.

Орѣшки чери́льные = дубові яблучка, галочкі, орішки.

Орфографическій = правописний.

Орфографія = правописє, правопис.

Оса́, ком. Vespa = оса́, 2-й відм. мн. віс. — Роспалив ся, як оса. н. пр. — Хто не знає тих вьділивих віс, що прудко скрізь шмигляють. Степ. О.

Оса́да = облога, обложення. С. З. Л. — Він визволив Толстого з дьвгої облоги в Черпигові. Кн. — Ми двадцять і чотири дні Орду громили, в облозі сидачи, конину їли. К. Б.

Оса́дять, оса́ждать, ся = обложити, облягати, обступити, облагати, облягати, обкладати, обступати, в облозі бути.

— **Оса́ждєнный** = обложєнець. С. З. Л. — Ой уже ж наші славні Запорожці тай невеселі стали, ой облягли їх, облягли Москалі та усіма сторонами. н. п. — Зібрав війська сорок тисяч в місті Жаботині, обступили город Умань у одній годині. н. п.

Оса́дять, оса́живаютъ, ся = 1. обсадити, обса́жувати (д. Обса́дять).

2. посу́нути, посува́ти, ся. — Посуньсь.
 Ляше, хай Русин сяде. н. пр.
 3. осда́ти, опуска́ти ся. — Ресори осі-
 ли, треба підтягти.
 4. підбо́ркати, таба́ки вте́рти. — Роз-
 пустив свого язика, але я втер йому табаки.

Осадніть = осадніти, зсадніти.

Осадний = обложний. — **Осадное поло-
 жєніє** = стан обложний.

Осaddock = гúша, фуз (С. Ш.), фус (С.
 Ш.), фúси (С. Ш.), вибрудок, після тю-
 тюну або від перегонки спирту — чвир,
 чвіра (С. З.), після зоління — візол. —
 На дні залилась сама гу́ща. н. о.

Осaddачитсья = обмоска́лити ся, на-
 моска́лити ся. — Так намоскалив ся, що
 є під живого п'яти ріже. н. пр.

Осaddивать, осaddить = обса́лювати, на-
 са́лювати, яло́зити, мастити (салом), об-
 са́лити і т. д. д. **Обса́ливать.**

Осaddистый = ставні́й (С. Л.), поставні́й
 (Лев.), послатні́й, саповні́й (С. З.). —
 Високий, поставний лікар ходив по пиш-
 талю. Кн. (Д. ще під сл. Велича́вий).

Осaddка = поста́ва, поста́ть. — Постава
 сьвята та сумлінна злодійське. н. пр. —
 Мене з'умила його поста́ть величава. Кн.

Осaddиваться, осдобитсья = при зви ча́юва-
 ти ся, при зви ча́ти ся, осдобі́чити ся,
 обго́втати ся, оговта́ти ся, обу́ти ся.
 — Припустили його маленьким до отари,
 так воно там і осдобило ся. Кн. — При-
 зви ча́й ся, як поживе з нами. Кн. — От
 він як росчитав ся, то трохи й оговтав ся.
 н. к. — Поки обуден ся (або: обовтаєш
 ся) — важко. Кр.

Осдобі́тельствова́ть = огляді́ти, осдобі́-
 чити. (С. З.).

Осдобі́рнїть = розлютова́ти ся, оздобі́ри-
 ти ся, розмордува́ти ся. С. Л.

Осдобі́тывать, осдобі́тать = обсдобі́тувати,
 обсдобі́тити.

Осдободі́тель, ница = визволі́тель, осло-
 бо́нітель, вибаві́тель, ка (С. Ж.). —
 Скажи, будь ласкав, наш визволі́телю, хто
 ти такий? І. Г.

Осдободі́ть, освободжа́ть, ся = 1. візво-
 лити, вірятувати, порятува́ти, осло-
 бо́нити, вибавити, відвола́ти, визволя́-
 ти, ослобо́няти, рятува́ти, вибавля́ти.
 ся. С. Л. — Як би в мене отець або рід-
 ная мати, було б кому із неволі мене ви-
 зволяти. н. п. — З лютої неволі, із Бахчи-
 сарово брата визволяє. К. Ш. — Поки Го-
 сподь милосердний змишував ся над нею,
 визволив з неволі батька Макар. — Во-

лодарь розбив його військо і визволив слі-
 пого Васи́лка. Лев. — Мене визволили з ла-
 бетів тюряжникових. Кн.

2. ослобо́нити, увільнити (С. Ш.), осло-
 бо́няти, ся.

Осдободже́ніє = візві́л, визво́лення (С.
 Л.), рятува́ння, ряту́нок, поряту́нок, ви-
 бавле́ння (С. Ж.). — З пекельної неволі
 визволення. І. Г. — У боротьбі за власне
 визволення є під татарського ярма. Бар. О.

Осдобі́тсья = д. **Осдобі́ваться.**

Осдобі́домитсья, освдобі́лїться = довіда́-
 ти ся (С. Л.), осдобі́дити ся (С. Л.), роз-
 віда́ти ся, розпіта́ти ся, дознати ся,
 довідува́ти ся і т. д.

Осдобі́домле́ніє = дознава́ння, дозна́ння,
 розвідува́ння, розпитува́ння, рознітки.

Осдобі́жа́ть, освдобі́жить, ся = осдобі́жувати,
 осдобі́жити, посдобі́жити, ся. — Воно по-
 трібне, як те повітря чисте, що осдобіжує
 дихання. Кн.

Осдобі́жева́ть = обі́лува́ти.

Осдобі́тити, освдобі́щать, ся = осдобі́тити (С.
 Жел.), посдобі́тити, осдобі́чувати, ся (С.
 Жел.), осдобі́щати, ся, обся́жати, осі́жати,
 осява́ти. — Над вертепом звізда стала,
 весь сві́т осі́жа. н. п.

Осдобі́ще́ніє = 1. освобі́тле́нне, освобі́че́нне.
 С. Жел.

2. сві́тло. — Нанів квартиру з дровами
 і світлом. — Вже світла не видно — ма-
 буть полагали спати. С. Л. — Мале світло,
 треба підкрутити гвинт. Кн.

Осдобі́тити, оссяца́ть, ся = освобі́тити, по-
 сьвяті́ти (С. Л.), вісьвяті́ти (С. Л.), від-
 сьвяті́ти (С. З.), сьвяті́ти, оссьвяща́ти,
 поссьвяща́ти, ся. — **Оссьвя́ченний, ое** =
 сьвя́чений (С. Л.), сьвя́чене (С. З.), сьвя-
 чє́ння, сьвя́ченіна. — Христос воскрес!
 Рад мир увесь — діждали ся ласки, тепер
 усяк паїсть ся в смак сьвяченої паски.
 Ст. в. — Посвя́тити паску. — Несу я па-
 ски сьвятити до церкви. н. о. — Нехай ніх
 посвятить. н. о.

Оссьвя́ченіє = сьвя́чення, води — водо-
 сьвя́ття, на Ордані — водо́хри́ща, по-
 во́ї хати — вхі́дчини (власне гулянка пі-
 сля того, як посвятять нову хату).

Осдобі́й = осдобі́й.

Осдобі́на = підто́ка (у возі).

Осдобі́лок = брус, брусо́к (С. Аф.), го-
 стрі́льник, осдобі́лка (С. З.).

Осдобі́лочний = брускові́й, осдобі́кові́й.

Осдобі́ль, Equus asinus = осдобі́ і д. Лоша́к.

Осенева́ть = осдобі́юва́ти.

О'сенесь = в осей. — В осей — літо. н. пр.

Осєнній = осейній.

О'сєнь = осейнь. — **Начинається осєнь** = осейє. — **О'сєнню** = в осей, (що родилося в осей) — **осєньчўк**. — В осей і горобець багатий. н. пр. — Приїд в осей до мене, в осей на день святаго Дмитра. Ст. С.

Осердить, ся = розсердити, розгнівати, ся.

Осерєбрить, осєребрать, ся = посєребрити, посєребрати, ся.

Осерчать = д. **Осердиться**.

Острїна = осятрина.

Осєтрь, риба *Acipenser sturio* = осятєр, на Діпрі самець — спичак, самиця — кашниця. Аф.

Осєтрій, осєтрівый = осятрєвий.

Осєтринний = осятринний.

Осєтъ = д. **Осєтъ**.

Осєлнать, осєлнть = перемагати (С. З.), посєдати, гору брати, перемогти (С. Л.), подужати (С. З. Л.), здоліти (С. Л.), посєсти, посєлїти, гору взяти, осєлкувати, погєлати (С. Л.). — Копа (громада) перемаже й попа. п. пр. — Хоч би їх було 500 тисяч, не подужають вони руської запорожської мочи. Кост. В. Х. — І Паїй посєв того лицаря і звязав його віжками. я. о. — Або мене уб'є напасть і кривда або я правдою возьму над ними гору. К. Б. — Хоч віп мене й погулає — то нічого. н. к. — Чи-ж воно винне, що науки вашої не подужає. Лев. В.

Осєйна, рос. *Populus Tremula* L. = осїка, осїчина, осєкїр, сокорїна (укр.), во-сїка, трєцета (гал.). С. Ал. — Труєить ся як осєчина. н. пр.

Осєйникъ = осєчина, осєйняк.

Осєйновикъ, гриб *Boletus aurantiacus* = д. під сл. Грибъ В. scaber Bull.

Осєйновий = осєйковий. С. Л.

Осєйний = осейний, осєйчий. — Іноді чоловік покуштувавши осєйного меду, наче зовсім збожеволє. Ст.

Осєйнять, осєйнить = синїти, посєйняти.

Осєйять, осєйнуть = сїпнути, хрїпнути, осєйнути, охрїпнути. — Як узявсь умовляти, аж осєй, поки по моему стало ся. Лев. В.

Осєйлоєть = сїпноть.

Осєйлий = сїплий, хрїплий.

Осєротїть = посєротїти (С. Л.), осєротїти. — І загубить молодим на віки, а мене посєротить на старість. Ст. С.

Осєротїлий = осєротїлий, засєротїлий (С. Л.), засєротчений (С. Л.), сєротя.

Осєротїть = осєротїти, осєротїти, ся,

посєротїти, засєротїти (С. Л.). — Ой учора вранці уродило ся, а сьогодні у вечері осєротило ся. п. п.

Осїстий = волохатий і д. **Длинноєрстний**.

О'сїй = д. **Осїйний**.

Осїявать, осїять = осєявати, обсєяти, осїяти. (Пр. д. під сл. **Осєщать**).

Осєаблявать, осєаблїть, ся = осєромажувати, обсєромажувати, обсєрїбати, осєромажити, ся і т. д.

Осєалнать, осєалнть, ся = сєалити, ся (С. З.), висєалювати (С. Аф.), висєерїяти, ся, висєалити (С. Аф. Л.), висєерити (С. Л.), висєерити, ся. — Вовк висєалнє зуби та й клаца. С. Аф. — Гей не один лях лєжить, висєеривши зуби. н. д.

Осєалнна = сєалуба, сєалубина (С. Жел.), зашсєалубина (Лев.), сєалнна (С. Жел.). — Дошка з сєалубинами.

Осєандалїться = прошєнїтись, осєорємитись.

Осєвернїть, осєвернїть, ся = опоганювати, обпоганювати, опасєкужувати, обпасєкужувати, поганїти, пасєкудити, опоганїти (С. Ж. Л.), опасєкудити (С. Л.), огнїдити, омерзїти, спасєкудити, споганїти, ся. — Живучи з людьми, опасєкудав і душу чистую. К. Ш. — Чи не між вами я, поганї, так опоганївсь, що й не знати, чи був я чистим коли небудь. К. Ш. — Погана птиця, що своє гнїздо пасєкудить, н. пр. — Паршива вївця всю отару споганїть. н. пр. — Покидаю тебе одного... Чи ти ж зможеш прожити на свїті, не споганївши сєрця свого? Чайт.

Осєаблять, осєаблїть, ся = усьмїхати ся (С. Ж.), осєрїяти ся, висєрїяти ся, усьмїхнїти ся, висєрїити ся.

Осєоблїть = д. **Осєаблявать**.

Осєолнна = д. **Осєалнна**.

Осєолок = сєалка (С. Л.), осєілок, осєомєлок (Лев.), трїска (С. Ш.), від скла, посуду то-що — сєілка (С. З.), черепок. — Кому дрова, тому й трїски, кому горшки, тому й иєски. н. пр. — Як дерево зїтнуть, кожний трїски збїрає. н. пр. — Сєянною порїзав ногу. п. о. — Розірвало бомбу і мене сєянною зачєпило по носї. н. о.

Осєомнна = осєкома. — Адам кєсєлєчку зїв, а у вас осєкома на зубах. н. п. — **Набїть осєомнну** = набрїднути, обрїднути, обрїкрити ся.

Осєоплєнїє = валашаннє, вєклєдуваннє.

Осєонїтель = валашєл (Мап.), холосїй, перевєрїтайло (що запертає бугайв). Ніс.

— У скопців є такий холощій, що вміє вирізувати. Кн.

Оскоплѣть, оскоплѣти = валати, викладати, викладувати, холощати, холостити, вихолощувати, легшати, легчати, хорошати, завертати, закручувати, скопити, каплюнити, вивалашати, вилжити, вихолостити і т. д. (Д. під сл. Валашить). — **Оскоплѣнный** = д. Кастратъ.

Оскорбитель, ница = напасник, ця (С. З. Л.), оскорбник, ця (С. Пар.).

Оскорбительный, но = уразливий (С. Ж. Л. Ш.), вразливий, образливий, во (С. Жел.). — Хто би заочне што образливого о нас господарю мовил. Ст. Л. — Вразливе слово від дітей не забуваєть ся. п. пр.

Оскорбленіе = образа (С. Жел. Лев.), ураза, уразка (С. Л. Ш.).

Оскорблять, оскорбѣть, ся = ображати, (С. Жел. Л.), уражати (С. Ш.), образити (С. Жел.), у(в)разити, ся (С. Ш.). — Отпущено всім, которі мене образили. Б. Н. — Слова його глибоко вразили мене. Кн. — На віщо ж заводите розраду, на віщо ображаєте людей? Лев. В.

Оскоромить, ся = оскоромити, поскоромити, ся, (про багатьох) — перескоромити, ся.

Оскребать, оскресть = д. Оскраблять.

Оскребокъ, частіше Оскребки = поскребок (С. З.), вискрібок, поскрібки, вис(ш)крібки.

Оскудѣвать, оскудѣть = д. Бѣдѣть і Истощаться 2 і 3.

Оскудѣніе = згубоженія, знищення (С. Ж.), висиленія (С. Л.), витрата, вичерпання.

Ослабить, ослаблять, ся = ослабити, послабити, послабляти, ся, слабѣти, слабѣшати (С. З. Л.), слабшати (С. Л.).

Ослабѣвать, ослабѣть, ослабнуть = слабіти, слабѣшати (С. З. Л.), слабшати (С. Л.), ослабити (С. Л.), ослабнути, ослабити (С. Л.), в здоровлю, в силах — охлянути (С. З. Л.), охлясти (С. З. Л.), охляти, захлясти (С. З. Л.), виснажити ся, захірити, похірити (С. Аф. Л.), занепасти (С. Л.), знесилити, підупасти, підупасти на силах, від старости — підтоптати ся, від ходяі або клопоту — підтоптати ся, перегуцувати ся, пробджіа — віроїти ся, в шалерах — охлябнути, про мороз — пересісти ся. — Ледає з поги на погу переступає — охляв,

підтопав ся. Як. — З пудьги охляв і ізнеси ся, в одежі дїг і не роздів ся. Кот. — Не ївши, не пивши, ми зовсім охляли і духом і тілом. Кн. — Я так виснажила ся, що не було у мене сили повернути колесо швалької машини. Кн. — Він не знесилів духом. Кн. — Пересядь ся мороз! п. пр.

Ослабленіе = ослаба, попуск, пільга і д. Облегченіе.

Ославка = слава, поговір. — Була слава, були поговори та на тую дівчиноньку, що чорні брови. п. п.

Ославлять, ославить = ославляти, поговір пускати, ославити, обнеславити, поговір пустити.

Ослащать, осластить = 1. солодити, підсоложувати, осолодити, підсолодити. 2. розбавляти, розводити, розбавити, розвести. — Треба розбавити водою, бо дуже густе.

Осленокъ = ослѣ, осленѣ, тко.

Ослизнуть = ослизнати, посвѣдити.

Ослица = ослиця.

Ослѣвъ = ослиний.

Ослоппина = ломѣка, бовдур, бѣцман, дуріло, дурбїло, теленєнь, йлоп. (Здоровий, але дурний і незграбний).

Ослушаніе = неслухнянство, непослух, непослушенство (С. Ж.).

Ослушаться, ослушиваться, ослушаться = неслухати ся, непослухати ся. — Як ти сьмів непослухати ся, коли тобі звелено?

Ослушливый, ослушникъ = неслухавий, непокірливий, неслух (С. Л.).

Ослушность = д. Ослушаніе.

Ослушный = д. Ослушливый.

Ослушаться = недочути.

Ослѣпительный = сліпучий. С. Л.

Ослѣплєніе = осліп. С. Л.

Ослѣплять, ослѣпить, ся = сліпїти, осліпїти, засліпїти, посліпїти, ся.

Ослѣпнуть = осліпнути, посліпнути, потемїти.

Ослѣплю = сліпша, осліп (С. З.). — Осліпїши на обоз. Л. В.

Осмаливать, осмолить = обсмолювати, висмолювати, обсмолїти, висмолити.

Осма́тривать, осмотрѣть = 1. оглядати, ся, озирати, ся, оглядувати, ся, обзирати, ся, розглядати, ся, обдивляти ся, роздивляти ся, оглядїти, ся, озирцїти, ся, обдивити ся, роздивити ся, розглядїти, ся, скрізь — обйикати.

Заглянула в комору, обдивилась увесь двір. Лев. — Обдивившись і щось записавши у

товсту книжку, відпустили його. Лев. В. — Дивлюсь аж він одкрив очі, роздивляється... ото обдививсь, тай устав. н. к. — В довіррю, як по надвіррю — ходячи треба озирати ся. н. пр. Д. ще пр. під сл. **Оглядывать, ся.**

2. недобачати, дівлячись обізнавати ся, недобачити, нероздивити ся, помилити ся, обізнати ся. — Це не він — ти не роздивив ся.

Осма́трива́ннє = огляда́ння (С. Л.), огля́дливий, розгляда́ння (С. Л.), розгля́дини (С. З. Л.). — Оглядини саду і парку взяли багато часу. Кн.

Осмери́ковий = вісьмери́ковий.

Осмери́я = вісьмери́к.

Осмі́токъ = шкарбу́н, шкарбуні́, ві́топок, ві́топток (Д. під сл. **Обу́вь**).

Осми́деся́тий = вісімдеся́тий.

Осми́на = вісьми́на ($\frac{1}{8}$ частина якої мірки, ваги, десятині то-що).

Осми́на́дцятий = вісьми́на́дцятий.

Осмо́трительность = обачи́сть, ба́чність, обере́жність. — До права треба два мішки: один грошей, а другий бачности. н. пр.

Осмо́трительный, по = обачний, но (С. З.), ба́чний, но, обере́жний, но (С. Л.), бере́жений (С. Аф.). — Він чоловік бачний, не озирнувшись навкруги, не візьметь ся. Кн. — І все розумно, все обачно. Федь. — Береженого і Бог береже. н. пр.

Осмо́тръ = огля́д, огляда́ння, огля́дини, розгля́дини (тільки про сватання) — пере́глядини, обзо́рки (Гал.). — Посилай старостів, а я з батьком поїду на розглядини та подивлю ся на твою милу. (Д. під сл. **Обзо́ръ і Осма́трива́ннє**).

Осмо́трѣнє = 1. огля́д, огляда́ння.

2. Внимательность і Осмо́трительность.

Осмо́трѣть, ся = д. **Осма́тривать, ся.**

Осму́ха = вісьму́ха, вісьму́шка.

Осми́кнать, осми́кать, ся = обесми́кувати, осми́кувати, обесми́кати, ся, обесми́кати, осми́кати, ся, обесми́кати, обшмо́ргати. — Осмикала ся, тоді й вишла.

Осми́вать, осми́ять = обесми́ювати, висми́ювати, насми́хати ся, глузува́ти, глумува́ти, глуми́ти ся, обесми́яти, висми́яти, просми́яти, поглузува́ти, поглуми́ти ся, насми́яти ся, поглумува́ти, багатьох — пересми́яти (Д. під сл. **Насми́хаться**).

Осми́ливать, осми́лить, ся = осми́лювати, ся, обесми́лювати, ся, засми́люва-

ти, ся, відва́жувати ся (С. Л.), ва́жити ся (С. З. Л.), осми́лити ся, засми́лити ся, насми́лити ся, обесми́лити ся, насми́ти (С. Л.), всми́ти, посми́ти (С. Л.), зва́жити ся (С. Аф.), відва́жити ся. — Рука наша не здійметь ся, серце наше не засми́лить ся. н. д. — Пішов би до його, та не насмию. н. о. — Мовчить кожен, не промовить слова; хто пак знав — казати не насміє, хто б насми́лявсь, так не зна нічого. Ст. С. — Далі як обесми́лившись, тай каже. Кр. — Як ти важив ся підняти руку на старшого брата? н. к. — Ти сьогодні мабуть розум стратив, що прохав сина у мене зваживсь. Ст. С.

Осмѣ́хатъ = д. **Осми́вать.**

Осмѣ́яніє = смѣ́х, посѣ́мх, пересѣ́мх, глум, осми́ювання, висми́ювання. — Достав ся на посѣ́мх людям.

Осмѣ́ять = д. **Осми́вать.**

Осна́стѣть = осна́стити, посна́стити.

Осна́стирикъ = осна́ч.

Осно́ва́ннє = 1. осно́ва, фунда́мент (С. З.), грунт, ірунт (С. З.), печі, стога, млина — під, дерев'яна в будові — підва́лина, підруби.

2. осно́ва, засно́вина, ра́ция (С. З.), при́від. — Легенди мають свої основи реальні. Кн. — Не здохли побороти засновин централізму. Кн. — Не має ніякої радії до того, щоб так казати. — Мені подобається ся гравюра тай не без вводу. Кн.

3. підпо́ра, підва́лина. — До осно́ва́ннє = до краю, до ноги, до ния, до $\phi(x)$ унда́менту (С. З.), до щѣнту і т. д. д. **Вко́нець.** — Унію в землі руській до хунда́менту касуєм і півечим. Хмельницький. С. З. — Сарапа по садах і по лісах листи до щѣнту виіла. Л. В.

Осно́ватель, нида = осно́ватель, ка (С. Жел.), заложі́тель, ка (С. Жел.), $\phi(x)$ унда́тор, ка (С. Ш.), оселі — осадчий. — Мазепа був фунда́тором сеї церкви. Пр. — Першого осадчого сього села — не відаємо на имення. Кн.

Осно́вательность = осно́вність, докла́дність. С. Жел.

Осно́вательный, по = осно́вний, но (С. Жел.), докла́дний, но (С. Жел.), статѣ́чний, но, россу́дливий, во. — Докладно про все йому розказав. — А старики раду радять статѣ́чну; вони тебе павчатимуть сердечну. н. п.

Осно́вывать, осно́вать, ся = осно́вувати, ся, засно́вувати, ся, уірунто́вувати (С. Ш.), заса́ждати ся (С. З. Л.), осно́вати (С. Жел.), заснува́ти, ся, уірунтува́ти

(С. Ш.). — На оціх підвалинах заснувати свої думки. Кп. — Шкода, дарма мовити, на кондиціях неслухняних засаджати ся. Б. Хмельницький. Л. В.

Осново́й = осно́вний, грунто́вний. — Грунто́вний закон забороняє такі вчинки. Кп.

Осо́ба = осо́ба, парсо́на, іронично, глумливо — вели́ке на́бѣ. — Мабу́ть па́че чи ма́леньке, бо й Качалка побіг на зустріч. Лев. В.

Осо́бенно = 1. окро́ме, окро́мне, одру́бно, на́різно, осо́бе (С. Жел.), осо́бе (Ман.), опрі́ч. — Вони живуть на́різно. — Вона хоче присти собі на полотно на́різно од нас. Лен. — Він пішов окро́ме од нас.

2. особливо́ (С. Л.), осо́бно, з осо́бна, на́дто, на́йпа́че, на́йбільш (С. Л.). — Осо́бливо меншу дочку любив він. — Ве́йм і ко́жному з осо́бна, ко́му належи́ть, озпайму́ем. С. З. — Часто бьють ся між собою, на́дто ба́би́на дочка. н. к. — А за молодого, а на́дто ще за вдово́ю ко́закі ордо́ю та́кі ходять. К. Ш.

Осо́бенность = особливо́ість, одмі́на, окре́мність. — Особливо́ість нашо́ї наро́дності від сусі́дніх — визна́чаєть ся. Кп. — Етнографичні особливо́ости відпо́вдають поді́лу в у́дільний періо́д. Бар. О. — **Въ** осо́бенности = д. **Осо́бенно** 2.

Осо́бенный = особливо́вий (С. Л. Жел.), осо́бний (С. З.), окре́мний, опрі́чний (С. З.), окро́мний, окро́ ё)мі́шний. — Потребно осо́бно́го при́готова́ння. С. З. — Доро́жку зна́ю я окро́мну, в пі́чну до́бу, в го́дину сонну прокра́стись мо́жна. Кот.

Осо́бливость, **вий** = д. **Осо́бенность**, **ний**.

Осо́бляко́мъ = д. **Осо́бенно** 1 і крім того: од лю́дей — по́сторонь, бо́сторонь (С. Л.), одлю́дно (С. З. Л.), від нывшо́ї будови — на одші́бі, на одлю́бі (С. Л.), на бе́лебні (С. Аф.). — Живе одлю́дно на ви́топі. С. З. — Ха́та па́ша на одші́бі. Лев. — Геш ха́та сто́ить на бе́лебні. С. Аф.

Осо́бо = д. **Осо́бенно**.

Осо́бность = осо́бність, осо́бость, окре́мність.

Осо́бный = д. **Осо́бенный**.

О'со́бъ = 1. д. **Осо́бенно**.

2. осо́бина. С. Жел.

Осо́вьѣ = осові́ти, посові́ти.

Осо́ка, рос. *Sagex* L. = озо́ка, ті́рса (С. Аф.), ку́га.

Осоко́рина = соко́рина.

О'соко́рь, рос. *Populus nigra* L. = о́сокор, соко́ра, соко́рина, ясо́кір. — **О'соко́рь душі́стая**, *P. balsamifera* L. = зо́лотá верба́. С. Ап.

Осо́ловѣть = о́солові́ти, посо́ловіти, о́солові́ти, посо́віти. — Посо́ловіли о́чі.

Осо́лодѣть = о́солоді́ти, посо́лодіти.

Осо́со́къ = сосу́н, сосу́нець (про поро́са).

Осо́тъ, рос. = 1. *Cirsium arvense* Scop. — жербо́й, жи́брій, ко́лючка, ко́лючкі́, наго́ловаткі́. 2. *Sonchus arvensis* L. — о́сот, гі́рча́к, мо́лоча́к, мо́лоча́й, чо́ртове ві́лля. С. Ап.

Осо́хнутъ, **осо́хатъ** = обо́схнути, просо́хнути, обо́схати, просиха́ти.

Осо́юзитъ = обо́сюзити.

О'сна, *Variolae* = ві́спа, здр. ві́спа, ві́спочка. С. Аф. 3. Л. — **Ві́трина́я о́сна** = гві́здкі́ (С. Аф.), гві́здочки. — Сестра Шевче́нка Ма́руся умерла з ві́спи. Кп. — А підня́ло ся на по́ги — кі́р, гві́здочки та кашпа́ підко́шували дитячі́ сили. О. Мир.

О'спенный = ві́сняний.

О'шина = ві́сина, ві́синка (С. Аф.), лу́щина, ря́ботиння.

Осо́привна́тель = ві́спарь, щепі́й, щепі́льник, щепу́н. — Ві́спарь при́їхав ві́сну щепи́ти. Ча́йч.

Осо́прива́ть, **осо́притъ** = спо́ритись, спере́чатися, зма́гати ся і д. **Опро́верга́ть** 2. — Проти тих факті́в не мо́жна спере́чати ся. Кп. — Ста́в був зма́гати ся, ба́чу ве́ пересопри́ти. Кп.

Осра́міть, **осра́мля́ть**, **ся** = осоро́мити, **ся**, со́рому завда́ти, ога́ньбі́ти, со́рому на́бра́ти **ся**, ба́гатьох — пересоро́мити.

Осра́мле́ніє = осоро́мле́ння; со́ром, га́ньба́.

Оста́вля́ть, **оста́ться** = зоста́вляти **ся** (С. Аф.), ли́шати **ся**, зоста́ти **ся**, ли́шити **ся**. — Або ви, тату, йді́ть по дро́ва, а я зоста́нусь до́ма, або я зоста́нусь до́ма, а ви йді́ть по дро́ва. н. пр. — На́бив гроше́й у ки́шеню са́місі́пських срі́бних, на при́дачу ще зоста́лось ли́бонь з ко́пу мідні́х. Дум. — Обмо́лотивсь я в ві́второк, ли́шило ся сно́пів со́рок. н. п. — По́мер чу́мак та́й по́мерла його́ думка, а я ся ли́шила са́ма на чу́жині́, як сива го́лубка. н. п. Под. — **Онъ** **въ** до́лгу не оста́нется = ві́н сьо́го не подару́є, ві́дда́чить. — **Оста́ться** непо́дви́жнимъ (від стра́ху) — при́кипі́ти до мідця (С. Л.). — **Въ** на́кладѣ́ не оста́нется = утрати́, шко́ди не ма́тиму. -- **Сча́стливо оста́ваться!** = бу́вайте здо́рові́! — **Что оста́валось** ми́ѣ дѣ́лать **въ** подо́бномъ случа́ѣ? = що́ мав я робі́ти в та́кім ра́зі?

Оста́вить, **оставля́ть** = зоста́вити (С. Аф.), ли́шити (С. З. Л.), обли́шити, зали́шити,

кинути, покинути, зоставля́ти, лишати́, кидати, покида́ти. — Зоставив синові багато худоби. н. к. — І в дому мене не лишай і в поле мене не бери. н. пр. — Не жалуй, матінко, за мною, не беру і нічого з собою, лишая слідоньки по двору, слізюньки по столу. н. п. — Лучче б було мене, мати, в кушелі залити, ніж такую нещасну на світі лишити. н. п. — Облишмо, куше, сюю роботу, ви́гнем горілки ще й у зоботу. н. п. — Кого схочеш залишити дома, хай тобі той в обороні стане. Ст. С. — Покидаеш мене, сердечитко моє, та комуж приручаш? п. п. — Покинь ту думку навісину та берись до праці. Кп. — Якийсь час з лекцій перебувала ся, а далі кипула. Кп. — Оста́вить безъ внима́нія, безъ поше́чення, въ пренебреже́ніи = занеха́ти (С. З.), занедба́ти (С. Аф. З.), залиши́ти, знехтува́ти, кинути, покину́ти. — Нехай, нехай — тай зовсім за́пахав. н. пр. — Своє добро він за́пахав. н. о. — Рідна народна мова була знехтована. Кп. — Оста́вленний безъ внима́нія і т. д. = зане́ханий, зане́дбаний, зали́шений, про вец — заваля́щий. — Д. теж під сл. Бро́сить і Бро́шений. — Оста́вить безъ послѣдствій = відказа́ти. — Оста́вить свѣтъ = вмерти, перестави́тись. — Оста́вить службу = кинути службу. — Оста́вить міръ = кинути свѣтъ, жити відлюдно, скітником, пустельником. — Оста́вьте е́го = не ру́ште, не займа́йте, киньте, покиньте його! — Оста́вьте меня́ въ поко́ѣ = да́йте ми́ні споко́й.

Оста́в = кіста́к, кістня́к, снасть. — А я така, що тільки снасть моя була тай годі, так вихудла в тяжкій роботі К. Х.

Оста́ль = д. Оста́токъ.

Оста́льно́й = оста́ний, оста́тній (С. З. Л.), оста́нець. С. З. — Сам не внав, остаточно каплю допивав. К. Ш.

Оста́вля́вать, оста́новіть, ся = зупини́ти, спини́ти (С. Л.), припини́ти (С. Л.), пере́пиняти, зупини́ти (С. З. Л.), спини́ти (С. З. Л.), опи́нити, ся, заступя́ючи до́рогу — пере́йма́ти, пере́няти (С. З.), гам, суперечку — га́мува́ти, уга́мува́ти (С. Ш.), течію, на пр. воді, крові — та́мува́ти (С. З. Ш.), га́мува́ти, зупини́ти (С. Аф.), за́тамува́ти (С. З. Л.), уга́мува́ти (С. Ш.). — Над річкою зупинила ся, на козака задивила ся. п. п. — Його гнівний погляд зупинив ся на... Фр. — Гуляла, гуляла й мати не спинала, а тепер зупинила лиха година. п. п. — Тепер ніхто не може того страшного діла зупинити. Сам. —

Так і доля! того лама, того нагинає, мене котить і де спинить, і сама не знає! К. Ш. — Подюбила — не спинили, пішов тай загишув. К. Ш. — Кайдаш побіг за волами, спинив їх, але вони не могли здержати воза. Лев. — Заходив ся князь Острожський спинити сипану церковної унії. Бар. О. — Коли ж тії гайдамаки та таке чинять, так послати Капнистого, нехай їх припинить. н. п. — Але я ніяк не спиноу сліз. Ст. Г. — Не пере́пиняйте мене, а то казати не буду. н. о. — Засьщивав, опи́нити ся, по́слуха та знову. К. Ш. — Не все те пере́йма́ти, що по воді пливе. п. пр. — На силу вже на вигоні пере́няв волів. — Та́мувати кров. С. З. — За́пинити воду. С. Аф. — Не оста́вля́вся = незу́пини́ючись, без одню́чінку, без пере́рви. — Чита́в не зупини́ючись. Кп. — Оста́новіться ла́геремъ, обо́зомъ = ота́бори́тись, коше́м, та́бором ста́ти, ото́кува́тись. — Валка чу́маків ото́кува́лась. Мап. — Оста́вля́всь, оста́новіться въ до́ро́гѣ, на кварти́рѣ = ставови́ти ся, става́ти (С. Л.), зупини́ти ся, ста́ти, зупини́ти ся. — Поки став у за́їзді. — На ночіва́ю зупини́лись у селі маленькім. Ст. С. — Стали на по́пас. — Оста́новіться со ста́домъ = оти́рлува́ти ся, оти́рлити ся.

Оста́новка = вини́ (С. З. Л.), спин, припи́нка, за́гайка (Сп.), уста́нок, пере́стань, пере́стан, пере́станок; посто́ячка. — Нема виниу вдовиному сипу, що звів з ума дівку сиротину. н. п. — Гордий злюка без устанку убогого давить, і що дни йому готує видумки лукаві. К. П. — Ледача пикала скрізь припинки має. п. пр. — Оста́новка за німъ = діло стоїть, ста́ло за німъ.

Оста́новка въ рабо́тѣ = за́гайка.

Оста́рокъ = підста́ркувати́й.

Оста́ріть = зіста́ріти ся, підто́пати ся.

Оста́токъ = оста́нок (С. Л.), оста́ча, ре́шта (С. З.), ли́шка (С. З.), оста́тки = оста́нки, послѣ́дки (С. Л.), лишкі́, в посудині на дні — одѣ́нки, від витопленого жиру, сала — ви́шкварки (С. Аф.), шкварки, від то́плення — ви́топок, ви́тонки, від виварки — ви́кіпки, після́ віяння — одві́йки, по́слѣд, борошна після́ просі́вання через сито — ме́жисі́тка, зерна або борошна після́ перегочки — одто́чини, після́ їди — недо́їдок, недо́їдки, після́ корму худоби — пере́їди, зт́їди, після́ пиття — недо́питки, після́ горіння — недо́гарок, після́ бою — недо́биток, недо́битки, після́ гонки горілки — ба́рда, од хлі́ба після́ їди — оку́ршки (Лев.), в лембикі —

недогін, від раків — раковиння, тютю-
ну в гамані — по́терть, потеру́ха, в люль-
ці — ЧВир, що треба вигрібати або вискри-
бати, на пр. останки тіста в діжі — ви-
грі́оки, вискри́бок, по́скрібок, вискри́б-
ки, по́скрібки (так в жарт зовуть і остан-
ню дитину у старих). — Тепер, кажуть, в
Слободзеї останки збирає Головатий та на
Кубань хлюдо́вці підмовляє. К. III. — У попа
здачі, а у шевця остачі — не питай. н. пр. —
Рубас мечем голови з плечей, а ренгу
топить водою. н. п. — З хліба з'їд не буде.
н. пр. — До оста́тка = до оста́нку, до
ре́шти, до цу́ри і т. д. д. Вкопе́ць. —
До цури побив, перевів. Ман.

Остаточный = останній, оста́тний, оста́-
нець, оста́лець (С. З.).

Оста́ться = д. Остава́ться.

Осте́гивать, остега́ть, осте́гнұть = 1. стьоб-
ба́ти, хльобста́ти, вистьобати, стьобну́-
ти (С. З.), вихльобста́ти. — Стьобнув пу-
гою. С. З.

2. стьобба́ти, вистьобати, стьобну́ти і д.
Обмежа́ть, обме́жувати.

Остене́нїть, ся, остене́нїться = устат-
кува́ти, ся (С. Ш.), статкува́ти, статні-
ти, шанува́ти ся. С. Л. — Покинь то́бу
горілку, треба статкувати. С. Л. — Тобі
треба статніти, годі ледащити ся. С. Л. —
Казав тобі: шануй ся, бо та гульня до до-
бра не доведе. н. о.

Остерве́нїє = лютува́ння, озв'їрення.

Остерве́нїє = розлютова́ти ся, озв'ї-
рити ся. осата́нїти, розстерві́ти ся (С.
З.). — Од злости Турн осата́нївши... Кот.
— Уздрівши Низ труп Евріала, од прости
осата́нїв. Кот. — Розстерві́шчу ся орду. Л. В.

Остерега́ть, остеречь = остерега́ти, пе-
рестерега́ти (С. З. Л.), остерегті́, пе-
рестерегті́. — Сторож остері́ мене, що
груба диять. Кл. — Перестерегла його,
щоб туди не ходив. н. о.

Остерега́ться, остеречься = стерегті́ ся
(С. Л.), берегті́ ся (С. Л.), вистерега́ти
ся, бороні́ти ся (С. Л.), варува́ти ся,
остерегті́ ся, поберегті́ ся. — Висте-
регай ся нити лишне. Кр. — Боронясь, щоб
не застудити ся. С. Л. — Варував ся кия,
та палкою дістав. (Пр. д. ще під сл. Бе-
речься).

Ості́стий = остюва́тий.

Осте́ = го́лка, шпичка (на росликах).

О́стовъ = д. О́ставъ.

Осто́лбець = остовні́ти, остовнені́ти,
отетері́ти, правце́м ста́ти, ослу́піти. —
Малий Мироп так і остовпів з переполюху.
Фр. — Як гримне на мене, я так і остовпів

ла. Кн. — Остовпів та й не вгада зразу,
як відказати. Лев. В. — Як побачу — вті-
шаю ся, аж остовпенію, а як прийде роз-
ставатись, аж серденько мліє. н. п. — Як
міні сказано: одягай ся, так я і отетеріла
і отерпла. Г. Барв. — А бодай ти серед
шляху ослу́піла! н. пр. — А мати як крик-
нула, то вони поставали в куточках, тай
остовпіли і руки їм позв'язали. н. о.

Осто́лбїна, остоло́нь = бо́вдур, дурбі-
ло, те́ленеб, товни́га, бе́цман (високий,
але дурний і незграбний).

Осто́ро́жність = обере́жність, ба́чність,
осто́ро́га. — З властивою усім облудним
людям боязкою обережністю він лякав ся
усього, що... Лев. В.

Осто́ро́жний, но = обере́жний, но (С. Л.),
береже́ний (С. Ш.), сторожкі́й, сто́рож-
ко (С. Л.), бе́режкий, (С. Ш.), бе́режний,
но (С. Ш.), оба́чний, но, опа́сливий, во.
— Та сторожко робіть ви діло, щоб хто не
привідав. К. К. (Д. ще під сл. Осмотрі-
тельный).

Остра́гивать, острога́ть = обстру́гувати,
обструга́ти.

Остра́тка = остра́шка (С. Л.), по́страх
(С. Л.), пристра́шка.

Острей = вістрі́й, го́стре, шнїль, шнї-
ньок (С. Л.), шпичка, голки — жало́,
жильце́, ножа — жало́ (Лев.), ле́зо, ле́зво,
гострі́й, гострі́є, гострі́ця (д. Ле́звіє),
списа — клюга́ (К. Х.), пали́ці — нако-
не́чник. — Лезою як черкнув по шні, так
йому ніж і загруз там. Кн. — Люди доста-
ють клюги списовні. К. Х.

Острига́ти, острі́ць, ся = обстрига́ти, об-
стрі́гати, ся, па́дто — перестрига́ти, пе-
рестрі́гати.

Острі́альщикъ = точи́льщик. С. Ш.

Острі́ть = гострі́ти (С. Л.), на точи́лі —
точі́ти (С. Ш.), на бруску — брусе́ти, ко-
су — клепа́ти, манта́кою — манта́чити.
— Острі́ть зу́би = ла́сити ся. — Ла́сити
ся, як кіт на сало. — Острі́ть надъ кѣмъ
= приклада́ти (С. Л.).

Острі́ца, рос. *Asperugo procumbens* L. =
острі́ця, лінчи́ця, ле́нчи́ця, ле́ниць,
мокрі́ць, ренча́шкі. С. Ан.

Острі́ць, ся = д. Острига́ть.

Острі́є = д. Острей.

Остро́ = го́стро. С. Аф.

Остро́вєрхїй = гострове́рхий. С. Ап.

Остро́вїтянинъ, остро́вїтянка = остро-
вья́нин, остро́вья́нка. С. Жел.

О́стровъ = о́стрів (С. Жел.), вісна (С. Жел.
З.), віснї, о́бо́к, о́бі́к, плаву́чий — пла́в.

— Посеред моря широкого, близько Єгипту, єсть острів. Ніц. — Переплинувши море, достигнули виспи. Л. В. — Селезень на ставу, утітка на плаву, тепер вони сидять на одпому плаву, та їдять рисочку. н. п.

Острога = ості, бодіць, сандоль (Аф.).

Острога́ть = д. **Остра́гивать**.

Острогла́зый = бистробкий, бістрий на очі (С. Ш.), гострогляд.

Остро́гъ = остро́г, тюрма́ (С. Ш.), поб. — тюрґа. — Ой і заплакали нашіі молодці, сиди в остроґі. н. п. — Посадили його в тюрґу, а він і втік. п. о.

Остроко́пный = кінча́тий, кінча́стий (С. Жел.), шпича́стий (С. З. Л.), стріж-кий, стріжча́стий, тільки про гори — шпильча́стий. С. Л. — Лихтарів шпичастих місяжних два. Ст. Оп.

Остроно́сый = гостроно́сий.

Остроо́кий = д. **Острогла́зый**.

Остроно́сый, **остро́-пестро́**, рос. *Silybum marianum* Gärtn. = ростопша, розторопша (Укр.), ро́стро́пша (Гал.). С. Ап.

Остроно́сый, **остроно́сый**, **остроно́сый** = ста́вити, поста́вити кро́кн.

О́стрость = го́стристь, гостри́я (С. Л.).

О́строта = 1. д. **О́стрость**.

2. при́кладка (С. Л.), го́стре сло́во. — Як почне було при́кладки приклада́ти.

Остроу́гольный = гостроку́тний. С. Жел.

Остроу́мнчатъ = при́кладки приклада́ти.

Остроу́мие = бістрий ро́зум; го́стре сло́во.

Остроу́мный = бістроу́мний (С. Жел.), до-річний.

Оструга́ть = д. **Острога́ть**.

Острупа́ть = о́струпи́ти, за́струпи́тись.

О́стрый = го́стрий, го́стренький, го-стрі(е)сі(е)нький, порів. — го́стриний (С. Аф.), на речах — до́річний (Граб.). — Голий як кістка, а го́стрий як бритва. п. пр. — Як яка до́річна катівська дочка! Граб.

О́стрыъ = го́стріти, го́стришати.

Остуді́ть, остужа́ть = остуді́ти, просту-діти, прохоло́дити, остужува́ти, про-стужува́ти.

Остунáться, остуні́ться = невірно ступи-ти, ступи́ти, спотика́тись, спотикну́тись, спиткну́тись.

Осты́вать, осты́нуть, осты́ть = остига́ти, прости́гати, ви́стигати (С. Аф. Л.), хо-ло́нути (С. Л.), ча́хнути, ви́чахати (С. Аф.), про́чахати (С. Л.), ости́гнути, прости́гнути (С. З.), ви́стигнути, ви́стигати (С. Аф.), охоло́нути, прохоло́нути, ви-хо́лонути, про́чахнути, ви́чахнути, ви-

чахти (С. Аф.). — Не минуло й місяця — коханія остигло. Лев. В. — Простиг по-ези́ весь жар. К. Х. — Раз добром наліте серце, в вік не прохолодне. К. Ш. — **Осты́-лый, осты́вший** = ви́стиглий, прости́-лий, прохоло́нутий, осты́лий. — Нема кому остилого серденька нагріти. К. Ш.

Ость = 1. *Arista* — ость (С. Пар.), остю́к (С. Жел.), остя́к (С. Жел. Пар.) вус (С. Пар.).

2. анат. *Spina* — хребет. С. Жел.

Осужда́ть, осуди́ть = 1. осужда́ти, осу-діти, засуди́ти, присуди́ти. — Засудили його в острог на три місяці.

2. осужда́ти, суди́ти, пересуджува́ти, суди́ти, гуди́ти, га́нити, га́ньби́ти, осуди́ти, зга́нити, ога́ньби́ти, погань-би́ти. — Ох і ви́йшла б я... так судять, гу-дять вражіі люди, хотять же нас розлучи-ти. н. п. — Ой там люди так суди судять, та все того та свекора гудять. н. п. — Свого ледачого не хвали, а чужого доброго не гуди. н. пр. — Робім добре — нехай нас люди не гудять. С. Л. — Попів гудьмо, а з пошамі будьмо. н. пр. — Служив Москві Іване, а вона ж його гане. н. пр. — **Осуж-да́ющий** = пересудли́вий.

Осужде́ние = суд, осуда́, обсу́да. — Смерть не така страшная, як осуда́ людська. н. п. — Що коли б я уважав на людську осу-ду. Кн.

Осу́наться = 1. змарні́ти, помарні́ти, під'у́нати.

2. обсу́нути ся.

Осуша́ть, осу́шивать, осу́шить, ся = 1. обсу́шувати, ви́сушувати, обсу́шити, ви́сушити. — Вису́шив боло́то.

2. ви́сушувати, ви́хля́ти, ви́сушити, ви́хля́ти. — Він за один ковток ча́ малий водянчик так і ви́сушив. Кн.

3. проси́хати, обсу́хати, су́шити ся, просо́хнути, обсу́хнути, обсу́шити ся, пересу́шувати ся.

Осу́шка = су́шка.

Осуществля́ть, осуществи́ть = ви́повня́ти, спо́вня́ти, дово́дити до кінця, ви́шновни-ти, спо́вняти, ся (С. Пар.), ви́ковати, спра́вдіти, ся (С. Жел.), осу́щити (С. Жел.). — Чи спра́вила ся його на́дія?

Осчастли́вить = ушасли́вити, зроби́ти ща-сли́вим. — Дума́ла ушасли́вити його, а він ті до труви довів. Кн.

Осы́пать, осы́пая, ся = 1. обсы́пати, о-сы́пати, по́сыпати, обсы́пати, по́сыпати, ся. — Молодих обсы́пають зерном. — Об-сы́палось листи. — Жито осы́палось.

2. висипати, висипати, обкидати, поприщити. — Висипало на губах.

3. осипати ся, обвалювати ся, завалювати ся, осипати ся, обвалити ся, завалити ся. — Земля обвалила ся в колодязі. — Глинище завалило ся.

4. витріпувати ся, вистріпувати ся, обтріпувати ся, витріпати ся і т. д. (про тканину). — Рукава вистріпались.

Осирѣть = д. **Отсирѣть**.

Ось = вісь, **ося** (С. Л.), залізна штаба під деревняною вісю — підсоок, та частина осі, на котрій крутить ся колеса — **макогін**. — Вісь уломилась. — На кілок чи на осью — усе купи. Хар.

Осьмёрка, осьмой і т. д. = д. **Восьмёрка, восьмой** і т. д.

Осѣдать, осѣсть = осідати, сідати, надсідати, осѣсти, сѣсти, надсѣсти. — Хата осідає.

Осѣдлать, осѣдлывать, ся = осідлати, окульбачити (С. З.), сідлати, кульбачити. — Сідлай коня вороного, мій брате козаче! По нас в світі широкому ніхто не заплаче. К. Ш. — Ой кульбач, чесний отче, коня вороного. н. пр. — Окульбачили, мов скотину. Гул. Ар.

Осѣдлость = осілість (С. Жел.), оселість, оселя (С. Жел.), посілля, житло (С. Л.). — Прихавши в котрий повіт, де осілости не має. Ст. Л.

Осѣдлый, ло = осілий, ло. — Тоді у Татар було вельми ще мало прихильности до життя осілого. Пр.

Осѣменить, осѣмнять, ся = засіяти, обсіяти, засівати, обсівати, ся.

Осѣнить, осѣнять, ся = 1. отіняти, отіняти, ся. — Як же се він говорив, постав хмара, тай отінила їх. К. Св. П.

2. благословити, благословлять, ся, хрестити ся, перехрестити ся.

Осѣривать, осѣрить = сірчити, посірчити.

Осѣсть = д. **Осѣдать**.

Осѣтитъ = обкидати сітями, обтенѣтити.

Осѣчка = обмах. — Дав обмах. Ніс.

Осязаніе = дотикання (В. Н. С. Жел.), дотик (С. Жел.), доторкання, доторк (С. Пар.), мацання.

Осязательный = дотикальний.

Осязать = дотикати (С. Жел.), мацати.

Отáбориться = отáборитись, табором, кошом стáти.

Отáнливать, отонить, ся = топити (С. Ш.), топчити (С. Ш.), потонити, потончити,

ся. — Не тони, не мали, на цілий буха-нець завали. н. пр.

Отáпливать, отопить, ся = топити (С. Ш.), опáлювати, нато́пити, ся. — Чужу хату топити — свої очі сліпити. н. пр. — Опалюєм хати соломою та бур'яном, бо дров у нас не має.

Отáптывать, отоптать, ся = топтати (С. Ш.), обто́птувати, прито́птувати, обто́птати, притоптати, потоптати, ся. — Притопчи землю, щоб рівненько було. — Дай, Боже, потоптати і того року діждати. н. пр.

Отáчивать, оточить, ся = д. **Обтáчивать**.

Отбáвлять, отбáвливать, отбавлять, ся = відбáвити, збáвити, відбавляти, збавляти, ся. — Заправив дуже дорого, та вже потім почав збавляти.

Отбáгриваться, отбáгриться = відніхувати ся, віднихати ся, віднихну́ти ся, відіхну́ти ся. — На силу відіхнули си від берега.

Отбарабáнить = відбарабáнити, перебарабáнити.

Отбесѣдовать = перебалáкати, перебесідувати, перемовити, скінчити розмову. — Годі вам балакати — пора спати. — Та вже все перебалакали.

Отбивать, отбить, ся = од(від)бивати, одбіти, ся; од(від)бороняти, одборонити, ся. — Данило відбив у Татар Побужжя. Пр. — Одбив зайок і покрав. —

Отбійтєся отъ рукъ = розледащити, розікстити ся, рознустити ся. (Д. під сл.

Избáловатьсѣя, Избесѣльничатьсѣя, Извольничатьсѣя).

Отбивной = відбивний.

Отбирать, отобрать = 1. од(від)бірати, від(од)бірати. — Подарував було, а потім одірав назад. — **Отбирать мнѣніе** = збірати голосі.

2. вибірати, од(від)кладати, вибрати, відкласти.

Отбáговѣститъ = перебáговѣстити.

Отбáгодарить = од(від)дáчити (С. З. Л.), віддáкувати. — Я жив буду, то вже не забуду, а щез побачу, то ласкою оддучу. н. п. — Я оддучу вам за приязнь вашу. Ст. Г. — Я тобі оддучу. н. к. — Чим же я тобі віддучу ся, братчику мій. Федь. — (Оддичивши йому сто з оком і вражу палию перебив. Кот.

Отблескъ = бляск, відбляск, відсвіт. — Як побачу на хвилля бляск од сонця, то аж очі заболять. Кр. — Крізь щельню бачимо на стіні бляск од вогню. Кр.

Бляха проти сонця дає одсвіт. Кн. — Упертий, а часом хижо-лукавий відбляск чорних очей. Лев. В.

Отбѣй = одсѣч (С. З.), од(від)бії; од(від)ступ. — Козаки збилися до купи і Татарам одсѣч дали. н. о. — Еней построїв теж отряди, де всім назначив для осади без одступу на вал іти. Кот.

Отболѣть = виболіти, переболіти і д. В. — здоровѣть.

Отбѣрний = одбѣрний, вибѣрний (С. Л.), добѣрний, вибѣрний, одбѣрний (С. Л.), опрѣчний, чѣльний. — Построївши Рутульців в лаву, одбѣрних молодців на славу. Кот. — Ізбо добре задіпрровське, виборна дулівка, калінівка і тернівка. Макар. — Поприносив туди що добѣрніші пляшки вина та старого вишняку. Вар. — За те ступити пан на покѣрного і прийме тебе, як добѣрного. Руд. — Умом і храбростю своєю в опрѣченє попав число. Кот. — Лавись добѣрно, аж хороше. Лев. В.

Отбоариваться, отбоариться = одмовляти ся, ухилити ся, одкрѣчувати ся, викрѣчувати ся, одмовити ся, ухилити ся, одкрутити ся, одвертити ся.

Отбрасывать, отбросить = 1. од(від)кидати (С. Л.), одкинути. — Одкинув геть від себе. — Крашу рибу бєре, а дрібну одкидає.

2. од(від)бивати, од(від)сѣчувати, одбіти, ся. — Місяць відбиває від себе соняшний сѣвіт. Де-що про Сѣв. Б.

Отбривать, отбрыть, ся = 1. кінчати, скінчити гоління, виголювати, виголити, поголіти, ся. — Тільки що виголив ся, зараз одяг ся і пішов.

2. од(від)різувати, відрізати, відрубати. — Я йому так відрізає, що вдруге не буде зо мною словами грати.

Отбросать = поод(від)кидати.

Отбросить = д. **Отбрасывать**.

Отбросокъ = покидька, покидь (С. З.), не потріб. — Ще воно не покидька. С. З.

Отбузовать = од(від)лупити, одшмагати, одчухрати і т. д. д. **Бить**.

Отбурлить = перебушувати, перебурхати, переклекотіти. (Д. Бурлить). — Море переклекотіло — тепер саме їхати.

Отбушевать = перебушувати, перебуяти, перешурмувати. (Д. Бушевать).

Отбываніе = од(від)бывання, одбѣток (С. Л.)

Отбывати, отбыть = 1. од(від)бувати, одбѣти. С. З. Л. — Одбув панщину. — Жмепою прядива не відбудеш. С. Л.

2. од(від)їздити, одїхати. — Три дні

гостювали у нас, та вже на четвертий одїхали.

Отбѣгать, отбѣжать = од(від)бігати, одбігти. — Одбіг геть далеко, та тоді й почав лаятись.

Отбѣгать = 1. одбігати, перестать бігати. 2. набігати, натомити (біганням ноги).

Отбѣливать, отбѣлить = біліти, побіляти, вибілювати, побіліти, вибілити. — Побілила стіни. — Білити полотно.

Отбѣлка = біління, побілка.

Отвага = од(від)вага. — Одвага мед-вино п'є, одвага і кайдани тре. н. пр.

Отвадить, отваживать, ся = од(від)найдити, од(від)учити, од(від)лучити, одважувати, ся і т. д. — Треба віднайти, щоб не ходив більше. — На силу одучив його од сього. — Пора вже тела відлучити.

Отваживаться, отважиться = важити ся, од(від)важувати ся, зважувати ся (С. Аф.), одважити ся, зважити ся, піти на відважне. (Пр. д. під сл. Осмѣливаться).

Отважность = од(від)вага.

Отважный, по = од(від)важний (С. Л.), відважливий (С. Л.), смѣливий, голінний. — Пап Сава Чалий голінний, хоробрый. І. І.

Отваливать, отвалить, ся = 1. од(від)налювати, одвалити, ся. — Одвалив камінь. — Цегла одвалила ся.

2. од(від)чалувати, од(від)пихувати ся (від берега), одчалити, одпихнути ся. — Тільки що відчалили, як схопила ся буря.

Отвалъ = 1. од(від)вал. — Вѣсть до отвалу = д. **Добсыта**.

2. од(від)чалування, одчал. — Идти, брать на отвалъ = одчалувати. (Д. Отваливать 2).

3. полічка (у плузі або в сосі, що одвертає скибу).

Отвалить = 1. вівалити (на пр. повсть, сукно), вікачати (на пр. тісто).

2. одлупити, одчухрати і т. д. д. **Бить**.

Отваривать, отварить, ся = од(від)варювати, виварювати, одварити, виварити, ся.

Отварка = вівар, віварка. С. Жел.

Отварной = од(від)варний, виварний.

Отваръ = од(від)вар, юшка (од вареної риби або м'яса), шерба (од риби), щід (од висівок).

Отвезті = д. **Отвозить**.

Отвергать, отвергнуть, ся = од(від)кидати, од(від)вертати, одмовляти, ся (С.

ж.), зрікати ся, цурати ся, одійнути, одвернути, одмовити, ся, зрікти ся, од(від)цурати ся.

Отвердѣвать, отвердѣть = твердіти, тверднути, (більше) — твердішати (С. Ш.), затверднути і т. д. д. **Затвердѣвать.**

Отвердѣлый = стверділий.

Отверженець, отверженникъ, ца = заклятий, проклятий, та. — І всі регочуть ся, сьміють ся і всі танцюють. Тільки я, неначе заклятий, дивлю ся й нишком плачу я. К. Ш. — Марко проклятий. Сто-роженко.

Отверстіе = отвір (С. Жел.), рѳзтвір (С. Жел.), дірка (С. З.), в улику — очко, віч-ко в муз. струменті — голоснік. — Отвір, з котрого у вулкані бурхав огонь або дим і мул. Зем. — Вліз у дірку.

Отвертываніе = од(від)вертання, одкручування.

Отвертывать, отвергѣть, отвернуть, ся = 1. од(від)кручувати, од від)вірчувати, одкрутити, одвертїти, одвернути, ся. — Відкрутити гайку. — Одкрутив голову курці.

2. од(від)вертати, ся (С. Л.), одверну-ти, ся. — Не дивити ся на мене, одверта-ється. — Мотря одвернулася до вікна і впер-ве заплакала. Лев. — Щось усе одвертав ся од дверей, неначе нічого не чув. Лев. В.

Отвертываться, отвертѣться = од(від)кручувати ся, одкрутити ся. — Ти вже від цього діла не відкрутиш ся.

Отвести = д. **Отводить.**

Отвивать, отвѣть, ся = одвивати, од(від)кручувати, од(від)сукувати, одвити, одкрутити, одсукати, ся; повїти, посу-кати, пересукати. (Д. Вить, ся). — Хміль одвив ся од тичини. — Вже всі нитки посукали.

Отвививать, отвивать, отвивильнѣть, ся = викручувати ся, відкручувати ся. од-нікувати, уникати (С. Ш.), ухилїти ся (С. Ш.), вікрутити ся, відкрутити ся, однікнути, унікнути (С. Ш.), ухилїти ся, ухильнути ся (С. Ш.), крутька да-ти. — Мій паймиг все одникує од роботи. Лев. — Годї тобі уникати, признавай ся по правді. Кн. — Він було спершу й зго-див ся, а потім того крутька дав.

Отвинчивать, отвинтѣть, ся = од(від)шрубівувати, од(від)кручувати, од(від)вірчувати, одшрубівувати, одкрути-ти, одвертїти, одвернути, ся.

Отвисать, отвиснѣть = обвисати, обвис-нути.

Отвислый = обвислий.

Отвлекать, отвлечѣ, ся = 1. од(від)тя-гати, од(від)волікати, одтягті, одво-локти. — Одволик за двір тай кинув.

2. од(від)вертати, од(від)хилїти, од-вернути, одхилїти. — **Отвлека́тельный** = одворотний. — Воно, кажуть, одво-ротне, як горчишник. Ніс. — **Отвлекать-ся отъ запятїй** = одриватись од ро-боти.

Отвлеченіе = од(від)тягання, од від)вер-тання.

Отвлечѣнный = 1. одтягнутий, одволо-чений, одвернутий.

2. відлүчний (С. Пар.), умозірний (Кн.), абстрактійний.

Отвъ = звѣрху, з'окола.

Отводить, отвести = од(від)вѳднати (С. Л.), одвести, кого силою — одпровадити. С. Л. — **Отводить квартиры** = розвѳдити по кватїрах, ставити на постѳй.

Отводный = 1. обводний. — Обводний рїв. 2. од(від)вѳдений, призначений.

Отводокъ = од(від)вѳдок, од(від)рѳсток, рїзка, рїзочка, щѳна. — Посадив рїзоч-ку, а вопа й прийнялась.

Отводъ = 1. одвід. — **Дѳлать отводъ глазъ** = ману пускати.

2. крїла (у сапок).

Отвоевать = од(від)воювати.

Отвозить, отвезті, отвѳзть = од(від)вѳ-зити, одвезті.

Отвозъ = од(від)вїз, відвѳзка.

Отволакивать, отволочѣ = д. **Отвлекать** 1.

Отвѳраживать, отвѳрожать = 1. од(від)-ворѳжувати, од(від)чарѳвувати, одво-рожїти, одчарувати, од(від)шѳнтувати, одшѳнати.

2. ставити на сир, грїти на сир, по-ставити, нагрїти на сїр.

Отвѳрачивать, отвѳротѣть, ся = 1. од(від)вертати, одвернути, ся. — Треба одвернути колоду. Д. ще піл сл. **Отвѳрты-вать, ся** 2.

2. од(від)гортати, одгивати, одгорну-ти, одїгнути, ся. — Одгорнув поли. — Одїгнуло ся з краю і стирчїть.

Отворять, отворить, ся = од(від)чинїти, одчинїти, ся. — Я ж дожидала, я ж ви-глядала, ворїтечка відчинила. п. п. — Ой дївино, дївино, відчини, сама собі крип-дѳньки не вчини. Ой не буду, козаченьку, відчинянь, бо ти будеш, серденьку, почу-

вать. н. п. — До вікна вона підходить, одчиня вона його. Чайч. — Він убрався в одну хвилину, мерщій двері одчинив. Ст. Г. — Зараз слуги одчинили браму, в поле чисте вибігли далеко. Ст. С. — Широкі ворота були одчинені наветіж. Лев. — **Отворять** часто **двери** = рипатися. — **Отворять** **кровь** = пускати кров.

Отворожить = д. **Отвораживать**.

Отворогить, ся = д. **Отворачивать**.

Отворотный = 1. од(від)воротный. — Одворотне зілля. Ніс.

2. од(від)кладный, виложистый. — Виложистий комір. — **Отворотные рукава** = вильоти. С. З.

Отвороть = 1. од(від)ворот.

2. в одежі — од(від)клад, виліг (С. Жел.)

Отвратительный, но = гідкий, гідко, брідкий, брідко, огидний, но, обрідлий, ло, гідостний, но обрідливий, во, осоружний. С. З. Л. — Стецько стидкий, Стецько брідкий! Цур тобі, відчепи ся. Кв. — Гідко дивитись на його. — Який він міні осоружний! — А тюрмою пахне йому рідна хата, обрідлий, огидний свій рідний норіг. К. Х.

Отвращать, отвратить, ся = одвертати, одвернути, ся — **Отвращать** **взоръ** = одвертатися. — Чи ти мене Боже милий, на вик забуваєш? Одвертаєш лице своє, мене покидаєш? К. Ш.

Отвращение = 1. одвергання, од(від)-ворот.

2. огіда (С. З.), огидь (С. Л.), нехіть (С. Л.), брідь і д. Омерзніе.

Отвсюду = д. **Отовсюду**.

Отвыкать, отвыкнуть = одвикати, одвикнути, од(від)налітись (Сп.).

Отвѣвать, отвѣять, ся = одвівати, одвіювати, одвіяти, ся. — Багато полови одвідлося.

Отвѣдывать, отвѣдать = 1. коштувати, смакувати, покоштувати, посмакувати, (коштуючи випити або з'їсти багато або усе — викоштувати, скоштувати. С. З. Л. — Покоштувавши, сказали: дай Боже і на той рік діждати. Кв. — Дай панові покоштувати а він і гамкне. н. пр. — Ого, скільки викоштував!

2. пробувати, спробувати, неспробувати (С. Л.), зазнавати, зазнавати. — Зазнав і я колись щастя.

Обвинчать = обвінчати, повінчати, перевінічати. — Ми в церкву, а їх уже перевінічали.

Отвѣсть = д. **Отвѣщивать**.

Отвѣсный, но = сторчковий, стрімкий, сторч, наветорч, стрімко.

Отвѣсокъ, отвѣсь = оливниця (С. Пар.), ґрунтвага, стріма, повіс.

Отвѣтить = д. **Отвѣчать**.

Отвѣтный = одвітний, одмовний, одповідний.

Отвѣтственность = од(від)повідальність, одвічальність. С. Жел. Пар.

Отвѣтственный = од(від)повідальний, одвічальний. С. Жел.

Отвѣтствовать = 1. д. **Отвѣчать**.

2. одвічати, одвітувати (С. З.).

Отвѣтчикъ, ца = одвічик, одповідник, ня (Ст. Л.).

Отвѣтъ = одвіт (С. Л.), відвіт (С. Жел.), отпівідь (С. Ж. З. Л.), відповідь (С. Жел.), тільки на словах — од(від)мова, од(від)каз (С. Л.), тільки на письмі — од(від)пис (С. З. Л.), од(від)писка. — Що хоч спитай, на все, як слід, розумний зараз дасть одвіт. К. Ст. — Не письменний я, так не знаю, яку тобі на се одповідь дати. О. Ст. — І тільки одповідь мав дати і гнів царський свій показати. Кот. — На питання був скупим, а щедрим на одмови тільки. Ст. Г. — Не питайся ти ніколи про це, бо одмови дати не зможе вона. Чайч. — Вдвляя ся у темряву, веначе на їй написана одмова на питання. Пісоч. — На це письмо дайте одписку. Лев. — **Въ отвѣтъ** = на одповідь. — А почувши на одповідь, що ще.. Лев. В.

Отвѣчать, отвѣтить = 1. од(від)повідати, од(від)мовляти, одповідати, одповідіти, одмовити, тільки на словах — од(від)казувати, одрікати, одказати, одректі, на письмі — од(від)писувати, описати. С. Жел. З. Л. — Той його питає, а Іван стиснув плечима, тай одповідає. Руд. — Іхав козак дорогою: „помогай Біг, женче!“ воля-ж йому відповіла (по другій одміні: одказала): „здоров бувай, серце!“ н. п. — Ми сей лист розберемо на воді і одмовим розібравши діло. Ст. Г. — Ой піду я до синочка на широкі лавки, а невістка одказує: не треба нам мамки. я. п. — Ой прийшов він під віконце: „добри вечір, серце!“ вона-ж йому одказує: „забий жінку перше“. н. п. — Одрікла йому сестра Галина: ох, мій брате. Ст. С. — Одріка на тебе королева: не турбуй ся, молодиче сестро. Ст. С. — А він йому і одписує. Кр. 2. д. **Отвѣтствовать** 2.

3. од(від)повідати, одповідіти. — Адміністрація тоді-б тільки була дужою, коли-б вона відповідала народнім змаганням. Пар. О.

Отвѣшати = повішати, порозвішувати. — Вже усі сорочки повішали.

Отвѣшивать, отвѣсить, ся = од(від)вážувати, звážувати (С. Аф.), одвážити, звážити, ся. (С. Аф.) — Одважив йому пуд соли. — Зважив на терезах. — **Отвѣсить поклонъ** = уклонити ся низенько. — **Отвѣсить ударъ** = вдáрти сільно, гéпнути, бұхнути (С. Аф.). стусанá дáти. — Геншув по шії, неначе камінкою. Дмитренко — Кум мірошник.

Отвѣять = д. **Отвѣбать.**

Отвязывать, отвязать, ся = 1. од(від)в́язувати, одв́язати, од́язати, ся. — Одв́язи коня од ясел.
2. од(від)чéплювати ся, одчепити ся (С. З. Л.), од(від)карáскати ся, аб́ути ся, позб́ути ся, од від'пéкати ся, спéкати ся. — Вже й не знаю, як од тебе одчепитись. Лев. — На силу одчепив си од його. — Ніяк од його не одпекаюсь. Бар. — Як міні його спекатись?

Отгáвливать, отговѣть, ся = одбувáти гові́ння, одгові́ти, ся.

Отгадъ = д. **Отгадывать.**

Отгадка = од(від)га́дка, розга́дка.

Отгадчикъ, ца = од(від)га́дчик, ца, уга́дчик, ца (С. III.), уга́дко. — Бути тобі уга́дком. н. пр.

Отгадывание = од(від)га́дування, уга́дування. (С. III.)

Отгадывать, отгадать = од(від)га́дувати, уга́дувати (С. III.), вга́дувати, розга́дувати, одга́дати і т. д. — Сім загадок загадаю. Одгадаеш — моя будеш, не вгадаеш — дурна будеш. н. п.

Отгáнивать, отогнать = д. **Отгонять.**

Отгáчивать, отогстѣть = од(від)гóстювати, одгостю́вати, одгості́ти.

Отгибать, отогнуть, ся = од(від)гинáти, оді(віді)гну́ти, ся.

Отгибка = од(від)гинáння.

Отглагольный = од(від)глагóльний. С. Жел.

Отгладить = погладити, перегладити, попрасувáти. Вже усі сорочки погладила.

Отгнивать, отгнить = од(від)гнивáти, одгни́ти, поодгни́вати.

Отгнусить = прогуні́явити, перегуні́явити.

Отговáривание = одмовля́ння.

Отговáривать, отговорить, ся = 1. од(від)мовля́ти (С. Л.), одговóрювати (С. З.) розра́жувати (С. Л.), одра́жувати,

одмóвити, одговорі́ти, одра́дити, розра́дити (С. З. Л.), розра́яти (С. З.). — Хотів їхати, та люди одрадили. — Нема його і не буде, розраили злий людина. н. п.

2. од(від)мовля́ти ся (С. З.), вимовля́ти ся, од(від)магáти ся, од(від)брі́хувати ся (С. З.), одмóвити ся, одмогті́ ся, одбрехáти ся. — Одмовляв ся, як стара дівка хорошего жениха. н. пр. — Родичі улещали її одружитись з Петром, вона довго одмовлялась, та разом згодилась. О. Ст. — Нічим не вимовляючи ся, повисен до суду стати. Ст. Л. — Вони спершу давай відбріхувати ся, болячись признаватись. Н. О. (Д. ще під сл. **Отказываться**).

Отговорить = 1. д. **Отговáривать 1.**

2. од(від)мóвити, ся, переговорі́ти, скінчі́ти мóву. — Очки-ж мої кареєнькі оддивили ся, уста-ж мої сахарні одмовили си. н. п. — Переговорив один, тоді другий став казати.

Отговóрка = од(від)мóва, од(від)мóвка (С. Жел. Л.), в́имовка (С. Л.), відгові́р, ка, відмóга, відпі́рка. — І тим вимовку чинили, іж о такому чоловіку не видали. Ст. Я.

Отговѣть = д. **Отгáвливать.**

Отголóсокъ = óд(від)голос (С. Жел.), од(від)гомін (С. Жел.), óд(від)лясок, відляск (С. Жел.), од(від)гук (С. Жел.), в́іляск (С. Л. Жел.), лунá (С. Жел. З. Л.) — Невже ти справді сумом тим сумуєш, що нам луна пісень твоїх лунає. К. Б. — І зник, пропав той тяжкий голос, тільки луна з гаю гула. К. III. — Як дав йому по губах, аж відлясок пішов. Мир. — Крикнув я на його, аж відляски по лісу покотились. Сп.

Отгóнка, отгóнь = відгін.

Отгонять, отогнать = 1. од(від)ганя́ти, одгóнкти, проганя́ти, розганя́ти, одігнáти, прогнáти, розігнáти. — Оджени теля в череду. Та вже одігнав. — Прожени собак. — Почав читати, тай розігнав сон.

2. од(від)бивáти, од(від)ганя́ти, зайгáти (С. Аф. З.), одбі́ти, одігнáти, зайгáти. (С. Аф. З.) — Чи його убито, чи в полон зайнято? н. п. — Не пускай коней у мій овес, а то займу. С. Аф. — Займи череду. С. Аф.

3. переганя́ти, перегнáти. — Вже усю горілку перегнали.

Отгорáживать, отгородить, ся = од(від)горóжувати, одгороді́ти, ся, му́ром — од(від)муровáти, ся.

Отгорать, отгорѣть = 1. од(від)горя́ти, одгорі́ти. — І стіла було загорів си, ти тільки край одгорів.

2. перегорати, вигорати, перегоріти, вигоріти. — Вже усе перегоріло.

Отгоревать = перегорювати, пересумувати, перетужити.

Отгорѣть = д. **Отгорать**.

Отгостить = д. **Отгашивать**.

Отграничивать, отграничить = д. **Отмечивать**.

Отгребать, отгresti = од(від)грібати, од(від)громажувати (С. Л.), од(від)гортати (С. Л.), одгребті, одгромадити, одгорнути. — Відгромадь сіно. — Одгори жар. — Почали гребти, та на силу одгребли од берега.

Отгремѣть = перегреміти, од(від)грімити, перегуркотіти.

Отгрызать, отгрызть = од(від)грізати, од(від)грізати, одгрізти, одгрісти.

Отгуливать, отгулять, ся = од(від)гулювати, одгуляти, ся.

Отдавать, отдать, ся = 1. од(від)давати, видавати, здавати, оддати, ся, видати, здати. — Віддав усе, що було у його. — Здав землю у посесию. — **Отдавать** нь долгъ, взаймы = д. під сл. **Давать**. — **Отдавать** обратно = вертати, вернути. — Верни усе, що я дав тобі.

2. од(від)бивати, одбити, ся, затрудіти. — Ця рушниця дуже одбиває. — Палиця затрудила в руку, як я вдарив об камінь. Лев.

3. од(від)пихати, олпихувати, од(від)чалувати, олпихнути, ся, одчалити. — **Отдай причаль** = одчалу!

4. розлягатися, розтинатися (С. З.) лувати (С. З.), од(від)кликатися, одгукуватися луною, розтінутися, залунати. — Грюкот рушниця розтинався далеко. — Луна розтинався у лузі. С. З. — Розтінув ся гучний виляк геть по над водою, розтінувсь і дець далеко одгукнувся луною. Чайч. — Той галає по гаю одкликає ся на околу луною. О. Ст. — То щось гукне: Химо! Химо! Та й піде гук по темному бору, аж лунає. М. В. — І мов сила нова у грудях прибува і в душі якісь сьпіви лунають. Сам. — Чи гудуть то буйні вітри з моря, чи гуркотять гармати, аж лунає у зелених горах. Ст. С. — Ох, як важко те слово „садат“ залунало у мене на серці. Кн.

5. од(від)ганяти, од(від)гонити (про дух, смак). — Чого найв ся, тим і відгопий. н. пр. — Чимсь огидливим морально відгонить сей вчинок. Кн. — Панством відної відгоняє. Кн.

6. легшати, полегшати, поміншати, одлігнати (С. З. Л.), ушхнути (С. Ш.), затихнути (про мороз, хворобу). — Дуже великий був мороз зранку, а далі трохи одлігнуло. — Больному отдало = слабому полегшало.

7. ослабнути, ослабти (С. Л. Про натягнуту вірвовку). — **Отдай** Богу душу = душу Богові віддав, жартливо — пішла душа на ввіривки. (Кот.) — **Отдай** на вашу волю, на вибори, на усмотрѣніе = спускаюся на вашу волю, здаюся на вас, на вашу ласку. — **Отдавать** наруса = розпускати вітрила. — **Отдать** повелѣніе, приказъ = звеліти (С. Аф.), загадати (С. Аф.), наказати. — Звели — і все буде зроблено. — Загадав, щоб на завтра усе було. — **Отдать** якорь = кинути якір, стати на якір.

Отдавливать, отдавить = од(від)давлювати, оддавити, од(від)тіснити. — **Смуть** нікто ногі не отдавить = ніхто йому в кашу не напліє, йому ніхто на хвіст не наступить. в. пр.

Отдавна = д. **Издавна**.

Отдаивать, отдойть = видоювати, відойти.

Отдаление = 1. од(від)далення.

2. даліна, далечиня, далечі(і)нь, далеч (С. Л.), далекість, одлєглість (С. З.).

Отдаленность = далекість.

Отдаленный, но = од(від)далений.

2. далекій, дальній, дуже — далеченний (С. Л.), одлєглий (С. З.). — Одлєглий край. Орлик. С. З.

Отдалять, отдалять, ся = од(від)даляти (С. Л.), удалати, ся (С. Ш.), даляти, оддалити, удалити, ся (С. Ш.) — Ідемо а рідне село все даліє од нас. Кн.

2. од(від)сторонити, од(від)лучати, одсторонити, одлучити, ся. — Відсторонив його од сього діла.

3. одвертати, одхилати, одвернути, одхилити. — Треба по троку одвертати його од сього товариства.

4. ухилятися, пуратися, ухилітися (С. Ш.)

Отдание = од(від)дання.

Отдаривать, отдарить, ся = од(від)даровувати, одларувати.

Отдатычик = од(від)датычик. — Оддатычки повставали, бистрі ніжки розкували, білі ручки розв'язали, та й повели у сьвітлицю. н. п.

Отда́ть = д. **Отдава́ть**.

Отда́ча = од(від)да́ння, од(від)да́ча. —
Позичив без оддачі.

Отдвигать, отдвигати = д. **Отодвигать**.

Отдвигной = висувний.

Отдежу́ривать, отдежу́рить = одбува́ти,
одбу́ти чергу.

Отде́ргивать, отде́рнуть, ся = од(від)смі-
кувати, одсми́кнути, ся.

Отдира́ть, отодрать, ся = од(від)дира́ти,
од(від)рива́ти, оді(віді)дра́ти, од(від)-
де́ри, оді(віді)рва́ти, ся, ко́ру, шку́ру —
обд́уплюва́ти, луня́ти, облуня́ти, гни́лку —
од(від)чу́храти, од(від)ча́хну́ти. — **Отдира́ть** (про танці) = зати-
па́ти, витина́ти. — Він песамовито вити-
нав з нею гопака. Бар. — **Отодра́ть ко-
го** = (різками, бато́гом то-що) — од(від)-
чу́храти, од(від)шмага́ти, од(від)ю-
ба́рити, од(від)бато́жити, ви́парити,
ви́шпарити, ви́хлостати, ви́стобани,
(за волосся) — ви́скубати, одску́бти, ви́-
чубити, ви́драти.

Отди́рокъ = шма́ток, кла́поть, здр. шма-
то́чок, кла́птик (С. З.) — Написав на
якомусь клаптику.

Отдпева́ть = переднюва́ти.

Отдойть = д. **Отда́ивать**.

Отдохнове́ние = од(від)почи́н(в)ок, опо-
чи́н(в)ок, спочи́н(в)ок, на малу годину —
перепочи́н(в)ок; од(від)почива́ння. од-
(від)диха́ння. — Ще-ж впосасть коня тре-
ба ста́ти на одпочинок. Гул. Ар. — Нам
через його́ слу нема, ві одпочи́нку, і на
годинку. Зіпк. — Там мое місце і доля єди-
на, доля робітника без одпочи́нку. Чайч. —
По над річку Самарою одпочи́вок мали.
п. д. — Проти города приставази, там собі
опочи́вок мали. п. д. — Не сам же я плачу,
плачуть карі очі, не дають спочивку ані
в день, ні в ночі. п. п.

Отдохну́ть = д. **Отдыха́ть**.

Отдуба́сить = од(від)дуба́сити, одлуні́ти,
одлунюва́ти.

Отдува́ть, отду́ть, отду́нуть, ся = 1. од-
(від)дува́ти, од(від)дму́хувати, одду́ти,
оддму́хати, оддму́хну́ти, ся.

2. дух перево́дити, од(від)і́хуватися,
од(від)са́нуватися, переве́сти дух, од-
лі́хатися, одса́патися. — Утомив ся, на
силу дух переводить. — Вібігав, а тепер
відсапуєть ся.

Отд́умывать, отд́умать = перед́умувати,
перед́умати.

Отду́нуть, ся = д. **Отдува́ть, ся**.

Отду́ть = 1. д. **Отдува́ть**.

2. одлу́шити, одлунюва́ти, од(від)-
шмага́ти, од(від)чу́храти, оддуба́сити,
од(від)бато́жити, ви́парити, ви́шпарити
(Д. Бить) ви́шпари́ли різками. — Одчу́хра-
ли на всі боки.

Отду́шина = про́дох, проду́хвина, дух
(Кн.), в муз. струменті — голо́сник.

Отду́шникъ = душник.

Отдыха́ть, отдохну́ть = од(від)почива́ти,
опочи́вати, спочи́вати, од(від)почи́ти,
опочи́нути, спочи́ти, спочи́нути. трохи —
перепочи́вати, перепочи́ти, привочи́ти,
з отарою, гуртом, чере́дою = тирлува́ти. —
Жа́ла-ж вона, жа́ла, ста́ла спочи́вати. п. п. —
З роботою посі́шають, а в неділю спочи-
вають. Ряб. — Ци́тьте ві́три, ци́тьте буйні!
Горя не буді́те! Да́йте ми́ні молодому хоч
на час спочи́ти! Мет. — І спочи́нуть не-
вольни́чі утомле́ні руки і ко́ліва одпочи́нуть
кайда́вами ку́ті. К. Ш. — Після обі́да ба-
тющка ля́гли спочи́вати. Лев.

Отдыхъ = одпочи́нок і. т. д. д. **Отдохно-
ве́ние**; про́світот (С. З.), ці́льга. — Про-
сві́тку не дає. (С. З.) — По вечерни́м все
ходи́ли, про́світку не було ді́вам. Кот. —
Безъ отды́ха = не одли́хаючи, не спо-
чи́ваючи, без відду́ху, без про́світку.

Отды́шка = од(від)ди́шка.

Отды́шаться = од(від)диха́тися, од(від)-
са́патися.

Отдѣ́лать, ся = д. **Отдѣ́львать, ся**.

Отдѣ́леніе = 1. ви́ділення, од(від)рі́з-
не́ння, од(від)луче́ння, од(від)лу́ка.

2. од(від)ді́я, поді́л, ви́діл, розді́л.

Отдѣ́лить, ся = д. **Отдѣ́лять, ся**.

Отдѣ́лка = д. **Обдѣ́лка**.

Отдѣ́ль = д. **Отдѣ́леніе** 2.

Отдѣ́льваніе = оброблюва́ння.

Отдѣ́львать, отдѣ́лать, ся = 1. дороб-
ля́ти, дороблюва́ти, доробі́ти, зробі́ти,
поробі́ти, одробі́ти, ся. уно́рати ся. —
Нехай це дороблю, то та́ді візьму́сь за дру-
ге. — (Д. ще під сл. **Оканчива́ть**)

2. обробля́ти, обробі́ти, оздобля́ючи —
оздобля́ти, цівяхува́ти, цяцкува́ти, оз-
добі́ти, ви́цьвя́хувати, ви́цяцкува́ти,
начисто — ви́хоршати. — Та́кже гарно
обробив, що на диво. — Зали́ музе́я оздоб-
лені ге́ть лі́пше, ніж я споді́вав ся. Кн.

3. ні́вечити, псува́ти, насќудити, зні́-
вечити, поні́вечити, зопсува́ти, попсу-
ва́ти, зпакс́удити, попакс́удити. — За-
малый час зовсім зні́вечив спити.

4. д. **Отв́языва́ться** 2.

Отдѣльный, но = од(від)дѣльний, особий, бо, бе, особливий, во, особ(і)бний, по, од(від)рубний, во, окрімий, мо, ме, окрімний, по, не, окрімішний, но, різно, нарізно, від пашпої будова — на одшибі. — Він живе особливо од нас. — Стародання Русь складала ся з відрубних самостієних земель. Бар. О. — Смоленські Кривичі жили своїм відрубним від інших Кривичів життям. Бар. О. — Хата його стоїть на одшибі. Кн. — Воли ремесникують собі на одшибі за селом. Кн.

Отдѣлять, отдѣлять, ся, = од(від)дѣляти, од(від)різняти, (С. З.), видѣляти, вилучати, одділяти, одрізняти, виділяти, вилучити, відокрѣмити, ся, відстріяти, розрізняти ся. — Пасли отут, тай одрізились од своїх. п. о. — Ну, то ви вилучте мое ягня споміж ваших. Кр. — По весіллю брат відокромив ся від нас, пішов до жінки собі. Федь.

Отекать, отечь = 1. топитися, опливати, слезити, отопитися, опливти. Свѣчка топить ся. С. Ш.

2. цухнути, набрякати, нацухнути, набрякнути. — Ноги набрякли. Лев.

Отѣклый = опухлий, набряклий.

Отѣль = пухляк. (Кр.) — По всій позі розлізла ся пухляка. Кн.

Отемнять, отемнятъ = затемняти, затемнити і д. Опрачать.

Отереблявать, отеребить = обривати, обсмикувати, оскубати, обірвати, обсмикати, обскубити.

Отесывать, отесать = обітсувати, обтесати.

Отѣць = оѣць, нап-отѣць, батько, здр. батецько, батечко, тато, здр. татко, татусь, татусько, татцьо, татуськ, татуня, татуньо, таточко, татунечко, татусенько, татусенько (С. З. Л. Ш.) на Буковині вживаєть ся теж — вѣньо, нѣнько. — Отець мій по садочку ходить, за поводж кониченька водить п. н. — Хто батька не шапує, той собі пекло готує. п. пр. — Бог-батько, государь-дидько. н. пр. — Що тато, то не мама. н. пр. — Хто не слушає тата, той послушає ката. н. пр. — Хоч у рідного тата, та не свой хата. п. пр. — Тато добрий, мати не лихая, не бороняє погуляти, поки мелодая. н. п. — Просила Марусенька свого татусенька: татунечку мій любай, зацїрай ворота, не випусти Івасечка. н. п. — Засмутилася небога Талія заридала, татусеві і матусі тричі в поги впаля. Макар. — Підкував дидька, підкував і татка. п. пр. — Просили татуньо і мамуня і я вас прошу.

п. пр. — Я в нѣлька росла, від нѣлька пішла, вѣжеж тота доріженька терном заросла. н. п. Б. — Аж там мій нѣнько по саду ходить, не рідну маму за рученьку водять. н. п. Б. — А нѣні, у вас кажуть батько, посилають мене за пивом. Федь. — **Быть отцѣмъ, за отцѣ** = батькувати, татувати (С. Ш.)

Батьку козацький, годі тобі тут пускувати, час тобі йти на Україну батькувати. н. д. —

Крѣстный отѣць = хрещений батько. —

Посажѣный отѣць = головатий батько. —

Быть посажѣннымъ = батькувати (С. З.), за батька бѣти. — Він на весіллї у нас, у Гордіи батькував. Кн. — Наймишка-сирота заміж од нас виходать, то треба татусеві батькувати. К. Х.

2. нап-отѣць (С. З.). батюшка (С. Аф. З.)

Пішов я до нап-отця на сповідь. — До нас нового батюшку настановили. — **Отѣць духовный** = сповідник.

Отѣчески = по батьківськи. С. Л. — Буду йому пораду давати, по батьківськи научати. К. Ш.

Отѣческий = отѣцький (С. Л.), отцѣвий; батьків, батьківський (С. Аф. З. Л.), татів, татівський (С. Ш.) — Отцева і матеріца молитва зо два моря ратує, а прокляти у калюжі топить. н. пр. — Батьківське слово не мле, на дії моря доставе. н. пр. — Він привітан ся зо мною з татовою ласкою. С. Ш.

Отѣчественный = отчизний (С. З. Л.), отчизний, рідиний. — Отчисте добро. Орлик. С. З.

Отѣчество = отѣчество (С. Жел.), отчизна, одчизна (С. Жел. З.), батьківщина (С. Пар.) рідина (С. Л. Пар.), отѣщина (С. Жел.), вітчизна (С. Пар. Жел. Се останнє слово вживаєть ся тільки в Галичан, і у галицьких письменників.) — Отѣчество на зизці, а в серці облуда. н. пр. (Номис, ст. 182) — А отѣчество так любить, так за ним бідкує, та так з його, сердешного, кров, як воду, точить. К. Ш.

Отѣчь = д. Отскать.

Отжарить = 1. зжарити, пожарити, пожекти, пожежати і т. д. д. Жарить.

2. од(від)чухрати, од(від)шмагати, вижарити, вишпарити, од(від)дубарити. — Вишпарили його ризами.

Отжать = д. Отжимать.

Отжечь = д. Отжигать.

Отживать, отжить = 1. од(від)живати, оджити. — Оджило свій вік.

2. од(від)живати, од(від)бувати, вибувати, од(від)служувати, оджити і т. д. — Одбуду сей рік, тай кину.

Отжигать, отжечь, ся = од(від)пáлювати, одпáлити. — Опалив кінчик палиці.
Отжи́ливать, отжи́лить = од(від)тáгувати, одтáгувати, одтáгти, виморочити, зашати́рити. — Виморочив у мене 10 карбовани́в.

Отжи́мать, отжа́ть = 1. ви́да́влювати, ви́тискувати, ви́кру́чувати (білизну), од(від)и́щувати (Сир), ви́давити, ви́чавити, ви́крутити, оди́щити.
 2. од(від)тискувати, одтиснути. — На ярмарку в юрбі мене якось одтиснули від товари́щів.

Отжи́на́ть, отжа́ть, ся = обжи́нати ся, обжа́ти ся. — Люди вже пооби́жались.
Отжи́нь = обжи́н, обжи́нва, обжи́нки.
Отжи́р'я́лий = одго́дований, годо́ваний, одна́сений, гладкий. — Кругом неправда і неволя, парод замучений мовчиг, а на апостольскім престолі чернець годований сидить. К. Ш.

Отжи́р'я́ть = одгодува́ти ся, одна́сти ся, погла́дшати.
Отза́втрака́ть = поси́дати. — Ми вже поси́дали. — Прихо́дьте до мене поси́дати.
Отза́вни́вать, отзвони́ть = передзвони́ти, продзвони́ти. — Вже передзвонили до вечері́.

Отзвукну́ть = залуна́ти, од(від)гукну́тись, од(від)кликну́тись луною. — Як гукнув коло́ ліса, так і залунало. — Д. ще під ся. **Отдава́ться** 4.
Отзвук = д. Отго́лобок.

Отзвуча́ть = перегуча́ти, передзвені́ти, перегуді́ти, передзижча́ти.

Отзи́абли́вать, отзно́бля́ть, отзно́бить = од(від)морóжу(зю)вати, одморóзити.

Отзолочи́вать, отзолоти́ть = позолóчувати, ви́золóчувати, позолоти́ти, ви́золоти́ти (на пово або скінчити позолоту).

Отзыва́ть, отозва́ть, ся = 1. од(від)зи́вати, од(від)кли́кати, оді(віді)зв́ати, одкли́кати. — Одізвав його і почав щось говорити.

2. озива́ти ся, обзива́ти ся, од(від)кли́кати ся, од(від)гукну́вати ся, озва́ти ся, обзв́ати ся, одкликну́ти ся, одгукну́ти ся. — Його кличуть, а він і не озиваєть ся. — А хто мене, молодую, тай до дому доведе? Обізвав ся козак на солодкім меду: гуляй, гуляй, дівчинонько, я до дому доведу. н. п.
 3. д. **Отдава́ться** 4 і 5.

Отзавчивый = од(від)го́лобний.

Отзы́вь = 1. од(від)зы́в, од(від)клик (С. Пар. Жел.)

2. од(від)пові́дь (С. Жел.), одмо́ва (С. Пар.)

3. д. **Отго́лобок**.

Отзяба́ть, отзи́бнуть = од(від)мерза́ти, одме́рзнути, одме́рзти.

Отира́ть, отере́ть, ся = обтира́ти, утира́ти, обте́рти, уте́рти, ся.

Оті́скивать, оті́скать, оті́снуть = обда́влювати, утóптувати, товкма́чити, обда́вити, утóптати, утовкíти, утовкма́чити.

Отказа́ть, ся = д. **Отка́зывать, ся**.

Отка́з = 1. од(від)ка́з (С. Жел.), од(від)мо́ва (С. Жел. З. Л.), од(від)мо́га. — **Получи́ть отка́з** = облізньга пийма́ти, в сватанні — гарбуза́ з'ї́сти. С. З.
 2. д. **Отрече́ніе**.

Отка́зывать, отка́зать, ся = 1. од(від)ка́зувати, од(від)мовля́ти, одказа́ти, одмо́вити (кому од чого або в чім), в сватанні — гарбуза́ піднести́. — Ні в чім не міг йому одказати. — Бо як завтра всім (женихам) сестра відмовить, що тоді я маю вам казати. Ст. С.

2. од(від)ка́зувати (С. З.), од(від)пи́сувати, одказа́ти, одписа́ти, легува́ти. — Одписав йому по смерті всю худобу. — Два найліпші улика на церкву легує. Кл.

3. од(від)мовля́ти ся (С. З. Л.), одмага́ти ся (С. З. Л.), од(від)ступа́ти ся, вимовля́ти ся, зрі́кати ся, цура́ти ся (С. З.), одмо́вити ся, одмо́гти ся, одсту́пийти ся, зрі́кты ся, од(від)цура́ти ся (С. З.), од(від)касну́ти ся, од(від)сахну́ти ся (С. Л.). — Не признав ся, відмовляється ся від усього. Кл. — Одмовляється ся, як стара дівка хорошего жениха. н. пр. — Як він не одмагав ся, а жид таки кландав, щоб узняв з собою. н. о. Яст. — Це було йому не в охотку а про те відмагати ся не зваяжив ся він. Лев. В. — Іди, каже, бери, а той одмагаєть ся. п. к. — Ніяк не можу одмогти ся. п. о. Яст. — Кличуть у хату; нам і сором вимовляти ся, та як його покинуть усе на возі. Ос. — Також зрік ся він права власности до землі. Бар. О. — Так цураєть ся, як дід п'ятак. п. — Мій батечку, мій братіку, хоч ти мене не цурай ся. К. Ш. — Коли-б пан за плуга взяв ся, то й світа-б одцурав ся. н. пр. — Не поцурайтеся хліба-соли. Кот.

Отка́ливать, отка́лить = од(від)гартóувати, одгартува́ти.

Отка́ливать, отколо́ть = 1. од(від)ко́лювати, одколо́ти, одщени́ти, ся. — З краю трохи одкололо ся.

2. од(від)шпилювати, одшпилити, ся. С. З. — Одшпилилась стьожка, мабуть шпилька вискочила. — **Отко́ло́ть шту́ку** = выкварити, ушкварити, угнути, утяти. — От так ушкварив!

Отка́пывати, отко́на́ть = од(від)ривати, од(від)копувати, одрі́н, одкопати; ви́копувати, ви́копати.

Откара́улити = одбу́ти ва́рту.

Отка́рмивати, откорми́ть, ся = од(від)-годо́вувати, ся, розгодо́вувати, годува́ти (С. Л.), одгодува́ти, розгодува́ти, ви́годувати, хоробу — од(від)паса́ти, ся, тучи́ти (С. Ш.), од(від)па́сти, ся. — Ми одгодовуємо инші тварі, щоб ними одгодовуватись самим. Ст. Г. — Хозяйське око товар тучить. н. пр. — **Отко́рменний** = годо́ваний, одгодо́ваний, гладу́н, ха, гладкий, жирови́й, про худобу — на́сепи́й, па барді — бражний. — Оце годований кабан, оце ледащо — щирий пан. К. Ш.

Отка́тывати, отката́ть = 1. перекача́ти (рублем і качалкою), перема́люва́ти (на малді). — Вже усі сорочки перекачала.

2. д. **Отту́ть** 2.

Отка́тывати, откати́ть, ся = од(від)ко́чувати, одко́тити, ся.

Отка́чивати, откача́ть, ся = 1. ви́ко́чувати, ви́качати, ся. — Викачали усю воду. 2. од(від)ка́чувати, откача́ти, ся. — Выгнали його з води, здавалось, зовсім не живого, та па силу откачали.

Отка́чиваться, отка́чнү́ться = од(від)хи́тувати, ся, одхитну́ти, ся (С. Л.), од(від)са́хну́ти, ся. — Він зовсім відсахнувся од нас.

Отка́шпывати, откоси́ть, ся = ви́ко́сьювати, обко́сьювати, ви́косити, покоси́ти, обкоси́ти, ся. — Усю ниву покосили, гострі коси погнули. н. п. — Люди вже обкосили сл.

Отка́шливати, отка́шлять, отка́шлину́ть, ся = од(від)ка́шливати, ви́кашливати, одка́шливати, ви́кашливати, ся.

Отки́дой = одки́дний. — **Отки́дые рукава́** = вильо́ти. С. З. — Черноусий, жулан кудий, викидає вильоти, скаче, грає, ще й спиває, аж заважає охоти. Гатцук.

Отки́дывати, откида́ть, отки́ну́ть, ся = од(від)ки́дати, одки́дати, отки́нути, ся.

Отки́на́ти, отки́на́ть = переки́пати, переки́пати.

Откладно́й = д. **Отворо́тний** 2.

Откла́дь = од(від)кла́д. — Одклад не йде в лад. н. пр.

Откла́дывати, откла́сть, отложи́ть, ся =

1. од(від)кла́дати, одкла́сти, ся. — Одклад особливо ті огірки. — Що маєш зробити сьогодні, не одкладай на завтра. н. пр. 2. од(від)пряга́ти, ви́пряга́ти, розпряга́ти, одпрягті́, ви́прягті́, розпрягті́. — Скажи, щоб одпрягали коней.

Откла́ниваться, откла́ня́ться = одкла́нюва́ти, ся, одкла́няти, ся.

Откле́ывати, отклева́ть = 1. од(від)-кльо́вувати, од(від)дзьобува́ти, одклюва́ти, оддзьобува́ти, оддзьобува́ти. — Горобець одклював голову червяка та й кинув. 2. поклюва́ти, подзьобува́ти, поддзьобува́ти. — Кури вже все поклювали, треба підкинути проса.

Откле́ивати, отклеи́ть, ся = 1. од(від)-клеюва́ти, ся, одлипа́ти, одкле́ти, ся, одлі́пати. — Воно само одклеїло ся.

2. покле́ти, пере́кле́ти. — Вже усе поклеїв.

Отклика́ться, откли́кнү́ться = од(від)-кли́кати, ся, од(від)гу́кувати, ся, обзи́вати, ся, одкли́кнү́ти, ся, одгукну́ти, ся (С. Л.), обизва́ти, ся (С. Л.), одгукну́ти, ся. — Як гукаєш, так і одгукнеш. н. пр.

Отклик, откли́чка = од(від)клик. С. Жел.

Отклонене́ = одхи́ляння.

Откло́ни́ть, отклони́ть, ся = 1. од(від)-хи́ляти, одмовля́ти, одверта́ти, одхи́ляти, одмови́ти, одверну́ти. — Одмовив його од цього діла.

2. од(від)хи́ляти, ся, ухи́ляти, ся (С. Ш.), огина́ти, ся, одхи́ляти, ся, ухи́ляти, ся, ухи́ляну́ти, ся (С. Ш.), од(від)хитну́ти, ся. — Карпо не оступив ся і не одхилив ся. Лев. — Він ухилився сл од цього діла.

Откова́ти = покува́ти, перекува́ти. — Вже покували усе.

Отковы́ривати, отковы́ря́ть, отковы́рнү́ть, ся = од(від)колу́пувати, одлу́пувати, одколупа́ти, одколупну́ти, одлупи́ти, трохи — вколупа́ти, вколупну́ти, трохи зверху — надколупа́ти, надколупну́ти. — Одколупав замазку та й виняв шибку. — Вколупнув масла, як кіт наплакав.

Откозы́ривати, откозы́ря́ть = од(від)козы́рювати, ви́козы́рювати, одкозы́ря́ти, ви́козы́ря́ти. — Треба було спершу одкозыряти, та тоді з масці йти. — Викозыряв усі козырі.

Откоза́чивати, отколоті́ть, ся = 1. од(від)би́вати, одби́ти. — Одбили двері.

2. би́ти, ду́шити, лунцюва́ти, одлупи́ти, одла́пувати, духа́ти, сту́пати, нада-

ва́ти, одкудо́вчити, одчу́храти і т. д. д. **Бити**. 1. — Одлупив його на всі боки. — Так він його одкудовчив, що довго буде пам'ятати. н. о.

Отко́дыва́ти, отко́довать = од(від)-чаро́вувати, одчарува́ти, одворо́жити.

Отколо́коть = од від)дзвони́ти, пере-дзвони́ти.

Отко́локъ = д. **Иверень**.

Отко́лотитъ = д. **Отко́лачива́ти**.

Отко́лошь, ся = д. **Отка́лыва́ти, ся**.

Отко́ль, отко́ль = д. **Отку́да**.

Откома́дирова́ти = ві́рядити, ві́прави-ти (д. **Командирова́ти**).

Отконо́пати = од(від)коно́патити, од(від)паклюва́ти.

Отконо́патъ = д. **Отка́пыва́ти**.

Откорми́тъ = д. **Отка́рмива́ти**.

Откоси́тъ, ся = д. **Отка́шива́ти, ся**.

Отко́сный = укíсний (с. III.), скі́сний.

Отко́сь, отко́сошь = укóс (с. З.), укíс, гори — косогі́р, у́біч — (с. III.) — Пе-рекинулись з возом саме на косогорі.

Отко́чыва́ти, отко́чевать = пере́кочо́ву-вати, пере́кочува́ти.

Откра́ива́ти, откroiтъ = од(від)кро́юва-ти, од(від)кра́ювати, одкroiти, о́кра-яти, вкра́яти.

Откра́сить = покра́сити, пома́юва́ти. — Помалювали все.

Открéчиваться = од(від)хрéщувати ся.

Открово́ніе = одкриття (с. Ж. К. Св. п.) виявле́ння.

Откровéнность = щі́рість. с. З. Л.

Откровéнный, по = щі́рий, ро (с. З.), по щі́рости. — Скажи міні по щирости.

Откroiтъ = д. **Откра́ива́ти**.

Откру́чива́ти, открути́тъ, ся = од від)-кру́чувати, одкрути́ти, ся.

Откыва́тель = од від)критель. с. Жел.

Откыва́ти, откыйтъ, ся = 1. од(від)-кыва́ти, одкыйти, ся, що загорну́те — од(від)горта́ти, розгорта́ти, одгори́ути, розгори́ути, ся, що зату́лене — од(від)-туля́ти, одтуля́ти, ся, що зачи́лене — од(від)чиня́ти, одчиня́ти, ся. — Розгор-нув хустку, аж там гостинці. — Відчинив вікно, бо жарко. — **Откыйтъ ротъ** = роззя́вити. с. Л. — **Откыйтъ глаза́** = од(від)плющи́ти, розплющи́ти. — **Откыйтъ грудь** = розхрíстати, ся. с. Л. — **Откыйтъ сíну** = розму́рувати (кам'я-ну), розбіра́ти (дерев'яну). — Звелів царь розмурувати і випустити його з темни-ці. п. к.

2. знахо́дити, визна́вати, назна́вати, од(від)шу́кувати, виявля́ти, знайти́, визна́ти (Ніс), назна́ти (с. Л.), одшу-ка́ти. вия́вити, ся (с. Пар.) — Правда в світі нівечить ся та вже-ж колись вия-вить ся. н. пр. — Я назнав у лісі тете-руків. с. Л. — Одшукав доброго майст-ра. с. Л. — **Откыйтъ тайну** = вия́вити тайну́. — **Откыйтъ сообщника** = ви́ка-зати. — Викажи товариша. Кр. — **Откы-ва́ется случи́** = вина́дає о́казня.

3. почи́нати, за́чинати, заво́дити, по-ча́ти, зача́ти, розпо́чати, заве́сти, ся. — **Откыйтъ Коміа́нію, сраже́ніе** = розпо-ча́ти війну́, бата́лію. — Козаки перніі розпо́чали бата́лію.

Откый́те = од(від)криття. с. Жел.

Откыйто = я́вно, про́сто, щі́ро, не крі-ючись, не хова́ючись.

Откый́тый = 1. од(від)крий́тий, од(від)-чинений і т. д. д. **Откыва́ти**.

2. чи́стий, ві́льний. — Чисте поле. — Ві́льний пові́трл. — Я́вний ворог.

Отку́да, отку́дова = відки, відкі́ль, від кі́ля, звíлки, звíдкі́ль, звíдкі́ля. с. Аф. З. Л. — Пиши листи, давай знати: відкі́ль тебе вигляда́ти. п. п. — Ой не відті́ль ві-тер віс, відкі́ль міні треба п. п. — Хлі́тте ся густі лози, звíдки вітер віс; диві́те ся нарі́ очі, звíдки милій íде. н. п. — Не стя-мин ся, відки й лихо складе́ть си. — **Отку́да-то** = відкі́лясь, відкі́льсь. — Жидів-ський івалт відкі́лясь доно́сить си. Мир. — Лихо зле, лихо тяжке відкі́льсь прилеті́ло і на бі́дну голово́шку козако́в сі́ло. П. Пр.

Отку́пати, отку́пнть, ся = 1. заку́пати, од(від)купа́ти, заку́пати, одку́пати, ся, ску́по́увати, ску́пнати. — Він усе за-купив.

2. ви́купати, ви́купнати, ся. — Ви́купив ся на волю.

Отку́пати, ся = ви́купати, ску́пати, си. — Вакупала дитину. — Вони вже ску́пали си. те́нер нам можна йти

Отку́пной = одку́пний. — Та́й по́брів до шипку. А в ті́м шипку мі́ря ка́цаи одку́пу горі́лку. Дум.

Отку́порива́ти, отку́поритъ = од(від)ти-ка́ти (с. Л.), од(від)корко́увати. одi-тки́ути, одкоркова́ти. — Насило одíкнув пля́шку.

Отку́пні́къ = одку́пні́къ.

Отку́пъ = о́дкуп. с. Жел.

Отку́сыва́ти, отку́са́ти, отку́ситъ, ся = од(від)ку́суювати, одбíдати, од(від)гри-за́ти, одку́сити, одку́сти. одку́яти, си.

Отку́ски = куски́, недо́їдки, недо́гризки, окру́шки.

Отку́тувати, отку́тати = од(від)ту́лити, розку́тувати, одту́лити, розку́тати.

Отку́шати = поїсти, пообі́дати, повече́рати, поосі́дати, налі́тись ча́ю. — Господа́ уже́ отку́шави́ = на́йи́ вже́ пообі́дали і т. д. — **Отку́шавши́ ча́й, пошлі́ гуля́ти** = на́йи́вши́ ча́ю, пі́шли гуля́ти.

Отку́шувати, отку́шати = д. **Отве́дувати.**

Откладате́льство = од(від)кла́д. — **Одклад** не йде в лад. н. пр.

Отлагати́, отложі́ти, ся = од(від)кла́дати, одкла́сти, ся. — Ці́ побу́ка треба особо́ одкла́сти. — Що́ маєш зроби́ти сьогодні́, не відклада́й на́ завтра. н. пр.

Отлагати́ся, отложі́тися = 1. од(від)ді́ляти ся, од(від)рі́зняти ся, од(від)па́дати, одді́ляти ся, одрі́зняти ся, оді́няти.

2. осі́дати, осі́сти.

Отлакирова́ти = відло́щити.

Отла́мувати, отлома́ти, отломи́ти, ся = од(від)ло́млювати, одло́мити (С. Л.), вло́мити, ся, гу́лку — од(від)чу́храти, од(від)ча́хити, ся. С. З. Л. — За́ гласку́ смикну́, аж дере́во те затрі́щало, і́ зараз го́лку одча́хну́в. Кот.

Отлегати́, отле́чь = 1. осі́дати, осі́сти. — Гу́ща осі́ла на́ дво́.

2. ле́гшати, поле́гшати, одлі́гнути. — Та́к на́че на́ душі́ поле́гшало. — **Одлі́гне від се́рця. Гра́б.**

Отлежа́лий = ле́глий, зле́глий, злежа́лий. — **Злежа́лі гру́шки.**

Отле́живати, отле́жати = од(від)ле́жувати, одле́жати, на́лежати, переле́жати. — На́лежав бі́к, треба́ переверну́ти на́ дру́гий. — **Пові́длежува́в бо́ки.**

Отле́жива́тися, отле́жа́тися = од(від)ле́жувати ся, ви́лежувати ся, одле́жати ся, ви́лежати ся. — **Одле́жуєть ся** од ді́ла. — **Пеха́й гру́шки ви́лежать ся.**

Отле́жь = гу́ща, фу́з, фу́с, фу́сен. С. Ш.

Отлетати́, отлеті́ти = од(від)лі́тати, одлі́тати, одлі́нути. — **Вже́ пта́ці у́ ви́рї́ одлеті́ли.**

Отле́ть = од(від)лі́т, ви́літ.

Отле́чь = д. **Отле́гати.**

Отлива́ти, отлі́ти, ся = 1. од(від)лива́ти, вплива́ти, од(від)си́пати, одлі́ти, ви́літи, одсі́пати, ся. — **Поча́ли одлива́ти во́ду з ка́юка.** — **Одси́ тро́ха бо́рщу, а то́ дуже́ по́шно.**

2. **Вплива́ти, вли́ти, ся.** — **Мабу́ть де́сь вели́кий дзві́н вплива́ють, що́ пу́стили та́ку пого́лоху. н. пр.**

3. од(від)лива́ти, одлі́ти. — **Та́к уча́ді́в, що́ на́силу одлі́ли во́дою.**

4. од(від)блва́ти ся, мі́яти ся, мі́нїти ся, пере́лива́ти ся, одбі́ти ся (про́ пльі́т тка́нини).

Отлі́вка = од(від)лива́ння, од(від)лі́в, ви́ливання́, ви́лив

Отливи́ий = 1. **Вили́вний.**

2. **лі́тий, ви́літий.**

Отлі́вок = ні́лвок. — **Вили́вок з гі́неу.**

Отлі́вистий = мі́нлі́вий (С. Жел.), селе́зні́стий (про́ ко́лі́р).

Отлі́вищик = **ли́ва́рик. С. Жел.**

Отлі́въ = 1. д. **Отлі́вка.**

2. од(від)ли́в. — **При́ бере́гах мо́рських во́да пра́вильно́ прибу́ває і́ убыва́є. Се́ зветь ся́ при́пли́в і́ відпли́в. Зем.**

3. **перелі́в, часті́ше перелі́ви.** — **Тка́нь сь отлі́вомъ** = мі́ню́ча, мі́нлі́ва, з пе́релі́вами, селе́зні́ста (тка́нина).

Отлі́зувати, отліза́ти = од(від)лі́зувати, на́длі́зувати, одлі́зати, на́дліза́ти. — **Чи́мало на́длізала́ ки́цька ма́сла.**

Отлі́зь = д. **Отлива́ти.**

Отлі́чати, отлі́чити, ся = 1. од(від)рі́зняти (С. Л.), розрі́зняти (С. Пор.), розпі́знавати (С. Пар.), обрі́зняти, ся, розрі́зняти, розпі́знати. — **Треба́ одрі́зняти, щиро́го прия́теля од́ лсту́на.** — **Треба́ ви́слі́дити, яќ одрі́зняли́ ся́ кра́їни́ одна́ від́ одно́ї в́ мо́ві. Бар. О.** — **На́йбли́жчі́ Сло́вни́ські́ ві́тки, що́ на́йменше́ ві́дрі́зняли́ си́ у́ ви́мові́, ско́рі́ше мо́гли́ зли́ти́ ся́ у́ одно́ ті́ло. Бар. О.**

2. од(від)зна́чати, ся, ви́зна́чати, ся (С. Л.), ви́ді́ляти, ся (С. Л.), ви́дава́ти ся, одзі́начи́ти, ви́значи́ти, ви́ді́лити, ся, ви́дати ся. — **Коро́ль Да́нило́ ви́знача́в се́ безко́нестно́му́ вда́чою. Бар. О.**

Отлі́чєствова́ти = од(від)рі́зняти ся, рі́зні́ти ся. С. Л. — **Рі́д сусі́дніх́ ха́т во́на ві́дрі́зняла́ си́. Ки. (Д. ще́ під́ ся́. Отлі́ча́ть си́ І.)**

Отлі́чийте́льний = ви́датний.

Отлі́чіє = 1. од(від)мі́на, рі́зниця́, рі́зні́ця (С. Л.).

2. од(від)зна́ка. С. Пар. — **От́ де́ почи́наєть ся́ ві́дзна́ка ко́льоніза́ції́ волода́рської́ од́ ті́єї, що́... Ки.**

Отлі́чний, но = 1. **рі́зний, во́, ви́датний, но́, одмі́тний, но́ (Ча́йч.), опрі́чний, но́, на́я́кше́, на́йче́, на́йше́, на́йши́м спо́собом.**

2. дуже гарний, добрий, дуже гарно, добре, чудовий, во, роскішний, но. — Чудово сьпіває. — Роскішний кавун.

Отличность = ріжність (С. Жел.), ріжниця.

Отлогіи = похилий, спадистий (С. Жел.), припадистий (С. Жел.), згористий (С. Жел.) потяглий.

Отлогість = спадистість, згористість, згірря.

Отлогі = д. **Отлогість** і **Откосъ**.

Отложитъ = д. **Откладывать** і **Отлагать**.

Отложной = од(від)кладний, виложистий. — Виложистий комір.

Отломать, отломить = д. **Отламывать**.

Отломокъ = одломок (С. З.), уломок (С. Ш.), вломок, уламок (С. З.), віломок, палиці, гілки — цурпалок, цурпалок (С. З.) опук (С. З.), оскомелок (Лев.) З трьох уламків зробив ціле. С. З.

Отломъ = злом. — Треба перевязати саме на зломі.

Отлудить = вилудити, побіліти.

Отлучать, отлучить, ся = од(від)лучати (С. Л.), вилучати (С. Л.), од(від)рішати, відтручати, одлучити, вилучити, відрішати, ся. — Рід жидівський заскучений, від Христа відрішений. п. п.

Отлученіє = од(від)лұка.

Отлучка = одлұчка.

Отлучный = од(від)лұчний.

Отлыгаться, отолгаться = од(від)брігувати ся, вибрігувати ся, одбрехати ся, вибрехати ся.

Отыжка = вибрігування.

Отлынивать, отлынить = ухилити ся, уникати (С. Ш.), ухилити ся, уникнути (С. Ш.)

Отлѣзать, отлѣзть = од(від)лѣзати, одлѣзти.

Отлѣивать, отлѣивать, отлѣивить, ся = од(від)лілїювати, одліїти, ся.

Отлѣвать, отлѣивнуть = од(від)рубати, од(від)тяти.

Отмазывать, отмазать = помазати, ви́мазати, помастити, ви́мастити.

Отмѣивать, отмѣить, ся = од(від)молювати, вимолювати, одмолїти, вимолїти. — Роздав бідним, щоб одмолювали тяжкі мої гріхи. О. Ст. — Хотїла йти у Київ одмолювати свої і мої гріхи. О. Ст.

Отмѣчиваться, отмолчаться = одмовчуватись, мовчки терпіти, одмовчати ся.

Отмѣивать, отмолоть = одмѣлювати, одмолоти, перемолоти. — Перемоловши жито, почали молоти пшеницю.

Отмѣивать, отмѣить = од(від)мѣнювати, од(від)нажувати, од(від)вѣблювати, перемѣнювати (С. З.) і т. д., одмѣнити, однадіти і т. д.

Отмѣивать, отмѣить, ся = од(від)молувати, одмолити, ся. — Одмотай тронки з того жлубка.

Отмахивать, отмахать, отмахнуть, ся = 1. од(від)махувати, ся, одмахати, одмахнути, ся, од(від)ганяти, од(від)ігнати. — Одмахуєть ся від комарів.

2. од(від)рубувати, одтїнати, одрубати, одтїти (С. З.), утїнати, утїти (С. Ш.), — Одтїв йому голову шаблею.

3. ушкварити (С. Ш.), учїстити (С. Ш.), в один мах зробити, збігати. — В один мах зробив діло.

Отмѣивать, отмѣить, ся = од(від)молчувати, одмолжити, ся.

Отмашь = д. **Наотмашь**.

Отмежевывать, отмежевать, ся = од(від)межовувати, одрізувати, одмежувати, одрізати, ся, разом — од(від)рѣлити. — Як відмежували моє поле од його, так і по сьваримо ся. Кл.

Отмерзать, отмерзнуть = од(від)мерзати, одмерзнути; розмерзати, розмерзнути, ся. — Одмерз палець. — Землі почина потроху одмерзати. — Земля розмерзла ся.

Отмѣстка = д. **Отмщєніє**.

Отметать, отмести, ся = одмітати, одмести, ся. — Одмести сьмітти до порога.

Отметать, отметнуть = од(від)кнѣдати, одкнѣнути.

Отминать, отмять = од(від)минати, розминати, од(від)минати, розминати.

Отмокать, отмокнуть = од(від)мокати, одмокнути.

Отмолаживать, отмолодить = розвѣдити, розбавляти, розвѣсти, розбавити.

Отмолачивать, отмолотить, ся = одмолочувати, обмолочувати, одмолотити, обмолотити, ся. — Люди вже обмолотили ся.

Отмолвить = од(від)молвити, одрѣяти, розрѣяти. (Д. ще під сл. **Отговаривать** 1.).

Отмолить = д. **Отмѣивать**.

Отмолодить = д. **Отмолаживать**.

Отмолотить = д. **Отмолачивать**.

Отмолотъ = обмолот.

Отмолотъ = д. **Отмѣивать**.

Отмолчаться = д. **Отмѣиваться**.

Отмораживать, отморо́зить, ся = од(від)-морозувати, одморозити, ся. — Оdmорозив собі уха.

Отморгать = д. **Отмартывать.**

Отморгать, ся = 1. д. **Отмачивать, ся.**

2. мийсяти ся, висцяти ся.

Отмститель, пища = д. **Мститель.**

Отмстить, отмстѣвать, ся, отмстѣть, отомстѣть = мстити, ся, німстити ся, відомстити, помстити ся, од(від)дѣчити. Стануть німстити си. Кр. — Кипувсь від до його відомстити, та ба! Не на такого наскочив. Дум. — Ниньки хочу слобошити вас, брати, — хоч помститесь, хоч погипуть чесно. Ст. С. (Д. ще під сл. **Мститѣ**). — **Отмстѣть съ лихвою** = оддѣчити сто з оком. Кот.

Отмщѣніе = помста (С. Ж.), од(від)плата, заплата, віддяка. — На помсту побитої братії. Скоропадський. С. З. — Од Бога помсту наводікас. Л. В. — Оце тобі, Гриво, така заплата: з чотирьох дошок темпан хата.

Отмывать, отмѣть, ся = од(від)мивати, п. н. одмити, ся, про праття білизни — одиєрати, одиєрати, поиєрати. — Треба одмити пилли. — Бода одмила частину греблі. — Поцрала сорочки.

Отмыкать = одчесати, почесати (мол) — **Отмыкать горѣ** = перебідувати.

Отмыкать, отомкнуть, ся = од(від)иєрати, од(від)микати, розмикати, одиєрти, одімкнути, розімкнути, ся. — Одімкнув скриню.

Отмылать, ся = одмилити, помилити, ся. **Отмыть, ся** = д. **Отмывать, ся.**

Отмычка = од(від)мічка, вітрих (С. Жел. Пар.)

Отмылина, отмыль = обміл (Сп.), обміль, од(від)міл, мілина, — довга та вузька — коса.

Отмы́на = 1. од(від)міна, знесення (Ос.), скасуванія. — Знесенія панщини. Ос. 2. од(від)міна, різність, різниця, різніця.

Отмы́нать, отмы́нить, ся = од(від)міняти (С. З.) касувати, зносити, од(від)мінити (С. З. Л.), скасувати, знести, закон, звичай — визаконити. — Природу тяжко одмінити. п. пр. — Цісар дав хлопам волю і скасував панщину. Фр. — Од п'яньства на коляду трудно визаконить. Лев.

Отмы́нный, но = д. **Отличный, но.** — **Отмы́нно хоро́шо** = дуже гарно.

Отмы́ривать, отмы́рять, отмы́рять = од(від)мірювати, одміряти.

Отмы́та, отмы́тка = помітка, замітка; прикмета, знак, признака.

Отмы́чать, отмы́чить = одмічати, помічати, намічати, позначати, визначати (С. Л.), од(від)значати, одмітити, помітити, позначити, відзначити. — **Отмы́ченный** = одмітний, помічений і т. д.

Отмы́кнуть = розімнякнути.

Отмы́ть = д. **Отмывать.**

Отмы́шивать, отмы́сить = знюшувати, зносити. — Зносив свиту геть зовсім.

Отмы́сєніе = однесення.

Отмы́стї, ся = д. **Относѣть, ся.**

Отмы́зывать, отмы́зывать, ся = донизувати, донизати, понизати, познизувати, ся. — Донизує останню пизку. — Познизувала усе.

Отмы́мать, отмы́ять = од(від)вімати, од(від)бірати, оді(віді)ймати, видєрати, одняти (С. Л.), віді́няти, оді(віді)брати, видєрти (С. Л.). — **Отмы́ять дитя отъ груди** = од(від)лучити, залучити дитину (Кр.). — **Отмы́ять право сло́ва** = зацінити, занітькати. — **Отмы́ять рѣчь** = уикну́ти мову (С. Ш.).

Отмы́га = д. **Отро́гъ.**

Отмы́сѣльный, но = 1. відносний, по, стосунковий, во. С. Жел. Пар.

2. умовний, но.

Отмы́сѣльность = відносність, умовність. С. Жел.

Отмы́сѣть, отмы́сть, отмы́сти, ся = 1. од(від)но́сѣти, однесѣти, ся. — Треба однесѣти до дому.

2. од(від)но́сѣти ся (С. Жел.), стосувати ся (С. З.), стосунки мати, дотикати ся, тітити ся, од(від)несѣти ся. — До того стосуючи си і гетьмаи розіслав свої універсали. Л. С. — Борис стосуєть ся до мене уважно, приязно. Кн. — **Отмы́сѣться хоро́шо** = щирувати. — Як зо мною п'ють, гуляють, тоді мінї щирують, як від мене підуть, тоді на мене ворогують. н. п.

3. удавати ся, уда́ти ся. — С. Ш. — Як біда, удавай ся до жида. в. пр.

Отмы́чевать = переночувати.

Отмы́шеніе = 1. відно́сний (С. Жел.), стосунок (С. Жел. Пар.) — **Взы́мный отно́шенія** = взы́мнини. — Духовенство в своїх відносинах до народу зъявляло ся. Бар. О. — Прикрї відносини до мене Палажкн. Кн. — Я зо всіма у добрих стосунках маю ся. — Наша Україна була легкою нивою для взаємни з Балкальськими Слонижами. Пр.

2. відношеня.

Отпийнѣ = з сього часу, од, від сього часу, відтєпер.

Отпйкнвѣтсѣя, отпйкѣтсѣя = од(від)мовляти ся, од(від)магати ся, од(від)перѣрати ся, одмѣвити ся, одморѣти ся, однѣрти ся, однѣкати ся. — То був на все пристав, а тепер відмагаєт ся. Кр.

Отпйодѣ = нї в яким разї, нїжє, аніжє
Отпйїтїє = однїманнѣ, однїмѣчка. — Я тобі дам такої однїмачки, що знатимеш, як однїмати. Сп

Отпйѣтѣ = д. **Отпймѣтѣ**.

Отѣ = д. **Отѣ**. — День ото дни = з дня на день.

Отѣбрѣтѣ = д. **Отѣбрѣтѣ**.

Отѣбїдѣтѣ = пообїдати. — Нави вже пообїдали.

Отѣсїюду = з'усїюду, од'усїюди, зовсїюду, від'усїюди (С. Л.), від'усїїлѣ, звїд'усїїлѣ (С. Л.), з усїх усїюд (С. Л.), во всїх усїюд, від'усїїлѣ (С. Аф.) — Звїд'усїїлѣ позбїдали ся і кинулись на мене.

Отгнїѣтѣ = д. **Отгнїѣтѣ**.

Отгнїѣтѣ, ся = д. **Отгнїѣтѣ, ся**.

Отгнїѣтѣ, ся = одї(відї)грївѣти, розгнївѣти, розгнївѣти, відїгрїтї, зогнїтї, рѣзгнїтї, хукаючи — од(від)хукати. — Насилу одїгрїв ся. — Насилу одхукав собі руки. Кр.

Отѣдвїгѣтѣ, отѣдвїнѣтѣ, ся = од(від)сувѣти, од(від)сѣвувати, одсѣнути, ся (С. Л.) — Одсѣну віконечню, подививсь на сонечко. н. п. — Одсѣнула горщик од жару. вимїняла кашу. Лен.

Отѣдрѣтѣ, ся = **Отѣдрѣтѣ, ся**.

Отѣзвѣтѣ, ся = д. **Отѣзвѣтѣ, ся**.

Отѣйтї = д. **Отѣхѣйтї**.

Отѣлѣчнвѣтѣ, отѣлѣчїтѣ = лїзнїти, вїдлїзнїти.

Отѣлѣтсѣя = д. **Отѣлѣтсѣя**.

Отѣмкнѣтѣ, ся = д. **Отѣмкнѣтѣ, ся**.

Отѣмстїтѣ, ся = д. **Отѣмстїтѣ, ся**.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ = д. **Отѣпнѣтѣ, ся**.

Отѣпнѣтѣ, ся = д. **Отѣпнѣтѣ, ся**.

Отѣпнѣ = 1. вишкварки. С. Пав. 2. д. **Отѣпнѣ**.

Отѣплѣнїє = ѳїнал, пѣливо, тѣпливо (С. Ш.) — Усї гриби топїли соломою — топливо з неї аби яє. Кн. — Навив кватирю з топливою.

Отѣпнѣ, частїше мн. Отѣпнѣ = шкарбун (С. З.), шкарбунї (стопцѣванї черевика, чоботи або постолї).

Отѣпрѣвѣтѣ, отѣпрѣтѣ = одї(відї)прївѣти, одїпрїтї.

Отѣптѣтѣ = д. **Отѣптѣтѣтѣ**.

Отѣрѣчнвѣтѣ, отѣрѣчїтѣ = обшївѣти, обшївувати, обшїти, обшїмувати.

Отѣрваннѣстѣ = одїрванїстѣ. — На правому березї Днїпра одїрванїстѣ шлїхти од парѣду стала ся геть ранїше. Кн.

Отѣрѣтѣ, ся = д. **Отѣрѣтѣ, ся**.

Отѣрѣплїй = тѣрѣплїй (С. Л. Ш.), злїкнїй. — Дївїт ся він неваче тѣрѣплїй. п. к. — Та бїгала як би шалена, стояла довго тѣрѣплїна. Кот.

Отѣрѣтѣ = отѣрѣнїти (С. Ш.), отѣрѣнїти, злїкнїти ся.

Отѣрѣчїтѣ = д. **Отѣрѣчнвѣтѣ**.

Отѣрѣчка = д. **Обшївка**.

Отѣслѣтѣ = д. **Отѣслѣтѣ**.

Отѣткнѣтѣ = д. **Отѣткнѣтѣ**.

Отѣстрїтѣ = од(від)гострїти, вїгострїти.

Отѣхѣчнвѣтѣ, отѣхѣчїтѣ = од(від)бївѣти, одбїти охѣту.

Отѣцѣлїй = охлїлїй, захлїлїй, змарїлїй.

Отѣцѣвѣтѣ, отѣцѣтѣ = охлївѣти, захлївѣти, марїтїти, охлїсти (С. З. Л.), охлїтїти, охлїнути (С. З.), захлїсти (С. З. Л.), змарїтїти, номарїтїти, від хвороби — вїхлїрїтї, від посту — вїшостїти ся. — Не ївши, не пївши, ми зовсїм охлїли. Кн. — Ой вже-ж наші сїромахи та без харчїв не марїли. п. п.

Отѣпадѣтѣ, отѣпадѣтѣ = од(від)падѣти, одпадѣти.

Отѣпаднїлї = 1. падѣлиця. — Я не ривав груш, а пѣзїбрав падѣлицї.

2. д. **Отѣтїннїлї**.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ, ся = од(від)лїтѣувати, одлїтѣувати, ся.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ, ся = 1. вїпнѣувати, вїпнѣтїти. — Вїпнѣли поросї к Великодню.

2. од(від)пнѣувати, одпнѣтїти. — Мабути, там яка отрута була, що зразу стало мїні погано, та вже насилу мене молоком одпнѣли.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтї = од(від)лїзати, одлїзати, од(від)пнѣувати, одлїзати, одпнѣтїти.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ, ся = 1. од(від)пнѣувати, одпнѣтїти, ся. — Так прїсѣло, що насилу одпнѣли.

2. вїпнѣувати, вїпнѣтїти, ся. — Вїпнѣли ся н бапї.

3. пнѣтїти, шпнѣтїти, чухрѣтїти, перїцїтїти, лїмагѣти, вїпнѣтїти, вїшпнѣтїти, одчухрѣтїти і т. д. — Одшмагали його рїзками.

Отѣпнѣтѣ, отѣпнѣтѣ, ся = од(від)пнѣувати, одпнѣтїти, вїпнѣтїти, розпнѣтїти, ся. — Треба одпнѣтї рукава.

2. **ВІНОГІТТИ.** — Виногів добре.

Отпоясать = од(від)переза́ти.

Отправитель = пересилач (С. Пар.).

Отправленіе = 1. виража́ння, випра́ва (С. Л.).

2. од(від)пра́ва, одправо́вання, од(від)-бува́ння (С. Л.), од(від)бу́ток (С. Л.), — Порядок одправовання судов. Ст. Л. — Одбування служби.

Отправлять, отпра́вить, ся = 1. виража́ти, виправля́ти (С. Л.), одправля́ти (С. Л.), прова́дити, висила́ти, од(від)сила́ти, пересила́ти, вира́дити, виправити, одпра́вити, одпрова́дити, висла́ти, оді-сла́ти, пересла́ти, ся. — Мати сина ви-ряжала, научала. н. п. — У неділю вранці, як сонечко зійшло, виряжала мати дочку в чужу сторончку. н. п. — Хмельницький вирядив запомогу. Кн. — Зять виряжав ма-му і сестер до Київ. Кн. — Накупив кра-му і зараз одслав в містечко. — Прова-ди мене і до Вени, а не зробиш Ляха з мене. п. пр. — **Отпра́виться** = (куди) — ви-ря-дити ся, пої́хати, виї́хати, пі́ти, поман-друва́ти, пома́йпу́ти, (світ за очі) — по́віяти ся, (до кого за яким ділом) — уда́ти ся. — Кайдашиха забрала грабі і вони вирядили ся в поле. Лев. — Піти пішки. — Поїхав санями. — Пошта виї-хала. — А я тую близьеньку людям пода-рюю, до тієї далекої і сам помандрую. п. п. Ти куди тепер помандруєш? Кот. — **От-пра́вить на то́тъ сві́тъ** = з світу зі-гна́ти, вкоро́тити ві́ку, на то́й сві́т загна́ти.

2. пра́вити (С. З.), од(від)пра́вляти, од- (від)бува́ти, одпра́вити, одбу́ти. — Мо-лебні день у день Спасителеві править, у ставники свічки по 10 хунтів ставить. Б. Г. — Ой пішов вія (Чалий) до Ляшенків служби відправляти. н. п. — Одбуває на-пцину.

Отпра́здновать = од(від)святкувати (С. З.), одгуля́ти. — Одсвяткували зелену неділю. М. В.

Отпра́шивать, отпра́сють, ся = од(від)-про́шувати, одпроси́ти, ви́просити, ся. Одпросив ся на день до дому. — Хотів бать-ко бити та мати випросила.

Отру́живать, отру́жать, отру́дить = розга́чувати, розгати́ти. — Розгатили греблю, а вода так і ринула.

Отпры́гивать, отпры́гнуть = од(від)илі́-гувати, од(від)ска́кувати, од(від)стри́-бувати, одпли́гнути і т. п.

Отпры́скивать, отпры́снуть, ся = 1. од- (від)бри́зкувати, одбри́знути, ся.

2. па́ростити ся, па́рости пускати́, бростати́ ся (С. З.), брості́ти ся (С. Аф.) Вишня почала вже броститись. С. Аф.

Отпры́скъ = па́рост, па́рісток (С. З. Пар.), па́рість (С. Л.), по́ріст, па́рус (С. Л.), од- (від)рб́осток (С. Пар.), о́дрість (С. Л.), бросто́к (С. З.), брость (С. Л.), па́гон (С. З.), па́гонець (С. Л.), зовсім молоденький — на́молодь (С. Л.), на́молодок (С. Пар.), зб. па́гоння, пагові́ння. — А од коріння лю-бо-тихо зелені парости ростуть. К. П. — Оця осокорина тільки що молоді парості ки пускає. С. З. — Кожна птиця собі пару має, кожне дерево парости пускає. п. пр. — Зерно федерації: не пустило ні одного по-вого паростка. Кн. — Яке дерево, такі й одростки. п. пр. — З доброго коріння доб-рий пагонець одійде. п. пр.

Отпры́гать, отпры́чь, ся = ви́прыга́ти, од-прыга́ти, розпрыга́ти, ви́прыгти, ся і т. д.

Отпры́даты, отпры́сть = од(від)прыда́ти, одпры́сти; по́прысти, ви́прысти. — По-зич борошна, а я тобі в осени одприду. — Поприла всі починки. — Випряла увесі-кукуль.

Отпры́даты, отпры́дывать, отпры́нуть = д. **Отпры́гивать.**

Отпры́гивать, отпры́гать, отпры́гнуть = од- (від)по́лб́охувати, одпо́лб́охати, спо́ло-хати (С. З.) спо́лохну́ти. — Миле, як со-рока на тину, хто йде — сполюхне. п. пр.

Отпус́кать, отпу́стить = 1. пускати́, ви-пускати́, од(від)пускати́, розпускати́, пу́стити і т. д. — Пустив його на всі чо-тирі. — Пусти-ж мене, полковнику, із пол-ку до дому. н. п. — Пан одпустив його на волю. — Нас уже розпустили на свята.

2. за́пускати, за́пустити. — Запусти-таку бороду, як у попа.

3. по́пускати, по́пустити. — Попусти-трохи віршовку.

4. од(від)го́стрювати, одго́стри́ти.

5. дава́ти, видава́ти, да́ти, ви́дати. — Він нікому не дав набір. — Казна видала на се діло сто тисяч.

Отпус́кая = од(від)пускна́, вільна бо-ма́га. — Пан дав йому вільну.

Отпус́кой = од(від)пускний, випускний, хлі́б, крам — вивозний.

Отпус́къ = 1. од(від)пускання, випускі-ння.

2. бд(від)пуск, ро́зпуск. — Просив си в одпуск, та не дали. — Розпуск на свята буде в Середу.

3. спі́сок, чорня́к (про панери).

Отпу́стить = д. **Отпус́кити.**

Отп'увать, отп'утать, ся = од(від)пл'увати, розпл'увати, одпл'утати, розпл'утати, ся.

Отп'утешествовать = скінчити подорож, мандрівку.

Отпущеніє = од(від)пущання, випускання. — **Отпущеніє гр'іховъ** = розгрішення. — Яка сповідь, таке і розгрішення. н. пр.

Отп'івать, отп'ѣть = 1. од(від)співувати, одспівати, проспівати, нереспівати. — Соловії вже одспівали. — Вже треті пісні проспівали, а ти спиш. Лев. — Переспівали вже усе, що знали.

2. од(від)співувати, од(від)правляти, одспівати, одправити напихвиду, поб'орон, одправу. — Йому справив похороп достойний, одспівав над тілом панахвиду. Ст. С. — Одспівали тут одправу й попели аж в монастирь царевий. Ст. С.

2. вимовляти, вимовити, одчитати (кому за що.).

Отп'ѣтый = проп'аний.

Отраб'отывать, отраб'отать, ся = 1. од(від)робляти, одроблювати, одробити, ся. — Я видужаю, то вам або заплачу або відроблю. Федь. — Скільки позичив, то все одробив йому. — **Отраб'отать прог'ульные дни** = набутти, одбутти. — Що я не був на роботі, то вже я вам одбуду. — 2 і 3. = д. **Одб'ивать**.

Отработка = од(від)робіток.

Отрава = отрута (С. З. Л.), отруа (С. З.), трута, трутина (С. Ш.), трутизна (С. Ш.), трутівка, трійка. С. Ш. — Хоч в губу візьмиг — може з отрутою даєт. н. пр. — Найшла відьму і трути достала і трутою до схід сонця дочку напувала. К. Ш. — Може ти мі зварила трутивку якую? н. п. Под.

Отравливать, отравлять, отравить, ся = труїти (С. Ш.), труїти (С. Ш.), отруїти (С. З. Л.), с(з)труїти (С. Л.), ізтруїти, потруїти, отруїти (С. З.), витруїти. — Прийшов вівторок зілля зварила, а в середу рано Грядця отруїла (друга відміна: струїла). н. п. — А я б його ізтруїла, коли б знала таке зілля. н. п. — Чуєш те, що труїть молоде серце. Кп. — Та най не цілуй, та най міні молодому серденьку не трує. н. п. Под.

Отравитель, ница = отруїльник, ця. С. Жел. — Дівчина отруїпци. М. В.

Отравный = отрунний. — Отруйне зілля.

Отравщикъ, ца = д. **Отравилъ, ница**.

Отрада = од(від)рада, од(від)радість, утіха, втіха, просвітток. — Ой молодсте, відрадосте! н. п. — Добра порада —

серцю відрода. н. пр. — Щоб ти немав утіхи від своїх дітей! н. пр.

Отрадный, но = од(від)радісний, но, радісний, но (С. Л.), просвітлий. — На душі у мене так радісно стало. С. Л.

Отражать, отразить, ся = од(від)бивати, одбити, ся. — Козаки одбили Татарів.

2. д. **Опровергать** 2.

3. од(від)бивати, одбити, ся, (про світ тільки) — од(від)світчувати, одсвітити, ся, (про дзвіт тільки) — од(від)давати, оддати, ся. — І цілком вся постать одбивала його думку Ст. Г. — Не гнів, а швидче вже скорбота одбивала ся на виду. Ст. Г. — В тій пісні все відбило ся, що я люблю й любив. Чайч. — Місяць відбиває од себе сонячний світ. Д. про Св. Б. (Д. ще під сл. **Отсв'ѣчивать**).

4. од(від)зивати ся, од(від)гукувати ся, одізвати ся, одгукнути ся. — На мого батька гнівав ся, а на міні одізнало ся. С. Л.

Отраженіє = 1. одс'я. С. З. (Д. під сл. **Отп'оръ** 2.).

2. од(від)світ.

Отраивать, отроить, ся = од(від)роювати, одроїти, ся, віроювати ся, віроїти ся. (С. Аф.).

Отрасль = 1. д. **Отпрыскъ**.

2. вітка (гори), од(від)нога. (С. Жел.).

3. відділ, од(від)діл.

4. потомок, пащадок. — Потомок гетьмана дурного. К. Ш.

Отрастать = д. **Отростать**.

Отраивать, отростить = вірошувати, запускати, віростити, залустити.

Отрѣбіє = вибірки, нєгідь, сьміття, плюгавство. (С. Ж.).

Отрезвлять, отрезвить, ся = тверезіти (С. Ш.), витверезувати, тверезішати (С. Ш.), витверезити (С. Л.), протверезити, ся, проч'юмати ся. — Останнє слово протверезило мене. Фр. — Такий був пиний, що ледве на другий день витверезив ся.

Отрекат'ся, отреч'ся = од(від)рікати ся, зрікати ся, од(від)ступати ся, пурати ся, одмовляти ся (С. Ж.), од(від)рікти ся (С. Л.), зрікти ся, віректи ся (С. Л.), одступити ся, одпурати ся, одмовити ся. — Я з тобою не піду, одрікаю ся од тебе на вік вічний. О. Ст. — Цураєт ся, як чорт ладану. н. пр. — Не одуравив того слова, що мати співала. К. Ш. — Відурав ся отець і рідна мати — з жалю, з закохання треба пропадати. н. п. — Тато чесно зробили, що не зрекли ся віри батьків. Кп.

Отреп'ять, ся = д. **Отр'єпывать, ся.**

Отр'єнки = костриця, костриці, терміття (С. Ш.), зб. терміттяча (льону, коноплі) — Терміттяча залізо в палець. С. Ш.

Отр'єбливать, отр'єнать = тіпати, потіпати (льон, коноплю).

Отр'єнье = 1. д. **Отр'єнки.**

2. дра́нтя, лахміття, лахманіяна (С. З.), ка́пцуря. — Хто носив коли шовкову одіж, то зодиг тепер суконне дра́нтя. Ст. С.

Отр'єтироваться = одійти, відійти, піти в ба́тьком на шлях.

Отр'єченіє = од(від)чура́ння (С. Л.), за-рі́к, ви́ріка́ння (С. Л.). — Забув своє ви́ріка́ння, забув, що ду́шу свою проклинав, коли, каже, і крапельку у рот візьму. Къ.

Отр'єчься = д. **Отр'єка́ться.**

Отр'євуть = д. **Отр'єва́ть.**

Отр'єчаніє = 1. д. **Отр'єченіє.**

2. од(від)мовля́ння, пере́чення (С. Жел. Пар.).

Отрица́тельный = запер'єчний (С. Жел.), пере́чний (С. Жел. Пар.).

Отрица́ть = од(від)мовля́ти, од(від)ка́зувати, пере́чити (С. Жел.), запер'єча́ти (С. Жел.), од(від)бива́ти, од(від)кида́ти, од(від)верта́ти.

Отрица́ться, отр'єчься = д. **Отр'єка́ться.**

Отр'єкъ = вітка, од(від)по́га (гори) С. Жел.

Отр'єдіє = рід, ко́ліно, ко́дло (С. З. Л.), ла́йливо — ви́родок, ви́лушок, ви́плодок, ви́пороток, ви́порток (С. Аф.). — Хамове ко́дло! — Ах ти шельми ви́лушок!

Отрожда́ть, отроди́ть, ся = од(від)рожа́дати, одро́дити, ся. — **Отродієсь не...** = з ро́ду, з ві́ку не...

Отрожде́віє = од(від)рожде́ння.

Отрои́ться = д. **Отрайва́ться.**

Отрокови́ца = дівча́, дівчина (від 7—15 років), підліток, півдівка, піддівок.

Отро́къ = хлопчик, хлопя́, хлопча́, хлопча́к, хлопе́ць (від 7—15 років), парубі́йка, парубчу́к, паруба́. (Д. під сл. Ма́льчикъ).

Отроста́ть, отрости́ = ви́роста́ти, од(від)роста́ти, ви́рости, одрости́.

Отростити́ = д. **Отра́щивать.**

Отросто́къ = 1. д. **Отпрыскъ.**

2. о́кієт, о́кієток (на кістках).

3. па́ріг (на рогах, напр. у лося, оленя).

Отро́чєскій = хлопя́чий (С. Л.), парубі́чий, парубі́цький. — Хлопця́ літа.

Отро́чєство = хлопя́цтво.

Отро́щать = д. **Отра́щивать.**

Отруба́ть, отруби́ть = од(від)ру́бувати, од(від)гниа́ти (С. З. Л. Ж.), с(з)гниа́ти (С. Л.), ути́нати (С. Ш.), одсіка́ти, одруба́ти, од(від)тя́ти (С. З. Л.), ста́ти (С. З.), ути́ти (С. Ш.). втя́ти, зотну́ти, одсі́кти зразу — од(від)чеса́ти, щю́гаючи — од(від)щю́гати, багато — поод(від)ру́бувати, поодгниа́ти, поути́нати (Граб.). — За чуба виволокли з пазулу і одрубали голову сокирою. О. Ст. — Йому хоче голову одгяти або руку урубати праву. Ст. С. — Голову буйною одгив. Кот. — Бородавці, отаману запорозьк'ю, голову одгято у обозі Полтавському. Л. В. — Мов хто одгив. Ос. Блеснув мечем, голову стія з плечей. Ст. С. Чорні очі видера їй з лоба, білі руки ути на по локіть. Ст. С. — Втяли йому праву руку: оце, Ясю, за науку, втяли йому праву ногу: оце, Ясю, за дорогу; стяли йому головочку, ходім, сестро, до домочку. н. п. — Голову йому сокирою зігну. Къ. — Поутинали голови... Л. В.

Отрубєної, отрубєний = висі́вко́вий.

Отруби = висі́вки (С. З.), де дуже багато луски — луска́, зметеві після просівання осію́кі (Граб.), обме́тиця (Граб.), дрібні межисі́тка. — Мишиха висі́вок заколотила. К. Х. — Напекла у мишок з гречаної луски. н. к. — Іди обмети́цю Граб.

Отруби́ть = д. **Отруба́ть.**

Отру́бка = одру́блювання, одру́бування, одти́няння.

Отру́бокъ = од(від)ру́бок, вру́бок, ру́бавець (С. З.), ути́нок (С. Л. Ш.), оцу́нок (С. З. Л.), оцупалок (С. З.), цуру́палок (С. З. Л.), цурпа́лок (С. З.), зб. — цуру́палля.

Отру́бъ = одруб. — Дерево в одрубі 10 вершків.

Отруси́ть = обтруси́ти.

Отрива́ть, оторва́ть, ся = од(від)рива́ти, од(від)дера́ти, од(від)і́рвати, од(від)і́драти, ся, гильку — од(від)чахну́ти, тоненьку гильочку — од(від)чухра́ти. — Як ухопив за полу, так і одірвав. — Одідрав клаптик паперу. — Мов одірвалось од тилі. Л. Ш. — І зараз гильку одчахнув. Кот.

Отрива́ть, отры́ть, ся = од(від)рива́ти, од(від)ко́пувати, одри́ти, одкопа́ти, ся.

Отр'ивистий, то = одривчастий, уривистий (С. Л.), уривчатий (С. Л.), то. — Вона гукнула до Кайдашихи одривчасто і побігла в хату. Лея.

Отр'ивокъ = уривок (С. Л. Ш.), обривок (С. Л.). — Тож надто подобав ся міні оди́н уривок оповідання Енесі́ Дідоні. Ст. Г.

Отривочный, но = уривочный, но, урив-
цем (С. Ш.).

Отрыгать, отрыгнуть, ся = од(від)ри-
гати, одригнути, ся. — **Отрыгать жвач-
ку** — ремнігати.

Отрыжка = відгик, надха, натха. — Ба-
гато насіння їла, та така натха зробилася,
що аж самій погано. Хере.

Отрыть = д. **Отрывать**.

Отрывать, отринуть = од(від)кидати, од-
(від)нихати, одкинути, однихнути, од-
нихнути.

Отрывать = д. **Отрывать**.

Отрзной = обрзний.

Отрзок = обрзок, окрайка, урзок
(С. Ш.), укравок (напр. тканини, д. під сл.
Обрзок), скиба, скибка (напр. землі,
хліба, вагуна), кришеник (м'яса), клапот,
клантик тканини, паперу), надібок (дере-
ва). — Одрізана скиба од хліба — її не
притулиш. н. пр.

Отрзъ = 1. одрізування.

2. од(від)різ. — **На отрзъ** = начисто
цілком.

Отрзывать, отрзать = од(від)різува-
ти, од(від)різати, урізати (С. Ш.), од-
(від)типати, одрізати (С. Л.), урізати
(С. Ш.), одтяти, одкрятти (С. Л.), вкра-
яти, великий шматок — одбатувати (С.
Аф.), або як — одчиркити (С. Л.). —
Коли б хоч на одну тонку сорочку одкра-
или на сьвітки. Лев. — Одбатував такий
шмат. — **Отрзанный ломоть** кь хлібу
не пристає = одрізана скиба од хлі-
ба — її не притулиш. н. пр.

Отршать, отршить, ся = од(від)луча-
ти, вилучати, од(від)стороняти, од-
(від)слоняти, од(від)рішати, одлучити,
вилучити, одсторонити, одслонити, ся,
позбутися (д. теж під сл. **Отлучать**). —
Отршить отъ должности = скинути з
уряду.

Отрядить = д. **Отрывать**.

Отрядъ = 1. виражання, од(від)ряжання.
2. команда, ватага, загін (С. Л.), на роз-
відках — чата (С. З.). — Була се неве-
личка ватага козаків, що пильнувала побіля
Київського шляху. О. Ст. — Ватаги шлях-
ти ставали зі слуг у панів. Бар. О. — Два
загони на Україні, два загони на Волині,
5-й з халом виступає, до Києва повертає.
І. Г. — Розпустили свої загони по всій
Україні. н. п. — Ковно опанували і чатами
коло Вільна гасували. Л. С. — А тую
землю чатами злоюнали. Л. С. — **Предво-**

дитель отряда = ватаг (С. З.), ватажок
(С. Аф. З.). — А що, хлопці, так обирає-
 його за ватажка? — Коли Кривоніс не прий-
ме нас до свого загону, так ми оберем собі
ватажком Марка, тай будемо приймать до
гурту. О. Ст.

Отряжать, отрядить = виражати, од-
(від)ряжати, вірядити, одрядити.

Отрять, отрывать, отрати, ся = об-
трушувати, обтрусити, ся; обтріпувати,
отріпувати, отріпнути, ся.

Отрывать, отрыхнуть, ся = отріпува-
ти, отріпнути, ся, витріпувати, ся.

Отсаживать, отсадить, ся = 1. од(від)-
сажувати, пересажувати, одсадити, пер-
есадити. — Треба пересадити яблуню.

2. д. **Отрывать**.

Отсасывать, отсосать, ся = од(від)сиса-
ти, одсосати, оді(віді)ссяти, од(від)-
смоктати. — Дитина одсосала молоко.

Отсвѣтъ = од(від)світ.

Отсвѣчивать, ся = од(від)свічувати, од-
(від)бивати світ. — Як навести дзерка-
ло проти сонця, то від дзеркала одсвічу-
ватиметь ся сонячне проміння. Д. про Св.
Б. — Поверхи дзеркала і води відбивають
від себе соняшний світ. Д. про Св. Б.

Отселить = д. **Отселять**.

Отселок = віселок, хутір.

Отсѣлъ = 1. д. **Отседа**.

2. з сього часу.

Отселить, отселять = виселяти, висели-
ти, ся.

Отсейживать, отсеидать = 1. од(від)сіжу-
вати, одсидіти, висіжувати, висидіти,
пересіжувати, пересидіти. — Висидів у
острозі сім місяців. — Пересидів ногу.

2. переганяти, перегнати. — Перегнали
горілку.

Отсннить = посинити, пересинити. —
Прачка усе посинила.

Отскаблывать, отскаблить, ся = од(від)-
скрабати, од(від)скромажувати, од-
скребити, одскромалити, ся.

Отскакивать, отскакать, отскачить = од-
(від)скакувати, од(від)плигувати, од-
(від)стрибувати, одскакнути, одплиг-
нути, одстрибнути.

Отскаблить д. **Отскаблывать**.

Отскокнуть, отскокоть = д. **Отскакивать**.

Отскребать, отскресть = д. **Отскаблывать**.

Отскрёбокъ, частійше ми. отскрёбки =
вишкрібки.

Отскрипѣть = перескрипіти.

Отслапивать, отслонять, отслонить, ся =

од(від)слоня́ти, од(від)туля́ти, одсло-
ни́ти, одтуля́ти.

Отелу́га = од(від)слу́га.

Отелуживать, отелужить = од(від)слу-
жувати, вислужувати, дослужувати,
одслужити і т. д. — Відслужив царю. —
Цей кожух своє вислужив. — **Отелужить**
работой = од(від)робіти, од(від)бути.

Отелушать = дослухати, вислухати (до
кінця).

Отемотрѣть = од(від)дивіти ся. — Очі-ж
мої каресенькі оддивили ся, уста-ж мої са-
харніі одмовили ся. п. п.

Отемѣивать, ся, отемѣять, ся = од(від)-
сміювати, одсміяти, ся, пересмія-
ти ся.

Отсоевѣтывать, отсоевѣтовать = од(від)-
мовляти, од(від)ражувати, розражувати,
одмовити, одрадити, розрадити, роз-
раяти (С. З.), розгудити (С. З.). — Хотів
купити, та люди одраями. — Розраями, роз-
судили, щоб ми в парі не ходили. п. п.

Отсоевѣтывание = од(від)ражування, од-
(від)мовляння, розрада, розражовання.

Отсоеать = д. **Отсоеивать.**

Отсохлый = од(від)сохлий, вісохлий,
сухий.

Отсохнуть = д. **Отсыхать.**

Отерочивать, отерочить = од(від)кладá-
ти, одкла́сти.

Отерочка = од(від)клад (С. Жел.), од-
кладання (С. Жел.), одволо́ка, проволó-
ка (С. Пар.). — Одклад не йде в лад. п. пр.

Отетавать, отетать = 1. од(від)етавати,
приетавати, одетавати ся, одетати і т.
д. — Йшли разом, та він на дорозі одетав.
Одбила ся від роду, назад не верну ся. п. п.
2. од(від)етавати, од(від)шадати, од-
липати, одетати, одшати, одлипнути.
Замазка одлипла від шибки.

3. од(від)чеплювати ся, одчепити ся
(С. Л.), од(від)каснѹти ся (С. Л.), од-
сахнѹти ся. — Відчепи ся, не горни ся, та
на мене подиви ся. п. п. — Відчепиш ти
з своїми вікчємними віршами. Кн. — Від-
каси си манія! С. Л. — **Отетанѣ, те отъ**
меня = геть, гетьте од мене, дайте
міні спокій.

Отетавить = д. **Отетавлять.**

Отетавка = од(від)етавка. С. Жел.

Отетавлять, отетавливать, отетавить =
од(від)етавляти, од(від)етавляти, од-
етавити, одетавити.

Отетавной = од(від)етавний. С. Жел.

Отетаввать, отетавть, ся = 1. вистѣюва-

ти, вістояти, ся, простояти. — Я ви-
стояв усю службу.

2. вистѣювати, од(від)етѣювати, ні-
стояти, одстояти, ся, осѣдати, осѣсти.
Вино добре вистояло ся. — Гуща осѣла.

3. обетавати, обороняти, боронити, од-
(від)бороняти, заступати ся, оборонити
і т. д. — Обетавати ся за свої права і об-
етавати за їх. Кн. (Д. ще під сл. Защи-
щать).

Отеталый = 1. од(від)еталый, присталый.

2. одлиплий, одпалый.

Отетавливать, отетавонить, ся = од-
(від)етавонляти, одетавонити.

Отетавть = д. **Отетавать.**

Отетѣгивать, отетѣгнуть = од(від)стѣо-
бувати, розстѣобувати, од(від)щипати,
одстѣобнѹти і т. д. — Одщипув галлички.

Отетѣгивать, отетѣгать = 1. д. **Отетѣгивать.**

2. вистѣобувати, вістѣобати. — Вистѣо-
бала коварю.

3. віхльостати, вістѣобати, од(від)чу-
храти, од(від)шмагати. — Одчухрали різ-
гами.

Отетирать = віпрати, поцрати. — Вип-
рала сорочки.

Отетой = одстѣянка, гуща, фуз (С. Ш.),
фус, фуси (С. Ш.).

Отеторанивать, отеторонять, отеторонить,
ся = д. **Отетранить.**

Отетойть = 1. д. **Отетавивать.**

2. од(від)лягати. — Виселок той одлягав
од села аж на 10 верств.

Отетрадать = вітерпіти, дотерпіти, од-
(від)бути мѹку. — Витерпів до краю.

Отетравивать, отетронть = од(від)будѣ-
бувати, вибудѣувати, од(від)будувати,
вибудувати. — Він наново відбудував зруй-
нований Львів. Бар. О.

Отетранять, отетранить, ся = відсторони-
няти, одсувати, од(від)етавляти, від-
сторонити, ся і т. д.; од(від)кидати, од-
(від)лихати, одкинути, ся і т. д.

Отетравивать, отетронть = д. **Отетѣги-
вать** 2.

Отетригать, отетричь = од(від)етригати,
одетригти.

Отетрогать = од(від)етругати, віструга-
ти, гемблем — вігемблювати.

Отетронть = д. **Отетранивать.**

Отетрочить = д. **Отетравивать.**

Отстрѣливать, отстрѣлить, отстрѣлить,
ся = од(від)стрѣлювати, од(від)бинати,
одстрѣлити, одбіти, ся. — Йому од-
стрѣлили руку. — Довго він одстрѣлював ся,
поки його не вбито.

Отстріпати = пообрати, упорати, ся. (С. Ш.).

Отступать, отступитъ, ся = 1. од(від)-ступати, одступити, ся.

2. д. **Отстраняться**.

3. арікати ся, одрікати ся, цурати ся і т. д. д. **Отрекатся**.

Отступникъ, ца = од(від)ступник, ца від народности — перевертень (С. З. Жел.), перекинець, перекичник (С. Жел.) у військовій справі — перевітчик, перекидчик (С. З.), од віри — д. **Отщепенецъ**. — А тим часом перевертні нехай підростають, та допоможуть ворогові господарювати. К. Ш.

Отступничество = од(від)ступництво. С. Жел.

Отступленіє = од(від)ступ, уступ (С. Ш.), Еней построїв теж отряди, де всім назначив длі осади без одступу на вал іти. Кот.

Отступной = од(від)ступний. — **Отступное** = одчипне, уступне (С. Ш.). — Ти, Карпе, заплати Лаврінові одчипного 3 карбованці і нехай груша буде на віки твої. Лев. — Дамо їм одчипного 20 копійок. Кр.

Отсудать, отсудитъ = 1. од(від)судати, присудати, одсудити, присудити; висудити, винозити. — Суд міні присудив той ґрунт. — Я цю хату винозивав у його.

2. од(від)ражувати, од(від)мовляти, одрадити і т. д. д. **Отсвѣтывать**.

Отсуживать, отсудитъ = д. **Отсудать** 2.

Отсуживать, отсужитъ = обіцати, обіцяти, приобіцати, наобіцяти.

Отсутствіє = небутисть (С. Ж. Жел.), небути (С. Л.), неприсутність (С. Жел.), неприютність (Ч. К. С. Жел.). — В небутиности ісрея, длі боязни смерти дитяти, может хрестити мирянин. Б. Н.

Отсутствовать = не бути, не знаходитись.

Отсучивать, отсучитъ, ся = од(від)сучувати, розсуч(к)увати, од(від)кручувати, розкручувати, одсукати, розсукати, одкрутити, ся; посукати. — Треба розсукати мотузок. — Одсукали ся рукава. — Вже усе посукали.

Отсушать, отсушить = 1. од(від)сущувати, висущувати, одсушити, висушити, усушити (С. Ж.). — З тії слабости та висушило його, як скінку. — **Отсуші мнѣ руки**, если я взяв — нехай міні руки одсохнуть, коли я брав.

2. од(від)чаровувати, одчарувати. — Баба одчарувала його од тії молодиці, а то ходив за нею як тін. н. о.

3. посушити, висушити. — Посушила всі сорочки.

Отсчитывать, отсчитатъ = одлічувати, одлічити. — Тут скільки сотень одлічили. Кот. — Ходім у кутки беззешний, де-б тобі я одлічив дукати. Ст. С.

Отсылать, отослать = од(від)силати, оді(віді)слати.

Отсыпать, отсыпнатъ = од(від)сипати, надсипати, одсипати, насипати. — **Отсыпаться деньгами** = відкупати ся, усипати гробшей. (С. Ш.).

Отсыпаться, отоснаться = од(від)сипати ся, висипати ся, одсипати ся, висипати ся.

Отсыпной = одсипний.

Отсырѣлый = од(від)лєглий (Лев.), одволєглий (Лев.), відвохлий.

Отсырѣть = од(від)вєхти, одвохнути, од(від)волєгнути (Лев.), одлігнути (С. Л.). Черствий хлєб одвологнув. Лев. — Сухі сорочки в коморі трохи одвологли. Лев.

Отсыхать, отсохнуть = од(від)сихати, усихати (С. Ш.), одсєхнути, усєхнути (С. Ш.). — Нехай міні язик одсохне, коли брешу. н. пр. — Зверху вершок усихає. С. Ш. — Купець! щоб тобі усох пупець. н. пр.

Отсѣвать, отсѣять, ся = одсѣвати, пересѣвати, одсѣяти, ся, пересѣяти.

Отсѣвъ = одсѣвання, одсѣв.

Отсѣдать, отсѣть = 1. од(від)сїдати, одсїсти. — Оседає грохи дальше.

2 і 3. д. **Отсѣвать** 2 і **Отсѣваться** 2.

Отсѣдина = роспалина (С. З.), роскєлина, шпєра (С. З.).

Отсѣдъ = д. **Отсѣой**.

Отсѣкать, отсѣчь = д. **Отрубать**.

Отсѣсть = д. **Отсѣдать**.

Отсѣять = д. **Отсѣвать**.

Отсѣода = 1. відсє, відсєль (С. З. Л.), відсєлія (С. З. Л.), відпєль, відпєлія, звідсє (С. Л.), звідсєль, звідсєлія (С. Л.). — І відтєль гаричє і відсєлія болячє. н. пр. — І відтєль гора і відсєль гора, поміж тими гірєньками сходяла зорє. н. п. — Як я маю козак Нечай, звідсє утікати, славу свою козацьку марне утеряти? н. п. — Бери собі скільки хочєш грошей, та пусти хоч мої кєстки звідчє! Ст. С. — Іди-ж ти тепер звідцєль, щоб і дух твоїй не пах. Гул. Ар. 2. з сьєго, з цьєго. — З сьєго можна бачити, що...

Оттаивать, оттаять = од(від)тавати, розтавати. од(від)мерзати, розмерзати ся,

одта́нути, розта́нути, одме́рзати, розме́рзати ся.

Отта́лина = о́парь (С. З.), протáлина (в льоду), тал (С. З. Ш.), тáлина (С. Ш.), тaловина (в свігу).

Отта́лжувати, оттолкáти, оттолкну́ти, ся = од(від)пихáти, одштовхувати, од(від)тручáти, од(від)пихну́ти, одпихну́ти, ся, одштовхну́ти, відтрути́ти. — Ні, правого Господь не відпихає і грішному руки він не простягне. К. І. — Я знаю, ви раді мене відпихнути від свого діла. Лев. В. — Трапиці в човни посідавши і швидко їх поосаджавши, по вітру гарно попливли. Кот. — З першого року відтрутив мене від себе. Кн.

Отта́пливати, оттоні́ти = витóплювати. вітонити. — Витопив багато смальцю.

Отта́птувати, оттопта́ти = од(від)то́птувати, одтопта́ти. — **Оттопта́ти ббувъ** = стоптáти, стопцювáти. — **Оттопта́ти себе но́ги** = підтопта́ти ся, підбі́ти ся. віддупати но́ги.

Отта́скавати, оттаска́ти, оттащі́ти = од(від)тяга́ти, одволі́кати, одтягáти, одволо́кати. — **Оттаска́ти за волосы** = відра́ти, віску́бити, одску́бити, ви́чубити.

Отта́чинати, отточі́ти, ся = гострі́ти, од(від)гострювати, вигострювати, вігостри́ти, нагостри́ти, на точи́лі — на́точити, віточити, ся. — Одгострива́в. 2. витóчувати, віточити, ся. — Також добре виточив билаця.

Оттащі́ти = д. **Отта́скавати.**

Отта́яти = д. **Отта́ивати.**

Отте́пель = од(від)лі́га (С. З. Л.), ро́зта́ль (С. Л.), ро́зто́нелъ. — Зімою, як вітер свистить, то буд: одліга. Мов. — Повернуло од зіми вже знову на джигу. Чайч.

Оттере́блівати, оттеребі́ти = од(від)де́рати, одде́рти, од(від)дра́ти. — Оді́драв шматок. — **Оттеребі́ти лёнь**, конопля = ви́брати. — О. боро́ду = ви́драти за боро́ду.

Оттере́ти = д. **Оттира́ти.**

Отте́рпуватися, оттерпе́тися = вите́рплювати, витерпі́ти.

Отте́сувати, оттеса́ти = од(від)те́сувати, вите́сувати, одтеса́ти, вітесати.

Оттира́ти, оттере́ти, ся = од(від)те́рати, одте́рти, ся.

Отти́скавати, отти́снутъ = од(від)ти́скувати, од(від)би́вати, вити́скувати, ви́бивати, одти́снути, одбі́ти, вити́снути.

Отти́скъ = од(від)бі́ток, ві́тиск (С. Пар.).

Отто́къ = рі́пва. С. З. — З дощу та під ріпву. н. пр.

Отто́го = від то́го, через те́, для то́го.

Оттолкáти, оттолкну́ти = д. **Отта́лжувати.**

Оттолкова́ти = переба́лакати.

Отто́ль, отто́ль = д. **Отту́да.**

Оттоні́ти = д. **Отта́пливати.**

Отто́нки = ви́шкварки, шкварки (од сала, жиру).

Оттопта́ти = д. **Отта́птувати.**

Отто́пнувати, отто́пати, отто́пнутъ = од(від)ту́пувати. одту́пати, од(від)то́птати, од(від)бі́ти ту́паючи.

Отто́пиривати, отто́пирѣти, ся = од(від)дува́ти (С. Л.), на́дувати, на́стовбу́рчувати, ся. туті́рчити ся (С. З. Л.). одду́ти, на́стовбу́рчити, ся. — Спідни́ця яко́сь на́стовбу́рилась. — **Отду́ти губы** = на́ду́ти. од(від)ко́пирити, за́копирити гу́би (С. З.). — Сидить Абду́л, губи па́дув. Гул. Ар.

Отторга́ти, отторгну́ти, си = 1. од(від)ри́вати, од(від)сми́кувати, оді́рвати одсми́кнути, ся.

2. од(від)лучáти, одлучі́ти, од(від)ча́хну́ти, ся. — Побача́мо, що зробить Хмельницький, чи помо́же йому́ Госпо́дь Милосердний одчухну́ти руська́й лю́д од дря́нних Ляхів. О. Ст.

Отторже́ніе = од(від)лу́ка.

Оттре́нки = (одежі) — ви́носки, лохмі́ття, дра́нтя, лахмані́на (С. З. Пав.), ко́лоплі ко́стриця, термі́ття, зб. термі́ттяча (С. Ш.).

Оттре́пати = 1. д. **Оттре́ивати.**

2. од(від)ду́нити, одлу́нцюва́ти, ві́тріпати, ви́хлю́стати, прочухáна да́ти, (за́ чуба) — одску́бити, віску́бити, од(від)ку́довити.

Оттре́ивати, оттрепа́ти, си = витрі́пувати, ві́тріпати, ві́тіпати, ся.

Оттряса́ти, оттряха́ти, оттря́сити, оттря́снутъ = стру́шувати, об́тру́шувати, стру́сити, об́труси́ти.

Отту́да = 1. ві́дти, ві́дті́ль, ві́дті́ля, звід́ти, звідті́ль, звідті́ля (всі С. Аф. З. Л.), звідта́м (Под.), з то́го мі́ста. — Чи верне́сь ж до тебе́ ві́дті́ль, У́кря́іно, чи на пі́ки я там на чужині́ загину. Чайч. — Ой у мо́ре у глибо́ке уто́пила ма́ти, та вже ж мо́їм головно́ці ві́дті́ль не зрина́ти. н. н. — О́ві він влі́з у ду́по, та й ви́гляда ві́дті́ля. н. н. Збі́гла по́тім кинз у де́ір до ста́ні, взяла́ звідті́ль дво́е добри́х копе́й. Ст. С. — Як

звідтам повертав ся, прошу взнати з ким пізнав ся. н. п. Под.

2. з того часу, з тії пори, відтоді. — 3 того часу і до сього бідуюмо.

3. з того, від того, через те. — 3 того і почалась у їх сварка.

Отт́хнути = ст́хнути.

Отты́кати, ототкн́уть, ся = од(від)ти́кати, оді(віді)ткн́ути, ся.

Отт́ннвати, отт́ннати, отт́ннати, ся = од(від)т́ннати, т́ннати (С. Ш.), одт́ннати, ся.

Отт́ноок = од(від)т́ноок, с́тнінь. — Густі та темні с́тніні проходили по його тварі. Кп.

Отт́сннати, отт́сннати, ся = д. Отт́сннати.

Отт́гивати, отт́гати = од(від)т́гивати. одт́гати, од(від)суд́ити, ви́позивати. Ви́позивав у його ґрунт.

Отт́гивати, отт́гну́ть, ся = 1. од(від)т́гивати, од(від)волі́кати, одт́гати, од-воло́кти (д. Отт́аскнвати).

2. вит́гивати, вит́гнути.

3. од(від)т́гивати, зат́гати, т́гати діло, воло́кати діло, од(від)ќлати, одт́гати, одќласти, проволóкти діло.

Отт́жка = 1. од(від)т́гання, вит́гання.

2. од(від)ќлад, проволóка, воло́кита (С. Аф. 3.), т́гання (С. Ш.).

Отт́гну́ть = д. Отт́гивати.

Отт́гивати, отт́гати, отт́гнати, ся = одру́бувати, одт́гати і т. д. д. Отру́бати і Отс́кати.

Оту́жинати = повечеряти. — Просили повечеряти з вами. — Ми вже повечеряли

Отум́анувати, отум́анити, ся = тум́анити, тум́ану́ пускати, затум́анити, ся, заморочити, ся, обхмарити, ся, запаморочити, ся, памороки, ба́ки забити, затлум́ити, задурманити, ся, почманіти, почувіти.

Отупі́ть = затупіти.

Отур́ечитися = потур́чити ся. — Всі пани босники перевернулися на турецьку віру, потурчилися. Ст. С. — Потурчилися, побосурменилися. н. д.

Отуча́ти, отучи́ть = 1. ви́учувати, вив́чити, пови́учувати. — Діти все вивчили (або: пови́учували).

2. од(від)уча́ти, од́учити, одв́адити (С. Л.). — Трудно од́учити, коли він звик до того.

Отучи́ть = погляджати, розтовстіти.

Отх́аживати, отхóднати = відхóжувати, відхóдити.

Отх́аркнвати, отх́аркати, отх́аркнати = од(від)х́аркувати, ви́х́аркувати, одх́аркати, ви́х́аркати, ви́х́рякати.

Отх́в́тнвати = од(від)ди́рати, зати́нати (С. Л.), т́нути. — Банкура „горлиці“ брєнчала, сопілка „дуба“ зати́нала. Кот. — Цимбалоньки т́нуть. н. п. — Колись там весело було, бувало лїтом і зїмою му́зика гнє. К. Ш.

Отх́лб́нвати, отх́лб́нати = ви́сьорбувати, од(від)сьорбувати, ви́сьорбати, одсьорба́ти, ви́хлєстати.

Отх́лєстати = ви́стьобати, ви́стьогати, ви́хлєостати, од(від)чу́храти, ви́батожити, од(від)бат́ожити. — Ви́хлєостали рїзками.

Отх́лб́нвати, отх́лб́нати, отх́лб́нати = 1. обт́рнувати, обт́рнати, од(від)лє́скати.

2. сто́пгивати, сто́птати, ви́топтати, сто́пцювати. — Сто́пцювали черевяки.

3. од(від)плє́скувати, одплє́скати.

Отх́л́нати = од(від)х́л́нути.

Отхóднати, отой́ти = 1. од(від)хóдити, од́йти. — Одішов трохи, тай озирєсть ся. 2. од(від)хóдити, ќдати сл́ужбу, місце, од́йти (од кого) ќнути сл́ужбу, місце. — Скоро після того, як одішов од мене, навяв си до сусіда. — Кинув сл́ужбу у мене і перейшов до сусіда.

3. умі́рати, помі́рати, кон́ати, кінча́ти ся, уме́рти, поме́рти, сконча́ти. — Умер без сповіди сьвятої. К. Ш. — Почуй мій голос, глянь на мене незричі очі просьвіти, недай мні в гріхах сконати, на вік заснути в темноті. К. П. — Больно́й отхóднати = слабій помі́рає, кінчаєть ся.

4 д. Отстава́ти 2. — Об́днати отогла́ = сл́ужба скінчила ся.

Отхóдна = од(від)х́ідна.

Отхóд = 1. од(від)х́ід.

2. кінєць. — На одтхóд = при кінці, на при кінці.

3. н́жник, паскóдник, срач.

Отхóдний = дале́кий, одт́юдний, глу́хий (С. Пар.), са́мóтний, зати́шний. — **Отхóдноє мѣсто** = д. Отхóд 3.

Отхóжий = дале́кий, сторóнний, осóбий. **Отхóжєє мѣсто** = д. Отхóд 3.

Отхотѣ́ти, ся = перєхотѣ́ти, ся. — Ти ж хотѣ́. — Та вже перєхотѣ́ло ся.

Отцвѣ́тати, отцвѣ́сти, отцвѣ́ти = од(від)цвѣ́тати, оцвѣ́тати, она́дати (про цвѣт), одцвѣ́сти, оцвѣ́сти.

Отцвѣчивать, отцвѣтитъ = од(від)цвѣчувати, одцвѣтити.

Отцеубійца = батькоубійник.

Отцѣвскій = отцѣвий, отцѣвський, отѣцкій, батьківський, батьків, татовий, татів (С. Ш.). — Казав підпнть тебе на спину, нести в отѣцкую хатину. Мер. — Каша наша — татів борщ. н. пр. — Маленький — татові питанці по колівця. н. пр. (Д. ще під сл. **Отѣскій**).

Отцѣщина = отцѣвщина, батьківщина (С. Аф. З.). — Пр. д. під сл. **Имѣщество і Наслѣдіе**.

Отцѣживать, отцѣдитъ, ся = од(від)ціжувати, одцѣдити, уточити, втоčiti, ся. — Та піді, малий, до пивниці, та вточи ще й пива. н. н.

Отцѣловаться = перецілувати ся.

Отцѣплять, отцѣпнть, ся = од(від)чеплювати, одчепити, ся. — Восьному так одрѣзала, що мусить одчепити ся. Кот.

Отцѣливать, отцѣлить = од(від)чѣлювати, одвѣлювати, одчѣлити, одвалити.

Отцѣль = од(від)чѣлювання, од(від)чѣл, одвал. (Ман.).

Отцѣсти = почѣсти (С. Л. Кр.), частіною.

Отцѣваться, отцѣяться = трѣтити надію, стрѣтити надію, звѣтпнть, звѣмпнть (С. З.), пуститись берега (С. З.). — Варшава три штурми отразила, але звѣтпнвши, на акорд здала ся. Л. Б.

Отцѣяніе = одцѣй (С. Жел.), рѣспач (С. Ж. З. Жел.), рѣс(з)пѣка (С. Жел. Пар.), рѣспѣска, очайдѣшнсть (С. Жел. Пар.). До якого одцаю й горя довело його бажання сеї ласки. Зіпк. — Іншим часом слушаеш, та аж рѣспач візьме. Нічого не второпаш. О. Пч. — Густа та темна хмара рѣспуки обгорнула сестру-жалібницю. Кн. — Він не впав в рѣсауку. Кн. — Сказано до такої рѣспуки дійшла, що тільки втопнть. п. о.

Отцѣянный, но = 1. безнадѣйний, безпорадний, но, рѣс(з)пѣчливий (С. Жел.), во, очайдѣшний, но (С. Жел. Пар.). — Поховав жінку, двойко діток, погорів, хіба з такої причини не станеш рѣспачливий. Кн. — Глоба рѣспачливо махнув рукою. Кн. 2. голінний, шалѣний, запеклий, забісований. — Тут він був голінним бражником. Кн.

Отцѣканывать, отцѣканить = вибивати, вибити, од(від)карбувати.

Отцѣго = чого, чому, чом, від чого. — **Отцѣго-то** = чогось, чомусь. С. Л. — Чого мінї тяжко, чого мінї нудно, чого сер-

це плаче? К. Ш. — Чому не ймеш віри ти, брате Москалю? Ст. — Чом, чом, чорнобров, чом до мене не приййшов? н. н. — Чомусь мінї, миле браття, мед-вино не петь ся. н. п.

Отцѣрживать, отцѣржнть = од(від)значати, одрисовувати, одзначити, одрисувати.

Отцѣрпывать, отцѣрпнть, отцѣрпнть = од(від)чѣрпувати, одчѣрпнть.

Отцѣривать, отцѣртнть = од(від)рисовувати, одрисувати.

Отцѣскій = д. **Отѣскій**.

Отцѣсать = д. **Отѣсывать**.

Отчество = побатькові. — Як тебе зовуть? — Іван. — А по батькові? Петрович, а на прізвисьме — Яхненко.

Отчѣсть = д. **Отчѣтывать**.

Отчѣсывать, отчѣсать = од(від)чѣсувати, одчѣсати; одчухрати.

Отчѣтливость = доклядність, віразність, достѣтність (С. Пар.).

Отчѣтливый, во, отчѣтистый, то = докладний, віразний, достѣтний, ио (С. Пар.).

Отчѣтность = одвѣчальність і д. **Отчѣтъ**.

Отчѣтъ = рахунок (С. Жел. Пар.), обрахунок (С. Жел.), справоздання і д. **Отчѣтность**. — Справоздання з діяльності Товариства Просвѣти.

Отчѣзна = родина (С. З. Л.), рідний край, батьківщина (С. Пар.). — Лучче на рідні кістми поляти, а ніж на чужий слави попати. н. пр.

Отчѣнть = вітчм.

Отчпна = д. **Вѣтчпна**.

Отчѣслять, отчѣслить = одлїчунати, одлїчїти.

Отчѣтывать, отчѣтнть = 1. од(від)чїтувати, одчитати, прочитати, перечитати. Одчитав Псалтирь, тоді давай читать Євангелїю.

2. од(від)чїтувати, од(від)шѣптувати, од(від)жовляти, одчитати, одшѣптати, одмѣвити. — Баба знає таку молитву, що зараз того біснуватого одшѣптала.

Отчѣщать = одчнщати, одчїстити.

Отчїй = д. **Отцѣскій**.

Отчуждѣть, отчуждѣти, ся = од(від)лучати, одлучити; од(від)чужати, одчужувати, одчуженити; цурати ся, од(від)цурати ся.

Отчуждѣніе = од(від)чуження. С. Жел.

Отшáгивать, отшáгнть, отшáгнть = 1. од(від)ступати, одступнть.

2. міряти, одміряти ступнїям. — А ху, одміряй сто ступнїв.

Отшало́бэрыць = перебайдыкува́ти.

Отшало́рыць = перепустува́ти.

Отша́тываць, отшата́ць, отшатну́ць, ся = од(від)хита́ти, одхитну́ти, ся.

Отшвы́риваць, отшвыра́ць, отшвырну́ць, ся = од(від)кида́ти, одкйну́ти, ся.

Отшелу́шываць, отшелушы́ць = вилу́шувати, вилу́щити, ся.

Отшэ́льникъ, ца = ну́стэ́льник, ца (С. З.), скі́тник, ця, од(від)лю́дник, ця, безлю́дько, безлюде́нь. — Як ні з ким вимовити слово? Так і пустельнику тому все впадо бути самому. Ст. Б. — А він такий як скітник у другій хаті сам. Ніс.

Отшэ́льничество = ну́стэ́льництво, скі́тництво. — За нетрами у пущі лісовій колись то жив дідуся старенький — пустельництвом спасав ся по душі. Ст.

Отшэ́льническій, ки, отшэ́льничій = ну́стэ́льницький, скі́тницький, од(від)лю́дний, но. — Живе одлюдно на вигоні сам собі. С. З.

Отше́нтываць, отше́нтаць = од(від)ше́нтувати, одше́нтати. — Відше́нтувать голово́ньку і боки. Б. Г.

Отше́ствіє = од(від)хі́д.

Отшиба́ць, отшибы́ць, ся = 1. од(від)би́вати, одби́ти, ся. — Одбив ся поськ у глечига.

2. одбива́ти ся, одстава́ти, одби́ти ся, одста́ти. — По дорозі він якось одбив ся од нас.

Отшива́ць, отшы́ць, ся = 1. одшива́ти, одшы́ти, ся.

2. од(від)дира́ти, здира́ти, зді́ймати, одде́рти, оддіра́ти, зня́ти, ся.

Отшы́льничать = перешахрува́ти.

Отшлё́пываць, отшлё́пачь, ся = 1. шлё́пати, ви́шлёпати, нашлё́пати (допо́єю), ви́хлю́стати, ви́стёбати, од(від)чу́храти, одба́тожити, ви́шпарити (ба́тогом або капчу́ком).

2. задрі́пати, забро́хати, захво́йдати, зака́ляти, ся. — Ач, як задрипала спідницю!

Отшли́фовываць, отшли́фова́ць = полі́рува́ти, од(від)полі́рува́ти, ви́шлі́хувати, од(від)я́снити.

Отшпа́клеваць = ви́шпа́глювати.

Отшту́кагу́рыць = обти́нькува́ти, ви́тинькувати (С. III.), ви́щекоту́рити.

Отшучи́вацца, отшучи́цца = жа́ртами одбива́ти ся, од(від)жа́ртува́ти ся.

Отще́бета́ць = переще́бетати.

Отщекота́ць = перелескота́ти.

Отщелка́ць = 1. перелу́скати, перелуза́ти, од(від)лу́щити. — Всі горіхи перелускали.

2. одлу́нити, одлу́пцюва́ти і д. **Отко́лічива́ць** 2.

3. одбри́ти, одчита́ти (кому).

Отщёлка́ць = переля́скати, (про соловейка) перетьо́хкати.

Отщёлки́ваць, отщелкну́ць = од(від)щі́пати, одщі́пну́ти. — Одщі́пни клямку.

Отщемлі́ваць, отщемля́ць, отщеми́ць = прищі́кувати, прищикну́ти. — Дверима прищикнув собі пальця.

Отщене́ць = ере́тік, одщене́ць (С. Л.), неві́рний, недові́рок. — Щоб усі Слова́не стали добрими братами і сипами сонця правди і еретиками — оттакими, як коптанський еретик великий. К. III. — Неві́рний гірш жада або Турка. н. пр.

Отщепля́ць, отщепыва́ць, отщени́ць = одко́лювати, оддира́ти, од(від)рива́ти, одко́лоти, оддіра́ти, оді́рвати, од(від)чахи́нути (С. Л.).

Отщено́к = ска́лка (С. Л.), трі́ска (С. III.), оскоме́лок (Дев.) — Кому дрова, тому й тріски. н. пр.

Отщипыва́ць, отщипна́ць, отщипну́ць = одщі́пнувати, одщипну́ти, (пі́рри, воло́сел) одску́бувати, одску́бти, поску́бти. — Уже поскубили гусей.

Отъ, ото = од, від, з. — Од початку світа і до сього часу. — Кажу тобі від щиро́го серця. — Од Ки́іва до Лу́бень на́сіла конопель. н. п. — Плачу́ть ка́рі очі з ра́нку і до но́чі. н. п. — **Вре́мя отъ вре́мени** = ча́сом, ча́сами, від ча́су до ча́су — **Отъ глупо́сти** = з ду́ру. С. Л. — **Отъ ра́дості** = з ра́доши. С. Л. — **Отъ ро́ду** = з ро́ду. — Я там з роду не був. С. Л. — **Отъ того́, что** = чере́з те́, що́, то́го, що́ ..

Отъёмле́мый = оди́маний.

Отъёмъ = д. **Отня́тіє**.

Отъма́лка = 1. ганчі́рка, котро́ю обго́ртують горшки, чавуни то-що, коли ви́ймають з пе́чі.

2. нехлю́я, нечепу́рна (жі́нка) і д. під сл. **Нері́ха**.

Отъѣда́ць, отъѣсть, ся = 1. збі́дати, по́їдати, збі́сти, по́їсти. — Тільки що по́їли борщ, як тут па́хали го́сті.

2. одбі́дати, одгри́зати, одбі́сти, одгри́зти. — Ми́ші хві́ст йому́ одзі́ли. Сп.

3. одбі́дати ся, одбі́сти ся, розві́сти ся.

Отбѣдокъ = обѣдок, недѣдок, частіше мн. недѣдки (С. Л.), недѣгризок.

Отбѣздити, ся = 1. збѣздити, вибѣздити, попобѣздити. — Він збѣздив в Полтаву і вернув ся. — Збѣздили ми Польщу і всю Україну, а не бачили такої, як ся Катери-на. К. Ш. — Доволі вже я попобѣздив, час і на спочинок.

2. збѣздити, ся. — Полоски вже збѣздили ся. — Був кінь, та збѣздив ся. л. пр.

Отбѣздъ = одбѣзд, відбѣзд, вибѣзд, рушання. — Я був у вас перед вибѣдом. — Тай сів верхи на коня Лебеди. На рушанні так до себе каже: Ст. С.

Отбѣзжати, отбѣхати = одбѣзжати, одбѣздити, вибѣжати, вибѣздити, одбѣхати, вибѣхати. — Одбѣзжаючи, він шапочку зняв, низенько вклонив ся. н. п.

2. переїзжати, переїздити, переїхати. **Отбѣзжий** = вибѣзжаючий. — **Отбѣзжее** поле = далѣке від села і нив.

Отбѣсть, ся = д. **Отбѣдати, ся.**

Отбѣхати = д. **Отбѣзжати.**

Отбѣкзаменувати = переекзаменувати, проекзаменувати.

Отбѣвленный = звѣсний, всім відомий. — Звѣсний брехун.

Отбѣгравати, отыграти, ся = од(від)гравати, од(від)іграти, одграти, ся. — Спочатку багато програв, та вже потім одіграв чимало. — Грай та не одгравай ся. н. пр.

Отбѣкати = д. **Обтыкати.**

Отымалка = д. **Отымалка.**

Отымати = д. **Отнимати.**

Отынивати, отыниять, отыниять = тиніти (С. Ш.), обтиніти.

Отыскивати, отыскать, ся = од(від)шукувати, вишукувати, знаходити, одшукати, вишукати, знайти, ся, трусити, витрусувати, витрусити (С. З.) — **Отыскивать судомъ** = правувати ся (С. З.), позивати, ви́позивати. — **Отыскать оди́нъ друго́го** = шукати ся. Сл. — Він його побив, а сам пішов братів одшукувати. н. к. — Давай звати, щоб помогли одшукати його. н. к. — По актах можна відшукати. Кн. — Годі шукати, колись само десь знайдеть ся. — Знайду собі свата. Кн. — Я таки знайду винуватого. Кн. — Витрусили у жидів горілку. С. З. — Тебе струсять і витрусять те, що в. Кр.

Отяготительный = важкий, тяжкий, утяжливий (С. Ш.), сутужний, сүтяжний. (Д. під сл. Обременительный).

Отяготѣть = обважніти. С. Л. — Я вто-мив ся, дух мій обважнів. Кн.

Отягощати, отяготити = обтяжати, обважати, заважати (С. Л.), обважувати, отягчати, тяжити, утяжати (С. Ш.), обтяжити, заважити. — Земля яловіє, а він плату накидає та обважає нас. Кн. (Пр. д. ще під сл. Обременять).

Отягощѣніе = отягчѣння, утягчѣння, утяжѣння (С. Ш.), тїгарь, тїжарь (С. Ш.).

Отяжелѣлый = обважнілий. — Де верби, похилившись, спустили обважніле гілля в холодну воду. Рус. В.

Отяжелѣть = 1. д. **Отяготѣть.** д. 2. **Забременѣть.**

Офнцѣрь = охвицѣрь.

Охабень = керѣя, кобеняк. С. З.

Оханіе = оханья

Оханень, оханка = 1. обійма, обіймище, обіймищи. (Д. під сл. Обхвѣть). — В. оханку = на оберѣмок. — Схопив її на оберѣмок, та й попіє. Пр. — На оберѣмок ухвативши, в землітку з валу потаскав. Кот.

2. оберѣмок (С. З. Л.), оханок, сїна скільки можна взяти на вила — навилок, навилішник. — Внеси оберѣмок дровець.

Оханывати, оханать, охانیуть = 1. обхоплювати, обхопити і д. **Обхватити.**

2. обкрадати, окрадати, оббїрати, обїкрасти, обїбрати.

Охати, охнуть = охати, охнути.

Охвѣть = д. **Обхвѣть.**

Охвѣтывати, охватѣть, охватити = д. **Обхвѣтывати.**

Охлада = д. **Охлаждѣніе.**

Охладити = д. **Охлаждати.**

Охлаждѣвати, охлаждѣть = холоннути (С. Л.), простигати (С. З.), охолоннути (С. З.), прохолоннути, остїгнути, простїгнути. — Холоне серце, як загаю, що не в Україні пох-вають. К. Ш. — Раз добром налпге серце вѣк не прохолоне. К. Ш. — Простиг поезїі весь жар. Кот.

Охлаждѣлый = остїлий, простїглий. — Не має з ким остило серденька нагрїти. К. Ш.

Охлаждати, охладити, ся = охоложувати, прохоложувати, вихоложувати, вистужувати, ся, холонїти, охолодїти, прохолодїти, ся, охолоннути, прохолоднати, простїгнути. — Дд охоложує мої радости. Кн. — На свѣжому повітрі треба трошки прохолодити ся.

Охлаждѣніе = охолода, прохолода, остїда (С. Л.). — Бо ти багач, а я бїдна, тай не зрівняєш, тільки серцю охолода, що женихаєм сл. н. п. — Не дам грошей — остуда на час, а позич — сварка на віки. н. пр.

Охлѣстывать, охлестать = схлѣбстати (на пр. батіг), обтріпати (одежу).

Охлонокъ, охлѣбне = клѣчка. С. З. Л. — Як з клѣчки батіг. н. пр. — Палили клѣчки, ворожили. Кот.

Охлестать = д. Охлестать.

Охмелѣлый = підпилий. — А вже підпилий як засне, то хоч коті гармати — і у-сом не моргне. К. Ш.

Охмелѣть = охмелѣти, оляпѣти.

Охмелѣть, охмелѣть, ся = д. Онохмелѣть, ся.

Охлаживать, охолодитъ = д. Охлаждать.

Охлаживать, охолоститъ = 1. валашати, вивалашати, викладати, вікласти, вихолостити і т. д. д. Валашить.

2. обкратити, обікрати.

Охолощеніє = валашання, викладання, вихолощування.

Охорашивать, ся = чепурити, ся (С. Л.), убирати, ся. — Наче дівчина так чепурилась, в дзеркало паче у воду дивилась. Пч. — Ні, старий мій чепурить ся, аж бридко дивить ся. К. Ш.

Охота = 1. хіть, охѣта С. Л. — Аби хіть була, а то вже як хіті нема — то погано. н. пр. — Ні до чого охоти не маю. — Съ охотой = охѣче, залюбки (С. З.). — Він усе охѣче робить. — Чого потребує нужда те залюбки доставлю. Мет.

2. з рушницею — охѣта (С. Л.), стрілецьство, з собаками — лови, в лови, ловѣцтво (С. Жел.), полювання (С. З. Л.), яко промисл — мислѣцтво (С. З. Л.), мислѣцтво (С. Жел.). — Він то був мислѣвець — знай було на охоту ходити. н. о. — Вже три дні цілѣсньких минуло, як побравсь у гори він на влови. Ст. С. — Раз у осени пан їхав на лови. п. к. — Не тоді хоргів гонувати, як на влови їхати. н. пр. (Ой поїхав козаченько на полювання, а покинув Марусеньку на хорування. н. п. — Було собі три брати і жили вони полюванням. н. к. — Мій брат кохав ся у стрілецтві. Полкоє мій братчик, але від якого часу став барити ся по лісах. Федь. — А що вже до стрілецтва вдав ся, то й не еказати. Бувало не мняє літа, щоб він два або й три ведмеді не вбив. Федь.

Охотиться = 1. охѣтись, жати охѣту до чого.

2. охѣтничати, полювати, (скінчити) — відполювати. — Полювали цілий три дні білях і нічого не могли зловити. Ст. С. — Полюючи в чуждїм лісі, ловячий рибу на чужих ставах. Б. Н.

Охотливый = д. Охѣтний.

Охотникъ = 1. охѣчик, ласий (до чого). —

Рін дуже до сього охѣчий. — Ласий до мнѣса. н. пр.

2. охѣтник, добровѣлецъ. — Нехай кожний їде по єусїдїм оселям, хуторам збирати охѣтників і як зберем ватагу, то й поїдем на поміч запорожцям. О. Ст.

3. охѣтник, стрілець, ловчий, ловѣць (С. Жел.), мислѣвець (С. З.), мислѣвий (С. Жел. Л.), мислѣвець (С. Жел.). — От біжить він, а стрілець на качку нацїляєть ся. п. к. — У стрілля дим густий та гана рідка, а у рибалки свита латана, та кшка смашна. п. пр. — Мислѣві звикали людям шкода чинити, топчучи збожжя. Ст. Л.

Охѣтничий, охѣтническій = охѣтницький, ловѣцький, ловчий (С. Жел.), мислѣвський (С. Жел.). — Охѣтницька собака. Кр.

Охѣтно = охѣче, залюбки. — **Охѣтне** = охѣтїше, охѣтїше (Ос.). — А за тим настигли еестри, куми та зовиці, залюбки кинїли побгали, стульї й поляниці. Макар. (Д. ще під сл. Охѣта: єь охѣтой і під сл. Любѣвь: єь любѣвою).

Охѣтний = охѣчий, охѣтний, радвїшний. Вона не охѣча до роботи. С. З. — **Охѣтний рядъ** = та частїна торгу, де продають різну дробинѣ.

Ѡхра, Ѡхра = вѣхра.

Охра = охѣрона (С. Жел.), оборона. — Дїля охѣрони православної віри і для догляду над життєм повстають церковні братства. Бар. О.

Охраненіє = охѣрона (С. Жел.), охѣронення (С. Жел.), оборона, вартування.

Охранитель, ница = охѣронець, охѣронитель, ка (С. Жел.), оберегальщик, оберегальщик, ця (С. Ш.).

Охранительный = охѣронний (С. Жел.).

Охранять, охранять, ся = охѣроняти, оберегати, уберегати (С. Ш.), боронити, ся, берегти ся, охѣронити (С. Жел.), оберегти, уберегти, ся.

Охрипѣть, охрипнуть = хрипнути, охрипнути, охрипнати, (про кількох) — перехрипнути.

Ѡхриѣть = вѣхриѣти, натираѣти вѣхрою.

Охриѣть = окривїти, занекалїбѣти.

Охриѣлый = кривий, кулявий, шкацїбал (С. З.).

Охуждѣть, охудѣть = гудити (С. Аф. З. Л.), ганити (С. Аф. З.), ганѣбити, хаяти (С. Ш.), хайти (С. Ш.), наскудити, поганити, огудити (С. З.), зганити (С. З.), поганѣбити, зганѣбити (С. З.), обхаяти, опаскудити, опоганити, вѣх — перегудити.

ти, переганити, переганьбити. — Чужого доброго не гудь, свого ледачого не хвали. п. пр. — Попів гудьмо, а з попами будьмо. п. пр. — Служив Москві Іване, а вона-ж його гане. п. пр. — Не було того й не буде, щоб не ганьбили люди. н. пр.

Охуждѣніє = ганьбѣа (С. Аф. З.), гудѣння, доганѣа (С. З.). — На мою роботу я зроду не чув гудѣння. Кп. — Догана мудрого більше стоїть, як хвала дурного. н. пр.

Оху́ливати, оху́лити = гудити, хаяти, огудити, обхаяти. — Пр. д. під сл. **Охуждѣти**.

Оху́лка = д. **Охуждѣніє**. — **Опъ** на свою рѹку оху́лки не положить = він не випустить рѹка з рѹта; не дасть собі на хвіст наступити, не дасть собі в кѹшу наплювати, всѣякому утре по́са. н. пр.

Охъ = ох! ой! — Ох! як би в двох! п. пр. Ой лишенько!

Оцарѣ́ливати, оцарѣ́нювати, оцарѣ́пати, оцарѣ́пати, оцарѣ́нувати, ся = дряпати, (С. З.), подряпати (С. З.), удрѣ́(я́)пати (С. П.), удряпнѹти, ся (С. П.), удрѣ́(я́)пнѹти (С. П.). — Подряпада кицька. — Чи чорт за душу удряпнѹв? Кот — Вдряпнула кішка.

Оцѣ́жѣ́тати, оцѣ́жѣ́ти = д. **Отцѣ́жѣ́тати**.

Оцѣ́жѣ́дати, оцѣ́жѣ́вати, оцѣ́жѣ́ти, ся = од(вѣ́)цѣ́жувати, процѣ́жувати, одцѣ́жѣ́ти, процѣ́жѣ́ти, ся.

Оцѣ́жѣ́вати, оцѣ́жѣ́ти, ся = цѣ́жувати (С. З. Л.), цѣ́жѣ́ти (С. Л.) оцѣ́жувати, оцѣ́жѣ́ти, процѣ́жѣ́ти, процѣ́жувати, ся, знову — переоцѣ́жувати, перецѣ́жѣ́ти, перецѣ́жувати.

Оцѣ́жѣ́ний = цѣ́жований, оцѣ́жований, процѣ́жований. С. Л.

Оцѣ́жѣ́нка = цѣ́жіванька. — Можна пристати на таке оцѣ́жівання фактів. Пр.

Оцѣ́жѣ́щик = цѣ́жівщик (С. З.), цѣ́жѣ́тель.

Оцѣ́жѣ́вати, оцѣ́жѣ́ти = деревенѣ́ти, клѣ́кнути, дубѣ́ти, одеревенѣ́ти (С. Л.), заклѣ́кнути, одубѣ́ти (С. З. Л.), дубом ста́ти.

Оцѣ́жѣ́лий = одеревенѣ́лий, заклѣ́клий, задубѣ́лий.

Оцѣ́жѣ́ти, оцѣ́жѣ́ти, ся = че(і)плѣ́ти, обче(і)плѣ́ти, поче(і)плѣ́ти (С. З.), наче(і)плѣ́ти (С. З.), обчепѣ́ти, почепѣ́ти, начепѣ́ти (С. З.), пообче́(і)плювати, поначе́(і)плѣ́ти. — Обчепив вірвовкою тай волочить. — Поначепив на себе, тай ходить.

Оцѣ́жѣ́ти = журавѣ́ль. С. Аф. — Колодязь з журавлем.

Оча́г = огнище (С. Жел.), при печі — при́пічок (С. З.). — в сі́нх або на дворі, замість печі — кабі́ця (С. З.). — Не топила, не варила, на при́пічку димно, як по́ду з цього села, кому́сь буде дивно п. п. — Горить огонь тихенько на кабі́ці. К. П. — Київ-могилля́ська школа стала огнищем, з котрого розі́йшло ся свѣ́тло науки на цілу Русь. Бар. О.

Оча́нка, рос. Teverim Chamaedryx I. = самосіл, чебрѣ́ць лісовий, браткі польові, васі́льки польові, польовий ма́тошник. С. Ан.

Очарова́ніє = чарува́ння, ча́ри (С. З.), ма́на (С. Л.), ома́на (С. З.). — На тебе десь ма́ну у Литві навели. Гр. — Весело здавалось од чарівничо́ї ома́ни поета. К. Х.

Очарова́тельний = чарівни́й, чарівни́чий (К. Х.).

Очарова́вати, очарова́ти, ся = чарува́ти, очарува́ти, вчарува́ти, учарува́ти (С. П.), причарува́ти, почарува́ти. — А я жито не сѣ́ла, само воно родить, козака не чарувала — сам до мене ходить. п. п. — Причарувала мою ти душу, тепер без тебе плакати мушу. п. п.

Очарова́тель, ни́ца = чарівник, ця́, здр. — чарівничѣ́ська. — Ой ти дівчино, чарівничѣ́сько, причарувала мое серденько. п. п.

Очеві́дєць = само́вѣ́дець. С. Жел. — Літопис Самовѣ́дця.

Очеві́дний, по = очеві́стий, то (С. З. Л.) очеві́сний, очеві́дячий (Кв.), очеві́дьки (С. З. Л.), очеві́дячки (С. Л.), видо́мий, ме (С. Л.), виді́мий, мо. — З того очевидно всяк видѣ́ти можеть, з пкою. Скороп. С. С. — Карпо утѣ́ у очеві́дьки на коні. К. Х. — Видимє діло. С. Л.

Очѣ́локъ = чѣ́люсти (у печі). — Під чѣ́люстами за́пѣ́зку поставив. С. З.

Обѣ́нь = дѹ́же (С. Аф. З. Л.), вѣ́льмй (С. Аф. З. Л.), си́льне (С. З.), барзо (С. З.). — Мене згадаеш, милй друже. і пожалкуєш дуже, дуже. Б. Г. — Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же. н. п. — Ой не шуми, дуже, дѣ́ровою дуже. н. п. — Ой я маю вельми дорогий крам. н. д. — Гуде вітер вельми в полі, реве, ліс ламає. Забіла. — Під ним кониченько, під ним вороненький си́льне дужий. н. п.

Обѣ́нь = д. **Обѣ́жѣ́ти**.

Очерві́вѣ́лий = черві́вий.

Очерві́вѣ́ти = почерві́вити, очерві́вити.

Очереди́ной = чергові́й (С. Л.), чередни́й (С. З.), ко́ліщик. — Як Марцела і Гораніи

стрінен, що на сю піч виртові чергові, то скажи, щоб ве барились. Ст. Г.

Очередоваться = чергувати ся. С. Д.

Очерёд = черга (С. З. Л.), черед (С. Л.), ряд, порядок, колія (С. Ж.). — Усі товариші повмірали і за мною скоро черга буде н. к. — У млині так завізно, що трудно дочекатись і мусів засполювати черги до вечера. Лев. — Ставай, куме, на чер у за мене. Кн. — Чекай ряду, достанеш коляду. н пр. — Треба, дядьку, їдять порядку. н пр. — Прийшла моя колія. н. н. —

Въ очереди, поочереди = почерзі (С. Л.), під чергу, чергою, почерёжно. — Ходім, братці, по черзі до коней вочувать. н. к. — Чарка знов пішла по черзі. н. о. — В свою Троянці ті чергу в одбої порали ся зверху. Кот. — Під чергу прийшов си. — І завжди чергою два або три возниї при суді громадські мешкати повинні. Ст. Л. — **На очереди** = на черзі. — **Не въ очерди** = безчёрёжно, без чергї.

Очерётъ = д. Камінь.

Очеретянка, нпш. *Emberiza schoenictus* = очеретянка.

Очеркивать, очертіть, очеркнуť = обчеркувати, обчеркнути, обрисувати, на вуруги — обцїркуювати, оцїркуювати.

Очеркъ = обрис, нарис, зїрис, пїчерк (С. Пар.). — На темному небі чорним обрисом виявляв ся з боку Марів вид. О. Ст. Треба писати хоч нарис докладної життєписї Шевченка. Кн.

Очерпывать, очернять, очернить = 1. чорнити, почорнити. — Почорнив сажою.

2. обмолвляти, обріхувати, чорнити, обмолвити, обрехати, обчорнити і д. **Охуждать**.

Очерствѣть = зачёрствіти. — Хлїб зачёрствїв.

Очертаніе = д. **Очеркъ**.

Очертывать, очерчивать, очертать, очертить = д. **Очеркивать**. — **Очертъ голову** = обсіїн (С. З.), сіїїма. — Осїїн пішли за обоз. Л. В.

Очертъть = очортїти, обісїти, осточортїти, остобісїти. — Тай осточортїла міні ця робота.

Очѣски = пїчоси, пїчіскї, на гребні — клоччя (С. З.).

Очѣсывать, очесать, ся = 1. обчісувати, обчесати, ся.

2. чухати ся, чухрати ся, чухарити ся, почухати ся, почухрати ся.

Очѣпный = окулярний.

Очїпывать, очїпнѣть, ся = підчиняти,

підчиняти (С. Жел.), заправляти, заправляти (С. Пар.), ст. — темнерувати (С. З. П.), затемнерувати, загострювати, загострити. — Підчини перо. — Загостри карандаш.

Очїстнѣть = д. **Очищать**.

Очїстка = обчістка, очїстка, става од мулу — шлямівка, шлямівання, шкури од мїздрї — пляшівка.

Очїтокъ, рос. *Sempervivum tectorum* L. = дїля, скочкї (укр.), пупець (Гал.) С. Ап.

Очищать, очїстнѣть = обчищати, очищати, вицищати, обчістити, очїстити, вицистити, од сьміття — вигрібати, вимитати, вигребти, вимести, став од мулу — шлямувати, вишлямувати, перешлямувати, поле од кущів — терєбити (С. П.), вітерєбити, од буряну, сажкою — сїпати, пересалати, руками — полоти, ви́полювати, ви́полоти, стежки в саду — дограсувати, кишки для ковбас — шлямувати, вишлямувати, зерно од луски = видіщувати, відіщити, облїщити, зерно од луски, шеретівкою — шеретувати, ви́шеретувати, зерно од полови, віянням — віяти, провіяти, на млинку — млинкувати, решетом — решетїти, решетувати, точїти, обтїчувати, обрешетїти, обточїти, переточїти, перенустїти, дерево од гилок — чухрати, обчухрати, од молодих гилочок і листочків — насинкувати, опасинкувати, овоч од шкурки — облїплювати, обірати, облунїти, обібрати (на що ви грушу обірає? — А картоплю обібрала? Кр.), шкуру від шерсти — вілнчкувати, од мїздрї — пляшувати, од шерсти і пїрри — скубти, обскубти, обскубти, патраючи — патрати, обіатрати.

2. випороблювати (С. Аф.), опорожнїти, випорожнїти, опорожнїти, випорожнїти, ся.

3. обірати, обібрати, облунїти (д. **Обирать** 2.) — **Очищеніе** отъ грѣховъ = од(від)покутувати грїхї.

Очищеніе = д. **Очїстка**. — Мѣсячное очищеніе = д. Менструація. — Послѣродовое о. бруд.

Очки = очки, окуляри. — Не вмїє ж наш старий дая стрїчки розібрати, окуляри як візьме, той підє читати. Руд. — На старість Малпочка не добачити сїдала, а у людей нопа чувала, що то біда ще не яка, — аби дістати окуляри. Ст. Б. — Не люльку па-

литя, а сигари, напне на кирпу окуляри і через синєе стекло прийде дивити ся на село. К. Ст.

Очко́ = (у рослин) — бру́нька, бросток (С. Ш.), живець, (в картах) — очко, вічко. — Диво, що на березині бруньки. п. пр.

Очковать = д. **Колировать**.

Очная трава, рос. *Euphrasia officinalis* L = польовий васильок, верес луговий.

Очно́й = очний. — Давать очную ста́вку = ставити на очі, навіч, зводити (Моп.), зводити на очі, на вічі. — Тра їх на вічі звести. Кр.

Очя́уться = д. **Очунаться**.

Очу́вствываться, очу́твоваться = 1. очувати ся, очутити ся (С. З.), очути ся (С. Л.), очуняти, ся (С. Л.), прочуняти (С. Л.), прочумати ся (С. З. Л.), очума́ти ся (С. З.), охану́ти ся (С. З.), онамята́ти ся. — Сьогодні тільки я очутивсь од давнього забуття. Писоч. — Попадали трохи не живі, то віп зразу очуняв, а вона пропала. н. к. — А як денятий день минув, то оханув ся, підняв ся, попоїв. Мет. 2. д. **Опомнітися і Опам'ятываться**.

Очум'ять = очумити, очманіти, очамріти. Побрів народ нч очманілий, побрів од шинку до шинка. В. Ц. — Очамрів трохи — багато дечого не згадаю. К. Ст.

Очунаться, очуну́ться, очну́ться = 1. д. **Очу́вствываться**.

2. прокида́ти ся, прокі́нути ся, пробу́ркати ся (С. З. Л.), продру́хати ся, прочу́мати ся, прочну́ти ся (С. З.). — Прокнув ся чума́к вранці, тай полага́в у гаманці. н. п. — Прокньв си, малес дитятко, пробуркай ся і проходите. Кот.

Очу́тяться = опинити ся. С. З. Л. — Лучче б було удавати ся, ніж в некурстві опинити ся. н. п. — Щоб помилив ся, та не в своїй і хаті опинив ся. Гул. Ар. — Шпурнув камінь, він так і опинив ся на тім боці. н. о. — Ой уже ж Семен Палій аж у Сібіру опинив ся. н. п. — Яким же побитом Терпелиха з дочкою опинили ся в нашому селі? Кот. — Ми опинившись між лапами, були собі ні сих, ні в тих. Київ. Ст. — Товариство, серед котрого він опинив ся. Фр. — Поїхала у Рим, кажуть, та десь опинилась, та з маризмом jakimсь голим, кажуть, одружилась. К. Ш. — Очу́тяться вь безвиходномъ положеніи = в матню понасти.

Ошалѣ́лый = одурілий, шалений, очманілий. Пр. д. під сл. **Очумѣть**.

Ошалѣ́ть = дуріти (С. З.), злуріти, ошаліти (С. З.), очманіти, здурманитись, обезглуздіти.

Ошаривать, ошарить = д. **Обыскивать**.

Обшаршавѣть = зашаршавіти, пошаршавіти.

Ошейк = ошейок.

Ошейникъ = ошейник, нашийник, обручка. — Без обручки собаку вбють. Кр.

Ошеломять, ошеломить, ся = отуманювати, приголомшувати, отуманити, приголомшити, забити баки, памороки, ошарашити, причмелити, отуманити ся, отуманіти (С. З.), отетеріти (С. З.), обараніти, чмелів слухати (С. З.). — Мовляний або приголомшений. Фр. — Вона міні так памороки забила, що я і о світі забув. С. З. — Я так і отетеріла: ходю по хаті, нічого перед собою й не бачу. К. Х.

Ошелудивѣть = ошолудивіти.

Ошелушать, ошелушить, ся = облускувати, вилускувати, вилушувати, облускати, облұзати, вилуштити, вилускати, облұщити, ся.

Ошибать, ошибѣть = оббивати, оббіти.

Ошибѣть кому́ крѣ́лья, перья = прибо́ркати. — Его́ ошибѣеть обморозкомъ = на його малость находити, він замліває.

Ошибаться, ошибѣться = помиля́ти ся (С. З.), омиля́ти ся, огріша́ти, хи́бити, хі́бчити, блудити слова́ми, помиля́ти ся, омиля́ти ся (С. Л.), огу́лити ся, ви́плити, схі́бити. — Що стунить — не помилить ся, що скаже — не помилять ся. н. п. — Дивись, щоб не помиливсь, а спісав не журивсь. н. пр. — Хто не схоче помилитись, тому треба рік дивитись. Рнб. Нехай і помилив сп. так хіба що? Кн. — Не донго на другій жепивсь, та бач в рахунок помиливсь. Кот. — Віп, що йому треба, гаразд знає і не змилить. Лев. В. — Огришив — так і полагожу свій огріх. Кн. — Схибив — взяв дійницю замісь мазинці. Кн. — Ой ти, дівчино, словами блудши — сама не знаєш, кого ти любиш. п. п. — **Ошибѣются въ лица́** = опізнати ся, вкленати ся. — **О. въ расче́тъ** = прогада́ти, обмахну́ти ся, поспішаючи — прохо́пити ся. — **О. въ цѣ́нѣ** = процінува́ти.

Ошибка = помі́лка (С. Л.), обмі́лка (С. З. Л.), омі́лка (С. Л.), о́гріх, хі́ба, охи́ба (С. З.). — Хто робить-працює, той не може не зазнати і помилки. Кн. — Помилка за хвалдш не й.е. н. пр. — Пошаралючи її помиляк. Фр. — І великі люди не звичукали віку без огріхів Кн. — Не така вже велика хіба, щоб за неї таврувати людину. Кн. — Кожний сам свої охиби визначас. п. пр.

Ошибочный, по = омільний (С. Л.), хибний, помилешний, похибний, по.

Ошпаривать, ошпарить = ошпарювати, ошпарювати, ошпарити, ошпарити, ошпарити (окропом).

Оштрафовывать, оштрафовать = штрафувати, оштрафувати, штрафувати.

Ошурки = д. Остатки.

Оштукатурить = д. Отштукатурить.

Ощелачиваться, ошелачиться = визолювати ся, визолити ся.

Ощепокъ = д. Осколокъ.

Ощетиниваться, ошетиниться = настовбурчувати ся, настовбурчити ся, настовбужити ся, наїжити ся, наїжачити ся, візвірити ся, насьвірїити ся, витріщити ся (д. Наїжиться і Насерошиться).

Ощипывать, ошпидать = обшипувати, обшипати, (пірря, шерсть, волосся) оскубати, оскубти, обскубти, ошпаривши — пінтрати, опінтрати, обпінтрати. — Помняв його (горобчика), повічечив як хотів. оскуб його молодчика тай пустив. В. Г.

Ощупывать, ощупать, ся = мацати, лапати, облапувати, облапати (С. Л.), обмацати, ся (С. Л.).

Ощупываніе, ощупь = лапання, мацання. (С. Л.).

Ощупью = помацки (С. З. Л.), полапки (С. Л.), обмацки (С. Л.), полапцем (С. З. Л.), навиомацки (Руд.), напомацки, облапки (С. Л.). — Виліз та помацки найшов. п. к. — Сам не світить, бісів син, а той не говорить, навиомацки і бредуть з мішком до комори. Руд. — Чого треба, то й полапцем намацаєш. С. Л.

Ощутительность = чутливість. С. Жел.

Ощутительный = чутливий, чутливий (С. Жел. Пар.).

Ощущать, ощутить, ся = чути (С. З.), чувати (С. З.), учувати, учути, ся.

Ощущение = чуття (С. Жел.), вчутте (Кн.) чутність (С. Жел.), чування. — Таке бридке вчутте, коли злізе під сорочку ковалюна (Кн. Записав в селі Дахнівці Черкаського пов.).

Оювѣтъ = помолодіти.

Оягнѣться = окотїтися. С. З. Л.

Кінець II-го тому.

Другий добавочний список джерел, на які здаємо ся в сій праці.

- А. л.* — Александров В. Пісня про гарбуза. Х. 1889 р. — Чижикове весілля. Х. 1890 р. — Складка, альманах. Х. ч. I — 1887 р. і ч. II 1890 р.
- Баз.* — Терпоява дорога до кращої долі. Повість І. Базилевського. — Вятка. 1889.
- Бар.* О. — Барвінський О. — Окрім згаданої в I доб. спискові „Історичної бібліотеки“, його-ж: Ілюстрована Історія Русн від найдавійших до нинішніх часів. Л. 1890.
- Вас.* — Василенко В. — Мѣстечко Опонія. — Етнографическое описаніе. Полтава. 1893.
- Галуз.* — Ф. Галузѣнко. — Чумаки або смутні часи України. Поема. Ч. 1864.
- Г. Ст.* — Руска граматика. Уложили профес. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер. Л. 1893.
- Граб.* — Павло Граб. — Слова і вирази, що шановний Добродій вибрав і записав з книжок і з уст народа і прислав нам через редакцію Зорі. На превеликий жаль, не визначено місцевости, де саме записані слова від народа.
- Дум.* — Думитрашко К. — Жабошинодраківка. На нашу руську мову перекладав К. Д. СПб. 1859.
- К. К.* — Бондарівна. Драма Карпенка-Карого. Степ. СПб. 1886.
- Кн.* — Дід Євмен. Записав О. Кониський. Ч. 1894. Також збірка слів і виразів, що шаповий Добродій, вибравши з новіших своїх писаній і записів від народа в Київщині, прислав нам.
- Лев.* — Кайдашева сім'я. Пов. Івана Левицького. Х. 1894. Також збірка слів і виразів, записаних ним в Київщині.
- Лев. В.* Per pedes apostolorum. Повість В. Левенка (в рукопису).
- Мет.* — Южный рускій зборникъ. — Издавъ А. Метлинскій. Х. 1848.
- н. н. Под.* — Народні пісні, записані на Подолі (в рукопису).
- н. о. Яст.* — Матеріали по етнографіи Новоросійскаго края, собранные въ Елисаветградскомъ и Александрійскомъ уѣздахъ Херсонской губ. В. Ястребовымъ. Од. 1894.
- О. Ст.* — Марко проклятий. Поема О. Стороженка. Изданіе А. Суворина, СПб. 1894.
- П. Пр.* — Козакъ и Галуся. Украинскіе очерки Петра Правды К. 1869 г.
- Писоч.* — Малярі. Оповідання В. Гаршина. Пер. Д. Пісочинець. Л. 1894.
- Ст. Б.* — *Ст. Г.* — *Ст. С.* — Старицький М. — Байки по Крилову. К. 1875. — Гамлет принцъ Даньський. К. 1883. — Сербські народні пісні. К. 1876.
- Федьж.* — Повісті Осипа Федьковича. К. 1876.
- Про инші джерела дивись список після передмови спочатку 1-го тому і перший добавочний список в кінці 1-го тому.

Найважнійші помічені в другому томі друкарські помилки, котрі треба наперед виправити.

На якій стороні	під яким словом	надруковано	треба читати
5	Ка́менный	камі́ний	ка́мянний
6	Ка́мень	нарі́жний, ка́мінь	нарі́жний ка́мінь
8	після: Каплю́шка	Капль	Ка́пли
—	Капрі́зничать	солони́ю	Соло́пию
10	Картё́жникъ	карткни́жк	картні́жк
14	після: Кі́нуть	Кі́на	Кі́па
15	Кисть	Грозь	Гроздь
20	Клянь 3	ра́тиці	ра́тиці
24	Кóжа 2	лу́шпіння	лу́шпіння
25	Козыра́ть 2	ка́яти	ха́яти
27	Коловоро́тъ 2	Вововоро́тъ	Водоворо́тъ
28	Колосі́ться	ко́лосіти	ко́лосіти ся
33	Конту́зить	вда́рити, і́мпетом	вда́рити і́мпетом
36	Кормі́до	чорне	Чорне
38	Коря́га	що до го́ду	що го́ду
39	після: Коса́тка	Каса́тникъ	Коса́тникъ
—	Косма́тый 2	добро	добре
41	Костёръ 1	кому	кашу
41	Кóсы 2	па кінці	па кінці
42	Кошелё́къ 1	камі́тка	калі́тка
46	Крести́къ	крёщик	хрёщик
48	Крикъ	кошечий	Кошачий
51	Крѣ́мка 3	окра́йок	окра́йок
52	Кругові́дный	кригові́дний	кругові́дний
62	Кучеля́ба	цилбу́ха	цилибу́ха
66	Ламна́сь	випаска́ми	випуска́ми
77	Ломано́сь	кру́га	кру́ча
80	Лучеобра́зный	проме́(і)ня́стий	проме́(і)ня́стий
86	після: Любостра́стіе	Любостра́стіе	Любостра́стныи
88	після: Майні́къ	Майно́ецъ	Майно́еъ
90	Малѣ́тъ	зменшувати	зменшувати ся
93	Ма́стеръ	Сѣда́льный	Сѣде́льный

На якій стороні	під яким словом	падруковано	треба читати
97	Межева́ть	помежи	по межі
100	Мета́ть 1	овкідати	обкідати
101	Мечта́ 2	раєм	роєм
103	Мимохо́домъ	мимохід	мимохідь
—	після: Мирі́ться	Миріа́до	Миріа́да
—	Миро́вій	миро́вій	мировий
104	Міреко́й	свьітовий	свьітовий
—	Млѣ́чний путь	широва	широка
106	Могу́чий	промо́жний	премо́жний
—	Мо́зглий	Мозгла́вый	Мозгла́вый
108	Мо́локо	сиро́вать	сиро́ватка
109	Мо́ло́чний	Лихора́да	лихора́дка
120	Мѣ́ра	5000	500
—	Мѣ́рний	вимі́ряний	вимі́ряний
—	Мѣ́сильщикъ	місѣ́льник	місѣ́льник
—	Мѣ́стничество	займі́ти	займа́ти
—	Мѣ́сто 1	преступле́нія	преступле́нія
—	— —	паксѣ́дник	паксѣ́дник
—	Мясо́ѣдъ	масні́ці	мяснї́ці
—	Мяте́жъ	повста́ння	повста́ння
125	Па́балова́ться	пожартува́в ся	пажартува́в ся
126	Паба́ть	дзво́цїти	дзво́нїти
—	Па́бива́ться 2	назбі́рало са	пазбі́рало ся
—	Па́бира́ть	на́дбірає	па́дбірає
132	після: Навыка́ть	На́викъ	На́выкъ
133	На́вяза́ться	она	во́на
—	Пага́йка	вдовам	вдовш
133	Наго́тавлыва́ть	наспрова́ляв	наспрова́ляв
—	після: Наго́тавлыва́ть	Наго́тобъ	Наго́тобѣ
137	На́дкры́ліе	пагото́ві	папото́ві
140	На́дстра́ива́ть	Спідни́ми оци	Спідни́ми воли
141	На́дѣ́ль	набу́дыва́ти	набу́дыва́ти
—	На́дѣ́яться	Поді́лку	Наді́лку
143	після: На́званый	накла́дати па́дію	покла́дати па́дію
149	На́конѣ́чникъ	На́званье́	На́званье́
153	Нама́нива́ть	Моди	Люди
155	Намѣ́рива́ть 3	припа́дїти	припа́дїти
159	На́последѣ́хъ	Памѣ́рива́ться	Памѣ́рива́ться
160	Па́прѣ́дь	наприкі́нці	наприкі́нці
162	Па́рва́ть	пѣ́кого	пѣ́чото
163	Па́ро́чный	па́дра́ти	пабра́ти
175	Нача́вкаты	в наро́шним	з наро́шним
177	Па́ѣзди́къ 2	почма́(цьма́)кати	почма́(цьма́)кати
—	Па́ѣзди́чаты	гарцо́внийк	герцо́внийк
181	Недопѣ́ка	гарцо́ва́ти	герцо́ва́ти
194	Неспа́ша	глевкий, хлѣ́б	глевкий хлѣ́б
197	Ни	старенку	стареську
—	Нижній	Ни зъ мѣ́ста!	Ни съ мѣ́ста!
		Нижне́с	И́жне́с

На якій стороні	під яким словом	надруковано	треба читати
198	Низь	намісто	паміста
—	Нікнути	Нікнути	Нікнути
200	після: Новикъ	Новина	Новина
—	Повобрачный	моложѡни	молодожѡни
201	Норá	збирають	збирають си
203	Нѣмецъ	а то того	а до того
211	після: Облачный	Облегáтъ	Облегáтъ
—	Облукъ	на ї	на неї
214	Обважáтъ	по питапах	по штавах
216	Оборѡтъ	доло	дало
220	Обрывыстый	крутобѡрегий	крутоберѡгий
222	Обувъ	у сапьялцях	у сапьянцях
224	Обыкновеніе	над звичай працю	над звичай за працю
225	Обѣдѣть	обѣдніти	обѣдніти
—	Обѣтъ (Давать)	обѣтніця	обѣтніцю
226	Овражистый	завалом	за валом
234	Оксветáтъ	одмовив	обмовив
235	Околесейтъ	обѣ́гати	обѣ́хати
247	Осень	Начинается	Начинается
249	після: Осиáстники	Основáніе	Основáніс
252	Остѣгивать 2	Обмежáтъ	Обметáтъ
254	Оель	колеса	колесо
256	Отворáчивать	ще під	ще під
262	Отжимáтъ	одцїдїти	одцїдїти
267	Отнимáтъ	зани́тькати	зацїтькати
268	Отощевáтъ	охлявáги	охлявáги
269	Отпахивать	одѡрювати	од'орювати
—	"	оборáти	об'орáти
270	Отправлѣтъ 2	правити	правити
271	Отраженіе	Д. під	Д. під
272	Отростáтъ	ви́ростяти	ви́ростáти
276	Оттеньель	зімою	зімою
276	Оттерѣбливáтъ	одѣдрав	одѣдрав
277	Отучáтъ 2	одва́дити	одвѡдити

Закінчивши другий том нашої праці, мусимо перепросити наших шановних Передплатників, що так спізнали ся, а стало ся се з різних непогодних причин, що дуже спиняли нашу роботу і врешті довели до того, що другу половину сього тому нижче підписаний мусїв доробляти вже сам. Про все те, не вважаючи ні на які перешкоди, убезпечаємо докінченє словаря; матерьял до самого кінця вже зібраний, де-яка частина його вже улаштована і робота хоч і помалу, а все таки посуваєть ся наперед. Третій том словаря тепер саме готуєть ся і незабаром почне друкувати ся, про що у свій час буде

оповіщено. При сїм вважаємо за обовязок згадати з великою шанобою і подякою нашого сотрудника Д-ра В. Галенка, що торік упокоїв ся. Вельми шановний небіжчик своєю щирою прихильністю до нашої роботи і знаттям народної української мови чимало у свій час допомагав нам. Пером земля йому і вічна пам'ять! Просимо наших Вельми Шановних дописувачів: І. Левицького, О. Кониського, Х. Кримського, І. Спілку і П. Граба, що торік чимало прислали нам слів і примірів з своєї збірки, і на дальше не забувати нас і присилати знадібки до словаря, а всім иньшим, кому любе наше рідне слово, пригадуємо нашу замітку, надруковану в Зорі за 1893 рік в 12 числі, наперед дякуючи за всяку запомогу в сьому ділі.

Львів 1895 року.

М. Уманець.
